

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

STENDHAL

Kırmızı ve Siyah

ÇEVİREN
CEVDET PERİN

REMZİ NİTABEVİ

TRACER

Kırmızı ve Siyah

«Gerçek, şu acı gerçek!»

DANTON

S T E N D H A L

(1783-1842)

Asıl adı Henri Beyle'dir. 1783'te Grenoble'da doğdu. 1800 yılında İtalya'ya görevle gitti. Sonra, Napoléon I'in ordularında subaylık yaptı. İmparatorluk düştükten sonra Milano'ya yerleşti ve 1814'ten 1821'e kadar orada yaşadı. Tekrar Paris'e döndü. 1830'da Triyeste konsoloslğuna tayin edildi. 1842'de öldü. Başlıca eserleri: *Roma, Napoli ve Floransa* (1817), *İtalya Resim Tarihi* (1817), *Aşk Üzerine Deneme* (1822), *Racine ve Shakespeare* (1822), *Armance* (ilk romanı, 1827), *Kırmızı ve Siyah* (1831), *Bir Turistin Hatıraları* (1828), *Parma Manastırı* (1839).

STENDHAL

Kırmızı ve Siyah

Çeviren

CEVDET PERİN

6. Baskı

REMZİ KİTABEVİ

ANKARA CADDESİ, 93 - İSTANBUL

Dizgi, baskı, cilt, kapak ve kitap düzeni:

Yükselen Matbaacılık Limited Şirketi, Cağaloğlu - İstanbul 1974

Fesahat'a,

*Müşterek, ıstıraplı yolculuğumuzun bir
meşakkat hatırası daha!..*

Nişantaşı. 24.3.1945

CEVDET PERİN

BİRKAÇ SÖZ

“*Kırmızı ve Siyah*”, Balzac’ın eserleri gibi, romantizmle çağdaş olduğu halde, ne tamamıyla romantiktir, ne klasik, ne de realist. Bugün, bu eseri psikolojik roman türünün en güzel örneklerinden biri olarak gösteriyorlarsa da, bunu da kısmen kabul etmek doğru olur kanaatindeyim. Zira, bu eserde bütün türler birleşmektedir, diyebiliriz. Bununla beraber, psikolojik tahlile kaçan tarafların çokça olduğu da inkâr olunamaz.

“*Kırmızı*” ve “*Siyah*” kelimeleri romanın özünü bildirmektedir. Birincisi askerliği ikincisi ise rahipliği kastediyor. Bu yorum artık klasik olmuştur. Gerçekten, romanın kahramanı Julien Sorel’in hayatı bu iki meslek arasında bocalamakla geçer. Fakat, Albert Thibaudet gibi büyük eleştiricilerden biri bu yorumla yetinmiyor ve bu iki rengin kumar masasındaki renkleri kastettiğini, daha doğrusu hayatın bir kumardan farksız olduğunu, Julien’in talihini de bu renklerden kâh birine, kâh diğerine koyduğunu söylüyor. Her iki yorum da doğrudur, daha doğrusu birbirlerini tamamlamaktadır. Ancak, biz buna bir üçüncü yorum daha ilâve edeceğiz:

Eserin sosyal amacını da unutmamak gerekir. Gerçekten; binbir macera arasında yazar, yer yer, toplumu kemiren ezeli yaralara da dokunmaktadır. Onun böyle hoş bir tarzda, can sıkmadan, okuyucu farkında bile olmadan düşüncelerini aşılması gerçek bir sanat ustalığıdır. Bu romanda düşündüren, isyan ettiren, ihtiyatlı olmaya sevkeden vakalar birbirini izliyor, hayat bütün sükûnu ve fırtınalarıyla canlanıyor, çarpıyor. O zamanki Fransa’nın taşrasında cereyan eden, fakat her zaman ve her yerde cereyan edebilecek olan olaylar, entrikalar, dalavereler, dedikodular, velhasıl bütün fenalıklar realist bir üslûpla anlatılmıştır. Bu bakımdan Stendhal XIX. yüzyılın ikinci yarısında doğan realizmin de az çok öncüsü sayılabilir. Şu halde, kırmızı renk dürüstlüğü, namusu özgürlüğü, samimiyeti, siyah renk ise alçaklığı, namussuzluğu, yobazlığı ve istibdadı temsil eden birer semboldürler diyebiliriz.

Romanın son satırlarını bitirip de kitabı kaparken derin bir hülyaya dalacak olan okuyucu da her halde bu doğal sonuca varacaktır. Gelecek kuşaklara fazilet yolunu gösterecek ölmez eserler bırakan Stendhal gibi yazarlara ne mutlu!..

Nişantaşı, 20/II/1945

C.P.

6. BASKI İÇİN BİRKAÇ SÖZ

“*Kırmızı ve Siyah*”ın ilk baskısı 1945’te yapılmıştı. Bugün Türk okuyucularına altıncı baskısını sunuyoruz. Daha önce yapılan baskılarda da, dil bakımından olsun, çeviri bakımından olsun, bazı sadeleştirmeler ve düzeltmeler yapmıştım. Bu kez bunları yeterli bulmadım. Kitabı başından sonuna dek yeniden okuyarak, çevirisini beğenmediğim cümleleri, tekrar çevirircesine, düzelttim, yüzlerce kelimenin yerine, gelecek kuşakların da anlayacakları öz Türkçelerini koydum. Ancak, bu değişiklikleri yaparken, yaşlı okuyucularca yadırganmaması için de aşırıya kaçmamaya dikkat ettim.

Şimdi, çevirici bir yazarın huzuru içindeyim. İlk baskısından beri otuz yıla yakın bir zaman geçmiş bulunan “*Kırmızı ve Siyah*” Dünya Edebiyatının ölmez eserlerinden biridir. Çeviri kütüphanemize pek çok değerli eser kazandıran Remzi Kitabevi’nin bu yolda önderlik ettiğini bu vesile ile kaydetmek bizler için bir borçtur. Çevirilen eserlerin zaman aşımına uğramaları için, yenilenmeleri, durmadan değişen ve oluşan Türk diline paralel olarak, yeni baskıları yapıldıkça, üzerlerinde titizlikle çalışılması gerektiği kanısındayım. Bu geçmişe dönük çabalar her ne kadar yazarlar için yorucu, çetin oluyorsa da zevkli bir sınav niteliğini de beraber getiriyor. İnsan sanki gençleşiyor, kalemler tazeleniyor!.. Bundan ötürü, bana böyle bir fırsatı sağladığı için, değerli ve vefalı dostum Sayın Remzi Bengi’ye ne kadar teşekkür etsem azdır.

Çankaya, 24 mart 1974

C.P.

Birinci Kısım

KÜÇÜK BİR KENT

*Binini bir araya koyunuz
Fena değil,
Ama kafes şen olmaz.*

HOBBES

Küçük Verrières kasabası Franche-Comté eyaletinin en güzel kentlerinden biri sayılabilir. Sivri damları, kırmızı kiremitle örtülü beyaz evleri, en küçük tümsekleri bile kümeler halindeki gür kestane ağaçlarıyla beliren bir tepenin yamacı üstünde yayılır. Doubs ırmağı, bir zamanlar İspanyolların yaptığı ve şimdi harap bir halde olan surların birkaç yüz adım kadar aşağısından akar.

Verrières'i kuzey rüzgârlarına karşı Jura sıradağlarının bir kolu olan yüksek Verra dağı korur. Bu dağın zirveleri daha ekim ayının ilk soğuklarında karla örtülür. Dağdan hızla akarak gelen bir dere, Doubs ırmağına dökülmeden önce kasabanın ortasından geçer ve birçok kereste bıçkılarını harekete getirir; kerestecilik, büyük bir kısmı kentli olmaktan çok köylü olan Verrières'e oldukça refah sağlayan bir iştir.

Bununla beraber, bu küçük kent kerestecilik sayesinde zengin olmamıştır. Gerçekten, Verrièresliler, Napoléon'un düşüşünden beri hemen hemen hepsine evlerinin ön tarafını yeniden yapmak olanağını veren o bolluğu, Mulhouse bezi denilen renkli kumaşların yapıldığı fabrikaya borçludurlar.

Daha kente girer girmez, insan, gürültüsü ve manzarası korkunç olan bir makinenin patırdısı ile serseme döner. Yere düşüşlerinde kaldırımıları sarsan yirmi tane ağır balyozu derenin sularıyla dönen çark havaya kaldırır. Bu balyozlardan her biri günde kim bilir kaç bin tane çivi yapmaktadır. Bu kocaman çekiçlerin düşeceği yere çabucak birer çivi şeklini alacak olan demir parçalarını koyan işçiler taze ve güzel genç kızlardır. Görünüşte pek ağır olan bu iş, Fransa'yı İsviçre'den ayıran dağlara, ilk kez giren yolcuyu en çok hayrete düşüren işlerden biridir. Şayet Verrières'e giren yolcu, kasabanın ana

caddesinden geçenleri sağır edecek kadar gürültü çıkaran bu güzel çivi fabrikasının kimin olduğunu soracak olursa, kendisine yayvan bir ağızla:

— Kimin olacak! Belediye başkanının! cevabını verirler.

Yolcu, Doubs ırmağının kıyısından başlayıp tepenin tâ ucuna kadar uzanan bu caddede biraz olsun duraklayacak olursa, fazla meşgul olduğu halinden belli olan önemli ve büyük bir adamla karşılaşacağı yüzde doksan dokuz ihtimal dahilindedir.

O görünür görünmez, bütün başlardan şapkalar derhal çıkar. Saçları kır, elbisesi kurşunîdir. Birçok madalyaları vardır; geniş alınlı ve iğri burunlu olan bu adamın yüzü-gözü oldukça düzgündür; hatta ona ilk kez bakan birisi, bu yüzde, köy belediye başkanlarına mahsus ağır başlılıkla, kırk sekiz, elli yaşlarındaki kimselerde de hâlâ rastlanabilen o bir çeşit yakışıklılığın birleştiğini görür. Fakat Parisli bir yolcu, çok geçmeden, onun kendini beğenmiş hali, ukalâlığı, dar kafalılığı ve beceriksizliği karşısında şaşar kalır. Velhasıl bu adamın bütün kabiliyetinin, alacağını son meteliğine kadar almak, vereceğini ise, mümkün olduğu kadar geç ödemekten ibaret olduğu anlaşılır.

İşte Verrières Belediye Başkanı M. de Rênal böyle bir adamdır. Ağır adımlarla sokaktan geçtikten sonra, yolcu, belediye dairesine yüz adım kadar yukarda oldukça güzel bir evin önüne varır ve bu evin yanındaki demir parmaklığın arasından muhteşem bahçeler görür. Bu bahçelerin ötesinde, sanki gözlerle hoş görünmek için yapılmış gibi duran Burgonya tepelelerinin vücutte getirdikleri bir ufuk hattı uzanır. Bu görüntü yolcuya, kendisini boğmaya başlayan ve para hırsıyla dolu olan o pis havayı unutturur.

Yolcuya, bu evin M. de Rênal'a ait olduğunu söylerler. Verrières belediye başkanı, henüz biten bu güzel ve yontma taştan yapılmış binayı, büyük çivi fabrikasından kazandığı para ile yaptırmıştır. Eski bir İspanyol ailesinden geldiği, bu ailenin o çevreye daha XIV. Louis buraları istilâ etmeden çok önce yerleştiği söylenir.

M. de Rênal, bir fabrikatör olduğuna 1815 yılından beri utanır: 1815'te belediye başkanı oldu da ondan¹. Set set Doubs

1. 1815'e kadar, yani Napoléon zamanında bir tüccar, bir fabrikatör olmaktan utanmıyordu, çünkü rejimin aleyhindeydi, siyasetle meşgul olmuyordu;

kıyısına kadar inen bu nefis bahçenin çeşitli bölmelerine desteklik eden duvarlar da M. de Rênal'e demir ticaretindeki bilgisinin bir mükâfatıdır¹.

Almanya'nın Leipzig, Frankfurt, Nürenberg vesaire gibi dokumacılığıyla tanınmış kentlerini çevreleyen o harikulâde bahçelere Fransa'da da rastlanacağını sanırsanız aldanırsınız. Franche-Comté eyaletinde insan ne kadar duvar yaptırır, arazisinin dört bir tarafını duvarlarla ne kadar sararsa, o oranda komşularının saygısını kazanır. M. de Rênal'ın duvar dolu bahçelerine herkesin gıpta etmesinin nedenlerinden biri de, çevirdikleri arsalardan birkaç tanesinin, ağırlıklarınca altın vererek satın alınmış olmalarıdır. Örneğin; Verrières kentine girerken, Doubs kıyısında oluşu her halde gözünüze çarpan ve damının üstünde yükselen tahta levhada büyük harflerle SOREL adını gördüğünüz kereste fabrikası, altı yıl önce, şimdi M. de Rênal'ın bahçelerinde dördüncü setin yapılmakta olduğu arsalarda bulunuyordu.

Kibirli bir adam olmasına rağmen, belediye başkanı bu arsayı da elde edebilmek için, katı yürekli ve inatçı bir köylü olan ihtiyar Sorel'e kaç kez teklifte bulunmuştu; kereste fabrikasını başka bir yere nakletmeye razı edebilmek için ona avuç dolusu altın vermek zorunda kaldı. Kereste bıçkısını işleten ve halkın malı olan dereye gelince, M. de Rênal, Paris'teki dostları sayesinde onun da yolunun değiştirilmesi için müsaade almayı başardı. Bu lütfu 182... seçimlerinden sonra elde etmişti.

Sorel'den aldığı bir dönüm araziye karşılık, beş yüz adım aşağıda Doubs kenarındaki dört dönümlük bir yer verdi. Burası çam tahtası ticaretine daha elverişli olmakla beraber, zenginleştigiinden beri kullanılan deyimle, Sorel baba, tam bir emlak

oysa, 1815'te Napoléon I düştükten ve Louis XVIII kesin olarak Fransa tahtına geçtikten sonra, taraftarları olduğu bir rejim altında politikacı olmak hevesi başlıyor ve fabrikatörlüğü kendi mevkiine uygun görmüyor.

1. 1830 yılında ve daha sonraları Fransa'da hemen hemen bütün iktisatçılar, demir sanayiinin gösterdiği büyük gelişmenin ortaya attığı sorunlarla meşguldüler. Saint-Simon Okuluna mensup yazarlar, "*Producteur*" dergisinde bu sorunları durmadan kurcalıyorlardı. Stendhal'in, "*Sanayicilere Yeni Bir Sui-kast Hakkında*" 1825'te yazdığı bir yazı dolayısıyla bu konu üzerine tartışmalar olmuştur. (*Çevirenin notu*)

sahibi gibi hareket ederek sabretmesini bilmiş ve komşusunun yüreğine işleyen 6.000 franklık bir para koparmıştı.

Bu uyuşmayı, o bölgenin dürüst kimselerinin iyi karşıladıkları doğrudur. Hatta bir kez, bundan dört yıl önce bir pazar gününde, M. de Rênal, belediye başkanı elbisesiyle kili-seden dönerken, ihtiyar Sorel'in yanında üç oğlu ile, kendisine bakarak gülümsediğini görmüştü. Bu gülümseyiş belediye başkanı için uğursuz bir olay oldu; gerçekten, öteden beri, Sorel'le yaptığı arsa değiştirmenin daha ucuz da yapılabileceğini düşün-nüp dururdu.

Verrières'de halkın saygını kazanmak için yapılacak başlıca şey, birçok duvar ördürmekle beraber, baharda Jura sıradağlarından geçip Paris'e giden duvarcıların İtalya'dan getirdikleri bazı planlara kapılmamaktır. Böyle bir hevese kapılacak olan ihtiyatsız bir emlak sahibinin ölünceye kadar kafasız diye anılacağı ve Franche-Comté eyaletinde kimlere itibar edilmesi gerektiğini kararlaştıran akli başında ve tedbirli kimselerin gözünde hiç bir değeri kalmayacağı muhakkaktır.

Doğrusunu söylemek gerekirse, akli başında dediğimiz bu insanlar o çevrede müthiş birer müstebittirler; Paris denilen o büyük cumhuriyette yaşamış olan kişilerin küçük kentlerde oturmaya tahammül edememeleri işte hep bu kötü istibdat kelimesi yüzündendir. Fransa'nın küçük kentlerindeki kamuoyunun istibdadı, hem de ne kamuoyu! Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu kadar saçmadır.

İkinci Bölüm

BİR BELEDİYE BAŞKANI

İtibar! Mösyö, önemsiz bir şey mi dersiniz? Ya ahmakların saygısı, çocukların ağızlarını açarak hayran oluşları, zenginlerin hasedi, akli başında kimselerin hor görmesi.

BARNAVE

M. de Rênal'ın bir yönetici olarak şöhret yapmasına yarayan işlerden biri de, Doubs'un yatağından bir yüz ayak kadar yukarda, tepe boyunca giden gezi için muazzam bir pâyanda duvarının yapılması ihtiyacı oldu. Bu yer sayesinde bu gezi Fransa'nın en pitoresk manzaralarından birine maliktir. Fakat her ilkbaharda yağmur suları yarıklar meydana getirir, hendekler açar ve gezme yerini dolaşılmaz hale koyardı. Herkesin gördüğü bu sakınca, yirmi ayak yüksekliğinde, otuz kırk kulaç uzunluğunda bir duvar yaptırarak belediye başkanlığındaki çalışmasını ölmez bir hatıra olarak yadettirebilmek için M. de Rênal'ı sevindiren bir zorunlukla karşılaştırdı.

M. de Rênal bu duvarın korkuluğu için Paris'e üç kez gitmek zorunda kaldı. Zira, o zamanki İçişleri Bakanı Verrières gezisinin amansız düşmanı idi; evet, bu duvarın korkuluğu şu anda yerden dört ayak yüksekliktedir. Ve sanki eski ve bugünkü bakanlara meydan okumak içinmiş gibi, bugün onu yontma taşlarla süslemişlerdir.

Kaç kez, göğsümü, maviye çalan bu güzel, kocaman, kurşunî taşlara dayamışımdır. Ve daha bir gün önce bırakıp geldiğim Paris'in balolarını düşünerek gözlerim Doubs vadisine dalmıştır! Daha ötede, ırmağın sol kıyısında, sonlarında küçük derelerin iyice farkedildiği beş altı tane vadi kıvrıla kıvrıla uzanır. Bir çağlayandan ötekine koşarak, bu derelerin, sonunda Doubs ırmağına döküldükleri görülür. Bu dağlarda güneş çok sıcaktır; tam tepemizde parladığı zaman, bu gezide yolcunun hülyalarını koruyacak muhteşem çınar ağaçları vardır. Bu ağaçların çabuk büyüyen ve maviye çalan yeşil yaprakları. M. de

Rênal'ın başka yerden getirterek muazzam payanda duvarının arkasına yığdirdığı toprak sayesinde elde edilmiştir; zira, belediye meclisinin muhalefetine rağmen o geziyi kararlaştırıldığından altı ayak boyu daha geniş yaptırmıştır. (Her ne kadar kendisi kral taraftarı, bense liberal idiysem de, onu bu hareketinden dolayı takdir ederim doğrusu); bunun içindir ki, gerek bizzat belediye başkanının, gerekse Verrières kimsesizler yurdu mutlu direktörünün fikrine göre bu set, Saint-Germain-en-Laye'deki setle mukayese edilebilir.

Bana gelince, benim, bu SADIKLAR GEZİSİ hakkında söylenecek bir tek sözüm var; Sadıklar gezisi diyorum, çünkü resmî adı olan bu iki kelimeyi taşıyan ve M. de Rênal'e bir nişan daha verilmesine sebep olan levhalar on beş yirmi yerde asılıdır; Sadıklar gezisinde benim hoşuma gitmeyen şey, belediyenin o gürbüz çınarları acımadan, âdeta kabuklarını soydururcasına budatması ve kırtırmasıdır. Basık, yuvarlak ve yassı başlarıyla sebze bahçelerinde yetişen en adi bir bitkiye benzemektense, İngiltere'deki çınarlar gibi azametli bir biçimde yükselmeye her halde onlar da can atarlar¹. Fakat belediye başkanının arzuları müstebitçedir; bunun için, belediyeye ait olan bütün ağaçlar yılda iki defa, böyle zerre kadar acımadan sakat edilir. Liberal partisi taraftarları M. de Rênal'ın bu hareketini, her ne kadar, papaz vekili M. Maslon'un, budanan ağaçlardan çıkan dallara ve yapraklara sahip çıkmayı âdet edindiğinden beri, belediye bahçıvanının elinin daha insafsızlaştığını söyleyerek eleştiriyorlarsa da, mübalağa ediyorlar.

Bu genç papaz, rahip Chélan'a ve o çevredeki daha bir kaç köy papazına nezaret etmek üzere bundan birkaç yıl önce gönderilmişti. İtalya savaşlarına katıldıktan sonra Verrières'e çekilmiş olan ve belediye başkanının söylediğine bakılırsa hem Jacobin, hem Bonapartçı partilere mensup olan ihtiyar bir alay cerrahı, bir gün, bu güzel ağaçların her yıl budanmasından kendisine şikâyet etmek cesaretini göstermiş. M. de Rênal, Légion d' Honneur nişanıyle taltif edilmiş bir hekimle konuşurken gerektiği derecede çaba sarfederek:

— Ben gölgeliği severim, diye cevap vermiş, ben gölgeliği

1. Stendhal; İngiltere'deki parkların, kırların ve ağaçların hayranıydı. (*Çevirenin notu*)

severim, ağaçlarımı da işte bunun için, gölge yapsınlar diye budatıyorum ya; hem bir ağacın başka şeye yarayacağına da aklım ermez, hele ceviz ağacı gibi para getirmeyecek olursa¹.

İşte, Verrières'de her işin sonu bu söze varır: PARA GETİRMEK. Bu kelimeler, kent halkının dörtte üçünden çoğunun kafasını durmadan işgal eden düşünceyi göstermeye yeter.

Para getirmek, işte siz yolculara o kadar şirin görünen bu küçük kentte her şeyin etrafını çevreleyen derin ve serin vadilerin güzelliğine kapılarak, önce burada oturan insanların güzelliğe karşı duygulu olduklarını sanır. Vakıa, kentlerinin güzelliğinden bahseder dururlar, buna çok önem verdikleri de inkâr edilemez; fakat bu güzelliğe önem verişleri de, kentlerine birkaç yabancıyı çekip otelcileri zenginleştirdiğinden ve gümrük yoluyla belediyeye para getirdiğinden ileri gelmektedir.

Güzel bir sonbahar gününde idi; M. de Rênal koluna giren karısıyla beraber Sadıklar Gezisinde dolaşıyordu. Madame de Rênal hem azametli bir tavırla konuşan kocasını dinliyor, hem de kuşku ile üç çocuğunun hareketlerini izliyordu. Bunların on bir yaşlarında olan en büyüğü, ikide bir korkuluğun yanına gidiyor ve üstüne çıkmak için duyduğu istek yüzünde belirliyordu. O zaman, tatlı bir ses Adolphe'ü çağırıyor ve çocuk bu boyundan büyük işten vazgeçiyordu. Madame de Rênal otuz yaşlarında, hâlâ oldukça güzel bir kadındı.

Benzi her zamankinden uçuk olan M. de Rênal onuruna dokunulmuş bir adam haliyle:

— O Parisli yakışıklı bay belki de bu yaptıklarına pişman olur, diyordu. Sarayda bizim de birkaç dostumuz var...

Fakat, her ne kadar sizlere iki yüz sayfa boyunca taşradan bahsetmek istiyorsam da, size taşralılar arasında cereyan eden ve sinsice sözlerle dolu olan o bitmek tükenmek bilmeyen konuşmalardan birini zorla dinletecek kadar insafsız değilim.

Verrières Belediye Başkanının o kadar nefret ettiği bu yakışıklı Parisli Mösyö, bundan iki gün önce, sadece cezaevine ve kimsesizler yurduna değil, fakat belediye başkanı ve o çevrenin

1. Stendhal, burada hem ağaçlara karşı olan sevgisini anlatıyor, hem de Fransızların genellikle ne kadar çıkarıcı olduklarına değiniyor. Gerçekten, "*Souvenirs d'Égotisme*" adlı eserinde (sayfa 69) şu cümle vardır: "Fransızlar, en küçük bir para ihtiyacı yüzünden, bahçelerindeki beş altı tane meşe ağacını satmakta tereddüt etmezler". (*Çevirenin notu*)

eşrafı tarafından fahrî olarak yönetilen hastaneye de girmenin kolayını bulan M. Appert'den başka birisi değildi.

Madame de Rênal sıkılğan bir tavırla:

— İyi amma, diyordu, bu Parislinin size ne fenalığı dükunabilir? Öyle ya, siz fakirlerin malını o kadar titiz davranarak dürüstlükle yönettikten sonra?

— O buraya üzerimize iftira sıçratmak maksadıyla geliyor; sonra gidip liberal partinin gazetelerinde bir sürü makale neşredecek.

— Nasıl olsa sizin bu gazeteleri okuduğunuz yok, dostum.

— Orası öyle, fakat ortalığı kâşıtıran bu yazılardan bize bahsediyorlar; bütün bunlar bize vakit kaybettiriyor ve zamanımızı yalnız iyilik yapmaya harcamamıza engel oluyor¹. Bana gelince, ben papazı hiç bir zaman affetmeyeceğim.

1. Yazar, bu sözlerin o sıralarda birisi tarafından söylenmiş olduğunu bildiriyor. Bu biraz da Stendhal'ın anlattığı olaylara ve geçen konuşmalara gerçek görünümünü vermek isteğinden ileri gelmektedir. (*Çevirenin notu*)

Üçüncü Bölüm

FAKİRLERİN MALI

*Dalavere bilmez, erdemli bir papaz,
bir köy için Allah'ın bir nimetidir.*

FLEURY

Seksenlik bir ihtiyar, fakat bu dağların sağlam havası sayesinde dinç kalan ve sarsılmaz bir karakteri olan Verrières papazının canı istediği zaman cezaevi; hastaneyi ve hatta kimsesizler yurdunu ziyaret etmek yetkisine malik olduğunu da bilmelidir. Paris'te tavsiye etmeleri üzerine kendisine saat tam sabahın altısında gelen M. Appert, böyle acayip bir küçük kente gelmek için bu vakti seçmekle akıllılık etmişti. Gelir gelmez papazın evine gitti.

Taşranın en zengin emlâk sahiplerinden senato üyesi M. le marquis de la Mole'un kendisine yazdığı tavsiye mektubunu okuyunca papaz Chélan'ı düşünce aldı:

Nihayet, kendi kendine:

— Ben ihtiyarım, hem burada beni severler, bana fenalık yapmaya cesaret edemezler! diye mırıldandı.

Sonra, Paris'ten gelen zata döndü ve yaşının çok ilerlemiş olmasına rağmen biraz tehlikeli, fakat güzel bir harekette bulunmanın vereceği zevki düşündüğünü belirten, kutsal bir ateşin parladığı gözleriyle bakarak:

— Benimle geliniz, Mösyö, dedi, fakat gardiyanın ve kimsesizler yurdundaki nezaretçilerin önünde, göreceğimiz şeyler hakkında lütfen düşündüğünüzü söylemeyiniz.

M. Appert karşısındakinin iyi kalpli bir adam olduğunu anladı: Bu sayın papazı izleyerek, hastaneyi, kimsesizler yurdunu gezdi, birçok sorular sordu ve aldığı tuhaf cevaplara rağmen, yolsuzluk gördüğünü belli edecek en küçük bir hareketten bile çekindi.

Bu ziyaret birkaç saata sürdü. Papaz M. Appert'i yemeğe davet ettiyse de o, yazılacak mektupları olduğunu ileri sürerek özür diledi: Zira, kendisine karşı bu kadar mertçe hareket eden rahibe bu yüzden fenalığı dokunmasını istemiyordu. Sa-

at üçe doğru gidip kimsesizler yurdunun denetimini tamamladılar ve sonra cezaevine döndüler. Buraya vardıklarında, kapı da duran altı ayak boyundaki, eğri bacaklı bir devi andıran gardiyanla karşılaştılar; mahkûmlara verdiği dehşetin etkisiyle iğrenç suratı büsbütün korkunç bir görüntü almıştı.

Papazı görür görmez:

— Ah! Mösyö, dedi, şu yanınızdaki zat M. Appert değil mi?

Papaz:

— Ne olacak? diye cevap verdi.

— M. Appert'i cezaevine sokmamak üzere valinin gönderdiği ve bütün gece atını dörtnala sürerek bir jandarmanın getirdiği çok sıkı bir emir aldım da onun için.

Papaz:

— Size şunu söyleyeyim ki, M. Noiraud, dedi, yanımdaki bu yolcu M. Appert'tir. Gece olsun, gündüz olsun, benim cezaevime istediğim saatte girmek, hem de yanımda kim olursa olsun girmek yetkisinde olduğumu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

Gardiyan dayak korkusundan istemeyerek başını eğen bir buldok köpeği gibi, alçak sesle:

— Evet, sayın rahip, dedi. Yalnız, benim de çocuğum çocuğum var; şayet ihbar ederlerse yerimden olurum; aylığımdan başka hiç bir gelirim yok.

Papaz, gittikçe heyecanlanan bir sesle:

— Bu yüzden ben de yerimden olursam sizin kadar üzülürüm, dedi.

Gardiyan derhal:

— Sizinle ben bir miyim? diye cevap verdi. Öyle ya, sizin, bay rahip, yılda 800 liralık bir geliriniz olduğunu biliyoruz; tarlanız, bağınız var...

İki günden beri mübalağa edilerek, çeşit çeşit manalar verilerek anlatılan ve küçük Verrières kasabasındaki kinleri ayaklandıran olay işte bu idi. Bu olay, şimdi de M. de Renâl ile karısı arasında cereyan eden küçük tartışmanın konusu olmuştu. M. de Rênal o sabah, arkasına Kimsesizler Yurdu Müdürü M. Valenod'yu alarak papazın evine gitmiş ve hoşnutsuzluğunu acı sözlerle belirtmişti. Rahip Chélan'ı koruyacak kimse yoktu; bu sözlerden neyi kastettiklerini anladı.

— Ne yapalım. baylar, dedi. bu civarda işinden çıkarılan

seksenlik papazların üçüncüsü de ben oluveririm. Elli altı yıldır buradayım; geldiğimde bir köyden başka bir şey olmayan bu kentte oturanların hemen hemen hepsini ben vaftiz ettim. Her gün, vaktiyle büyük babalarının da nikâhlarını kıydığım birkaç genci evlendiririm. Bütün Verrières halkı benim ailem sayılır, fakat onu terketmek korkusu beni vicdanımın sesini dinlemekten ve ona göre hareket etmekten alıkoyamaz. O yabancıyı görünce, kendi kendime: Paris'ten gelen bu adam, belki de liberal partiye mensup biridir; gerçekten liberallerin sayısı haddinden fazla artmış bulunuyor; iyi ama, bu adam bizim fakirlerimize ve mahpuslarımıza ne gibi bir kötülük yapabilir? dedim.

M. de Rênal'in ve bilhassa Kimsesizler Yurdu Müdürü M. Valenod'nun gittikçe daha fazla çıkışmaları karşısında, ihtiyar rahip titreyen bir sesle:

— Öyle ise, beni azlettiriniz, diye bağırdı. Fakat azlettirseniz de ben burada oturmayacak değilim. Bilirsiniz ki, bundan kırk sekiz yıl önce bana 800 lira getiren bir arazi miras kaldı, ben de bu para ile yaşarım. Ben, baylar, işgal ettiğim mevki sayesinde para biriktirenlerden değilim ve belki de bunun için beni görevimden attırmaktan bahsettikleri zaman o kadar fazla korkmuyorum.

M. de Rênal karısıyla çok iyi geçinirdi; yalnız, onun çekinerek tekrarladığı: O Parisli bay mahpuslara ne kötülük edebilir ki? Sözlerine bir cevap bulamadığından ötürü kızmak üzere bulunduğu sırada kadın bir çığlık kopardı. Ortanca oğlu settin korkuluğu üzerine çıkmış ve öte tarafındaki bağdan yirmi ayaktan fazla yüksek olan bu duvarın üstünde koşuyordu. Çocuğun ürkerek düşmesinden korktuğu için Madame de Rênal ona seslenmiyordu. Nihayet, gösterdiği cesareten dolayı gülen çocuk annesine baktı ve kadının sapsarı kesildiğini anlayarak ona koştu. Bir hayli azarlandı.

Bu küçük olay karı-koca arasındaki konuşmanın yönünü değiştirdi.

M. de Rênal:

— Keresteci Sorel'in oğlunu mutlaka bizim eve alacağım, dedi. Artık bizim bakamayacağımız kadar haşarı olan çocuklara nezaret eder. O genç bir papaz, daha doğrusu bir papazdan aşağı kalır yeri yok, Latinceyi iyi biliyor, her halde çocuk-

ların bilgisini epeyce artırır, zira, papazın dediğine bakılırsa, sağlam bir karakteri varmış. Bizde yer içer, üç yüz frank da yılda veririz. Onun ahlâkından biraz kuşkuluyum. Çünkü, hani şu Légion d'Honneur nişanı olan ve kardeş çocukları olduklarını söyleyerek Sorellerde pansiyoner kalan ihtiyar cerrahla pek düşüp kalkardı. O adam pekâlâ liberallerin gönderdiği bir hafiye olabilir; sözde bizim dağların havası onun nefes darlığına iyi geliyormuş; fakat iyi gelip gelmediği malum değil. Bonaparte'nin¹ İtalya'daki bütün savaşlarında bulunmuş ve söylediklerine göre, vaktiyle imparatorluk ilân edileceği zaman oy puslasına hayır diye yazmış. Bu liberal Sorel'in oğluna Latince öğretiyordu ve beraberinde getirdiği bir sürü kitabı ona bıraktı. Bundan dolayı değil midir ki kerestecinin oğlunu çocuklarımızın yanına sokmayı aklımdan bile geçirmezdim; fakat papaz, bir daha barışmamak üzere aramızın açılmasına sebep olan olaydan bir gün önce, bana onun papaz okuluna girmek üzere din bilgisi çalıştığını söyledi, demek ki o liberal değil, hem de Latince biliyor².

M. de Rênal, karısına diplomatça bir tavırla bakarak:

— Bu bizim birçok bakımlardan işimize gelir; Valenod, binek arabasına iki tane Normandiya atı aldığı için caka satıp duruyor. Fakat çocuklarının öğretmeni yok.

— Sorel'in oğlunu elimizden alabilir.

M. de Rênal, bu mükemmel düşüncesinden dolayı karısına bir tebessümle teşekkür ederek:

— Demek tasarladığım şeyi sen de uygun buluyorsun? dedi. Öyle ise, kararlaştı demektir.

— Aman Yarabbi! Ne kadar da çabuk karar veriyorsun.

— Karakter sahibi bir insanım da ondan; papaz da bunun farkına vardı ya. Gerçeği saklamayalım, burada etrafımızı liberaller almış bulunuyor. Bütün bu kumaş tacirlerinin beni kıskandığına eminim; içlerinden iki üç tanesi zenginleşiyor; M. de Rênal'ın çocuklarını yanlarında öğretmenleri ile giderlerken görmelerini çok isterdim. Bu onlara hadlerini bildirecek. Büyükbabam bize çocukluğunda eğitmeni olduğunu kaç kez

1. Bonaparte'ın düşmanları, ondan İtalyanca telaffuzu ile bahsederlerdi.

2. Fransızca metinde "et ile est Latiniste" sözcüğü bir bakıma (libéral) lerin karşıtı olarak kullanılmıştır. Geniş anlamda alınacak olursa, Roman kilisesine, yani Katolikliğe. Latin dinine bağlı diye yorumlanabilir (*Çevirenin notu*)

anlatmıştır. Bu iş bize nihayet yüz liraya mal olabilir, amma bu mevkimizi, şerefimizi korumak için gerekli bir masraf sayılır.

Bu anî karar karşısında Madame de Rênal'ı düşünce aldı. Uzun boylu, güzel endamlı ve bu dağlarda oturanların söylediklerine göre o bölgenin en güzel kadınıydı. Halinde bir sadelik, tavırlarında bir tazelik vardı; onun bu saf, masumiyet ve canlılık dolu güzelliği karşısında Parisli bir adam tatlı bir şehvet düşüncesine de kapılabilirdi. Madame de Rênal bu çeşit bir ilgi uyandırdığını bilseydi, her halde çok utanırdı. Ne hoppalık, ne de yapmacık yapmak merakı onun kalbinde yer etmişti. Kimsesizler yurdunun zengin müdürü M. Valenod'nun onu elde etmek için uğraştığı söyleniyordu, fakat bu işte muvaffak olamamış ve Madame de Rênal'ın namusuna olan güven bir kat daha artmıştı; zira M. Valenod denilen adam kırmızı yanaklı, gür siyah favorili, taşrada yakışıklı adam dedikleri; kaba, küstah, gürültücü ve iriyarı bir gençti. Çok sıkıl-gan ve görünüşte günü gününe uymayan bir kadın olan Madame de Rênal'ın bilhassa hoşlanmadığı şey M. Valenod'nun durmadan hareket etmesi ve bağıra bağıra konuşması idi. Verrières'de sülâle dedikleri şeye karşı duyduğu tiksinti yüzünden, kibar bir soydan olduğu için övünür diye adı çıkmıştı. Vakıa o böyle bir şeyi aklına dahi getirmiyordu ama, Verrièreslilerin evine misafirliğe pek az geldiklerini görmekten memnun olmuyor da değildi. Şurasını da gizlemeyelim ki, bayanlara göre o, aptalın biriydi; çünkü kocasına cilve yapmaz, kendisine Paris'ten. Besançon'dan güzel şapkalar getirtmek için çıkan en büyük fırsatları kaçırdı.

O kadar temiz yürekli bir kadındı ki, kocasının nasıl bir adam olduğu hakkında hüküm vermeye ve canını sıktığını kendi kendine itiraf etmeye bile bir defacık olsun kalkışmamıştı. Karı ile koca arasında daha tatlı ilişkiler olduğunu sanıyor, fakat bunu bile kendi kendisine söylemekten çekiniyordu. Kocasını en çok sevdiği zamanlar, birini subay, ikincisini yargıç, üçüncüsünü de rahip yapmayı düşündüğü üç çocuğundan bahsettiğini anlardı. Velhasıl, M. de Rênal'ı, tanıdığı diğer erkeklerden çok daha az can sıkıcı buluyordu.

Madame de Rênal'ın kocası hakkındaki bu yargı makuldü. Verrières Belediye Başkanı, kendisine amcalarından birinden

miras kalan ve her vesile ile temcit pilavı gibi tekrarladığı¹ bir yarım düzine kadar şakacı söz sayesinde, nükteci ve bil-hassa hoş sohbet bir adam olarak tanınmıştı.

İhtiyar Yüzbaşı de Rênal, Büyük Fransız İhtilâli'nden önce, Duc d'Orléans'nın piyade alayında hizmet etmişti; Paris'e gittiği zaman prensin salonlarına kabul ediliyordu. Madame de Montesson'u, meşhur Madame de Genlis'i, Palais Royal eğlencelerini icat eden M. Ducrest'i hep bu salonlarda görmüştü. M. de Rênal'ın anlattığı fıkralarda bu kimselerin adları çok geçirdi. Fakat anlatılması oldukça nazik bir iş olan bu şeyleri hatırlamak M. de Rênal'e zor gelmeye başlamıştı; bunun içindir ki, Orléans hanedanı hakkındaki fıkralarını artık yalnız önemli toplantılarda naklediyordu. Zaten ancak paradan bahsedilmediği zaman terbiyeli olduğundan, haklı olarak, Verrières'in en kibar ve asil adamı sayılıyordu.

1. Yazar, kendi eliyle yazmış olduğu orijinal metinde, "qu'il lâchait (répétait) dans les grandes occasions" var, fakat ilk basılış sırasında bu sözcükleri düzeltmiştir. (Çevirenin notu)

BİR BABA VE BİR OĞUL

*Eğer böyle isem
Kabahat bende mi?*

MACHIAVELLI

Ertesi sabah saat altıda Verrières Belediye Başkanı Sorel babanın kereste fabrikasına doğru inerken kendi kendine: «Kırım gerçekten akıllı bir kadınmış!» diyordu. «Üstünlük her zamanki gibi bende kalsın diye her ne kadar kendisine söylemedimse de, şayet Latinceyi bir melek kadar iyi bildiği söylenen şu küçük rahip Sorel'i çocuklarıma öğretmen olarak almayacak olursam, kötü niyetli bir adam olan kimsesizler yurdu müdürünün aynı şeyi düşünebileceğini ve onu benim elimden alacağını aklıma bile getirmemiştim. Çocuklarının öğretmeninden kim bilir ne kadar böbürlenerek bahsedecekti!.. İyi ama, Sorel benir evime öğretmen olarak gelince de papaz cüppesi giyecek mi?»

M. de Rênal bu kuşkuya kapılmış bir halde iken uzaktan, aşağı yukarı altı ayak boyunda bir adamın sabahın bu erken saatinde, Doubs ırmağı boyunca, biçilmek üzere yığılmış olan keresteleri ölçmekte olduğunu gördü. Köylü, belediye başkanının yaklaştığını görünce suratını ekşitti; zira, kerestelerin yolu kapattıkları yetmiyormuş gibi oraya kaçak olarak yığılmışlardı.

Sorel baba, evet bu adam Sorel babaydı. M. de Rênal'ın oğlu Julien için yaptığı teklif karşısında şaşıtı ve şaşıtığınan fazla da sevindi. Buna rağmen, onu yine, bu dağlarda yaşayan adamların kurnazlıklarını gizlemek için pek ustalıkla kullandıkları ve ilgisizlikle karışık bir hoşnutsuzluk ifade eden üzüntülü bir tavırla dinledi. Oraları İspanyolların istilâsı altında bulunduğu devirde köle olan bu adamlar, Mısırlı fellâhların yüzlerinde görülen o hali kaybetmişlerdir.

Sorel'in cevabı önce ezbere bildiği birtakım saygılı sözlerin hepsini sıralamaktan ibaret kaldı. Bu hoş sözleri, çehresine özge sahtelik ve hemen hemen hilebazlık halini büsbütün arttıran acemice bir gülümseme ile tekrarlarlarken, ihtiyar köy-

lünün kafası durmuyor, bu kadar önemli bir kişinin hiç bir işe yaramayan oğlunu yanına almak istemesindeki nedeni araştırıyordu.

Julien'den hiç memnun değildi; M. de Rênal ise, ona yılda 300 frank gibi umulmadık bir para vereceğini evinde besleyeceğini ve giydireceğini söylüyordu. Sorel babanın bir deha eseri olarak birdenbire ileri sürdüğü bu sonuncu şartı da M. de Rênal derhal kabul etmişti.

İleri sürülen bu şart karşısında belediye başkanı kuşkulandı. Öyle ya, madem ki Sorel kendisini fevkalâde memnun etmesi gereken teklifi kâfi görmüyor, şu halde ona başka bir teklifin yapıldığı besbelli, diyordu, böyle bir teklifi Valenod değil de kim yapabilirdi? M. de Rênal hemen orada karar vermesi için Sorel'i çok sıkıştırdı ise de, emeği boşa gitti: Kurnaz ve ihtiyar köylü bir türlü yanaşmadı; sanki taşrada zengin bir babanın meteliği olmayan bir oğluna âdet yerini bulsun diye danıştığı bilinmiyormuş gibi, bir de oğlu ile görüşeceğini bilirdi.

Su ile işleyen bir kereste fabrikası, derenin kenarında bir barakadan ibaretti. Bu barakanın damı dört tane kocaman direğe dayanır. Ortada, sekiz on ayak yüksekliğinde bulunan ve inip çıkan bir bıçkı görülür; bu esnada, gayet basit bir makine, odunları birer birer testerenin önüne sürer. Ağaç kütüklerini iten bu makineyi de, bu kütükleri keserek düzgün tah-talar haline getiren testereyi de harekete getiren şey su ile dönen bir çarktır.

Fabrikasına yaklaşırken Sorel baba Julien'e avazı çıktığı kadar bağırarak seslendi ise de cevap veren olmadı. Ortanca ve büyük oğlundan, bıçkıya götürecekleri çam kütüklerinin kabasını alan bu dev gibi adamlardan başka kimseyi göremedi. Kütüğün üzerine çizilen kara çizgi boyunca vurmaya çalışıyorlar ve baltalarını her indirişte kocaman parçalar koparıyorlardı. Babalarının sesini duymadılar. Sorel baba barakaya doğru ilerledi; içeriye girdiğinde Julien'i, bulunması gereken yerde, yani bıçkı başında aradı ise de bulamadı. Onun, beş altı ayak yüksekliğinde bulunan tavanın direklerinden birinde ata biner gibi oturduğunu gördü. Julien, makinenin işlemesini dikkatle kollayacağı yerde, okuyordu. İhtiyar Sorel'in en hoşlanmadığı şey de bu idi. Julien'in, ağabeylerininkine hiç benzemeyen

ve kuvvet isteyen işlere pek az elverişli olan ince vücudunu hoş görebilirdi, fakat onun da okuma merakından nefret ediyordu, hem zaten kendisi de okumak bilmezdi.

Julien'e beyhude yere iki üç kez seslendi. Delikanlının, babasının o müthiş sesini duymasına engel olan şey testerenin çıkardığı gürültüden ziyade okuduğu kitaba dalmış olması idi. Nihayet, Sorel baba, ihtiyar halinde önce bıçkının kesmekte olduğu tahtaya, oradan da tavana destek görevini yapan ve çaprazlama konmuş olan kalasa çeviklikle sıçrayıverdi. Julien' in elindeki kitap bir vuruşta dereye kadar fırladı; tepesine bir takke gibi geçiveren aynı derecede şiddetli ikinci bir sille delikanlıya dengesini kaybettirdi. On, on beş ayak aşağıda işleyen makinenin çarkları arasına düşüp paramparça olacaktı az kaldı, fakat tam yuvarlanacağı sırada babası eli ile tutuverdi.

— Seni gibi tembel, seni! Bıçkı başında nöbetçi olduğun zaman yoksa hep böyle şu melun kitaplarını mı okuyacaksın? Akşamları papazın evine gidip vaktini harcadığın zamanlarda oku, canıma minnet.

Julien, yediği tokadın etkisiyle sersemlemiş ve ağzı-burnu kanamış olduğu halde görevi başına, bıçkının yanına gitti. Gözleri, duyduğu acıdan çok kitabını kaybetmiş olmanın verdiği teessürden yaşla dolmuştu.

— Aşağı in, hayvan herif, sana söyleyeceğim var.

Makinenin gürültüsü bu kez de bu emri duymasına mani oldu. Artık inmiş olan babası tekrar çıkmak zahmetine katlanmak istemediğinden eline ceviz toplamaya mahsus bir sırık geçirdi ve oğlunun omuzuna indirdi. Julien yere iner inmez ihtiyar Sorel onu ite-kaka eve doğru sürükledi. Delikanlı: «Kim bilir bana ne yapacak!» diye düşünüyordu. Gerçekten, kitabının düştüğü dereye mahzun mahzun baktı; kitaplarının içinde en çok sevdiği eser bu idi: *Mémorial de Sainte Hèle*¹.

Julien'in yanakları kızarmış, gözleri yere eğilmişti. On sekiz, on dokuz yaşlarında, görünüşte zayıf nahif, yüzünün hatları düzgün olmayan, fakat bir incelik ifade eden, eğri burunlu

1. Büyük Fransız tarihçisi Comte de Las Cases, İmparator Napoléon'a Sainte-Hélène Adasındaki sürgününde eşlik etmiş ve eski İmparatorla yaptığı uzun konuşmalara dayanarak anılarını yazmıştır. Bu esere tarihçinin kendisinden de birçok şeyler eklediği söylenmektedir. Eser, 1823'te yayınlanmıştır. (Çevirenin notu)

bir delikanlı idi. Sakin anlarında, düşünce ile dolu olan ve ateş saçan iri siyah gözleri, şimdi müthiş bir kinle parlıyordu. Çok aşağıdan çıkan koyu-kumral saçları alnını basıklaştırıyor ve kızdığı zamanlarda delikanlıya zalim bir insan hali veriyordu. İnsan yüzünün şu sayısız çeşitleri içinde, bu kadar göze çarpan bir özelliği olanına belki de rastlanamaz. Fidan gibi bir boy ve ince bir bel onun güçlü olmaktan çok çevik olduğunu gösteriyordu. Daha çocukluğunda, son derece düşünceli hali ve benzinin pek soluk oluşu, babasını, onun yaşamayacağını, yahut ailede bir tüfeyle gibi yük olarak yaşayacağını düşünmeye sevketmişti. Evde herkesin hor gördüğü bu çocuk, babasından da, kardeşlerinden de nefret ediyordu; pazar günleri kasabanın meydanında çocuklarla oynarken hep dayak yedi.

Güzel yüzünün genç kızlardan birkaçının hoşuna gitmeye başladığı henüz bir yıl olmamıştı. Zayıf bir yaratık olduğu için herkes tarafından hor görülen Julien, bir gün, çınar ağaçlarını budattığı için belediye başkanına söz söylemeye cesaret eden o ihtiyar alay cerrahına hayran olmuştu.

Bu cerrah, bazen Sorel babaya oğlunun fabrikada çalışmamasına karşılık gündeliğini verir ve ona Latince ve tarih öğretirdi; daha doğrusu 1786 İtalya savaşlarını anlatırdı, çünkü onun tarih bilgisi bundan ibarettir. Ölürken, Légion d'Honneur nişanını, tedahülde kalan emekli aylıklarını ve otuz kırk cilt kadar da kitabını ona bırakmıştı; işte, bu kitapların en değerlisi biraz önce dereye, belediye başkanı yüzünden mecrası değiştirilen ve halkın malı olan dereye fırlamıştı.

Eve girer girmez, Julien, babasının güçlü elinin omuzuna yapıştığını hissetti; titriyor, zira birkaç silleinin daha inmesini bekliyordu.

İhtiyar köylü onu bir yandan, bir «Kurşun askeri» evirip çevirdiği gibi çevirirken, bir yandan da sert sesiyle kulağının dibinde:

— Soracaklarıma doğru cevap ver, yalan söyleme, diye bağırırdı.

Julien'in yaşla dolu iri siyah gözleri, ruhunu iyice okumak isteyen ihtiyar kerestecinin küçük, kurşunî ve şirretlik dolu gözleriyle karşılaştı.

BİR PAZARLIK

Oyalayarak zaferi kazandı.

ENNIUS¹

— Seni gidi, burnu kitaptan kalkmaz seni; söyle bakalım, Madame de Rênal'ı nereden tanıyorsun, onunla ne zaman görüştün? Bana yalan söylemeden cevap ver bakayım.

Julien:

— Onunla hiç konuşmadım, o bayanı kiliseden başka hiç bir yerde görmedim, diye cevap verdi.

— Ama, yakında göreceksin, edepsiz herif, ha!

Julien:

— Asla! dedikten sonra, yeniden dayak yemekten kendini kurtaracağını sandığı sinsi bir tavırla:

— Bilirsiniz ki, kilisede Allah'tan başka gözüm hiç bir şey görmez, diye ilâve etti.

Kurnaz köylü:

— Bunun altında bir şey var, ama dedikten sonra sustu ve:

— Bu melun iki yüzünün ağzından laf almaya imkân yok, diye devam etti. Her ne ise, artık senden kurtulacağım, sen gittikten sonra da her halde fabrikamdaki testere daha iyi işleyecek. Papazın mı, yoksa başka birinin mi gözüne girdin de sana bir yer buldular. Git bohçanı hazırla, seni M. Rênal'a götüreceğim, onun çocuklarına öğretmenlik yapacaksın.

— Bu iş için bana ne verecekler?

— Seni besleyecekler, giydirecekler, yılda da üç yüz frank verecekler.

— Ben uşak olmak istemem.

— Hayvan, sana uşak olmaktan bahseden var mı ki? Hiç ben oğlumun uşaklık etmesini ister miyim?

1. Şair Ennius, Fabius'un Annibal ile doğrudan doğruya savaşı kabul etmeyip, oyalama ve yıpratma politikası kullanarak yenmesinden, "*Annales*" adlı eserinde bahseder. (*Çevirenin notu*)

— İyi ama, onların evinde kiminle birlikte yemek yiyeceğim?

Bu sual karşısında ihtiyar Sorel şaşırды, cevap verecek olursa herhangi bir ihtiyatsızlıkta bulunabileceğini hissetti; Julien'e karşı köpürdü, onu ağgözlülükle itham ederek küfürler savurdu ve diğer oğullarına gidip danışmak üzere yanından ayrıldı.

Biraz sonra Julien onların, baltalarına dayanmış olarak bu sorunu aralarında konuştuklarını gördü, onlara bir hayli baktıktan ve bir şey sezemeyeceğini anladıktan sonra, kendilerini gözetlediğini belli etmemek için fabrikanın öbür tarafında oturdu. Kaderini değiştirecek olan bu haber üzerinde iyice düşünmek istiyordu, fakat soğukkanlılıkla düşünemeyeceğini anladı; muhayyilesinde durmadan M. de Rênal'ın evinde göreceği şeyleri canlandırıyordu.

Kendi kendine:

— Uşakla bir sofrada yemek yemektense, bütün bunlardan vazgeçmek daha hayırlıdır, dedi. Babam beni zorla göndermek isteyecek ama, ben ölürüm de gitmem. On beş frank kırk santim birikmiş param var, bu gece kaçırım; kırlar arasından gidecek olursam jandarmaya filan da rastlamam ve iki gün içinde Besançon'a varırım; orada gönüllü asker olurum, olmazsa İsviçre'ye geçerim. Ama bu takdirde ilerlemek, yüksek mevki-ler işgal etmek hayalleri suya düşecek, hayatta insanı her istediğine eriştiren bir yol olan rahiplik gibi güzel bir mesleğe veda etmek gerekecek.

Uşaklarla yemek yemekten nefret etmek, Julien'de tabii bir şey değildi; zira o, hayatta muvaffak olabilmek için buna gelinceye kadar daha nice güç işlere katlanmaya razı idi. Fakat bu nefret edişin kaynağı Rousseau'nun «İtiraflar» adlı eseri-ydi. Kibar insanların yaşadıkları âlemi o hep bu kitapta okuduklarına göre tasavvur ederdi. Napoléon'un ordularına ait savaş bildirileriyle *Mémorial de Sainte Hélène* onun kutsal kitabını tamamlıyordu. Bu üç kitap için canını vermeye razıydı. Bunlardan başka herhangi bir kitaba inanmadı. İhtiyar alay cerrahının dediği gibi, Julien'e göre diğer kitapların hepsi, mevki kapmak isteyen iki yüzlülerin yazdıkları, yalan dolu şeylerdi.

Coşkun ruhlu Julien'in hafızası da şaşılacak kadar kuv-

vetliydi; oysa hafızası çok kuvvetli olan kimseler çoğu zaman ahmaktırlar. Geleceğinin papaz Chélan'ın elinde olduğunu sezmış ve onun gözüne girmek için *İncil*'in Latincesini baştan aşağı ezberlemişti¹; M. de Maistre'in *Papa* adlı eserini de biliyor, fakat bu kitapların her ikisine de pek o kadar inanmıyordu.

Sanki sözleşmişler gibi, Sorel ile oğlu o gün birbirleriyle konuşmaktan çekindiler. Akşama doğru Julien, papazın evine din bilgisi dersi almaya gitti. Fakat babasına yapılan garip tekliften ona bahsetmeyi uygun görmedi, «belki de bu bir tuzaktır, unutmuş gibi görünmeli» diyordu.

Ertesi sabah erkenden, M. de Rênal ihtiyar Sorel'i çağırttı; kendisini bir iki saat beklettikten sonra nihayet gelen Sorel, daha kapıdan girer girmez özür dilemeye ve her üzür dileyişte yerlere kadar eğilmeye başladı. Her türlü itiraza baş vura vura, Sorel nihayet oğlunun M. de Rênal ve karısıyla birlikte yemek yiyeceğini, konuk olduğu zamanlarda ise ona başka bir odada çocuklarla bir arada yemesi için sofranın kurulacağını öğrendi. Belediye başkanının oğlunu yanına almayı gerçekten istediğini ve bu isteğini bir an önce gerçekleştirmek için acele ettiğini gördükçe daha fazla zorluk çıkaran, bununla beraber hâlâ bir türlü akıl erdiremeyen Sorel, bir de Julien'in yatacağı odayı görmek istedi. Burası temiz döşenmiş, büyük bir oda idi, fakat üç çocuğun karyolalarını daha şimdiden oraya taşıyorlardı.

Karyolaların taşındığını görünce ihtiyar köylünün aklı başına geldi; bunun üzerine hemen cesaretle bir de oğluna verecekleri elbiseyi görmek istedi. M. de Rênal yazıhanesinin çekmecesini çekip içinden yüz frank aldı ve:

— Bu para ile oğlunuz gidip manifaturacı M. Durand'dan bir kat siyah elbise alsın, dedi.

Teşrifata riayet ederek konuşmayı birdenbire unutan köylü:

— Ya oğlumu sizin yanınızdan alacak olursam, bu siyah elbiseyi geri almayacak mısınız? diye sordu.

— Hayır.

1. Stendhal'in bu kitabı, bizzat ezberlemiş olduğunu, "*Vie de Henri Brulard*" adlı eserden öğreniyoruz (cilt I, sayfa 140). (*Çevirenin notu*)

Sorel, ağır ağır konuşarak:

—Öyle ise, anlaşılmamız için bir tek şey kalıyor, dedi. Kaç para vereceksiniz?

Fena halde kızan M. de Rênal:

— Nasıl? diye bağırdı, dün bunu kararlaştırmıştık ya; üç yüz frank veriyorum; bu da sanırım çok bir paradır, hatta belki de fazladır.

İhtiyar Sorel, daha ağır konuşarak:

— Bunu dün siz gerçi teklif ettiniz, inkâr etmiyorum, ama... dedikten sonra, ancak Franche-Comté eyaletinin köylülerini tanımayan kimseleri hayrete düşürecek olan dâhiyane bir çaba sarfederek M. de Rênal'ın gözlerinin' içine baktı ve:

— Daha çok veren var da, diye ilâve etti.

Bu sözleri işitince belediye başkanının yüzü allak bullak oldu. Mamafih kendine geldi ve iki uzun saat süren ustaca, ulu-orta hiç bir söz sarfedilmeyen bir konuşmadan sonra köylünün zekâsı, zenginin zekâsına galip geldi; zaten zenginin yaşamak için zekâyâ filan ihtiyacı yoktur ya. Julien'in atılacağı yeni hayatın bütün şartları birer birer kararlaştırıldı; belediye başkanı ona vereceği parayı yılda dört yüz franka çıkarmakla kalmadı, bundan başka maaşını her ayın birinde ödemek zorunda da kaldı.

— Pekâlâ, pekâlâ! Her ayın birinde otuz beş frank vereceğim, dedi.

Köylü aşağıdan alan bir sesle:

— Belediye başkanımız gibi zengin ve cömert bir adam, yuvarlak hesap olsun diye her halde otuz altı frank vermekten çekinmez, dedi.

M. de Rênal:

— Ona da peki, ama artık keselim, dedi.

Öfke ona biraz cesaret vermişti. Köylü, daha ileri gitmekten vazgeçmek gerektiğini sezdi. Fakat bu kez de M. de Rênal ilerliyordu. Oğlunun ilk aylığını alıp götürmek için sabırsızlanan ihtiyar Sorel'e bu parayı hiç bir suretle vermek istemedi. M. de Rênal'ın, bütün bu pazarlıkta oynadığı rolü karısına anlatmak zorunda kalacağı aklına geldi.

Canı sıkılmış bir halde:

— Verdiğim yüz frankı iade edin, dedi. Kumaşçı M. Du-

rand'ın nasıl olsa bana biraz borcu var. Oğlunuzla birlikte kumaşı almaya ben gideceğim.

Belediye başkanının yaptığı bu sert hareketten sonra, Sorel yine saygı ile konuşmaya başladı; bir çeyrek saatten fazla hep bu tonla konuştu. Nihayet, artık hiç bir şey yapamayacağını anlayınca, çekip gitti. Belediye başkanının huzurunda son kez şu sözleri söyleyerek eğildi:

— Şimdi gidip oğlumu şatonuza göndereceğim.

Verrièresliler, belediye başkanlarının hoşuna gitmek istedikleri zaman onun evinden «Şato» diye bahsederlerdi.

Fabrikasına dönünce, Sorel boş yere oğlunu arayıp durdu. Julien, başına gelebileceklerden korkarak, gecenin ortasında çıkıp gitmişti. Kitaplarını ve Légion d'Honneur nişanını güvenilir bir yere bırakmak istemişti. Bunların hepsini alıp, kasabanın arkasında yükselen dağda oturan Fouqué adındaki dostu genç bir oduncuya götürmüştü.

Döndüğü zaman, babası:

— Allah bilir, melun tembel, seni bu boya getirmek için yedirip içirdiklerimin parasını ödeyecek kadar namuslu bir evlât olacak mısın? Haydi, pılını pırtını topla, belediye başkanının evine git, dedi.

Dayak yemediğine şaşan Julien hemen yola çıktı. Fakat o korkunç babasının gözünden uzaklaşır uzaklaşmaz yavaşladı. İki yüzlülüğünü tatmin etmek için önce kiliseye uğramanın yararlı olacağını düşündü.

Ne o, yoksa bu iki yüzlülük kelimesi sizi hayrete mi düşürdü? Fakat bu genç köylü nefret edilen kelimelere varınca ya kadar ne kadar uzun bir yol aştı.

Daha küçücükken, İtalya seferinden dönerken, atlarını babasının demir parmaklıklı penceresine bağlayan uzun beyaz pelerinli, miğferleri uzun kıl püsküllü 6. Alay¹ dragonlarını seyrede ede, o da askerliğe heves etmiş, çılgına dönmüştü. Daha sonraları ihtiyar alay cerrahının anlattığı Lodi, Arcole ve

1. Yazar, bu satırlarda az çok kendi çocukluğundaki duygularını anlatıyor. Gerçekten, P. Arbet'in yazdığı "*La Jeunesse de Stendhal*" (*Stendhal'in Gençliği*) adlı eserden, onun 1800-1802 yıllarında 6. Dragon Alayında birkaç ay teğmen olarak bulunduğunu öğreniyoruz. (*Çevirenin notu*)

Rivoli köprüleri savaşlarını dinlerken, ihtiyarın ateş gibi parlayan gözlerle nişanına baktığını da fark etmişti.

Fakat, Julien on dört yaşına bastığı sırada, Verrières'e, bu kadar küçük bir kent için muhteşem denilebilecek kadar güzel bir kilise inşa edilmeye başlandı. Bu kilisede dört tane mermer sütun vardı: İşte Julien'in en çok dikkatini çeken şey de bu sütunlar olmuştu; bu sütunlar, Besançon'dan gelen ve papazlar kurulunun hafiyesi diye tanınan genç rahiple sulh yargıcı arasında sönmez, öldürücü bir kinin doğmasına sebep olmuştu. Sulh yargıcı bu yüzden az kalsın yerinden olacaktı, daha doğrusu herkesin kanısı bu idi. Her on beşte bir Besançon'a giden ve söylendiğine göre piskoposun huzuruna çıkabilen bir rahiple çekişmek, haddini bilmemezlik değil miydi?

Bu olaylardan sonra, kalabalık bir ailenin reisi olan sulh yargıcı, haksız görünen birkaç hüküm verdi; bütün bu hükümler Constitutionnel² gazetesini okuyanların aleyhinde verilmişti. Haklı taraf galip geldi. Gerçi verilen para cezaları üç veya dört franktan ibaretti, fakat bu ufak para cezalarından birine de Julien'in vaftiz babası olan bir nalbur da çarpıldı. Bu adam, kızdığı vakit: «İnsanlar ne kadar da değişiyor! Yirmi yıldan beri dürüst sandığımız şu sulh yargıcının bu haksızlığı yapacağı kimin aklına gelirdi!» derdi.

Julien'in dostu alay cerrahı ölmüştü.

Julien, birdenbire, artık Napoléon'dan bahsetmez oldu; rahip olmak istediğini söyledi ve bundan sonra onu babasının keeste fabrikasında, mütemadiyen papazın verdiği Latince Kutsal Kitab'ı¹ ezberlerken gördüler. Onun bu kadar çabuk ilerlediğini görerek hayran olan iyi kalpli ihtiyar, birçok akşamlarını ona din bilgisi öğretmekle geçirdi. Julien onun önünde yalnız sofuca duygular belli ederdi. Bir genç kızın yüzü kadar solgun ve tatlı olan yüzü arkasında, hayatta muvaffak olamamaktansa bin kez ölüme saldırmayı tercih etmek için verilmiş olan sarsılmaz bir kararın saklı olduğunu kim söyleyebilirdi?

Julien'e göre hayatta refaha ulaşmak demek her şeyden

2. *Constitutionnel*: Meşrutiyetçi. (Çevirenin notu)

1. Fransızca metinde "Bible" var, Türkçesi, "Kutsal Kitap". Fakat bu kitabın İncil olması gerektiği de düşünülebilir; ancak bu takdirde yazar, "Evan-gile" kelimesini kullanamaz mıydı? (Çevirenin notu)

önce Verrières'den uzaklaşmak demektir; doğduğu yerden nefret ediyordu². Bu kentte gördüğü her şey ona soğuk geliyordu.

Daha küçükken coşkun anları oluyor, günün birinde Paris'in güzel kadınlarıyla tanışacağını, bir kahramanlık gösterecek onların gözüne gireceğini tatlı tatlı düşünüyordu. Bu güzel kadınlardan birinin Julien'i sevmesi olmayacak bir şey miydi? Öyle ya, Bonaparte'ı daha fakir bir subayken, o muhteşem Madame de Beauharnais sevmemiş miydi? Yıllardan beri Julien'in bir saati geçmezdi ki Bonaparte'ın, bu kenarda köşede kalmış fakir üsteğmenin, kılıcı sayesinde dünyaya hâkim olduğunu düşünmesin.

Bu düşünce onun gözünde büyüüttüğü kederlerini gideriyor ve bazen sevinecek olursa, sevincini artırıyor.

İşte, kilisenin yapılması ve sulh yargıcının verdiği hükümlerden birden bire gözlerini açtı; aklına gelen bir düşünce onu birkaç hafta boyunca deliye çevirdi ve nihayet, heyecanlı bir ruhun kendi icat ettiğini sandığı düşüncelerindeki müthiş güçle benliğini sardı.

«Bonaparte kendisinden bahsettirmeye başladığı zaman düşman istilâsına uğramaktan korkuyordu; o zamanlar değerli bir asker olmak hem gerekli, hem de moda-ya uygun bir şeydi. Bugün ise, kırk yaşında papazların yılda yüz bin frank maaş aldıkları görülüyor, yani Napoléon'un o ünlü tümgenerallerinin aldıklarının üç misli. Onlara yardım edecek adamlar gerek. İşte, örneğin, bugüne kadar o kadar dürüst o kadar kafalı bir adam olan sulh yargıcı, şu ihtiyarlığında, otuz yaşında genç bir papazı korkutmak korkusuyla kendisini lekeledi gitti. Demek başarıya ulaşmak için papaz olmak gerekiyor».

Yeni yeni sofuya olmaya başlayıp da din bilgisi öğrendiği sıralarda, bir gün, ruhunu kemiren ateş patlak vererek içinden neler geçtiğini belli etti. Papaz Chélan evinde birkaç papazı yemeğe çağır-mış ve Julien'i onlara harikalar gösteren bir öğrenci diye tanıtmıştı; çocuk böyle bir toplantıda Napoléon'u hararetle övmek gafletinde bulundu. Kendi kendini cezalandırmak için de sağ kolunu, bir çam kütüğüne kaldırırken burkulduğunu söyleyerek bağladı ve iki ay bu eziyete katlandı.

2. Yazarın kendisi de anayurdu olan Grenoble'dan nefret ederdi. Bunu, "Vie de Henri Brulard" adlı eserinde şu sözlerle anlatıyor: "Grenoble, benim için müthiş bir hazımsızlığın anısı gibidir" (cilt I, sayfa 90-91). (Çevirenin notu)

Vücuduna yaptığı bu cezadan sonra nihayet kendi kendini affetti. İşte, on dokuz yaşında olduğu halde görünüşte çelimsiz olan, ancak on yedi yaşında imiş gibi görünen koltuğunun altında küçük bir bohça ile Verrières'in muhteşem kilisesine giren delikanlı bu idi.

Kilise kasvetli ve ıssızdı. Bir yortu dolayısıyla binanın bütün pencerelerine koyu kırmızı perdeler gerilmişti. Bu perdeler arasından süzülen güneş ışınları içerde göz kamaştırıcı, insana heybet veren, dinsel bir hava yaratıyordu.

Julien'in tüyleri diken diken oldu. Kilisede yapayalnızdı, gidip en güzel sıraya oturdu. Bu sıranın üstünde M. de Rênal'ın arması vardı.

Dua okumaya mahsus rahlenin üzerinde, Julien'in gözüne, sanki oraya okusunlar diye konmuş ve üstünde birtakım yazılar basılmış olan bir kâğıt ilişti.

Delikanlı bir göz gezdirince şu kelimeleri okudu:

... tarihinde Besançon'da idam edilen Louis Jenrel'in giyotine nasıl götürüldüğü ve son dakikaları hakkında tafsilât.

Kâğıt yırtıktı. Arkasından bir satırın şu ilk iki kelimesi okunuyordu:

İlk adım.

Julien:

— Bu kâğıdı buraya kim koymuş olabilir? dedikten sonra, içini çekerek:

— Zavallı adam, onun da adı benimki gibi «rel» harfleri ile bitiyor, diye ilâve ederek kâğıdı elinde buruşturdu.

Çıkarken, Julien kutsal suyun bulunduğu tasın yanında kan olduğunu sandı, oysa bu tasdaki su etrafa yayılmış ve pencerelerdeki kırmızı perdelerden ışıkla kan rengini almıştı.

Nihayet Julien içini kaplayan korkudan utanarak; kendine:

— Yoksa ben bir yüreksiz miyim? dedi, haydi, silâh başına!

İhtiyar cerrahın, savaşları anlatırken sık sık kullandığı bu kelimeler, Julien'e göre kahramanlara mahsus bir şeydi. Kalktı ve hızla M. de Rênal'ın evine doğru yürüdü.

Verdiği bu güzel kararlara rağmen, belediye başkanının evine yirmi adım yaklaşıncı, içinde yenilmez bir sıkılganlık belirdi. Açık duran demir parmaklıklı kapının pek heybetli bir görüntüsü vardı; demek buradan içeri girecekti!

Julien'in bu eve gelmesi yalnız kendisini heyecanlandırmakla kalmadı. Gerçekten, son derece sıkılğan olan Madame de Rênal de, görevi yüzünden çocukları ile kendisi arasında her zaman bulunacak olan bu yabancıyı düşündükçe ne yapacağını bir türlü kestiremiyordu. Oğullarının kendi odasında yatmasına alışmıştı. O sabah çocukların küçük karyolalarını yeni öğretmenin odasına taşırken bir hayli göz yaşı dökmüştü. Hiç olmazsa en küçükleri Stanislas Xavier'nin karyolasının tekrar kendi odasına götürülmesi için kocasına beyhude yere yalvardı.

Kadınlara özge duygusallık Madame de Rênal'de son had-dine varmıştı. Kaba saba, saçları tarak görmemiş bir adamın, sadece Latince biliyor diye çocukları azarlayacağını, bu anlaşılmaz dil yüzünden onları belki de döveceğini düşündükçe içi sızlıyordu.

CAN SIKINTISI

*Ne yaptığımı
Ne olduğumu artık bilmiyorum.*
MOZART (Figaro)

Madame de Rênal, erkeklerin gözünden uzak bulunduğu zamanlarda olduğu gibi doğal bir canlılık ve güzellikle salonun bahçeye açılan camlı kapısında çıkarken, sokak kapısının yanında duran ve daha çocuk denecek yaşta bir köylünün son derecede soluk benizli yüzünü, ağlamaktan kızaran gözlerini gördü. Sırtında bembeyaz bir mintan, koltuğunun altında da eflâtun tüylü kumaştan yapılmış tertemiz bir hırka vardı.

Teni öyle beyaz, bakışları o kadar tatlıydı ki muhayyilesi biraz romanesk olan Madame de Rênal onun belediye başkanından bir ricada bulunabilmek için erkek kıyafetine giren bir kız olduğunu sandı. Sokak kapısının önünde böyle duran ve çingırağı çalmak için elini uzatmaktan bile çekinen bu biçareye acıdı. Eve bir öğretmen gelecek diye duyduğu teessürü bir an için unutan Madame de Rênal kapıya doğru ilerledi. Arkası kapıya dönük olan Julien, onun geldiğini görmüyordu. Kulağının dibinde tatlı bir sesin:

— Burada ne arıyorsunuz yavrum? dediğini işitince yüreği hopladı.

Hemen arkasına döndü, Madame de Rênal'ın bakışı o kadar tatlı idi ki, sıkılğanlığı biraz azaldı. Bu kadının güzelliği karşısında şaşırان Julien'in aklı başından gitti, biraz sonra her şeyi, hatta buraya niçin geldiğini bile unuttu. Madame de Rênal biraz önceki sorusunu tekrarlayınca, nihayet güç halle kuruladığı göz yaşlarından utanarak:

— Ben buraya öğretmen olmak için geliyorum, madam, dedi.

Madame de Rênal, dona kaldı; birbirlerine çok yakından bakıyorlardı. Julien, bu kadar güzel giyinmiş bir insanın ve bilhassa teni bu kadar göz kamaştırıcı bir kadının kendisine böyle tatlı bir sesle söz söylediğini hiç işitmemişti. Madame de

Rênal, bu genç köylünün biraz önce o kadar solukken şimdi pembeleşen yanaklarında biriken iri göz yaşlarına bakıyordu. Ve sonra gülmeye, hem de bir genç kız gibi neşeli gülmeye koyuldu; kendi kendisiyle alay ediyor, neden bu kadar mutlu olduğunu bir türlü anlayamıyordu. Oğullarını azarlayacak, dövecek diye korktuğu o pis, kılıksız papaz bu muydu?¹.

Nihayet:

— Sahi mi, mösyö, siz Latince biliyor musunuz? dedi.

Bu mösyö kelimesi Julien'i o kadar şaşırttı ki, bir an düştü ve sonra sıkılarak:

— Evet madam, diye cevap verdi.

Madame de Rênal o kadar memnundu ki, Julien'e:

— Zavallı çocuklarımı çok azarlamayacaksınız değil mi? demek cesaretini gösterdi.

Julien, hayretle:

— Azarlamak mı? Neden azarlayacak mışım? dedi.

Madame de Rênal biraz sustuktan sonra, heyecanı artan bir sesle:

— Onlara iyi muamele edeceksiniz, bana söz veriyorsunuz, değil mi mösyö? diye ilâve etti.

Kendisine bu kadar ciddiyetle, hem de böyle iyi giyinmiş bir kadın tarafından mösyö denildiğini bir daha işitmek, Julien'in bütün umutlarını artırdı. Ancak güzel bir üniforma giydiği takdirde kibar bir kadının kendisine söz söylemeye tenezzül edeceğini sanıyordu.

Madame de Rênal'e gelince, Julien'in teninin güzelliği, iri siyah gözleri ve serinlemek maksadıyla başını meydandaki havuza daldırdığı için büsbütün kıvrırcıklaşan saçları karşısında biraz önceki tahminlerinde tamamıyla yanlış olduğunu anlamıştı. Çocuklarına karşı sert ve somurtkan davranacağını düşünerek o kadar çok korktuğu o uğursuz öğretmenin böyle sıkılgan bir kıza benzediğini görünce pek sevindi. Biraz önce korktuğu şeyle şimdi gördüğü şey arasında çelişki vardı. Madame de Rênal'in sakin ruhu için büyük bir olaydı bu. Nihayet şaşkınlığı geçip kendine geldi. Evinin kapısında, yanında âdeta bir iç göm-

1. Chuquet, "*Stendhal-Bayle*" adlı eserinin 411. sayfasında bu ilk karşılaşmayı Rousseau'nun "*İtiraflar*" ında anlattığı Madame de Warens'la karşılaşmasına benzetiyor. (*Çevirenin notu*)

leği ile kalmış bir delikanlı ile beraber olduğunu düşününce hayret etti. Biraz sıkılarak:

— İçeri girelim, mösyö, dedi.

Madame de Rênal'i hayatında bu kadar güzel hiç bir duygu bu derecede heyecana getirmemişti; hiç bir zaman bu kadar kuşkulu korkulardan sonra böyle güzel bir karşılaşma olmamıştı. Demek ki, o kadar özenerek yetiştirdiği güzel çocukları pis ve suratsız bir papazın eline düşmeyeceklerdi. Daha evin sofasına girer girmez, kendisini sıkılğan bir tavırla takip eden Julien'e döndü. Bu kadar güzel bir evi görünce afallayan delikanlının hali Madame de Rênal için bir zevk daha oldu. Gözlerine inanamıyor, hele öğretmenin sırtında siyah bir elbise olmamasına bir türlü akıl erdiremiyordu.

Bu olay onu o kadar memnun etmişti ki, yanılmış olmaktan korkuyor, aldanmış olursa bunun hayatına mal olacağını düşünüyordu. Bir daha durarak sordu:

— Doğru mu, mösyö, siz Latince biliyor musunuz?

Bu sözler Julien'in onuruna dokundu, bir çeyrek saatten beri içinde yaşamakta olduğu sihirli âlemi dağıttı. Soğuk bir tavır takınmaya çalışarak:

— Evet, madam, dedi; ben baş rahip kadar Latince bilirim. Hatta bazen benim kendisinden de daha iyi Latince bildiğimi söylemek lütfunda bulunurlar.

Madame de Rênal, kendisinden iki adım ötede duran Julien'in oldukça sert bir tavır takındığını gördü. Biraz daha yaklaştı ve alçak sesle:

— İlk günler, derslerini bilmeyecek olsalar bile, çocuklarını dövmeceksiniz, değil mi? dedi.

Böyle güzel bir kadının bu tatlı ve hemen hemen yalvaran sesi, Julien'e Latinceyi çok iyi bildiği için elde ettiği şöhreti unutturuyordu.

Madame de Rênal'in yüzü onun yüzüne yaklaşmıştı; bir kadının yazlık elbiselerinden yayılan ve bir köylünün aklını başından alan kokuyu duydu. Fena halde kızardı ve içini çekerek baygın bir sesle:

— Hiç korkmayınız, madam, her hususta emirlerinizi yerine getireceğim, dedi.

Ancak o zaman, yani çocukları için duyduğu kuşku tamamıyla dağıldıktan sonradır ki Madame de Rênal, Julien'in çok

yakışıklı bir genç olduğunun farkına vardı ve ona bakakaldı. Yüzünün hemen hemen bir kadınınkini andıran çizgileri ve sıkılğan hali zaten kendisi de sıkılğan olan bir kadın için de gülünç olamazdı. Bir erkeğin yakışıklı olabilmesi için genel olarak gerekli sayılan o erkekçe davranışlar belki de onu korkutabilirdi. Julien'e:

— Kaç yaşındasınız mösyö? diye sordu.

— Yakında on dokuzu bitereceğim.

Artık tamamıyla emin olan Madame de Rênal:

— En büyük oğlum on bir yaşında, dedi, sizin için hemen hemen bir arkadaş olacak demektir, onu uslandırırsınız. Bir kez babası dövmeye kalktı; çocuk bütün bir hafta hasta yattı, hem Monsieur de Rênal'in vurduğu tokat pek hafif bir şeydi.

Julien:

«Benimle onun arasında ne büyük bir fark var, babam bana daha dün dayak attı. Şu zenginler ne mutlu insanlar!» diye düşündü.

Madame de Rênal, öğretmenin ruhunda cereyan eden en küçük değişiklikleri bile daha şimdiden sezmeye başlamıştı; onun bu mahzun halini sıkılğanlık sandı ve cesaret vermek isteyerek, Julien'in farkında bile olmadan bütün güzelliğini duyduğu tatlı bir tonla:

— Adınız ne, mösyö? diye sordu.

— Julien Sorel, madam; ilk kez yabancı bir eve girdiğim için titriyorum, beni korumanıza ve ilk günlerde yapacağım kusurları bağışlamanıza muhtacım. Ben hiç okula gitmedim, çünkü çok fakirdim; Légion d'Honneur madalyası alan amcamın oğlu alay cerrahından ve papaz Chélan'dan başka kimse ile bugüne kadar konuşmadım. Papaz size benim hakkımda kötü şeyler söylerse sakın inanmayın, benim kusurlarımı affedin, madam, hiç bir zaman kötü niyet beslemedim.

Julien bunları uzun uzun anlatırken cesaretleniyor, Madame de Rênal'i inceliyordu. Bir insanda yaradılıştan bulunan kibarlığın işte böyle bir etkisi vardır, hele böyle bir kimse kibarlık taslamaya kalkmayacak kadar mütevazî olursa bu etki büsbütün artar. Kadın güzelliğinden az çok anlayan Julien o anda karşısında duran kadının ancak yirmi yaşında olduğuna yemin edebilirdi. Hemen oracıkta onun elini öpmek aklından geçti. Bu düşüncesinden kendisi de korktu ve biraz sonra, için-

den: «Bu düşündüğümü yapmamak yüreksizlik olur, çünkü bu hareketim benim için faydalı olabilir ve bu sayede bir güzel kadın belki de, fabrikasından henüz kurtulmuş olan zavallı bir işçiye daha az hakir görür.» dedi. Kim bilir, belki de Julien, altı aydan beri, pazar günleri bazı genç kızların önünden geçerken kendisine «güzel çocuk» dediklerini hatırlayarak cesaret buldu.

— Çocuklarınızı hiç dövmeyeceğim, madam, Allahın önünde söz veriyorum, dedi.

Bu sözleri söylerken Madame de Rênal'in elini alarak dudaklarına götürmek cesaretini gösterdi. Kadın bu harekete şaşıtı ve biraz düşününce kızdı da. Hava çok sıcak olduğundan şalının altında çıplak olan kolu, Julien'in bu hareketiyle büsbütün meydana çıktı. Biraz sonra Madame de Rênal içinden kendi kendini azarladı, bu hareket karşısında hemen kızması gerekirken bunu yapmadığını sanıyordu.

Dışarıda bir şeyler konuşulduğunu duyan M. de Rênal çalışma odasından çıktı; belediye dairesinde nikâh kıydığı zaman takındığı azametli ve babacan tavırla Julien'e:

— Çocuklarla görüşmenizden önce size söyleyeceklerim var, dedi.

Delikanlıyı odaya aldı ve kendilerini yalnız bırakmak isteyen karısına da kalmasını söyleyerek kapıyı kapadı. Sonra koltuğa ağır ağır yerleşti ve:

— Papaz sizin bana iyi bir insan olduğunuzu söyledi, dedi. Bu evde herkes size saygı gösterecek. Şayet memnun kalırsam ileride sizin de küçük bir iş tutmanıza yardım ederim. Ben sizin artık ne akrabalarınızla, ne de ahbablarınızla görüşmenizi istiyorum, çünkü onların konuşma tarzları, halleri benim çocuklarıma yaramaz. İşte, size ilk aylığınız otuzaltı frank; fakat bu paradan bir santimini bile babanıza vermeyeceğinize bana söz vermenizi istiyorum.

M. de Rênal, bu işte kendisinden daha kurnaz davranan ihtiyara içerlemişti.

— Şimdi mösyö, dedi, evet, mösyö diyorum, çünkü burada herkesin size böyle hitap etmesi için emir verdim, hem kibar insanların evinde bulunmanın faydasını takdir etmekte elbette gecikmeyeceksiniz; şimdi, mösyö, çocukların sizi sırtınızda bu hırka ile görmeleri doğru olmaz.

Bu sözleri söyledikten sonra karısına dönerek:

— Hizmetçiler kendisini bu vaziyette gördü mü? diye sordu. Madame de Rênal, çok düşünceli bir tavırla:

— Hayır, dostum, diye cevap verdi.

M. de Rênal

— Daha iyi, dedikten sonra, kendi redingotlarından birini, bu muameleye şaşıran Julien'e uzatarak:

— Şunu giyiniz de beraber kumaşçı M. Durand'a gidelim, diye ilâve etti.

Bir saatten çok bir zaman sonra, M. de Rênal eve siyah elbise giymiş, yeni bir öğretmenle döndüğü vakit, karısını aynı yerde oturmuş olarak buldu. Madame de Rênal, Julien'i gördükçe ferahlıyor, onu inceledikçe, boş yere kuşkulandığını unuttuyordu. Julien onu düşünmüyordu bile; insanlardan ve kaderden o kadar yılmış olmasına rağmen, o anda ruhu bir çocuğun ruhundan farksızdı; üç saat önce kilisede titrediği dakikadan beri sanki yıllar geçmişti. Madame de Rênal'in soğuk davranışını farketti ve elini öpmek cesaretini gösterdiği için kendisine kızdığını anladı. Fakat şimdiye kadar giydiklerinden bambaşka bir elbise giymiş olmanın verdiği gururla o kadar kendisinden geçiyor ve sevincini saklamayı o kadar istiyordu ki, yaptığı bütün hareketlerde bir çeşit çılgınlık ve taşkınlık vardı. Madame de Rênal onu şaşırmış bir halde seyrediyordu.

M. de Rênal:

— Ağır başlı olunuz, mösyö, dedi, çocuklarımin ve adamlarımin size saygı göstermelerini isterseniz, ağır başlı olunuz.

Julien:

— Mösyö, bu yeni elbise ile sıkılıyorum, diye cevap verdi; ben, zavallı bir köylüyüm, bugüne kadar hırkadan başka bir şey giymedim; müsaade ederseniz gideyim de odama kapana-yım.

M. de Rênal karısına:

— Nasıl buldun? diye sordu.

Madame de Rênal hemen hemen içten gelen ve her halde kendisinin de farkında olmadığı bir hareketle asıl düşüncesini kocasından saklayarak:

— Doğrusu bu köylü hiç de sizin dediğiniz kadar ahım şahım bir şey değil, dedi. Ona fazlaca yüz verecek, şımartacak ve bir aya kalmaz kovacaksınız.

— Ne yapalım, kovarız, bize en çok yüz franka patlar,

amma Verrières'liler de M. de Rênal'in çocuklarının yanında bir öğretmen görmeye alışırılar. Julien'i o işçi kıyafetiyle bırak-saydım bu istediğim olmazdı. Onu kovacak olsam bile, biraz önce satın aldığım siyah elbiseyi geri alırız. Kumaşçıda bu aldığım hazır elbiseden başkası da yoktu zaten.

Julien'in odasında geçirdiği bir saat Madame de Rênal'a bir an kadar kısa geldi. Yeni öğretmen geldiğini haber alan çocuklar annelerine sorular yağıdırıyorlardı. Nihayet Julien geldi. Tamamıyla başka bir adam olmuştu. Onun ağır başlılaştığını söylemek az olur; ağır başlılığın ta kendisi olmuştu. Onu çocuklarla tanıştırdılar; Julien onlarla M. de Rênal'i bile hayrette bırakan bir tarzda konuştu. Sözlerine son verirken:

— Ben buraya, baylar size Latince öğretmek için geldim, dedi. Bir dersi ezbere okumak nedir bilir misiniz?

Cebinden küçük boyda kara kaplı bir kitap çıkararak:

— İşte Kutsal Kitap, diye ilâve etti. Bu kitap bize İsa'nın hayatını anlatır; bu cilt ise İsa'dan sonraki azizlerin sözlerini ve İncil'i kapsar. Size sık sık dersler okutacağım, siz de bir bakın bakalım ben de dersimi biliyor muyum?

Çocukların en büyüğü Adolphe, kitabı eline aldı. Julien:

— Rasgele açınız ve bana bir satır başından ilk üç kelimesini söyleyiniz, diye söze devam etti. Bizlere hayatta nasıl hareket etmemiz gerektiğini öğreten bu kutsal kitabı siz beni duruncaya kadar ezberden okuyabilirim.

Adolphe kitabı açarak iki kelime okudu; bunun üzerine Julien, sanki ana dili olan Fransızca'yı konuşuyormuş gibi, aynı kolaylıkla, bütün o sayfayı su gibi ezbere okuyuverdi. Bu esnada M. de Rênal karısına kurula kurula bakıyordu. Babaları ile annelerinin şaşıp kaldığını gören çocukların gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Bir uşak salonun kapısına geldi; fakat Julien Latince konuşmaya devam etti.

Uşak, önce olduğu yerde mihlandı kaldı. Fakat biraz sonra kayboldu. Aradan çok geçmeden madamın oda hizmetçisiyle aşçı kadın da kapıya geldiler, Adolphe o zamana kadar kitabın sekiz yerini açmıştı, fakat Julien hep aynı kolaylıkla ezbere okuyordu.

Çok sofı bir kadıncağz olan aşçı, yüksek sesle:

— Aman Yarabbim! Ne kadar güzel bir rahip, dedi.

Bu iş M. de Rênal'in onuruna dokunmuyor da değildi; öğ-

retmene soru sormak şöyle dursun, o şimdi; hafızasını kurcalayıp hiç olmazsa birkaç kelimecik Latince bulmaya çalışıyordu; nihayet Horatius'dan bir mısra söyleyebildi. Fakat Julien' in Latincesi Kutsal Kitab'ın hudutlarını aşmıyordu. Kaşlarını çatarak:

— Allahın izni ile bir gün papaz olacağım, tuttuğum kutsal yol benim böyle dinsiz bir şairin mısralarını okumama müsaade etmez, dedi.

M. de Rênal sözde Horatius'dan daha birtakım mısralar okudu. Çocuklarına bu şairin kim olduğunu anlattı; fakat Julien'e hayran olan çocuklar babalarının söylediklerine aldırış etmiyorlar, hep öğretmenlerine bakıyorlardı.

Hizmetçiler hâlâ kapıda durdukları için Julien, kendisini biraz daha göstermesi gerektiğine hükmetti ve çocukların en küçüğüne:

— Mösyö Stanislas-Xavier'in kutsal kitaptan bir yer göstermesi gerek, dedi.

Küçük Stanislas, bir satırbaşının ilk kelimesini yarım yamalak okudu ve Julien yine bütün sayfayı ezberden söyledi.

M. de Rênal'in başarısını tamamlamak üzere o anda içeriye güzel Normandiya atlarının sahibi M. Valenod ile Kaymakam M. Charcot girdiler. Bu gösteriş sahnesi sayesinde Julien kendisine mösyö diye hitap edilmesi için hak kazandı; hizmetçiler bile ona başka türlü hitap etmeye cesaret edemediler.

O akşam, kasabada kim var, kim yok herkes bu harikayı görmek üzere M. de Rênal'in evine koştu. Julien lâubali olmamak için hepsine somurtarak cevap veriyordu. Şöhreti kentte o kadar yayıldı ki, birkaç gün sonra M. de Rênal onu ayartmalarından korkarak, iki yıllık bir mukavele imzalamayı teklif etti. Julien, soğuk bir tavırla:

— Hayır, mösyö, dedi, şayet siz bana yol verecek olursanız ben çekip giderim. Size hiç bir şey yüklemeyen yalnız beni bağlayan bir mukavele haksızdır, kabul edemem, dedi.

Julien, o kadar iyi davrandı ki, eve geldiği daha henüz bir aydan az bir zaman olduğu halde, M. de Rênal bile ona saygı gösteriyordu. Verrières'in papazı, belediye başkanı ile de, M. Valenod ile de dargın olduğundan, Julien'in Napoléon'a karşı olan eski hayranlığından bahseden olmadı. Şimdi Julien, imparatorlardan ancak tiksinierek bahsediyordu.

SEÇKİN DUYGULAR

Kalbi, ancak rencide ederek rikkate getirmesini bilirler.

Bu yüzyılın yazarlarından biri

Çocuklar onu taparcasına seviyor, fakat o, çocukları hiç sevmiyordu; akli başka yerde idi. Bu yumurcaklar ne yaparsa yapsın, hiç aldırış etmiyordu. Çocuklar arasında her zaman eşitlik gözeterek hareket ediyor, soğuk ve duygusuz davranıyor, fakat buna rağmen yine seviliyordu; çünkü onun gelişi bu evde hüküm süren can sıkıntısına bir son verdi; Julien, iyi bir eğitmen oldu. Kendisinin de kabul edildiği kibarlar âlemini karşı içinde kinden ve nefretten başka bir şey yoktu; çünkü her ne kadar bu âleme girdiyse de ona ancak sofranın bir ucunda yer verilmişti; kim bilir belki bu kin ve nefreti de bundan ileri geliyordu. Öyle mükellef ziyafetler verilmişti ki, bu ziyafetlerde etrafında bulunan her şeye karşı duyduğu kini zaptedebilmek için güçlük çekmişti. Yortulardan birinde, Saint-Louis gününde idi, M. Valenod, belediye başkanının evinde yüksekten atıp tutuyordu; Julien, az kaldı nefretini belli edecekti, çocukları görmek bahanesiyle kendisini bahçeye dar attı.

«Dürüstlüğü ne kadar övüyorlar, diye bağırdı; sanki dünyada bundan başka fazilet yokmuş gibi; iyi amma, fakirlerin malını idare etmeye başladığından beri kendi servetini her halde iki, üç misline çıkaran bir adama karşı alçakcasına saygı göstermekte de kusur etmiyorlar! Onun, kimsesiz çocuklara ait parayı bile işleterek bir şeyler kazandığına bahse girerim»¹.

«Sefaletleri, başkalarının sefaletinden çok daha kutsal olan o zavallıların parasından! Ah canavarlar, canavarlar! Ya ben, ben de babası, kardeşleri ve ailesi tarafından nefret edilen kimsesiz bir çocuğum.»

1. Stendhal, “*Kırmızı ve Siyah*”ın Bucci’ye ait olan nüshasında: “Kimsesiz çocuklara ait paradan dört milyon çahıyorlardı. - 1829” diye yazmıştır. (*Çevirenin notu*)

Saint-Louis yortusundan birkaç gün önce Julien, Sadıklar Gezisinin üst tarafında bulunan Belvédère adındaki koruda, gündelik dualarını okuyarak yalnız başına dolaşırken, uzaktan, تنها bir keçi yolundan, ağabeylerinin geldiğini gördü, onlara kendisini göstermemeye çalıştıysa da başaramadı. Julien'in siyah elbisesini, son derece temiz giyinmiş olmasını, onlara karşı duyduğu içten gelen nefreti görünce ağabeyleri o kadar kıskandılar ki, kardeşlerini ağzından burnundan kan getirinceye kadar döverek orada baygın bir halde bıraktılar.

M. Valenod ve kaymakamla birlikte orada dolaşan Madame de Rênal tesadüfen koruya da uğramıştı; Julien'in yerde boylu boyunca uzanmış olduğunu görünce ölmüş sandı. Kadın o kadar çok heyecanlandı ki, M. Valenod'un içine kurt düştü.

M. Valenod peşin hüküme vermekte çok acele ediyordu. Vakıa Julien, Madame de Rênal'i çok güzel buluyordu, ama bu güzelliği yüzünden de ona kin beslemiyor değildi; zira bu onun hayat yolunda başarıya ulaşmasına engel olacak ilk kaya parçası idi. Elini öpmeye cesaret ederek coştığı ilk günü ona unutturmak için Madame de Rênal'le mümkün olduğu kadar az konuşuyordu.

Madame de Rênal'in oda hizmetçisi Elisa, genç öğretmene âşık olmakta gecikmedi; hanımına sık sık ondan bahsediyordu. Matmazel Elisa'nın aşkı yüzünden uşaklarından biri Julien'e düşman kesildi.

Bir gün bu adamın Elisa'ya:

— Şu pis öğretmen bu eve geldiğinden beri benimle konuşmak istemiyorsunuz, dediğini işitti.

Julien böyle bir harekete lâayık değildi, fakat bu olaydan sonra, yakışıklı delikanlıların içinden gelen bir duygu ile, o da üstüne başına eskisinden çok itina etmeye başladı. M. Valenod'nun kini de büsbütün arttı. Genç bir rahibin bu kadar çok süslenmesinin doğru olmadığını herkesin içinde söyledi. Julien'in giydiği elbisenin papaz elbisesinden tek farkı cüppe olmayışı idi.

Madame de Rênal onun Elisa ile her zamankinden çok konuşmaya başladığını farkettti; bu konuşmaların, Julien'in giyecek hususunda pek fakir olduğundan ileri geldiğini de öğrendi. Genç adamın çamaşırı o kadar azdı ki, ikide bir dışarı gön-

derip yıkatmak zorunda kalıyordu. İşte, Elisa, bütün bu işleri görmek için onun işine yarıyordu.

Madame de Rênal onun bu kadar yoksul olduğunu aklına getirmemişti; içinde ona hediyeler vermek arzusu uyandı ise de, cesaret edemedi; Julien yüzünden duyduğu ilk acı işte bu arzuyu yerine getirmemek için kendisi ile mücadele edişi oldu. O güne kadar onun zihninde Julien'in adı ile sırf manevî olan bir zevk birbirine eşit iki şeydi. Onun fakir olduğunu düşündükçe kendi kendini yiyordu; nihayet, kocasına, öğretmene çamaşır almasını söyledi. M. de Rênal:

— Ne aptallık! diye cevap verdi. Ne! Kendisinden memnun olduğumuz ve bize istediğimiz gibi hizmet eden birisine hediyeler vermek ha? Evet, görevini iyice yapmasaydı, anlarım, o zaman teşvik etmek maksadıyla bunu yapardık.

Kocasının böyle düşünmesi Madame de Rênal'in onuruna dokundu; onun bu tıynette bir adam olduğunu ancak Julien geldikten sonra farkedebildi. Pek sade olmakla beraber kıyafeti son derece temiz olan genç bir rahiple ne zaman karşılaşsa içinden: «Zavallı çocuk! Bütün masraflarla nasıl başa çıkıyor?» demekten kendini alamıyordu.

Julien'in bazı şeylerden yoksun olduğunu görmek yavaş yavaş, fenasına gitmek şöyle dursun, acıma duygusunu uyandırmaya başladı.

Madame de Rênal, kendilerini tanıdığımız andan itibaren ilk on beş gün içinde budala zannettiğimiz taşra kadınlarından biriydi. Hayatın ne olduğunu bilmiyordu, hem fazla konuşmaya da hevesli değildi. Ruhunda bir incelik ve alçak gönüllülük vardı; bütün insanlarda bulunan bu doğuştan mutluluk duygusu sayesinde ki, tesadüfen aralarına düştüğü kaba insanların yaptığı şeylere aldırış bile etmiyordu.

Biraz olsun okumuş olsaydı, yaradılıştan fazla kavrayışlı olduğu için seçkin bir kadın olur, herkesin ilgisini çekerdi. Fakat ileride mirasa konacak bir kız olduğundan Sacré-Coeur de Jésus tarikatına can ve gönülden bağlı ve Cezvitlerin amansız düşmanı olan Fransızlara karşı büyük bir kin besleyen rahibelerin manastırında büyüdü. Mamafih, Madame de Rênal, manastırda öğrendikleri arasında saçma bulduğu şeyleri vaktinde utanacak kadar sağduyu göstermişti. Fakat bu unuttuklarının yerine başkalarını öğrenmediği için, sonunda bir şey bilmez

hale geldi. Büyük bir mirasa konacağı için daha küçük yaşta herkesin kendisine dalkavukluk edişi ve sofu bir hayat geçirmek üzere duyduğu eğilim onu kendi iç âlemine kapana-
 rak yaşamaya sevk etmişti. Her ne kadar görünüşte onun, Verrières erkeklerinin karılarına örnek olarak gösterdikleri ve M. de Rênal'in koltuklarını kabartan mütevekkil bir hali vardı ise de, bunun gerçek kaynağı asil olan gururu, mizacının son derece kibirli oluşuydu. Mağdur olduğu için, dillere destan olan herhangi bir prens bile, etrafında dolaşan asılzadelere, bu yumuşak tabiatlı, görünüşte o kadar mütevazî olan kadının kocasının söylediklerine verdiği önemden çok daha fazla önem verirdi.

Julien gelinceye kadar, Madame de Rênal çocuklarından başka kimse ile gerçekten ilgilenmemişti. Onların ufak tefek hastalıkları, acıları, sevinçleri, Besançon'da Sacré-Coeur manastırında iken Allahtan başka bir şeye tapmayan bu kadının bütün hayatınca, duygulu ruhunu dolduran şeylerdi.

Çocuklardan birinin ateşinin çıkması onu, oğlu ölüyor-muş gibi şaşkın bir hale getirirdi; fakat üzüntüsünü kimseye söylemeye tenezzül etmez, bağına taş basardı. Evlendiğinin ilk yıllarında derdini dökmek ihtiyacıyla, bir iki defa kocasına açılmıştı; fakat her defasında kaba bir kahkaha, bir omuz silkmesiyle karşılaşmış, üstelik kadınların çılgınlıkları hakkında birtakım (vecizeler) dinlemişti. Bu gibi şakalar, hele yavrularının hastalığı bahis konusu olduğu zaman, hançeri çevirerek kalbinin ortasına saplıyordu. İşte, manastırda kendisine yapılan iltifatlara ve tatlı sözlere karşılık, kocasının evinde bulduğu şeyler bunlardı. İstirap onu için bir okul oldu, onu olgunlaştırdı. Bu gibi üzüntülerini hiç kimseye, hatta dostu Madame Derville'e açmayacak kadar gururlu olduğundan, bütün erkeklerin kendi kocası, M. Valenod ve Kaymakam Charcot ve Maugiron gibi olduklarını sanmıştı. Onların kabalığı ve para, teşrifat ve madalya meselesinden başka her şeyi duygusuzlukla karşılamalarını; işlerine gelmeyen her türlü makul düşünceye karşı körü körüne kin beslemelerini, çizme veya fötr şapka giymeleri gibi tabîî hallerden sayardı.

Uzun yıllar geçtiği halde, Madame de Rênal, aralarında yaşamak zorunda kaldığı bu para canlısı adamlara hâlâ alışmamıştı.

İşte, küçük köylü Julien'in başarısının sırrı burada idi. Madame de Rênal, Julien'in asil ve mağrur ruhunu kendi ruhuna eş bulmakla büyük bir zevk duydu, bu zevke, bir yandan da, böyle bir şeyi ilk kez duymanın verdiği tatlı heyecan karışıyordu; genç adamın görgüsüzlüğünü hoş gördü, hatta bundan da fazla bir meziyet olarak kabul etti, tavır ve hareketlerindeki haşinliği gidermeyi başardı. En alelâde şeylerden bile bahsederken onu dinlemek zahmetine katlanmaya değdiğine kanaat getirdi; hatta Julien hızla giden bir arabanın çiğnediği bir köpekten bahsedecek olsa bile, köpeğin çektiği acıları canlandırarak anlatırken belediye başkanının kaba kaba güldüğünü, Julien'in o siyah, keman gibi kaşlarını çatıldığını görüyordu. Madame de Rênal, yavaş yavaş, civanmertlik, yüksek ruhluluk ve acımak gibi insancıl duyguların hepsinin bu genç rahibin varlığında toplandığına inanmaya başladı ve yüksek ruhlu kimselerde uyandırdığı muhabbeti ve hayranlığı duydu.

Parisli olsaydı, Julien'in Madame de Rênal'e karşı olan durumu çabuk anlaşılır, fakat Parisli aşk romanlarında olduğu gibidir. Orada genç öğretmen ile sıkılgan hanımı üç dört romandan veya Gymnase tiyatrosundaki operetlerde söylenen birkaç şarkıdan birbirine karşı olan durumlarını anlatmakta gecikmezlerdi. Romanlar onlara oynayacakları rolü, taklit edecekleri modeli gösterirdi; Julien de er geç, hem de hiç bir zevk duymadığı halde ve belki de homurdanarak, kendini göstermek hevesine kapılıp bu modele uymak zorunda kalırdı.

Aveyron yahut Pyrénées eyaletlerinin küçük bir kentinde olsa, en küçük bir olay, iklimin sıcaklığı yüzünden, hemen kesin bir karara varmak için yeterdi. Fakat bizim gökyüzü kapalı memleketimizde fakir olan ve paranın sağladığı bazı zevklere karşı duygulu kalbi yüzünden ihtiyaç hissettiği için bir delikanlı, çocukları ile meşgul, romanlarda kendisine bir örnek bulmaya kalkışmayan, gerçekten dürüst, otuz yaşında bir kadını her gün görür. Taşrada her şey yavaş yavaş, azar azar olur, işler daha doğal bir yolda yürür.

Madame de Rênal, genç öğretmenin yoksul olduğunu düşündükçe, çok zaman ağlayacak raddeye geliyordu. Julien, onu iyiden iyiye ağlarken yakaladı.

— Ne o madam, başınıza bir felâket mi geldi yoksa? diye sordu.

Madame de Rênal:

— Hayır, dostum, diye cevap verdi; çocukları çağırınız, gezmeye gidelim.

Julien'in koluna girdi ve delikanlıya biraz tuhaf gelen bir tarzda yaslandı. Ona ilk kez olarak «dostum» diye hitap etmişti.

Gezintinin sonuna doğru, Julien, Madame de Rênal'in çok kızardığını hissetti. Kadın ağır ağır yürümeye başladı.

Julien'e bakmadan:

— Benim Basançon'da oturan çok zengin bir teyzemin biricik mirasçısı olduğumu herhalde size anlatmış olsalar gerek? dedi. Beni hediyelere gark ediyor... Çocuklarımın bilgisi günden güne artıyor... Hem de şaşılacak derecede ilerliyorlar... O kadar ki, size karşı duyduğum minnetin bir anısı olarak ben de küçük bir hediye kabul etmenizi rica edeceğim. Kendinize çamaşır diktirmeniz için birkaç lira. Fakat...

Madame de Rênal, bu son kelimeyi söylerken bir daha kızardı ve sözünü bitiremedi.

Julien:

— Fakat? Madam? dedi.

Madame de Rênal, başını eğerek:

— Bundan kocama bahsetmeye gerek yok, diye ilâve etti.

Julien durdu, gözleri öfkeden parlıyordu; bütün vücudu irkilerek:

— Ben fakir bir insanım, madam, dedi, alçak değilim. Parama dair herhangi bir şeyi M. de Rênal'den saklayacak olursam bir uşaktan da aşağı olurum.

Madame de Rênal utancından yerlere geçiyordu.

Julien:

— Sayın belediye başkanı bana evine geldiğimden beri beş kez otuz altışar frank verdi; harcama defterimi kendisine veya herhangi bir kimseye, hatta benden nefret eden o M. Valenod'ya bile göstermeye hazırım.

Julien'in bu hiddetli sözlerinden sonra Madame de Rênal sapsarı kesilmiş, titriyordu; gezintinin sonuna kadar ikisi de konuşmayı tazelemek için bir bahane bulamadılar. Julien'in gururla dolu kalbi Madame de Rênal için gittikçe açılmaz bir hal aldı.

Madame de Rênal'e gelince, o genç adama karşı saygı duy-

maya başladı, onun bu hareketine hayran oldu; Julien kendini azarlamıştı. İstemeyerek onun onurunu kırmış olmasını bahane ederek delikanlıya karşı bin türlü ilgi gösterdi. Bu değişiklik Madame de Rênal'e bir haftalık bir mutluluk verdi. Julien'in öfkesi az çok yatıştı; genç adam bütün bunlardan kendisine karşı başlayan bir eğilimi sezmekten uzaktı.

Kendi kendine:

— İşte, şu zenginler böyledir, diyordu, önce insanın onurunu kırarlar, sonra da bu yaptıklarını birkaç soytarılıkla tamir edeceklerini sanırlar.

Madame de Rênal'in kalbi o kadar dolgun, henüz o kadar masumdu ki, bu meseleyi kocasına açmamaya karar verdiği halde dayanamadı ve söyledi.

Fena halde içerleye M. de Rênal:

— Nasıl, dedi, nasıl olur da bir uşak parçasının verdiğiniz hediye kabul etmemesine müsaade edersiniz?

Karısının bu «uşak» kelimesine itiraz ettiğini görünce:

— Ben, madam, diye devam etti, ben M. le Prince Conde¹ gibi konuşuyorum, onun yeni karısına mabeyincilerini takdim ederken kullanmış olduğu dili kullanıyorum. Karısına: «Bütün bu adamlar birer uşaktırlar» demiş. Size Besenval'in² anılarından o parçayı okumuştum; teşrifat hususunda esaslı bir şeydir. Sizin evinizde yaşayıp da asilzade olmayan ve bir de aylık alan her insan bir uşaktır. Şu Mösyö Julien'e söylenecek bir gift sözüm var; kendisine yüz frank da vereceğim.

Madame de Rênal titreyerek:

— Ah! Dostum, dedi, bari hizmetçilerin önünde vermeyiniz!

Kocası, vereceği yüz frankın Julien'in aylığını kaç getireceğini düşünerek uzaklaşırken:

— Evet, doğru, onu kıskanırlar belki, dedi.

Madame de Rênal, ıstıraptan yarı baygın bir halde sandalyeye yığıldı. «Julien'in onurunu kıracak, hem de benim yüzümden» diye korkuyordu. Kocasından tiksindi ve utancından

1. Louis II., Le Grand Condé (Büyük Condé) diye anılıyordu; büyük bir askerdi (1621-1686). (*Çevirenin notu*)

2. Le Baron de Besenval: Fransız ordusuna hizmet eden İsviçreli büyük bir asker. Anıları çok ünlüdür (1722-1791). (*Çevirenin notu*)

yüzünü elleriyle kapadı. Bir daha ona hiç bir sırrını söylemeye yemin etti.

Julien'i tekrar gördüğü zaman, heyecandan o kadar çok titriyordu ki, göğsü daralıyor, nefes alamıyor ve ağzını açıp bir tek söz söyleyemiyordu. Telâş içinde onun ellerini yakalayarak sıktı ve nihayet:

— Söyleyin bakalım, dostum, kocamdan memnun musunuz? dedi.

Julien acı acı gülümseyerek:

— Nasıl memnun olmam? Bana yüz frank verdi, diye cevap verdi.

Madame de Rênal, ona tereddütle baktı. Nihayet cesaretini toplayarak, Julien'in o ana kadar duymadığı bir tonla:

— Kolunuzu veriniz de gireyim, dedi.

Julien'le beraber, liberal diye tanınan Verrières kitapçısına korkmadan gitti. On liralık kitap seçti ve çocuklarına hediye etti. Fakat satın aldığı bu kitapların Julien'in istediği eserler olduğunu biliyordu. Çocukların hemen orada, paylarına düşen kitaplara adlarını yazmalarını istedi. Madame de Rênal bu suretle Julien'in gönlünü aldığı için sevinirken, delikanlı bu esnada kitabevinde ne kadar çok kitap olduğuna bakarak hayret ediyordu. O zamana kadar böyle dinsiz bir yere girmeye cesaret edememişti; kalbi çarpıyordu. Madame de Rênal'in kalbinden neler geçtiğini tahmin etmek şöyle dursun, papaz olmak için çalışan genç öğrenci sadece bu kitaplardan birkaçını nasıl satın alabileceğini düşünüyordu.

Nihayet, çocuklara, o eyalette doğmuş olan ünlü asilzadelerin hayatları üzerinde ödevler vermeye babalarını ikna etmek aklına geldi.

Bir ay uğraştıktan sonra, Julien'in bu düşüncesi gerçekleşti; hem M. de Rênal'in akli bu işe o kadar yatmıştı ki, bir süre sonra konuşurlarken, asıl belediye başkanına yapılması daha güç olan bir teklifte bulundu; bahis konusu olan şey, kütüphanesine abone olarak bir liberal olan kitapçının servetinin çoğalmasına yardım etmektir. Gerçi M. de Rênal, en büyük oğlunun, Harp Okuluna girdiği zaman adlarını duyacağı birçok kitaplar gözden geçirmesinin gerektiğini kabul ediyordu; fakat Julien onun bu hususta bundan daha ileri gidememekte ısrar ettiğini söylüyordu. Bunun altında gizli bir neden olmasından

kuşkuluyor, ama bunun ne olabileceğini bir türlü kestiremiyordu.

Ona bir gün:

— Bana kalırsa, mösyö, dedi, Rênal ailesine mensup bir asılzadenin adının, bir kitapçının pis defterinde bulunması hiç de yakışık almaz¹.

M. de Rênal'in yüzü güldü.

Julien, daha aşağıdan alarak:

— Hem de benim gibi rahat olmak için çalışan bir genç için de her halde iyi not verdirecek bir şey olmaz, diye devam etti. Öyle ya, günün birinde adımın bir kitapçının defterinde olduğunu görecektirlerse halim nice olur? Liberaller beni, en alçakça şeylerle dolu kitapları alıp okumakla itham edebilirler; kim bilir, belki de işi, adımın arkasından bu hayasız kitapların isimlerini sıralamaya kadar da götürürler.

Fakat Julien araştırdığı şeyi öğrenmek için izlediği yoldan uzaklaşıyordu. Belediye başkanının yüzünde kararsızlık ve huy-suzluk belirtilerinin başladığını görüyordu. Sustu. Kendi kendine:

— Adamı avucumun içine aldım, dedi.

Birkaç gün sonra, çocukların en büyüğü, babasının yanında Quotidienne gazetesinde ilânını gördüğü bir kitap hakkında öğretmeninden bilgi istedi.

Genç adam, belediye başkanına:

— Liberallerin eline silâh vermemek, fakat aynı zamanda oğlunuz Mösyö Adolphe'u da cevapsız bırakmamak için ister-seniz adamlarınızdan en aşağısının adına kitapçıya abone olunabilir, dedi.

M. de Rênal, tabîî çok neşeli bir tavırla:

— İşte bu hiç de fena bir fikir değil, dedi.

Julien, bazı kimselerin çoktan beri istedikleri bir şeyi artık elde ettiklerini görünce pek iyi takınmasını bildikleri o ağır başlılık ve acıma haliyle:

— Bununla beraber, uşağın gidip herhangi bir romanı almayacağını da kitapçıya ayrıca söylemeli, dedi. Zira, bu gibi

1. Stendhal'in "*Lucien Leuwin*" adlı eserinde Albay Malher de, M. de Rênal gibi, Nancy kentindeki kitapçılarından nefret eder. Lucien'in oralara gitmesini yasaklar. Muhafazakârların kitaba ve gazeteye olan nefretlerinden Stendhal eserlerinde sık sık bahseder. (*Çevirenin notu*)

tehlikeli kitaplar bir kez evden içeri girecek olursa, belki madamın hizmetçilerinin, hatta uşağın kendisinin bile ahlâkını bozabilir.

M. de Rênal, yukardan bir tonla:

— Siyasal dergileri unutuyorsunuz, dedi.

Çocukların allâme öğretmenin bulduğu bu hal çaresine ne kadar çok sevindiğini belli etmek istemiyordu.

Julien'in hayatı böylece birtakım küçük işleri yoluna koymakla geçiyordu; bu işleri başarabilmek kaygısı onun zihninde Madame de Rênal'ın gösterdiği ilgiden çok daha fazla yer etmişti; oysa kadının kalbinde kendisine karşı olan duyguları anlamak için, gözlerini bir kez çevirip bakması yeterdi.

O zamana kadar içinde yaşamış olduğu manevî hava, Verrières Belediye Başkanının, evinde de yine onu sarıyordu. Babasının kereste fabrikasında olduğu gibi, orada da, beraber yaşadığı insanlardan nefret ediyor, onlar da Julien'e kin besliyorlardı. Gerek kaymakamın ve M. Valenod'nun, gerek bu evin müdavimlerinden olan başka kimselerin, gözleri önünde cereyan eden şeyler hakkında söylediklerini dinliyor, onların düşüncelerinin gerçekten hiç de uygun olmadığını görüyordu. Julien'in takdir edilmeye değer bulduğu herhangi bir hareket, etrafındakilerin en acı ve ağır eleştirisine uğruyordu. Onlara karşı içinden verdiği cevap daima şu idi: Ne canavarlar, yahut ne ahmaklar! İşin tuhafı, bu kadar mağrur olduğu halde, çoğu zaman bahsedilen şeylerden hiç bir şey anlamaması idi.

Hayatında içtenlikle konuştuğu biricik insan ihtiyar alay cerrahi idi; o zamana kadar edindiği birkaç bilgi ya Bonaparte'ın İtalya savaşlarına, yahut da cerrahlığa aitti. En müthiş ameliyatların bile nasıl yapıldığını bütün ayrıntılarıyla dinlerken göğsü kabarıyor ve içinden: «Ben olsaydım, gözlerimi bile kırpmazdım» diyordu.

Madame de Rênal onunla, çocukların eğitimiyle ilgili olmayan şeylerden konuşmayı denediği ilk kez, Julien, ameliyatları anlattı; Madame de Rênal sapsarı kesildi ve bu konuyu kapatmasını rica etti.

Ama Julien bu konulardan başka bir şey bilmezdi. Madame de Rênal bir arada böyle yaşıyor, yalnız kaldıkları zaman aralarında acayip bir sessizlik hüküm sürüyordu. Konuk oda-

sında, ne kadar mütevazî bir hali olursa olsun, Madame de Rênal, Julien'in evine gelenlerin hepsinden bilgi bakımından üstün olduğunu onun gözlerinden okuyordu. Onunla bir an baş-baş kalacak olsa, utandığını, ne yapacağını şaşırıldığını görüyordu. Bundan dolayı kuşkulanıyordu, zira kadınlık içgüdüsü ona bu sıkılganlığın hiç de aşk yüzünden olmadığını sezdiriyordu.

Kibarlar âlemi hakkında ihtiyar cerrahın görüşüne göre anlatılan bazı hikâyelerden doğan bilmem hangi düşünceye dayanarak, Julien, bir kadının bulunduğu bir mecliste susulduğu zaman, sanki bu sessizlik onun yüzünden imiş gibi onuruna dokunuyordu. Hele bir kadınla yalnız kaldığı zamanlarda bu duygu büsbütün artıyordu. Çünkü, bir kadınla yalnız kaldığı vakit söylemesi gereken şeyleri hayalinde haddinden fazla büyütüyor, en kahramanca hareketler düşündüğü için, heyecan arasında aklına umulmadık şeyler geliyordu. Ruhu bulutlar arasında uçar durur, fakat buna rağmen onuruna dokunan bu sessizliğe son vermesini beceremezdi. Madame de Rênal ve çocuklarıyla uzun gezintilere çıktığı zamanlarda, bu ağır başlı hali ona acı ıstıraplar veriyordu. Julien, korkunç bir şekilde kendi kendisini hor gören bir insandı. Kazara bir şey söylemek için kendisini zorlayacak olsa, bazen ağzından en gülünç şeyler çıkardı. Bahtsızlığının en acı tarafı da, bu manasızlığının kendisinin de farkında olması ve gözünde büyütmesiydi; fakat, kendisinin görmediği bir şey varsa, o da kendi gözlerindeki ifade idi; gerçekten, bu gözler o kadar güzeldi ve öyle ateşli bir ruhu aksettiriyordu ki, bazen büyük aktörler gibi, incir çekirdeği doldurmayan birtakım sözlere bile mana vermesini biliyordu. Madame de Rênal, kendisiyle yalnız kalınca Julien'in, ancak zihni beklenmedik bir olaya takılıp da bir iltifat yapmaya kalkışmadığı zamanlarda doğru dürüst konuştuğunun farkına varıyordu. Evine gelen konuklardan pek öyle sık sık yeni ve parlak düşünceler işitmediği için, Julien'in şimşek gibi çakan zekâsına hayran oluyordu.

Napoléon'un düşüşünden beri, taşrada kadınlara karşı nazik davranmanın bir suç sayıldığını bilmediği için fena halde cezalandırılmaya başlandı. İnsanlar işinden atılır diye korkuyor, jurnalcılar Papazlar Kuruluna yaranmaya çalışıyorlar; iki yüzlülük, hatta liberal sınıfına mensup kimseler arasında bile al-

dı yürüdü. Can sıkıntısı günden güne artıyor¹. Okumaktan ve tarımla meşgul olmaktan başka zevk kalmıyor.

Zengin, sofı bir teyzenin biricik mirasçısı olan ve on altı yaşında iken iyi bir asılzade ile evlendirilen Madame de Rênal, aşka biraz olsun benzer bir duyguyu ömründe ne beslemiş, ne de başkalarında görmüştü.

M. Valenod ona musallat olduğu sıralarda papaz kendisine aşk denilen şeyin ne olduğunu anlatmış ve öyle bir tarifini yapmıştı ki kadın bu kelimenin artık aşağılık bir çapkınlığı nitelendirdiğine kanaat getirmişti. Rasgele eline geçirip okuduğu birkaç romanda anlatılan aşkı ise pek nadir, hatta tabiatın dışında bir şey sayıyordu. Madame de Rênal, akıllı fikri Julien' de olmakla beraber, bu bilgisizliği sayesinde tamamıyla mutlu oldu ve beslediği duyguların ne olduğunu anlamaktan uzaktı.

1. Stendhal, eserlerinde birçok vesilelerle zamanını kötüler ve can sıkıntısından bahseder. Ona göre XVII. ve XVIII. yüzyıllarda daha az iki yüzlülük vardı, edebiyattan ve sanattan daha fazla zevk alınıyordu. Fakat Molière'in "Tartuffe"ü XVII. yüzyılda da iki yüzlülüğün eksik olmadığını ispat etmiyor mu? (Çevirenin notu)

KÜÇÜK OLAYLAR

*İç çekmeler vardı, saklandığı için daha derin,
Gizli bakışlar vardı, haram olduğu için daha tatlı,
Ve kızaran yanaklar vardı, fakat günah işlemek için değil.*
Don Juan'dan (şarkı I, kıta 74)

Madame de Rênal'in mizacından ve son günlerdeki mutluluğundan ileri gelen melek gibi tatlı hali, yalnız oda hizmetçisi Elisa aklına geldikçe bozuluyordu. Zira bu kız mirasa konduktan sonra gidip Papaz Chélan'la görüşerek Julien'le evlenmeyi tasarladığını açtı. Papaz, dostunun böyle bir mutluluğa kavuşmasından memnun olduysa da, Julien, Matmazel Elisa'nın evlenme teklifini kendisi için elverişli bulmadı.

Papaz, kaşlarını çatarak:

— Kalbinizde olanlardan sakınınız, oğlum, dedi; şayet böyle oldukça önemli bir serveti sırf rahip olmak hevesiniz yüzünden hor görüyorsanız, buna diyeceğim yok, sizi tebrik ederim. Tam elli yıl var ki Verrières papazıyım; fakat anlaşıyor ki, buna rağmen yine işimden atılacağım. Bundan dolayı çok üzülüyorum, amma, nihayet sekiz yüz liralık bir gelirim var. Size bunları anlatmamın nedeni, papazlık mesleği hakkında fazla hayale kapılmamanız içindir. Eğer iktidar mevkiinde olanlara dalkavukluk etmek niyetinde iseniz, ebediyen mahvoldunuz demektir. Gerçi bu yolu tutmakla da yükselebilirsiniz, ama mazlumların ahını alarak, kaymakamla belediye başkanının, ekâbire yaranarak ve onların ihtiraslarına destek, kendilerine peyk vazifesi görerek: Kibarlar âleminde görgü adı verilen bu hareket tarzı, rahip olmayan bir insanın ruhunun belki selâmete erişmesine engel olmaz; fakat bizim durumumuzda onların bir tarafı seçmesi gerekir; zira bizler bu fani dünyada mevki sahibi olmak istersek, artık öbür dünyadaki mutluluklardan vazgeçmeliyiz. Haydi, aziz dostum, gidip düşününüz ve üç gün sonra gelip bana kesin kararınızı bildiriniz. Sizin karakterinizde, bir rahibin bu fani dünyanın servetlerine aldırış etmemesi için gereken feragat ve alçak gönüllülüğü göstere-

cek gücün bulunmadığını bildiren, akıbeti karanlık bir ihtiras görür gibi oluyorum; zekânızdan eminim, fakat...

Bu son sözü söyledikten sonra gözleri dolan papaz:

— Papaz olursanız, ruhunuzun selâmete kavuşacağından çok korkarım, diye ilâve etti.

Julien, heyecanındana utanıyor, ömründe ilk kez sevildiğini görüyor, sevinçten ağlıyordu; göz yaşlarını kimse görmesin diye gidip kasabanın üst tarafındaki büyük korulara saklandı.

Nihayet, kendi kendine: «Ben neden böyleyim acaba!» diye sordu; şu iyi kalpli Papaz Chélan uğrunda canımı yüz kez veririm, bunu hissediyorum; oysa o biraz önce bana ne kadar akılsız olduğumu ispat etti. En son aldatmam gereken birisi varsa o da odur; o bende olanları seziyor. «Akıbeti karanlık bir ihtiras» dediği şey benim hayatta her ne pahasına olursa olsun başarıya ulaşmak için yaptığım projeden başka bir şey değil. Beni papaz olmaya lâayık görmüyor; hem de bunu tam kendisini kandıracağım, rahiplik mesleği uğrunda elli liralık bir geliri feda edeceğime ikna edeceğim sırada söylüyor.

Julien, «bundan böyle tabiatımın denediğim taraflarına güvenerek iş göreceğim» diye düşünmeye devam etti. «Benim göz yaşı dökmekten zevk duyacağımı kim derdi? Bana akılsızın biri olduğumu ispat edecek olana canım kurban!»

Bundan üç gün sonra Julien, daha ilk günden akıl etmiş olması gereken bahaneyi bulmuştu; vakıa bu bahane bir iftiradan ibaretti ama, ne çıkar! Birçok tereddütlerden sonra papaza, üçüncü bir kişiye zarar vermesi mümkün olduğundan kendisine söyleyemeyeceği bir nedenden ötürü, istenilen evlenmeyi kabul edemeyeceğini itiraf etti. Bunu söylemek, Matmazel Elisa'ya leke sürmek demektir. Papaz Chélan, Julien'in bu türlü hareketinde, tamamıyla kibar âlemine mahsus bir çeşit heyecan, bir rahip adayında bulunması gereken heyecandan bambaşka bir şey buldu. Ona:

— Dostum, dedi, yaradılıştan rahip olacak yetenekte olmayan bir rahip olmaktansa, herkesin saygısını kazanan, aydın bir çiftçi olunuz.

Julien, kusurlarının böyle bir kez daha yüzüne vurulmasına oldukça iyi cevaplar verdi: Doğrusu hararetli bir papaz adayının bu durumda kullanması gereken kelimeleri çok iyi

buluyordu; fakat bu kelimeleri söylerken sesindeki ahenk, gözlerinde bir türlü gizleyemediği ateş doğrusu Papaz Chélan'a kuşku veriyordu.

Julien'in geleceği hakkında pek fazla umutsuzluğa düşmemek gerekti, ihtiyatlı ve kurnaz davranarak iki yüzlü sözler icat etmek hususunda ona diyecek yoktu. Onun yaşında birisi için bu, fena değildi. Konuşma tarzı ve jestlerine gelince, ne yapsın, köylüler arasında yaşıyordu; büyük örnekler görmekten yoksun kalmıştı. Sonradan onları biraz olsun görmek, sözleri gibi jestlerinin de karşısındakileri hayran bırakacak derecede mükemmelleşmesi için yetti.

Madame de Rênal, oda hizmetçisi Elisa'nın konduğu miras sayesinde dilediği mutluluğa erişemediğini haber alınca hayret etti; onun ikide birde papaza gittiğini, fakat ağlayarak döndüğünü görüyordu; nihayet, Elisa, hanımına evlenmek niyetinde olduğunu açtı.

Madame de Rênal âdeta hastalandı; ateşi yükseliyor, uykuları kaçıyor; ancak yanında oda hizmetçisi, yahut Julien olduğu zamanlar, yaşadığının farkına varıyordu. Onlardan ve bir arada yaşadıkları takdirde kavuşacakları mutluluktan başka bir şey düşünemiyordu. Elli liralık bir gelirle yaşayacakları o küçük, fakir evi onun hayalinde en hoş renklere bürünüyordu. Ama Julien, Verrières'den iki fersah ötede, ilçenin merkezi olan Bray'da avukat olabilir, Madame de Rênal de bu suretle onu ara sıra görebilirdi. Madame de Rênal gerçekten çıldıracağını sandı; bunu kocasına söyledi ve nihayet hasta düştü. Daha o akşam, Elisa kendisine hizmet ederken, kızın ağladığını gördü. O anda ondan nefret ediyordu, ona biraz önce ağır muamele etmişti; bundan dolayı af diledi. Elisa büsbütün boşandı; müsaade ettiği takdirde başına gelenleri olduğu gibi anlatacağını söyledi.

Madame de Rênal:

— Söyleyiniz bakalım, dedi.

— Ne bileyim madam, beni almıyor işte; beni ona kötülemiş olsalar gerek, o da söylenenlere inanmış.

Madame de Rênal, güçlükle nefes alarak:

— Kim almıyor? diye sordu.

Oda hizmetçisi hıçkırarak:

— Kim olacak, madamcığım, Mösyö Jülien, diye derhal ce-

vap verdi. Baş papaz onun inadını bir türlü yenemedi; zira papaz, hizmetçilik etti diye dürüst bir genç kızı almamasını doğru bulmuyor. Hem Mösyö Julien'in de babası bir keresteciden başka bir şey değil; kendisi de bu eve gelmeden önce ekmeğini nasıl kazanıyordu sanki?...

Madame de Rênal artık dinlemiyordu; kendisini o kadar mutlu hissediyordu ki, aklı başından gitmişti. Julien'in adama-kıllı bu evlenme teklifini reddettiğini, artık caymayacak bir şekilde reddettiğini arka arkaya birkaç kez anlattırdı. Elisa'ya:

— Bakalım, bir de ben bu işi halletmeye çalışayım, dedi, Mösyö Julien'le konuşacağım.

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra, rakibini savunmak ve bir saat boyunca Julien'in Elisa'nın parasını da, kendisini de reddettiğini dinlemek zevkini tattı.

Önceleri ölçülü cevaplar veren Julien, sonradan ipin ucunu kaçırdı ve yavaş yavaş Madame de Rênal'in öğütlerine, nüktelerine mukabele etmeye başladı. Madame de Rênal, günlerden beri içini kemiren umutsuzluktan sonra şimdi bütün ruhunu kaplayan mutluluğa dayanamadı. İyice kendini kaybetti. Odasında ayıldığı zaman herkesi kapı dışarı etti. Hayretler içindeydi!

Nihayet, kendi kendine: «Yoksa ben Julien'i seviyor muyum?» diye sordu.

Kalbinde böyle bir duygunun bulunduğunu birdenbire sezmek, başka herhangi bir anında onu vicdan azabına ve büyük bir heyecana gark edebilirdi; şimdi ise ona garip, fakat kendisiyle ilişkisi olmayan bir şey gibi görünüyordu. Çektikleri bütün bu şeylerden ötürü bitkin bir hale gelen ruhu, artık ihtiraslar için gereken duyguyu kaybetmişti.

Madame de Rênal biraz iş yapmak istediye de olmadı, derin bir uykuya daldı; uyandığı zaman beklediği kadar korkmadı. O kadar mutluydu ki, bu işte herhangi bir kötülük görmiyordu. Bu temiz yürekli ve masum taşra kadını, herhangi bir duygu değişmesinden, yahut bir felâketten biraz zevk elde edebilmek için ruhuna hiç bir zaman baskı yapmamıştı.

Julien gelinceye kadar aşk hakkındaki düşüncesi, bizim piyango hakkındaki düşüncemizden farksızdı: Sonunda kaybedilmesi muhakkak olan bir kumar ve ancak delilerin araya-acağı bir mutluluk.

Çan sesi ögle yemeğini bildirdi, Madame de Rênal, çocukları getiren Julien'in sesini duyunca fena halde kızardı. Âşık olduğundan beri biraz becerikli olmuştu; kızarmasına kötü bir anlam vermesinler diye başının ağrıdığından şikâyet etti. Kocasını, kaba kaba gülümseyerek:

— Kadın kısmı işte hep böyledir; dedi. Şu makinaların da-
ima tamir edilecek bir bozuklukları vardır!

Her ne kadar karısı bu çeşit nüktelere alışık idiyse de, bu tarzda konuşmasına sinirlendi. Kendisini avutmak için Julien'in yüzüne baktı; Julien, dünyanın en çirkin erkeği olsaydı, o anda Madame de Rênal'in yine hoşuna giderdi.

Saraya mensup kimselerin davranışlarını taklit etmeye pek itina eden M. de Rênal, ilkbaharda havalar düzelir düzelmez Vergy'ye taşınır. Bu köy, Gabrielle'in¹ yürekler acısı macerası ile meşhurdur. Eski gotik kilisesinin seyrine doyulmayan harabelerinden birkaç yüz adım ötede, M. de Rênal'in dört kuleli bir şatosu ve Tuileries sarayının bahçesi gibi düzenlenmiş etrafında sık incirlerin meydana getirdiği çitleri ve yılda iki kez budanan kestane ağaçlarının sıralandığı yolları olan bir de bahçesi vardı. Yanında, elma ağaçları olan bir tarla gezi vazifesini görürdü. Yemiş bahçesinin tâ ucunda, sekiz, on tane haşmetli ceviz ağacı vardı; bunların muazzam dalları belki de seksen ayak yükselmekte idi.

— Şu kahrolası ceviz ağaçlarının her biri bana, yarım dönüm arazinin vereceği ürüne mal oluyor, öyle ya, onların gölgelendirdiği yerde buğday yetişmiyor ki, derdi.

Madame de Rênal sayfiyeye gidince, sanki evvelce hiç görmediği bir manzara ile karşılaşır gibi oluyordu; o kadar hayran oluyordu ki, içi içine sığmıyor, bazen taşıyordu. Kalbindeki duygu ona yaşama zevki sunuyor, zekâsını ve iradesini kuvvetlendiriyordu. Vergy'ye geldiklerinin daha ertesi günü, kocası belediye işleri yüzünden kente döndüğünden, Madame de Rênal kendi hesabına birkaç işçi çağırttı.

Julien ona, yemiş bahçesinde, büyük ceviz ağaçları altın-

1. *Gabrielle*: Vergy'li kadının başından geçenleri nakleden eski bir manzum öykü. XVI. yüzyılda François I.'in kız kardeşi Marguerite de Navarre, "*Heptaméron*" adlı öykülerinden birinde, bu maceradan söz eder. Du Bellay bu mevzuu ele alarak bir trajedi yazmıştır. 1804'te Stendhal bu eseri seyretilmişti. (*Çevirenin notu*)

da kumlu bir yol yapılacak olursa, sabahları çocukları erke-
den ayakkabıları çığla ıslanmaksızın gezinebileceklerini söyle-
mişti. Bu düşünce daha Julien'in aklına geleli yirmi dört saat
olmadan gerçekleştirilmeye başladı. Madame de Rênal bütün
gün Julien'le beraber, neşeli neşeli işçilerin başında durdu.

Verrières Belediye Başkanı kentten dönüp, yolun bitmiş
olduğunu görünce hayret etti. Madame de Rênal de kocasını
görünce şaşır-
dı; çünkü onun varlığını tamamıyla unutmuştu. M. de Rênal, iki ay boyunca, kendisine danışılmadan böyle
önemli bir tamirat yaptırmaya cesaret etmelerini öfke ile söy-
leyip durdu. Mamafih, bu işin kendi kesesine patlamadığını,
masrafı karısının ödediğini öğrenince, biraz rahatladı.

Madame de Rênal günlerini çocuklarıyla bahçede koşmak
ve kelebek kovalamakla geçiriyordu. Açık renkte bezden yap-
tıkları torbalarla zavallı lepidopterleri yakalıyorlardı. Kele-
beklere verilen bu acayip adı Madame de Rênal Julien'den öğ-
renmişti. Çünkü Besançon'dan M. Godart'ın «Fransa'da yeti-
şen kelebeklerin tarihi»¹ adlı güzel eserini Madame de Rênal
getirmişti; Julien ona bu böceklerin garip yaşayışlarını anla-
tıyordu².

Kelebekleri acımadan iğneleyerek koydukları camlı kutu-
yu da yapan Julien'di.

Nihayet Madame de Rênal ile Julien arasında konuşmak
için bir konu çıkmış oldu ve genç adam sessizlik anlarının ver-
diği o müthiş işkenceden kurtuldu.

Gerçi her zaman çok masum şeylerden konuşuyorlardı,
ama durmadan ve büyük bir ilgi ile. Bu hareketli, dolu ve ne-
şeli yaşayış, işi başından aşan Matmazel Elisa'dan başka her-
kesin hoşuna gidiyordu. Elisa:

«Bizim hanım, karnavalda Verrières'de baloya giderken
bile giyinmesine bu kadar çok itina etmezdi; şimdi ise günde
iki üç kez elbise değiştiriyor» diyordu.

Hiç kimseyi övmek niyetinde olmadığımız için, nefis bir
teni olan Madame de Rênal'in, kollarını ve göğsünü meydanda
bırakacak roblar diktirdiğini hiç de saklayacak değiliz. Vücu-

1. Fransızca metinde kitabın adı yoktur, ben ilâve ettim. "*Jean-Baptiste Godart*" (1775-1823) bu eserini bitirememiştir.

2. Orijinal metinde "zavallı" (pauvres) sıfatı yoktur. Yazar, sonradan
ilâve etmiştir. Burada "zavallı böceklerin" de diyebiliriz. (*Çevirenin notu*)

du fevkalâde güzel olduğu için bu biçimde giyinmek ona pek yaraşıyordu. Vergy'ye yemeğe gelen Verrièresli ahbabları ona:

— Bu kadar gençleştığınız hiç olmamıştı, diyorlardı. (Bu konuşma tarzı o bölgeye mahsus bir şeydir).

İçimizden pek azının inanacağı bir şey varsa o da Madame de Rênal'in süsüne bu kadar itina edişinde doğrudan doğruya bir niyet filan olmadığıdır. Bundan sadece hoşlanıyordu; çocuklarla ve Julien'le beraber kelebek avlamadığı zamanlarda Elisa ile birlikte rob dikmekle vakit geçiriyordu. Verrières'e yalnız bir kez gitti, o da Mulhouse'dan getirilen yeni yazlık elbiselerden satın almak için.

Dönüşte onu Vergy'ye akrabalarından genç bir kadın getirdi. Madame de Rênal evlendiğinden beri, vaktiyle Sacré-Coeur manastırında arkadaşı olan Madame Derville ile farkında olmadan eskisinden daha samimî dost olmuştu.

Madame Derville, kuzininin çılgınca bulduğu düşüncelerine çok gülerdi: Yalnız olsam böyle şeyler doğrusu hiç aklıma gelmez, derdi. Paris'te olsaydı boşboğazlık denilebilecek olan bu düşüncelerden, Madame de Rênal kocasının yanında olduğu zamanlar sanki bir budalalık yapmış gibi utanırdı; fakat Madame Derville'in bulunuşu ona cesaret veriyordu. Ona düşüncelerini önce sıkılarak anlatırdı; bu iki kadın baş başa kaldıkları zaman, Madame de Rênal'in kafası daha çok işlemeye başlar ve sabahdan öğleye kadar yalnız geçirdikleri saatler âdetâ birer dakika gibi gelip geçerek bu iki arkadaşı neşelendirirdi. Bu defaki gelişinde, akli başında bir kadın olan Madame Derville, kuzinini her zamankinden çok daha az neşeli, fakat daha mutlu buldu.

Julien de sayfiyeye geleli beri gerçekten bir çocuklaşmıştı. Kelebeklerin peşinden koşmaktan öğrencileri kadar zevk duyuyordu. Bir hayli zaman kendi kendisini zorladıktan ve ustaca siyaset kullandıktan sonra, dünyanın en güzel dağları ortasında¹, yalnız, insanların gözlerinden uzak ve ne Madame de Rênal'den ne de kocasından korkarak, kendisini bir içgüdü ile o yaşta o kadar kuvvetli olan yaşama zevkine kaptırmıştı.

1. Stendhal dağları, daha doğrusu doğayı çok severdi. "*Vie de Henri Brulard*" adlı eserinde, "Çamurdan... dağlardan yoksun olmak bana son derece hüznü veriyordu" diyor (cilt I, sayfa 188). (*Çevirenin notu*)

Madame Derville gelir gelmez Julien'e sanki onunla eskiden beri ahabmışlar gibi davrandı; onu hemen ceviz ağaçlarının altında yeni açılan yolun tâ ucuna götürerek oradan görünen manzarayı gösterdi. Gerçekten bu manzara, İsviçre'nin ve İtalya göllerinin manzaralarından üstün değilse de, aşağı kalmaz. Oradan birkaç adım ötede başlayan dik yamacı tırmana çık olursak, iki tarafından büyük uçurumlar bulunan ve tâ dereye kadar meşe ağaçları arasında uzanan bir noktaya varırız. İşte, Julien, artık mutlu, serbest, hatta bundan da fazla bir şey olarak evin hâkimi durumundaydı, iki kadını bu yalçın, dik kayalıkların tepesine götürüyor, bu ulvî manzaraları hayran hayran seyretmelerinden büyük bir zevk duyuyordu.

Madame Derville:

— Bu manzara benim için Mozart'ın müziği gibi bir şey, diyordu¹.

Kardeşlerinin kıskançlığı, babasının zulmü ve huysuzluğu yüzünden Julien Verrières çevresindeki manzaraların zevkine varamamıştı.

Vergy'de bu acı anılardan eser yoktu; ömründe ilk kez olarak etrafında düşman görmüyordu². M. de Rênal kente indikçe —ki sık sık iniyordu— Julien de okumaya cesaret ediyordu. Bir süre sonra, geceleri, ışığı, eskisi gibi yan yatırılmış bir saksıda saklayarak okuyacağı yerde, artık rahat rahat okuyordu; kitabını, hayatta biricik kılavuzu ve heyecanlarının kaynağı olan kitabını alarak, gündüzleri, çocukların ders saatleri arasında, o kayalıklara gidiyordu. Kendinden geçerek okuduğu bu kitap ona umutsuz anlarında mutluluk ve teselli veriyordu.

Julien, kendi yaşındaki herhangi bir gencin çoktan beri öğrenmiş olması gereken bazı şeyleri, Napoléon'un kadınlar hakkında söylediği birtakım sözlerden, imparatorluğu zamanında çok okunan romanların değeri üzerine yapılan tartışmalardan öğrendi.

Büyük sıcaklar bastırmıştı. Akşamları evden birkaç adım

1. Stendhal, "*Vie de Henri Brulard*" adlı eserinde, insan ruhunu bir kemana, doğanın güzel manzaralarını da bu ruhta titreşimler yapan bir yaya benzetiyor (cilt I, sayfa 29). (*Çevirenin notu*)

2. Aynı şeyleri yazar, bizzat gençliğinde duymuştur. Yukarda adı geçen eserin 110-115. sayfalarında bu duyguların benzeri vardır. (*Çevirenin notu*)

ötede bulunan kocaman bir ıhlamur ağacının altında geçirmek yavaş yavaş bir alışkanlık haline geldi. Ortalık zifirî karanlıktı. Bir akşam, Julien, heyecanlı heyecanlı hareketler yaparak konuşurken genç kadınların karşısında güzel söz söylemek zevkini doya doya tadıyordu; böyle jestler yaparak konuştuğu sırada, Julien'in eli birdenbire, Madame de Rênal'in bahçelere konan renkli sandalyelerden birine yaslanan eline değiverdi.

Madame de Rênal elini hemen çekti, fakat Julien, dokunduğu zaman bu elin böyle çekilmemesini sağlamanın kendisi için bir görev olduğunu düşündü. Başarılacak bir görevi olduğunu, başaramadığı takdirde gülünç bir duruma düşeceğini, yahut aşağılık duygusuna kapılacağını düşünmek, o anda bütün zevkini kaçırdı¹.

1. Onurunu kurtarmak için herhangi bir görevi başarmak, fedakârlığa katlanmak nazariyesi Stendhal'in en çok değer verdiği şeylerden biriydi. (*Çevirenin notu*)

KIRDA BİR AKŞAM

M. Guérin'in Didon'u¹, hoş bir taslak!

STROMBECK²

Ertesi sabah, Madame de Rênal'le karşılaştığı zaman, Julien'in bakışlarında bir acayiplik vardı; onu, sanki çarpışması gerekecek olan bir düşman gibi süzüyordu. Gecekinden bambaşka olan bu bakışlar Madame de Rênal'in aklını başından aldı. Ona bu kadar iyi muamele etsin de, o yine böyle surat etsin! Gözlerini onun gözlerinden bir türlü ayıramıyordu.

Madame Derville'in evinde bulunması Julien'e bir düziye konuşmak zorunluğundan kurtulup zihnini kuralayan şeylerle daha fazla ilgilenmek olanağını verdi. O gün sabahтан akşama kadar, gökten ilham almış olan ve ruhuna kuvvet veren kitabı okumaktan başka bir şey yapmadı.

Çocukların derslerini çok kısalttı; sonra, Madame de Rênal'le tekrar karşılaşması onu yine galip gelmek için çareler araştırmaya yöneltti; o akşam Madame de Rênal'in elini onun avucunda mutlaka bırakması gerektiğine karar verdi.

Güneş ufka doğru alçalıp da kesin anı yaklaştırdıkça Julien'in kalbi acayip bir şekilde çarpmaya başladı. Hava iyice kardı. Gecenin zifiri karanlık olacağını görünce, göğsünün üstünden büyük bir ağırlığın kalktığını hissederek ferahladı. Çok sıcak bir rüzgârın sürüklediği kocaman bulutlarla kaplı gökyüzü, sanki bir fırtınanın kopacağını haber veriyordu. Madame

1. *Didon*: Diğer adı Elissa'dır; Tyr Hükümdarı Belus'un kızı ve Pygmalion'un kız kardeşi. Kocasını Sise, kardeşi tarafından öldürüldükten sonra, bütün servetini alarak gider ve Kartaca kentini kurar. Virgilius bu konuyu ele alarak bir destan yaratmıştır: Gemileriyle Kartaca'ya sığınan Emeas, kendini Kraliçe Didon'a sevdirebilir ve Truva Savaşının sonunu hikâye eder; evlenirler, fakat Eneas, Tanrıların emriyle oradan uzaklaşır. Bunun üzerine Didon kalbine bir hançer saplayarak kendisini öldürür. Bu konuyu birkaç sanatçı ve şair ele almıştır.

2. Stendhal, Brunswick kentinde oturduğu sıralarda bu yazarla arkadaş olmuştur. (*Çevirenin notu*)

de Rênal'le arkadaşı geç vakte kadar gezindiler. O akşam her iki kadının da yaptığı her şey Julien'e bir tuhaf geliyordu. Bazı duyguların insanlarda sevişmek arzusunu arttırdığı akşamın bu saatinde büyük bir zevk duyuyordu.

Nihayet oturdular; Madame de Rênal, Julien'le arkadaşı arasında yer aldı. Akıllı fikri birazdan girişeceği harekette olduğundan, söyleyecek bir şey bulamıyordu. Konuşmaları tatsız bir hal almıştı.

Julien, kendi kendine: «Yapacağım ilk düelloda da yoksa böyle korkak davranarak acınacak bir hale mi düşeceğim?» dedi; zira başkalarından o kadar çok kuşkuluyor, kendisine o kadar güvenemiyordu ki, ruhunun ne durumda olduğunu görmemesine imkân yoktu.

Bu öldürücü heyecanın pençesinde kıvranmaktansa, her türlü tehlikeye göğüsgermeyi tercih ederdi. Kaç kez Madame de Rênal'in evde bir işi çıkıp da gitmesini düşündü. Julien'in o anda kendini tutmak için sarf ettiği çaba o kadar çoktu ki, sesinin heyecana kapılarak değişmemesine imkân yoktu; çok geçmeden Madame de Rênal'in sesi iyice değişti; fakat Julien bunun farkında olmadı. Kafasına koyduğu işi başarmak isteğiyle sıkılganlık arasında cereyan eden bu savaş o kadar müthişti ki, genç adam kendisinden başka herhangi bir şeyle ilgilenecek durumda değildi. Şatonun kulesindeki saat ona çeyrek kalayı çalmış, fakat Julien hâlâ bir şeye cesaret edememişti. Yüreksizliğine fena halde kızarak: «Ya saat tam onu çaldığı zaman sabahtan beri tasarladığım şeyi yapacağım, yahut da odama çıkıp beynime bir kurşun sıkacağım» dedi¹.

Son bir bekleyiş ve heyecan anından, duyduğu heyecanın etkisiyle kendinden geçtiği bir andan sonra, nihayet başının üstündeki saatin çanı onu çalmaya başladı. Bu meş'um saatin her vuruşu onun bağrında yankılar yapıyor ve sanki vücudu da beraber harekete geliyordu.

Nihayet, saat onu bildiren vuruşun sesi henüz kaybolmamıştı ki, elini uzattı ve Madame de Rênal'in elini yakaladı. Fakat kadın derhal çekti. Julien, ne yaptığının pek farkında olmadan, bu eli tekrar yakaladı. Her ne kadar kendisi de heye-

1. Stendhal, kahramanlarını çoğu kez bu gibi zor durumlara sokar ve verdikleri kararların arifesinde bu gibi şartlar koşar. Bunu yazar, kendi yaşamında da uygulamıştır. (*Çevirenin notu*)

can içinde idiyse de, tuttuğu eline buz kesilmiş olması dikkatini çekti. Bu eli, sinirli hareketler yapan avucunda kuvvetle sıkıyordu; kadın, elini çekmek için son bir çaba sarf ettiyse de, en sonunda bu el Julien'in avucu içinde kaldı.

Ruhu mutluluğa gark oldu; fakat bu mutluluk Madame de Rênal'i sevdiğinden değil, korkunç bir azaptan kurtulduğundan ileri geliyordu. Madame Derville bir şey sezmesin diye, bir şeyler konuşmak gerektiğini düşündü; sesi artık biraz önceki gibi heyecandan titremiyor, gürliyordu. Oysa Madame de Rênal'in sesinde öylesine bir heyecan seziliyordu ki, arkadaşı onun hastalandığını sanarak eve gitmeyi teklif etti. Julien tehlikeyi sezdi ve şayet Madame de Rênal eve dönecek olursa ben yine sabahtan beri içinde kıvrandığım acıklı duruma düşerim, diye düşündü. Bu eli henüz pek az tuttum, bununla bir iş başarmış sayılmam.

Madame Derville eve gitmek teklifini tekrarladığı sırada, Julien Madame de Rênal'in artık iyice koyuverdiği elini o kadar kuvvetle sıkı ki, ayağa kalkmak üzere olan kadın, oturdu ve bitkin bir sesle:

— Doğrusu kendimi pek iyi hissetmiyorum, ama, açık hava bana çok iyi geliyor, dedi.

Bu kelimeler, Julien'in o anda son haddine varan mutluluğunu büsbütün artırdı. Bundan sonra konuşmaya başladı, mutluluğunu belli etmemek için birtakım tavırlar takınmak gerektiğini unuttu ve kendisini dinleyen iki kadına erkeklerin en sevimlisi gibi göründü. Mamafih, birdenbire başlayan bu güzel konuşmada da biraz cesaretsizlik yok değildi. Çünkü, Madame Derville'in fırtınanın yaklaştığını haber veren rüzgârdan rahatsız olarak eve dönüp onu Madame de Rênal'le baş başa bıraktığından korkuyordu. İnsanların harekete geçmek için ihtiyaçları olan cesareti tesadüfen, körü körüne göstermişti; fakat Madame de Rênal'e en basit bir kelimeyi söyleyecek halde olmadığını hissediyordu. Onun yapacağı sitemler ne kadar hafif olursa olsun mağlup olmaya ve biraz önce kazandığı zafere kaybetmeye mahkûm olmuştu. Çok şükür ki o akşam onu her vakit bir çocuk gibi beceriksiz ve konuşmasını pek hoş bulmayan Madame Derville, dokunaklı ve yapmacık sözlerinden nasılsa hoşlandı. Eli Julien'in elinde olan Madame de Rênal'e gelince, hiç bir şey düşünemiyordu. Kendini hayatın akışına

kaptırırvermişti. Efsaneye göre Charles le Téméraire'in¹ kendi eliyle dikmiş olduğu bu büyük ıhlamur ağacının altında geçirilen saatler, Madame de Rênal için bir mutluluk devresi oldu. Ağacın sık yaprakları arasında rüzgârın inildemesini ve en aşağıdaki yapraklara tek tük düşmeye başlayan yağmur damlalarının çıkardığı sesleri büyük bir zevkle dinliyordu; Madame de Rênal, rüzgârın ayaklarının dibine devirdiği bir vazoyu kaldırmak üzere Madame Derville'e yardım etmek için yerinden kalkarken elini çekmek zorunda kaldıysa da, yerine tekrar oturur oturmaz, hemen hemen doğal bir davranışla ve sanki önceden aralarında kararlaştırılmış gibi, elini yine Julien'e uzattı.

Saat gecenin on ikisini çalalı hayli vakit geçmiş, artık bahçeden eve gitmek zamanı gelmişti. Ayrıldılar. Aşkın verdiği mutlulukla coşan Madame de Rênal, bu işlerde o kadar tecrübesizdi ki, yaptığı hareketten dolayı kendi kendisine hemen hemen hiç bir ithamda bulunmadı. Mutluluktan gözüne uyku girmiyordu. Oysa, ruhunda sıkılganlıkla gurur arasında sabah-tan beri devam eden mücadele yüzünden bitkin bir hale gelen Julien deliksiz bir uykuya daldı.

Ertesi sabah kendisini saat beşte uyandırdılar; Madame de Rênal'i hemen hemen düşünmedi bile; kadıncağzı bunu bilseydi kim bilir ne kadar üzülürdü. Julien görevini yapmıştı, hem de kahramanca bir görev! Bu duygunun verdiği memnunkulla, içi içine sığmayarak, odasına kapanıp kapıyı kilitledi ve yepyeni bir zevkle, kahramanının¹ maceralarını nakleden kitabı okumaya başladı.

Satonun kampanası öğle yemeğini haber verdiği zaman Julien, Büyük Ordu'nun² savaş duyurularını okumaya dalmış, geceki başarılarını unutmuştu. Salona inerken içinden, şu kadına kendisini sevdiğimi bildirmeliyim, dedi.

Madame de Rênalden beklediği o şehvet dolu bakışların yerine kocasının asık suratıyla karşılaştı: Verrières'den döneli

1. *Charles le Téméraire (1433-1477)*: Burgonya'nın en son dukası. Cesareti ve pervasızlığıyla olduğu kadar, sanat ve edebiyata olan ilgisiyle de tanınmıştı. (*Çevirenin notu*)

1. Yani, Napoléon'un. (*Çevirenin notu*).

2. *La Grande Armée*: Büyük Ordu, Napoléon ordularının tümüne birden verilen addır. (*Çevirenin notu*)

iki saat olan belediye başkanı, öğretmenin öğleye kadar çocuklarla ilgilenmediğine ne kadar kızdığını belli etti. Bu somurtkan ve kızgınlığını belli etmek hakkını kendinde bulan bu şımarık adamdan daha çirkin bir yaratık olamazdı.

Kocasının söylediği her acı söz Madame de Rênal'ın kalbine bir bıçak gibi saplanıyordu. Julien'e gelince, kendinden o kadar geçmiş, saatlerden beri okuduğu büyük şeylerle zihni o kadar meşgul bir halde idi ki, belediye başkanının kaba sözlerine kulak vermedi bile. Nihayet, sert bir tonla:

— Hastaydım, dedi.

Bu cevaptaki sesin tonu Verrières Belediye Başkanından çok daha az alıngan bir adamı bile kandırmaya yeterdi. M. de Rênal, ona kendisini derhal kovmakla mukabele etmeyi düşündüyse de, «Acele işe şeytan karışır» atasözünü hatırlayarak kendisine hâkim oldu.

Biraz sonra, kendi kendine: «Bu sersem delikanlı benim evime geldiğinden beri meşhur oldu; eğer onu ben kovacak olursam Valenod pekâlâ evine öğretmen olarak alabilir, yahut da Julien bizim Elisa ile evlenebilir; her ne olursa olsun, her iki şekilde de, buradan kovulmak ona vız gelir» dedi.

Bu akıllıca düşüncesine rağmen M. de Rênal, birtakım kaba saba sözlerle hoşnutsuzluğunu belli etmekten kendini alamadı; bu sözler Julien'i yavaş yavaş kızdırdı. Madame de Rênal hüngür hüngür ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Yemek biter bitmez gezinmek üzere Julien'in koluna girmek istedi; ona dostça yaslanıyordu. Madame de Rênal'ın söylediği bütün sözlere, Julien, dişleri arasından:

— İşte zenginler böyledir! demekten başka bir cevap vermiyordu.

M. de Rênal yanlarında yürüyordu; bu durum Julien'i büsbütün kızdırdı. Birdenbire, Madame de Rênal'ın koluna nazarı dikkati çekecek bir şekilde dayandığını gördü; bu hareketi pek iğrenç buldu, sert bir hareketle kadını iterek kolunu kurtardı.

Çok şükür ki M. de Rênal onun bu yeni küstahlığını görmedi, bu hareketi yalnız Madame Derville fark etti; arkadaşı için için ağlıyordu. Bu esnada M. de Rênal ise, yemiş bahçesinin bir kenarından geçen patikada yürüyen bir köylü kızcağızı kovmak için taş atıyordu.

Madame Derville acele acele:

— Mösyö Julien, Allah aşkına, itidalinizi muhafaza ediniz; insan hali bu, hepimizin kızgın zamanlarımız olur, dedi.

Julien onu, içinde derin bir nefret okunan gözleriyle süzdü.

Bu bakış Madame Derville'i hayrete düşürdü, onun asıl ifade ettiği şeyi anlasaydı daha da çok hayrete düşerdi; gerçekten böyle olsaydı bu bakışta, en korkunç bir öc alma duygusunu bildiren bir çeşit kine benzeyen bir anlam okurdu. Robespierre gibi¹ adamların meydana gelmesine sebep olan şey bu gibi anlar olsa gerektir.

Madame Derville, yavaşça arkadaşına:

— Sizin Julien'iniz pek hiddetli bir şey, beni korkutuyor, dedi.

Madame de Rênal:

— Kızmaya hakkı var, diye cevap verdi. Çocukları hayret edilecek derecede yetiştirdikten sonra, sanki bir sabah da onlarla meşgul olmazsa ne çıkarmış? Şu erkekler de pek insafsız oluyorlar.

Hayatında ilk kez, Madame de Rênal kocasına karşı içinde öc almak için bir istek duydu. Julien'in zenginlere karşı sonsuz kini artık patlak vermek üzere idi. Çok şükür ki M. de Rênal'i o sırada bahçıvan çağırdı ve onunla beraber yemiş bahçesinden geçen patikayı diken yığınlarıyla kapamakla meşgul oldu. Julien, bundan sonra gezintinin sonuna kadar iki kadından gördüğü iltifatlara ve tatlı sözlerle tek bir kelime bile cevap vermedi. M. de Rênal uzaklaşır uzaklaşmaz, her iki kadın da, yorgun olduklarını söyleyerek biri bir koluna, diğeri öbür koluna girdiler.

Duydukları büyük heyecanın etkisiyle yanakları kıpkırmızı kesilen bu iki kadının ortasında, Julien'in azametli ve soluk benzi, düşünceli ve iradesine hâkim oluşu ile bir tezat teşkil ediyordu.

Bu kadınlardan da, her türlü sevgiden de tiksiniyordu. İçinden: «Ne, diyordu, okulumu bitirmek için beş yüz franklık bir gelirim bile yok. Ah! Olsaydı ben şu herife gösterirdim².

1. *Robespierre*: Büyük Fransız İhtilâli önderlerinden. (*Çevirenin notu*)

2. Yazar, hayatının sonuna dek para sıkıntısı çekmiştir. İçindeki bu ukdeyi zaman zaman kahramanlarını aynı duruma sokmakla belirtir. (*Çevirenin notu*)

Böyle hazin düşüncelere dalmış bir halde, iki kadının söyledikleri mültefit sözleri anlamaya bile tenezzül etmiyor, bunları anlamsız, saçma, hafif, velhasıl kadınca sözler diye karılıyordu.

Laf olsun diye konuşan ve konuşmaya canlılık vermeye çalışan Madame de Rênal, bir aralık kocasının ortakçılarından biriyle mısır yaprağı almak üzere pazarlık için geldiğini de söyledi. (O bölgede karyolaların minderleri mısır yaprağı ile doldurulur).

Madame de Rênal:

— Kocam bizim yanımıza dönmeyecek, diye ilâve etti; bahçıvanı ve uşağını alarak evdeki minderleri doldurmakla meşgul olacak. Bu sabah birinci kattaki döşeklerin hepsi dolduruldu, şimdi sıra ikinci kattakilerde.

Julien'in rengi attı; Madame de Rênal ona garip bir şekilde baktı ve biraz sonra da adımlarını sıklaştırarak onu kenara çeker gibi bir tavır takındı. Madame Derville onların uzaklaşmalarına mani olmadı.

Julien, Madame de Rênal'e:

— Hayatımı kurtarınız, beni ancak siz kurtarabilirsiniz, dedi; M. de Rênal'in uşağının bana öldüresiye kin beslediğini biliyorsunuz. Size itiraf edebilirim, madam, bende bir resim var, karyolamın minderinin içine saklamıştım.

Bu sözleri işitince Madame de Rênal de sapsarı kesildi.

Julien:

— Şu anda o odaya yalnız siz girebilirsiniz, madam, diye devam etti; onlar farkında olmadan minderi araştırınız, pencereye en yakın olan köşesinde, parlak siyah kartondan yapılmış bir kutu bulacaksınız.

Bayılacak hale gelen Madame de Rênal, güçlkle ayakta durarak:

— Demek o kutunun içinde bir resim var? dedi.

Julien, onun umutsuz bir halde olduğunu görünce bundan da yararlanmak isteyerek:

— Sizden bir lütuf daha isteyeceğim, madam, diye devam etti, yalvarırım size bu resme bakmayınız, bu benim için bir sırdır.

Madame de Rênal ölgün bir sesle:

— Bir sır! diye tekrar etti.

Zenginlikleriyle övünen ve yalnız para işleriyle ilgilenen insanlar arasında yetişmiş olmasına rağmen, Madame de Rênal, âşık olalı beri âlicenap olmaya başlamıştı. İnsafsızcasına yaralanmış bir halde, kendisinden istenilen şeyi hakkıyla başarabilmek için, Julien'e bazı gerekli şeyleri gayet sade ve sevimli bir sesle soruyordu.

Uzaklaşırken:

— Siyah parlak kartondan yuvarlak küçük bir kutu, değil mi? dedi.

Julien, tehlike karşısında erkeklerin takındıkları sert tavırla:

— Evet, madam, diye cevap verdi.

Kadın sanki ölüme gidiyormuş gibi, beti benzi uçmuş bir halde şatonun ikinci katına çıktı. Teessürü yetmiyormuş gibi, bir de bütün vücudunda bir halsizlik duyuyor, bayılacakmış gibi oluyordu; fakat Julien'i fena bir durumdan kurtarmak zorunluğu ona güç verdi. Adımlarını sıklaştırarak:

— Ne yapıp yapıp bu kutuyu ele geçirmeliyim, dedi.

Kocasının, Julien'in odasında uşakla konuşmakta olduğunu duydu. Çok şükür ki orada durmayarak çocukların odasına geçtiler. Şilteyi kaldırdı ve elini mindere öyle bir daldırdı ki, parmaklarının derileri sıyrıldı. Bu gibi ufak tefek acılara bile dayanamayan Madame de Rênal o anda canının yandığının farkında bile olmadı. Zira, daha elini sokar sokmaz cilâlı karton kutuyu hissetti ve yakalar yakalamaz odadan dışarı fırladı.

Kocası tarafından yakalanmak korkusundan henüz kurtulmuştu ki, bu kez de elinde bu kutuyu tutmaktan duyduğu nefretten bayılacak bir hale geldi.

«Demek Julien'in bir sevdiği var, bense onun sevdiği bu kadının resmini elimde tutuyorum?»

İkinci katın sofasında bir sandalyeye oturan Madame de Rênal, kıskançlıktan kuduruyordu. Bu işlerde son raddeye varan acemiliği ve şu anda duyduğu hayret yüzünden ıstırabını unutuyordu. Julien geldi, teşekkür etmeden, bir kelime bile söylemeden, kutuyu kavradı, odasına koştu ve sobayı ateşleyerek kutuyu hemen yaktı. Sapsarı kesilmiş, bitkin bir haldeydi; atlattığı tehlikeyi gözünde büyütüyordu.

Başını sallayarak, kendi kendine:

— Meşru Fransız krallarının tahtını ellerinden alan Napoléon'a karşı müthiş bir kin beslediğini sandıkları benim odamda Napoléon'un resminin bulunması! dedi. Hem de bunu koyu kral tarafları ve asabî mizaçlı M. de Rênal bulsun! Bütün tedbirsizliklerim yetmiyormuş gibi, resmin arkasına bazı şeyler de karalamıştım! Bu yazıları okuyanın benim Napoléon'a hayran olduğuma zerre kadar kuşkusu kalmaz! Ona karşı olan sevgimi ifade eden bu coşkun yazıların her birinin tarihi de var! Hele bir tanesini daha geçen gün yazdım.

Julien, kutunun yanışını seyrederek:

— Bu resim ele geçseydi, şimdiye kadar kazandığım şöhret bir anda mahvoluverecekti, diye düşündü. Bense ancak şöhretimle yaşayabilirim, bundan başka bir servetim yok... Şu benim hayatıma da yaşamak denmez ya, neyse!

Bir saat sonra, yorgunluk ve kendi kendine karşı duyduğu acıma, yüreğini yumuşattı. Madame de Rênal'e rastladı ve her zamankinden çok samimî bir tavırla elini öptü. Kadın mutluluktan kızardı, fakat hemen kıskançlığa kapılarak Julien'in elini itti.

Julien'in daha biraz önce kırılan gururu bir anda yine kabardı. Madame de Rênal'i karşısında sadece zengin bir kadın olarak gördü ve tuttuğu elini aldırış etmeden bırakarak uzaklaştı. Gidip yalnız başına bahçede dolaştı; biraz sonra dudaklarında acı bir tebessüm belirdi.

«Ben burada vaktini dilediği gibi harcamakta serbest olan bir insan gibi dolaşıyorum! Çocuklarla hiç uğraşmıyorum! Bu yüzden M. de Rênal'e acı sözler söylemesi için fırsat veriyorum; söylese de hakkı var!» Derhal çocukların odasına koştu.

Çocuklardan en çok sevdiği küçüğü, okşayarak, içini yakan acıyı biraz giderdi.

Julien: «Bu henüz benden nefret etmiyor» diye düşündü. Fakat biraz sonra, ıstırabının azaldığını görünce bunu kendisi için yeni bir zaaf sayarak kızdı. «Bu çocuklar beni, dün satın aldıkları av köpeğini okşadıkları gibi okşuyorlar».

BÜYÜK BİR KALP İLE KÜÇÜK BİR SERVET

Tıpkı en karanlık bir gökyüzünün en müthiş bir fırtınayı haber verdiği gibi, ihtiras da kendini en çok sakladığı zaman en çok açığa vurur.

Don Juan'dan (şarkı I, kîta 73)

Şatonun odalarını birer birer dolaşan M. de Rênal, ot minderleri taşıyan hizmetçilerle beraber çocukların odasına döndü. Bu adamın içeriye ansızın girişi, Julien'in üzerinde bar-dağı taşıran damlanın etkisini yaptı.

Benzi her zamankinden daha uçuk, yüzü daha kederli bir halde M. de Rênal'in üzerine doğru atıldı. Belediye başkanı durdu ve hizmetçilerine baktı. Julien:

— Mösyö, dedi, başka herhangi bir öğretmen tutmuş olsaydınız, çocuklarınız acaba benimle yetiştikleri kadar ilereyecekler miydi?

Bu sözleri söyledikten sonra Julien, M. de Rênal'e konuşmak için vakit bile bırakmadan:

— Bu sualime hayır diye cevap veriyorsanız, öyleyse beni çocuklarınızı ihmal ediyorum diye neden azarlıyorsunuz?

Korkusu daha henüz geçmemiş olan M. de Rênal, bu küçük köylünün takındığı garip tavra bakarak onun daha kârlı bir iş bulduğuna ve elinden kaçıracağına hükmetti. Julien konuştuğu öfkesi de artıyordu:

— Ben size muhtaç olmadan da yaşayabilirim, mösyö, diye ilâve etti.

M. de Rênal, biraz dili dolaşarak:

— Sizi bu kadar sinirlendirdiğime gerçekten müteessirim, diye cevap verdi.

Hizmetçiler on adım ötede yatakları yerleştiriyorlardı. Julien, asabiyetten kendini kaybetmiş bir halde:

— Bu sözleri söylemekle beni avutamazsınız mösyö, dedi; bana ne kadar ağır şeyler söylediğinizi bir düşünün, hem de kadınların önünde!

M. de Rênal, Julien'in dilinin altındaki baklayı çok iyi anlamıştı; bu yüzden ruhunda müthiş bir mücadele oluyordu. Hiddetten gerçekten deli gibi olan Julien, bir aralık:

— Sizin evinizden çıkınca, ben nereye gideceğimi biliyorum, mösyö, dedi.

Bu sözleri duyar duymaz M. de Rênal Julien'i sanki M. Valenod'nun evine yerleşmiş olarak görür gibi oldu. İçini çekerek, en müthiş acıları verecek olan bir ameliyat için bir cerrah çağırırmış gibi:

— Peki öyleyse, mösyö, dedi, istediğiniz olsun. Öbür gün ayın biri, o günden itibaren aylığınızı elli franktan vereceğim.

Julien'in güleceği geldi; hayretler içinde kaldı: Bütün öfkesi geçmişti.

Kendi kendine: «Demek bu hayvan herif benim sandığımdan da aşağılıkım», dedi. Bu kadar alçak ruhlu bir adamın daha başka türlü büyüklük göstererek özür dilemesi de beklenemez ya».

Bütün bunları ağızları açık bir halde dinleyen çocuklar, bahçeye koşarak annelerine, Mösyö Julien'in fena halde kızdığını; fakat aylığının elli franga çıkarıldığını haber verdiler.

Julien, alışkanlığın etkisiyle onların arkasından giderken, son derece kızmış olan M. de Rênal'e bir defacık olsun dönüp bakmadı bile.

Belediye başkanı kendi kendine:

— M. Valenod bana bununla yüz altmış sekiz franga patlamış oluyor, dedi. Ona, kimsesiz çocukların elbiseleri meselesi hakkında bir çift söz söylemeliyim.

Biraz sonra Julien yine M. de Rênal'in karşısına dikildi ve:

— Papaz Chélan'a giderek vicdanımla hesaplaşacağım, dedi; size, birkaç saat için buradan uzaklaşacağımı bildirmekle şeref duyarım.

M. de Rênal, son derece sahte bir gülüşle:

— Peki, azizim Julien, dedi, isterseniz bütün gün, hatta yarın da kalabilirsiniz, dostum. Verrières'e gitmek için bahçevanın atını alınız.

İçinden:

— İşte gidiyor, M. Valenod'ya cevap götürecektir, dedi; gerçi bana söz vermedi ama, zarar yok, hele bir kızgınlığı geçsin de sonra.

Julien derhal sıvıştı ve Vergy'den Verrières'e gitmek için içinden yol geçen korulara çıktı. Papaz Chélan'ın evine çok erken de varmak istemiyordu. Kendini yeni bir iki yüzlülük sahnesine zorlamak istemek şöyle dursun, aksine, ruhunu bütün çıplaklığıyla görmek, içini allak bullak eden bir sürü duyguyu gözden geçirmek istiyordu.

Kendisini insanların gözünden uzakta, koruların sinesinde görünce, içinden:

— Bir savaş kazandım, demek bir savaş kazandım, dedi.

Bu söz ona durumunu çok iyi belirtti ve ruhuna biraz ferahlık verdi.

— İşte, aylığım elli franga çıktı; M. de Rênal adamakıllı korkmuş olmalı. İyi amma kimden?

Daha bir saat önce, hiddetle üzerine saldırdığı mutlu ve güçlü adamın neden böyle korkmuş olabileceğini araştırmak, Julien'in ruhunu büsbütün ferahlattı. O kadar ki, bir an geldi, ortasında yürüdüğü koruların harikulâde güzelliğini duyar gibi oldu. Korunun dağ tarafındaki kısmından, ortasına koskocaman, çıplak kayalar yuvarlanmıştı. Büyük gürgen ağaçları bu kayalar boyunca yükseliyor ve gölgeleri insanın güneşin altında durup dinlenmesine imkân olmayan yoldan üç adım ötede nefis bir serinlik yapıyordu.

Julien, büyük kayaların gölgesinde ara sıra durup bir nefes alıyor ve sonra yine dağı tırmanmaya koyuluyordu. Biraz sonra, yalnız keçi otlatan çobanların bildiği ve izi pek belli olmayan dar bir patikayı tutarak, heybetli bir kayanın üstünde ayakta, kendini bütün insanlardan ayrılmış olduğuna emin hissetti¹. Vücudunun bu duruşu onu güldürdü, çünkü ona göre, manevî alanda erişmeye çalıştığı durumu canlandırıyordu. Bu yüce dağların temiz havası onun ruhuna sükûn ve hatta sevinç verdi. Verrières Belediye Başkanı gerçi onun gözünde yeryü-

1. Bu tablo, romantiklerin ve özellikle Chateaubriand ve Byron gibi yazarların gerek yarattıkları tiplerin, gerekse kendilerinin durumunu hatırlattırır da, Julien, romantiklerden her halde daha canlı ve gerçek bir tiptir. (*Çevirenin notu*)

zündeki bütün zenginlerin ve küstahların temsilcisiydi; fakat Julien, ona karşı beslediği kinin, hareketlerindeki bütün şiddete rağmen, kişisel bir nedenden ileri gelmediğini hissetti. M. de Rênal'i artık bir daha görmeyecek olsa, sekiz on gün içinde kendisini de, şatosunu da, köpeklerini, çocuklarını da, velhasıl bütün ailesini de unutacağını anladı. Kendi kendine: «Nasıl oldu da onu bu büyük fedakârlığı yapmaya zorladım, bilmem? di-yordu. Ne! Yılda elli liradan çok bir para ha. Oysa, o bunu söylemeden biraz önce müthiş bir tehlike atlatmışım. İşte bir günde iki zafer buna derler; ama ikinci zaferin değeri yok, nereden geldiğini öğrenmek gerek. Fakat bu araştırmaları yarı-na bırakalım».

Julien, kocaman kayanın üstünde ayakta durmuş, Ağustos güneşiyle kavrulan gökyüzüne bakıyordu. Kayanın alt tarafındaki tarlada ağustosböcekleri ötüşüyor; onlar da sustuk-ları zaman, Julien'in etrafında her şey derin bir sessizliğe da-lıyordu. Ayaklarının altında yirmi fersahlık bir arazi uzanı-yordu. Başının üstündeki kayalardan fırlayan bir atmaca, ara sıra görünüyor, gökyüzünde sessizce o geniş dairelerini çiziyor-du. Julien'in gözleri bu yırtıcı kuşu mekanik bir hareketle iz-liyordu. Onun sakin ve güçlü hareketlerine bayılıyor, bu kuv-vete, bu muhteşem yalnızlığa imreniyordu.

Napoléon'un kaderi de böyle olmuştu; acaba günün birinde kendi kaderi de böyle mi olacaktı?

BİR AKŞAM

Bununla birlikte, Jurian'ın soğuk davranışı bile hoştu; küçük elini onun elinden yavaşça çekti; ama bıraktığı hafif temas o kadar heyecan veriyor, o kadar yumuşak ve inceydi ki, zihninde bir kuşku halinde kaldı.

Don Juan'dan (şarkı I, kıta 71)

Verrières'e de bir uğramak gerekti. Papazın evinden çıkarken, Julien mutlu bir tesadüf olarak M. Valenod'la karşılaştı ve aylığının artırıldığını hemen anlattı.

Vergy'ye dönünce, bahçeye ancak ortalık iyice karardık-tan sonra indi. Sabahtan beri duyduğu müthiş heyecanlarla ruhu sarsılmıştı. Kadınlar aklına geldikçe: «Onlara ne diyeceğim?» diye kuşku ile düşünüyordu. Oysa, ruhunun o sırada, genellikle kadınların ilgisini çeken küçük olaylara elverişli olduğunun farkında bile değildi; çoğu zaman Julien'i Madame Derville olduğu gibi Madame de Rênal de anlamıyor; o da bu kadınların kendisine söyledikleri şeyleri yarı yarıya anlıyordu. İşte, bu muhteris delikanlının ruhunu altüst eden ihtiras dalgalarındaki gücün, hatta tabir caizse büyüklüğün etkisi böyle idi. Bu garip yaratığın benliğinde hemen hemen her gün bir fırtına kopuyordu.

O akşam bahçeye girerken, Julien bu iki güzel kadının düşüncelerini can kulağıyla dinlemek niyetinde idi. O anı sabırsızlıkla bekliyordu. Her zamanki gibi, Madame de Rênal'in yanına oturdu. Biraz sonra hava iyiden iyiye karardı. Deminden beri yanındaki sandalyeye dayanmış olduğunu gördüğü bir beyaz eli tutmak istedi. Kadın biraz tereddüt etti, sonunda elini, hem de kırgın olduğunu belli eden bir hareketle çekiverdi. Julien, bu hareketi son bir ihtar diye kabul ederek neşeli neşeli konuşmaya devam etmeye karar verdiği bir sırada yaklaşmakta olan M. de Rênal'in sesini duydu.

Sabahki kaba sözler daha Julien'in kulağında çınlıyordu. İçinden: «Talihin pek fazla şımarttığı bu herifin önünde karı-

sının elini yakalamak onunla alay etmek için güzel bir usul değil mi? Evet, ben, o kadar küçümsediği adam, bunu yapacağım» dedi.

Daha o anda, Julien'in zaten yaradılıştan pek az sakin olan mizacı yine heyecana kapılıverdi; Madame de Rênal'in ona elini bırakmasını, o anda gözü hiç bir şey görmeyecek derecede kalbi çarparak istiyordu.

M. de Rênal öfkeli öfkeli siyasetten bahsediyordu: Verrières'in sayılı adamlarından iki üç kişinin kendisinden daha zengin olmaya başladıklarını ve belediye seçimlerinde engel olmak istediklerini anlattı. Madame Derville onu dinliyordu. Bu sözlerin etkisiyle hiddetlenen Julien sandalyesini Madame de Rênal'e yanaştırdı. Karanlıkta bütün hareketler görünmüyordu. Julien elini, açık elbisesinin örtmediği o güzel kolun yanına götürmeye cesaret etti. Heyecanlandı, ne yaptığını, ne düşündüğünü bilmiyordu; yanağını bu güzel kola yaklaştırdı, dudaklarını ona yapıştırmak cüretini gösterdi¹.

Madame de Rênal'in vücudu ürperdi. Kocasını dört adım ötede idi; acele ile elini uzatarak Julien'i biraz itti. M. de Rênal ciğeri metelik etmeyen insanlara ve ihtilâlcilere karşı küfürler savurmakta olduğundan, Julien rahat rahat kadının elini hararetle durmadan öpüyordu; daha doğrusu bu öpüşler Madame de Rênal'e hararetle imiş gibi geliyordu. Oysa kadıncağız, kendi kendine bile itiraf edemeden taparcasına sevdiği bu adamın, başka bir kadını sevdiğini daha o inşum gün öğrenmişti. Julien'in yokluğu esnasında durmadan müthiş bir ıstırapın pençesinde kıvranmış ve bu hali yüzünden kendisini düşünce almıştı.

İçinden: «Ne, diyordu, yoksa ben âşık mıyım? Ben? evli bir kadın, kendimi bir erkeğe kaptırayım! Öyle amma, ben, düşüncemi Julien'den bir an bile ayırmama müsaade etmeyen bu müthiş çılgınlığı kocam için asla duymadım. Aslında o bana çok saygı gösteren bir çocuk! Bu çılgınlık elbet geçecek. Hem benim bu gence karşı beslediğim duygulardan kocama ne? M. de Rênal Julien'le konuştuğumuz birtakım hayalî şeylerden hoşlanmaz ki. O, işlerini düşünür. Julien'e vermek maksadıyla onu hiç bir şeyden yoksun bırakmış olmuyorum ki».

1. Bu sahnenin Rousseau'nun "*Nouvelle Héloïse*" adlı romanından esinlenerek yazılmış olması muhtemeldir (kısım 1, mektup 34). (Çevirenin notu)

Hiç bir iki yüzlü davranış o zamana kadar duymadığı bir ihtirasın etkisiyle yolunu şaşırarak bu saf ruhun temizliğini bozmuyordu. Gerçi yanıliyordu, ama farkında olmadan yanıliyordu; bununla beraber, namusluluğa karşı olan içgüdüğü bu durum karşısında azalmıştı. İşte, Julien bahçeye geldiği zaman kadının içinde böyle bir mücadele oluyordu. Onun sesini duyar duymaz yanında yer aldığını gördü. On beş günden beri kendisini büyülemekten çok hayrete düşüren bu mutluluğun etkisiyle ruhu sanki kanatlanarak uçtu. Bu işte o kadar acemi idi ki, onun için her şey beklenmedik bir olay teşkil ediyordu. Bununla beraber, biraz sonra, kendi kendine: «Demek onu karşımda görmem, bütün kabahatlerini affetmem için yetiyor!» dedi. Bu düşüncenin etkisiyle dehşet içinde kaldı ve işte o zaman elini Julien'den kurtardı.

O vakte kadar hiç tatmadığı bu ihtiraslı öpüşler, ona, Julien'in başka bir kadını sevmesi ihtimalini bile unutturdu. Biraz sonra artık ona bir suçlu diye bakmadı. Kuşkudan doğan ve içini kemiren acının sona ermesi, hayalinde bile canlandırmamış olduğu bir mutluluğa kavuşması onu sevdiğini taşkınlıkla belirtmeye ve çılgınca bir neşeye sürükledi. O akşam, Verrières'in zenginleşerek kendisine rakip kesilen sanayi adamlarının bahsini durup durup tazeleyen belediye başkanından başka herkes için nefis bir akşam oldu. Julien, artık ne o karanlık ihtirasını, ne de tasarladığı güç şeyleri düşünüyordu. Ömründe ilk kez kendini güzelliğin büyüleyici kudretine kapırmıştı. Mizacına o kadar uygun olmayan belirsiz ve tatlı bir hülyaya dalmış, bu kusursuz güzel eli yavaşça sıkarken, ıhlamur ağacının gecenin meltemiyle kımıldayan yapraklarının hışıltısını ve uzakta Doubs ırmağı üstünde değirmenin köpeklerinin havlamasını dalgın dalgın dinliyordu.

Fakat bu heyecan bir zevkti, yoksa bir ihtiras değil. Odasına dönerken, aklına bir tek mutluluk geldi: O da en çok sevdiği kitabına kavuşmak; yirmi yaşındaki bir delikanlıda dünyaya ün salmak düşüncesi her düşünceden üstündür.

Bununla beraber, biraz sonra kitabı elinden bıraktı. Napoléon'un zaferlerini düşünün düşünün, kendi zaferinde de yeni bir şey olduğunu görmüştü. Kendi kendine: «Evet, dedi, bir mücadeleyi kazandım, fakat bundan yararlanmasını bilmeli, hazır yılmışken şu kibirli asılzadenin gururunu ayaklarımın

altına almalıyım. İşte Napoléon olmak bu demektir. Bana çocuklarını ihmal ediyorum diye çıkışıyor ha! Öyleyse dostum Fouqué'yi gidip görmek üzere üç günlük bir izin almam gerek. Şayet vermeyecek olursa, parasını yine kafasına çalarım, ama sanmam, razı olur.»

Madame de Rênal'in gözüne uyku girmedi. Ona, sanki o ana kadar yaşamamış gibi geliyordu. Elini Julien'in ateşli ateşli öpüşünü bir türlü aklından çıkaramıyordu.

Ansızın «kocasını aldatmak» kelimeleri korkunç bir biçimde zihnini kurcalamaya başladı. En aşağılık sefahatın maddî aşk düşüncesine katabildiği bütün iğrenç hareketler hayalinde canlandı. Bu kötü düşünceler, onun muhayyilesinde yarattığı Julien'in tatlı ve kutsal hayalini ve onu sevmek mutluluğunu lekelemek istiyordu. Geleceği pek karanlık görünüyordu. Kendi kendisinden tiksiniyordu.

Bu, feci bir an oldu; ruhu meçhul diyarlara sürükleniyordu. Daha dün yepyeni bir mutluluğa kavuşmuştu; şimdi işe, birdenbire korkunç bir felâkete yuvarlanmıştı. Bu gibi ıstıraplar hakkında hiç bir fikri yoktu, aklı başından gitti. Bir an geldi ki, kocasına Julien'i sevdiğinden bahsetmeyi bile düşündü. Çok şükür ki hafızasının bir köşesinde vaktiyle teyzesinin kendisine verdiği nasihata rastladı. Gerçekten, teyzesi ona bir kocanın her ne olursa olsun evin hâkimi olduğunu ve ona sırlarını açmanın tehlikeli olacağını söylemişti. O kadar çok ıstırap çekiyordu ki, ellerini koparırcasına uğuşturuyordu.

Birbirine aykırı ve acı birtakım hayallerin peşinden oradan oraya sürükleniyordu. Kâh sevilmemekten korkuyor, kâh, hemen ertesi gün kendisini Verrières'deki meydana götürülmüş, boynunda, üstünde, kocasını aldattığı yazılı olan bir yafata ile tahayyül ediyor ve bu suçun düşüncesiyle kıvranıyordu.

Madame de Rênal hayatın ne olduğunu hiç bilmiyordu; iyice uyanık olsaydı ve kafası adamakıllı işleseydi bile, Allahın indinde suçlu olmakla, bir meydanda halkın nefret gösterilerinin gürültüsünde ezilmek arasında bir fark bulunduğunu, bir mesafe olduğunu yine göremezdi.

Kocasına ihanet etmek düşüncesi ve böyle bir suçun doğuracağını sandığı alçaklığı bir an için unutup, Julien'le eskiden olduğu gibi masum bir hava içinde yaşamının vereceği

tatlı zevki düşünüyor, fakat bu kez de zihni onun başka bir kadını sevdiği fikrine korkunç bir şekilde saplanıyordu. Yatağının içinde sakladığı resmin, başkasının eline geçmek tehlikesi karşısında onun ne kadar sarardığını hâlâ görür gibi oluyordu. Onun o kadar sakın ve o kadar asil olan yüzünün heyecanlandığını ilk kez görmüştü. Madame de Rênal için olsun, çocukları için olsun, Julien'in bu kadar çok heyecanlandığı olmamıştı. Birbiri üzerine katılan bu acılar, artık bir insanın dayanabileceği en son haddi bulmuştu. Madame de Rênal, kendi de farkında olmadan bağırarak oda hizmetçisini uyardı. Birdenbire yatağının yanında bir ışığın belirdiğini gördü; Elisa gelmişti. Bir çılgın gibi:

— Yoksa sizi mi seviyor? diye bağırdı.

Hanımını böyle perişan bir halde görünce şaşırdı Elisa, çok şükür ki bu acayip sözlere aldırış etmedi. Madame de Rênal ihtiyatsızlık yaptığını hissederek:

— Ateşim var, dedi, hem zannedersen biraz da sayıklıyorum, yanımdan ayrılmayınız.

Kendisini tutmak zorunda olduğundan iyice uyanmış, artık daha az ıstırap çekiyordu; yarı uyku halinin dağıttığı akli yine başına gelmişti. Oda hizmetçisinin kendisine dikilen bakışlarından kurtulmak için, ona gazeteyi okumasını emretti; ve *Quotidienne* gazetesinden uzun bir makale okuyan bu kızın yeknesak sesini dinleyerek ki, Madame de Rênal, Julien'i tekrar gördüğü zaman, tamamıyla soğuk davranmak üzere faziletli bir karar verdi.

BİR YOLCULUK

Paris'te kibar kişiler bulunur, taşrada ise, karakter sahibi kimseler olabilir.

SIÈYES

Julien, ertesi sabah, daha saat beşte, Madame de Rênal ortalıkta görünmeden önce, kocasından üç günlük bir izin koparmıştı. Hiç böyle bir şey beklemediği halde, Julien, Madame de Rênal'i tekrar görmek isteğini duyuyor, onun o güzel elini hatırlıyordu. Bahçeye indi, Madame de Rênal'in bahçeye gelmesi hayli uzun sürdü. Fakat Julien onu sevseydi, birinci katın yarı kapalı panjurları arkasında, alnını cama dayamış, bakmakta olduğunu görürdü. Nihayet kadın, geceki yeminlerine rağmen bahçeye çıkmaya karar verdi. Benzi her zamanki gibi değildi, yüzüne canlılık ve renk gelmişti. Bu temiz yürekli kadının heyecan içinde olduğu muhakkaktı: Nefsini zorlaması, kendi kendine kızması, melek gibi yüzüne o kadar güzellik veren, hayatın bütün bayağılıklarının kat kat üstündeki o huzur ve sükûnu bozuyordu.

Julien, hemen ona yaklaştı; acele ile omuzlarına aldığı şalın tamamıyla örtmediği o güzel kollara bayılıyordu. Gecele-yin çektiği ıstırap yüzünden şimdi her türlü etkiye elverişli bir hale gelen teni, sabah serinliğiyle sanki bir kat daha parlaklaşmıştı. İddiasız ve cana yakın, bununla beraber aşağı sınıflara mensup kişilerde bulunmayan anlamlarla dolu olan bu güzellik karşısında Julien sanki o zamana kadar hiç duymadığı bir şeyi sezer gibi oluyordu. Doymak bilmeyen gözlerle baktığı bu kadının güzelliği karşısında kendinden geçmiş bir halde, o anda, umduğu dostça karşılanmayı düşünmüyordu bile. O kadar ki, kendisine karşı Madame de Rênal'in takınmak istediği buz gibi tavır karşısında büsbütün afalladı, hatta bu tavrı kendisine haddini bildirmek maksadıyla takındığını sandı.

Duyduğu zevkin yarattığı tebessüm dudaklarında soluverdi; toplumdaki yerini, hele asil ve zengin bir kadının nazarındaki yerini hatırlayarak kendine geldi. Bir an içinde, yüzünde

kibir ve hiddetten başka bir şey kalmadı. «Böyle hakaretle karşılanmak için mi hareketimi bir saat sonraya bıraktım?» diye fena halde kızılıyordu.

«İnsan başkalarına kızmak için budala olmalıdır, diyordu: Öyle ya bir taş düşer, çünkü ağırlığı vardır. Yoksa ben hep böyle çocuk mu kalacağım? Bu adamlara ruhumdan ancak verdikleri para değerinde vermek gibi güzel bir alışkanlığı ne zaman edineceğim? Eğer hem onların, hem de kendi saygımı kazanmak istiyorsam, benim bir ticaret metaı olan tarafımın fakirliğim olduğunu, kalbimin ise onların küstahlıklarından yüz fersah ötede, onların hor görmelerinin de, lütuflarının da erişemeyeceği kadar yükseklerde olduğunu öğretmeliyim».

Genç öğretmenin ruhuna bu duygular üşüşürken, sinirden adaleleri oynayan yüzünden, kırılan gururunun verdiği acı ve korkunç bir ifade belirliyordu. Onun bu halini görünce, Madame de Rênal'in aklı başından gitti. Onu karşılarken takınmak istediği o faziletli soğuk tavır yerine şimdi yüzünde bir ilgi, hem de Julien'de olan anî değişikliğin verdiği hayretle büsbütün canlanan bir ilgi belirmişti. Sabahları sağlık, günün güzelliği gibi şeyler üzerine söylenen saçma sapan sözler her ikisinde de tükendi. Muhakemesi hiç bir aşk yüzünden bozulmayan, Julien, Madame de Rênal'le kendisi arasında dostluk ilişkisi bulunduğuna hiç ihtimal vermediğini anlatmanın yolunu hemen buldu. Kısa bir yolculuğa gideceğini söylemedi bile; sadece selâm verip uzaklaştı.

Madame de Rênal, daha bir gece önce o kadar sevimli olan o bakışta bu kederli gururun etkisiyle bitkin bir halde onun arkasından bakarken, en küçük oğlu bahçenin tâ bir ucundan koşarak geldi ve annesinin boynuna sarılarak:

— Talihimiz var, Mösyö Julien seyahate çıkıyor, dedi.

Bunu duyunca Madame de Rênal'in vücudunu bir ölüm soğukluğu kapladı; demek faziletine kurban olmuş, zaafı yüzünden mutsuzluğu büsbütün artmıştı.

Bu yeni olay, onun bütün muhayyelesini kavradı; geçirdiği feci gece esnasında verdiği akıllıca kararın hepsini unuttu. Şimdi artık bahis konusu olan şey bu sevimli âşığa dayanmak değil, onu tamamıyla elden kaçırmış olmaktı.

Her şeye rağmen, yemekte bulunması gerekti. Sanki çektiği ıstırap yetmiyormuş gibi, sofrada bir de M. de Rênal'le

Madame Derville bir düziye Julien'in seyahate gidişinden konuştular. Verrières Belediye Başkanı, onun izin istemek için kullandığı dilde kendisini kuşkulandıran bir şeyler sezmişti.

— Bu küçük köylünün elinde teklifler olsa gerek. Fakat bu teklifleri yapan kişi, hatta M. Valenod bile olsa, benim ona yılda 600 frank verdiğimi öğrenince her halde bu işten vazgeçer; hem şimdi buna bir de yıllık benim parasını peşinen verdiğim ayları da ilâve etmek gerek. Dün, Verrières'de, her halde düşünmek için üç günlük bir mühlet istemiş olacak; bu sabah da, bana cevap vermek zorunluğunda kalmamak için, küçük bey dağa gidiyor. Küstahlığa kalkışan sefil bir işçi ile iş görmeye kalkmak! Hele şu düştüğümüz duruma bir bakın!

Madame de Rênal, kendi kendine:

— Julien'i ne kadar çok incittiğinin farkında olmayan kocam bile onun buradan gittiğini söylerse, ben ne diyebilirim? Ah! Demek her şey mahvoldu!

Rahat rahat ağlayabilmek ve Madame Derville'in sorularına cevap vermekten kurtulmak için, fena halde başının ağrıdığını söyleyerek yatağa girdi.

M. de Rênal:

— Kadın kısmı işte böyledir. Bu karışık makinelerde her zaman aksayan bir taraf vardır, diyerek beylik sözünü yine tekrarladıktan sonra homurdanarak gitti.

Madame de Rênal, tesadüfün cilvesi olarak sürüklediği bu ihtirasın pençesinde kıvrım kıvrım kıvrılırken, Julien, dağlarda rastlanabilecek manzaraların en güzelleri arasında neşe ile yoluna devam ediyordu. Vergy'nin kuzeyindeki sıradağları aşması gerekiyordu. Tuttuğu patika, büyük gürgen koruları arasından yavaş yavaş yükselir ve kuzey tarafı Doubs vadisinin sınırı olan yüksek dağın yamacında bitmek tükenmek bilmeyen dolambaçlar yapar. Biraz sonra, yolcunun gözleri Doubs'un akışını güneye doğru sürükleyen tepeliklerin üzerinden, Burgonya ve Beaugelais'nin daha verimli topraklarını görür. Bu genç muhterisin ruhu bu çeşit güzelliklere her ne kadar duygusuz kalıyordu ise de, ikide birde durup bu muazzam ve heybetli manzarayı seyretmekten de kendini alamıyordu.

Nihayet, büyük dağın tepesine vardı; dostu oduncu Fouque'nin oturduğu ıssız vadiye gitmek için bu tepenin yanındaki yoldan geçmek için acelesi yoktu. Büyük dağın tepesinde

sanki bir taç vücuda getiren çıplak kayaların ortasında yırtıcı bir kuş gibi saklanmış, kendisine yaklaşacak kimseyi tâ uzak-tan görebiliyordu. Kayalardan birinin hemen hemen dikey de-necek yamacında gözüne bir mağara ilişti. Derhal adımlarını hızlandırarak biraz sonra bu sığınağa yerleşti. Sevinçten par-layan gözlerle:

— Burada insanlar bana fenalık yapamaz, dedi.

Kendini düşüncelerini yazmak gibi, başka herhangi bir yerde tehlikeli olabilecek bir zevke kaptırmak istedi. Yazı ma-sası olarak dört köşe bir taşı kullandı. Kalem sanki uçuyor-du¹. Etrafında olanlardan hiç bir şey görmüyordu. Nihayet, 'gü-neşin, uzaklarda Beaugelais dağlarının ötesinde battığının far-kına vardı.

Kendi kendine:

— Geceyi sanki burada geçirsem ne çıkar? dedi. Yiyecek ekmeğim var, hem burada özgürüm!..

Bu büyük sözü telaffuz eder etmez ruhu coştı; iki yüzlü-lüğü yüzünden Fouqué'nin yanında olduğu zamanlar bile öz-gür değildi. Başını iki elinin arasına almış, ovayı seyrederek, hülyalara ve özgür olmanın verdiği tatlı heyecanlara dalarak, bu mağarada, ömründe hiç duymadığı bir mutluluğa kavuştu. Farkında olmadan, alaca karanlığın tüm ışıklarının birer birer söndüğünü gördü. Bu uçsuz bucaksız karanlık içinde, ruhu, bir gün Paris'te karşılaşacağını tahayyül ettiği şeyleri düşünmek zevkine dalmıştı. Orada, Paris'te, taşrada görebildiği kadınla-rın hepsinden güzellik bakımından da, akıl bakımından da, çok üstün bir kadın bulacak, çılgınca sevecek, çılgınca seville-cek; şayet ondan bir an için ayrılacak olsa, ancak şöhret, şe-ref kazanmak, onun tarafından bir kat daha seilmeyi hak et-mek için ayrılacaktı.

Paris çevresinin hazin gerçekleri içinde yetişmiş bir genç bile, muhayyilesi Julien'inki kadar güçlü olduğunu farz etsek de, kurduğu romanın bu noktasına varınca adi gerçekle kar-şılaşarak uyanırdı; istediğine erişmek umudu ile büyük işler başarmak ihtirası da sönüp gider ve yerine: «Sevgilisini ya-nından ayıran, heyhat! Günde iki üç kez aldatılmak tehlikesi-

1. Bu romantik yazış tarzına Lamartine gibi birçok yazarların eserlerinde rastlarız. Rousseau'nun "*Nouvelle Héloïse*" adlı romanının kahramanı Saint-Preux de böyle bir dekor içinde yazmaktan hoşlanır. (Çevirenin notu)

ni göze almalıdır» atasözünü tekrarlardı. Genç köylü, en kahramanca işleri başarmak için fırsattan başka bir eksiği olmadığına emindi.

Fakat, artık gün bitmiş, şimdi ortalığı derin bir karanlık kaplamıştı; Fouqué'nin oturduğu kulübeye varmak için daha iki fersahlık bir yol vardı. Küçük mağarayı terk etmeden önce, Julien çalı çırpı tutuşturarak yazdığı bütün şeyleri en küçük parçasına kadar yaktı.

Sabahın saat birinde kapısına vurarak dostunu hayrete düşürdü. Fouqué, hesaplarını yapmakla meşguldü. Uzun boylu, oldukça biçimsiz, kaba suratlı, koca burunlu bir gençti; bununla beraber, insanı tiksindiren bu vücutta pek çok babacanlık saklıydı.

— Yoksa şu M. de Rênal'le aran mı açıldı ki, bana böyle damdan düşercesine geliyorsun?

Julien, bir gün önce olup bitenleri anlattı, ama işine geldiği şekilde.

Fouqué, ona:

— Benim yanımda kal, dedi. Görüyorum ki, M. de Rênal'i, M. Valenod'yu, kaymakam Maugiron'u ve Papaz Chélan'ı tanıyorsun; bu adamların huylarını iyice anlamışsın, artırmalara iştirak edecek hale gelmişsin. Benden daha iyi hesap bilirsin, defterimi tutarsın. Ben bu işte çok para kazanıyorum. Her şeyi tek başıma yapmama imkân yok, bir ortak alacak olursam, onun da düzenbazın biri olup birçok güzel işleri elden kaçırmama her gün sebep olmasından korkuyorum. Daha bir ay olmadı ki Michaud de Saint-Amand'a altı bin frank kazandırdım; kendisini altı yıldan beri görmemiştim, Pontarlier'deki pazarda rastladım. Bu altı bin, hadi bilemedin üç bin frangı kazanan neden sen olmayasın? Zira o gün onun yerine yanımda sen olmuş olsaydın, o korunun kesilmesi işine ben de girişir, artırır dım ve üzerimde kalırdı. Gel, benimle ortak ol.

Bu teklif Julien'in keyfini kaçırdı; dostunun istediği şey onun kafasındaki çılgınca düşüncelere hiç de uygun değildi. Fouqué yalnız başına yaşadığı için, iki ahbap yemeklerini, Homores'un kahramanları gibi kendileri hazırladılar; sofrada, Fouqué, Julien'e hesaplarını gösterdi ve yaptığı odun ticaretinin ne kadar kârlı bir iş olduğunu ispat etti. Fouqué, Julien'in zekâsına da, karakterine de çok değer verirdi.

Nihayet Julien, çam tahtasından yapılmış küçük odasında yalnız kalınca, kendi kendine:

— Doğru, dedi, burada birkaç bin frank kazanabilir, sonra da, asker veya papaz olurum, Fransa'da bu mesleklerden hangisi daha itibarda ise ona göre bir karar veririm. Burada biriktireceğim küçük para, ufak tefek engellerin önüne geçer; o salon adamlarının hayatını dolduran birtakım şeyler var ki, ben bunlardan habersizim, çünkü bu dağda kendi âlemimde yaşadım; işte, burada kaldığım sürece bu cahilliğimi de az çok gidermek için bir şeyler okurum. İyi amma, Fouqué bir türlü evlenmek istemiyor, yalnızlıktan da pek sıkıldığını söyleyip duruyor. Hiç kuşku yok ki, sermayesine bir şey katmadan kendine bir ortak olmaya razı oluşu, kendisinden hiç ayrılmayacak bir arkadaş edinmek umudu iledir.

Julien, hiddetle:

— Yoksa dostumu aldatacak mıyım? diye bağırды,

Her yerde iki yüzlülüğü ve kimseyi sevmemesi sayesinde kurtulan bu yaratık, bu kez kendisini seven bir adama karşı en küçük bir hileyi düşünmeye bile tahammül edemedi.

Fakat, birdenbire sevindi; dostunun yaptığı teklifi kabul etmemek için bir neden bulmuştu. «Ne! Ömrümün yedi, sekiz yılını böyle alçakça mı kaybedeceğim? Yirmi sekiz yaşına kadar böyle mi kalayım? İyi amma, Bonaparte, en büyük işlerini bu yaşta başarmıştı! Odun satarak ve tıynetsiz birkaç aşağılık adamın gözüne girerek, dalavere ile birkaç para kazandığımı farz etsek bile, ün kazanmak için gerekli olan bu ateşin o zaman da bende hâlâ devam edeceğini kim söyleyebilir?»

Ertesi sabah, Julien, bu ortaklık işine artık olmuş bitmiş diye bakan iyi kalpli Fouqué'ye istifini bozmadan papazlığa karşı olan hevesinin bu teklifi kabul etmesine engel olduğunu bildirdi. Fouqué bana bir türlü inanamıyordu. Dostuna:

— Hele bir düşün, diye tekrar ediyordu, istersen ortağım ol, istersen sana yılda dört bin frank vereyim! Bir de seni ayakkabılarındaki çamur kadar hor gören şu M. de Rênal'in evine dönmek istiyorsun! Elinde avucunda iki yüz altını bir araya getirdin mi, seni papaz okuluna girmekten kim alıkoyabilir? Daha fazla ileriye giderek, sana ileride bu bölgenin en iyi kilisesinde papazlık verdireceğimi vadediyorum.

Bu sözleri söyledikten sonra, Fouqué, sesini yavaşlatarak:

— Zira, diye ilâve etti, filancaya... falancaya... odun veren hep benim. Onlara alelâlâde odun fiyatına halis meşe veriyorum, ama çıkarım var da ondan.

Julien'in papaz olmak için duyduğu isteğin önüne hiç bir şey geçemedi ve nihayet Fouqué, onun kafadan biraz sakat olduğuna hükmetti. Üçüncü gün, sabahın erken saatinde, Julien, günün geri kalan kısmını büyük dağın kayaları arasında geçirmek üzere dostundan ayrıldı. Küçük mağarasına döndü, o günkü gibi ruhu huzur ve sükûn içinde değildi, dostunun yaptığı teklifler onun aklını başından almıştı. Herkül gibi, o da fenalıkla fazilet arasında değil, ya orta halli bir hayatın alelâlâde refahını, yahut da gençliğinin tüm kahramanca hülyalarını seçmek zorunda idi. İçinden:

— Demek benim gerçekten güçlü bir iradem yok? diyordu.

Zaten onun için en çok kemiren şey de bu kuşku idi ya.

— Ben, büyük adamların yapıldığı hamurdan yapılmış değilim, diyordu. Öyle ya, sekiz yıl ekmeğini kazanmak için çalıştıktan sonra olağanüstü şeyleri yaptıran o yüce gücü kaybetmekten korkuyorum.

AJURLU ÇORAPLAR

*Bir roman; bir yol boyunca gezdirilen
bir aynadır.*

SAINT-RÉAL

Julien, eski Vergy kilisesinin pitoresk harabelerini görünce, iki günden beri Madame de Rênal'i bir defacık olsun hatırlamadığını düşündü. Kendi kendine:

— Geçen gün, yola çıkacağım sırada, o kadın bana, aramızda sonsuz bir engel olduğunu ihtar etti, bana bir işçinin oğluna davranması gerektiği gibi davrandı. Her halde bir gece önce elini tutmama müsaade ettiği için duyduğu pişmanlığı bana göstermek istedi... Doğrusu bu el de çok güzel ya! O ne cana yakınlık! Bu kadının bakışlarında ne asalet!..

Fouqué ile beraber çalışıp zengin olmak olanağı, Julien'in daha salim bir kafa ile düşünmesini kolaylaştırıyordu; artık yoksulluğunu, kibar insanlar arasındaki küçüklüğünü hatırlıyarak sinirlenmiyor, muhakemesi bozulmuyordu. Sanki yüksek bir gelecek üzerinde durmuş, oradan muhakeme edebiliyor, son derece fakirliğe de, zenginlik addettiği orta halliliğe de aldırış etmiyordu. Gerçi durumunu filozofça karşılamaktan uzaktı, fakat dağda yaptığı bir kısa yolculuktan sonra kendini bambaşka bir adam hissetmek için yeter derecede iyi görüyordu.

Madame de Rênal'e, isteği üzerine, seyahatini kısaca anlattığı zaman onu ne kadar heyecanlandığını görünce şaşırdı.

Fouqué bir zamanlar evlenmek istemiş, sevilmiş ve mutsuz olmuştu; iki ahbap bu konu üzerinde uzun uzadıya konuşmuşlar, dertleşmişlerdi. Mutluluğa pek genç yaşta erişen Fouqué, çok geçmeden, kadının yalnız kendisini sevmediğinin farkına varmıştı. Bütün bunları dinlerken, Julien hayret etmiş, birçok yeni şeyler öğrenmişti. Hayal kurmakla geçen münzevi hayatı esnasında, kuşkulanası yüzünden, kendisini aydınlatacak olan her şeyden uzaklaşmıştı.

Julien'in yokluğu esnasında hayat Madame de Rênal için

birbirini izleyen çeşitli, fakat hepsi de dayanılmaz işkencelerden ibaret olmuştu; kadıncağыз gerçekten hasta idi.

Madame Derville, Julien'in geldiğini görünce, Madame de Rênal'e:

— Sakın, bu akşam bahçeye çıkayım deme, dedi, rahat-sızsın, serin hava yüzünden büsbütün hasta olursun.

Madame Derville her zaman son derece sade giyindiği için kocasından azar işiten Madame de Rênal'in şimdi, Paris'ten yeni gelen ajurlu çoraklar ve cici ayakkabıları giydiğini görünce hayret etmişti. Üç günden beri, Madame de Rênal'in bütün eğlencesi, o zamanlar pek moda olan zarif bir kumaştan elbise biçip acele acele Elisa'ya diktirmek olmuştu. Bu rop ancak Julien döndükten biraz sonra bitti; Madame de Rênal onu hemen giydi. Madame Derville'in artık hiç kuşkusu kalmamıştı. «Zavallı kadın, onu seviyor!» diye düşündü. Onun o garip hastalığının sırrını anladı.

Julien'le konuştuğunu gördü. Yüzü renkten renge giriyor, kâh sapsarı kesiliyor, kâh kızarıyordu. Genç öğretmenin gözlerine dikilen gözleri endişeli bir heyecanla doluydu. Madame de Rênal her an Julien'in birtakım nedenler ileri sürerek ayrılacağını bildirmesini bekliyordu. Oysa Julien'in aklından böyle bir şey geçmiyordu bile. Kendini zorla tuttuktan sonra, nihayet bütün sevgisini açığa vuran titrek bir sesle:

— Öğrencilerinizi bırakıp başka bir işe girmek niyetinde misiniz? diye sordu.

Julien, kadının bu heyecanlı sesi ve bakışı karşısında şaşırıldı. Kendi kendine: «Bu kadın beni seviyor» dedi; fakat, bir türlü gururuna yediremediği bu geçici zaafтан sonra: «Benim gitmeyeceğime emin olur olmaz bu korkusu kaybolur» diye düşündü. Gerek kadın, gerekse kendisi hakkındaki bu düşünce, Julien'in kafasında bir şimşek gibi çaktı; ona, tereddütle:

— Bu kadar sevimli ve bu kadar asil çocuklardan ayrılmak benim için çok acı olacak, ama kim bilir, belki de buna katlanmak gerekecek. İnsanın kendine karşı yapması gereken görevler de var.

«Bu kadar asil» sözlerini söylerken (bu onun yeni yeni öğrendiği kibar terimlerden bir tanesiydi), içinde sevginin zıddı olan bir duygu canlandı.

Kendi kendine:

— Ben, diyordu, ben, bu kadının gözünde asil bir insan değilim.

Madame de Rênal, onu dinlerken, zekâsına, güzelliğine hayran oluyor ve gidebileceğini düşündükçe kalbi sızlıyordu. Bu üç gün içinde, Verrières'den Vergy'ye yemeğe gelen bütün ahabları, kocasının bulup meydana çıkardığı bu fevkalâde zeki adam için onu gıpta ile tebrik etmişlerdi. Mamafih, bu kişilerin çocukların ne kadar ilerlediklerini takdir edecek seviyede kimseler olduğu da anlaşılsın! Kutsal Kitab'ın hem de Latincesini ezbere bilmek Verrièreslilerde o kadar büyük bir hayranlık meydana getirdi ki, bu hayranlık belki de yüz yıl sürecektir...

Kimse ile konuşmayan Julien bütün bunlardan habersizdi. Madame de Rênal biraz soğukkanlı olsaydı, onu memlekette şöhret kazandı diye överdi; bu suretle gururu okşanan Julien' in gözünde, hem de özellikle yeni robunu çok beğendiği şu anda, tatlı ve sevimli bir kadın olurdu. Elbisesinden ve Julien'in bu elbise hakkında söylediklerinden memnun olan Madame de Rênal, bahçede dolaşmak istedi; fakat, biraz sonra, yürüyemeyecek halde olduğunu itiraf etti. Yolcunun koluna girmişti, fakat, bu kolun vücuduna değmesi güç vermek şöyle dursun, onu büsbütün bitkin bir hale getiriyordu.

Gece olmuştu; oturur oturmaz, Julien, eski imtiyazından faydalanarak dudaklarını yanındaki güzel kadının koluna yapıştırdı ve elini avucuna aldı. O anda, dostu Fouquë'nin sevgililerine karşı gösterdiği cesareti düşünüyordu, yoksa Madame de Rênal'i değil. «Asil doğmuş» tabiri hâlâ içine işliyordu.

Kadın, onun elini sıktı, fakat Julien hiç bir zevk duymadı. Kadının halinden, hareketlerinden o akşam pek belli olan sevgisini görerek gururlanmak şöyle dursun, aksine, güzelliğe, ki-barlığa ve tazeliğe karşı duyusuz davranıyordu. Ruhun temizliği, her türlü kinden uzak bulunması, gençlik çağını uzatan bir meziyet olsa gerek. Güzel kadınların çoğunda ilk önce ihtiyarlayan şey yüzdür.

O akşam Julien'in suratı asıktı; o zamana kadar yalnız tesadüflere ve topluma karşı kızardı; fakat Fouquë ona zengin olabilmek için iğrenç bir yol gösterdiğinden beri, kendi kendine de kızırıyordu. Ara sıra yanındaki kadınlara bir iki söz söylese de, yine hep kafasının içinde dönüp dolaşan düşüncelere ta-

kılıyordu; en sonra, farkında olmadan Madame de Rênal'ın eli ni bırakıverdi. Onun bu hareketi, zavallı kadının ruhunu altüst etti; bunu, kara bahtının belirtisi olarak yorumladı.

Julien'in sevgisinden emin bulunsaydı, belki de kendisinde, ona karşı mukavemet etmek için güç bulurdu. Oysa onu büsbütün elinden kaçırmaktan ödü kopuyordu; bu yüzden, Julien'in dalgınlıkla iskemlenin arkasına dayadığı elini tutacak kadar çılgınlık gösterdi. Kadının bu hareketi karşısında bu muhteris genç adam kendine geliverdi. O anda, sofrada çocuklarla birlikte masanın bir ucunda otururken kendine gülümseyerek, koruyucu bir tavır takınarak bakan bütün o kibirli asılzadelerin bu sahneyi görmelerini ne kadar isterdi! Kendi kendine:

— Bu kadın artık beni hor göremez, dedi. Öyleyse ben de onun güzelliği karşısında duygusuz kalmamalıyım; onun âşığı olmak benim için görevdir.

Bu düşünce onun kafasında, Fouquë'nin aşk maceralarını dinlemeden önce yer edemezdi.

Anî olarak verdiği bu karar onun için hoş bir eğlence konusu oldu. İçinden: «Bu kadınlardan birini elde etmeliyim» diyordu. Madame Derville'e kur yapmayı tercih edeceğinin farkına vardı; bu kadın ötekinden güzel olduğu için değil, fakat onun bu eve gelmeden önceki halini, daha doğrusu kendisinin bir kerestecinin oğlu olarak koltuğunun altında bir hırka ile gören Madame de Rênal gibi geçmişini bilmediği için.

Oysa Madame de Rênal, onu özellikle genç işçi kıyafetiyle, gözlerinin akına kadar kızarak, kapının önünde durmuş, bir türlü çingırağı çalamadığı günü hatırladıkça daha güzel ve sevimli buluyordu. Verrièreslilerin o kadar kibirli dedikleri bu kadın, asaletle filan pek az önem verirdi; alelâde bir kimsenin değerinden, emin bulunmayı, bir asılzadenin sözde asaletine kat kat tercih ederdi. Yiğitlik göstermiş bir arabacı, onun gözünde, pos bıyıklı, heybetli bir süvari yüzbaşısından daha kahramandı. Julien'in ruhunu hepsi de doğuştan asil ve çoğu bir ünvan sahibi bulunan akrabalarının ruhundan üstün tutuyordu¹.

1. "Oysa" dan itibaren "tutuyordu" ya kadar olan kısmı yazar sonradan kitabın bir nüshasına ilâve etmiştir. Yazarın tashih, not ve haşiyeleri kapsayan bu nüshaya *Bucci nüshası* denilmektedir. (Çevirenin notu)

Julien, şimdi durumunun ne olduğunu gözden geçiriyordu; Madame Derville'i elde etmekten vazgeçmek gerektiğini anladı, çünkü bu kadın Madame de Rênal'in kendisini beğendiğinin farkına varmıştı. Yine berikine dönmeye mecbur kalan Julien kendi kendine:

— Bu kadının karakteri hakkında ne biliyorum? dedi. Seyahatimden önce, elini tutmak istediğimden, onun ise elini çektiğinden başka bir şey bilmiyorum; şimdi ise ben elimi çekiyorum, o yakalayıp sıkıyor. Beni hor gören davranışlarına mukabele etmek için ne güzel bir fırsat! Allah bilir, şimdiye kadar kaç âşık değiştirmiştir! Belki de şimdi beni gözüne kestirmesi benimle kolayca buluşabileceği içindir?..

Ne yazık, son haddine varmış olan bir uygarlık, insanları böyle bir felâkete sürüklüyor! Yirmi yaşında bir delikanlı biraz olsun öğrenim ve eğitim görmüşse, ruhunu gelişigüzel bırakmaz; bu kendini bırakış olmayınca da aşk, en can sıkıcı bir görev halini alır¹.

Bu kendini beğenmiş genç, içinden:

— Benim bu kadını muhakkak elde etmem gerek, diyerek düşünmeye devam etti; şayet günün birinde zengin olursam ve birisi karşıma çıkarak vaktiyle eğitmen olduğumu yüzüme vursursa, o zaman bu işi sırf aşk yüzünden kabul ettiğimi iddia edebilirim.

Julien, elini tekrar Madame de Rênal'in elinden çekti, fakat bu kez onun elini yakalayarak sıktı. Gece yarısına doğru eve girerlerken, Madame de Rênal:

— Bizi bırakıp gidecek misiniz? dedi.

Julien, içini çekerek:

— Gitmem gerek, diye cevap verdi; zira sizi delicesine seviyorum; bu bir suçtur... Hele bir genç rahip için ne büyük bir suç!

Madame de Rênal, Julien'in koluna yaslandı, hem de o kadar kendini bırakarak yaslandı ki, yanağı onun yanağının sıcaklığını duydu.

1. XIX. yüzyılın ilk yarısında ve özellikle bu romanın yazıldığı sıralarda, romantik bir kuşak vardı ve erkekler, kahramanı olamayacakları birtakım maceralar düşerlerken, kadınlara karşı mağrur bir tavır takınmaktan hoşlanırlardı. Esasen romantiklerin en büyüklerinden biri olan Chateaubriand, çok mağrurdu. (*Çevirenin notu*)

O geceyi her ikisi de birbirlerinden çok başka türlü geçirdiler. Madame de Rênal, en müthiş bir manevî şehvetin etkisiyle coşuyor, heyecana geliyordu. Çok genç yaşta âşık olan şehvetli bir kız aşkın verdiği heyecanla kanıksar, fakat ihtiras çağına geldiği zaman, yeniliğin verdiği zevk kaybolur. Madame de Rênal hiç roman okumamıştı, mutluluğunda meydana gelen bütün bu değişmeler onun için bir yenilikti. Hiç bir hazin gercek, hatta geleceğin hayaleti bile onun bu tatlı düşünüyü bozmuyor, onu korkutmuyordu. O anda ne kadar mutlu ise on yıl sonra da o kadar mutlu olacağını sanıyordu. Namusunu koruyacağına ve sadık kalacağına dair M. de Rênal'e ettiği yemin, birkaç gün önce kendisini o kadar heyecanlandıran bu düşünce bile şimdi artık fayda vermiyordu. Madame de Rênal, kendi kendine:

— Julien'in daha ileri gitmesine hiç bir zaman müsaade etmeyeceğim, bir aydan beri nasıl yaşıyorsak, bundan böyle de öyle kalacağız. O benim için bir arkadaştan başka bir şey olmayacak, dedi.

İNGİLİZ MAKASI

*On altısında pembe beyaz bir kız vardı;
yaşına bakmadan allık sürerdi.*

POLIDORI¹

Fouquè'nin yaptığı teklif yüzünden Julien'in rahatı kaçmıştı: Bir türlü karar veremiyordu. Kendi kendine:

— Heyhat! Yoksa bende karakter yok mu? Her halde Napoléon'un ordusunda fena bir er olurdum, dedikten sonra; neyse, evin hanımıyla dalga geçmek beni bir süre avutacak, diye ilâve etti.

Çok şükür ki bu ikinci derecedeki olayda bile, kalbi dili kadar bozuk değildi. Güzel robu yüzünden Madame de Rênal'den korkuyordu. Bu elbise, ona göre, Paris'i müjdeleyen bir şeydi. Gururu, hiç bir şeyi tesadüfe ve o andaki izlenime bırakmak istemedi. Fouquè'nin anlattıklarına ve Kutsal Kitab'a aşk hakkında okuduğu birkaç şeye dayanarak, mücadele için oldukça etraflı bir plan hazırladı. Kendi kendine bile itiraf etmediği halde çok heyecanlı olduğundan, bu planı kâğıt üzerine yazdı.

Ertesi sabah salonda, Madame de Rênal bir aralık onunla yalnız kaldı.

— Julien'den başka bir adınız yok mu? diye sordu.

Bu pek iltifatlı soru karşısında bizim kahraman ne cevap vereceğini şaşırdı. Bu anî durum onun planında yoktu. Öyle bir plan hazırlamak budalalığında bulunmasaydı, kavrayışlı zekâsı ona bu durumda da yardım eder, beklenmedik soru karşısında apışıp kalmazdı.

Toyluk etti ve bu toyluğunu da gözünde büyüttü. Madame de Rênal onun bu kabahatini çok çabuk affetti. Bu halin, onun temiz yürekliliğinden ileri geldiğine hükmetti. Çünkü ona göre bu herkesin dâhi sandığı adamda noksan olan şey de zaten safça tavırlardı.

1. *Polidori*: Büyük İngiliz şairi Lord Byron'un doktoru. Stendhal onunla 1816'da Milano'da tanışmıştı. (*Çevirenin notu*)

Madame Derville ona ara sıra:

— Senin bu küçük öğretmen beni kuşkulandırıyor, diyor-du. Onda her zaman düşünceli ve entrikalar çeviren bir adam hali var. Saman altından su yürütenlerden.

Madame de Rênal'ın sorusuna cevap vermek zorunda kaldığı için Julien'in onuru kırılmıştı. İçinden:

— Benim gibi bir adamın bunun altında kalmaması gerek, dedi ve bir odadan diğerine geçerken fırsattan faydalanarak, Madame de Rênal'i kaşla göz arasında öpüvermeyi kendisi için bir görev saydı.

Her ikisi için de bundan sonra daha tedbirsiz, daha nahoş bir şey olamazdı. Az kalsın yakalanacaklardı. Madame de Rênal onun aklını kaçırdığını sandı. Şaşırdı ve bu durum fenasına gitti.

Julien'in bu budalaca hareketi ona M. Valenod'yu hatırlattı.

— Onunla yalnız olsaydım başıma neler gelirdi? diye düşündü.

Bunun üzerine fazileti yine depreşti, çünkü bu durumda onun karşısında gücünden kaybediyordu.

Çocuklardan birini daima yanında bulunduracak tarzda hareket etti.

O gün Julien'in canı çok sıkıldı, sabahtan akşama kadar hep Madame de Rênal'i elde etmek için kurduğu planı acemice uygulamaya çalıştı. O'na; bir defacık olsun, anlamlı olmayan bir gözle bakmadı; bununla beraber, bu hareketleriyle kendisinin daha az sevildiğini ve başaramadığını göremeyecek kadar aptal değildi.

Madame de Rênal onu hem bu kadar toy hem de bu derece cüretli gördükçe hayretler içinde kalıyordu. Nihayet, ifade edilemeyen bir sevinçle kendi kendine:

— Bu hal kültürlü bir adamın sıkılganlığından ileri geliyor, dedi. Yoksa rakibim tarafından hiç mi sevilmedi!

Yemekten sonra, Madame de Rênal, Bray Kaymakamı M. Charcot de Maugiron'u ağırlamak üzere salona geçti. Oldukça yüksekte duran bir gergefte iş işliyordu. Madame Derville yanındaydı. İşte böyle bir durumda iken ve odanın içi apaydınlık olduğu bir sırada, bizim kahraman ayağını uzatarak Madame de Rênal'in ayağını sıkıştırmayı uygun buldu; kadının ajurlu

çorapları ve Paris'ten getirttiği güzel ayakkabıları her halde çapkın kaymakamın gözünden kaçmıyordu.

Madame de Rênal fena halde korktu; elinden makasını, yün yumağını, iğnelerini mahsustan düşürdü ve böylece Julien'in hareketi, düştüğünü gördüğü makası durdurmak için yapılmış gibi oldu. Çok şükür ki, İngiliz çeliğinden yapılmış olan bu makas kırılıverdi ve Madame de Rênal de bu sayede Julien'in daha yakında bulunmadığından ötürü duyduğu esefi bildirmekte kusur etmedi.

— Makasın düştüğünü benden önce görmüşsünüz, onu durdurabilirdiniz, dedi; oysa, bütün çabanız bana oldukça kuvvetli bir tekme atmaktan başka bir işe yaramadı.

Bütün bunları kaymakam yuttu, fakat Madame Derville kanmadı. İçinden:

— Bu güzel delikanlının ne kadar da aptalca hareketleri var, diye düşündü. Taşranın başkentlerinden birinde görgü kuralları bu gibi kabahatleri hiç bir zaman hoş görmez.

Madame de Rênal, kaşla göz arasında Julien'e:

— İhtiyatlı olunuz, bunu size emrediyorum, demenin çaresini buldu.

Julien'in ne kadar toy olduğunu gördükçe içerliyordu. Bu «size bunu emrediyorum» sözüne kızıp kızmaması gerektiğine karar vermek için uzun uzadıya düşündü. Çocukların öğrenim ve eğitimiyle ilgili olan bir şey olsaydı bana size bunu emrediyorum diyebilirdi, fakat mademki sevgime karşılık veriyor, öyleyse aramızda eşitlik var farz ediyor demektir. Eşitlik olmadıkça aşk olmaz... diye muhakeme edecek kadar ahmaklık gösterdi. Bunun üzerine zihni durmadan bu eşitlik düşüncesi-ne takıldı kaldı. Birkaç gün önce Madame Derville'den öğrendiği Corneille'in şu mısraını kendi kendine hiddetle tekrar ediyordu.

«Aşk, eşitliği aramaz, onu kendisi yaratır».

Ömründe bir tek kadını bile elde etmemiş olan Julien, bir Don Juan rolünü oynamakta ısrar ederek akşama kadar gülünç duruma düşmekten başka bir şey yapmadı. Bütün gün içinde aklına yalnız bir doğru düşünce geldi. Kendisine de, Madame de Rênal'e de canı sıkılmış bir halde olduğundan, akşamın yaklaştığını ve bahçede, karanlıkta onun yanında oturacağı anın yavaş yavaş geldiğini görerek fena halde korkuyordu. M. de

Rênal'e Verrières'e papazla görüşmek üzere gideceğini söyledi; yemekten sonra gitti, ancak geceleyin döndü.

Verrières'de Papaz Chélan'ı evinden taşınırken buldu; nihayet kendisini azletmişler ve yerine Papaz Maslon'u tayin etmişlerdi. Julien iyi kalpli Papaz Chélan'a yardım etti ve Fouqué'ye bir mektup yazarak, papaz olmak için duyduğu hevese kapılarak onun tekliflerini her ne kadar kabul etmediyse de, şimdi tanık olduğu büyük bir haksızlık yüzünden bu meslekten vazgeçmesinin belki de geleceği için daha iyi olacağına kanaat getirdiğini bildirmeyi düşündü.

Julien, Verrières papazının işinden atılmasından bile faydalanacak kadar kurnaz olduğunu görünce, kendi kendini takdir etti; bu suretle, eğer ruhundaki o meşum çekimserlik duygusu kahramanlık duygusuna galip gelecek olursa, günün birinde ticaret hayatına dönebilmek için kendisine açık bir kapı bırakmış olacaktı!

HOROZ ÖTÜNCE

*Amor en latin fait amor;
Or done provient d'amour la mort,
Et, pas avant, soley qui mord,
Deunil, plurs, pièges, fortait remonds¹...*
Blason d'Amour

Eğer Julien öyle bol keseden attığı kadar becerikli olsaydı, Verrières'e yaptığı seyahatten dönüşünde bu uzaklaşmanın yaptığı etkiyi görerek koltukları kabarırdı. Gerçekten, onun böyle ortadan kayboluverişi yaptığı bütün toylukları unutturmuştu. Fakat o gün oldukça surat astı; akşama doğru da aklına yine gülünç bir düşünce geldi ve bunu Madame de Rênal'e, eşine pek ender rastlanır bir küstahlıkla bildirdi.

Daha bahçede oturur oturmaz, Julien, karanlığın basmasını beklemeyen, ağzını Madame de Rênal'in kulağına yaklaştırdı ve kadını büyük bir tehlikeye sokmayı göze alarak:

— Madam, dedi, bu gece saat ikide odanıza geleceğim, size söyleyecek bir şeyim var.

Bu isteğinin kabul edilmemesinden korkuyordu; bu gönül avcılığı rolünü oynamak ona o kadar ağır geliyordu ki, o anda kendini yalnız içgüdüüne kaptırsaydı, gidip odasına kapanır ve günlerde bu iki kadının yüzüne çıkmazdı. Bir gün önceki ukalâca hareketi yüzünden daha önceki gün elde ettiği başarıların hepsini berbat ettiğini anlıyor ve hangi çareye baş vuracağını bir türlü kestiremiyordu.

Madame de Rênal, Julien'in küstahça yaptığı bu cüretli teklife pek aşırı olmayan, nefretle karışık bir hiddetle cevap verdi. Genç adam onun bu kısa cevabında hor görme sezer gibi oldu. Gayet yavaş sesle verilen bu cevapta muhakkak ki, «Beni ne sandınız?» kelimeleri de yazılıydı. Çocuklara bir şey söy-

1. Eski Fransızcayla yazılmış olan bu mısralarda mealen şu denilmektedir: “Amor (aşk) Latince de aynıdır; ölüm aşktan doğar, ama daha önce, kederler, göz yaşları, vicdan azapları, tuzaklar baş gösterir”. (Çevirenin notu)

lemek bahanesiyle, Julien odalarına gitti ve döndüğü vakit, Madame de Rênal'den epeyce uzakta, Madame Derville'in yanında oturdu. Bu suretle Madame de Rênal'in elini tutmak olanağını kendi kendine kaldırmış oluyordu. Ciddî şeylerden bahsettiler; Julien, bu işi alınının akıyile başardı; yalnız birkaç kez susarak, söylemek istediği şeyleri araştırmak için kafasını yordu. İçinden:

— Madame de Rênal'in üç gün önce bana karşı açıkça gösterdiği sevgiyi tekrar elde etmek için ne yapmalı, bilmem ki? diyordu.

İşlerin böyle sarpa sardığını gören Julien fena halde şaşkına dönmüştü. Oysa bu işte başarsaydı, daha da çok şaşırıracaktı.

Gece yarısı ayrıldıkları zaman, artık tamamıyla kötümser olmuş ve Madame Derville'in, kendisini hor gördüğüne, Madame de Rênal'le de arasının bundan daha iyi olmadığına inanıyordu.

Çok sinirlendiği ve onuru kırıldığı için gözüne uyku girmedi. Her türlü yapmacıktan, her türlü tasarıdan vazgeçip, Madame de Rênal'in yanında günü gününe yaşamak, bir çocuk gibi her gün getireceği mutluluğa kanmak düşüncesine yanaşmaktan pek uzaktı.

Kafasını yorarak birtakım dalavereler tertip ediyor, fakat biraz sonra bunları gülünç bularak vazgeçiyordu; velhasıl, şatonun saati gecenin ikisini vurduğunda kendisini çok bedbaht hissediyordu.

Saint-Pierre¹, horoz sesiyle nasıl uyandıysa, Julien'de bu saatin vuruşuyla öyle uyanıverdi. Giriştiği işin en güç yerine geldiğine hükmetti. Küstahça yaptığı teklifi, o andan beri henüz düşünmemişti; bu teklifi ne kadar da fena karşılanmıştı!

Ayağa kalkarak, kendi kendine:

— Ona, saat ikide odasına gideceğimi söyledim, dedi. Belki, Madame Derville'in de hissettiği gibi bir köylünün oğlundan beklenecek kadar kaba ve terbiyesiz olabilirim, fakat hiç olmazsa zaaf göstermeyecek kadar alçalmayacağım.

Ayakkabılarını giymemişti. Gidip M. de Rênal'in yatak odasının kapısına kulak verdi ve adamın horlayarak uyumakta olduğunu duydu. Buna canı sıkıldı. Öyle ya, artık Mademe de

1. İsa'nın havarilerinden biri. (Çevirenin notu)

Rênal'in odasına gitmemek için bahane kalmamıştı¹. Ama oraya gidip de ne yapacaktı? Tasarladığı hiç bir şey yoktu; olsaydı bile, zihni o kadar perişandı ki, böyle tasarlanmış bir şeyi düşünüp ona göre hareket edecek halde değildi.

Julien, gösterdiği cesareti beğenmekte haklı idi, çünkü hayatında hiç bir zaman kendini bu kadar zorlamamıştı. Kapısını açarken, âdeta dizlerinin bağı çözülmüş olduğundan duvara dayanmak zorunda kaldı.

Ölüme gitseydi, belki bunun binde biri kadar ıstırap çekmezdi; Madame de Rênal'in odasına giden küçük koridora girdi. Eli titreye titreye ve müthiş bir gıcirtı ile kapıyı açtı.

Oda aydınlıktı, şöminenin üstünde bir kandil yanıyordu; bu yeni felâketle karşılaşacağını hiç aklına getirmemişti: Onun odaya girdiğini görünce Madame de Rênal yatağından fırlayarak:

— Siz çıldırdınız mı? diye bağırды.

Julien, faydasız projelerini unutarak tabîi haline döndü, bu kadar güzel bir kadının hoşuna gitmemek ona felâketlerin en büyüğü gibi göründü. Onun bu azarlayıcı sözlerine, ayaklarına kapanmak ve dizlerini öpmekle mukabele etti. Madame de Rênal'in söylediği acı sözlerin etkisiyle hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Birkaç saat sonra, Julien'in, Madame de Rênal'in odasından çıkarken, roman üslubuyle söyleyecek olursak, artık isteyecek bir şeyi kalmamıştı. Gerçekten, beceriksizliği yüzünden bir türlü elde edemeyeceği bir başarıyı, kadının kalbinde uyandırdığı ihtiras ve onun büyüleyeceği güzelliğinin kendisinde yaptığı etki sayesinde elde etmişti.

Fakat, en tatlı anlarında, hep o acayip gururuna kurban olarak, kendine kadınları istediği gibi avucunun içine alan bir adam süsü vermek istedi: Tabiatının en sevimli tarafını berbat etmek için inanılmayacak şeyler yaptı. Uyandırdığı heyecanlara ve bu heyecanların verdiği zevki bir kat daha artıran vicdan azaplarına önem vereceği yerde görev düşüncesini yine aklından çıkarmadı. Hayalinde yarattığı ideal örnekten biraz

1. Burada çok ince bir ruh çözümü var: Delikanlı, hem kendi kendine verdiği kararı yapmak istiyor; hem de sıkılgan olduğundan, bu kararı yerine getirmesine bir engelin çıkmasını bekliyor. Bu suretle, onuru kurtulmuş olacaktır da ondan. (*Çevirenin notu*)

olsun ayrılacak olursa, artık ölünceye kadar gülünç bir duruma düşeceğinden ve müthiş bir pişmanlık duyacağından fena halde korkuyordu. Kısaca, Julien'i üstün bir insan yapan şey de zaten onun yolunun üstündeki mutluluktan zevk almasına engel olan şeydi. O güzel yüzü renkli olduğu halde, baloya gitmek için allık sürmekte ısrar eden on altı yaşındaki bir kız gibiydi.

Julien'e artık reddedebileceği bir şey kalmadığı zaman bile, onu yine, tiksinti ile karışık gerçek bir hiddetle itiyor, fakat sonra yine kolları arasına atılıyordu. Bir yaptığı bir yaptığını tutmuyordu. Affedilmez bir günah işlediğini sanıyor ve Julien'i en coşkun okşayıslara gark ederek gözleri önünde beliren cehennemi örtmeye çabalıyordu. Artık, bizim kahramanın mutluluğu tamdı, hiç bir eksiği yoktu, hatta elde ettiği bu kadında taşkın bir şehvet de bulmuştu, ama ne yazık ki onun bu ihtirasından yararlanmasını bilemedi. Julien'in gitmesiyle, Madame de Rênal'in elinde olmadan kapıldığı heyecanlar ve içini kemiren vicdan azaplarıyla olan çarpışma sona ermiştir.

— Yarabbim! Mutlu olmak, sevilme dedikleri şey bundan ibaret mi?

Odasına girerken, Julien'in aklına gelen ilk şey bu oldu. Uzun zamandan beri istediği şeye kavuşan ruhun düştüğü şaşkınlığı ve heyecanı duyuyordu. Gerçekten, böyle bir ruh, arzu etmeye alışmıştır, artık isteyecek bir şey bulamaz, bununla beraber henüz anılar faslı da başlamış değildir. Geçit resminde dönen bir asker gibi, Julien yaptığı her hareketi birer birer dikkatle gözden geçirdi.

— Kendi kendime karşı olan görevimi hakkıyla yaptım mı? Rolümü iyi oynadım mı? dedi. Hem de ne rol! Kadınları elde etmeye alışmış bir adam rolü.

ERTESİ GÜN

*Dudaklarını dudaklarına yaklaştırdı
ve eliyle, dağılan saçlarını topladı.*

Don Juan'dan (şarkı I, kıta 170)

Çok şükür ki Madame de Rênal, kendisi için bir anda hayatın tek amacı oluveren adamın budalalığını göremeyecek kadar heyecanlı ve şaşırmış bir halde idi; yoksa Julien'in onuru tehlikeye girerdi.

Ortalığın ağardığını görüp de Julien'e artık gitmesini söylerken:

— Aman yarabbim! diyordu, kocam gürültü işittiyse mahvoldum demektir!

Güzel sözler söylemek merakından bu durumda bile vazgeçmeyen Julien:

— Yoksa yaşadığınıza esef mi ediyorsunuz? cümlesini hatırladı.

Julien, odasına ortalık iyice ağardıktan sonra ve hiç tedbir almadan dönmeyi onuruna uygun bir hareket saydı.

Tecrübeli bir adam olarak görünmek için çılgınca bir düşünceye kapıldı; en küçük hareketlerini bir an bile şaşmayan bir dikkatle inceleyip ona göre iş görmesinin bir tek yararı, Madame de Rênal ile sofrada karşılaştığı zaman ise, hareketi bir ihtiyatsızlık eseri oldu.

Madame de Rênal'e gelince, o da Julien'e kulaklarına kadar kızarmadan bakamıyor ve ona bakmadan bir an bile yaşayamıyordu; heyecanının kendisi de farkında oluyor, fakat gizlemek için sarfettiği gayretler onu büsbütün artırıyordu. Julien ona ancak bir kez gözlerini kaldırıp baktı. Önce Madame de Rênal onun böyle itiyatlı davranışına hayran oldu. Fakat biraz sonra, bu bakışın bir daha tekrarlanmadığını görünce kuşkulandı. İçinden: «Yoksa beni sevmiyor mu? dedi, heyhat! Ben ondan çok yaşlıyım, aramızda on yaş fark var!»

Yemek odasından bahçeye çıkarlarken Julien'in elini sık-tı. Böyle olağanüstü bir aşkın belirtisi olan bu hareketin verdiği

şaşkınlık içinde, Julien ona ihtirasla baktı, zira Madame de Rênal ona sofrada çok güzel görünmüştü; gözlerini her ne kadar kaldırmadı ise de, durmadan göz ucuyla onun bütün güzelliklerini incelemişti. Bu ihtiraslı bakış Madame de Rênal'i gerçi ferahlattı, fakat kuşkularını tamamıyla dağıtmadı; ancak, bu kuşkular sayesinde, kocasına ihanet etmiş olmanın verdiği vicdan azaplarını hemen hemen tamamıyla unutmıştu.

Yemekte, kocası olacak adam hiç bir şeyin farkına varmadı, fakat Madame Derville için böyle değildi. O, kuzininin bayılmak üzere olduğunu sandı. Bütün gün, dostluğunun etkisiyle, ona dolaylı sözlerle, karşılaştığı tehlikeyi korkunç bir tarzda canlandırmaktan geri kalmadı.

Madame de Rênal, Julien'le yalnız kalabilmek için yanıp tutuşuyordu; ona kendisini hâlâ sevip sevmediğini sormak istedi. Mizacının hiç kaybolmayan tatlılığına rağmen, birçok defalar arkadaşına, az kaldı, yanında bulunmamasını istediğini hissettirecek raddeye geldi.

Akşamleyin, bahçede, Madame Derville ne yapıp yapıp Madame de Rênal'le Julien'in arasına oturdu. Julien'in elini sıkmayı ve dudaklarına götürmeyi nefis bir hayal gibi canlandıran Madame de Rênal, bunu yapmak şöyle dursun, ona tek bir söz bile söyleyemedi.

Bu aksilik yüzünden heyecanı büsbütün arttı. Vicdan azabı içini kemiriyordu. Bir gece önce Julien'i odasına gelmekle yaptığı ihtiyatsızlıktan dolayı o kadar azarlamıştı ki, bu gece ise gelmeyecek diye ödü kopuyordu. Erkenden bahçeden ayrıldı ve odasına gitti. Fakat, sabredemedi ve gidip Julien'in odasının kapısına kulağını dayadı. Bütün kuşkularına ve ihtirasına rağmen içeriye girmeye cesaret edemedi. Böyle bir hareket, ona göre, aşağılıkların en kötüsü olurdu, zira bu taşrada bir atasözüne bile geçmiştir.

Hizmetçilerin hepsi uyumamıştı. İhtiyatlı davranarak nihayet odasına döndü. İki saatlik bekleyiş ona işkence dolu iki yüz yıl kadar uzun geldi.

Fakat görev bildiği şeye haddinden fazla sadık olan Julien, karar verdiği bu işi yapmakta kusur edemezdi.

Saat biri çalarken, odasından yavaşça çıktı, evin efendisinin derin bir uykuda olduğuna emin olduktan sonra Madame

de Rênal'in odasına girdi. O gece¹ sevgilisinin koynunda daha çok zevk duydu², çünkü oynayacağı rolü daha az devamlı olarak düşündü. Bu suretle, gözleri gördü, kulakları duydu. Madame de Rênal'in ona yaşı hakkında söylediği biraz güven verdi. Kadın, bir kasıt olmaksızın, sadece bu düşünce yüreğini sık-tığı için:

— Heyhat! Ben sizden on yaş büyüğüm, beni nasıl olur da seversiniz? diye tekrarlayıp duruyordu.

Julien, bu yüzden onun üzülmesine bir türlü akıl erdire-miyordu, fakat onun gerçekten mutsuz olduğunu görünce için-deki o gülünç olmak korkusundan hemen hemen eser kalmadı.

Aşağı tabakadan olduğu için bir âşık olsa da yine bir uşak sayılacağını düşünmek gibi budalaca bir kuruntuya kapıldı. Julien'in coşkunluğu, sıkılgan sevgilisine güven verdikçe, ka-dıncağız biraz zevk ve mutluluk duymaya başlıyor, âşığını in-celeyebiliyordu. İyi ki, o gece, bir gece önceki randevuyu bir başarı yapan, fakat zevk vermeyen o yapmacıklara baş vurma-dı. Şayet Madame de Rênal onun bir rol oynamaya çalıştığının farkına varacak olsaydı, gerçekte böylesine hazin bir karşılaş-madan sonra bütün mutluluğu ebediyen mahvolurdu. Çünkü böyle bir hareket, aralarındaki yaş farkının acı bir sonucundan başka türlü yorumlanamazdı.

Her ne kadar Madame de Rênal aşk nazariyeleri üzerinde hiç düşünmemişti ise de, kadınla erkek arasındaki yaş farkı, servet farkından sonra, aşktan her bahsolunduğu zaman, taşra-da şakaların etrafında dönüp dolaştığı konulardan biridir.

Kendini yaşının bütün ateşine kaptıran Julien, birkaç gün içinde çıldırarsıya âşık oldu. Kendi kendine:

— Onun melek gibi bir kadın olduğunu, hele güzelliğine diyecek olmadığını kabul etmek gerek, diyordu.

Artık oynayacağı rolü düşünmeyi tamamıyla unutmuştu. Hattâ bir an geldi ki, boş bulunarak ona bütün kuşkularını iti-

1. Fransızca metinde “ce jour-là”, yani “o gün” var. Fakat gecenin saat biri olduğuna göre, “gece” diye çevirdim. Acaba yazar, gece yarısından sonra olduğu için mi “gün” diyor? diye de bir soru akla gelebilir.

2. Fransızca metinde “bonheur”, yani “mutluluk” var. Fakat aşkın fizyolojik yanı söz konusu olduğu zaman Fransızcada bir kadın ya da bir erkek bu sözcüğü nezaket gereği zevk yerine kullanır. Stendhal, “*De l'Amour*” (Aşk Üzerine) adlı eserinde sıkılganlığın ve sarfolunan çabanın buna engel olduğunu söyler. İşte Julien de ancak ikinci gecede zevk duyabiliyor. (Çevirenin notu)

raf etti. Bu itiraf, kadının kalbinde uyandırdığı aşkı büsbütün alevlendirdi. Madame de Rênal, sonsuz bir zevkle:

— Demek benden önce hiç bir kadını mutlu etmemiş, diyordu.

Julien'e o kadar heyecanla sakladığı resmin kime ait olduğunu sormak cesaretini gösterdi. Julien bu resmin bir adama ait olduğuna yemin etti.

Madame de Rênal, soğukkanlılığını tamamıyla kaybetmeyip de düşünebildiği zaman, yeryüzünde böyle bir mutluluğun bulunmasına ve kendisinin bunun şimdiye kadar farkında olmayışına şaşıyordu.

— Ah! diyordu Julien'i bundan on yıl önce henüz güzel sayılabileceğim çağda tanısaydım.

Julien bu gibi düşüncelerden çok uzaktı. Onun aşkı henüz bir hırstan başka bir şey değildi; onun gibi yoksul ve o kadar hor görülen zavallı bir insanın böyle güzel ve kibar bir kadını elde etmesi sevinilecek bir başarıydı. Aşkını taparcasına açığa vuruşları, sevgilisinin güzelliği karşısındaki coşkunlukları, nihayet Madame de Rênal'ın içini kemiren kurdu, yani yaş farkından dolayı duyduğu üzüntüyü yok etti. Daha uygar memleketlerde otuz yaşında bir kadının çoktan beri edinmiş olduğu tecrübelerde biraz olsun malik olsaydı, gücünü beklenmedik olaylardan ve onurunun okşanmasından alan bir aşkın uzun sürmeyeceğini dehşetle anlardı.

Julien, yükseklerle erişmek sevdasını unuttuğu zamanlarda, Madame de Rênal'ın şapkalarına, roplarına varıncaya kadar her şeyine hayran oluyor, onları koklamak zevkine doyamıyor; kadının aynalı dolabını açıyor, içine mükemmel bir biçimde yerleştirilmiş eşyanın güzelliği karşısında saatlerce hayran kalıyordu. Sevgilisi omuzuna dayanarak ona bakıyor, o da bir düğünün arefesinde gelinin hediye sepetini dolduran bu elmasları, ipeklileri seyrediyordu.

Madame de Rênal, bazen:

— Böyle bir adamla evlenebilirdim, diye düşünüyordu. Ne ateşli ruhu var, onunla birlikte yaşamak ne tatlı!

Julien'e gelince, o, kadınların kullandıkları bu müthiş silâhlara hiç bir zaman bu kadar yaklaşmamıştı. Kendi kendine:

— İmkân yok, diyordu, Paris'te bundan daha güzel bir şey olamaz!

Bu suretle, mutluluğunda hiç bir noksan bulmuyordu. Çoğu zaman, içten gelen hayranlığı ve coşkunluğu ona, sevişmelerinin ilk günlerini pek sıkıntılı, hatta gülünç denilebilecek bir hale getiren o boş düşünceleri unutturuyordu. Öyle anlar oluyordu ki, hep iki yüzlülükle yaşamaya alışmış olmasına rağmen, kendisine hayran olan bu kibar kadına, birçok şeyleri bilmediğini itiraf etmekten büyük bir zevk duyuyordu. Sevgilisinin yüksek tabakadan bir kadın oluşuna bakarak sanki o da yükseliyordu. Madame de Rênal'e gelince, o da, her gün ileride yüksek mevkilere erişeceğine emin olduğu bu genç dâhiye bazı şeyler öğretmekten sonsuz bir zevk duyuyordu. Hatta kaymakamla M. Valenod bile Julien'i takdir etmekten kendilerini alamıyorlar, bu yüzden Madame de Rênal onları daha budala olarak görüyordu. Madame Derville'e gelince, o, aynı duyguları beslemekten çok uzaktı. Sezer gibi olduğu şeylere fena halde üzüldüğü ve artık tamamıyla pusulayı şaşırılmış olan bir kadına verilen nasihatlerin onun canını sıktığını gördüğü için hiç bir mazeret bildirmeksizin Vergy'den gitti; zaten ona gidişinin nedenini de soran olmadı. Gerçi Madame de Rênal onu birkaç damla göz yaşı dökerek uğurladı, ama o gider gitmez mutluluğunun büsbütün arttığını sandı. Öyle ya, o gittikten sonra, sonra, artık sabahtan akşama kadar sevgilisiyle baş başa kalacaktı.

Julien de sevgilisiyle rahat rahat konuşmak için can atıyordu. Zira, ne zaman uzun süre yalnız başına kalsa hep Fouqué'nin kendisine yaptığı o uğursuz teklif zihnini kurcalıyordu. Yeni bir yaşantının ilk günlerinde, Julien'in, o zamana kadar hiç kimseyi sevmediği gibi kimse tarafından da sevilmeyen bu gencin, öyle anları oluyordu ki, içini dökmekten sonsuz bir zevk duyuyor, hatta Madame de Rênal'e kendisini sevdiği güne kadar hayatta tek amacının yükselmek isteği olduğunu itiraf edecek raddeye bile geliyordu. Ona, Fouqué'nin yaptığı teklifin garip bir biçimde aklını çeldiğini anlatmak ve bu konudaki düşüncesini sormak isterdi, fakat küçük bir olay bu samimî danışmaya engel oldu.

BAŞ YARDIMCI

Ah, nasıl, bu aşkın baharı, bir nisan gününün geçici ihtişamına benziyor; şimdi güneşin bütün güzelliğini gösteriyor, fakat biraz sonra bir bulut hepsini örtüyor.

Two Gentlemen of Verona¹

Bir akşam, gün batarken, yemiş bahçesinin tâ ucunda² rahatsız edecek kimselerden uzakta, Julien, sevgilisinin yanına oturmuş, derin bir hülyaya dalmıştı. «Acaba bu tatlı anlar hep böyle sürer mi?» diye düşünüyordu. Akıllı fikri durumu hakkında bir karar vermenin zorluğuna takılıydı; yoksul insanların çocukluk çağlarına son veren ve gençliklerinin ilk yıllarını harap eden o müthiş bunalımı geçiriyordu.

— Ah! diye bağırdı. Napoléon genç Fransızlara Tanrının gönderdiği tam adammış! Onun yerini kim tutacak? Bedbahtlar, hatta benden daha az fakir, ancak iyi bir öğrenim yapacak kadar paraları olan yirmi yaşlarına geldikleri zaman askerlikten kurtulmak için yerlerine para ile bir bedelli tutamadıkları için istedikleri mesleğe giremeyen³ zavallılar, onsuz ne yapacaklar?

Derin bir iç çekmeden sonra:

— Ne yaparlarsa yapsınlar, bu acı anı bizim mutlu olmamıza her zaman engel olacak, diye ilâve etti.

Ansızın, Madame de Rênal kaşlarını çatarak soğuk ve küçümseyen bir tavır takındı; bu tarzda düşünmek ona göre bir uşağa yakışırdı. Çok zengin olduğunu bilerek büyüdüğü için, Julien'in zengin olması gerektiğini farz ediyordu. Onu haya-

1. Shakespeare: Veronalı İki Genç (I. perde, sahne 3, mısra 84-87).

2. Stendhal, Bucci nüshasında buraya şu kelimeleri ilâve etmiştir: “Bulutları arasında kaybolan güneş ışınları içinde yaseminlerden bir beşikte...”

3. Fransızca metinde, “S'acheter un homme”, yani “bir adam satın almak” vardır. Belirsiz kalacağı için biraz izahlı çevirdim: Eskiden Fransızca da zengin olanlar, yerlerine adam tutup askerlik yaptırmış. Bizde ise, özellikle gayri müslimler “bedel” (para) verirlerdi. (Çevirenin notu)

tından bin kat daha fazla seviyordu, hatta nankörlük ve ihanet etse de¹, yine paraya filan aldırış etmeksizin onu severdi.

Julien, bu düşünceleri sezmekten uzaktı. Madame de Rênal'in kaşlarını çatması onu hülyasından uyandırdı. Sözlerini değiştirecek kadar zeki davrandı ve yeşil kanepede, yanbaşında oturan bu kibar kadına, deminki sözleri, seyahati esnasında, oduncu olan bir arkadaşımdan işittiğini anlattı. Yoksa bu kendisinin değil, dinsizlerin düşüncesi idi. Madame de Rênal, en tatlı ve içten şefkat belirtilerinden sonra ansızın takınmış olduğu o soğuk tavrı hâlâ sürdürerek:

— Öyleyse, bir daha bu çeşit insanlarla düşüp kalkmayın, dedi.

Bu kaş çatması, daha doğrusu tedbirsizlik ettiği için duyduğu pişmanlık, Julien'i sürükleyen hayale indirilen ilk darbe oldu. İçinden:

— Çok iyi ve şefkatli bir kadın, benden de çok hoşlanıyor, ama ne yapalım ki, düşmanımız olan kimselerin içinde yetmişmiş; dedi. Bu zenginlerin en çok korktuğu insanlar da, her halde iyi bir öğrenim gördükleri halde diledikleri işe giremeyen temiz yürekli kimselerdir. Şayet onlarla eşit silâhlarla savaşmış olsaydık, bu asilzadelerin hali nice olurdu? Öyle ya, örneğin ben, iş görmek isteyen ve sözüm yabana M. de Rênal gibi dürüst bir adam yerine Verrières Belediye Başkanı olsam, papazın da, M. Valenod'un da bütün rezaletlerini öyle bir meydana çıkarırdım ki! Adalet bu diyarda egemen olurdu. Onların iktidarları bana vız gelir. Durmadan bocalıyorlar.

O gün, Julien'in mutluluğu sürekli ve sonsuzdu. Fakat bizim kahraman bir türlü samimî olmak cesaretini gösteremedi. Savaşa atılması, fakat derhal oradan atılması gerekirdi; Madame de Rênal, Julien'in sözlerine hayret etmişti, çünkü yaşadığı çevrelerin insanları, günün birinde yeni bir Robespierre çıkacak olursa, bunun, aşağı halk tabakalarına mensup yüksek kültürlü gençler yüzünden olacağını durmadan tekrarlıyorlardı. Madame de Rênal'in takındığı soğuk tavır oldukça uzun sürdü ve Julien'e anlamlı göründü. Çünkü Julien'in sözleri Madame de Rênal'i tiksindirmişti, fakat sonradan, doğrudan

1. "Nankörlük ve ihanet etse de" kelimelerini yazar, provaların tashihiinde çıkarmıştır. (*Çevirenin notu*)

doğruya olmasa bile, onu gücendirecek bir şey söylemiş olmak-tan korkuyordu. Bu üzüntü onun, canını sıkan kimselerden uzakta kendini daha mutlu hissettiği zamanlar o kadar temiz ve saf olan yüzünde canlı bir biçimde belirdi.

Julien, artık öyle kendinden geçercesine hülyaya kapılmak-tan çekindi. Daha sakin ve daha az sevdalı olduğundan, bu sıralarda Madame de Rênal'in odasına gitmenin tedbirsizlik olacağına hükmetti. Onun kendi odasına gelmesi daha uygun olacaktı; eğer herhangi bir hizmetçi onun gecenin bu geç saatin-de evde dolaştığını görecektir olsa bile, bunun için bir sürü ne-den bulunabilirdi.

Fakat böyle bir değişikliğin de sakıncaları vardı. Fouqué Julien'e bazı kitaplar göndermişti; bu kitapları Julien, genç bir papaz adayı sıfatıyla bir kitabevinden isteyemezdi. Bunları an-cak geceleyin açmaya cesaret ediyordu. Okurken, Madame de Rênal tarafından bile olsa, rahatsız edilmek istemezdi. Oysa; yemiş bahçesindeki o küçük olaydan önce olsaydı, onu bek-lerken, acaba kitap filan okumak aklına gelir miydi?

Okuduğu kitapları şimdi eskiden olduğundan bambaşka anlıyorsa, bunu Madame de Rênal'in son takındığı soğuk tavı-ra borçluydu. Yaradılıştan ne kadar deha sahibi olduğu fark edilirse edilsin, kibarlar âleminin dışında doğmuş bir gencin havsalası almayan bazı ufak tefek şeyler hakkında ona sorular sormuştu.

Aşk alanında kendisi de toy olan bir kadın tarafından ve-rilen bu ders onun çok hoşuna gitti. Julien, nihayet toplumu tam bugünkü gibi görmeye muvaffak oldu. Toplumun eskiden, iki bin yıl önce, yahut sadece Voltaire'nin ve XV. Louis zama-nında yani altmış yıl önce ne halde olduğunu öğrenmeye aklı yatmıştı.

Târif edilemez bir sevinçle, gözlerini örten perdenin indi-ğini gördü ve nihayet Verrières'de işlerin nasıl döndüğünü an-ladı.

Gözüne ilk çarpan şeyler, iki yıldan beri Besançon valisi nezdinde dönen gizli dolaplar oldu. Bu dolaplar, Paris'ten ge-len ve en tanınmış şahsiyetler tarafından yazılmış olan mek-tuplara dayanarak çevriliyordu. Bahis konusu olan şey, o böl-genin en sofu adamı olan M. de Moriod'nun Verrières Beledi-ye Başkanının ikinci değil, baş yardımcı olmasıydı.

Rakip olarak karşısında çok zengin bir fabrikatör vardı; ne yapıp yapıp bu adamın ikinci yardımcılığa atılması gerekiyordu.

Memleketin eşrafı gelip M. de Rênal'in evinde yemek yedikleri zaman, Julien arada sırada yakaladığı bazı anlamlı sözleri nihayet şimdi anlıyordu. Kentin geri kalan kısmının, hele liberallerin akıllarına bile getirmedikleri bu işe, yani M. de Moriod'nun baş yardımcı seçilmesine, bu imtiyazlı sınıf insanları olağanüstü bir önem veriyorlardı. Bu işin önemini yapan şey, herkesin bildiği gibi, Verrières'in ana caddesinin doğu tarafının dokuz ayaktan fazla genişletilmesi konusu idi; zira bu yol artık kraliyet yollarından birinin üzerinde bulunuyordu¹.

İyi ama, istimplâk edilerek yıkılması gereken evlerde üç tanesinin sahibi olan M. de Moirod baş yardımcı, hele M. de Rênal milletvekili atandığı takdirde² sonradan belediye başkanı olacak olursa, gözünü kapar ve plan gereğince yıkılması gereken evler üstünkörü tamir edilerek daha yüz yıl kullanılırdı. Gerçi M. de Moirod çok sofu tanınmıştı ama, onunla anlaşmanın kabil olacağından emindiler, zira çocukların sayısı çoktu. Yıkıtılması gereken evlerden dokuzu, Verrières eşrafından en ileri gelenlerine aitti.

Julien'e göre, bu dalavereli iş, Fouqué'nin gönderdiği kaptarlarda adına daha ilk kez rastladığı Fontenoy savaşı tarihçesinden daha önemliydi. Akşamları papazın evine gitmeye başlayalıdan, yani beş yıldan beri gerçi birçok şeyler onu hayrete düşürmüştü, fakat, sır saklamak ve tevazu, papaz olmaya çalışan bir öğrencide bulunması gereken en önemli iki meziyet olduğu için, bu konular üzerinde bir türlü soru sormaya cesaret edememişti.

Bir gün, Madame de Rênal, Julien'in düşmanı olan uşağa emir veriyordu. Uşak garip bir tavırla:

1. Fransızca metinde "route royale" deniyor; bugün "route nationale", yani "ulusal yol" denilmektedir. Çoğu Fransa'yı bir baştan öbür başa kateden bu yolların kurucusunun Napoléon olduğunu da kaydetmek gerekir. Acaba, Napoléon'un hayranlarından biri olan Stendhal, buraya "royale", yani "kraliyet" demekle o zamanki kraliyet hükümetiyle alay mı ediyor? Böyle olsaydı, "imperiale" (imparatorluk) derdi. (*Çevirenin notu*)

2. Fransızca metinde "nommer", yani "atamak" fiili kullanılmıştır. (*Çevirenin notu*)

— İyi ama madam, bugün ayın son cuması, diye cevap verdi.

Madame de Rênal:

— Gidiniz, dedi.

Julien:

— Şimdi bu adam, vaktiyle kilise olan ve son zamanlarda yine kilise haline konulan o ot deposuna mı gidecek? dedi. Peki ama, neden? İşte bir türlü çözemediğim sırlardan biri.

Madame de Rênal:

— Oldukça gizli, fakat çok garip bir kurum, diye cevap verdi. Kadınları üye olarak kabul etmiyorlar. Bu konuda bildiğim tek şey, orada herkesin birbiriyle senli-benli olduğudur: Örneğin, bu uşak oraya giderek M. Valenod'yu bulacak ve o kadar kibirli, o kadar egoist olan bu adam da Saint-Jean'ın kendisine «sen» diye hitap etmesine kızmayacağı gibi, ona da aynı tarzda mukabele edecektir. Eğer orada neler yapıldığı hakkında daha etraflı bilgi edinmek istiyorsanız, Kaymakam M. de Maugiron'a ve M. Valenod'ya sorarım. Şayet günün birinde 93 ihtilâli tekrarlanırsa, uşaklarımız bizi kesmesin diye her biri için yirmi frank veriyoruz¹.

Günler geçip gidiyor. Sevgilisinin güzelliklerini hatırlayarak Julien yükselmek için duyduğu korkunç istekleri unutuyordu. İki de ayrı ayrı partilere mensup oldukları için, kötü ve akıllıca şeylerden bahsetmek zorunluğu kendisini farkında olmadan, ona borçlu olduğu mutluluğu da, Madame de Rênal'in tahakkümünü de artırıyordu.

Çok akıllı olan çocukların yanında, birbirlerine soğuk davranmak zorunda kaldıkları zaman, Julien, Madame de Rênal'in olup bitenler hakkında söylediklerini, gözleri ihtirasla parlayarak uslu uslu dinliyordu. Çoğu zaman, Madame de Rênal, bir yol inşaatı, yahut herhangi bir mübayaa işinde dönen dala-vereleri anlatırken, birdenbire ne söyleyeceğini şaşıyor, ken-

1. O zamanlar Fransa'da birçok kurumlar vardı. Bunların asıl amaçları, yardımseverlik perdesi arkasında halk arasında olsun, yüksek sınıf arasında olsun, olup bitenleri öğrenmekti; hizmetçilerin bir araya toplanmaları da, çalıştıkları evlere birer casus vazifesini gördürmek amacıyla yapılmıştı. Bu gizli kurumlar hakkında S. Charléty "*Restauration*" adlı eserinde, E. Lavis de "*Histoire de France Contemporaine*" da etraflı bilgi vermektedirler. (Çevirenin notu)

dinden geçecek hale geliyordu; Julien'in içinden onu terslemek geliyordu; çünkü ona da çocuklarına yaptığı muameleyi yapıyor ve örneğin saçlarını okşuyordu. Gerçekten Madame de Rênal'in onu çocuğu gibi sevdiği günler de olmuyor değildi. Öyle ya, yüksek sınıfı mensup bir çocuğun on beş yaşında iken bile bildiği şeyler üzerine Julien'in sorduğu bir sürü safça soruya cevap vermiyor muydu? Fakat bir an sonra ona teslim oluyor, onun varlığı yanında yarının büyük bir adamını her gün görür gibi oluyordu. Muhayyilesinde onu papa olarak, Cardinal de Richelieu gibi bir başbakan olarak canlandırıyor:

— Senin büyük bir adam olduğunu görecektir kadar yaşayacak mıyım acaba? diyordu. Memleketin büyük bir adama ihtiyacı var; krallığın da, dinin de ihtiyacı var. Bizim baylar bunu her gün tekrarlıyorlar. Eğer bir Richelieu çıkıp bu kişisel çıkarlar selinin önüne bir set çekmezse, her şey mahvoldu demektir¹.

1. "Bizim baylar..." dan sonrasını yazar, Bucci nüshasına kendi eliyle ilâve etmiştir. "Kişisel çıkarlar" yerinc, "kişisel muhakemeler" demek metne daha sadık olurdu. (*Çevirenin notu*)

VERRIERES'DE BİR KRAL

*Siz, ruhsuz ve damarlarında kan kal-
mamış halktan bir adamın cesedi gibi
oraya fırlatılmaktan başka bir işe yara-
maz mısınız?*

Saint-Clément kilisesinde
piskoposun söylediği nutuktan

Üç eylül salı günü akşamı saat onda, bir jandarma, atını kentin ana caddesinde dörtlü sürerek, bütün Verrières halkını uyandırdı; gelecek pazar günü Majeste Kralının Verrières'i şereflelendireceği haberini getiriyordu; o gün salı idi. Kaymakam bir muhafız birliğinin teşkiline müsaade ediyor, yani bunu kentten istiyordu; mümkün olan bütün ihtişam yapılmalıydı. Vergy'ye bir haberci gönderildi. M. de Rênal gece geldi ve bütün kenti heyecan içinde buldu. Herkes kendini göstermek istiyordu, işleri en az yolunda olanlar bile kralın kente girişini seyretmek için balkon kiraladılar.

Muhafız birliğine kim komuta edecekti? M. de Rênal bu işin M. de Moirod'ya verilmesinin, yıktırılması gereken evlerin sahiplerine çok yararı dokunacağını derhal anlattı. Bu, onun belediye baş yardımcısı olmak yolunda çıkacağı bir basamak vazifesini görebilirdi. Fakat bu adamın sofuluğuna diyecek yoktu, bu hususta mukayese kabul etmezdi, ama, ne yapalım ki ömründe bir defacık olsun ata binmemişti. Otuz altı yaşında, son derece sıkılğan olan bu adam, attan yuvarlanmaktan da, gülünç olmaktan da korkuyordu.

Belediye başkanı onu sabahın saat beşinde çağırttı.

— Görüyorsunuz ya, mösyö, dedi, size, daha şimdiden, bütün dürüst hemşerilerimizin lâıyk gördükleri makamı işgal ediyormuşsunuz gibi davranıyorum. Bu bedbaht şehirde, fabrikalar ilerliyor, liberal partisi milyoner oluyor, gözünü iktidar mevkiine dikmiş, her şeyi bir silâh olarak kullanmasını bilecektir. Bizler, kralın, monarşinin ve her şeyden önce mübarek dinimizin çıkarını düşünelim. Muhafız birliğinin komutasını kime emniyet edebiliriz dersiniz, mösyö?

Ata binmekten son derece korktuğu halde M. de Moirod nihayet bir kurban gibi bu onuru kabullendi. Belediye başkanına:

— Yüzünüzü ağartacağım, dedi.

Bundan yedi yıl önce hanedandan bir prensin Verrières' den geçişi dolayısıyla kullanılan üniformaları düzeltmek için vakitleri hemen hemen kalmamıştı.

Saat yedide Madame de Rênal, Vergy'den Julien ve çocuklarla birlikte geldi. Evinin konuk odasını liberal partisin mensup adamların karılarıyla dolu buldu. Bunlar, partilerin birleşmesinden dem vuruyorlar ve kocalarına da muhafız birliğinde birer görev verdirmesi için M. de Rênal'i kandırsın diye yalvıyorlardı. İçlerinden biri, kocasının, seçilmeyecek olursa, kederinden intihar edeceğini söyledi. Madame de Rênal derhal hepsini savdı. Halinden çok meşgul olduğu belliydi.

Madame de Rênal'in böyle heyecanının nedenini saklaması Julien'i hayrete düşürmüyor, kızdırıyordu. İçinden, acı acı:

— Böyle olacağını zaten biliyordum, diyordu; bir kralı evinde kabul etmenin verdiği mutluluk karşısında aşkı gölgede kalıyor. Bütün bu gürültü-patırdı onun gözlerini kamaştırıyor. Mensup olduğu imtiyazlı sınıfa mahsus aklını başından alan düşünceler kaybolunca beni yine sevecektir.

Hayret edilecek şey, Julien onu bu yüzden daha çok sevdi.

Mobilyacılar evi doldurmaya başlamışlardı; Julien, Madame de Rênal'e bir şeyler söylemek için beyhude yere uzun zaman fırsat kolladı. Nihayet, onu kendi odasından, elbiselerinden biri elinde çıkarken buldu. Yalnızdılar. Onunla konuşmak istedi.

Madame de Rênal, istemeyerek kaçtı.

— Böyle bir kadını sevmekle aptallık ediyorum, büyüklük sevdası onun da kocası kadar aklını başından alıyor.

Madame de Rênal'in gözü kocasından da çok yükseklerde idi; Julien'i gücendirmekten korktuğu için o zamana kadar söylemediği en büyük isteklerden biri de, onu, o kasvet verici siyah elbisesinden başka bir elbise giymiş olarak görmektir. Onun kadar sıkılgan bir kadın için gerçekten şaşılacak derecede bir beceriklilik göstererek, önce M. de Moriod'yu, sonra da Kaymakam Maugiron'u kandırdı: Julien'in, zengin fabrikatör çocuklarına tercih edilerek muhafız birliğine alınmasını el-

de etti. Arabasını şehrin en güzel kadınlarına verip güzel Normandiya atlarının karşısında herkesin ağzının suyunu akıtmak niyetinde olan M. Valenod, bu atlardan birini Julien'e, yani en çok nefret ettiği bir insana binmek üzere vermeye razı oldu. Fakat, muhafız birliğindekilerin hepsinin gök mavisi renginde, beyaz sırma apoletli albay üniformaları vardı; kimisi bu elbiseyi yedi yıl önce, kimisi birinden ödünç almıştı.

Madame de Rênal, Julien için yepyeni bir elbise istiyordu; Besançon'a adam gönderip üniformayı, silâhları, şapka vesaireyi, velhasıl muhafız birliğine mensup birine gerekli olan teçhizatı aldirtmak için ancak dört gün kalmıştı. İşin en güç tarafı da, Julien'in üniformasını Verrières'de yaptırmanın tedbirsizlik olacağını düşünmesiydi. Onu da, bütün kent halkını da, elbiseyi kralın geldiği gün meydana çıkararak hayrete düşürmek istiyordu.

Muhafız birliğinin ve kamu oyunun hazırlanması işi bittikten sonra, belediye başkanı, yapılacak büyük dinî ayin me-selesiyle uğraşmak zorunda kaldı; *** Kralı, Verrières'e gelmişken, her halde, kentten bir fersahçık uzakta, Brey-le-Haut'da bulunan meşhur Saint-Clément'in türbesini ziyaret etmeden geçmek istemezdi. Bu ayinde bulunacak papazların ve kilise mensuplarının çokluk olması isteniyordu; bu da pek güç halledilen bir iş oldu; çünkü, yeni papaz M. Maslon, her ne pahasına olursa olsun eski papaz M. Chélan'ı bu işe sokmak istemiyordu. M. de Rênal onu böyle bir hareketin tedbirsizlik olacağına ikna etmek için beyhude yere uğraştı. Ataları o eyaletin uzun zaman genel valiliğini yapan M. de Marquis de la Mole, *** Kralına eşlik etmek üzere seçilmişti. Papaz Chélan'ı otuz yıldan beri tanıyordu. Verrières'e geldiğinde hiç kuşku yok ki onu soracak ve haksızlığa uğradığını görünce, maiyetindeki bütün alayla gidip papazı, inzivaya çekildiği o küçük evinden alacak bir adamdı. Bu da kendisine çok ağır bir hakaret olurdu. Papaz Maslon:

— Şayet o benim yöneteceğim ayinde yanımda bulunacak olursa, burada da, Basençon'da onurum bir paralık olur, diye cevap verdi. Aman Yarabbi! Aramıza bir de janséniste mi¹ alacağız?

1. *Janséniste*: Hollandalı papaz Jansénius tarafından XVII. yüzyılda ortaya atılan yeni meshebe mensup olan kimse. Katoliklerle Janséniste'ler arasın-

M. de Rênal derhal:

— Siz ne derseniz deyin, aziz rahip, diye cevap verdi, ben Verrières yönetimini böyle bir hakarete maruz bırakamam. Siz onu tanımazsınız, sarayda akli başında bir adamdır, ama burada, taşrada, müstehzi, alaycı ve herkesi zor bir durumda bırakmaktan başka bir şey düşünmeyen bir adam oluveriyor. Sırf alay olsun diye, bizi liberallerin yanında kepaze edebilecek bir adamdır.

Papaz Maslon'un gururu, belediye başkanının artık cesaret derecesine varan korkusu karşısında, ancak cumartesi akşamı, yani üç günlük bir tartışmadan sonra mağlup oldu. Brayle-Haut'daki türbede yapılacak ayinde bulunmasını rica etmek üzere papaz Chélan'a aşağıdan alarak bir mektup yazmak gerekti; tabii «Yaşlılığı ve hastalığı engel olmadığı takdirde» kaydı da kondu. Papaz Chélan'a, diyakos yardımcısı olarak kendisine eşlik edecek olan Julien için istediği davetnameyi gönderdiler.

Pazar sabahı erkenden, civar dağlardan gelen binlerce köylü, Verrières sokaklarını hınca hınç doldurdu. Ortalık günlük güneşlikti. Nihayet, saat üç sularında, bütün bu kalabalıkta bir heyecan baş gösterdi; kentten iki fersah ötede, bir tepenin üstünde büyük bir ateş görünüyordu. Bu işaret, kralın vilâyetin sınırları içine girdiğini müjdeliyordu. Derhal bütün çanlar çalmaya başladı; kente ait İspanyollardan kalma bir top da halkın bu mutlu olaya duyduğu sevinci bildiriyordu. Halkın yarısı damlara çıktı. Bütün kadınlar balkona üşüşmüştü. Muhafız birliği yola düzüldü. Herkes o pırıl pırıl parlayan üniformalara hayran hayran bakıyor, kimi bir akrabayı, bir dostu tanıyıp selâmlıyor, her an atının eğerinin ön tarafını eliyle kavramak üzere olan M. de Moirod ile alay ediyorlardı. Fakat herkesin gözüne çarpan bir şey diğer bütün şeyleri unutturdu: Dokuzuncu sıranın başındaki süvari çok yakışıklı, sülün gibi bir delikanlıydı; önceleri onu tanıyamadılar. Fakat biraz sonra, bazıları onuruna dokunarak bağırıyor, diğerleri şaşırmış bir halde susuyor; velhasıl herkeste bir hayret seziliyordu. M. Valenod'nun Normandiya atlarından birine binmiş olan bu gen-

daki mücadelenin en önemli safhası XVII. yüzyılın ortalarına doğru geçmiş ve bu sonuncular mağlup olmuş, manastırları yıktırılmış, kendileri de dağıtılmıştır. (*Çevirenin notu*)

cin, kerestecinin en küçük oğlu Julien Sorel olduğunu anlamışlardı. Başta liberaller olmak üzere, herkes belediye başkanına atıp tutuyordu. Ne! Rahip kılığına giren bu işçi parçası çocuklarına öğretmenlik yapıyor diye, onu filan veya falan fabrikatöre tercih ederek muhafız birliğine sokmak cüretini mi gösteriyordu? Bir bankerin karısı:

— Bizim beyler gidip şu çamurda doğmuş küçük küstaha haddini bildirmeli, diyordu.

Asılzadelerin söyledikleri şeyler ise bunlardan tehlikeliydi. Kadınlar ise, bu münasebetsizliğin sadece belediye başkanının marifeti olup olmadığını soruyorlardı. Çünkü onun böyle soyu sopu belli insanları hor gördüğü, onlardan nefret ettiği herkesçe biliniyordu.

Julien'in apoletleri yeni olduğundan ötekilerden daha çok parlıyor, atı ikide bir şahlıyor; sevinçten içi içine sığmıyordu.

Hele eski tabyanın yanından geçtikleri sırada, altındaki at, küçük topun gürültüsünden ürkererek sıradan dışarı fırlayınca, mutluluğuna diyecek kalmadı. Tesadüfün büyük bir lütfu olarak düşmedi; o andan itibaren artık kendini bir kahraman olarak hissetti. Sanki Napoléon'un emir subayı idi ve bir bataryaya ateş emrini bildiriyordu...

Ama ondan daha çok sevinen biri vardı. Önce onun geçişini belediye dairesinin penceresinden seyretmişti; sonra arabasına atlayarak çabucak arka sokaklardan dolaştı, tam Julien'in atının sıradan fırladığı anda yetişerek heyecandan yüreği hopladı. Daha sonra, arabayı kentin bir kapısından dışarı dörtmekle sürdürdü, kralın geçeceği yola vardı; muhafız birliğini yirmi adım geriden, tantanalı bir toz bulutu arasından izledi. Belediye başkanı Majesteye hoş geldiniz diyerek nutuk söylemek şerefini duyarken, on bin köylü hep bir ağızdan:

— Yaşasın kral! diye bağırıyorlar.

Bir saat sonra, nutuklar filan bitmiş, kral kente giriyor, bu esnada, küçük top durmadan onu selâmlıyordu. Bu top sesleri bir kazaya sebep oldu; bu kaza, Leipsich ve Montmirail savaşlarında değerlerini göstermiş olan topçuların değil, müstakbel belediye baş yardımcısı M. Moirod'nun başına geldi. Attan düşerek, büyük yolun ortasındaki tek çamurlu çukura âdeta bir döseğe yatar gibi uzanıverdi; bu da hayli gürültüye meydan

verdi; çünkü kralın arabasının geçebilmesi için M. de Moriod'yu oradan çıkarmak gerekti.

Majeste, o gün bütün kırmızı perdeleriyle donanmış yepyeni, güzel kilise önünde indi. Kral, önce yemek yiyecek, sonra da gidip Saint-Clément'in türbesini ziyaret edecekti. Kral kiliseye girer girmez, Julien, atını dörtlüye M. de Rênal'in evine doğru sürdü. Orada, içini çekerek o canım gök mavisi rengindeki üniformasını, kılıcını, apoletlerini çıkardı ve sırtına havı dökülmüş siyah rahip elbisesini geçirdi. Atına atladı ve biraz sonra, çok şirin bir tepenin üstünde yükselen Bray-le-Haut'ya vardı. Julien: «Heyecan bu köylüleri galeyana getiriyor ve coşturuyor, diye düşündü. Verrières'de iğne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalık var, bu köhne manastırın etrafında da on binden fazla köylü olsa gerek». İhtilâlin eski eserlere karşı gösterdiği saygısızlık¹ yüzünden virane haline gelen bu manastır, krallık dairesinin yeniden kurulduktan sonra, mükemmel bir surette tamir edilmiş; şimdi ise yine mucizelerden bahsedilmeye başlanmıştı. Julien Papaz Chélan'ı buldu; papaz kendisini bir hayli azarladıktan sonra bir rahip cüppesiyle bir hırka verdi. Julien çabucak giyindi ve Agde'nin yeni ve genç piskoposunun yanına giden Papaz Chélan'ı izledi.

M. de la Mole'ün yeğeni olan bu genç piskopos yeni atanmıştı; krala Saint-Clément'in kutsal armağanını göstermek üzere onu seçmişlerdi. Fakat bu piskopos görünürlerde yoktu.

Papazlar kurulu sabırsızlanıyordu. Eski manastırın karanlık ve gotik dehlizlerinde piskoposu bekliyorlardı. 1789 ihtilâlinde önce yirmi dört bölümden² oluşan Bray-le-Haut manastırının ruhaniler kurulunu temsil etmek için yirmi dört papaz bir araya toplanmıştı. Piskoposun genç oluşu aleyhinde bir üç çeyrek saat kadar söylendikten sonra papazlar, en yaşlı olması dolayısıyla temsilci seçtikleri M. Chélan'dan piskoposa gidip kralın gelmek üzere olduğunu, artık kilisedeki yerine geçmek vakti geldiğini haber vermesini rica etmeyi uygun buldular. M. Chélan, Julien'e kızgın olmasına rağmen kendisiyle beraber gelmesini işaret etti. Julien, papaz giysisini kendisine çok ya-

1. Buna, "vandalisme" deniyor; kelime aynen de kullanılabilirdi. (Çevirenin notu)

2. Chanoine: Bir piskoposun danışma kuruluna dahil rahip (Çevirenin notu)

kıştırmıştı. Rahiplere mahsus bir saç tarama usulüne göre kıvırcık saçlarını dümdüz yapmıştı; fakat M. Chélan öfkesini artıran bir dalgınlık eseri olarak, cüppenin altından görünen mahmuzlarını unutmuştu.

Piskoposun dairesine vardıkları zaman, karşılarına çıkan renk renk elbiseler giymiş iriyarı uşaklar, ihtiyar papaza piskoposun kimseyi kabul edemeyeceğini, mağrur bir eda ile bildirdiler. M. Chélan, Bray-le-Haut Ruhanîler Kurulunun temsilcisi olmak sıfatıyla, istediği vakit piskoposun huzuruna girmeye hakkı olduğunu söyleyince onu alaya aldılar.

Uşakların bu küstahlığı, pek onurlu bir insan olan Julien'in ağına gitti. Köhne manastırın yatak odalarının sıralandığı koridorda dolaşarak önüne gelen kapıyı zorlamaya başladı. Küçük bir kapı onun bu zorlamasına dayanamayarak açılıverdi ve Julien, kendisini piskoposun siyah elbiseli ve boyunlarında hal-kalar taşıyan uşakları arasında buldu. Julien'in telâşlı halini gören bu kişiler, onun piskopos tarafından çağrıldığını sanarak içeriye girmesine engel olmadılar. Julien, birkaç adım attıktan sonra kendisini gayet büyük, kasvetli ve duvarları meşe kaplı bir salonda buldu; ogive¹ tarzındaki pencereler, bir tanesi müstesna, hep tuğlayla örülmüştü. Böyle üstünkörü örülmüş duvarların çirkinliğini örtmek için, hiç bir şey yapılmamış olduğundan odayı kaplayan tahtaların meydana getirdiği tarihsel değeri olan nefis bir dekorla hazin bir çelişki yapıyordu. Burgonya'nın tarihsel eser meraklılarıncı pek tanınmış olan salonu 1470'e doğru Dük Charles le Téméraire bir günahının kefareti olsun diye yaptırmıştı; salon sağlı-sollu muhteşem oyma levhalarla süslüydü. Levhaların üzerinde, çeşitli renkte tahtalarla işlenmiş, Apocalypse'in² bütün mucizeleri görölüyordu.

Çıplak tuğlaları, hâlâ bembeyaz olan alçıların sanki değerini kaybettiren bu hazin ihtişam Julien'i etkiledi.

Salonun öbür ucunda, içeriye ışık veren tek pencerenin yanında, çerçevesi maundan yapılmış bir portatif ayna gördü. Arkasına menekşe renginde bir cüppe giymiş, omuzlarına dante-

1. *Ogive*: Mimarlıkta kubbenin dışında ya da içinde, merkezle birleşen dilimlerden her biri. (*Çevirenin notu*)

2. *Apocalypse*: Vahiy ya da ilâhî ilham anlamına gelen Grekçe bir sözcük, İsa'dan sonraki dönemlerde azizlerin söyledikleri sözleri kapsayan cserin son kitabına verilen ad. (*Çevirenin notu*)

lâdan bir rahip atkısı almış, fakat başı açık genç bir adam bu aynanın üç adım gerisinde duruyordu. Böyle bir yerde bu aynanın bulunması garipti; her halde kentten getirilmişti. Julien, bu genç adamın öfkeli bir hali olduğunu gördü; sağ eliyle, aynaya doğru, ciddî bir tavırla kutsallama işareti denemeleri yapıyordu.

Julien, içinden:

— Bu da nesi? dedi. Yoksa bu genç rahip tören için mi hazırlanıyor? Belki de piskoposun kâtibidir... O da deminki uşaklar gibi küstahlık edecektir... Ne yapalım, ne olursa olsun, hele bir deneyelim.

İlerledi ve gözlerini tek pencereden ayırmadan, bir an bile dinlemeksizin yavaşça kutsallamaya devam eden bu gence bakarak ağır adımlarla salonun bir ucundan öbür ucuna yürüdü.

Yaklaştıkça, onun kızgın olduğunu daha iyi fark ediyordu. Dantelâlı atkının ne kadar zengin işlemeli bir şey olduğunu görünce, Julien gayri ihtiyarî muhteşem aynanın birkaç adım ötesinde durdu.

Nihayet, kendi kendine:

— Onunla konuşmak görevim, dedi.

Fakat salonun güzelliği karşısında heyecanlanmıştı; işiteceği ağır sözleri düşünerek daha şimdiden üzülüyordu.

Genç adam, Julien'i aynadan gördü, arkasına döndü ve kızgınlığı birdenbire geçerek, çok tatlı bir sesle:

— Söyleyin bakalım, mösyö, nihayet düzeltilmiş mi? diye sordu.

Julien donakaldı. Genç adam kendisine doğru dönerken, göğsünün üstündeki haçı görünce Agde Piskoposunun karşısında olduğunu anladı. «Ne kadar da genç! Olsa olsa benden yedi sekiz yaş büyük!..» diye düşündü.

Mahmuzlarından utandı. Sıkılarak:

— Monseigneur, diye cevap verdi, beni Ruhanîler Kurulu temsilcisi M. Chélan gönderdi.

Piskopos, Julien'in sevincini büsbütün artıran kibar bir sesle:

— Ya! dedi, bana kendisini çok övdüler. Fakat, affedersiniz mösyö, ben sizi bana tacı getirecek olan kimse sandım. Pa-

ris'te iyi ambalaj yapmamışlar, üst taraftaki gümüş sirmalar fena halde zedelenmiş.

Bu sözleri söyledikten sonra genç piskopos kederli bir tavırla:

— Çok çirkin duracak; diye ilâve etti. Hem de beni hâlâ bekletiyorlar.

Julien:

— Yüksek müsaadenizle gidip tacı alayım, monseigneur, dedi.

Julien'in güzel sözleri, etkisini gösterdi. Piskopos hoş bir nezaketle:

— Öyleyse gidiniz, mösyö, dedi; bana hemen gerek. Ruhânîler Kurulundaki bayları beklettiğimden ötürü çok üzgünüm.

Julien, salonun ortasına gelince, piskoposa döndü ve onun tekrar kutsallama denemeleri yaptığını gördü. İçinden:

— Bu ne olabilir? diye sordu, biraz sonra yapılacak dinsel tören için gerekli bir hazırlık olsa gerek.

Uşakların bulunduğu odaya gelince, taçın eller arasında do-laştığını gördü. Julien'in emredici bakışı karşısında gayri ihtiyarî piskoposun taçını ona verdiler.

Julien, taçı elinde taşımaktan gurur duyuyordu. Salondan geçerken, yavaş yavaş yürüyor, taçı saygı ile tutuyordu. Piskoposu aynanın karşısında oturmuş buldu, fakat arada sırada, sağ eli, yorgun olmasına rağmen, hâlâ kutsallama işaretleri yapıyordu. Julien, taçını giymesi için yardım etti. Piskopos başını salladı ve memnun bir tavırla:

— Oh! Başımda iyi duracak, dedi. Biraz öteye gider misiniz?

Piskopos çabucak salonun ortasına gitti, sonra aynaya ağır adımlarla yaklaşarak, kızgın halini yine takındı ve ciddî bir tavırla kutsallama işaretleri yapmaya başladı.

Julien, şaşırmış bir halde, yerinden kımıldamıyor, gördüğünü anlamak istiyor, fakat bir türlü cesaret edemiyordu. Piskopos durdu ve ciddiyetini çabuk kaybeden bir tavırla Julien'e bakarak:

— Mitramı nasıl buluyorsunuz, mösyö, yakışıyor mu? diye sordu.

— Çok monseigneur!..

— Çok arkada değil ya? Çünkü arkada durduğu zaman in-

sana aptal hali veriyor; fakat, bir subay serpuşu gibi gözlerinin üstüne de eğmek doğru olmaz.

— Bence çok iyi gidiyor.

— *** Kralı, pek yaşlı ve şüphesiz çok ağır başlı papazlar görmeye alışmıştır. Ona, yaşım dolayısıyla, toy bir adam gibi görünmek istemem.

Bunun üzerine piskopos yine kutsallama işaretleri yaparak yürümeye başladı.

Julien, nihayet anlamaya cesaret ederek:

— Anlaşıldı, dedi kutsallama töreni için denemeler yapıyor.

Biraz sonra, piskopos:

— Hazırım, dedi. Haydi, mösyö, gidip Ruhanîler Kuruluna ve temsilcisine haber veriniz.

Çok geçmeden, M. Chélan, arkasında papazların en yaşlısı olan iki kişi olduğu halde, Julien'in henüz fark etmediği çok büyük ve oymalı bir kapıdan içeriye girdi. Fakat bu kez Julien haddini bilerek en arkada yer aldı ve piskoposu ancak, kapının önüne üşüşen rahiplerin omuzları üzerinden görebiliyordu.

Piskopos salonda ağır ağır ilerliyordu; kapının eşiğine geldiği zaman papazlar ayinde alacakları düzen üzerine sıralandılar; dışarıda ortalık günlük güneşlik olduğu halde, bu koridorlar kasvetli ve rutubetli idi. Nihayet, keşişler bölümünün büyük kapısına vardılar. Böyle güzel bir tören karşısında Julien hayran kaldı. Piskoposun bu kadar genç olduğunu görünce içinde yine ihtirası uyandı. Onun duygusallığına ve nezaketine hayran olmuştu. Bu nezaket, hatta en iyi günlerinde bile olsa, M. de Rênal'in nezaketinden bambaşka bir şeydi. Julien, kendi kendine: «İnsan toplumda en yüksek mevkie ne kadar yükselirse o oranda böyle kibarca muameleyle karşılaşıyor» dedi.

Kimseye yan kapılardan birinden girdikleri sırada, ansızın müthiş bir gürültü köhne kubbeleri çınlattı; Julien kubbelerin yıkılacağını sandı. Bu gürültüyü yapan yine şu küçük toptu, sekiz çift atı dörtnala sürerek onu buralara kadar getirmişlerdi; şimdi Leipsick'te yararlık göstermiş olan kahramanlar sanki karşılarında Prusyalılar varmış gibi, dakikada beş kez ateş ediyorlardı.

Fakat bu şanlı gürültü Julien'e hiç etki yapmadı; o, artık

Napoléon'u da, askerliğin ne kadar şerefli bir meslek olduğunu da düşünmüyor:

— Bu kadar genç yaşta Agde Piskoposu olmak!.. diye şaşıyordu. İyi ama Agde nerede? Kim bilir ne kadar maaş alıyor? Belki de yılda iki yüz bin franktır.

Uşakları piskoposa tören cüppesini getirdiler; bunun kollarından birini M. Chélan'ın taşıması gerekti; ama kendisi sadece tutmakla yetindi, asıl taşıyan Julien oldu. Piskopos, cüppesinin altına girdi. Gerçekten kendisine yaşlı bir adam hali vermeye muvaffak olmuştu. Bizim kahramanın hayranlığına artık diyecek yoktu.

— İnsan becerikli olunca elinden neler gelmiyor, diye düşündü.

Kral içeri girdi. Julien onu yakından görmek mutluluğuna erişti. Piskopos kralı okşayıcı sözlerle karşıladı ve Majestenin önünde çok büyük bir nezaket eseri olan az çok heyecanlı bir tavır takınmayı da unutmadı.

Bray-le-Haut manastırındaki töreni uzun uzadıya anlatacak değiliz; on beş gün süreyle vilâyette çıkan bütün gazetelerin sütunları hep bu törenin tafsilâtıyla doldu. Piskoposun söylediği nutuktan sonra Julien, kralın, Charles le Téméraire'in sülâlesinden olduğunu öğrendi.

Daha sonra, Julien, görevi icabı, bu törenin kaç paraya mal olduğunu incelemek zorunda kaldı. Yeğenini bir piskoposluğa getirten M. de la Mole, bütün masrafları da kendi üzerine almak nezaketini de göstermişti. Yalnız Bray-le-Haut'da yapılan tören üç bin sekiz yüz franga patladı.

Piskoposun nutkuna cevap verdikten sonra Majeste, kubbenin altında yer aldı ve mihrabın yanında duran bir yastığa gayet dindarca bir tavırla diz çöktü. Kilisenin ayinlere mahsus bölümü, iki basamakla çıkılan tahta sıralarla çevrilmişti. Julien bu merdivenin üst basamağında, M. Chélan'ın dizi dibine oturmuştu; Roma'da Sixtine kilisesinde kardinalin eteğini tutan bir genç rahibe benziyordu.

Bir *Te Deum* okundu, buhurdanlar her tarafa dalgalar halinde yayıldı, silâh ve top sesleri durmadan birbirine karıştı; köylüler dinsel bir saygı içinde kendinden geçercesine mutluluk duyuyorlardı. Böyle bir gün, ihtilâlcî gazetelerin yüz sayıya yaptıkları işi bir anda yapıverir.

Julien, gerçekten içten gelen bir kendini bırakışla dua eden krala altı adım ötede idi. Onun, hemen hemen dantelasız bir elbise giymiş, müstehzi bakışlı bir adam olduğunu ilk kez fark etti.

Fakat bu çok sade elbisenin üstünde gök mavisi renginde bir kordon vardı. Kralın, kendi deyimiyle kumaşı görünmeyecek derecede sırma ile işlenmiş elbiseler giymiş olan birçok asilzadelerden daha çok yakınında idi. Biraz sonra bu adamın M. de la Mole olduğunu öğrendi. Onun davranışını kibirli, hat-ta küstahça buldu.

— Bu marki, benim güzel piskoposum kadar nazik olmasa gerek, diye düşündü. Ah! Rahiplik mesleği insana bir olgunluk ve ağır başlılık veriyor. İyi ama kral buraya ereni görmeye geldi, bense eren meren görmüyorum. Aziz Clément nerelerde acaba?

Yanıbaşında duran genç bir rahip, erenin saygı değer armağanının, kilisenin yukarsında bir türbede bulunduğunu söyledi. Julien:

— Bir türbe de nedir? diyecek oldu.

Fakat bu kelimenin anlamını da sormak istemedi. Artık dikkat kesilmişti.

Bir hükümdar bir kenti ziyaret ettiği zaman, teşrifata göre piskoposun danışman rahipleri kendisine eşlik etmezler. Fakat türbeye gitmek üzere yürümeye başlarken Agde piskoposu papaz Chélan'ı çağırdı; Julien de onun peşi sıra gitmek cüretinde bulundu.

Uzun bir merdiveni çıktıktan sonra, çok küçük, fakat yal-dızlı, gotik pervazı son derece tezyinatlı bir kapının önüne geldiler. Bu tezyinat sanki daha bir gün önce yapılmış gibiydi.

Kapının önünde, Verrières'in en kibar ailelerine mensup yirmi dört genç kız diz çökmüştü. Kapıyı açmadan önce, piskopos yüksek sesle dua ederken, kızlar da onun güzel dantellarını, kibarlığını, o kadar genç ve tatlı yüzünü seyre doyamıyorlardı. Bu manzara karşısında bizim kahraman zaten başından giden aklını büsbütün kaybetti. O anda, engizisyon uğrunda, hem de canı gönülden çarpışmaya hazırdı. Kapı birden bire açıldı. Küçük türbe sanki alev almış gibi ışıklar içinde parlı-yordu. Mihrabın üstünde, sekiz sıraya dizilmiş, aralarına demet demet çiçekler yerleştirilmiş binden çok mum vardı. Tatlı bir

günlük kokusu kapıdan dışarıya doğru hücum ediyordu. Daha yeni yaldızlanmış olan kubbe küçüktü ama çok yüksekti. Julien, mihrabın üstünde on beş ayaktan fazla boyları olan mumlar gördü. Genç kızlar hayret sesleri çıkarmaktan kendilerini alamadılar. Türbenin kapısı önünde bu küçük sofaya yirmi dört kızıdan, iki papazdan ve Julien'den başka kimseyi kabul etmemişlerdi.

Çok geçmeden kral, peşinde yalnız M. de la Mole ile baş mabeyincisi olarak geldi. Nöbetçiler bile dışarıda kaldılar ve orada diz çökerek hazır ol vaziyetinde durdular.

Majeste, dua rahlesine kendisini atarcasına ilerledi. Yaldızlı kapıya yapışır gibi arkasını dayamış olan Julien ancak o vakit bir genç kızın çıplak kolu üzerinden, Aziz Clément'in o nefis heykelini gördü. Azizi, genç Romalı asker elbisesiyle gösteren bu heykel, mihrabın altında gizlenmişti. Boynundaki büyük yaradan insan, kanların aktığını sanıyordu. Bu eseri vücuda getiren sanatçı doğrusu sanatın zirvesine ulaşmıştı. Aziz Clément'in can çekişen, fakat her şeye rağmen sevimliliğini kaybetmeyen gözleri yarı kapalı bir haldeydi. Yeni terlemiş bıyıklarının çerçevelediği güzel ağzı da, sanki yarı açık bir halde dua eder gibiydi. Bunu görünce, Julien'in yanında duran genç kız hüngür hüngür ağlamaya başladı; göz yaşlarından bir damla da Julien'in eli üzerine düştü.

Tâ on fersahlık çevredeki uzak köylerden gelen çan seslerinin bozduğu derin bir sessizlik içinde edilen kısa bir duadan sonra, Agde piskoposu kraldan söz söylemek için müsaade diledi. Çok dokunaklı olan kısa söylevini birtakım basit sözlerle bitirdi; fakat, yaptığı etki bu yüzden daha çok oldu.

— Genç Hristiyan kızları, dünyanın en büyük krallarından birinin, Ulu Tanrının hizmetkârları olan bizlerin önünde diz çöktüğünü hiç bir zaman akıldan çıkarmayın. Aziz Clément'in boynundaki şu yaradan da gördüğünüz gibi, yeryüzünde daima hırpalanan, öldürülen bu naçiz Hak yolcuları, ahirette muratlarına ererler. Bu mutlu günü ömrünüzün sonuna dek hatırlayacaksınız, değil mi, genç Hristiyan kızları? Dinsizlerden, imansızlardan nefret edeceksiniz. O kadar müthiş, fakat müthiş olduğu kadar da iyi olan Yüce Tanrıya sonuna kadar sadık kalacaksınız.

Bu sözleri söyledikten sonra, piskopos kalkarak, emredercesine:

— Söz veriyor musunuz? dedi.

Genç kızlar, gözlerinden yaşlar boşanarak:

— Söz veriyoruz dediler.

Piskopos, gürleyen bir sesle:

— Bu andınızı Yüce Tanrı adına kabul ediyorum, diye ilâve etti ve böylece tören sona erdi.

Kral bile ağlıyordu. Julien, ancak uzun bir süre geçtikten sonra, heyecanı yatışınca, Burgonya Dükası Philippe le Bone'a Roma'dan Papa'nın göndermiş olduğu Azizin kemiklerinin nerede olduğunu sorabildi. Balmumundan o güzel heykelin içinde saklı olduğunu söylediler.

Majeste, kendisiyle birlikte türbeye giren genç kızların kollarına, üstünde, *Dinsizlere lânet, Tanrıya ibadet* kelimeleri işlenmiş kırmızı kurdeleler bağlamalarına müsaade etmek lüt-funda bulundu.

M. de la Mole, köylülere bin şişe şarap dağıttı; o akşam, Verrières'de, liberaller binalarını kralcılardan yüz kat fazla ışıklarla donatmak için kendilerine göre bir neden buldular Kral, Verrières'den ayrılmadan önce, M. de Moirod'un hatırını sormak için evine uğradı.

DÜŞÜNMEKTEN İSTIRAP DOĞAR

Her günkü olayların gülünç yanı; insanı, ihtiraslardaki gerçek felâketi göstermez duruma getirir.

BERNAVE

M. de la Mole için hazırlanmış olan odanın, kral gittikten sonra, yine eski eşyası yerleştirilirken, Julien, dörde katlanmış, çok kalın bir kâğıt buldu. Birinci sayfanın altında şu kelimeleri okudu:

«Senato üyelerinden, kralın nişanlarına malik, vs. vs. asaletmeap Monsieur le Marquis de la Mole'e¹.

«Monsieur le Marquis,

«Hayatımda Hak yolundan hiç ayrılmadım. Menhus 93 yılında Lyon şehri muhasara edilip de üzerine bombalar yağdırıldığı zaman ben de oradaydım. İbadet etmek hususunda kusur etmiyorum; her pazar, mahallemizdeki kiliseye ayine gidiyorum. Paskalya yortusunda dinsel görevlerimi hatta o menhus 93 yılında bile yapmakta kusur etmedim. Evimde çalışan aşçı kadın, evet ihtilâlden önceki zamanlarda hizmetçilerim vardı, bu kadıncağız cumaları et yemez. Verrières'de herkesin saygısını kazanmış bulunuyorum; hem de, övünmek gibi olmasın ama, buna hak kazanmış bir insanım. Dinsel törenlerde kubbenin altında, papazla belediye başkanı yanında yürürüm. Olağanüstü zamanlarda, kendi paramla aldığım kocaman bir mumu taşıyorum. Paris'te Maliye Nezaretinde bu söylediklerimi ispat edecek belgeler vardır. Monsieur le Marquis'den Verrières'in piyango bayiliğini diliyorum; şimdiki bayi çok hasta olduğundan bu yer her halde, her ne suretle olursa olsun, boşalacaktır; hem zaten bu adam seçimlerde de düşmanlarımıza oy vermeyecektir, ilâ...

De Cholin»

1. Eserin ilk basılışının provalarında yazar, Seigneurie'yi değiştirerek Excellence yapmıştır. (Çevirenin notu)

Bu dilekçede, de Moirod imzasını taşıyan ve «Bu dilekçeyi yazan sadık tebaanızdan size dün de¹ bahsetmek şerefine nail olmuşum, ilâ...» kelimeleriyle başlayan bir ek vardı.

Julien, kendi kendine:

— Bak, dedi, şu Cholin budalası bile bana hangi yoldan gitmek gerektiğini gösteriyor.

Kral, Agde Piskoposu, Marquis de la Mole, köylülere dağıtılan on bin şişe şarap, Moirod zavallısının attan düşmesi ve madalya ile taltif edilmek umudu ile evinden bir ay dışarı çıkmaması hakkında uydurulan yalanlardan, budalaca yorumlardan, saçma tartışmalardan yedi sekiz gün sonra her şey unutulmuş, yalnız kerestecinin oğlu Julien Sorel'in muhafız birliğine pistonla² sokulmuş olması, aşırı bir haksızlık diye günün konusu olmuştu. Sabah akşam, kahvede sesleri kısılincaya kadar eşitlikten dem vuran zengin kumaş tacirlerinin bu hususta neler söylediklerini bir dinlemeliydi. Bu rezaleti yapan hep o Madame de Rênal denilen kendini beğenmiş kadındı. Peki ama, bunu neden yapmıştı? Küçük rahip Sorel'in güzel gözleri ve terütaze yanakları bu sorunun karşılığını açıkça veriyordu.

Vergy'ye döndüklerinden pek az sonra, çocukların en küçüğü Stanislas Xavier hummaya tutuldu; Madame de Rênal birdenbire vicdan azabı içinde kıvranmaya başladı. Yaptıklarından ilk kez böyle sürekli pişmanlık duyuyordu; mucize kabilinden olarak, işlediği günahın ne kadar büyük olduğunu anlar gibi oldu. Gerçi dindarlık onun iliklerine kadar işlemişti. Ama işlediği suçun Tanrının gözünde ne kötü bir şey olduğunu da o ana kadar düşünmemişti.

Vaktiyle Sacré-Coeur manastırında iken, Tanrıyı büyük bir aşkla sevmişti; o zaman onu ne kadar seviyordu ise şimdi de o oranda korkuyordu. Bu korku, düşünceden doğmadığı için daha müthiş oluyordu. Julien, en küçük bir yargının bile onu yatıştırmak şöyle dursun, büsbütün kızdırdığını anladı; Madame de Rênal bu gibi sözleri şeytanın sözleri sayıyordu. Mama-

1. Fransızca metinde, *de Moirod*'nun imlâsının bozukluğunu göstermek için "hier", yani "dün" kelimesi "yert" şeklinde yazılmıştır. (*Çevirenin notu*)

2. Fransızcada "bombarder", yani aslında "bombalamak" fiili halk diliyle pistonlamak" anlamına da gelir. Esasen yazar da bu sözcüğü italik harflerle yazmıştır. (*Çevirenin notu*)

fihi, Julien de küçük Stanislas'ı çok sevdiğinden, annesine çocuğundan bahsettiği zamanlar sözleri daha iyi karşılanıyordu; çok geçmeden hastanın durumu ağırlaştı. O zaman vicdan azabı yüzünden Madame de Rênal'in gözüne uyku girmez oldu; korkunç bir sessizlik içine dalmış, odadan bir türlü çıkmıyordu. Eğer nadiren ağzını açıyorsa, o da sırf işlediği günahı Tanrıya ve insanlara itiraf etmek içindi.

Julien, onunla baş başa kalınca:

— Allah aşkına, kimseye bir şey söylemeyin, diyordu; benden başka dert ortağınız olmasın. Eğer beni hâlâ biraz olsun seviyorsanız, kimseye bir şey söylemeyin. Söyleyecekleriniz Stanislas'ımızın ateşini geçirmez.

Kadın, ancak Julien'den nefret ederse Tanrının gazabını yatıştırabileceğini, yoksa oğlunun öleceğini aklına koymuştu. Zaten bütün üzüntüsü de, âşığından nefret edemeyeceğini anlamış olmasından ileri geliyordu.

Bir gün Julien'e:

— Benden uzaklaşınız, dedi; Allah aşkına bu evden gidin. Sizin burada bulunmanız yüzünden oğlum ölecek.

Sonra, alçak sesle:

— Allah beni cezalandırıyor, diye ilâve etti; o adaletlidir; adaletine taparım; benim işlediğim günah feci bir şey, hem de bu güne kadar vicdan azabı duymadan yaşamıştım! Demek benim o halim Allahın gözünde artık yerim kalmadığının ilk işaretiymiş. Öyleyse şimdi günahımın iki katını ödeyeceğim.

Julien bu sözleri duyunca son derece müteessir oldu. Bu sözlerde ne iki yüzlülük, ne aşırılık vardı. İçinden:

— Beni sevmekle çocuğunu öldürdüğünü sanıyor, ama, bedbaht kadın yine, beni oğlundan çok seviyor. İşte, onu mahveden vicdan azabı bu. Artık kuşku kalmadı; işte, duyguların güçlü oluşu diye buna derler. İyi ama, nasıl oldu da, benim gibi yoksul, aile terbiyesi görmemiş, cahil ve bazen görgüsüz, kaba bir adam onun kalbinde böyle bir aşk uyandırdı? diyordu.

Bir gece, çocuğun durumu büsbütün fenalaştı. Sabahın ikisinde M. de Rênal oğlunu görmeye geldi. Ateşler içinde çırpınan yavrucak kıpkırmızı kesilmişti, babasını tanıyamadı. Madame de Rênal birdenbire kocasının ayaklarına kapandı. Julien,

onun artık her şeyi itiraf ederek kendini ebediyen mahvetmek üzere olduğunu gördü.

Çok şükür ki bu garip hareket M. de Rênal'i rahatsız etti ve:

— Allaha ısmarladık! Allaha ısmarladık! diyerek odadan çıkmak istedi.

Önüne diz çöken ve gitmesine engel olmak isteyen karısı:

— Hayır, beni dinleyiniz, diye bağırdı. Gerçeği olduğu gibi öğrenin! Oğlumu öldüren benim, ben. Ona hayatı verdiğim gibi şimdi de alıyorum. Allah beni cezalandırıyor; zira onun gözünde ben bir caniyim. Kendi kendimi yok etmem, rezil etmem gerek; belki bu fedakârlık sayesinde Rabbin gazabını yatıştırabilirim.

M. de Rênal'de muhayyile namına bir şey olsaydı, bu kadarla da gerçeği anlardı.

Dizlerine sarılmak isteyen karısını iterek:

— Acayip düşünceler, diye bağırdı. Bütün bunlar saçma şeyler! Julien, ortalık aydınlanınca doktoru çağırıntınız.

Bu sözü söyledikten sonra odasına yatmaya gitti. Madame de Rênal, yarı baygın bir halde yere kapandı ve kendisine yardım etmek isteyen Julien'i asabî bir hareketle itti.

Julien hayretler içinde kaldı. Kendi kendine:

— İşte kocasına ihanetin sonu, dedi. Şu düzenbaz papazların yoksa hakkı mı var? Onlar ki bunca günah işliyorlar, acaba günah denilen şeyin içyüzünü bilmek imtiyazını ellerinde mi tutuyorlar? Ne garip şey!

M. de Rênal'in gittiği yirmi dakika olduğu halde, Julien, sevdiği kadının hâlâ başını çocuğun küçük karyolasına dayamış, hareketsiz ve hemen hemen kendinden geçmiş bir halde durduğunu gördü. İçinden:

— İşte, beni tanıdığı için sonsuz bir bedbahtlığa uğrayan yüksek ruhlu bir kadın, dedi. Saatler çabuk geçiyor. Ona ne gibi bir yardımda bulunabilirim? Bir karar vermek gerek. Burada artık bahis konusu olan ben değilim. Elâlem ve başkalarının davranışlarından bana ne? Ona nasıl yardım edebilirim?.. Ondak uzaklaşmak suretiyle mi? Fakat onu en korkunç bir azap içinde nasıl yalnız bırakırım? Kocasını denilen o kuklanın ona iyiliğinden çok fenalığı dokunuyor. Kasabada söylenirken

ağzından acı bir söz çıkar; kadıncağız çıldırır, kendini pıncere-den atar. Eğer onu bırakırsam, kollamazsam, kocasına her şeyi itiraf eder. Kim bilir, belki de, adam da karısının konacağı mirasa filan aldırış etmez, bir rezalet çıkarır. Aman Yarabbi, günah çıkartırken şu Maslon denilen domuza her şeyi söyleyebilir! Altı yaşındaki bir çocuğu bahane ederek bu evden çıkmadığına bakılacak olursa, bir maksadı var her halde. Madame de Rênal'de ıstırap ve korku yüzünden, onun ne tıynette bir adam olduğunu unutuyor, onun varlığında sadece bir papaz görüyor.

Madame de Rênal, birdenbire gözlerini açarak:

— Git buradan, git, dedi.

Julien:

— Bu anda senin için ne yapmam gerektiğini öğrenebilmek için canımı bin kez feda ederim, diye cevap verdi; seni hiç bir zaman şu andaki kadar çok sevmedim, benim güzel meleşim, daha doğrusu, sana lâayık olduğun şekilde ancak şimdi tapmaya başladım. Senden uzakta, hem de benim yüzümden mutsuz olduğunu bilerek ben nasıl yaşarım? Fakat benim çekeceğim ıstırapları bir tarafa bırakalım. Buradan gideceğim, evet, sevgilim. Yalnız unutma ki senden uzaklaşacak olursam, seni korumayacak ve kocanla senin aranda bulunmayacak olursam, ona her şeyi söyleyecek ve bu suretle mahvolacaksın. Düşün ki seni evinden alçakcasına kovar. Bu rezalet de Verrières'de, Besançon'da dillere destan olur. Herkes kabahati sana yükleyecektir; bu yüz karasından hiç bir zaman kurtulamazsın.

Madame de Rênal, ayağa kalkarak:

— Benim de istediğim bu ya! diye bağırır.

— İyi ama, bu müthiş rezalet onu da felâkete sürükler.

— Fakat ben kendi kendimi rezil etmek, çamura atmak istiyorum; belki de bu suretle oğlumun hayatını kurtarırım. Bu rezalet herkesin gözünde cezamı çekmem sayılmaz mı? Benim zayıf aklımın aldığına göre, Allaha karşı yapabileceğim fedakârlık bu değil midir?.. Kim bilir belki de benim bu hareketimi kabul eder de yavrumu bağışlar! Bana bundan daha ağır bir fedakârlık göster, derhal yapayım.

— Bırak kendi cezamı kendim vereyim. Ben de suçluyum. «Trappe» manastırına kapanmamı ister misin? Her türlü yok-«ulluğa katlanarak geçecek böyle bir hayatın cefası belki Al-

lahın gazabını yatıştırır. Ah, yarabbim! Ne olurdu, Stanislas'ın yerine ben hastalansaydım...

Madame de Rênal kalkarak Julien'in kollarına atıldı ve:

— Ah, onu sen de seversin, sen de seversin, dedi.

Daha bu sözleri söylerken onu dehşetle iterek diz çöktü ve:

— İnaniyorum. İnaniyorum, diye devam etti. Ey benim biricik dostum! Ne olurdu Stanislas'ın babası sen olsaydın. O zaman seni oğlundan çok sevmek böyle müthiş bir günah sayılmazdı.

— Burada kalmama ve bundan böyle seni bir kardeş gibi sevmemi ister misin?

— Günahımızın kefareтини ancak böyle ödeyebiliriz, bu fedakârlık Allahın gazabını yatıştırabilir.

Madame de Rênal, ayağa kalkıp Julien'in başını elleri arasına aldı ve biraz uzakta gözlerinin önünde tutarak:

— Ya ben? Ya ben? diye bağırdı, seni bir kardeş gibi sevecek miyim? Seni bir kardeş gibi sevmek elimden gelir mi?

Julien, hüngür hüngür ağlıyordu.

Onun ayaklarına kapanarak:

— Sana itaat edeceğim, dedi, her ne istersen yapacağım; benim için artık yapacak bir şey kalmadı ki. Aklım başımdan gitti; bir türlü karar veremiyorum. Seni bırakıp gidecek olursam, kocana her şeyi anlatırsın ve bu yüzden kendini de, onu da felâkete sürüklersin. Burada kalacak olsam, beni oğlunun ölümünden sorumlu tutacaksın, vicdan azabından ölüyorsun. İstersen ben gideyim, bir deneyelim bakalım... İstersen senden yedi sekiz gün ayrılmakla kendimi cezalandırayım. Bu süre içinde gider, istediğin yerde yalnız yaşarım. Örneğin Brayle-Haut manastırında. Fakat ben yokken kocana hiç bir şeyi itiraf etmeyeceğine yemin et. Düşün ki ona bir şey söylecek olursan bir daha buraya dönemem.

Madame de Rênal söz verdi, Julien gitti, fakat iki gün sonra çağrıldı. Kadın:

— Sen burada olmayınca yeminimi tutmaya imkân yok, diyordu. Bakışlarıyla bana daima susmamı ihtar etmeyecek olursan kocama her şeyi anlatacağım. Bu iğrenç hayatın her saati bana bir gün kadar uzun geliyor.

Nihayet Allah bu zavallı anaya acıdı. Stanislas yavaş ya-

vaş tehlikeyi anlattı. Fakat artık buz kırılmış ve günahının derinliğini anlamıştı; bundan sonra bir daha dengesini bulamadı. Vicdan azapları devam etti ve bu temiz kalpte yapması gereken etkiyi yaptı. Kadının hayatı hem cennette, hem cehennemde geçiyordu: Julien'i görmediği zamanlar cehennem, onun ayaklarına kapandığı zaman cennet. Kendisini tamamıyla aşkına kaptırmak cüretini gösterdiği anlarda bile ona:

— Artık hiç bir umudum kalmadı, diyordu; ben beddualı bir kadınam, hem de affedilmeyecek beddualılardan. Sen gençsin, bana kapıldın, Allah seni affedebilir; fakat ben artık onun lânetine uğradım. Bundan eminim. Korkuyorum; gözlerinin önünde cehennemi görür de kim korkmaz? Fakat yaptığıma da pişman değilim. Şayet bu günahı bir daha işlemek gerekseydi yapardım. Yeter ki Allah beni şimdiden yeryüzünde, hele çocuklarımı elimden alarak cezalandırmasın; ben bu kadarına da lâıyk değilim. Fakat sen; benim Julien'im, bari sen mutlu musun? Seni istediğin kadar, yeter derecede seviyor muyum? diye bağırdığı anlar da oluyordu.

Bilhassa fedakârlıklarla dolu bir aşka ihtiyacı olan Julien, çekingenliği ve gururu yüzünden, böyle her an katlanılan büyük bir yoksunluğu tasavvur etmeye dayanamazdı. Madame de Rênal'i taparcasına seviyordu.

— O istediği kadar asil bir kadın, ben de bir işçinin oğlu olayım, beni seviyor... diyordu. Ben onun yanında âşık görevi yapmak zorunda olan bir uşak değilim.

Bu korkusu geçince, Julien kendisini aşkın bütün çılgınlıklarına öldürücü kuşkuıyla kaptırdı.

Madame de Rênal aşkından şüphe edildiğini görünce:

— Hiç olmazsa, beraber geçireceğimiz şu kısa süre içinde seni mutlu edebilsem! Vakit kaybetmeyelim; yarın belki de artık bir daha senin olamayacağım. Şayet Allah beni çocuklarımı elimden alarak cezalandıracak olursa, yalnız seni sevmek için yaşamaya, bu cinayeti benim işlediğimi görmemeye çalışmam beyhude olur. Ben böyle bir felâkete dayanamam, ölürüm. Yaşamak istesem bile yaşayamam; çıldırırım, diyordu.

— Ah! Ne olurdu, biraz önce Stanislas'ın yerine hummaya yakalanmayı istediğim gibi, senin günahın da benim boynuma yazılsa!

Bu büyük ruhsal bunalım yüzünden Julien'in sevgilisine

karşı beslediği duygu başka bir nitelik aldı. Onun aşkı artık sadece güzelliğe karşı duyulan hayranlıktan ve bu güzelliği elde etmenin verdiği zevkten ibaret değildi.

Onların mutluluğu bundan sonra daha üstün bir mutluluk, bağırılarını yakan ateş daha şiddetli bir ateş oldu. Bazen çılgınca coştukları oluyordu. Mutlulukları dışardan bakan birisine daha büyük görünebilirdi. Fakat, aşklarının ilk zamanlarındaki o harikulâde huzur ve sükûnu, Madame de Rênal'in Julien tarafından umut ettiği kadar sevmekten başka korkusu olmadığı günlerdeki pürüzsüz mutluluğu, bulutsuz bahtiyarlığı bir daha bulamadılar. Onların mutluluğu bazen bir cinayete benziyordu.

En mutlu ve görünüşte en sakin olan anlarında, Madame de Rênal, ansızın, Julien'in elini çırpınan parmaklarıyla sıkarak:

— Yarabbim! Cehennemi görüyorum, diye bağırıyordu. Ne korkunç bir işkence! Ben bunlara müstahakım.

Bu sözleri söylerken sevgilisini kolları arasında sıkıyor, ona âdeta bir sarmaşığın duvara sarıldığı gibi sarılıyordu.

Julien, bu coşkun ruhu beyhude yere yatıştırmaya çalışıyordu. Madame de Rênal onun elini alıyor ve durmadan öpüyordu. Sonra, korkunç bir hayale dalarak:

— Cehennem, diyordu, cehennem benim için bir lütuf olur; yeryüzünde onunla beraber geçirilecek birkaç günüm daha kaldı, fakat daha bu dünyada iken cehennem hayatı yaşamak, yavrularımın ölümünü görmek... Mamafih, belki de bu sadece affedilirim... Ah, Yarabbim! Bana yaptıklarımın kefareti bu şekilde ödetme. Bu zavallı çocuklar sana hiç karşı gelmediler; ben, ben, suçlu olan yalnız benim: Kocam olmayan bir adamı seviyorum.

Sonra, Julien, Madame de Rênal'in görünüşte sakin bir hal aldığını fark ediyordu. Gerçekte ise onun bu hali, sevgilisine hayatı zehir etmemek için kendini zorlamasından ileri geliyordu.

Bu aşk, pişmanlık ve zevk anlarının birbirini izleyişi arasında, günler sanki bir şimşek hızıyla gelip geçiyordu. Julien, artık eskisi gibi düşünceye dalmıyordu.

Matmazel Elisa, küçük bir davasını izlemek üzere Verrières'e gitti. M. Valenod'nun Julien'e karşı çok kızmış oldu-

ğunu gördü. Elisa öğretmenden nefret ediyor ve ondan sık sık M. Valenod'ya bahsediyordu. Ona, bir gün:

— Size bütün gerçeği olduğu gibi söyleyecek olsam beni mahvedersiniz, dedi. Bu gibi küçük işlerde sizler hep birlik oluverirsiniz.... Zavallı hizmetçilerin bir şeyi itiraf etmeleri hiç bir zaman affolunmayan bir suç sayılır.

Valenod, bu beylik sözleri sabırsızlanarak kısa kestirdikten sonra, onurunu fena halde kıracak birtakım şeyler öğrendi.

Altı yıl süre ile etrafından pervane gibi döndüğü ve herkesin yaptığı dedikodulara aldırış etmeden bir dediğini iki yapmadığı, rnemleketin en kibar kadını, o kadar mağrur olan, hor görmeleri karşısında kaç kez kızarıp bozardığı o kadın gitsin de öğretmen kılığına giren bir uşak parçasıyla düşüp kalksın! Hele, kimsesizler yurdu müdürünü öfkeden çatlamak ister gibi, bu âşığı taparcasına sevsin!..

Elisa:

— Hem de, Mösyö Julien onu elde etmek için pek o kadar zahmet de çekmedi, madamın hatırı için o her zamanki soğuk tavrını bile bırakmadı, diye ilâve ediyordu.

Elisa, ancak sayfiyeye gittikten sonra iyice kanaat getirmişti, ama aralarında bir şey geçtiğini daha önceleri sezdiğini sanıyordu. Kıskançlıkla karışık bir sesle:

— Beni vaktiyle almak istememesinin nedeni de her halde bu imiş, diye ilâve etti. Bense, aptal gibi, gidip Madame de Rênal'e danışmışım! Öğretmenle benim için konuşmasını rica etmişim!

Daha o akşam Monsieur de Rênal'e kentten gazetesıyla beraber, evinde olup bitenleri etraflıca anlatan imzasız uzun bir mektup geldi. Julien, onun mavimtrak bir kâğıda yazılmış olan bu mektubu okurken sapsarı kesildiğini ve ikide birde gözlelerini kaldırarak kendisine sert sert baktığını gördü. O akşam belediye başkanının heyecanı bir türlü yatışmadı; Julien, ondan asıl Burgonya ailelerinin kökleri hakkında bilgi istediye de, bu sinsice yaltaklanışı fayda etmedi.

İMZASIZ MEKTUPLAR

Cümbüşleri fazla sınırlamayın; en güçlü yeminleri bile kandaki ateş bir samanmış gibi yakar.

Tempest¹

Gece yarısına doğru salondan çıkarlarken, Julien bir fırsatını bulup sevgilisine:

— Bu gece buluşmayalım, dedi, kocanız kuşkulanmaya başladı; içini çekerek okuduğu o mektubun birisi tarafından imzasız olarak gönderildiğine yemin ederim.

İyi ki Julien odasının kapısını kilitledi. Yoksa Madame de Rênal, delice bir düşünceye kapılarak bu ihtarın kendisiyle buluşmamak için bir bahane olduğunu sandı. İyiden iyiye akıllı başından gitti ve her zamanki saatte sevgilisinin kapısına geldi. Julien koridorda gürültü olduğunu duyar duymaz lambasını söndürdü. Birisi odasının kapısını zorluyordu; bu, Madame de Rênal miydi, yoksa kıskanç bir koca mı?

Ertesi sabah erkenden Julien'i kayıran aşçı kadın, ona kağıdında İtalyanca «Guardate alla pagina 130»² yazılı olan bir kitap getirdi.

Julien bu ihtiyatsızlık karşısında korkudan titredi, yüz otuzuncu sayfayı arada ve göz yaşlarıyla ıslanmış, acele ile yazılmış, imlâsı bozuk olan bu mektubun iğne ile iştirilmiş olduğunu gördü. Madame de Rênal her zaman oldukça doğru yazardı, bu kez böyle yanlışlar yapışı Julien'e dokundu ve bu müthiş ihtiyatsızlığı unutturdu. «Demek bu gece beni odana almak istemedin? Öyle anlarım oluyor ki ruhuna iyice giremediğimi sanıyorum. Bakışların bana dehşet veriyor. Senden korkuyorum. Yarabbim! Yoksa beni hiç mi sevmedin? Eğer böyle ise kocam her şeyi öğrensin, öğrensin de beni çocuklarımdan uzakta, köyde bir yerde, bir daha çıkmamak üzere hapset-

1. *Tempest*: Fırtına. Shakespeare'in bir dramı.

2. "130. sayfaya bakınız". (*Çevirenin notu*)

sin. Kim bilir belki de Allah bunun böyle olmasını istiyor. Zaten şurada birkaç günlük ömrüm kaldı. Fakat unutma ki beni öldürmekle sen de bir canavar olacaksın.

«Beni sevmiyor musun? Benim çılgınlıklarımдан pişmanlıklarımдан artık bıktın mı, imansız? Beni mahvetmek mi istiyorsun? Bunun için kolay bir çare gösteriyorum. Al, bu mektubu, git bütün Verrières halkına göster, daha doğrusu sadece M. Valenod'ya göster yeter. Ona, seni sevdiğimi söyle; fakat sevdiğimi, hayatın benim için seni gördüğüm günden itibaren başladığını söyle; ona, gençliğimin en çılgın zamanlarında bile sana borçlu olduğum mutluluğu hayal bile edemediğimi, senin uğruna hayatı da ruhu da feda ettiğimi söyle. Senin için bundan fazlasını feda edemeyeceğimi de bilirsin.

«Fakat o adam fedakârlığın ne demek olduğunu bilir mi? Ona söyle, çileden çıkarmak için söyle, fena yürekli bütün insanlara kafa tuttuğumu ve artık benim için beni hayata bağlayan adamın değişmediğini görmekten başka bir felâket olamayacağını anlat. Canımı feda etmek, ona işlediğim günahın kefareti olarak sunmak ve bu sayede çocuklarımın elimden alınması tehlikesinden kurtulmak benim için ne mutluluk olur!..

«Hiç kuşkun olmasın, sevgili dostum, eğer imzasız bir mektup geldiyse bu, altı yıl süre ile bana bir düziye bet sesiyle atla nasıl atladığını, safdilliklerini, bütün meziyetlerini böbürlenerek anlatan o iğrenç yaratıktan gelmiştir.

«Ortada imzasız bir mektup filan var mı? İnsafsız, işte seninle bu mesele hakkında konuşmak istiyorum, fakat hayır, iyi ettin. Seni kollarım arasında, belki de son kez sıkarken, katilen şu anda olduğu gibi soğukkanlılıkla muhakeme edemezdim. Bu andan itibaren artık eskisi gibi kolayca mutlu olamayacağım. Ama bu yüzden sizin canınız sıkılır mı bilmem? Dostunuz M. Fouqué'den eğlenceli bir kitap gelmediği zamanlar belki. Olan oldu; imzasız mektup gelmiş olsun olmasın, yarından tezi yok, ben kocama imzasız bir mektup aldığımı, seni gücendirmeyecek bir bahane bularak evine göndermesini ve gerekirse paradan çekinmemesini söyleyeceğim.

«Heyhat! Sevgilim, birbirimizden on beş gün belki de bir ay için ayrılacağız! Haydi sana hak veriyorum, sen de benim kadar ıstırap çekeceksin. Fakat bu imzasız mektubun yaptığı

etkiyi unutturmak için bundan başka çare var mı? Benim hakkımda kocama gelen bu ilk imzasız mektup değil ki. Heyhat! O zamanlar ben bu mektuplara ne kadar gülerdim.

«Maksadım, kocamı imzasız mektubun M. Valenod'dan geldiğini düşünmeye yöneltmektir; esasen ondan geldiğine de kuş-kum yok. Eğer buradan gidersen, muhakkak surette Verrières'de kal. Ben de kocamın aklına ne yapar yapar orada on beş gün kalmak fikrini sokarım; bu suretle, kocamla aramızda hiç bir soğukluğun olmadığını şu sersemlere göstermiş olurum. Bir kez Verrières'e gittin mi, artık herkesle, hatta liberallerle bile ahbap ol, orada kadınların hepsinin senin peşinden koşacakla-rını biliyorum.

«Sakin M. Valenod ile bozuşma, hani bir gün söylediğin gibi onun kulaklarını keseyim deme; bilakis onun yüzüne gül. Önemli olan bir şey varsa, o da herkesin seni Valenod'nun evine veya herhangi bir yere öğretmen olarak gideceğini sanmasıdır.

«İşte kocamın dayanamayacağı şey de budur; dayansa bile ne çıkar, sen yine Verrières'de oturacaksın ve ben de seni ara sıra görebileceğim. Seni o kadar çok seven çocuklarım seni görmeye gidecekler. Yarabbim! Çocuklarımı seni sevdikleri için daha çok sevdiğimi hissediyorum. Ne vicdan azabı! Bütün bunların sonu neye varacak?.. Ne yapacağımı şaşırmış bir haldeyim... Her neyse, nasıl hareket edeceğini anladın her halde, nazik, terbiyeli ol, şu kasaba adamlarını hor görmeye kalkışma, sana bunu önünde diz çökerek yalvarırım: Bizim akıbetimiz onların elindedir. Kocamın sana karşı herkesin söylediklerine bakarak hareket edeceğinden bir an bile şüphelen olmasın.

«İmzasız mektubu bana sen temin edeceksin; sabırlı ol ve eline bir de makas al. Aşağıdaki kelimeleri bir kitaptan kesip çıkar; sonra onları, yolladığım mavimtrak kâğıt üzerine zamlarla yapıştır; bu mektubu bana gönderen M. Valenod'dur. Odanı araştıracaklardır; makasla kestiğin kitabın o sayfalarını çıkarıp yakıver. Şayet aradığın kelimeleri bulamazsan, sabırlı ol ve bu kelimeleri harfleri bir araya getirmek suretiyle vücuda getir. Seni çok zahmete sokmamak için imzasız mektubu çok kısa yazdım. Heyhat! Eğer beni, korktuğum gibi, artık sevmiyorsan, bu mektubum sana kim bilir ne kadar uzun gelecektir!»

İmzasız mektup

«Madam,

«Çevirdiğiniz bütün dolaplardan haberimiz var; fakat kirli çamaşırlarınızın meydana çıkarmakta yararı olan kişiler de haberdar edilmiş bulunuyor. Size karşı hâlâ bir parçacık dostluk beslediğim için, kendinizi küçük köylüden tamamıyla kurtarmanızı tavsiye ederim. Bunu yapacak kadar akıllıca hareket edecek olursanız, kocanız aldığı imzasız mektuptaki şeylerin uydurma olduğuna inanır, biz de onu iknaa çalışmayız. Düşün ki elimdesin; titre, sefil kadın; bugün artık benim önümde dolambaçlı yollara sapmadan, dosdoğru yürümelisin.

«Bu mektubu vücuda getirecek olan kelimeleri yapıştırdıktan sonra (dikkat edecek olursan mektubun müdürün ağzı ile yazıldığını anlarsın) evden dışarı çık, ben sana rast geleceğim.

«Köye gidecek ve oradan yüzüm heyecanlı bir halde döneceğim; gerçekten çok heyecanlı olacağım ya. Yarabbim! Şu gözüme aldığım tehlikelere bir bak; bütün bunlar, hep senin kocama imzasız bir mektup yazıldığını sezer gibi olduğun için ha! Velhasıl, yüzüm perişan bir halde, tanımadığım bir adamın verdiğini söyleyerek o mektubu kocama vereceğim. Sen, o sırada, çocuklarını alıp büyük koruların yoluna gezmeye git ve yemek vaktinden önce dönme.

«Kayaların üzerinden şatonun güvercinlik kulesini görebilirsin. İşlerimiz yolunda giderse, oraya beyaz bir mendil asacağım; aksi halde kulede hiç bir şey göremeyeceksin.

«Vefasız, gezmeye gitmeden önce, kalbin, beni sevdiğini söylemek için seni bir fırsat bulmaya zorlayacak mı? Her ne olursa olsun, şunu iyi bil ki, şayet birbirimizden büsbütün ayrılacak olursak, ben bu ayrılığa dayanamayarak ölürüm. Ah! Ben ne fena bir anayım! İşte boş yere yazdığım iki kelime, sevgili Julien. Bu kelimeleri içimden gelerek yazmadım; şu anda senden başkasını düşünemem; bu kelimeleri de yine sen beni ayıplamayasın diye yazdım. Mademki şu anda seni kaybetmek üzere olduğumu görüyorum, bunu saklamak neye yarar. Evet, sen beni fena ruhlu bir kadın saymak istersin, yeter ki ben taparcasına sevdiğim bir adama yalan söylemiş olmayayım. Ben hayatımda zaten fazlasıyla aldanmış bir kadıyım.

Zarar yok, artık beni sevmiyorsan' da seni affediyorum. Yazdığım bu satırları bir kez okumaya vaktim yok. Senin kolların arasında geçirdiğim mutlu günleri hayatım pahasına ödemem gerekse de ne çıkar? Bu mutlu günlerin bana daha pahalıya mal olacağını pekâlâ biliyorsun».

BİR KARI KOCA ARASINDA KONUŞMA

*Heyhat! Bunun nedeni biz değiliz, zaa-
fımızdır; çünkü biz, nasıl yapılmışsak öy-
leyiz.*

Twelfth Night¹

Julien, bir saat boyunca kelimeleri kesip kesip yan yana yapıştırmaktan çocuk gibi bir zevk duydu. Odasından çıkarken öğrencileriyle annelerine rastladı; Madame de Rênal, Julien'in hazırladığı mektubu sevgilisini korkutan bir cesaret ve soğukkanlılıkla aldı².

— Acaba zamk iyice kurudu mu? diye sordu.

Julien:

— Vicdan azabından çıldıracak dereceye gelen kadın bu mu? diye düşündü. Şu anda kafasında kurduğu şeyler nedir?

Julien, bunu sormayı gururuna yediremedi; fakat Madame de Rênal belki de onun hiç o kadar çok hoşuna gitmemişti.

Madame de Rênal aynı soğukkanlılıkla:

— Eğer işler sarpa sararsa, benim bütün varımı yoğunlu elimden alırlar. Şunu dağda bir yere gömünüz, günün birinde belki de tek dayanacak şeyim bu olur, dedi.

Bu sözleri söyledikten sonra, Julien'in elleri arasına kır-mızı maroken kaplı, altın ve mücevherlerle dolu bir bardak mahfazası sıkıştırıp:

— Şimdi artık gidin, dedi.

Çocuklarını öptü, en küçüğünü iki kez kucakladı. Julien, hareketsiz duruyordu. Hızlı hızlı yürüyerek onun yanından ayrıldı ve arkasına dönüp bakmadı bile.

İmzasız mektubu okuduğundan beri, M. de Rênal'in haya-

1. "On İkinci Gece", Shakespeare'in eseri (perde II, sahne 2, mısra 31-32).

2. Stendhal, "De l'Amour" (Aşk Üzerine) adlı eserinin birinci cilt, sayfa 137'de, kadınların cesaretinden söz ederken: "En cesur erkeklere bile üstün olan kadınlar gördüm. Yeter ki bir adamı çılgınca sevsinler..." diyor. (Çevirenin notu)

tı bir işkence halini almıştı. 1816'da az kaldı yapmak zorunda kaldığı bir düellodan beri bu kadar üzüldüğünü hiç hatırlamıyordu; doğrusunu söylemek gerekirse, şu anda bir kurşun yemek düşüncesi onu bu kadar perişan bir hale getiremezdi. Mektubu evirip çeviriyor, her bakımdan inceliyor ve kendi kendine:

— Bu bir kadın yazısı olsa gerek, diyordu. Peki ama, hangi kadın yazmış olabilir?

Verrières'de tanıdığı bütün kadınları birer birer gözden geçiriyor, fakat içini kemiren kuşku kurdu bir türlü rahat vermiyordu.

— Yoksa bu satırları bir adam mı söyleyip yazdırdı? Kim olabilir?

Bunu da bir türlü kestiremiyordu; tanıdıklarının çoğu hiç kuşku yok ki kıskanıyor ve ondan nefret ediyorlardı. Alışkanlıkla:

— Hele karıma bir danışayım, diyerek gömülmüş olduğu koltuktan kalktı.

Ayağa kalkar kalkmaz başını döverek:

— Hay Allah! dedi, şu anda en çok çekinmem gereken birisi varsa, o da karım değil mi? Bugün o benim düşmanım durumunda.

Bu sözleri söylerken, öfkeden gözleri doluyordu.

Taşralıların tedbirli diye tanınmaları duygusuz oluşlarından ileri gelmektedir; M. de Rênal'in en çok kuşkulandığı iki adam da, en canciğer iki dostu idi.

— Onlardan başka belki de on dostum daha var, dedikten sonra hepsini bir gözden geçirdi ve her birinden ne dereceye kadar teselli bulabileceğini düşündü.

Köpürerek:

— Benim başıma gelen bu müthiş felâket hepsinin, ama hepsinin hoşuna gidecek! diye bağırırdı.

Çok şükür ki kendisini çok kıskandıklarını sanıyordu; bunda hakkı da yok değildi *** Kralın sonsuz bir şeref bahşederek bir gece yattığı Verrières'deki kâşanesinden başka, Vergy' şatosunun da düzeni çok iyi idi. Ön tarafı beyaza boyanmış binanın pencerelerinin güzel yeşil pancurları vardı. Belediye başkanı bu ihtişamı düşünerek avundu. Gerçekten de bu şato üç, dört fersah uzaktan, kırlardaki bütün evlere ve civardaki şato

özentilerine rağmen görünüyordu; çünkü bütün bu binalar zamanla alelâde gri bir renk almışlardı.

M. de Rênal dostlarından yalnız birinin, kilise malları mütevellisinin kendisi için yüreği sızlayacağına emin olabilirdi; fakat o da her şeye ağlayan sulu gözlü bir budala idi. Bununla beraber, o, belediye başkanının bel bağlayacağı tek adamdı.

Hiddetinden köpürerek:

— Benim düştüğüm bu felâketin benzeri var mıdır? Ben ne kimsesiz bir adammışım! diye bağırdı.

Gerçekten acınacak bir durumda olan bu adam:

— Mümkün mü diyordu, bu kara günlerimde danışacak tek bir dostum olmasın, mümkün mü? Zira aklımın başımdan gittiğini hissediyorum.

Bu sözleri söyledikten sonra:

— Ah Falcoz, Ah Ducros¹, burada olsalardı! diye bağırdı.

Bunlar 1814'de kibirli tavırları yüzünden kendinden uzaklaştırdığı çocukluk arkadaşları idi. Bu çocuklar soylu birer aileden olmadıkları için, 1814'te Bourbon hanedanı iktidarı ele alınca o zamana kadar aralarında hüküm süren eşitliği değiştirmeye kalktı.

Bunlardan zeki ve cesur bir adam olan ve Verrières'de bir kırtasiye dükkânı işleten Falcoz vilâyet merkezinde bir matbaa satın almış ve bir gazete çıkarmaya başlamıştı. Papazlar Kurulu onu mahvetmeye karar vermişti. Gazetesi kapatılmış, matbaası elinden alınmıştı. Bu kötü şartlar içinde, Falcoz, on yıldan beri ilk kez M. de Rênal'e mektup yazmaya karar verdi. Verrières Belediye Başkanı ona eski bir Romalı gibi cevap vermeyi uygun buldu: «Kralın Nazırı, bu hususta bana danışacak olsa, kendilerine: «Taşradaki matbaaların hepsini zerre kadar acımadan kapatınız ve matbaacılığı da tütün gibi, tekel altına alınız, derdim.» M. de Rênal, bir zamanlar bütün Verrières halkının sövüp saydığı eski bir dostuna yazdığı bu mektubun içindeki sözleri dehşetle hatırlıyordu.

— Bu mevkiimde, servetimle, madalyalarım, bir gün gelip de onu esefle anacağımı kim derdi?

M. de Rênal, geceyi kâh kendine, kâh etrafında bulunan

1. Falcoz ve Ducros, Grenoble kentinde birincisi kitapçı, ikincisi de kütüphane memuru olan iki adamın adları. Burada yazar, bunları hatırlayarak bu adları kullanmıştır. Mektuplarından da böyle anlaşılıyor. (Çevirenin notu)

her şeye hiddetlenerek, feci bir şekilde geçirdi; çok şükür karısını kollamaya kalkmadı.

Kendi kendine:

— Ben Louise'e alıştığım, diyordu, o benim bütün işlerimi bilir; yarın başkasıyla evlenmekte serbest olsam bile, onun gibisini bulamam.

M. de Rênal bu sözleri söyledikten sonra, karısının masum olabileceğini hatırına getirmekten hoşlanıyordu; meseleyi böyle düşünmek onu karakter sahibi bir adam gibi hareket etmek zorunda bırakmayacağı için işine geliyordu; öyle ya, iftiraya uğramış kadın az mı?..

Sonra sinirli adımlarla yürüyerek birdenbire:

— Ya! diye bağırırverdi, ciğeri beş para etmeyen bir adam, bir baldırı çıplak gibi, onun âşığı ile beraber benimle alay etmesine tahammül mü edecek mişim? Bütün Verrières halkı boynuzlu bir koca olduğumu söyleyerek beni tefe mi alsın? Charmier için söylemedikleri kaldı mı? (Bu adam karısı tarafından ulu-orta aldatılmakta o havalide tanınmış bir kocaydı). Onun adı geçince, bütün dudaklarda alaycı bir tebessüm belirmiyor muydu? O iyi bir avukattır, ama güzel söz söylediği için kendisinden bahseden oluyor mu?

— A! Charmier mi? diyorlar, hani şu Bernard'ın Charmier'si mi? Namusunu kitleten adamın. Bernard'ın adıyla anıyorlar.

Bazı anlarında, M. de Rênal, kendi kendine:

— Çok şükür ki kız evlâdım yok, diyordu, analarına yapacağım cezadan hiç olmazsa çocuklara bir zarar gelmeyecek; bu küçük köylüyü karımla beraber yakalar ve ikisini de bertebilirim; böyle olursa, olayın fecaati belki de gülünçlüğü-nü unutturur.

Bu fikir M. de Rênal'in hoşuna gitti; onu en küçük ayrıntısına kadar inceledi.

— Ceza kanunundan yana, diye ilâve etti; her ne olursa olsun, Papazlar Kurulu ve mahkemede jürideki dostlarım beni kurtarırlar.

Av bıçağını muayene etti, keskinliğine diyecek yoktu, fakat kan dökmek düşüncesi onu ürküttü.

— Şu küstah öğretmene adamakıllı bir sopa çekip evden kovabilirim; fakat böyle bir hareket Verrières'de ve hatta bü-

tün vilâyetlere destan olur. Falcoz'un gazetesi kapatıldığında başyazarının hapisten çıkınca altı yüz frank maaşlı yerinden olmasına ben sebep olmuşum. Bu gazeteci bozuntusunun Besançon'da ortalıkta dolaşmaya cesaret ettiğini söylüyorlar, beni inceden ustalıkla tefe alır, hem de kendisini mahkemeye verdirtmeyecek şekilde. Mahkemeye vermek mi? Küstah herif bin bir dereden su getirerek söylediklerinin doğru olduğuna yargıçları ikna eder. Benim gibi soyu sopu belli asil bir adamdan bütün pespaye takımı nefret eder. Paris'in o paçavra gazetelerinde benden bahsedecekler, aman Yarabbi! Ne sükût! Rênal'in bunca yıllık adının çirkefin ortasında gülünç olduğunu görmek!.. Yola çıkacak olsam adımlı değiştirmem gerekecek! Ne! Onurumun ve gücümün kaynağı olan adımlı bırakmak mı?.. Alçalışın bu kadarı da olur mu?.. Karımı öldürmeyip de sadece kepaze ederek evden kovacak olursam, Besançon'da güvenecek bir teyzesi var, ona bütün servetini kendi eliyle verir. O zaman karım da Paris'e gider ve orada Julien'le beraber yaşar, bu da Verrières'de öğrenilince yine kabak benim başıma patlar.

Zavallı adam nihayet lambasının verdiği ışığın solduğunu görünce tan yerinin ağarmakta olduğunu anladı. Biraz serin hava almak üzere bahçeye dolaşmaya gitti. O anda, bir rezalete meydan vermemeye hemen hemen karar vermiş bulunuyordu. Çünkü böyle bir rezaletin Verrières'deki dostlarını sevince gark edeceğini düşünüyordu; onun harekete geçmesine engel olan şey de sadece bu düşünce idi; yoksa başka bir şey değil.

Bahçede gezinmek, hiddetini biraz yatıştırdı.

— Hayır, diye bağırdı, karımdan katiyen vazgeçemem, o bana fazlasıyla yardım ediyor.

Karısı giderse evinin perişan olacağını düşünüyor ve tüyleri diken diken oluyordu; dünyada kadın akraba olarak Marquise de R... den başka kimsesi yoktu; o da ihtiyar, fena kalpli, aptalın biriydi.

Aklına çok makul bir fikir geldi, fakat bunu uygulamak zavallı adamın malik olduğundan çok daha fazla karakter sahibi olmayı gerektiriyordu. İçinden:

— Şayet karımı burada alıkoyacak olursam, kendimin ne mal olduğunu bilirim, günün birinde sabırsızlanarak, bu yap-

tıklarını yüzüne vururum, dedi. O mağrur bir kadındır, bu yüzden aramız açılır, hem de bütün bunlar teyzesinin mirasına konmasından önce, böyle bir şey olacak olursa, bana enayi derler! Ama, karım çocuklarına düşkündür, eninde sonunda bu servet yine onlara kalacaktır. Yalnız bu arada ben Verrières' de dillere destan olurum. Herkes: «Ne! diyecek, karısından intikam almasını beceremedi!» Kuşkularımı saklasam da bu işi kurcalamasam, daha iyi olmaz mı? O zaman da elimi kolumu kendim bağlamış olurum, yuları tamamıyla karımın eline verir ve artık ona ağzımı açamam.

Yaralı gururu depreşen M. de Rênal, Verrières'in gazino yahut kibarlar kulübünde bilârdö masası başında çenesi kuvvetli birisinin oyunu durdurarak aldatılmış bir kocadan nasıl alayla bahsettiğini biraz sonra acı acı hatırladı. O zamanlar bu gibi şakaları belediye başkanı ne kadar insafsızca bulurdu!

— Allahım! Ne olurdu karım ölseydi de ben de bu gülünç duruma düşmeseydim. Neden dul kalmadım? Gider, Paris'te altı ay kibar âlemlerinde yaşardım.

Dul kalmak düşüncesiyle bir an avunduktan sonra, muhayyilesi yeniden gerçeği elde etmek çarelerini araştırmaya başladı. Gece herkes uyuduktan sonra, Julien'in ayak izlerini yakalamak için kapısının önüne hafifçe kepek serpelese nasıl olurdu? Ertesi sabah, güneşle beraber, gider onun nerelere gittiğini anlardı.

Birdenbire, öfkeyle:

— Fakat bu çare beş para etmez, diye bağırdı, şu hınzır Elisa bunun farkına varır ve çok geçmeden, evde herkes benim karımı kıskandığını öğrenir.

Gazinoda anlatılan diğer bir hikâyeye de, bir kocanın aldatılıp aldatılmadığını öğrenmek için karısının kapısını da, zamparasının kapısını da biraz balmumu ve tel saçla nasıl mühürlendiğini nakletmişti.

Bu kadar kararsızlık içinde bocaladıktan sonra, durumunu aydınlatmak için bu çarenin en iyi olduğuna hükmetti ve tam tatbik sahasına koyacağı sırada, bahçedeki yolun bir döneminde, o ölesiye karısıyla karşılaştı.

Madame de Rênal köyden dönüyordu. Vergy kilisesindeki ayini dinlemeye gitmişti. Safsataya kulak asmayan bir filozofun aldırış etmeyeceği, fakat Madame de Rênal'in iman ettiği

geleneğe göre, bugün kullanılan kilise, vaktiyle Vergy derebeyinin şatosunun kilisesi imiş. Madame de Rênal'in kilisede dua ettiği sürece zihnini hep bu düşünce kurcaladı. Mütemediyen kocasının Julien'i kaza olmuş gibi, av esnasında öldürdüğünü ve o akşam sofrada kendisine yüreğini yedirdiğini tasavvur ediyordu¹.

— Benim sonumun neye varacağı, kocamın beni dinlerken davranışına bağlı; diye düşünüyordu. Bu meşum dakikalardan sonra, kim bilir, belki de onunla bir daha yüz yüze gelip konuşmak nasip olmaz. O düşünceli ve makul bir adam değil ki. Böyle olmasaydı, benim şu yarı aklımla onun ne yapacağını yahut ne diyeceğini önceden kestirebilirdim. Fakat aynı zamanda benim ustalığıma, öfkesinden gözü olan bitenin yarısını görmeyen bu kuruntulu adamın düşüncelerine istediğim yönü vermek hünerinde. Yarabbim! Ustalığa, soğukkanlılığa ihtiyacım var; bunları nereden alayım?

Bahçeye girdiğinde, kocasını görünce, mucize kabilinden olarak sakinleşmişti. Perişan bir halde olan saçlarından ve kıyafetinden geceyi iyi geçirmediği belliydi.

Zarfı açılmış, fakat katlanmış bir mektubu kocasına verdi.

M. de Rênal, mektubu açıp okumadan karısına deli gibi bakıyordu.

Madame de Rênal:

— Bakın, demin noterin bahçesinin arkasından geçerken suratsızın biri karşıma çıktı ve sizi tanıdığını size karşı minnettar olduğunu söyleyerek bana şu alçakça mektubu verdi, dedi. Sizden ısrarla bir şey isteyeceğim: Şu Mösyö Julien'i hiç vakit kaybetmeden ailesine gönderiniz.

Madame de Rênal bu son kelimeleri söylemek için acele etti, hatta belki de vaktinden önce söyledi; çünkü bunu kocasına nasıl olsa, er geç söyleyeceğini biliyor ve bu müthiş düşünceden bir an önce kurtulmak istiyordu.

Bu yüzden kocasının ne kadar sevindiğini görünce o da sevindi. Kocasının gözlerini kendisine dikerek baktığını fark edince. Julien'in imzasız mektup hususundaki tahmininin doğru olduğuna hükmetti. Bu müthiş felâket yüzünden üzüleceği

1. Yazar, "*De l'Amour*" (Aşk Üzerine) adlı eserinde Guillaume de Cebestaing efsanesini anlatır. Burada da aşağı yukarı aynı konudur. (Çevirenin notu)

yerde sevgilisini düşünerek: «Ne dehâ! Ne seziş!» diyordu içinden. «Hem de hayatta daha hiç bir tecrübesi olmayan genç bir adamda! Böyle bir zekâdan ileride neler beklenmez? Heyhat! O zaman da, yükseltilere çıkınca beni unuttur».

Taparcasına sevdiği adama karşı duyduğu hayranlığın bu küçük belirtisi onun heyecanını büsbütün giderdi.

Ne kadar iyi hareket ettiğine bakarak içinden takdir ediyordu. Tatlı ve içten gelen büyük bir zevkle:

— Julien'e lâıyk olduğumu gösterdim, dedi.

Söz vermekten korkan M. de Rênal, bir kelime bile söylemeksizin ikinci imzasız mektubu elinde evirip çeviriyordu; bu mektup, okuyucuların hatırlayacağı gibi, mavimtrak bir kâğıt üzerine yan yana yapıştırılan kitaptan kesilmiş kelimelerden vücuda getirilmişti.

M. de Rênal, bitkin bir halde, kendi kendine:

— Ortada bir şey olsun olmasın, doğru olan bir şey varsa, o da beni alaya aldıklarıdır, dedi. Nereden geldiği araştırılacak bir sürü hakaret daha; hem de hepsi de karım yüzünden!

Karısına az kalsın en kaba küfürleri savuracaktı, fakat Besançon'daki teyzeden kalacak mirasın hayali onu zorla durdurdu. Birisine çatmak için kendi kendini yediğinden, bu ikinci imzasız mektubu avucunda buruşturdu ve sonra uzun adımlarla yürümeye koyuldu; karısından uzaklaşmak ihtiyacında idi. Biraz sonra tekrar onun yanına döndü. Kadın daha sakin bir sesle derhal:

— Bir karar vermek ve Julien'i kovmak gerek, dedi; nihayet bir işçinin oğlu. Ona birkaç para vererek gönlünü alırsınız; hem bilgili bir genç, kendisine kolayca iş bulur, örneğin M. Valenod'nun yahut Kaymakam de Maugiron'un evinde; her ikisinin de çocukları var. Yani buradan gitmekle bir şey kaybetmiş olmaz.

M. de Rênal, müthiş bir sesle:

— Budala gibi söz söylüyorsunuz, diye bağırды. Bir kadından sağduyu namına ne beklenir ki? Makul olan hiç bir şeye aldrış etmezsiniz; sonra tabii kuş beyinli olursunuz. Fütursuzluğunuz, tembelliğiniz yüzünden ancak kelebek avlayacak kadar gücünüz var; zayıf yaratıklar; bizler de bu zayıf yaratıklara ailelerimizde yer vermek bedbahtlığına katlanıyoruz.

Madame de Rênal onun bu sözlerine hiç ses çıkarmadı; ko-

cası da bir hayli söylendi; o havalide dedikleri gibi «öfke bal-
dan tatlıdır». Nihayet:

— Mösyö, diye cevap verdi, ben namusuma, yani en değer-
li şeyine tecavüz edilmiş bir kadın gibi konuşuyorum.

Bütün bu elem verici konuşma süresince Madame de Rê-
nal'in soğukkanlılığı hiç bozulmadı; zira Julien'le aynı çatı al-
tında yaşamaya devam edebilmesi bu konuşmaya bağlıydı. Ko-
casının körü körüne hiddetine istediği yönü vermeye yaraya-
cak olan birtakım düşünceler araştırıyordu. Söylediği en ha-
karet edici sözlerle bile aldırış etmedi; bu sözleri dinlemiyordu
bile, sadece Julien'i düşünüyordu.

Nihayet kocasına:

— Şımarttığımız ve hediyelere gark ettiğimiz bu küçük
köylü masum olabilir, dedi, fakat bu, hayatımda ilk hakarete
onun yüzünden uğradığımı mazur göstermek için bir neden sa-
yılmaz... Mösyö! Şu iğrenç kâğıt parçasını okuduğum zaman,
ya benim, ya onun bu evi terk etmemizin gerektiğine karar
verdim.

— Her ikimizin de onurunu ayaklar altına almaları için
bir rezalet mi çıkarmak istiyorsunuz? Böyle yaparsanız, Ver-
rières'de birçok kimselerin ekmeğine yağ sürmüş olursunuz.

— Doğru, akıllıca idareniz sayesinde ailenizi de, kenti de
refaha ulaştırdığınızdan dolayı size birçok kimseler gipta edi-
yor... Öyleyse Julien'e söyleyelim de sizden izin istesin ve gi-
dip bu süre içinde dağda, o kendine lâıyk olan oduncu arka-
daşlarıyla birlikte otursun.

M. de Rênal, oldukça sâkin bir tavırla:

— Sakın böyle bir şey yapayım demeyin, dedi. Her şey-
den önce sizden istediğim bir şey varsa o da ona hiç bir şey
söylememenizdir. Onu kızdırır, benimle arasını açarsanız son-
ra; bu küçük beyin buluttan nem kaptığını biliyorsunuz.

Madame de Rênal:

— Şu delikanlı pek patavatsız, dedi, istediği kadar bilgin
olsun, orasını siz benden daha iyi takdir edersiniz, ama benim
bildiğim bir şey varsa, o da onun gerçek bir köylüden başka
bir şey olmadığıdır. Zaten ben, onun ne mal olduğunu, daha
Elisa ile evlenmek istediğini görünce anlamıştım; bu onun için
ayağına gelmiş bir kismetti, tepti; bu da sözde Elisa ara sıra
M. Valenod'yu ziyarete gittiği içinmiş.

M. de Rênal kaşlarını haddinden fazla kaldırarak:

— Ya! dedi, nasıl, Julien böyle bir şey mi söyledi?

— Hayır, açıkça söylemedi; bana her zaman papaz olmak için duyduğu hevesten bahsetmiştir, fakat inanınız bana, böyle alelâde insanların her şeyden önce istedikleri şey karınlarını doyurmaktır. Elisa'nın gizliden gizliye M. Valenod'ya gittiğinden haberi olduğunu bildiğini bana söz arasında kaç kez belirtmiştir.

M. de Rênal yeniden öfkelen-di; kelimeleri bastırarak:

— Ya ben? Benim bunlardan hiç haberim yokmuş, diye bağırdı. Evimde benim bilmediğim birtakım şeyler oluyor... Nasıl, Elisa ile Valenod arasında bir şey mi geçti?

Madame de Rênal, gülerek:

— Oh, oh! Azizim, dedi, olan olmuş, biten bitmiş; hem belki de ortada fenalık yoktur. Hani şu sizin dostunuz Valenod'nun, Verrières halkını, kendisiyle benim aramda platonik bir aşk olduğuna inandırmaya çalıştığı zamanlar yok mu? İşte o sıralarda geçmiş bir olay.

Yeni yeni şeyler öğrenen M. de Rênal kafasına vurarak:

— Ben de bir gün bir şeyler sezermiş gibi olmuşum ya, neyse, ama neden bana hiç bir şey söylemediniz?

— Aziz direktörümüzün uzanamadığı ciğere murdar demesi yüzünden iki ahbabın arasını mı açacaktım? Onun, son derece nükteli ve biraz da âşıkane mektuplar yazmadığı kibar bir kadın var mı ki?

— Yoksa size de mi yazdı?

— O durmadan yazar.

— Bana bu mektupları hemen gösteriniz, bunu size emre-
diyorum.

Bu sözleri söylerken M. de Rênal horoz gibi kabarmıştı.

Karısı hemen hemen aldirışsızlığa varan bir tatlılıkla kendisine:

— Allah göstermesin! Bir gün belki gösteririm, ama daha soğukkanlı olduğunuz bir zamanda, dedi.

Öfkeden kendini kaybeden M. de Rênal:

— Hay Allah kahretsin! Şimdi diyorum, diye bağırdı.

Mamafih, on iki saatten beri daralmış olan yüreği, öfkesine rağmen az çok ferahlamıştı.

Madame de Rênal, gayet ciddî bir tavırla:

— Bu mektuplar yüzünden kimsesizler yurdu müdürü ile kavga etmeyeceğinize dair bana yemin eder misiniz? dedi.

M. de Rênal:

— Kavga edeyim, etmeyeyim, hiç olmazsa kimsesiz çocuklara yardım işini onun elinden alırım ya! dedikten sonra, köpürerek; bu mektupları derhal istiyorum, nerede? diye ilâve etti:

— Yazı masamın bir gözünde, amma, imkânı yok anahtarını vermem.

M. de Rênal, karısının odasına koşarak:

— Ben onu kırmasını bilirim, diye bağırdı.

Gerçekten, masayı, Paris'ten gelen ve bir leke görür gibi olduğu zaman kolunun yeniyle sildiği, maundan yapılmış o canım yazıhaneyi eline geçirdiği kocaman bir demirle kırdı.

Madame de Rênal, güvercinlik kulesinin yüz yirmi basamağını koşa koşa çıktı; küçük pencerenin demir parmaklığından birine beyaz bir mendili ucundan bağladı. O anda kadınların en mutlusuydu. Yaşaran gözlerle dağın büyük korularına doğru bakıyordu. Kendi kendine:

— Muhakkak şu anda Julien, kayın ağaçlarından birinde oturmuş, bu müjdecî işareti bekliyordur, diyordu.

Uzun uzun etrafı dinledi, sonra ağustosböceklerinin yeknasak gürültüsüne ve kuşların ötüşmesine lânet etti. Öyle ya, bu can sıkıcı gürültüler olmasaydı, büyük kayalıklardan kopan bir sevinç nidası her halde ona kadar gelirdi. Seyre bir türlü doymak bilmeyen gözleriyle ağaçların tepelerinin vücuda getirdikleri koyu yeşil, dümdüz renkli bir çayırı andıran yamaca yiyecek gibi bakıyordu. Kendi kendine:

— Nasıl oluyor da, benim kadar mutlu olduğunu bildirmek için bir işaret vermeyi akıl etmiyor? dedi.

Madame de Rênal, güvercinlik kulesinden ancak kocasının gelip de kendisini orada aramasını düşünerek korkudan indi.

Kocasını yine öfkeden köpürmüş bir halde buldu. M. Valenod'un bu kadar heyecanla okumaya alışık olmayan beylik cümlelerini gözden geçiriyordu.

Kocasının bağırımları arasında sesini duyurmak için bir fırsat bulan Madame de Rênal:

— Sen ne dersen de, dedi, ben fikrimden caymıyorum: Julien'in bir seyahat yapması yerinde bir şey olacak. İsteddiği

kadar Latince bilsin, kaba, patavatsız köylünün biri, bana her gün durmadan, şu veya bu romandan ezberlediği birtakım soğuk ve mübalağalı iltifatlar savuruyor.

M. de Rênal:

— Onun roman filan okuduğu yok canım, eminim, diye bağırdı; bunu kendim inceleyerek öğrendim. Beni evinde olup bitenlerden haberi olmayan bir adam mı sanıyorsunuz?

— İyi ya! Bu gülünç iltifatları bir yerde okumuyorsa, kendinden uyduruyor demektir, bu da onun için daha kötü olur. Verrières'de benden bu gibi sözlerle bahsedecek...

Bu sözleri söyledikten sonra Madame de Rênal, sanki bir keşifte bulunmuş gibi:

— Bu kadar uzağa gitmeye gerek yok, diye ilâve etti; Elisa ile de, sanki M. Valenod ile konuşuyormuş gibi konuşacak.

M. de Rênal masaya eşi görülmemiş bir yumruk indirerek bütün katı zangır zangır titrettikten sonra:

— Ah! diye bağırdı, kitaplardan kesilerek yapıştırılan kelimelerle yazılmış olan imzasız mektupla Valenod'nun sana yazmış olduğu öteki mektuplar aynı kâğıda yazılmış.

Madame de Rênal içinden.

— Nihayet!.. dedi.

Kocasının keşfettiği bu alçaklığı aklına sığdıramıyormuş gibi bir tavır takındı ve tek bir kelime bile söylemeye cesaret edemeden, gidip salonun ta öbür ucunda bir divana oturdu.

Artık mücadele kazanılmıştı; kocasının imzasız mektubu yazdığını sandığı adamla konuşmaya gitmesine engel olmak için çok zorluk çekti.

— Elinizde yeter derecede delili yokken gidip M. de Valenod ile kavga etmenin acemice bir hareket olacağını nasıl oluyor da anlamıyorsunuz, bilmem ki? Herkes size gıpta ediyorsa, mösyö, kabahat kimde? Kendi dirayetinizde: Şehri çok iyi yönettiniz, güzel binalar yaptırınız; bundan başka, ben de size oldukça önemli bir drahoma getirdim, hele teyzemden kalacağını umduğumuz ve herkesin gözünde haddinden fazla büyüttüğü yeni miras, velhasıl bütün bunlar sizi Verrières'in en seçkin şahsiyeti haline getirdi.

M. de Rênal, biraz gülümseyerek:

— Asil bir aileye mensup oluşumun da bunda etkisi olduğunu unutuyorsunuz, dedi.

Madame de Rênal hiç vakit kaybetmeden:

— Siz taşranın en kibar asilzadelerinden birisiniz, dedi. Eğer kral serbest olup da asil olanları lâyük oldukları mevkilere koyacak olsaydı, bugün siz de senato üyeleri arasında bulunurdunuz, ilâh... İşte böyle yüksek bir mevkiiniz varken tutup bir de elâlemin diline düşmeye, dedikodulara meydan vermeye kalkışıyorsunuz ha! M. Valenod'ya, gönderdiği imzasız mektuptan bahsetmekle bütün Verrières'de, hatta Besançon'da, hatta hatta daha da ileri giderek bütün taşrada diyeceğim, evet, bütün taşrada, bir tedbirsizlik eseri olarak Rênal ailesinden birinin evine kabul edilen o soysuz adamın, bu evin mahremiyetine girdikten sonra sahibine hakaret edecek kadar şımarıldığını ilân etmiş olursunuz. Ele geçirdiğiniz bu mektuplar benim, M. Valenod'nun aşkına mukabele ettiğimi ispat etse de siz beni öldürseniz, bundan yerden göğe kadar haklı olursunuz, fakat ona kızmaya tenezzül etmemelisiniz. Düşününüz ki bütün komşularınız sizi devirmek için fırsat kolluyor; 1816' da bazı kişilerin tutuklanmasına yardım etmiş olduğunuzu bir düşününüz. Hani şu evinin damı üstünde bir yere sığınan adam...

M. de Rênal, bu anının verdiği üzüntüyle:

— Düşündüğüm bir şey varsa o da sizin beni incitmekten çekinmediğinizdir, diye bağırdı; bir de bütün bu hizmetlerimden sonra Senato üyesi olamadım!..

Madame de Rênal, gülümseyerek:

— İleride sizden daha zengin olacağımı, on iki yıldır size hayat arkadaşlığı ettiğimi, bu sıfatla sizin işlerinize, hele bugünkü şu badirede, karışmaya hakkım olduğunu düşünüyorum, dostum; dedikten sonra iyice gizleyemediği bir hiddetle; ne yapalım, diye ilâve etti, siz bir Mösyö Julien'i bana tercih edecek olursanız, ben de gider bütün bir kışı teyzemin yanında geçiririm.

Bu sözü tam zamanında söyledi. Bunda nezakete bürünen bir meydan okuma vardı; onun bu tavrı karşısında M. de Rênal de karar vermek zorunda kaldı. Fakat, belediye başkanı, taşrada âdet olduğu üzere, daha bir hayli konuştu, ileri sürdüğü iddiaları birer birer tekrarladı; karısı onun konuşmasına engel olmuyordu, zira sesinden hâlâ öfkeli olduğu belliydi. Nihayet, sabaha kadar sinir buhranı içinde kıvranan adamcağız iki saat çene çaldıktan sonra yelkenleri suya indirdi. M. Va-

lenod'ya, Julien'e ve hatta Elisa'ya karşı nasıl hareket edeceğini kararlaştırdı.

Bu uzun tartışma boyunca, Madame de Rênal, on iki yıldır kocası olan bu adamın gerçek felâketine bir iki kez üzülecek gibi oldu. Fakat gerçekten âşık olanlar egoist olurlar. Zaten Madame de Rênal her an kocasının bir gece önce imzasız bir mektup aldığını açığa vuracağını bekliyordu. Kadının kendisini emniyette hissedebilmesi için, kaderini şu anda elinde tutan kocasına neler fitnelediklerini de bilmesi gerekti. Zira unutmamalıdır ki, taşralarda kocalar kamu oyununa hâkimdirler. Şikâyetle kalkan bir koca kendi kendisini gülünç mevkie düşürür; bu da Fransa'da her gün biraz daha az tehlikeli bir şey olmaktadır, fakat karısı, kocasından para almayacak olursa, günde yetmiş beş santime çalışan bir işçi haline gelir, hem de namuslu insanlar ona hizmet gördürmekten çekinirler.

Bir saray odalığı, zorla padişahı sevebilir; sultan her şeye hâkimdir; birtakım dalaverelerle onun iktidarını elinden almak için kadının hiç bir umudu yoktur. Bu mutlak hâkimin öğ alışı müthiştir, kanlıdır, ama kallesçe değildir: Bir hançer vuruşu her şeyi sona erdirir. Oysa XIX. yüzyılda, bir adam karısını herkesin önünde yaptığı hakaretlerle, ona toplumun bütün kapılarını kapamak suretiyle öldürüyor.

Madame de Rênal eve döndüğü zaman içindeki tehlikeyi sezerek büsbütün canlandı; odasının ne kadar dağınık bir halde olduğunu görünce şaşırıp kaldı. O canım küçük sandıklarının hepsinin kilitleri kırılmış, parke döşemeden birçok tahtalar kaldırılmıştı. Kendi kendine:

— Demek bana da böyle hiç acımadan kıyacakmış, dedi. Renkli tahtadan yapılmış, o kadar çok sevdiği ve çocuklardan biri ıslak ayakkabılarla girdiği zaman öfkeden pancar gibi kızardığı bu döşemeyi böyle harap etmek! Hem de artık bir daha tamir edilebilecek gibi de değil!

Kocasının işi ne kadar ileri götürebileceğini bu müthiş manzaradan anlayan Madame de Rênal, onu çabuk kandırabilmiş olmaktan duyduğu vicdan azabını da unutuverdi.

Öyle yemeği çanından biraz önce Julien çocuklarla birlikte döndü. Sofrada artık sıra meyvaya geldiği ve hizmetçiler çekildiği zaman, Madame de Rênal ona soğuk bir tavırla:

— Bana Verrières'e gidip orada on beş gün kalmak iste-

diğınızı söylemişsiniz. M. de Rênal buna razı oluyor. Canınız istediği vakit gidebilirsiniz. Fakat bu arada çocuklar derssiz kalmasın diye her gün ödevleri gönderilecektir, tashih edersiniz, dedi.

M. de Rênal yüzünü ekşiterek:

— Tabii, dedi, fakat bir haftadan fazla izin vermem.

Julien, onun yüzünde çok üzgün bir adamın kuşkularını okudu. Salonda yalnız kaldıkları bir anda, sevgilisine:

— Henüz bir karar verememiş, dedi.

Madame de Rênal ona sabahdan beri bütün yaptıklarını anlattı ve sonra:

— Ayrıntılarını da bu geceye bırakalım, diye ilâve etti.

Julien:

— İşte kadın milletin ahlâksızlığı, diye düşündü. Bizi aldatmaktan nasıl bir zevk alıyorlar, hangi doğal sevk onları bu yola sürüklüyor?

Madame de Rênal'e biraz soğukça bir tavırla:

— Sizi aşk yüzünden hem hangi yolu tutacağını bilen, hem de şaşkına dönen bir kadın gibi görüyorum, dedi. Bugünkü hareket tarzınıza diyecek yok; fakat bu gece buluşmamız tedbirsizlik olmaz mı? Bu evin her köşesinde bir düşman bekliyor; Elisa'nın bana beslediği kini bir düşününüz!..

— Bu kin, sizin bana karşı gösterdiğiniz şu korkunç ilgisizliğe ne kadar da çok benziyor!

— İlgisiz de olsam. sizi kendi elimle attığım bu tehlikeden kurtarmam gerek. Kazaen M. de Rênal, Elisa'ya bir şey soracak olursa, bir kelime ile ona her şeyi anlatabilir. Örneğin, kocanız eline bir silâh alıp da odamın yanında saklanamaz mı?..

Madame de Rênal, soylu bir kadına yakışan azametle:

— Ne? dedi, bu kadar mı yüreksizsiniz?

Julien, soğuk bir davranışla:

— Hiç bir zaman kendi cesaretimden kendim bahsedecek kadar küçülemem, bu bir alçaklık olur. Herkes gördüğüne göre hüküm versin, dedi.

Sonra, Madame de Rênal'in elini alarak:

— Fakat, dedi size ne kadar çok bağlı olduğumu ve bana çok acı verecek olan bu ayrılıktan önce size veda etmenin vereceği zevki tasavvur edemezsiniz.

Yirmi İkinci Bölüm

1830 YILI TÖRELERİ

*Konuşma yeteneği insana, düşüncesi-
ni gizlesin diye verilmiştir.*

R. P. MALAGRINA

Verrières'e varır varmaz Julien, Madame de Rênal'e karşı haksızlık ettiği için pişman oldu. Kendi kendine:

— Şayet M. de Rênal'e oynadığı oyunda muvaffak olmamış olsaydı; onu beceriksiz bir kadın diye hor görecektim! Oysa, işin içinden bir diplomat gibi sıyrıldığı halde ben yine düşmanım olan mağlup tarafı tutuyorum, dedi. Bu benim yaptığım da burjuva sınıfına mensup insanlara mahsus bir çeşit küçüklük var. M. de Rênal bir erkek olduğu için onuruma dokunuyor! Erkekler, içinde bulunmakla onur duyduğum şanlı ve büyük topluluk, ben bir budaladan başka bir şey değilim.

C. Chélan işinden kovulup da kilise papazının oturmasına tahsis edilen evden çıkmak zorunda kalınca, liberallerin âdeta birbirlerine rekabet edercesine teklif ettikleri evlerin hiç birini kabul etmedi. Kiraladığı iki oda tıklım tıklım kitapla doluydu. Verrières'lilere bir papazın ne demek olduğunu göstermek isteyen Julien, babasına gidip on iki tane kadar çam tahtası aldı ve bunları cadde boyunca sırtında taşıdı. Eski bir arkadaşından aletler aldı ve çabucak bir kütüphane yaparak M. Chélan'ın kitaplarını yerleştirdi.

İhtiyar papaz sevincinden ağlayarak:

— Bense seni bu batıl dünyanın fenalıkları ile" bozulmuş sanıyordum¹, dedi; çocukluk edip de muhafız birliği üniforması giyerek kendine o kadar düşman kazandığın günü işte bu hareketinle unutturdun.

M. de Rênal, Julien'e kendi evinde yatıp kalkmasını emretmişti. Olup bitenlerden kimseler kuşkulandı. Verrières'e

1. Kutsal Kitap'ta bir bölüm, "Batılların batılı! Her şey batıldır!" diye başlar. Yazar, burada her halde bu sözleri hatırlamış olsa gerek. (*Çevirenin notu*)

geldiğinin üçüncü gününde, Julien odasına kadar olur olmaz bir adamın değil, Kaymakam de Maugiron'un çıktığını gördü. İki uzun saat boyunca, insanların ne kadar kötü olduklarından, biri malları yönetimle görevli kimselerin pek az namuslu olduklarından, Fransa'nın geleceğinin karanlık olduğundan bahsettikten, saçma sapan sözler söyledikten sonradır ki, nihayet Julien kaymakamın ziyaretinin gerçek nedenini sezmeye başladı. Yarı kovulmuş bir durumda olan zavallı öğretmen, yarın kim bilir hangi mutlu bir vilâyetin valisi olacak olan bu zatı uğurlarken merdiven sahanlığına geldikleri sırada M. de Maugiron lütfedip genç adamın durumu ile ilgilendi, tok gözlülüğünü ve daha birçok meziyetlerini saydı. Nihayet, babaca bir tavırla onu omuzlarından sıkarak, M. de Rênal'in evinden çıkıp terbiye edilecek çocukları olan bir memurun yanına girmesini teklif etti; kabul ettiği takdirde, o memur da, Kral Philippe gibi, Allaha sadece kendisine evlât verdiğinden dolayı değil, bu evlâtları M. Julien'in bulunduğu kentte dünyaya getirdiğinden dolayı şükredecekti. Öğretmenlerine yılda sekiz yüz frank verecekti; hem de öyle aydan aya değil, üç ayda bir toplu olarak; çünkü M. de Maugiron, her ay başında maaş vermeyi asil insanlara yakışacak bir hareket diye kabul etmiyordu.

Bir buçuk saatten beri içi sıkılarak bekleyen Julien'e nihayet konuşmak sırası gelmişti. Verdiği cevap mükemmel, hem de bir emirname kadar uzun oldu. Her şeyi ima yollu anlatıyor, fakat açıktan açığa hiç bir şey söyleyemiyordu. Bu cevapta hatta M. de Rênal'e karşı saygı, Verrières halkına karşı taparcasına bir sevgi ve meşhur kaymakama karşı da minnet vardı. Karşısındakinin kendisinden daha hinoğlu hin olduğunu gören kaymakam, kesin bir cevap elde etmek için beyhude yere çalıştı. Sevincinden içi içine sığmayan Julien, güzel söz söylemek içine eline geçirdiği bu fırsatı bırakmadı ve cevabını başka başka terimlerle tekrarlamaya başladı. Bu kadar sözle böyle incir çekirdeği doldurmayacak kadar az şey söylemek, Millet Meclisi üyelerinin uyanmak tehlikesi gösterdiği bir toplantıyı kazasız sona erdirmek isteyen en hatip bakanın bile harcı değildi. M. Maugiron daha çıkar çıkmaz, Julien, bir deli gibi gülmeye başladı. Cezvitçe cerbezeden faydalanmak için, M. de Rênal'e dokuz sayfalık bir mektup yazarak kendisine yapılan

teklifleri, söylenen şeyleri bildirdi ve bu hususta nasihat istedi. Kendi kendine:

— Ama şu hınzır herif bana bu teklifi yapanın adını söylemedi; dedi. Benim Verrières'e sürülmemin, yazdığı imzasız mektuptan ötürü olduğunu sanan M. Valenod olsa gerek.

Mektubu gönderdikten sonra, Julien, bir sonbahar gününde, sabahın altısında, avı bol bir ovaya varan bir avcı kadar hayatından memnun bir halde evden çıkarak M. Chèlan'a danışmaya gitti. Fakat iyi kalpli papazın oturduğu yere varmadan o gün kendisine her şeyde yâr olan felek, bu kez de karşısına M. Valenod'yu çıkardı; Julien, kalbinin ne kadar sızladığını ondan hiç saklamadı; onun gibi fakir bir çocuğun kendisini tamamıyla Allahın bahşettiği o papaz olmak arzusuna vermesi gerekti, fakat ne yazık ki bu yeryüzünden böyle bir istek yetmiyordu. Tanrının bağında lâıykıyla hizmet edebilmek, bu kadar bilgin meslek arkadaşlarının yanında küçük düşmek için okumak gerekti; Besançon'daki papaz okuluna girerek orada iki uzun yıl çalışmak, bundan ötürü para biriktirmek lâzım geliyor demekti —hatta bunun bir görev olduğu bile söylenebilirdi;— bu da, üç ayda bir, toplu olarak ödenen ve çarçur olan yılda altı yüz franktan daha çok kolaylıkla yapılabilecek bir işti. Diğer taraftan, Tanrı onu Rênal ailesinin küçük çocuklarına öğretmen yapmak ve bilhassa kalbinde bu yavrulara karşı özel bir duygu uyandırmakla, onlardan ayrılıp da başka çocuklara öğretmenlik etmesinin doğru bir hareket olmayacağına işaret etmiyor muydu?

Julien, imparatorluk devrinde¹ çabuk iş görme meziyeti yerine geçen bu çeşit çenebazlıkta o kadar ileri gitti ki, nihayet sözleriyle kendi kendisinin bile canını sıktı.

Eve döndüğü vakit M. Valenod'nun uşaklarından birinin, kabul günlerine mahsus elbisesini giymiş, elinde o gün için yemeğe bir davetiyle tutarak beklediğini gördü; Julien'i bulmak için kenti altüst etmişti.

Julien bu adamın evine hiç gitmemişti; hatta daha bundan birkaç gün önce, işe polisin karışmasına meydan vermeden, ona güzelce bir dayak atmanın çarelerini araştırıyordu. Her ne kadar yemek saatinin birden olduğu bildiriliyor idiyse de,

1. Napoléon I.'in dönemi. (*Çevirenin notu*)

Julien, saat yarımında kimsesizler yurdu müdürünün çalışma odasında hazır bulunmanın daha saygılı bir hareket olacağını düşündü. İçeriye girdiği zaman M. Valenod bir yığın kâğıt arasında koltukları kabarak oturuyordu. Kocaman siyah favorileri, kabarmış gür saçları, tepesine yanlamasına oturttuğu Arnavut takkesi, iri piposu, işlemeli terlikleri, göğsünü çaprazlama kaplayan altından kalın köstekleri, velhasıl bütün kadınların kendisine hayran olduğunu sanan her taşralı para babasının üstünde başında görünen şeyler Julien'in gözünü hiç de yıldırmadı; o bu manzara karşısında, bu adama atmayı ahdettiği dayığı eskisinden çok düşünüyordu.

Madame Valenod'ya takdim edilmek şerefini rica etti; fakat kadın giyinmekte olduğundan onu kabul edemedi. Buna karşılık Julien, Kimsesizler Yurdu Müdürünün giyinmesinde hazır bulunmak şerefine nail oldu. Sonra Madame Valenod'nun bulunduğu odaya geçtiler; kadın, çocuklarını, gözleri yaşarak tanıttı. Verrières'in en ileri gelenlerinden biri olan bu kadının iri bir erkek suratı vardı; bu büyük ziyafet günü dolayısıyla yüzüne allık sürmüştü. Sofrada, kadınlara mahsus bütün yufka yürekliliğini gösterdi.

Julien, Madame de Rênal'i düşünüyordu. Duyduklarına kalmaktan korkan bir insan olduğu için gönlü, ancak tezatların uyandırdığı anılara açılabilirdi, fakat o zamanlarda içinde bir ağlama ihtiyacı duyduğu olurdu. M. Valenod'nun evinin bu hali onun duygusunu büsbütün kuvvetlendirdi. Kendisine evi gezdirdiler. Her şey mükemmel ve yepyeni idi; hatta ona eşyanın kaçına satın alındığını bile söylüyorlardı. Fakat Julien bütün bu eşyada bir iğrençlik buluyor ve çalınmış bir para kokusu seziyordu. Bu evde hizmetçilere varıncaya kadar herkes sanki kendisinden nefret edildiğini biliyor ve bunu önlemek için çalımli bir tavır takınıyordu.

Maliye tahsil şubesi müdürü, vasıtalı vergiler memuru, jandarma komutanı ve daha iki üç memur eşleriyle beraber geldiler. Arkalarından, liberal partisinden birkaç zengin daha geldi. Konuklar sofraya davet edildi. Zaten çok içerleyen Julien, yemek odasının duvarının öbür tarafında birkaç zavallı mahpusun bulunması ihtimalini düşündü; onun gözünü boyamak için gösterilen bu zevksiz şatafatın parası, belki de o zavallıların et parasından aşırılmıştı. Kendi kendine:

— Belki de şu anda açtılar, dedi.

Lokmalar boğazından geçmiyor, konuşamıyordu. Bir çeyrek saat sonra daha beter oldu, derinden derine tutuklulardan birinin söylediği bir halk türküsü duyuldu; doğrusunu söylemek gerekirse, bu şarkı biraz da iğrençti. M. Valenod sırmalı elbise giymiş uşaklardan birine baktı; adam gitti ve biraz sonra da şarkı kesildi. O anda diğer bir uşak Julien'in önünde duran yeşil bir bardağa Ren şarabı dolduruyordu; Madame Valenod ise bu şarabın şişesine yerinde dokuz frank verildiğini söylemek için fırsatı kaçırmadı. Julien, yeşil bardağı elinde tutarak, M. Valenod'ya:

— Deminki o kötü şarkıyı artık söylemiyorlar, dedi.

Müdür, koltukları kabarak:

— Ne sandınız ya! Elbette, serseri güruhunun ağzını kapattırdım, diye cevap verdi.

Bu söz Julien'e pek dokundu; gerçi durumunun gerektirdiği tavırları, hareketleri öğrenmemiş değildi, fakat yüreği henüz gerektiği kadar metin değildi. O kadar sık sık kullanarak iyice ilerlettiği iki yüzlülüğüne rağmen, iri bir damla yaşın yavaş yavaş aşağıya doğru aktığını hissetti. Bu göz yaşını yeşil bardakla örtmeye çalıştı ise de, Ren şarabı boğazından geçmedi. İçinden:

— Şarkı söylemesine bile engel olsunlar da buna tahammül edesin, ha! Yarabbim! diyordu.

Çok şükür ki, onun bu yersiz ve kibar insana yakışmayan sefkatinin hiç kimse farkına varmadı. Maliye tahsil şubesi müdürü kralcıların söyledikleri bir şarkıyı tutturmuştu. Bütün davetlilerin bir ağızdan söylediği nakaratın gürültüsü esnasında, Julien'in vicdanı:

— İşte erişeceğin o iğrenç ikbal demek bundan ibaretmiş; hem de bu ikbalden ancak bu koşullar içinde ve bu çeşit insanlar arasında yararlanabileceksin!.. Belki de yılda yirmi bin frank maaşlı bir mevki sahibi olacaksın, fakat bunun için, kendin tıka basa etleri atıştırırken, zavallı bir mahpusu şarkı söylemekten yasaklamak gerekecek, onun o köpeklere versen yemeyecekleri karavanasından çaldığın para ile ziyafetler çekeceksin ve sen yemek yerken o eskisinden daha bedbaht olacak. Ey Napoléon! Senin devrinde, cenk meydanlarında tehlikelere gö-

ğüs gererek yükselmek ne kadar tatlı imiş! Oysa bir safilin ısıtıraplarını alçakçasına artırmak!..

Julien'in vicdanından yükselen bu sesteki yüreksizlik onu gözünden düşürmüyor, desem yalan söylemiş olurum. Büyük bir memleketin yaşayış düzenini temelinden sarsarak değiştirmeye kalkışan, ama bu yüzden burunlarının kanamasını bile istemeyen birtakım sarı eldivenli ihtilâlciler vardır, işte Julien bunlarla arkadaşlık etmeye lâayık bir gençti.

Julien birdenbire görevini hatırladı. Onu bu ekâbir arasında yemek yemeye hayal kurup da ağzını açmasın diye davet etmemişlerdi.

Besançon ve Akademileri muhabir üyelerinden, boyalı bez fabrikatörlüğü ile zengin olduktan sonra artık ticaret alanından ayrılan bir zat, Julien'e sofranın öbür ucundan seslenerek, İncil'i nasıl okuduğu hakkında söyledikleri hayret verici şeylerin doğru olup olmadığını sordu.

Ortalığı derhal derin bir sessizlik kapladı; mucize kabilinden iki akademide birden üye olan bu zatın elinde bir İncil peyda oluverdi.

Julien'in cevabı üzerine, kitabın gelişigüzel bir yerinden Latince bir cümle söyledi. Genç adam alt tarafını ezbere okudu: Hafızası onu bu kez de yanıltmadı; bu harika sofrada yemek sonlarına doğru husule gelen gürültüsü bir kaynaşma ile karşılandı. Julien, bayanların pırıl pırıl parlayan yüzlerine bakıyordu; içlerinden çoğu fena değildi. Hele sesi güzel baş muhasebecinin karısı göze çarpıyordu.

Julien, bu güzel kadına bakarak:

— Doğrusu, bu bayanların önünde böyle uzun uzadıya Latince söylemekten utanıyorum, dedi. Eğer Rubigneau (yukarıda bahsedilen iki akademide birden üye olan kişinin adı) lütfedip de Latince bir cümle okurlarsa, ben de bu cümleyi irticalen tercüme ederim.

Bu ikinci denemeden sonra Julien'in zaferi zirvesine ulaştı.

Sofrada birçok zengin liberaller de vardı; bunlar her ne kadar liberal idiyşeler de, çocuklarını parasız okutabilmeyi tasarlayan ve bu nedenle anî olarak son genel din kalkınmasından beri mezhep değiştiren adamlardı. Bu kaypak politikalarına rağmen, M. de Rênal, onları evine çağırmaya hiç bir zaman yanaşmamıştı. Julien'i sadece şöhretiyle tanıyan ve bir

kez, kralın geldiği gün, at üstünde görmüş olan bu kişiler, genç adamın en hararetli hayranı idiler. Julien içinden:

— Bu avanaklar, bir şey anlamadıkları bu İncil'i dinlemekten ne zaman usanacaklar? dedi. Usanmak şöyle dursun, söylenenleri acayip buluş hoşlanıyorlar, okunanlara gülüyorlardı. Fakat, usanan Julien oldu.

Saat altıyı çalarken ciddî bir tavırla ayağa kalktı ve Ligoró'nun yeni din bilgisinden bir bölüm ezberleyerek ertesi gün M. Chélan'a okumak zorunda olduğunu bildirdi.

Gülüştüler, ama takdir de ettiler; Verrières'de geçen telakki işte budur. Julien ayağa kalkmıştı bile; kendilerine yediremedikleri halde herkes ayağa kalktı; dehanın etkisi işte böyledir. Madame Valenod onu daha bir çeyrek saat alıkoydu; çocukların din bilgisi kitabından ezbere okumalarını dinletmesi gerekli değil miydi? Çocuklar okurken duaları çorba gibi birbirine karıştırdılarsa da bunun farkına Julien'den başka kimse varmadı. Mamafih bu yanlışları düzeltmeye de kalkışmadı.

— Dinin ilk koşullarından bile haberleri yok! diye düşündü.

Nihayet herkesin selâmladı ve artık yakayı kurtarabileceğini sandı; fakat bir de La Fontaine'den bir manzume dinlemek zorunda kaldı.

Madame Valenod'ya:

— Bu şairin manzumeleri ahlâk kurallarına uygun değildir, dedi; devletlû efendimiz Jean Chouart hakkında yazmış olduğu bir masalda, en saygı değer şeylere dil uzatır. Zaten en iyi yorumcular bile onu bu yüzden yeriyorlar.

Julien, evden ayrılmadan önce, orada bulunanlardan dört, beş kişi tarafından yemeğe davet edildi. Çok neşeli olan davetlilerin hepsi birden:

— Bu genç, ilimizin övünülecek bir insanı, diye bağırıyorlar.

Hatta gidip Paris'te öğrenimini tamamlayabilmesi için ona ilçe bütçesinden bir maaş bağlanmasını söyleyecek kadar ileri gidenler de oldu.

Ortaya atılan bu ihtiyatsız düşünce yemek odasında ağızdan ağıza dolaşırken, Julien çabucak sokak kapısını boylamıştı. Serin havayı zevkle içine çekerek, üç dört kez arka arkaya:

— Ah! İt sürüsü! İt sürüsü! diye bağırırdı.

M. de Rênal'in evinde gördüğü bütün kibarca muamelelerin arkasında hor görmeyle dolu bir tebessüm ve gurur sezerek o kadar uzun zaman kızan Julien'in şimdi kendisi asılzade ke-silmişti. Aradaki büyük farkı görmekten kendini menedemedi. Hem yürüyor, hem de kendi kendine:

— Bu paranın birtakım zavallı mahpusların hakkını gas-bederek temin olunduğunu, bu yetmiyormuş gibi bir de şarkı söylemelerinin bile yasaklandığını bir tarafa bırakacak olsak bile, hiç M. de Rênal konuklarına sunduğu şarabın şişesini kaç-a aldığını söyler mi? Sonra bu M. Valenod bir düziye evin-den, arazisinden filan bahsediyor, ama, karısı yanımda olun-ca da ona senin evin, senin arazin deyip duruyor.

Görünüşte mal mülk sahibi olmaya o kadar hevesli olan bu bayan, o gün sofrada, ayaklı bir bardak kırarak on ikilik ta-kımlarından birini bozan bir uşağa çok ağır sözler söylemiş, uşak da kendisine büyük bir küstahlıkla karşılık vermişti.

Julien, içinden:

— Ne kadar da birbirlerine uymuşlar, diyordu. Çaldıkla-rının yarısını bana bağışlamak isteseler, yine de onlarla bir arada oturmak istemem. Günün birinde, dayanamam, onlardan ne kadar nefret ettiğimi açığa vururum.

Bununla beraber, Madame de Rênal'in emri gereğince bu-na benzer daha birçok ziyafetlerde bulunması gerekti; Julien artık günün adamı olmuştu. Haddini bilmeyerek muhafız bö-lüğü üniforması giymiş olmasını artık hoş görüyorlardı; daha doğrusu onun başarısını yapan şey asıl bu ihtiyatsız hareket-ti. Çok geçmeden, Verrières'de, herkes Julien'i M. de Rênal'in mi, yoksa M. Valenod'nun mu elde edeceğinden başka şey-den bahsetmez oldu. Bu iki adam, M. Maslon'la beraber kenti yıllardan beri inim inim inleyen bir sacayağı teşkil etmişti. Belediye başkanını kışkınıyorlar, liberaller de ondan yakınıyor-lardı; fakat ne de olsa bir asılzade idi, üstün insan olmak için yaratılmıştı, oysa M. Valenod'un babası öldüğü zaman oğluna altı yüz franklık bir gelir bile bırakmıştı. Bugün onun Nor-mandiya atlarını, altın kösteklerini, Paris'ten getirttiği elbise-lerini, velhasıl bütün ihtişamını çekemeyenler, onun geçmişini biliyor, gençliğinde sırtına geçirdiği o çiğ yeşil renkteki elbise-yi giydiği zamanlar kendisine acıdiklarını hatırlarından çıkar-mıyorlardı...

Julien, atıldığı bu yepyeni âlemin dalgaları ortasında, dü-rüst bir adam keşfeder gibi oldu; Gros adında bir matematikçi olan bu adamın Jacobin olduğu söyleniyordu¹. Julien, ancak kendine göre yalan saydığı şeylerden bahsetmeye karar ver-miş olduğundan, M. Gros ile siyasal sorunlar üzerine hiç bir şey konuşmadı ve ona karşı daha kuşkulu bir tavır takına-rak hareket etmek zorunda kaldı. Vergy'den Julien'e çocukla-rın yaptıkları Latince çeviri ödevleriyle dolu paketler geliyor, Babasını da sık sık gidip görmesi tavsiye ediliyordu; o da bu zorunluğa ister istemez katlanıyordu. Velhasıl, tehlikeye düşen şöretini tekrar elde ettiği bir sırada, bir sabah, iki elin göz-lerini kapadığını hissederek hayretler içinde uyandı.

Bu, kente inen Madame de Rênal'di. Birlikte kente getir-dikleri sevgili tavşanlarını bir türlü bırakamayan çocukların-dan hızlı yürüyerek merdivenleri dörder dörder atlamış ve on-lardan biraz önce Julien'in odasına varmıştı. Bu pek anî oldu, fakat o oranda da kısa sürdü: Çocuklar, tavşanı sevgili öğret-menlerine de göstermek için geldikleri zaman Madame de Rê-nal ortadan kaybolmuştu bile. Julien, hepsini, hatta tavşanı bi-le iyi karşıladı. Sanki kendi ailesine kavuşmuş gibi memnun-du; bu çocukları sevdiğini, onlarla beraber cıvıdamaktan hoş-landığını hissetti. Onların sesindeki sıcaklığa, tavır ve hare-ketlerindeki sadeliğe ve asalete hayran oluyordu. Hayalini, kaç gündür Verrières'de etrafını çeviren o bayağı hareketlerin, tat-sız düşüncelerin etkilerinden kurtarıp temizlemeye ihtiyacı vardı. Kaç gündür aralarında yaşadığı insanlar, hep gösteriş sevdasına düşmüş kişilerdi. Julien onlara baktıkça alâyişin ve sefaletin saç saça, baş başa dövüştüklerini görür gibi oluyor-du. Evlerine yemeğe davet edildiği kimseler, sofraya gelen ros-toyu bahane ederek, hem kendilerini küçük düşüren, hem de dinleyenlerin midelerini bulandıran birtakım sözler söylüyor-lardı.

İstemeye istemeye gittiği bütün ziyafetleri Madame de Rê-nal'e anlatırken:

— Siz asilzadeler, mağrur olmakta haklısınız, diyordu.

Madame de Rênal, yürekte gülerek ve Madame Valenod'un Julien'i karşılamak üzere her defasında allık sürmek zo-runluğunda kaldığını düşünerek:

1. Yani, ihtilâlcî. (*Çevirenin notu*)

— Demek sizi paylaşamıyorlar, ha? diyor ve sonra:

— Öyle sanıyorum ki, size kendisini sevdirmeye uğraşıyor, diye ilâve ediyordu.

Yemek çok neşeli geçti. Çocukların da bulunması her ne kadar can sıkıcı görünürse de, ailenin ortak mutluluğunu artırır. Zavallı yavrular Julien'e kavuştukları için duydukları sevinci nasıl belirteceklerini bilemiyorlardı. Stanislas-Xavier, yemek ortasında annesine birdenbire gümüş çatal bıçağı ile su içtiği bardağın kaç frank ettiğini sordu.

— Neden gerekti bu soru?

— Bunları satın parasını M. Julien'e vereceğim ki bizde kalmakla enayilik etmiş olmasın.

Julien, küçüğü, gözleri yaşla dolarak öptü. Stanislas'ı dizlerine oturtup da ona kullandığı bu enayilik kelimesinin ancak uşakların ağzına yakışacak bir söz olduğunu anlatırken, çocuğun annesi iyiden iyiye ağlıyordu. Madame de Rênal'in hoşuna gittiğini gördüğünden, çocukları eğlendiren tuhaf tuhaf örnekler getirerek, enayiliğin ne demek olduğunu izah etti.

Stanislas:

— Anlıyorum, dedi, tilkinin iltifatlarına kanarak ağzını açan ve gagasındaki peyniri düşüren karga bir enayidir.

Sevincinden çılgına dönen Madame de Rênal yavrularını durmadan öpüyor ve her defasında da biraz Julien'e yaslanmadan olamıyordu.

Ansızın kapı açıldı ve M. de Rênal içeriye girdi. Onun görünmesiyle kaybolan tatlı sevinç havası, zaten asık ve ciddî suratıyla çelişiyordu. Madame de Rênal sarardı; bir tek kelime söyleyemeyecek haldeydi. Julien söze başladı ve çok yüksek sesle konuşarak, Stanislas'ın biraz önce satmaya kalktığı gümüş bardaktan bahsetti. Bu hikâyenin fena karşılanacağından emindi. Önce M. de Rênal, daha gümüş kelimesini işitir işitmez alışkanlıkla kaşlarını çatardı. Söylediğine bakılırsa, gümüş kelimesinin¹ anılması ucu her zaman onun kesesine dokunan bir şeydi.

Fakat burada para meselesinden daha önemli bir şey kuş-

1. Burada Fransızca metinde "argent", yani hem "para", hem de "gümüş" anlamına gelen kelime kullanıldığına göre, aynı zamanda bir kelime oyunu da sezilmektedir. (*Çevirenin notu*)

kuların artması meselesi vardı. Gururu öyle buluttan nem kap-
pan bir adamın, kendi bulunmadığı zamanlarda ailede mutlu
bir havanın hüküm sürdüğünü görmesi işleri yoluna koyacak
bir olay olmasa gerekti. Karısı, Julien'in öğrencilerine ne ka-
dar incelikle yeni düşünceler aşıladığını anlatmaya başladığı
sırada:

— Evet, evet! dedi, biliyorum, çocuklarımı benden soğutu-
yor; gerçekte evin efendisi ben olduğum halde, onlara kendini
benden yüz kez fazla sevdirmesi çok kolay bir iş. Bu zaman-
da herkes meşru otoriteyi bozmak için elinden geleni yapıyor.
Zavallı Fransa!

Madame de Rênal kocasının yaptığı bu muamele üzerinde
hiç durmadı. O şimdi, Julien'le on iki saat bir arada yaşamak
olanağını görür gibi oluyordu. Kentte yapılacak bir sürü alış-
verişi vardı. Akşam yemeğini muhakkak lokantada yemek iste-
diğini bildirdi; kocası ne söylerse söylesin bu düşüncesinden
vazgeçmedi. Çocuklar, yobazların o kadar zevkle telaffuz ettik-
leri lokanta sözünü duyar duymaz delicesine sevindiler.

M. de Rênal karısını, ilk girdikleri tuhafiye mağazasında
bırakarak birkaç ahababı ziyarete gitti. Sabahkinden de daha
suratlı olarak döndü. Bütün kent halkının kendisiyle Julien'den
bahsettiğine kanaat getirmişti. Gerçekte ise, daha hiç kimse
ona halkın dilinde dolaşanların ağır tarafını açmamıştı. Bele-
diye başkanına anlatılanlar, yılda altı yüz frankla onun evin-
de mi kalacağı, yoksa M. Valenod'nun verdiği sekiz yüz frank
maaşı kabul ederek oraya mı gideceği dedikodusuydu.

M. Valenod, belediye başkanına ahabaplarından birinin evin-
de rastlayınca soğuk davrandı. Onun bu hareketi oldukça us-
talıklıydı; taşrada insanlar pek az ihtiyatsız hareketlerde bu-
lunurlar: Heyecan uyandıran önemli olaylar o kadar nadirdir
ki, bunları yılan hikâyesi gibi uzattıkça uzatırlar.

M. Valenod, Paris'ten yüz fersah ötede kullanılan bir de-
yimle kılığı kıyafeti yerinde, kellifelli bir adamdı; bu, yaradı-
lıştan kaba ve edepsiz adam tipidir. 1815'ten beri başarıdan ba-
şarıya koşması, ona daha çok çekidüzen vermişti. Verrières'
de, M. de Rênal'in maiyetinde hüküm sürüyordu; fakat, ondan
çok daha faaldi, hiç bir şeyden sakınmaz, her şeye burnunu
sokar, girgin, durmadan gidip gelen yazan, konuşan, uğradığı
hakaretleri unutuveren, hiç bir kişisel iddiası olmayan bir adam-

dı; bu sayede, maiyetinde çalıştığı belediye başkanının itibarını Papazlar Kurulunda sarsmıştı.

M. Valenod sanki memleketin bakkallarına giderek: «Bana içinizden en aptal iki kişi veriniz», yasa adamlarına: «İçinizden kara cahil iki kişi gösteriniz» demişti. Ve her meslekten en hayâsız herifleri bir araya topladıktan sonra da onlara: «Haydi bakalım, beraber hüküm sürelim!» demişti.

Bu adamların tavırları M. de Rênal'i rencide ediyordu, Valenod'nun kabalığı hiç bir şeyden, hatta küçük rahip Maslon'un uluorta yalanını çıkarması karşısında bile yılmıyordu.

Fakat bu refah içinde, herkesin pek haklı olarak bazı gerçekleri yüzüne vurmasının önüne geçmek için, teferruatı ilgilendiren birtakım işlerde terbiyesizlik etmek ihtiyacını duyuyordu. M. Apper'in kenti ziyaretinden beri gözü korktuğu için, faaliyeti bir kat daha artmıştı; Besançon'a üç kez gidip gelmişti; her posta gününe birçok mektuplar yetiştiriyor, karanlık bastıktan sonra evine uğrayan meçhul birtakım adamlarla da başka yollardan mektuplar gönderiyordu. İhtiyar papaz Chélan'ı işinden attırmakla belki de iyi etmişti; zira bu hareketi yüzünden, kentin kibar ailelerine mensup bazı sofukadınlar ona kötü adam damgasını yapıştırmışlardı. Gerçekten, Frilair piskopos vekili, gördüğü bu işe karşılık onu âdeta kendi emri altında sayıyor ve birtakım acayip acayip işler havale ediyordu. M. Valenod, dayanamayarak belediye başkanına imzasız bir mektup yazdığı zaman, işler işte bu yolda idi. Bütün dertleri yetmiyormuş gibi, bir de karısı, gururuna kapılarak, Julien'in evine öğretmen olarak alınmasını tutturmuştu.

Bu durumda, M. Valenod, eski iş ortağı M. de Rênal ile fena halde arasının açılacağını seziyordu. Belediye başkanı her halde kendisine çok ağır sözler söyleyecekti, ama vız gelirdi; fakat olayı Besançon'a, hatta Paris'e yazabilirdi. Sonunda, filanca bakanın bir amcazadesi Verrières'e gelir ve Kimsesizler Yurdu müdürlüğünü elinden alabilirdi. M. Valenod liberallere yanaşmayı düşündü: İşte onlardan birçoğunu da zaten Julien İncil'den ezbere paprçalar okuduğu ziyafete bunun için davet etmişti. Onlarla anlaşırса belediye başkanına karşı mücadele için güçlü bir dayanak elde etmiş olacaktı. Fakat belediye seçimlerinin yenilenmesi mümkündü; bu takdirde, Kimsesizler

Yurdu müdürünün hükümete karşı oy vermesi teklifi kabil olmayan bir şeydi.

Madame de Rênal, çok iyi kavradığı bu politikaları, Julien'e, koluna girip de dükkân dükkân dolaştığı sırada hikâye etti; bu bahis onları yavaş yavaş Sadıklar Gezisine kadar götürdü; orada, hemen hemen Vergy'deki kadar rahat birkaç saat geçirdiler.

Bu esnada M. Valenod, küstahça bir tavır takınarak, eski patronu ile aralarında çıkması mukadder olan kavgayı mümkün olduğu kadar geciktirmeye çalışıyordu. O gün bu sistem gerçi başarıya ulaştı, fakat belediye başkanının kızgınlığı büsbütün arttı.

Para hırsının verdiği açgözlülük ve aşağılıkla çarpışan gururu hiç bir zaman hiç bir insanı, o akşam M. de Rênal'in kent lokantasına girdiği zamanki hali kadar kötü bir duruma getiremezdi. Çocuklar ise, aksine, o akşamki kadar hiç neşeli olmamışlardı. Bu çelişki onu büsbütün çileden çıkardı. İçeriye girerken, emredici bir ton vermek istediği sesiyle:

— Görüyorum ki, ailemde fazla bir insan varsa o da benim, dedi.

Cevap olarak, karısı onu bir kenara çekti ve Juliën'i uzaklaştırmanın gerektiğini anlattı. Geçirdiği mutlu saatler ona, on beş günden beri tasarladığı planları rahatça ve bilmeksizin uygulamak için gayret vermişti. Zavallı Verrières Belediye Başkanını asıl çileden çıkaran bir şey varsa, o da paraya olan düşkünlüğü yüzünden kentte bir alay konusu oluşuydu. Oysa M. Valenod'nun bir hırsız gibi eli boldu; M. de Rênal ise, Saint-Joseph, Meryem Ana ve Saint-Sacrement vesairenin din birlikleri için son yapılan beş, altı para bağışlamasında fazla cömert davranmaktan çekinmişti.

Para toplayan rahiplerin deftere, verdikleri bağış miktarına göre yazdıkları Verrières ve çevresi soylu kişileri içinde, M. de Rênal'in adının birçok kez son satırda yer aldığı görülmüştü. Gerçi o hiç bir kazancı olmadığından dem vuruyordu, ama Papazlar Kurulunun bu işte şakası yoktu.

BİR MEMURUN KEDERLERİ

Fakat, bırakalım şu aşağılık adamı, aşağılık korkularıyla baş başa; kendisine uşak ruhlu bir adam gerekti de, neden evine yüksek ruhlu birisini aldı, evinde hizmet edecek olan kişileri de mi seçmesini beceremezdi?..

XIX. yüzyılın gidişi öyledir ki, güçlü ve soylu bir kişi yüksek ruhlu biriyle karşılaştı mı onu mahveder, sürer, hapse atar, yahut o kadar hakaret eder ki, öteki aptallık edip ıstıraptan ölür. Bu hikâyede ise, her nasılsa ıstırap çeken henüz yüksek ruhlu olan değildir. Fransa'nın küçük kentlerinin ve New-York'taki gibi iktidara seçimle geçen hükümetlerin en büyük derdi, yeryüzünde M. de Rênal gibi adamların bulunduğunu unutmamalarıdır. Yirmi bin nüfuslu bir kentte bu çeşit adamlar kamuoyunu istedikleri yola sürüklerler, belediye başkanları halk tarafından seçilen bir memlekette ise, kamuoyu korkunç bir şeydir. Asil ruhlu, âlicenap olan ve yüz fersah uzakta oturmasaydı sizinle dost olabilecek bir adam, sizin hakkınızda oturduğunuz kentin genel kanısına dayanarak bir yargıda bulunur; bu kanıyı yapanlar da, tesadüfün bir cilvesi olarak asil, zengin ve mutediller partisine mensup olan ahmaklardır. Bunlar arasından sivrilenlerin vay haline!

Yemekten sonra hemen Vergy'ye gitmek üzere yola çıktılar, fakat daha ertesi gün, Julien bütün ailenin, olduğu gibi Verrières'e döndüğünü gördü.

Aradan bir saat geçmemişti ki, Madame de Rênal'in kendisinden bir şey saklamaya çalıştığını sezdi. Julien görünür görünmez kocasına söylemekte olduğu sözleri yarıda kesiyor ve onun oradan gitmesini hemen hemen ister gibi bir tavır takınıyordu. Julien'e bu ihtarını iki kez yapmaya gerek kalmadı. O da soğuk ve çekingen bir hal aldı; Madame de Rênal bunun farkına vardıysa da, hiç bir izahat istemedi. Julien:

— Yoksa benim yerime başkasını mı alacak, diye düşündü. Daha önceki gün benimle o kadar samimiydi! Fakat böyle kibar bayanların hep böyle yaptıklarını söylerler. Tıpkı kral-

lar gibi, onlar da, huzurundan çıkınca azledildiğini öğrenecek olan bir bakana son derece iltifat ederlermiş.

Julien, içeri girer girmez kesilen bu konuşmalardan, Verriènes Belediyesine ait eski, fakat geniş ve rahat olan, kilisenin karşısında, kentin en işlek yerinde bulunan bir evden bahsedildiğini fark etti.

Julien, kendi kendine:

— Bu evle yeni bir âşık arasında ne gibi bir ilişki olabilir? diyordu.

Üzüntülü bir halde, Kral I. François'ın söylediği, fakat Madame de Rênal'den öğreneli daha bir ay olmadığı için ona yeni gibi gelen şu iki mısraı tekrarlıyordu. O zamanlar Madame de Rênal bu mısralardaki sözü doğru olmadığını nice yeminler ve okşamalarla ispat etmişti:

*Souvent femme varie,
Bien fol qui s'y fie!*

M. de Rênal posta arabasıyla Besançon'a gitti. Bu yolculuğa iki saat içinde karar verdi; çok heyecanlı görünüyordu. Dönüşte, gri renkli bir kâğıtla yapılmış kocaman bir paketi masanın üzerine atarak, karısına:

— İşte şu pis iş, dedi.

Bir saat sonra, Julien ilân yapıştırıcının bu kocaman pakete gittiğini gördü; acele ile onun arkasından gitti. «İlk köşede bu sırrın ne olduğunu öğreneceğim» diyordu.

Kocaman fırçasıyla afişin sırtını zamklayan ilâncının arkasında sabırsızlanarak bekliyordu. Daha afiş duvara yapışır yapışmaz, Julien, M. de Rênal ile karısı arasında geçen gizli konuşmalarda bahsedildiğini duyduğu eski, büyük evin artırma yoluyla kiralığa çıkarıldığını okudu. Artırma ertesi gün belediye salonunda saat ikide başlayacak ve üçüncü mum sönünceye kadar sürecekti.

Julien'in umduğu boşa çıktı; bu süreyi biraz kısa buluyordu: Artırmaya katılacak kimseler bunu nasıl haber alacaklardı? Zaten on beş gün önceki tarihi taşıyan ve üç yerde baş-

1. "Kadın sık sık değişir, ona bel bağlayan delidir". Bu, bize Fikret'in şu mısraını: "Deniz, kadın gibidir, ona pek güven olmaz" ve "Faust" operasındaki arya'yı: "La donna e mobile" (kadın, oynaktır, değişkendir) hatırlattı. (Çevirenin notu)

tan aşağı okuduğu bu afişten bir şey anlamıyordu.

Gidip kiralık evi gezdi. Onun yaklaştığını görmeyen kapıcı, yanındakine:

— Vah vah! Beyhude yere çabalıyorlar, diyordu. M. Maslon ona evi üç yüz franga bıraktıracağına söz verdi; belediye başkanı bu işe razı olmuyordu ama, Frilair piskopos vekili onu derhal çağırttı.

Julien'in gelmesi iki ahababı çok rahatsız etti; bu sözlere bir tek kelime daha ilâve etmediler.

Julien artırmaya gitmeyi ihmal etmedi. İyice aydınlatılmış salon hıncahınç insanla doluydu; fakat herkes birbirini acayip bir şekilde tepeden tırnağa kadar süzüyordu. Bütün gözler bir masaya dikilmişti; bu masa üzerinde Julien, kayalarlanmış bir tepsi içinde üç küçük mum parçasının yanmakta olduğunu gördü. Tellâl bağıırıyordu:

— Üç yüz frank baylar!

Bir adam, yanındakine, alçak sesle:

— Üç yüz frank! Olur şey değil, dedi.

Julien bu iki adamın ortasında idi.

— Sekiz yüz franktan fazla eder yahu! Bu artırmayı üzerimde bıraktırmak için artıracağım.

— Havada pala sallamış olursun. M. Maslon'u, M. Valenod'yu, piskoposu ve Frilair'deki o müthiş vekilini, bütün avaneleriyle başına belâ almakla eline ne geçecek?

Diğeri bağırarak:

— Üç yüz yirmi frank, diye artırdı.

Arkadaşı:

— Sersem herif, dedi. Sonra, Julien'i göstererek:

— Bak, belediye başkanının casuslarından biri de tam yanımızdaymış, diye ilâve etti.

Julien, bu sözü söyleyenin haddini bildirmek için sert bir tavırla döndü; fakat iki Franche-Comté'li artık onunla meşgul değildiler bile. Onların soğukkanlılığı karşısında Julien de soğukkanlılığını tekrar buldu. O anda sonuncu mum da söndü ve tellalın uzayan sesi evin dokuz yıllık bir süre için, yılda üç yüz franktan olmak üzere *** kaymakamlığı kalem amirlerinden M. de Saint-Giraud'ya satıldığını bildirdi.

Belediye başkanı daha salondan çıkar çıkmaz dedikodular başladı.

Birisi:

— İşte, Grogeot'nun tedbirsizliği yüzünden bizim belediye bütçesi otuz frank daha kazandı, diyordu.

— Ama M. de Saint-Giraud'dan öcünü alır. Bunu onun yanına bırakmaz, diye cevap verdiler.

Julien'in sol tarafında bulunan şişman bir adam:

— Ne rezalet! diyordu; öyle bir ev ki, ben, fabrika yapmak için sekiz yüz frank verirdim ve yine de kârlı çıkardım.

Liberal bir genç fabrikatör ona:

— Vah vah, dedi. M. de Saint-Giraud Din Birliğinde üye değil mi? Dört çocuğu bedava okumuyor mu? Zavallı adam! Verrières belediyesinin onun maaşına beş yüz frank katması gerek.

Üçüncü bir adam:

— Belediye başkanı da buna engel olamadı desene, dedi. O da müfrit bir taraftarıdır, hele şükür, ama çalmaz.

Diğer bir adam:

— Çalmaz mı? dedi; ne diyorsun? «Yan cebime koy» der. Bütün bu paralar toplanır ve yıl sonunda paylaşılır. Fakat şu küçük Sorel yaklaşıyor, gidelim buradan.

Julien eve pek canı sıkılmış bir halde döndü; Madame de Rênal'i çok üzgün buldu. Madame de Rênal ona:

— Artırmadan mı geliyorsunuz? dedi.

— Evet, madam, hem de orada Bay Belediye Başkanının bir casusu sanılmak şerefine de nail oldum.

— Kocam sözümü dinleseydi, bir seyahate çıkardı.

Bu esnada M. de Rênal çıkageldi; çok somurtkandı. Sofrada bir kelime bile konuşulmadı. M. de Rênal, Julien'e çocuklarla birlikte Vergy'ye gitmesini emretti; yolculuk pek kederli bir hava içinde geçti. Madame de Rênal kocasını:

— Bu gibi şeylere alışkın olmalısınız, dostum, diye teselli ediyordu.

O akşam, aile ocağının başında sessizce toplanıp oturdular; yanan gürgen odunlarından çıkan sesler onlar için tek meşguliyeti teşkil ediyordu.

Bu an, fertleri birbirlerine en bağlı olan ailelerde bile rastlanan en hüzünlü anlardan biriydi. Çocuklardan biri sevinçle:

— Kapı çalınıyor, kapı çalınıyor, diye bağırdı.

Belediye başkanı:

— Hay Allah kahretsin, diye bağırdı, eğer teşekkür etmek bahanesiyle buralara kadar gelen M. de Saint-Giraud ise, onun ağzının payını vereceğim, buna halt etmek derler artık. Asıl teşekkür etmesi gereken birisi varsa o da Valenod'dur, ama kaç para eder, bu işten sorumlu olan doğrudan doğruya benim, benim namusum tehlikeye giriyor. Şu yezit Jacobin gazeteleri bu işi parmaklarına dolar da beni de bir M. Nonantecinq haline getirirlerse halim nice olur?

Bu sırada, oldukça yakışıklı ve siyah favorili bir adam, hizmetçinin arkasından içeriye giriyordu.

— Bay Belediye Başkanı, ben Signor Geronimo'yum, dedi. Napoli'den hareketimden önce, oradaki Fransız elçiliği memurlarından M. le Chevalier de Beauvaisis size sunulmak üzere bir mektup vermişti, onu getiriyorum.

Signor Geronimo, neşeli bir tavırla Madame de Rênal'e baktı:

— Bundan dokuz gün önce, diye ilâve etti, kuzeniniz ve dostum Signor Beauvaisis İtalyanca bildiğinizi söylemişti.

Napolili İtalyan'ın keyfi yerinde olduğundan, bu kasvetli aile toplantısına neşe verdi. Madame de Rênal ona akşam yemeğini yedirmek için ısrar etti. Evde bir telâştır koptu; o gün kulağına iki kez belediye başkanının casusu sanıldığına dair sarfedilen sözler çalınan Julien'i bu üzüntüden her ne pahasına olursa olsun kurtarmak istiyordu. Signor Geronimo hem tanımış bir şarkıcı, hem de çok neşeli bir adamdı: Artık Fransa'da bu iki meziyetin bir arada bulunması imkânsızdı. Yemek yedikten sonra, Madame de Rênal'le birlikte küçük bir *duettino* söyledi. Hoş hikâyeler anlattı. Saat gece yarısından sonra bir olunca, Julien çocukların artık yatmaları gerektiğini bildirdi, fakat çocuklar bağırarak itiraz ettiler. Büyük oğlan:

— O hikâyeyi bir daha anlatın, ne olur? dedi.

Signor Geronimo:

— Şimdi de size kendi öz hikâyemi anlatayım, dedi. Bundan sekiz yıl önce, Napoli konservatuvarında ben de sizin gibi öğrenci idim; yani sizin yaşınızda idim demek istiyorum, fakat Verrières gibi güzel bir kentin belediye başkanının oğlu olmak şerefine nail değildim.

Bu sözü işitince M. de Rênal içini çekerek karısına baktı.

Çocukları katılırcasına güldüren telaffuzunu büsbütün komik bir hale sokan genç şarkıcı:

— Signor Zingarelli çok sert bir öğretmendi. Onu konservatuvarda hâlâ kimse sevmez; fakat herkesin de kendisini seviyormuş gibi hareket etmesini ister ha! Ben okuldan elimden geldiği kadar çok çıkar ve küçük San-Carlino tiyatrosuna giderek, orada, tanrılara lâıyk bir müzik dinlerdim. Fakat, Ya-rabbim sen bilirsin! Birinci katta bir yer için bilet alabilmek üzere kırk santimi nereden bulmalıydı?

Çocuklara bakarak:

— Az para da değil ha, diye ilâve etti.

Çocuklar gülüştüler.

— Signor Giovannone beni şarkı söylerken işitmiş. O zamanlar on altı yaşındaydım. Bu çocuk bir hazinedir, demiş.

Bana geldi ve:

— Yavrum, seni tiyatroya alayım, ister misin? diye sordu.

— Kaç para vereceksiniz?

— Ayda kırk duka.

— Baylar, bu yüz yetmiş frank eder. Sanki cennetin kapılarının bana açıldığını sandım.

Giovannone'ye:

— İyi ama, dedim, o zevellâ Zingarelli'den nasıl izin koparacağız?

— Sen o işi bana bırak¹.

Büyük çocuk:

— Siz o işi bana bırakın, diye bağırdı².

— İyi bildiniz, benim küçük asılzadem. Signor Giovannone bana:

— Caro, önce küçük bir anlaşma imzalarız, dedi. Ben derhal imzayı bastım ve üç dukayı cebe indirdim. Ömrümde o kadar parayı bir arada görmemişim. Sonra bana ne yapmam gerektiğini söyledi. Ertesi gün bizim müthiş Signor Zingarelli'nin huzuruna çıkmak için izin istedim. İhtiyar odacısı beni onun odasına soktu. Zingarelli:

— Ne istiyorsun yine, haylaz? dedi.

1. Aslında İtalyancadır: *Lascia fare a me*.

2. Söylenen İtalyanca sözleri, Fransızcaya olan yakınlığı dolayısıyla çocuk anlıyor ve onun için sevinçle bağıyor. (*Çevirenin notu*)

— Maestro, dedim, bütün yaptıklarım pişman oldum; bundan sonra artık parmaklıktan atlayıp hiç kaçmayacağım. Bir kat daha fazla çalışacağım.

— Senin o ömrümde duyduğum baso seslerin en güzeli olan sesini bozmaktan korkmam, seni hapse attırır ve on beş gün kuru ekmekle sudan başka bir şey vermezdim, haylaz kerata, dedi.

— Maestro, dedim, ben tüm öğrencilere örnek olacağım, *credeta a me*³. Ama sizden bir dileğim var; bir adam gelir de bana dışarda şarkı söylemek için izin isterse sakın vermeyiniz. Yalvarırım size, buna imkân olmadığını söyleyiniz.

— Kimmiş o, senin gibi bir haylazı isteyecek olan? Bakalım ben senin konservatuvardan çıkmaya müsaade edecek miyim? Yoksa canın benimle alay mı etmek istiyor?

Bu sözleri söyledikten sonra kıcıma bir tekme atmaya çalışarak:

— Defol karşımdan, defol, dedi, yoksa seni katıksız hapse attırırım.

Bir saat sonra, Signor Giovannone müdürün odasına geldi ve:

— Bana zengin olmak fırsatını vermenizi dilemeye geldim, Geronimo'yu bana veriniz, dedi. Bana tiyatrodaki şarkı söyleyin; bu sayede bir kız kızımın drahomasını sağlamam için yer.

Zingarelli ona:

— Bu haylazı ne yapacaksın? dedi. İstemiyorum; onu sana vermeyeceğim, kaldı ki, ben razı olsam bile kendisi hiç bir zaman konservatuvardan ayrılmak istemeyecektir; biraz önce bana yemin etti.

Giovannone, cebinden imzaladığım anlaşmayı çıkararak:

— İş onun rızasına kaldıysa, dedi; *carta canta!* İşte imzası burada.

Öfkeden köpüren Zingarelli hemen çingırağa yapıştı ve:

— Geronimo'yu konservatuvardan kapı dışarı etsinler, diye bağırdı.

İşte böylece, kahkahalarla gülererek, konservatuvardan kovuldum ve daha o akşam tiyatrodaki *del Moltiplico* aryasını söy-

3. *Credeta a me* - İtalyanca: Bana inanınız. (Çevirenin notu)

ledim. Bu oyunda soytarı evlenmeye kalkışır ve bir eve gerekli olan şeyleri parmak hesabıyla saymaya başlar, fakat bir düziye yanılır.

Madame de Rênal:

— Ne olur, mösyö, bize de bu şarkıyı söyler misiniz? dedi.

Geronimo söyledi ve gülmekten herkesin gözünden yaş geldi. Signor Geronimo ancak sabahın ikisinde yatmaya gitti ve bütün aileyi kibarlığına, hoşsohbet oluşuna ve neşesine hayran bir halde bıraktı.

Julien kendi kendine:

— Demek insan nereye gitse hep aynı sahtekârlıklar ha! dedi. İşte; Signor Geronimo Londra'ya yılda altmış bin frank maaşla gidiyor. San-Cazino tiyatrosunun müdürü onun kabiliyetini bulup meydana çıkarmamış olsaydı, o ilâhî ses belki de on yıl sonra tanınacak ve sevillecekti... Bana kalırsa, bir Rênal olmaktansa bir Geronimo olmayı tercih ederim. Toplum hayatında belki onun kadar itibarı yok, ama hiç olmazsa bugünkü açık artırma gibi rezaletlerin ağırlığı altında vicdanı ezilmiyor, hep neşe içinde geziyor.

Julien'in şaştığı bir şey vardı; Verrières'de, M. de Rênal'in evinde yalnız geçirdiği haftalar, onun için bir mutluluk devresi olmuştu. O yalnız davet edildiği yemekler esnasında hazin birtakım düşüncelere kapılmış, nefret duymuştu; bu ıssız evde, rahatsız edilmeden, yazamaz, okuyamaz, düşünemez miydi? Her an aşağı ruhlu bir adamın duygularını, düşüncelerini incelemeye, o tatlı, parlak hüylalardan sıyrılıp, onu birtakım iki yüzlü hareketler ve sözlerle aldatmak zorunda kalmamıştı.

— Yoksa mutluluk bana bu kadar yakın mı?.. Böyle bir hayat sürmek çok masraflı bir şey değil ki; Matmazel Elisa ile evlenmek veya Fouqué ile ortak olmak elimde. Fakat dik bir dağa tırmanan yolcu tepeye varınca oturur ve dinlenmekten büyük bir zevk duyar. İyi ama, onu mütemadiyen dinlenmeye zorlayacak olurlarsa bakalım aynı zevki hep duyar mı?

Madame de Rênal'in zihni fena fena düşüncelere takılıyordu. Verdiği bütün kararlara rağmen, Julien'e artırma işinin içyüzünü olduğu gibi anlatmıştı.

— Yoksa bu adam bana bütün yeminlerimi bozduracak mı? diye düşünüyordu.

Kocasını tehlikede görseydi, tereddüt bile etmeden canını

verirdi. Madame de Rênal, mertçe harekette bulunabileceklerini görüp de bu hareketi yapmayınca, bir suç işlemiş gibi vicdan azabı duyan asil ruhlu ve hayalperest insanlardandı. Mafih, günün birinde dul kalır da Julien'le evlenecek olursa tadacağı mutluluğu düşünmekten kendini bir türlü alamıyordu.

Julien, çocukları babalarından çok seviyordu; çocuklar da, sert ve haksever olmasına rağmen ona tapıyorlardı. Madame de Rênal Julien'le evlendiği takdirde, ağaçlıklarını o kadar çok sevdiği bu Vergy köyünden ayrılması gerekeceğini hissediyordu. Kendisini Paris'te görür gibi oluyor, çocuklarının, bu herkesi hayran bırakan öğretim usulü ile yetiştirildiklerini tasavvur ediyordu. Çocukların, Julien'in kendisinin, hepsinin mutluluğuna diyecek olmayacaktı...

XIX. yüzyıl evlenmeyi acayip bir hale getirdi!¹ Fakat bununla beraber, filozofun biri belki de; diyecektir ki, evlilik hayatı, çalışmaya ihtiyacı olmayacak kadar zengin olan kimse-lerde sükûnet içinde tadılan zevklere karşı çok geçmeden büyük bir bıkkınlık uyandırır. Kadınlar içinde de bu can sıkıcı evlilik hayatı yüzünden aşka sürüklenmeyen ancak ruhsuz olanlarıdır.

Filozofun sözüne bakarak ben Madame de Rênal'in yaptığını hoş görüyorum; ama, Verrièresliler hoş görmüyordu; gerçekten, bütün kent halkı, o farkında bile olmadan onun bu aşk macerasının dedikodusunu yapmakta idi. Bu büyük olay sayesinde o sonbahar her zamankinden daha az canları sıkıldı.

Sonbahar ve kışın bir kısmı çabucak geçti. Vergy korularından ayrılmak zamanı geldi. Verrières'nin kibarları, okudukları lânetlerin M. de Rênal üzerinde o kadar az etki yaptığını gördükçe bunu bir onur meselesi yapıyorlardı. Her zaman ciddî bir hayat yaşayan ve bu gibi sinsice işler görerek bu yoksunluklarının acısını çıkaran kimseler, Verrières'e döndüğünün haftasına kalmadı, anlamlı anlamlı birtakım sözlerle M. de Rê-

1. Stendhal, evlilik konusuna birçok eserlerinde, özellikle "*De l'Amour*" (*Aşk Üzerine*) de değinir. Ona göre kadınların cahilliği yüzünden evlilik hayatının temeli olan sevgi, günün birinde kaybolmaya mahkûmdur. "Aylardan ve yıllardan beri evinin eşyasıyla meşgul olmaktan başka bir zevki olmayan bir kadın, belki de gerçek aşkın, hatta fizyolojik aşkın ne demek olduğunu görünce, bunu kendi durumuyla kıyas ederek nihayet oraya doğru sürüklenecektir" diyor. (*Çevirenin notu*)

nal'i kuşkulandırdılar. Bu işte sonuna kadar gitmek isteyen M. Valenod, Elisa'yı, içinde beş kadın bulunan asil ve çok saygıdeğer bir ailenin yanına yerleştirmişti. Sözüne bakılırsa, Elisa, yer bulamamak korkusu ile, bu aileden ancak M. de Rênal'in evinde aldığı aylığın aşağı yukarı üçte ikisini istemişti. Bu kız kendiliğinden, çok yerinde bir düşüncenin etkisiyle, Julien'in Madame de Rênal ile olan aşk macerasını anlatmak maksadıyla, gidip hem eski papaz Chélan'a, hem de yenisine günah çıkartmıştı.

Verrières'e vardığının ertesi günü, daha sabahın altısında, Papaz Chélan, Julien'i çağırarak:

— Sizden hiç bir şey sormuyorum ve bana bir şey söylememenizi de rica ediyorum. Hatta gerekirse emrediyorum, dedi; üç gün zarfında ya Besançon'daki papaz okuluna, yahut da size mükemmel bir gelecek sağlamaya hazır olan dostunuz Fouqué'nin yanına gitmenizi ısrarla istiyorum. Ben her şeyi düşündüm, yoluna koydum, fakat sizin mutlaka gitmeniz gerek; hem hiç olmazsa bir yıldan önce Verrières'e dönmek üzere.

Julien hiç cevap vermedi; babası olmayan bir adamın, yani M. Chélan'ın bu kadar zahmete katlanmasının onurunu kıracak bir şey olup olmadığını inceliyordu. Nihayet, papaza:

— Yarın, aynı saatte, sizi rahatsız ederim, dedi.

Bu kadar genç bir adamı çabucak yola getireceğini sanan M. Chélan birçok şeyler söyledi. Son derece mütevazî bir tavır takınan ve yüzüne de alçak gönüllü bir ifade veren Julien ağzını açmadı.

Nihayet papazın evinden çıktı, Madame de Rênal'e haber vermeye koştu, fakat kadını çok üzgün bir halde buldu. Biraz önce kocası kendisiyle oldukça açık bir şekilde konuşmuştu. M. de Rênal yaradılıştan karaktersiz bir adamdı. Karısının Besançon'daki teyzesinden kalacak olan mirasa konacağı düşüncesi bir araya gelince, karısını tamamiyle masum farz etmeye karar vermiş ona Verrières halkının acayip dedikodularını söylemişti. Halk bu meselede haksızdı, bazı çekemeyen kişiler kamuoyunu bu yola sürüklemişti, fakat elden ne gelirdi ki?

Madame de Rênal bir an, Julien'in M. Valenod'nun yaptığı teklifi kabul ederek Verrières'de kalabileceğini aklından geçirdi. Fakat o artık bir yıl önceki basit ve sıkılgan kadın değildi; meşum ihtirası, vicdan azapları onu olgunlaştırmıştı. Hem

kocasını dinliyor, hem de Julien'den hiç olmazsa geçici bir zaman için ayrılmanın artık zorunlu olduğunu düşünüyordu. Kendi kendine:

— Benden uzakta olunca, Julien yine o yükselme ihtirasına kapılacak; öyle ya, insanın parası olmayınca hayal kurmaktan daha doğal bir şey olur mu? diyordu. Ya ben, Yarabbim! O kadar zenginim! Fakat bu zenginliğim beni mutlu yapmaya yaramıyor ki! Julien beni unutacak. Onun gibi sevimli bir erkeği hangi kadın sevmez? O da başkasını sevecek. Ah, ne mutsuz bir kadınımlı.. Neden şikâyet edebilirim? Allah adaletlidir, işlediğim cinayete bir son vermek pişmanlığını gösteremedim, o benim aklımı başımdan alıyor. Elisa'yı para karşılığında susturmak benim elimde idi; bundan daha kolay ne olabilirdi? Fakat şöyle bir an oturup da düşünecek halde değilim ki; aşkın o çılgınca hülyalarına kendimi iyice kaptırdım, bir saniye bile onu düşünmeden yapamıyorum. Mahvoluyorum!..

Julien bir şeye çok hayret etti. Madame de Rênal onun gideceğini bildiren müthiş haberi alınca, egoistçe hiç bir itirazda bulunmadı. Şüphesiz, ağlamamak için kendini zorla tutuyordu.

— Metin olmamız gerek, dostum, dedi.

Sonra, saçından bir tutam keserek:

— Bilmem, benim halim nice olacak! diye ilâve etti; yalnız, bana söz ver, ölürsem çocuklarımı unutmayacağını söyle. Uzaktan olsun, yakından olsun, onlarla meşgul ol ve dürüst, okumuş birer adam olmalarına gayret et. Şayet yeni bir ihtilâl çıkacak olursa, bütün asılzadeleri asarlar, babaları belki damın üstünde öldürülen o köylü yüzünden Fransa'dan kaçmak zorunda kalır. O zaman sen bu aileyi koru... Bana elini ver. Al-laha ısmarladık, dostum! Son mutluluk anlarımızı yaşıyoruz. Bu fedakârlığı yaptıktan sonra, halk içinde de itibarımı tekrar elde edeceğimi umarım.

Julien, Madame de Rênal'in son derece umutsuzluğa kapılacağını sanmıştı. Bu vedalaşmadaki sadelik onu müteessir etti.

— Hayır, dedi, bana bu şekilde veda etmenizi kabul etmiyorum. Gideceğim; biliyorum, istiyorlar; siz de istiyorsunuz, fakat, gittiğimden üç gün sonra gelip geceleyin sizi göreceğim.

Bu sözü duyar duymaz Madame de Rênal dünyayı başka türlü görmeye başladı. Demek Julien onu seviyordu? Öyle ya, mademki kendiliğinden onu gelip görmeyi düşünmüştü! İsti-

rabı, ömründe duyduğu en büyük sevinç haline geldi. Artık gözüne her şey kolay görünüyordu. Sevgilisini tekrar görebileceğinden emin olması, bu ayrılık anının verdiği bütün acıyı unutturuverdi. O andan itibaren, Madame de Rênal'in halinde de yüzünde olduğu gibi asalet, irade belirdi ve kendini küçük düşürecek hiç bir harekette bulunmadı.

M. de Rênal çok geçmeden eve döndü; fena halde sinirliydi. Nihayet karısına, iki ay önce aldığı imzasız mektuptan bahsetti.

— Ben bu mektubu kent gazinosuna götürüp o Valenod denilen alçak herif tarafından yazıldığını herkese ilân edeceğim; onu kolundan tutarak çamurdan çıkardım ve Verrières'in en zengin adamlarından biri yaptım. Onu elâlemin önünde kepaze edecek ve kendisiyle düello edeceğim. Artık bu kadarı da fazla ha!

Madame de Rênal, bu düello kelimesini duyunca, içinden:

— Düello mu? Kocam ölür, ben de dul kalabilirim, dedi.

Fakat hemen o anda, kendi kendine:

— Önüne geçebileceğim bu düellonun önüne geçmeyecek olursam, kocamı kendi elimle öldürmüş olurum, diye ilâve etti.

Madame de Rênal, kocasının gururunu hiç bir zaman bu kadar ustalıkla okşamamıştı. İki saatten az bir zaman içinde onu, M. Valenod'ya her zamankinden daha çok dostluk göstermesi, hatta Elisa'yı tekrar eve alması için ikna etti. Gerçi bütün bu felâketlerine sebep olan o kızla tekrar karşılaşmayı göze alması bir hayli cesaret işiydi, ama ne yapsın ki bu fikir Julien tarafından geliyordu.

Karısı tarafından üç, dört kez yatıştırıldıktan sonradır ki, M. de Rênal para bakımından acı geldiği halde, kendiliğinden, Julien'in bütün dedikodular içinde gidip de M. Valenod'nun çocuklarına öğretmen olmasının çok fena bir etki yapacağını düşündü. Kuşkusuz, Julien'in yararı ona Kimsesizler Yurdu Müdürünün yaptığı teklifleri kabul etmeyi emrediyordu. Oysa, M. de Rênal'in onurunun kurtulması için Julien'in gidip Besançon yahut Dijon'daki papaz okulunda okuması gerekti. Fakat ona nasıl bu kararı verdirmeliydi? Orada nasıl yaşayacaktı?

M. de Rênal bu iş için ne kadar maddî fedakârlıklar gerektiğini gördükçe karısından fazla üzülyordu. Karısına ge-

lince, bu konuşmadan sonra, o hayattan bıkip da bir miktar stramonium içen o cesur adamın durumunda idi; böyle bir adam sanki bir zemberekle harekete gelir ve hiç bir şeyle ilgilenmez. Kral XIV. Louis de işte bunlardanmış; ölürken; «Bir zamanlar ben hükümdar iken» demiş. Ne büyük söz!

Ertesi sabah, erkenden, M. de Rênal imzasız bir mektup aldı. Bu kez en hakaret edici bir üslupla kaleme alınmış, durumunu anlatmak için en kaba sözler kullanılmıştı. Bu mektup her halde aşağılık, kıskanç bir adamın kaleminden çıkmıştı. Bu mektup onda M. Valenod ile düello yapmak için bir istek uyandırdı. Biraz sonra cesareti onu bu düşüncesini derhal uygulamaya kadar sürüklemekte gecikmedi. Evden yalnız çıktı; silâhçıya giderek iki tabanca satın aldı ve doldurttu.

İçinden:

— İmparator Napoléon'un sıkı yönetimi geri gelse bile, benim on para çaldığımı söyleyemezler, dedi. Olsa olsa yapanlara göz yumdum; fakat yazıhanemin gözünde, beni bu şekilde hareket etmeye zorlayan mektuplar var.

Kocasının bu sessiz hiddetini görünce, Madame de Rênal fena halde korktu, zihninden uzaklaştırmak için o kadar zahmet çektiği dul kalmak düşüncesi bu durumda yine durmadan aklına geliyordu. Kocasıyla odaya kapandı. Saatlerce beyhude yere dil döktü, çünkü yeni gelen imzasız mektup artık kocasına kesin kararını verdirmişti. Nihayet, M. Valenod'ya bir tokat atarak düelloya zorlamak için göstereceği cesareti, Julien'in papaz okulunda bir yıl okuması için gereken altı yüz frangı vermek üzere kullanmaya onu ikna edebildi. M. de Rênal, evine bir öğretmen almayı düşündüğü o uğursuz güne bin defa lânet ederek imzasız mektubu unuttu.

Aklına gelen bir düşünce onu biraz yatıştırdı, fakat bunu karısına söylemedi; ustalıkla hareket ettiği ve delikanlının halperest mizacından faydalandığı takdirde, daha biraz para verecek olursa onu M. Valenod'nun tekliflerini kabul etmeme-ye kandıracağını umuyordu.

Madame de Rênal, Julien'i kandırmak için bundan fazla zahmet çekti; öyle ya, mademki M. de Rênal'ın işine öyle geliyor diye yılda sekiz yüz franklık bir yeri feda ediyordu, yaptığı bu fedakârlığa karşılık olarak bir miktar para kabul etmesi hiç de utanılacak bir şey olmazdı.

Fakat Julien, mütemadiyen:

— Ben bu teklifleri kabul etmeyi bir an bile aklımdan geçirilmiş değilim, diyordu. Siz beni kibar hayata çok alıştırdınız, o insanların kaba yaşayış tarzı beni öldürdü.

Çaresizliğin insafsız demirden pençesi karşısında Julien boyun eğmek zorunda kaldı. Gururuna kapılarak kendini teselli ediyor ve Verrières Belediye Başkanının vereceği parayı borç olarak kabul edeceğini, ona bir senet vereceğini, ilerde faiziyle ödeyeceğini düşünüyordu.

Madame de Rênal'ın dağdaki küçük mağarada saklı daima birkaç bin frangı vardı.

Korkudan titreye titreye ve kabul etmeyeceğini pekâlâ hissederek bu parayı Julien'e vermek istedi. Julien:

— Yoksa aşkımızın hatırasını kirletmek mi istiyorsunuz? dedi.

Nihayet Julien, Verrières'den ayrıldı. M. de Rênal bu işe çok sevindi; onun elinden para almak zamanı gelince, bu fedakârlık Julien'e pek ağır geldi. Kesin olarak reddetti. Fakat M. de Rênal gözleri yaşla dolu olarak onun boynuna sarıldı. Julien kendisinden memnun olduğunu bildiren bir kâğıt isteyince, M. de Rênal coştı ve delikanlının ahlâkını övmek için en parlak kelimeleri bile az gördü. Kahramanımızın beş altın lirası vardı; bir o kadar da Fouqué'den istemeyi düşünüyordu.

Çok heyecanlı idi. Fakat aşkını gömdüğü Verrières'den ayrılıp da bir fersah yol gidince, artık bir eyaletin başkentini, Besançon gibi büyük bir savaş kentini göreceğini düşünerek şimdiden seviniyordu.

Sevgilisini görmeden geçirdiği bu üç günlük kısa süre içinde Madame de Rênal aşkın o müthiş sükûtlarından biriyle avundu. Hayat alelâde geçiyordu; onunla felâketin son aşaması arasında bir tek şey kalmıştı: O da Julien'le yapacağı son konuşma idi. Kendisini ondan ayıran saatleri, dakikaları sayıyordu. Nihayet, üçüncü günün gecesiydi: Aralarında kararlaştırdıkları işaretin uzaktan verildiğini işitti. Bin bir tehlike atlattıktan sonra, Julien onun karşısına çıktı.

O andan itibaren, Madame de Rênal'ın zihni yalnız bir düşünceye saplandı:

— Onu son kez olarak görüyorum, diyordu.

Sevgilisinin ateşli hareketlerine karşılık vermek şöyle dur-

sun, aksine onun kolları arasında bir ceset gibi, hemen hemen cansız bir halde kaldı. Kendisini zorlayarak ona sevdiğini söyleyecek olsa bile, bunu öyle bir söylüyordu ki, aksini anlamak kabildi. Bir daha birleşmemek üzere ayrılacaklarını düşündükçe onu hiç bir şey teselli edemiyordu. Her şeyden kuşkulanın, alınan Julien, bu durumda bir an artık unutulduğunu aklına getirdi. Bu yolda söylediği sitemli sözler, sessizce akan göz yaşları, boşanırcasına akan göz yaşlarıyla karşılandı, o kadar.

Julien, sevgilisinin soğuk davranarak ettiği yeminlere:

— İyi ama, Yarabbim! Sözlerinize nasıl inanayım, diye cevap veriyordu. Madame Derville'e, yahut sadece bir ahabınıza bile bundan yüz kez çok samimiyet gösterirdiniz.

Taş kesilmiş bir halde, Madame de Rênal, ne cevap vereceğini bilemiyordu.

— Benden daha mutsuz bir kadın olamaz... Ne olur, ölsem bari... Kalbimin buz kesildiğini hissediyorum...

İşte, Julien'in elde ettiği en uzun cevaplar bunlar oldu.

Tan yeri ağarıp da ayrılma zamanı gelince, Madame de Rênal'in gözlerinden artık yaş akmaz oldu. Tek bir kelime söylemeksizin, öpüşlerine de karşılık vermeden, Julien'in pence-reye bir ip bağladığını seyrediyordu. Julien ona beyhude yere:

— İşte o kadar çok istediğiniz hale geldik, diyordu. Bundan böyle artık vicdan azabı çekmeden yaşarsınız. Çocuklarınız biraz hastalanınca hemen öleceklerini sanmazsınız.

Madame de Rênal, soğuk bir tavırla:

— Stanislas'i öpmeden gittiğinize çok üzülüyorum, dedi.

Julien'i, bu canlı cesedi andıran kadının ateşsiz sarılmaları karşısında nihayet adamakıllı düşünce aldı, o kadar ki, yol boyunca uzun süre başka hiç bir şey düşünemedi. Kalbi sızlıyordu; dağı aşıncaya, yani Verrières kilisesinin çan kulesi artık gözden kayboluncaya kadar dönüp dönüp arkasına baktı...

BİR BAŞKENT

*Ne kadar da çok gürültü, ne kadar
da çok iş peşinde koşan adam var! Yir-
mi yaşında bir gencin kafasında gelecek
için bu ne kadar çok tasarı! Aşka karşı
bu ne aldırışsızlık!..*

BARNAVE

Nihayet, uzakta, bir dağın üstünde siyah duvarlar gördü; bunlar, Besançon kalesi idi. Julien, içini çekerek:

— Bu kahraman savaş kentine, onu savunmak için gönderilen alaylardan birine bir teğmen olarak gelseydim, başka türlü olurdu, dedi.

Besançon Fransa'nın yalnız en güzel kentlerinden biri olmakla kalmaz, orada cesur ve kafalı adamlar da çoktur. Fakat Julien küçük bir köylüden başka bir şey değildi, kibarların arasına katılmak için hiç bir çare bulamadı.

Fouqué'den bir kat kentli elbisesi almıştı; bu elbiseyi giydikten sonradır ki, kentin etrafını saran sınırların inip kalkan zincirli asma köprülerinden birinden geçti. Kafası 1674 kuşatmasının tarihçesiyle dolu olduğundan, manastıra kapanmadan önce gidip tabyaları ve kaleyi gezmek istedi. İki üç kez az kalsın nöbetçiler tarafından tutuklanacaktı; yılda on dört, on beş franklık ot satabilmek için müstahkem mevki komutanlığının sivillere yasak ettiği bölgeye giriyordu.

Duvarların yüksekliğini, hendeklerin derinliğini, topların heybetli duruşunu birkaç saat seyrettikten sonra, kentin ana caddesindeki büyük kahvenin önünden geçti. Ağzı açık bir halde orda donakaldı; iki büyük kapının üzerinde kocaman harflerle yazılı olan «kahve» kelimesini okuyor da yine gözlerine inanamıyordu. Sıkılganlığından kurtulmaya gayret etti; içeriye girmek cesaretini gösterdi ve kendisini tavanı en az yirmi ayak yüksekliğinde olan otuz, kırk adım uzunluğunda bir salonun ortasında buldu. O gün Julien'e her şey sanki büyümlü bir âlemde gibi görünüyordu.

İki masada bilardo oynanıyordu. Garsonlar sayıları bağıyor, oyuncular dört tarafı seyircilerle çevrilmiş masaların etrafında dönüp duruyorlardı. Herkesin ağzından çıkan dalga dalga sigara dumanları, ortalığı mavi bir bulut halinde kaplamıştı. Bu adamların iri yapılı, zayıf, kamburlaşmış omuzları, ağır ağır yürüyüşleri, kocaman favorileri, giydikleri redingotlar, velhasıl her şeyleri, her hareketleri Julien'in dikkatini çekiyordu. Eski Bisaontium'un bu asil çocukları, bağırmandan konuşamıyor, müthiş birer cengâver tavrı takınıyorlardı. Julien, olduğu yere mihlanmış, hayran hayran seyrediyordu: Besançon gibi büyük bir eyalet merkezinin azamet ve haşmetini düşünüyordu. Bilardo sayılarını bağırarak o mağrur bakışlı baylardan birini çağırıp bir kahve istemeye bir türlü dili varmıyordu.

Fakat kasada oturan genç kız, koltuğunda küçük paketiyle sobanın yanında durmuş, kralın güzel beyaz alçıdan yapılmış büstüne bakan bu genç köylüyü fark etmişti. Gelişmiş bir Franche-Comté güzeli olan bu kız, bir kahvenin değerini arttıracak endamda ve kıyafette idi; yalnız, Julien'in duyabileceği bir şekilde yavaşça:

— Mösyö, mösyö! diye iki kez seslendi.

Julien çok şefkatle bakan iki iri gözle karşılaştı ve genç kızın kendisini çağırıldığını anladı.

Sanki düşmana saldırır gibi, güzel kızın bulunduğu tezgâha doğru ilerledi. Bu anî hareketi yüzünden koltuğunun altındaki paket düştü.

Daha on beş yaşında iken bir kahveye o kadar kibarca girmesini bilen Parisli çocuklar bizim sıkılğan taşralımızı bu halde görselerdi ne kadar acırlardı! Fakat unutmayalım ki, on beşinde iken bu kadar çıtkırıldım olan bu çocuklar, on sekizine gelince bayağılaşıyorlar. Taşralılarda gördüğümüz sıkılğanlık bazen gideriliyor ve işte o zaman insana cerbezeliği öğretiyor. Sıkılğanlığını yenerek cesaret bulmaya başlayan Julien, kendisine söz söylemeye tenezzül eden bu güzel kıza yaklaşıırken, içinden:

— Ona gerçeği söylemem gerek, diyordu.

Bu kararı verdikten sonra:

— Matmazel, ömrümde ilk kez Besançon'a geliyorum, dedi; parasını verip biraz ekmekle bir fincan kahve istiyorum.

Genç kız biraz gülümsedi ve kızardı; bilardo oynayanların bu yakışıklı delikanlıyı görüp alaya almalarından korkuyordu. Zira böyle bir şey olursa, fena halde korkacağını ve bir daha kahveye uğramayacağını düşünüyordu.

Ona, salona doğru uzanan maundan büyük tezgâhın arkasında kalan ve hemen hiç görünmeyen mermer bir masayı göstererek:

— Şuraya, benim yanıma oturunuz, dedi.

Genç kız bu esnada tezgâhın dışına doğru uzanarak nefis vücudunu göstermek fırsatını buldu. Julien'in gözünden kaçmadı; o anda bütün düşünceleri değişti; kafası allak bullak oldu. Güzel kız onun önüne bir fincan, şeker ve küçük bir francala koydu. Fincanı doldurtmak için bir garson çağırmakta tereddüt ediyordu, çünkü garson geldiği takdirde Julien'le bu baş başanın sona ereceğini pekâlâ biliyordu. Julien dalgın dalgın, bu sarışın ve neşeli genç kızla, sık sık kalbini sızlatan bazı anıları mukayese ediyordu. Bir başka kadının kendisini ne kadar ihtirasla sevdiğini düşündükçe sıkılganlığı kayboluyordu. Güzel kızın birkaç saniyelik vakti vardı; Julien'in bakışlarında kafasından neler geçtiğini okudu.

— Bu pipo dumanı sizi öksürtüyor, yarın sabah kahvaltıya sekizden önce geliniz; o zaman hemen hemen yalnızım.

Julien, muradına ermiş sıkılgan kimselerde görülen o okşayıcı tebessümle:

— Adınız ne? diye sordu.

— Amanda Binet.

— Bir saat sonra size bunun kadar büyük bir paket göndermeme müsaade eder misiniz?

Güzel Amanda biraz düşündükten sonra:

— Ben burada baskı altındayım, dedi. Benden istediğiniz bu şey yüzünden başıma belâ gelebilir; mamafih, bir kart üzerine adresimi yazıp size vereceğim; göndereceğiniz pakete bunu koyarsınız. O zaman hiç korkmadan gönderiniz.

Genç adam:

— Adım Julien Sorel, dedi. Besançon'da ne bir akrabam, ne de tanıdığım var.

Genç kız sevinçle:

— Anladım, dedi, buraya hukuk okuluna¹ girmek için gel-
diniz.

Julien:

— Yok canım! diye cevap verdi; beni papaz okuluna gön-
derdiler.

Amanda'nın yüzünü büyük bir umutsuzluk kapladı; neş'esi
sönüp gitti; bir garson çağırdı; artık cesareti vardı. Garson, Ju-
lien'in yüzüne bile bakmadan fincanına kahve doldurdu.

Amanda kasada müşterilerinden para alıyordu; Julien'in
onunla konuşmak cesaretini gösterdiği için koltukları kabarı-
yordu: Bilardo masalarından birinin etrafında kavga çıktı.
Oyuncuların, bu muazzam salonu çınlatan bağrıışmaları ve id-
diaları Julien'i şaşırtmıştı. Amanda, gözlerini eğmiş, dalgın dal-
gın düşünüyordu.

Julien, genç kıza birdenbire, güvenle:

— Matmazel, dedi, isterseniz sizin dayızadeniz olduğumu
söylerim.

Takındığı bu emredici tavır Amanda'nın hoşuna gitti. «Bu
delikanlı boş bir adam değil!» diye düşündü. Gözleriyle dur-
madan kasaya birinin gelip gelmediğini kolladığı için, Julien'e
acele ile ve yüzüne bakmaksızın:

— Ben Dijon vilâyeti yakınında Genlis kasabasındayım;
siz de oralı ve annemle kardeş çocuğu olduğunuzu söyleyiniz,
dedi.

— Merak etmeyin.

— Yazın, perşembe günleri, saat beşte, papaz okulu öğren-
cileri buradan, kahvenin önünden geçerler.

— Eğer beni hatırlarsanız, gene geçerken, elinizde bir de-
met menekşe tutun.

Amanda ona hayretle baktı; bu bakış, Julien'in cesareti-
ni büsbütün artırdı, bununla beraber genç kıza:

— Sizi çılgınca sevdiğimi hissediyorum, derken çok kızar-
dı.

Genç kız korkarak:

— Daha yavaş sesle konuşsanıza, dedi.

Julien, Vergy'de ancak bir cildi eline geçen *Nouvelle Hé-*

1. Fransızca metinde, "L'Ecole de Droit", yani "Hukuk Mektebi" var.
"Fakülte" kelimesi daha sonraları, hatta XIX. yüzyılın ikinci yarısında kabul
edilmiş olsa gerek. (*Çevirenin notu*)

loïse'in¹ birkaç cümlesini toparlamaya çalışıyordu. Hafızası her zaman onun imdadına koşardı; on dakikadan beri hayran hayran dinleyen matmazel Amanda'ya *Nouvelle Héloïse*'den ezber parçalar okuyor ve bu cesaretinden dolayı seviniyordu; tam o sırada, Franche-Comté eyaletinin en güzel kızı birdenbire soğuk bir tavır takınıverdi. Âşıklarından biri kahvenin kapısında belirmişti.

Adam, ıslık çalarak ve omuzlarıyla yalpa ederek tezgâha yaklaştıktan sonra Julien'i bir süzdü. Muhayyilesi daima aşırıdan aşırıya giden Julien'in aklına o anda hemen düello yapmak geldi. Benzi sapsarı kesildi; fincanını uzaklaştırdı, kendine güvenir bir tavır takınarak rakibine çok dikkatle baktı. Adam tezgâhta, başını eğmiş, kadehine lâubali bir tavırla içki doldurmakta olduğundan, Amanda kaşla göz arasında Julien'e bakarak, bakışıyle gözlerini eğmesini emretti.

Julien itaat etti ve iki dakika, olduğu yerde sapsarı kesilmiş bir halde, kararını vermiş bir insan gibi bu işin nereye varacağından başka bir şey düşünmeden kaldı; o anda gerçekten Julien'e diyecek yoktu. Rakibi Julien'in bakışları karşısında şaşırılmıştı. İçki kadehini yuvarladıktan sonra, Amanda'ya bir şey söyledi, ellerini büyük redingotunun ceplerine soktu ve ıslık çala çala Julien'e bakarak bir bilardo masasına yanaştı. Julien, öfkeyle yerinden fırladı; fakat küstahça bir harekette bulunmak için ne yapması gerektiğini bilmiyordu. Küçük paketini bıraktı ve elinden geldiği kadar salınarak bilardo masasına doğru yürüdü.

İhtiyatlı bir ses ona içinden, beyhude yere:

— Besançon'a gelir gelmez başına bir düello belâsını çıkaracak olursan, artık rahiplik suya düşer, diyordu. Çünkü Julien:

— Vız gelir, diyordu, yeter ki benim bir küstahın haddini bildirmekten korktuğumu söylemesinler.

Amanda onun ne kadar cesur olduğunu gördü; onun bu cesaretiyle tavır ve hareketlerindeki saflık arasında çelişki vardı; o andaki Julien'i redingotlu adama tercih etti. Ayağa kalktı ve sanki gözleriyle sokaktan geçen birini izliyormuş gibi, Julien'le bilardo masası arasına girerek:

1. Rousseau'nun meşhur romanı. Stendhal, gençliğinde hayran olduğu bu eseri birçok kez okumuştur. (*Çevirenin notu*)

— Bu adama yan bakayım demeyin, dedi, o benim eniştemdir.

— Bana ne? O bana baktı ya.

— Başıma belâ mı getirmek istiyorsunuz? Elbette size baktı, belki de gelip sizinle konuşacak. Ona annem tarafından bir akrabam olduğunuzu ve Genlis'den geldiğinizi söyledim. O Franche-Comté'dir ve Burgonya yolu üzerinde bulunan Dole'den öteye gitmemiştir, yani ona her ne isterseniz söyleyin, bir şeyden korkmayın.

Julien hâlâ tereddüt ediyordu; genç kız tezgâhtarlık yapan kadınlara mahsus mühayyilesine dayanarak bol bol yalanlar sa-vuruyordu:

— Kuşkusuz, size baktı, ama bana sizin kim olduğunuzu sorduğu anda; o herkese karşı edepsizlik eder ama, size hakaret etmek istemedi.

Julien'in gözleri bu sözde enışteden ayrılmıyordu; bilardo masalarından daha uzakta olanında oynanan «poule» oyununa katılmak üzere onun bir numara satın aldığını gördü. Julien, onun kalın sesiyle:

— Siz işi bana bırakın! diyerek tehdit ettiğini duydu. Hemen Matmazel Amanda'nın arkasında yer alarak bilardoya doğru bir adım attı.

Amanda onu kollarından yakalayarak:

— Hele siz önüme gelin de kahve parasını ödeyin, dedi.

Julien:

— Doğru, para vermeden sıvışırım diye korkuyor, diye düşündü.

Amanda da onun kadar heyecanlıydı ve kıpkırmızı kesilmişti; paranın üstünü mümkün olduğu kadar yavaş iade etti; bir taraftan da alçak sesle:

— Hemen çıkıp gitmezseniz, sizi sevmem; çünkü sizi çok seviyorum, diyordu.

Gerçekten, Julien çıktı, fakat ağır ağır. İçinden:

— Gidip o kaba herifin suratına benim de ıslık çalarak bakmam bir görev değil mi, diye tekrarlıyordu.

Bu tereddüt yüzünden bir saat boyunca caddede, kahvenin önünde durdu; o adamın çıkmasını bekledi. Adam bir türlü çıkmayınca o da çekip gitti.

Besançon kentine ayak bastığı henüz birkaç saat olduğu

halde, kendine bir üzüntü edinmişti bile¹. Vaktiyle ihtiyar alay cerrahı, mafsallarından rahatsız olduğu halde, ona birkaç eskrim dersi vermişti; işte, Julien'in bu hiddetli zamanında dayanabileceği bütün bilgi bundan ibaretti. Fakat, bir tokat indirmeden insanın nasıl kızabileceğini bilseydi, bu sıkıntının da önemi olmazdı; hem iş el kavgasına dökülecek olursa, iriyarı bir adam olan hasmı onu dövüp sıvışabilirdi.

Julien, kendi kendine:

— Benim gibi parasız ve dayanacak bir kimsesi olmayan bir zavallı için papaz okulu ile cezaevi arasında büyük bir fark olmaz, diyordu; gidip şu sırtımdaki elbiseyi bir hana bırakayım da siyah elbisemi giyeyim. Öyle ya eğer manastırdan birkaç saat yine çıkacak olursam, kentli elbisemi giyip gider Matmazel Amanda'yı görürüm.

Bu düşünce güzeldi; fakat Julien, bütün otellerin önünden geçiyor bir türlü birisine girmeye cesaret edemiyordu.

Nihayet, «Ambassadeurs» oteli önünden tekrar geçerken, kuşkulu gözleri, oldukça genç, yüzü pembe, mutlu ve neşeli bir hali olan şişman bir kadının gözleriyle karşılaştı. Ona yaklaşıp halini anlattı.

Otelin sahibi olan kadın Julien'e:

— Niçin olmasın, benim güzel rahibim, dedi, elbiselerinizi muhafaza eder ve hatta arasına tozunu da aldirtırım. Bu zamanda, kumaştan bir elbiseyi kendi haline bırakmaya gelmez.

Kadın bir anahtar alarak Julien'i bir odaya götürdü ve birkaç tane eşyanın listesini yazmasını söyledi.

Julien, giyinip de mutfığa indiği zaman şişman kadın:

— Allahım, ne kadar da çok yakışmış, Monsieur l'abbé Sorrel! Gidip size güzel bir yemek hazırlatayım, dedikten sonra alçak sesle:

— Gerçi herkes iki buçuk frank verir amma, sizin için bir franktır, diye ilâve etti; ne yapalım, sizin keseciğinizi de gözetmek gerek.

Julien, azıcık koltukları kabarak:

— Benim on altın liram var, dedi.

1. Burada Julien'in hissettiği şey, Stendhal'in Ecole Centrale'deki (Yüksek Mühendis Okulu) arkadaşlarından biriyle yapacağı, fakat yapılmayan bir düellonun anısıdır. "*Vie de Henri Brulard*" adlı eserinin, cilt 2, sayfa 118-123'te bu anıdan bahseder. (*Çevirenin notu*)

Otelci kadın telâşla:

— Aman, yavaş söyleyin, dedi; Besançon'da it kopuk eksik değil. O parayı sizin elinizden kaşla göz arasında aşırırlar. Hele kahvelere sakın girmeyiniz, hepsi de fena adamlarla dolu.

Bu sözü işitince düşünceye dalan Julien:

— Sahi mi? dedi.

— Buradan başka bir yere gitmeyin, size kahve pişirtirim. Burada bir dost ve bir franga iyi bir yemek bulacağınızı unutmayınız, daha ne diyeyim, bilmem ki. Haydi sofraya oturun da size kendi elimle yemek vereyim.

Julien:

— Çok heyecanlıyım, bu durumda yemek boğazımdan geçmez, buradan çıkar çıkmaz manastıra gideceğim, dedi.

Kadıncağız, onun ceplerini yiyeceklerle doldurmadan bırakmadı. Nihayet, Julien, o müthiş yere doğru yürümeye başladı; otelci kadın, kapının üstünden, ona yolu gösteriyordu.

PAPAZ OKULU

*38 santimden üç yüz otuz altı öğün,
38 santimden üç yüz otuz altı akşam ye-
meği. isteyenlere kahvaltıda kakao; böy-
le bir iş, insana ne kazanç getirir?*

Besançon'lu VALENOD

Kapının üzerindeki yaldızlı demir haçı uzaktan gördü; yavaş yavaş yaklaştı; ayakları sanki geri geri gidiyordu. «Demek içine girince bir daha çıkamayacağım yeryüzündeki cehennem burası!» Nihayet kapıyı çalmaya karar verdi. Çıngırağın sesi ıssız bir yerdeki gibi çınladı. On dakika geçtikten sonra, benzi soluk, siyah elbise giymiş bir adam gelip kapıyı açtı. Julien ona baktı ve sonra gözlerini yere eğdi. Bu kapıcının acayip bir yüzü vardı. Fırlayan yeşil gözbebekleri bir kedininkiler gibi yuvarlaklaşıyordu; gözkapaklarının etrafı hareketsiz olduğundan adamın bir sempati uyandırmasının olanaksız olduğunu gösteriyordu; ince dudakları, ağızdan dışarıya fırlayan dişleri üzerine bir yarım daire vücuda getiriyordu. Bununla beraber, bu adamın yüzü bir kaatilin suratı değilse de, gençlere bundan da fazla dehşet veren bir duygusuzluk belirtiyordu. Bu uzun sofu yüzde Julien'in bir bakışta, çabucak sezdiği tek duygu, Allah'la ilgili olmayan herhangi bir şey söylenildiği zaman büyük bir nefretle karşılandığı idi.

Julien gözlerini güçlkle kaldırdı ve çarpan kalbi yüzünden titreyen bir sesle, Papaz Okulunun Müdürü M. Pirard'la görüşmek istediğini bildirdi. Tek kelime söylemeksizin, bu tepeden tırnağa kadar siyahlara bürünmüş adam Julien'e peşinden gelmesi için işaret etti. Eğri basamakları duvarın tam karşı tarafına sarkan ve yıkılacakmış gibi duran, tahta trabzanlı geniş bir merdivenden iki kat çıktılar. Üzerinde siyah boyalı kocaman bir mezarlık haçı asılı duran küçük bir kapı güçlkle açıldı ve kapıcı Julien'i, badana edilmiş duvarlarında zamanla kararmış iki büyük tablo asılı duran karanlık ve basık bir odaya soktu. Orada Julien'i yalnız bıraktı; genç adam bitkin bir haldeydi, kalbi şiddetle çarpıyordu; ağlamaya cesaret ede-

bilse ne kadar iyi olacaktı. Bütün binada bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu.

Julien'e bir gün kadar gelen bir çeyrek saat sonra, korkunç suratlı kapıcı, odanın öbür ucunda bir kapıda göründü ve konuşmaya tenezzül etmeksizin Julien'e girmesi için işaret etti. Daha büyük ve çok az aydınlatılmış başka bir odaya girdi. Bu odanın duvarları da badana edilmişti; fakat içinde eşya yoktu. Yalnız, kapının yanında bir köşede, Julien geçerken, tahtadan boyasız bir karyola, iki hasır iskemle ve çam tahtasından yapılmış yastıksız küçük bir minder, odanın öbür ucunda, camları sararmış, bakımsız saksılarla süslü bir pencerenin yanında, bir masa başında oturmuş ve sırtında yırtık pırtık bir rahip cüppesi olan bir adam gördü; kızgın bir hali vardı ve önündeki dört köşe kâğıtların birini bırakıp diğerini alarak, üzerlerine birkaç kelime yazdıktan sonra masanın üstünde sıralıyordu. Julien'in odaya girdiğinin farkında değildi. Delikanlı, odanın ortasında kapıyı kapayarak giden kapıcının kendisini bıraktığı yerde, hareketsiz duruyordu. Böylece on dakika geçti; kıyafetsiz adam hâlâ bir şeyler yazıyordu. Julien'in duyduğu heyecan ve korku o kadar büyüktü ki, düşüvereceğini sandı. Bir filozof onun bu halini görseydi: «Güzel şeyleri sevmek için yaratılmış bir ruhun üzerinde çirkinliğin yaptığı etki» der ve belki de yanılırdı.

Yazı yazmakta olan adam başını kaldırdı; Julien bunun farkına ancak biraz sonra vardı, fakat kendisine dikilen o gözlerin korkunç bakışlarını gördükten sonra bile hâlâ olduğu yerde, hareketsiz duruyordu; bu bakışın etkisiyle beyninden vurulmuşa döndü. Bulanmış gözleri, baştan aşağıya kırmızı lekelerle kaplı uzun bir yüzü hayal meyal farkediyordu; yalnız, bir ölününkü gibi bembeyaz alnında bu lekeler yoktu. Bu kırmızı yanaklarla bu beyaz aln arasında, en cesur kişileri bile korkutabilecek iki küçük siyah göz parlıyordu. Bu alnın geri çevresini sık, düz ve siyah saçlar kaplamıştı.

En sonunda adam sabırsızlanarak:

— Yaklaşacak mısınız, yaklaşmayacak mısınız? dedi.

Julien, çekine çekine ilerledi ve nihayet düşecek bir halde, hayatında hiç başına gelmediği kadar benzi sararmış olarak, üstü dört köşe kâğıtlarla dolu masanın üç adım ötesinde durdu. Adam:

— Daha yakına gelin, dedi.

Julien, bir şeye dayanmak ister gibi elini uzatarak ilerledi.

— Adınız?

— Julien Sorel.

Adam, delikanlının yüzüne tekrar korkunç gözleriyle bakarak:

— Hayli geç kaldınız, dedi.

Julien, bu bakışa dayanamadı; dayanmak ister gibi elini uzatırken boylu boyunca yere serildi.

Adam çingırağı çaldı. Julien görmüyor ve kımıldayamıyordu; yoksa yaklaşan ayak seslerini işitirdi.

Julien'i kaldırdılar, tahta mindere uzattılar. Korkunç adamın kapıcıya:

— Görünüşe bakılırsa saralı olacak, bir bu eksikti, dediğini duydu.

Julien gözlerini açabildiği zaman, kırmızı suratlı adam hâlâ yazıyordu; kapıcı ortalıkta yoktu. Bizim kahraman kendi kendine:

— Cesaretimi toplamalı ve bilhassa duygularımı saklamalıyım, dedi. Fena halde midesi bulanıyordu.

— Ya başıma bir kaza gelirse, Allah bilir benim hakkımda ne düşünürler?

Nihayet adam yazı yazmayı bırakarak:

— Bana cevap verecek halde misiniz? diye sordu.

Julien, ölgün bir sesle:

— Evet mösyö, diye cevap verdi.

— Hele şükür!

Siyah elbiseli adam yarı doğrulmuş bir durumda, çamdan yapılmış masasının gıcırdayarak açılan çekmecesinde sabırsızlıkla bir mektup arıyordu. Mektubu buldu, yavaşça oturdu ve kalan bir parçacık canını almak ister gibi bir tavırla tekrar Julien'e bakarak:

— Sizi bana M. Chélan tavsiye ediyor, dedi; o, bu piskoposluğun en iyi papazıdır; onun gibi fazilet sahibi bir adam yoktur diyebilirim; kendisi otuz yıldan beri dostumdur.

Julien, can çekişen bir sesle:

— Demek M. Pirard'la konuşmak şerefine nail oluyorum? dedi.

Papaz Okulunun Müdürü Julien'e az çok öfkeyle bakarak:

— Öyle olsa gerek, dedi.

Küçük gözlerinin parıltısı bir kat daha arttı, sonra dudaklarının çevresindeki adaleler kendiliğinden büzülüyordu. Bu adamın yüzü şimdi, avladığı hayvanı nasıl parçalayıp yiyeceğini düşünerek önceden zevk duyan bir aslanın yüzüydü.

Sanki kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi:

— Chélan'ın mektubu kısaydı. *Intelligenti pauca*;¹ bu zamanda ne kadar kısa yazılırsa o kadar iyidir. Sonra yüksek sesle okudu:

«Size bizim paroisse'dan² Julien Sorel'i gönderiyorum. Onu bundan yirmi yıl önce ben kendi elimle vaftiz etmiştim; kendisi zengin bir kerestecinin oğludur, fakat babası ona metelik vermez. Julien, Tanrının bağında değerli bir işçi olacaktır. Hafızası çok kuvvetlidir, düşüncelidir de. Fakat bu mesleğe karşı olan hevesi acaba devamlı mıdır? Samimî midir?»

Rahip Pirard, Julien'e hayretle bakarak:

— «Samimî» kelimesini tekrarladı.

Fakat, rahibin bakışı deminki kadar insanlık duygusundan yoksun değildi. Sesini alçaltarak «Samimî» diye tekrarladıktan sonra okumaya devam etti:

«Julien'i okulunuza parasız olarak almanızı diliyorum; gereken sınavları vererek buna lâıyk olduğunu gösterecektir. Ona biraz din bilgisi öğrettim, hem de Bossuet'lerin, Arnault'ların, Fleury'lerin din bilgisinden. Eğer işe yaramazsa onu bana gönderiniz; çok iyi tanıdığınız kimsesizler yurdu müdürü ona çocuklarına öğretmenlik yapmak üzere yılda sekiz yüz frank veriyor. Bana gelince, hâmdolsun içim rahat; indirilen müthiş darbeye kendimi alıştıırıyorum».

Rahip Pirard'ın okurken sesi ağırlaştı ve Chélan kelimesini içini çekerek telaffuz etti.

— İçi rahatmış, dedi; gerçekten, onun fazileti bu mükâfata lâıyktı; ne olur Tanrı bunu bana da nasip eylese!

Gözlerini havaya kaldırdı ve istavroz çıkardı. Bu kutsal

1. «*Intelligenti pauca*» Latince atasözü: «Ârif olan anlar», ya da bizim atasözlerimizle, «Anlayana sivrisinek saz gelir».

2. Bir papazın baktığı bölge, mahalle vesaire. (*Çevirenin notu*)

işareti gören Julien, bu binaya girdiğinden beri benliğini buz gibi kaplayan o müthiş korkunun azaldığını hissetti.

Nihayet, Rahip Pirard, çok ciddî fakat kötü niyetli olmayan bir sesle:

— Burada son derece çalışkan ve sofu üç yüz yirmi bir papaz adayı var, dedi; bunların içinden ancak yedi, sekiz kişi bana Rahip Chélan gibi kişilerce tavsiye olunmuştur; yani bu üç yüz yirmi bir öğrenci içinde siz bu gibilerin dokuzuncusu olacaksınız. Fakat benim korumam ne iltimastır, ne de zaaf; sadece, fenalıklara karşı bir kat daha çok ilgilenmem demektir. Gidip şu kapıyı kilitleyiniz.

Julien gitmek için bu çaba sarfetti ve düşmemeye muvafak oldu. Giriş kapısının yanında bulunan küçük bir pencerenin kırıla baktığını farkettil. Ağaçlara baktı, bu görüntü sanki eski dostlarını görmüş gibi onun içine ferahlık verdi.

Julien dönerken Rahip Pirard sordu:

— *Loquerisne linguam latinam?* (Latince bilir misin?)

Julien, biraz kendine gelerek:

— *İtal, pater optime* (Evet muhterem peder) diye cevap verdi. Fakat bu kibarca verdiği cevaba rağmen, yarım saatten beri, dünyada hiç kimse ona Rahip Pirard kadar fena görünmemiştir.

Latince konuşmaya devam ettiler. Rahibin bakışlarındaki sert ifade yavaş yavaş yumuşuyordu; Julien de gittikçe soğukkanlılığını elde etti.

— Ben de onun bu fazilet gösterişinin etkisi altında kalmakla ne kadar zaaf gösteriyorum, diye düşündü. Bu adam da düpedüz M. Maslon gibi yobazın biri olsa gerek.

Julien, hemen hemen bütün parasını fotinlerinde sakladığı için kendi kendini takdir etti.

Rahip Pirard, Julien'in din bilgisini yokladı ve onun bu alanda ne kadar çok şey bildiğini görünce şaşırdı. Hele İncil'den sormaya başlayınca hayreti büsbütün arttı. Fakat azizlerin nazariyelerine gelince, Julien'in Saint Jérôme, Saint Augustin, Saint Bonaventture, Saint Basile gibi daha birçok azizlerin hemen hemen adlarını bile bilmediğini gördü.

Rahip Pirard:

— İşte, ben de her zaman Chélan'a Protestanlığa meylet-

tiği için çıkışırdım zaten, diye düşündü. İncil fena değil, ama adamakıllı bilmek gerek.

(Julien, kendisine sorulmadığı halde Tekvin sifrinin ve Tevrat'ın ilk beş sifrinin, vesairenin gerçekte ne zaman yazıldıklarını söylemişti).

Rahip Pirard:

— İncil üzerinde böyle boyuna düşünmek, insanı kendi kendine tehlikeye, yani Protestanlığın en kötü şekline sürüklemekten başka neye yarar, diye düşündü. Hem de bu ihtiyatsızca edinilmiş bilginin yanında, bu kötü eğilimi telâfi edecek azizler hakkında bir bilgi olsa bari.

Fakat Papaz Okulu Müdürünün, Julien'e Papa'nın nüfuzu üzerine soru sorduğu en eski Protestan rahiplerinin özdeyişleriyle karşılaşacağını umduğu zaman hayreti her türlü sınırı aştı; çünkü delikanlı ona B. de Maistre'nin bu konu üzerindeki eserini başından sonuna kadar ezbere okudu.

Rahip Pirard:

— Şu Chélan da, ne garip adamdır, diye düşündü; yoksa bu kitabı ona alay etsin diye mi gösterdi?

Julien'in M. de Maistre'in¹ nazariyesine ciddî olarak inanıp inanmadığını öğrenmek için beyhude yere soru sordu. Genç adam ancak hafızasına dayanarak cevap veriyordu. Bu andan itibaren Julien gerçekten iyileşti, kendine hâkim olmaya başladığını hissediyordu. Uzun bir sınavdan sonra, M. Pirard'ın, kendisine karşı takındığı sert tavrın artık yapmacıktan ibaret olduğunu sezmeye başladı. Gerçekten, Papaz Okulunun Müdürü, on beş yıldan beri din bilgisi öğrettiği gençlere karşı asık bir surat takınmayı prensip edinmiş olmasaydı, Julien'in verdiği cevaplar o kadar açıktı ki, onu mantık bilimi adına kucaklardı. Kendi kendine:

— İşte işlek ve sağlam bir zekâ, dedi, fakat «corpus debile» (vücut çürük).

Yeri göstererek, Julien'e Fransızca:

— Sık sık böyle düşer misiniz? dedi.

Julien:

— Ömrümde ilk kez, dedikten sonra, bir çocuk gibi kızararak:

1. Cizvitlerin en çok sevdikleri ve okudukları yazarlarından biri. (Çevirenin notu)

— Kapıcının suratını görünce elim ayağım kesiliverdi, diye ilâve etti.

Rahip Pirard hafifçe gülümsedi:

— İşte şu fani dünyanın boş ihtişamının sonucu, dedi, öyle ya, siz her halde güleç yüzler arasında, gerçek bir yalancı tiyatro âleminde yaşamaya alışmışsınızdır. Gerçek denilen şey ise, mösyö, ağır başlıdır. Fakat bizim bu yeryüzündeki görevimiz de ağır başlılık isteyen bir iş değil midir? Vicdanınızın bu zaafın etkisi altında kalmaması için dikkat etmelisiniz: Dış âlemin o boş güzelliklerine karşı haddinden fazla duygulusunuz.

Rahip Pirard, büyük bir zevk duyarak konuştuğu belli olan Latinceye tekrar başlayarak:

— Sizi bana gönderen Rahip Chélan olmasaydı, evet sizi bana onun gibi bir adam göndermemiş olsaydı, size çok alıştığınız anlaşılan o âlemin saçma dili ile söz söyledim. Size, papaz okulunda beş para vermeden okumanız dünyanın en güç elde edilen nimetidir, derdim, amma ne yapalım ki, Rahip Chélan, din uğrunda otuz altı yıl çalıştıktan sonra, papaz okuluna bir genci parasız okumak üzere sokamazsa, gerçekten değer bilmezlik olur.

Bu sözleri söyledikten sonra, Rahip Pirard, Julien'e, rızası olmadan herhangi bir kuruma yahut gizli tarikata girmemesini tembih etti.

Julien, dürüst bir adamın açık kalpliliği ile:

— Size namusum üzerine söz veriyorum, dedi.

Papaz Okulu Müdürü ilk kez gülümsedikten sonra:

— Bu kelimeyi burada kullanmak âdet değildir, dedi; ki-barlar âleminde yaşayan kişileri bunca günah ve çoğu zaman cinayetlere sürükleyen o boş onur ve namuslarını hatırlatıyor. Kutsal Papamız Pius Vin «*Unam Ellesiam*» kelimeleriyle başlayan buyruklarının on yedinci fıkrasına göre bana itaat etmeye mecbursunuz. Din alanında ben sizin üstünüzüm. Bu çatı altında, benim çok aziz evlâdım, bir emri işitmek demek onu yerine getirmek demektir. Kaç paranız var?

Julien, içinden:

— Ha, dedi; demek bu «çok aziz evlâdım» bunun içinmiş? Otuz beş frank, muhterem peder.

— Bu parayı nerelere harç ettiğinizi iyice yazın, bana hesap vereceksiniz.

Bu azap verici konuşma üç saat sürmüştü; Julien kapıcıyı çağırdı.

Rahip Pirard kapıcıya:

— Julien Sorel'i götürüp 103 numaralı hücreye yerleştirin, dedi.

Büyük bir istisna olarak, Julien'e yalnız başına bir oda veriyordu.

— Sandığını da götürün, diye ilâve etti.

Julien gözlerini eğdi ve üç saatten beri karşısında duran sandığın kendisine ait olduğunu anladı.

En üst katta, sekiz ayak boyunda dört köşe bir oda olan 103 numaraya gelince, Julien burasının tabyalara baktığını gördü; daha ileride, Doubs ırmağının kentten ayırdığı güzel ova görünüyordu.

Julien:

— Ne güzel manzara! diye bağırdı.

Bu sözleri söylerken, belirttikleri şeyin farkında değildi. Besançon'a vardığından beri geçen kısa süre içinde duyduğu heyecanlar onun gücünü tamamıyla tüketmişti. Odada pence-renin yanında bulunan biricik tahta iskemleye yığıldı ve hemen derin bir uykuya daldı. Ne akşam yemeği, ne de gece duası çanlarını duydu; onu unutmuşlardı.

Ertesi sabah, güneşin ilk ışınlarıyla uyandığı zaman, kendisini yerde yatıyor buldu.

Yirmi Altıncı Bölüm

DÜNYA ya da ZENGINDE OLMAYAN ŞEY

Ben yeryüzünde yapayalnızım, kimse tenezzül edip de beni düşünmüyor. Zengin olduklarını gördüğüm bütün insanlarda öyle bir utanmazlık ve katı yüreklilik var ki, ben bunları kendimde zerre kadar duymuyorum. Onlar benden, alçak gönüllü olduğum için nefret ediyorlar. Ah! yakında; ya açlıktan, ya da insanların bu denli taş yürekli olduklarını görünce duyduğum acıdan öleceğim.

YOUNG¹

Acele ile elbisesini fırcaladıktan sonra aşağı indi; zira geç kalmıştı. Nezaretçilerden biri onu fena halde azarladı; geç kalışının nedenini söyleyerek kendisini mazur göstereceği yerde, Julien kollarını göğsünde kavuşturup iki büklüm oldu ve:

— Peccavi, pater optime (Suçluyum, itiraf ederim, muhterem peder) dedi.

Bu başlangıç pek hoşla gitti. Manastır hayatında tecrübe sahibi olan kişiler, karşılardakinin mesleğin acemisi olmadığını anlamakta gecikmediler. Teneffüs zamanı gelince Julien herkesin merakla kendisine baktığını gördü. Fakat o sadece susuyor ve çekingen davranıyordu. İnandığı vecizelere göre, üç yüz yirmi arkadaşını da kendisi için birer düşman saydı; bunların içinde en tehlikelisi de rahip Pirard'dı.

Birkaç gün sonra, Julien'in günahlarını çıkartacağını papa-zı seçmesi gerekti. Kendisine bir liste gösterdiler.

İçinden:

— Bunlar beni ne sanıyorlar? Ben dilden anlamaz biri miyim?

Julien, Rahip Pirard'ı seçti.

Kendisi farkında olmadan bu hareketi ile bağlanmış olu-

1. Young, XVIII. yüzyılın İngiliz romantik şairlerinden. (Çevirenin notu)

yordu. Verrières'de doğmuş çok genç bir papaz adayı, daha ilk günden Julien'le dost olmak istemiş ve ona okulun müdür yardımcısı olan M. Castanède'i seçmiş olsaydı daha iyi etmiş, belki daha tedbirli bir harekette bulunmuş olacağını söylemişti. Küçük papaz adayı, Julien'in kulağına doğru eğilerek:

— Rahip Castanède, janséniste olduğu söylenen M. Pirard'ın düşmanıdır, demişti.

Kendisini o kadar tedbirli bir insan sanan kahramanımızın bütün diğer hareketleri de, bu günahlarını çıkaracak papaz seçme işinde olduğu gibi, bir ihtiyatsızlıktan ibaret oldu. Muhayyilesiyle yaşayan insanlara mahsus gurura kapılarak, aklından her geçen şeye olmuş bitmiş gözüyle bakıyor ve kendisinin artık kaşerlenmiş bir iki yüzlü olduğuna inanıyordu. Çılgınlığı o kadar ileri gidiyordu ki, zayıf insanlara mahsus bu sanatta gösterdiği başarılarından ötürü kendi kendine çıkışıyordu.

İçinden:

— Ne yapayım ki bundan başka silâhım yok! diyordu. Başka bir devirde olsaydı, düşman karşısında olduğum gibi görünerek bileğimin hakkıyla «ekmeğimi kazanırdım».

Kendi hareket tarzından memnun olan Julien çevresine bakıyor, her yerde en temiz faziletin belirtilerini görüyordu.

Öğrencilerden 8-10 kişi kendilerini birer ermiş farzediyorlardı; bunlara da, Sainte Thérèse ve Apennin sıradağlarının Verna adındaki tepesinde vücudu yara bere içinde kalan Saint François gibi, birtakım vahiyler geliyordu. Fakat bu büyük bir sırda ve arkadaşları bunu başkalarından saklıyorlardı. Bu sözde ermiş, zavallı delikanlılar, hemen hemen her zaman okulun revirinde idiler. Öğrencilerden bir yüz kadarı da hem sağlam bir inanca maliktiler, hem de çok çalışıyorlardı. Gerçi hastalanacak kadar çalışıyorlardı, ama yine de bir şey öğrendikleri yoktu. Bunlardan iki, üç kişi gerçekten yetenekliydi: Bunların içinde Chazel¹ adında biri de vardı; fakat Julien onlardan, onlar da Julien'den çekiniyorlardı.

Üç yüz yirmi bir papaz okulu öğrencisinin diğerleri, sabah-tan akşama kadar tekrarladıkları Latince kelimeleri anladıkları pek şüpheli olan kaba saba birtakım yaratıklardan ibaret-

1. Chazel: Yazarın çocukluk arkadaşlarından birinin adı. (Çevirenin notu)

ti. Hemen hemen hepsi de köylü çocukları idi ve ekmeklerini toprağı kazarak çıkarmaktansa birkaç Latince kelimeyi temcit pilavı gibi tekrarlayarak kazanmayı tercih ediyorlardı. İşte, bütün bunları gördükten sonradır ki, Julien, daha ilk günlerden itibaren büyük bir hızla ilerlemeye karar verdi. Kendi kendine:

— Hangi işte olursa olsun, akıllı adamlar başarıya ulaşır, diyordu. Zira, eninde sonunda başarılması gereken bir iş vardır. Napoléon'un ordusunda belki de bir çavuş olurdum; ama, ileride papaz olacak bu insanların içinde her halde bir piskopos vekili olabilirim.

Sonra:

— Bütün bu adamcağızlar, çocukluklarından beri rençperdiler, diye ilâve ediyordu; buraya gelinceye kadar yedikleri şey peynir ekmekten ibaretti. Kulübelerinde ancak yılda beş, altı kez et yerlerdi. Savaşı bir dinlenme sayan Romalı askerler gibi, bu hödükler de manastırda geçen zamanın tadına doyamıyorlar.

Julien, onların anlamsız bakışlarında, yemekten sonra karnı doymuş bir insanın, yemekten önce ise karnı aç bir kişinin duyduğu fizyolojik zevkten başka bir şey okumuyordu. İşte, Julien'in aralarında sivrilmesi gereken insanlar bu çeşit kimselerdi; fakat onun bilmediğı ve kendisinden sıkı sıkı gizlenen bir şey varsa, o da papaz okulunda birçok dinler üzerinde verilen derslerde, kilise tarihinde ve daha birçok derslerde birinci olmanın, bu adamların gözünde, muhteşem bir günah olduğuydu.

Voltaire'den ve gerçekte kuşkudan başka bir şey olmayan, her söylenene inanmamak, her işi kurcalamak gibi kötü bir âdeti ulusların kafalarına aşıl原因an parlamento sisteminden beri, Fransa'da kilisenin, kitapların birer gerçek düşman olduğunu sandığı görülüyor. Ona göre en önemli şey yürekten gelme bir itaattir.

Hatta din bilgisinde de olsa, öğretim alanında başarı elde etmek, onca kuşkulanılacak bir şeydir; kuşkulanmakta haksız da değildir. Üstün bir adamın, Sièyes veya Grégoire gibi öbür tarafa geçmesine kim engel olabilir? Korkudan titreyen kilise mensupları Papa'ya, biricik kurtuluş umudu diye sarılıyor. Kendi kendini inceleme akımının önüne geçmeyi ancak Papa

deneyebilir ve sarayında yapılan muazzam törenler sayesinde, kibarlar âlemine mensup olanların hasta ve kederli ruhlarını etkileyebilir.

Bir manastırda söylenen bütün sözlerin yalanladığı bu gerçekleri sezer gibi olan Julien, derin bir teessüre kapılıyordu. Çok yalancı saydığı ve hiç önem vermediği şeyleri çabucak öğreniyor, başkaca bir işi olmadığına da kani bulunuyordu.

— Yoksa yeryüzünde beni herkes unuttu mu? diye düşünüyordu. Fakat, M. Pirard'ın Dijon damgasını taşıyan birkaç mektup yakaladığını ve gayet rabıtalı bir üslupla yazıldıkları halde kelimeleri arkasında ateşli bir ihtirasın gizlendiği seziilen bu mektupları ateşe attığını bilmiyordu. Bu aşkın şiddetli bir vicdan azabıyla çarpıştığı anlaşılıyordu. Rahip Pirard:

— Daha iyi, bu gencin sevdiği kadın hiç olmazsa dinsizin biri değilmiş, diye düşünüyordu.

Bir gün, rahip Pirard, göz yaşlarıyla yarı yarıya silinmiş olan bir mektup açtı: Bu, son bir veda idi. Bu mektupta Julien'e: «Nihayet, deniyordu, Allah bana, bu günahı işlememe sebep olan kimseden değil, fakat işlediğim günahın kendisinden nefret edebilmem için güç verdi; yoksa, bu günahı bana işleten insan benim için her zaman dünyada en değerli varlık olacaktır. Artık bağrıma taş basıyorum, sevgilim. Görüyorsunuz ki bu fedakârlık göz yaşı dökmeden yapılmıyor. Hayatımı bağlamak zorunda olduğum ve sizin de sevdiğiniz varlıkların selâmeti her şeye galebe çalıyor. Müthiş, fakat asaletli bir Allah, analarının işlemiş olduğu suçlar yüzünden onlardan öç alamayacaktır artık. Elveda, Julien, insanlara karşı haksızlık etmeyin».

Mektubun bu son satırları hemen hemen okunmaz bir hızla idi. Dijon'da bir adres veriliyordu, fakat Julien'in cevap vermeyeceği, cevap verse bile artık fazilet yoluna dönmüş olan bir kadının kızarmaksızın dinleyebileceği sözler kullanacağı umuluyordu.

Julien'in teessürü, papaz okuluna 83 santime yemek sağlayan müteahhidin verdiği kötü yiyeceklerle arttığından sağlığı da bozulmaya başlıyordu; işte, tam bu sırada, bir sabah dostu Fouqué odasına gelip hızır gibi yetişt.

— İçeriye girinceye kadar akla karayı seçtim. Sitem etmek gibi olmasın ama, seni görmek üzere Besançon'a beş kez

geldim. Her defasında da kapının deliğinden baktılar, fakat açmadılar, Manastırın kapısına bir adam diktim; neden hiç sokağa çıkmıyorsun yahu?

— Ben nefsimi körletmek için bir deneme yapıyorum.

— Seni çok değişmiş buldum. Ne ise seni gördüm ya. İki tane gümüş beş franklık verince iş kolaylaştı; daha ilk gelişimde bu parayı vermediğime ne kadar aptallık etmişim.

İki dost konuşmalarına bir türlü son veremiyorlardı. Fouqué:

— Ha! Haberin var mı? Senin öğrencilerin anası koyu bir sofı kesildi, deyince, Julien'in rengi attı.

Arkadaşı, bu işe karşı tamamıyla ilgisiz olduğunu gösteren bir tavırla konuşuyordu; oysa, insan bu haliyle, en değerli ilişkisi yok edilen ihtiraslı bir ruhta ne garip bir etki uyandırır.

— Evet, dostum, yaman bir sofı kadın oldu. Hatta, evliyaların ve azizlerin mezarlarının bulundukları yerleri ziyaret ettiğini söylüyorlar. Fakat, şu zavallı M. Chélan'ı o kadar uzun zaman jurnal eden M. Maslon'u Madame de Rênal'in hiç ziyaret etmemiş olması bu papaz için bir yüz karasıdır. Günahlarını gidip Dijon'da, yahut Besançon'da çıkartıyor.

Julien, yüzü kızararak:

— Besançon'a geliyor mu? dedi.

Fouqué, dilinin altında sormak istediği bir şey varmış gibi:

— Oldukça sık geliyor, dedi.

— Yanında *Constitutionne* gazetesinden birkaç nüsha var mı?

Fouqué:

— Ne dedin? diye sordu.

Julien, gayet sakın bir sesle:

— Yanında *Constitutionne* gazetesi var mı? diye sordum.

Burada sayısı otuz santime satılıyor.

Fouqué:

— Ne söylüyorsunuz! Burada, manastırda da mı liberaller var yoksa? diye bağdırdıktan sonra, Rahip Maslon'un iki yüzlü sesini ve tatlı tonunu taklit ederek:

— Zavallı Fransa, diye ilâve etti.

O kadar çocuksu görünen Verrièresli küçük papaz adayının bir sözü Julien'in daha ertesi gün önemli bir keşif yapmasına

yardım etmemiş olsaydı, Fouqué'nin bu ziyareti kahramanımızın üzerinde derin bir etki yapacaktı. Papaz okuluna geldiği anda itibaren Julien'in davranışları birbiri ardı sıra atılan yanlış adımlardan ibaretti.

Doğrusunu söylemek gerekirse Julien, hayatta önemli işlerini hep iyice düşündükten sonra yapardı; fakat, fererruata pek o kadar aldırış etmezdi; oysa, manastırda kurnazların asil kolladıkları şeyler de işte bu teferruatı. Bunun içindir ki, arkadaşları arasında, daha şimdiden ukalâ diye tanınmıştı.

Onlara göre Julien, yetkili kişilerin söylediklerine ve tecrübeye inanacağı yerde, kendi kendine düşünüyor, kendi kendine yargı yürütüyor ki, bu da affedilir bir kabahat değildi. Rahip Pirard ona bu hususta hiç yardım etmedi: Ona, günah çıkartırken kapandığı kafesli hücreden söylediklerinden başka, herhangi bir yerde tek bir söz dahi söylememişti; hatta günah çıkartırken bile kendisi konuşmaktan ziyade onu dinliyordu. Julien, Rahip Castanède'i günahlarını çıkartmak için seçmiş olsaydı, her halde başka türlü olurdu.

Julien, yaptığı deliliğin farkına vardıktan sonra artık canı sıkılmadı. Düşüğü durumun ne kadar kötü olduğunu anlamak istedi; bunun için de arkadaşlarını kendisinden uzaklaştıran o mağrur ve inatçı sessizliği bıraktı. İşte asıl o zaman ondan öğ aldılar. Kendini sevdirmek için yaptığı yaltaklanmalar, alaya varan bir hor görmeyle karşılandı. Papaz okuluna girdiğinden beri geçen her saatte, hele teneffüslerde geçen her saatte, kendisi için bir iyi veya kötü sonuca meydan veren bir olay geçtiğinin farkına vardı; bu olay ona daha birkaç düşman kazandırıyor, yahut da gerçekten faziletli veya diğerlerinden daha az kaba olan arkadaşlarını dost yapıyordu. Telâfi edilmesi gereken durum müthiş, başarılacak iş çok güçlü. Bundan böyle Julien artık dikkat kesildi; kendisine yepyeni bir karakter yaratması gerekiyordu.

Örneğin, gözlerinin hareketlerini değiştirmek için çok zorluk çekti, kendi kendine:

— Demek burada herkesin önüne bakması nedensiz değilmiş? dedi. Bense Verrières'de ne kadar da kendini beğenmiş bir adammışım! Bir de yaşadığımı sanıyordum; gerçekte ise sadece hayata hazırlanıyordum. İşte, nihayet hayata atılmış

bulunuyorum; evet, rolümün sonuna kadar, daima, düşmanlarla dolu olacak olan hayatın ortasına!..

Sonra:

— Her dakika yapılması gereken bu ikiyüzlülük ne kadar güç bir iş, diye ilâve ediyordu. Herkül'ün başına gelenler bunun yanında hiç kalır. Yeni çağın Herkül'ü, kendisini gençliğinde hep mağrur ve atılgan diye tanınan kırk tane kardinalini, on beş yıl boyunca tevazu göstererek aldatan Papa Sixte-Quint'tir.

Julien, nefretle karışık bir hiddetle:

— Demek bilginin burada hiç bir değeri yok, diyordu. Öyleyse, Hristiyanlığın kuralları hakkında, din tarihinde vesairede yapılan ilerlemeler hep gösterişten ibaret? Bu konu üzerinde söylenen her şey demek benim gibi delileri tuzağa düşürmeye yarıyormuş? Ne yazık! Benim bütün değerim çabuk ilerlememde, bu saçma şeyleri çabuk kavramamda imiş. Yoksa bunların gerçek değerini onlar da mı anlamış? Acaba onlar da bu hususta benim gibi mi düşünüyorlar? Bense bundan dolayı aptal gibi böbürlenip duruyorum! Her zaman birinci oluşum, papaz okulundan çıkarken elde edilen ve insana para kazandıran mevkiiler için iyi not verdirmiyor. Tevekkeli değil, benden daha bilgili olan Chazel, yazılarına daima birkaç yanlış katıp kendisini ellinciliğe düşürüyor; kazara birinci çıksa bile, dalgınlıkla oluyor. Ah! Bir tek söz, M. Pirard beni aydınlatacak tek bir söz söylemiş olsaydı ne kadar yararını görecektim!

Aklı başına geldikten sonra, haftada beş kez tesbih çekmek, Sacré-Coeur ilâhileri gibi birtakım uzun riyazet gösterileri vesaire gibi Julien'i az çok sıkın şeyler artık çok ilginç oluyordu. Kendini iyice yoklayarak ve özellikle gücünün derecesini gözlerinde büyütmeye çalışarak, Julien, birer örnek diye gösterilen öğrenciler gibi, her an anlamlı bir iş görmeye, yani ne kadar mükemmel birer Hristiyan olduklarını belirten bir harekette bulunmaya özenmedi. Papaz okulunda, rafadan yumurtayı bir yiyiş tarzı vardır ki, insanın Hak yolunda ne kadar ilerlediği buna bakarak anlaşılır.

Bunu okurken belki de gülümseyen okuyucu, zahmet edip, rahip Delille'in XVI. Louis'in sarayına mensup yüksek bir ba-

yanın sofrasında bir yumurta yerken işlediği bütün kabahatleri hatırlasın.

Julien önce *non culpa*'ya erişmek istedi; bu durumda olan genç papaz adayının hali, kollarını, gözlerini vesaireyi hareket ettirşi, gerçekten dünyanın faniliğinden uzaksa da, bu insanın henüz tamamıyla uhrevî bir âlemde yaşadığını ve bu fani dünyanın tamamıyla boş olduğunu kabul ettiğini de göstermez.

Julien, koridorların duvarlarında boyuna kömürlerle yazılmış şu cümlelere rastlıyordu: «Cennetteki sonsuz zevklere, yahut cehennemın kazanlarında ebediyen kaynamaya kıyas edilince şu fani dünyada geçen altmış yıllık bir deneme nedir ki?» Julien bunları artık küçümsemedi, onları her zaman göz önünde bulundurmanın gerektiğini anladı. Kendi kendine:

— Bütün ömrümce ne yapacağım? diyordu. Allahın sadık kullarına cennette birer yer satacağım. Bu yeri onlara gözle görülür hale getirmenin çaresi nedir? Benim görünüşümle layık bir adamın görünüşü arasındaki fark.

Aylarca bütün zamanını bunu elde etmeye verdiği halde, Julien düşünceli halinden bir türlü kurtulamamıştı. Gözlerini oynatması, ağzının duruşu, imanının tam ve her ne olursa olsun inanmaya, hatta din uğrunda kurban olmayı bile göze alarak savunmaya hazır olduğunu gösteriyordu. Julien, en kaba köylülerin bile bu yolda kendisinden ileri olduklarını gördükçe kızıyordu. Onların düşünceli birer insan gibi görünmemeleri için birçok nedenler vardı.

Kendine safdil ve dar kafalı bir adam süsü vermek İtalya'daki manastırlarda o kadar çok rastlanan ve Guerchim'in kiliselere ait yaptığı ve biz layıklara nefis örneklerini bıraktığı tablolardaki her şeye körü körüne inanan rahiplerin yüzündeki ifadeyi taklit etmek için ne kadar çok çaba sarfediyordu.

Büyük yortu günlerinde öğrencilere domuz sucuğu ile «*choucroute*» verilirdi. Yemekhanede Julien'in yanında oturanlar, onun bu mutlu olay karşısında aldırış etmediğini görüyorlardı; işte, ilk işlediği suçlardan biri de bu oldu. Arkadaşları onun bu hareketini, en budalaca bir iki yüzlülüğün iğrenç bir belirtisi olarak yorumladılar; ona en çok düşman kazandıran bu oldu.

— Hele şu kendini beğenmiş burjuvaya bakın, diyorlardı, domuz sucuğu ile *choucroute*'u, okulun en nefis yemeğini be-

ğenmiyor! Defol, fena yürekli herif! Kendini beğenmiş lânetleme!

Kendi kendine ceza yapmak maksadıyla yemeğin yalnız bir kısmını yer gibi görünmesi ve bu mahrumeyete katlanırken arkadaşlarından birine *choucrouste*'u göstererek:

— Âdemoğlu yüce Tanrıya gönül rızasıyla ıstırap çekmekten başka ne sunabilir? demesi gerekir.

Julien'in bu gibi şeylerde insana kolayca yol gösteren tecrübeleri yoktu. İyice umutsuzluğa düştüğü anlarda:

— Ne yazık! diye bağıırıyordu, bu genç köylünün, arkadaşlarımın cahil oluşu onlara yararlı oluyor. Papaz okuluna geldikleri zaman öğretmenin onları, benim kafamda yer eden o dünyaya, hayata ait düşüncelerden kurtarmasına gerek yok; oysa, ben ne yaparsam yapayım, bu düşünce yüzümden belli oluyor.

Julien, okula gelen köylü çocuklarının en kaba olanlarını özenerek inceliyordu. Onların sırtından çuhadan hırkalarını çıkarıp da siyah cüppeyi giydikleri zaman, bütün terbiyeleri ve bilgileri, Franche-Comté eyaletindeki deyimle, tıklar tıklar paraya karşı duydukları büyük ve sonsuz saygıdan ibaretti.

Bu deyim, peşin para kelimelerinde gizli olan o canım düşünceyi kutsal ve kahramanca bir üslupla ifade etmekte.

Voltaire'in romanlarındaki kahramanlar için olduğu gibi, bu öğrenciler için de mutluluk, bilhassa karnını iyice doyurmak-tır. Julien, ince kumaştan elbise giyenlere karşı bu köylülerde yaradılıştan bir saygı olduğunu sezdi. Bu duygu, bize mahkemelerimizin adalet karşısında eşitliği nasıl dağıttığını olduğu gibi, hatta olduğundan da aşağı gösteriyor. Bazen, aralarında:

— Bir kodamana karşı dava açmakla ne kazanacaksın? diyorlardı.

Jura vadilerinde, zengin bir adamdan bahsedilirken bu kelime kullanılır. Herkesin zengin olan varlığı, yani hükümete karşı saygılarının derecesini artık tasavvur edin!

Bay valinin sadece adı bile geçince saygı ile tebessüm etmemek, Franche-Comté eyaleti köylülerince bir ihtiyatsızlıktır; iyi ama, fakir bir insanın ihtiyatsızlık etmesi derhal ekmeğinden olarak cezasını görmesi demektir.

İlk zamanlarda, duyduğu nefretle boğulacak hale geldik-

ten sonra, Julien nihayet bu zavallılara acımaya başladı: Arkadaşlarından çoğu, babalarının kışın, akşam kulübelerine döndükleri zaman, ne ekmek, ne keşane; ne de patates bulamadıklarını anlatıyorlardı. Bunun üzerine Julien içinden:

— Öyle ya, diyordu, bunlara göre mutlu bir insanın karnını adamakıllı doyurmuş ve sırtında iyi bir elbise olan kimse olduğuna şaşmamak lâzım! Arkadaşlarımla papaz olmak için duydukları istek sarsılmaz bir güce, yani onlar için papaz olmak demek işte bu mutluluğun uzun zaman devam etmesi demektir: İyice karnını doyurmak ve kışın sıcak tutan bir elbisesi olmak.

Julien, tesadüfen, genç ve muhayyilesi geniş bir öğrencinin arkadaşına:

— Benim de, çocukluğumda domuz çobanlığı eden Sixte-Quint gibi günün birinde Papa olmayacağım ne malum? dediğini işitti.

Arkadaşı:

— İtalyan olmayanları Papa yapmazlar, diye cevap verdi; fakat piskopos vekilliği, piskopos danışmanlığı ve kim bilir, belki de piskoposluk için her halde kur'a çekeceğiz. Châlon Piskoposu M. P... bir fıçıının oğluymuş; benim babam da fıçı.

Bir gün, din kuralları üzerine verilen bir dersin ortasında, M. Pirard, Julien'i çağırttı. Zavallı delikanlı, içine daldığı madde ve manevî hayadan kurtulduğuna sevindi.

Julien, okul müdürünün tıpkı ilk geldiği günkü gibi korkunç bir tavır takındığını gördü. M. Pirard, onu yerin dibine geçirecek gözlerle bakarak:

— Şu iskambil kâğıdı üzerine yazılı şeyin ne olduğunu anlatır mısınız? dedi.

Julien, şu kelimeleri okudu:

«Amanda Binet, Zürafa kahvesinde, saat sekizden önce, Genlis'li, annemle kardeş çocuğu olduğunuzu söyleyin».

Julien, tehlikenin ne kadar büyük olduğunu gördü; rahip Castanède'in casusları ondan bu adresi çalmışlardı.

Korkunç bakışlı gözlerine dayanamadığından, rahip Pirard'ın dosdoğru yüzüne bakarak:

— Buraya ayak bastığım gün korkudan titriyordum, diye cevap verdi; çünkü M. Chélan bana burasının gammazlarla ve her türlü fenalıkla dolu olduğunu söylemişti; arkadaşlar ara-

sında casusluk yapmak burada teşvik ediliyor. Bunu, genç rahiplere hayatın ne olduğunu göstermek, onları dünyadan ve onun ihtişamından iğrendirmek maksadıyla Allah emretmiş.

Rahip Pirard, fena halde kızarak:

— Benim karşımda mı çene çalıyorsun, seni gidi edepsiz seni? diye bağırdı.

Julien, soğuk bir tavırla:

— Verrières'de, ağabeylerim beni kıskandıkları zaman dö-verlerdi, diye tekrar söze başladı.

Rahip Pirard, hemen hemen öfkeden ne yapacağını şaşır-mış bir halde:

— Bırakın şunları, sorulan şeye cevap verin, diye bağırdı.

Julien, zerre kadar korkmadı ve istifini bozmadan:

— Besançon'a geldiğim gün, öğleye doğru karnım acıkmış-tı, bir kahveye girdim, diye hikâyesine devam etti. Kalbim, bu iğrenç yere karşı tiksinti ile dolu idi; fakat orada yiyece-ğim yemeğin bir handa yiyeceğim yemekten daha ucuza mal olacağını düşündüm. Kahvenin sahibi olduğu belli olan bir ka-dın, ne kadar toy olduğumu görünce bana acıdı. «Mösyö, Be-sançon, fena adamlarla doludur, başınıza bir şey gelir diye kor-kuyorum. Şayet başınıza bir belâ gelirse, benden yardım iste-yiniz, saat sekizden önce haber gönderiniz. Manastırın kapıcı-ları bu haberi getirmek istemezlerse, dayızadem olduğunuzu, Genlis'li olduğunuzu söyleyiniz...» dedi.

Yerinde duramadığından, odada bir aşağı bir yukarı dola-şan Rahip Pirard:

— Bütün bu söylediklerinizin doğru olup olmadığı araştı-rılacak, diye bağırdı.

— Odanıza gidiniz.

Rahip, Julien'in arkasından giderek onu odasında kilitle-di. Julien derhal, içinde o uğursuz iskambil kâğıdını tâ dibine iyice sakladığı sandığını araştırmaya koyuldu. Sandıkta hiç bir şey eksik değildi, fakat birçok şeyler karıştırılmıştı; oysa anah-tarı hiç bir zaman yanından ayırmazdı. Kendi kendine:

— Tevekkeli değil, M. Castanède bana kaç kez sokağa çık-mam için izin verdi; o zamanlar etrafımda neler döndüğünün farkında değildim, bu lütfun nereden geldiği şimdi anlaşılı-yor; iyi ki bu izini kabul ederek sokağa çıkmamışım, dedi. Öyle ya, belki de zaaf gösterip elbise değiştirir, gidip güzel Amanda

ile görüşür ve mahvolurdum. İskambil kâğıdından bu şekilde bir şeyler öğrenemeyeceklerine akılları erince, fırsatı elden kaçırmamak için, ihbar ettiler.

İki saat sonra müdür Julien'i tekrar çağırarak, daha az sert bir bakışla:

— Yalan söylememişsiniz, dedi; fakat böyle bir adresi saklamak, derecesini tasavvur edemeyeceğiniz kadar büyük bir ihtiyatsızlıktır. Bedbaht çocuk! Belki de bunun cezasını bundan on yıl sonra çekeceksiniz.

Yirmi Yedinci Bölüm

HAYATTA İLK DENEME

*Yaşadığımız devir, aman Yarabbi! sanki
Tanrı'nın kubbesi. Ona dokunanın vay haline!*

DIDEROT

Julien'in hayatının bu aşamasına ait anlattığımız açık ve seçik olayların sayısının çok az oluşunu okuyucu hoş görsün. Anlatılacak daha bu çeşitli olaylar olmadığı sanılmasın, aksine, fakat, onun papaz okulunda başına gelenler, bu sayfalar boyunca muhafaza etmeye çalıştığımız ne çok koyu, ne de çok açık renge göre, belki pek siyah kaçar diye düşündük. Bazı şeyler karşısında üzüntü duyan çağdaşlarımız, bunları, her türlü zevki, hatta bir hikâyeyi okumanın verdiği zevki bile berbat eden bir tiksinti duymadan hatırlayamazlar.

Julien, ikiyüzlü bir kimse gibi hareket etmek yüzünden işinde az başarı elde ediyordu; öğrendiği ve tamamıyla umutsuzluğa düştüğü anlar oldu. Beceremiyordu vesselâm, hem de bu kadar aşağılık bir meslekte. Ona yapılacak en küçük bir yardım bile cesaret vermeye yeterdi. Çünkü yenmesi gereken zorluk o kadar büyük değildi; fakat Okyanusun ortasında bir kayık gibi yapayalnızdı. Kendi kendine:

— Başarsam da ne çıkar sanki, diyordu, mademki ömrümü bu kötü insanların arasında geçireceğim? Öğle yemeğinde midelerine indirdikleri domuz yağında pişmiş yumurtalardan başka bir şey düşünmeyen aç gözlüler, yahut her türlü suç muhah gören Castanède'ler! Elbet birer post kapacaklar; fakat bu onlara ne kadar pahalıya mal olacak, aman Yarabbi! İnsan bir şeyi çok istedi mi gücü de o oranda artar; nereye baksam bunu görüyorum; fakat böyle bir tiksintiye yenmeye de yeter mi acaba? Büyük adamların başardıkları iş kolaydı; çünkü tehlike ne kadar müthiş olursa olsun, onlara güzel görünüyordu; fakat etrafımdaki bu çevrenin ne kadar iğrenç bir şey olduğunu benden başka kim anlayabilir?

Bu dönem, Julien'in hayatının en güç zamanı oldu. Besançon garnizonundaki o yaman alaylardan birine er olarak gir-

mesi ne kadar kolaydı! Latince öğretmeni de olabilirdi. Geçinmek için o kadar az bir paraya ihtiyacı vardı ki. Fakat bu takdirde artık bir baltaya sap olmaktan, yükselmekten, muhayyilesinde açılan ufuklara doğru ilerlemekten vazgeçmesi gerekti, bu ölmek demekti. İşte, yaşadığı o kara günlerden birinin ne gibi düşüncelerle geçtiği:

Bir sabah, kendi kendine:

— Diğer köylü çocuklardan ayrı olduğum için böbürlenip dururum! İnsanlar arasında farktan kin doğduğunu görmek için bu yaşa ermem yetti.

Bu büyük gerçeği, en acı başarısızlıklarından biri sayesinde öğrenmişti. Kendine ermiş bir insan süsü veren bir öğrenciye yaranmak için sekiz gün uğraştı. Bu öğrencinin incir çekirdeği doldurmayan ve insanın uykusunu getiren saçmalarını dinleyerek onunla bahçede dolaşıyordu. Birdenbire hava fırtınaya çevirdi, gök gürledi ve bu kendini ermiş sanan öğrenci, Julien'i kaba bir hareketle iterek:

— Bana bakın, dedi; bu dünyada herkesin günahı kendi boynuna; sizin yüzünüzden yıldırımla çarpılmaya niyetim yok; öyle ya, Allah sizi bir imansız gibi, bir Voltaire gibi, yıldırımla yok edebilir.

Julien, öfkeden çeneleri kenetlenmiş bir halde şimşeklerle yarılan gökyüzüne doğru bakarak:

— Bu sağnak altında uyuyakalırsam, sular altında kalıp boğulmayı hak etmiş olurum, diye bağırdı. Gidelim, başka bir enayiye elde edelim.

Rahip Castanède'in din tarihi dersi için çan çaldı.

Güç işlerden ve babalarının fakirliğinden o kadar çok yılmış olan bu genç köylülere, Rahip Castanède, o gün gözlerine o kadar müthiş görünen varlığın, yani hükümetin, Allah'ın yer yüzünde vekili olan Papa'dan aldığı yetkiye dayanan gücünden başka gerçek ve meşru bir gücü olmadığını anlatıyordu.

— Hak yolundan şaşmayarak, itaat ederek Papa'nın lütuflarına hak kazanınız, onun elinde bir asa görevini yapınız, diye ilâve ediyordu; bu suretle, her türlü kontrolden uzak, amiri olduğunuz mükemmel bir mevki elde edersiniz; öyle bir yer ki, bir daha elinizden alınamayacak ve maaşının üçte biri hükümet, geri kalan kısmı da, vaizlarınızla din bilgisi edinecek olan Hristiyanlar tarafından ödenecek.

Derşten çıkınca Rahip Castanède, o gün her zamankinden dikkatli olan öğrencileri ortasında bahçede durarak:

— Hani, bir mevkii mevki yapan yüksekliği değil, fakat onu işgal eden adamın değeridir, derler, işte bu söz sanki kilise papazları için söylenmiştir, dedi. Size söylüyorum, dağ başında bulunan öyle köy papazları gördüm ki, bunlar kentlerde bulunan birçok kilise papazlıklarından daha çok para getiriyor. Hem kentlerdeki kadar para, hem de üstelik semiz horozlar, yumurtalar, taze tereyağlar ve daha bin bir çeşit hediye; sonra, orada her şeyde papaz başta gelir, «Kanbersiz düşün olmaz» sözüne karşı gelen yoktur: Onsuz ne bir ziyafet, ne bir bayram, ne de herhangi bir eğlence olur.

M. Castanède odasına çıkar çıkmaz, öğrenciler gruplara ayrıldılar. Julien bunlardan hiç birine dahil değildi, onu uyuz bir koyun gibi yalnız bırakıyorlardı. Bütün gruplarda bir öğrencinin havaya para atarak yazı mı tura mı yaptığını ve buna bakarak, arkadaşlarının, onun yakında çok para getiren bir kiliseye papaz olarak gidip gitmeyeceğine hükmettiklerini görüyordu. Sonra birdenbire hikâyeler anlattılar. Papaz olduğu henüz bir yıl olan filan genç, ihtiyar bir papazın hizmetini gören kadına bir tavşan hediye ederek o kiliseye muavin olmuş ve birkaç ay sonra da ihtiyar ölünce onun yerine geçerek bu güzel mevkii ele geçirmiş. Bir diğeri de, ihtiyar, kötürüm bir papaza hizmet ettiği ve sofrada tavuğunu keserek yedirdiği için onun yerine geçmeyi başarmış.

Papaz okulu öğrencileri de, bütün mesleklerdeki gençler gibi, fevkalâde görünen ve muhayyileyi süsleyen bu gibi küçük çarelerin etkisini gözlerinde büyütürler.

Julien, kendi kendine:

— Benim de bu konuşmalara katılmam gerek, diyordu:

Öğrenciler domuz sucuğundan ve iyi bir kilise papazı olmaktan bahsetmedikleri zamanlarda, din nazariyelerinin dünya işleriyle ilgisi olan taraflarını kurcalıyor, piskoposlarla valiler, kaza papazlarıyla belediye başkanları arasındaki anlaşmazlıklar üzerinde dedikodu yapıyorlardı. Bu konuşmalarda Julien ikinci bir Allah düşüncesinin, ama ötekinden daha müthiş ve çok daha güçlü bir Allahın belirdiğini görüyordu; bu ikinci Allah Papa idi.

M. Pirard'ın işitmeyeceğinden emin oldukları zaman, ama

gözlerini eğerek, Papa Fransa'nın bütün valilerini ve belediye başkanlıklarını atamak zahmetine katlanmıyorsa, bunun, bu Fransa kralına havale ettiğinden ileri geldiğini, esasen bunun için onu Hristiyanlığın en büyük oğlu diye kutsalladığını söylüyorlardı.

İşte, Julien bu sıralarda M. de Maistre'in Papa adlı kitabı sayesinde arkadaşlarının itibarını kazanabileceğini sandı. Gerçekten, arkadaşlarını hayretler içinde bıraktı; ama bu kez de bir felâketle karşılaştı. Onların düşündüklerini kendilerinden daha iyi anlatmıştı. M. Chélan, kendisi için olduğu gibi, Julien için de ihtiyatsız hareket etmişti. Onu doğru düşünmeye ve boş laflara aldanmamaya alıştırmış, fakat düşünmeyi pek sevmeyen kimselerin buna bir suç diye baktıklarını, zira her doğru düşüncenin karşısındakiler tarafından bir hakaret sayıldığını söylemeyi ihmal etmişti.

Kısaca, Julien'in düzgün ve doğru konuşması yeni bir suç teşkil etti. Mütemediyen onu düşünen arkadaşları, duydukları nefreti bir tek isimle ifade etmenin çaresini buldular: Julien'e *Martin Luther* adını taktılar; bu adı bilhassa, o azametli ve cehennemlik mantığı yüzünden verdiklerini söylüyorlardı.

Öğrencilerden bir çoğunun yüzü Julien'inkinden daha renkliydi, bunlar ondan daha yakışıklı birer delikanlı sayılabilirlerdi, fakat Julien'in elleri beyazdı ve kibar insanlara mahsus bazı alışkanlıkların kendinde de bulunduğunu saklayamazdı. Ne yazık ki bu, kaderin kendisine attığı bu kasvetli yerde bir üstünlük sayılacak bir şey değildi. Aralarında yaşadığı pis köylüler, bu yüzden, onun çok ahlâksız olduğunu söylediler. Julien'in başına gelen bin bir belâyı anlatmakla okuyucuyu yormaktan korkuyoruz. Örneğin, arkadaşlarından en güçlü olanları ona dayak atmayı bir alışkanlık haline getirdiler; Julien, kendisini korumak için eline demirden bir pergel aldı ve gerekirse kullanacağını bildirdi; fakat bunu işarette yaptı. Çünkü hafiyeler raporlarını verirken, sözlerden yararlandıkları kadar işaretlerden yararlanamazlar.

Yirmi Sekizinci Bölüm

DİNSEL BİR TÖREN

Bütün kalpler heyecanlıydı. Her tarafı donatılmış ve Hristiyanların himmetiyle kum döşenmiş bu dar ve gotik sokaklara sanki Tanrı'nın yüce varlığı da inmişti.

YOUNG

Julien, kendini ahmak ve aşağı göstermeye ne kadar çalışırsa çalışsın, fayda etmiyordu; arkadaşlarından çok farklıydı. Kendi kendine:

— İyi amma, diyordu, bütün bu öğretmenler, binlerce papaz içinde seçilmiş çok ince insanlar; nasıl oluyor da benim tevazu göstermemden hoşlanmıyorlar?

Yalnız bir tek öğretmen Julien'in her şeye rağmen inanır ve kanar gibi görünüşünden yararlanmaya kalkıştı: Bu da, kentin en büyük kilisesinde törenler düzenleyen Rahip Chas-Bernard'dı; bu adama on beş yıldan beri piskopos danışmanlığına atanacak diye umut veriyorlardı; şimdilik papaz okulunda dinsel konuşma dersini okutuyordu. Julien, henüz etrafında neler olup bittiğinin farkında olmadığı zamanlarda, bu derste hemen hemen her zaman birinci çıkıyordu. Bunu bahane ederek, Rahip Chas ona karşı dostluk gösteriyor ve dersten çıkınca onu kolundan tutarak bahçede dolaşmaktan memnun oluyordu. Julien, ise içinden:

— Bu adamın da maksadı nedir acaba? diyordu.

Rahip Chélan ona saatlerce hep büyük kiliseye ait olan değerli eşyadan ve ziynetlerden bahsederdi. Kilisesinin, yaşı günlerinde kullanılan eşyasından başka bir de on yedi tane, ayinlerde giyilen sırmalı harmanisi varmış. Başkanın karısı ihtiyar Madam Rubempré'nin¹ kiliseye birçok bağışlarda buluna-

1. Bu ad, Stendhal'in metreslerinden birinin adıdır. Kendisi ne bir başkan karısı, ne de ihtiyardı. Stendhal'e "*Carmen*" yazarı Mérimée ile ihanet etti (1828). Fakat, Mérimée de ondan, çoraplarının bacaklarından sarktığını görünce soğudu ve terk etti. (*Çevirenin notu*)

çağını umuyorlarmış; bu noksanlık kadın, altın sırma ile işlenmiş canım Lyon kumaşlarından yapılmış gelinlik elbiselerini en aşağı altmış yıldan beri saklarmış. Rahip Chas birdenbire durup gözlerini faltaşı gibi açarak:

— Tasavvur edin dostum, diyordu, bu kumaşlarda o kadar çok altın var ki, dimdik duruyorlar. Besançon'da herkes şuna kanidir ki, başkanın karısının bırakacağı vasiyetname sayesinde büyük kilisenin hazinesine daha on tane harmani ilâve olunacak, büyük yortularda giyinmek üzere dört beş kaftan da başka.

Rahip Chas, sesini alçaltarak:

— Benim bundan da fazlasını umut etmek için kendime göre nedenlerim var, diyordu; başkanın karısı her halde bize altın yaldızlı sekiz tane gümüşten şamdan bırakacak; bunların vaktiyle İtalya'da, Burgonya Dukası Pervasız Charles tarafından satın alındığı farz ediliyor; Madame de Rubempré'nin atalarından biri bu dukanın akrabasıymış.

Julien:

— Bu adamın böyle hırdavattan bahsetmekten maksadı nedir? diye düşünüyordu. Bu ustaca hazırlık yüzyıldan beri sürüyor, fakat ortada hâlâ bir şey yok. Anlaşılan bana henüz iyice güvenemiyor! Bu adam ötekilerden, yani şu on beş gün içinde ne mal oldukları, nereye varmak istedikleri belli olanlardan daha usta. Anlıyorum, bu adamı bu hale getiren şey on beş yıldan beri mağdur oluşudur.

Bir akşam, silâh kullanma dersi ortasında¹, Rahip Pirard, Julien'i çağırarak:

— Yarın Corpus Domini² yortusu var, dedi; Rahip Chas-Bernard'ın kiliseyi süslemek için size ihtiyacı var, gidiniz, ne derse yapınız.

Julien giderken Rahip Pirard onu tekrar çağırarak, acıyan bir tavırla:

— Bunu fırsat bilip kentten sıvışmaya çalışmak elinizdedir, ama siz bilirsiniz, diye ilâve etti.

1. O zamanlar manastırlarda, silâh, kılıç vb. kullanmayı da öğrenirlerdi. (Çevirenin notu)

2. Bu yortuya Fransızcada Fête - Dieu de denir. Bu yortuda Hazreti İsa'nın vücudu, ruhu, kanı ve ölmezliği ekmek ve şarap halinde belirir farz edilir. (Çevirenin notu)

Julien:

— *Incedo per ignes* (gizli düşmanlarım var), diye cevap verdi.

Ertesi sabah, erkenden, Julien, önüne baka baka kiliseye gitti. Sokakları ve kentte başlayan faaliyeti görünce içi açıldı. Bütün evler dinsel tören için donatılıyordu. Manastırda geçirdiği bütün zaman ona bir anmış gibi geldi. Aklı fikri Vergy' de ve güzel Amanda Binet'de idi. Ona rastlayabilirdi de, çünkü kahvesi oralara pek uzak değildi. Rahip Chas-Bernard'ın sevgili kilisesinin önünde durduğunu uzaktan gördü; Rahip Char-Bernard şen ve içi dışı bir olan şişman bir adamdı. Bu yortu gününde keyfine diyecek yoktu. Julien'i görür görmez, ta uzak-tan:

— Sizi bekliyordum evlâdım, hoş geldiniz, dedi. Bugünkü işimiz hem ağır, hem de uzun sürecektir; hele biraz yiyip ilk kahvaltıyı yapalım; ikinci kahvaltıyı saat onda, büyük ayın esnasında yaparız.

Julien, ciddi bir tavırla:

— Bir an bile yalnız kalmak istemiyorum, mösyö, dedi. Sonra, başlarının üstündeki kilise saatini göstererek:

— Lütfen zahmet buyurup bakın da saat beşe bir kala geldiğimi görün, diye ilâve etti.

Rahip Chas:

— Ah! Papaz okulunun şu fena yürekli küçükleri sizin gözünüzü korkutmuş; dedi. Onlara aldırış etmeye tenezzül etmeyin. Kenarındaki çitlerde dikenler var diye bir yol güzelliğinden kaybeder mi? «İt ürür, kervan yürür». Hem bunlar boş laf, biz işimize bakalım dostum, işimize!

Rahip Chas işin ağır olduğunu söylemekte haklıydı. Bir gece önce kilisede bir cenaze töreni yapılmıştı; bu yüzden yortu için hiç bir hazırlık yoktu; şimdi ise, birkaç saat içinde, kilisenin mihraba kadar olan kısmını üç bölüme ayıran gotik direkleri otuz ayak yüksekliğinde kırmızı damasko ile sarmak gerekiyordu. Piskopos Paris'ten posta arabasıyla dört döşemeci getirtmişti, fakat bu adamlar bütün işi yapamazlardı; böyle olduğu halde yardımlarına gelen Besançonlu arkadaşlarını teşvik etmek şöyle dursun, onlarla alay ederek beceriksizliklerini büsbütün artırıyorlardı.

Julien, kendisinin de merdivene çıkması gerektiğini gördü;

çevikliği burda işe yaradı. Kentin döşemecilerini yönetmek görevlerini üzerine aldı. Rahip Chas, son derece memnun bir halde onun bir merdivenden ötekine nasıl sıçradığını seyrediyordu. Bütün direkler damasko ile kaplandıktan sonra, sıra, büyük mihrabın üstündeki sayvanın tepesine beş tane tüy demeti koymaya geldi. Yıldızlı tahtadan gayet nefis bir saçağı, İtalya mermerinden yapılmış sekiz tane büyük sütunu tutmaktaydı. Fakat sayvanın tam ortasına, tam mihrabın üstüne gidebilmek için, kırk ayak yüksekliğinde tahtadan, belki de çürümüş, köhne bir pervaz üzerinde yürüyerek geçmek gerekiyordu.

O ana kadar keyifleri yerinde olan Parisli döşemeciler, bu güç ve tehlikeli işi görünce surat astılar; aşağıdan bakıyorlar, boyuna tartışıyorlar, fakat bir türlü yukarı çıkmıyorlardı. Julien, tüy demetlerini kavradığı gibi merdivene koşarak tırmandı. Demetleri, sayvanın ortasına, çok iyi bir şekilde yerleştirdi. Merdivenden inerken Rahip Chas-Bernard koluna sarılarak:

— Optime; diye bağırdı, bunu piskopos hazretlerine anlatacağım.

Saat onda yedikleri yemek çok neşeli geçti. Rahip Chas, kilisenin bu kadar güzel süslendiğini hiç görmemişti.

Julien'e:

— Aziz öğrencim, dedi, benim annem bu mübarek kilisede vaktiyle sandalye kiraya vererek geçinirdi; yani ben bu büyük binada karnımı doyurarak yetiştim, Robespierre'in müthiş siyaseti bizi mahvetti; fakat o zamanlar henüz sekiz yaşında olduğum halde, evlerde yapılan özel ayinlerde hizmet ederdim; ayın günlerinde beni beslerlerdi. Hiç kimse ayinlerde giyilen harmanileri benim kadar iyi katlayamazdı; kaytanlarını bir defacık olsun koparmamışımdır. Napoléon sayesinde Fransızların yeniden kiliselerde ayinler yapmak hakkına kavuştuklarından beri ben bu yüce kilisede her şeyi yönetmek şerefini duyuyorum. Yılda beş kez onu böyle donatılmış, güzelleşmiş bir halde görürüm. Fakat onu bugünkü kadar ihtişam içinde hiç görmemiştim, damaskolar hiç bir zaman direklere bugünkü kadar güzel sarılmamıştı.

Julien:

— Nihayet, diye düşündü, bana sırrını açacak, kendinden bahsetmeye başladı; dertleşmek ister gibi görünüyor. Fakat, heyecana kapıldığı besbelli olan bu adam henüz ağzından bir

şey çıkarmadı. Bununla beraber çok çalıştı, yorgun düştü, kendini mutlu hissediyor, hele şarabı da çekti. Ne adam! Benim için ne örnek, pomponu hak etti. (Bu fena kelimeyi ihtiyar alay cerrahından öğrenmişti).

Büyük ayin için Sanctus çanı çalınca, Julien, muhteşem alayda piskoposun arkasından yürüyebilmek için sırtına bir tören cüppesi geçirmek istedi.

Rahip Chas:

— Ya hırsızlar, dostum? diye bağırdı. Hırsızları düşünmüyorsunuz. Kafile burdan çıkıp gidecek; kilisede kimsecikler kalmayacak; ikimiz kalıp bekleriz. Direklerin diplerini çevreleyen o canım sirmalardan yalnız iki arşın çalarlar ve biz de bu kadarla kurtulursak ne iyi. Bunları da Madame Rubempré bağısladı; büyük dedesi meşhur konttan kalmış.

Bu sözleri söyledikten sonra, Julien'in kulağına eğilerek, heyecanlı bir tavırla:

— Hem de halis altın, dedi. Aziz dostum, sahte namına bir şey yok! Siz kilisenin kuzey kanadına bakın, ordan ayrılmayın. Güney kanadı ile orta bölüme de ben bakarım. Günah çıkarma hücrelerine dikkat edin, hırsızlara haber veren kadınlar oralarda saklanırlar ve arkamızı döndüğümüz zaman onlara işaret verirler.

Bu son sözleri söylerken, saat on ikiye çeyrek kalayı çaldı; dolgun ve tantanalı çan sesleri Julien'i heyecana getirdi. Delikanlının muhayyilesi artık yeryüzünde değildi; yükseklerde uçuyordu.

İçinde İsa'nın vücudu var diye sokaklarda dolaştırılan tabutun önüne Saint-Jean kıyafetine girmiş küçük çocukların serptikleri güllerin kokusu Julien'i büsbütün coşturdu.

Bu azametli çan sesleri, Julien'e ellışer santime çalışan yirmi gündelikçi ile bunlara belki de yardım eden bir on beş yahut yirmi kadar sofu Hristiyanı başka bir şey düşündürmemeliydi. İplerin aşındığını, direklerin çürüdüğünü, her iki yüz yılda bir düşen çanın da tehlikede olduğunu düşünmeli ve zangoçlara verilen parayı azaltmanın, onları para yerine, kilisenin kesesine dokunmayan bin çeşit nimetlerden birini istemeye razı etmenin yolunu araştırmalıydı.

Fakat bu ağır başlı şeyleri düşüneceği yerde, Julien'in bu kadar erkekçe ve dolgun dolgun çıkan çan sesleriyle taşan ru-

hu, hayalî bir âlemde dolaşıyordu. O, ne iyi bir rahip, ne de iyi bir yönetici olacaktır. Böyle heyecana kapılan ruhlardan doğsa doğsa birer sanatkâr doğar, başka bir şey değil, Julien'in kendini beğenmişliği burda olduğu gibi meydana çıkıyor. Arkadaşları, yani papaz okulunun öğrencilerinden belki elli kişi, hal-kın kin beslediğini gördükleri ve her çit arkasında bir ihtilâl-cinin yattığını bildikleri için hayatın ne olduğunu anlamışlardı; bunun içindir ki, onlar, bu çan seslerini duyunca zangoçlara verilecek olan paradan başka bir şey düşünemezler, başka hiç bir hayale kapılamazlardı. Onlar, çan sesini işitince, halkta uyandırılacak heyecan, zangoçlara verilecek ücrete değer mi, değmez mi diye düşünürler, bu işte bareme uygun hareket ederler. Eğer Julien kilisenin maddî çıkarları için kafasını yormak isteseydi bile, o zaman muhayyilesi asıl gayeyi aşar, yirmi beş santimlik bir masrafın önüne geçmek fırsatını kaçırmaz, fabrikanın bir çan için yaptığı masraftan kırk frank azaltmanın yolunu araştırmaya kalkardı.

Dinsel alay, bu eşsiz güzel günde Besançon sokaklarında dolaşır ve İsa'nın tabutunu resmî makamlar tarafından şurda burda bu vesile için yaptırılan musalla taşları üzerinde dinlendirirken, kiliseyi derin bir sessizlik kaplamıştı. Her tarafında loşluk ve hoş bir serinlik hüküm sürüyordu; hâlâ günlük ve gül kokusuyla doluydu.

Sessizlik, yalnızlık, uzun bölmelerdeki serinlik Julien'in hayalini daha tatlı bir hale getiriyordu. Kilisenin başka bölümünde bulunan Rahip Chas tarafından rahatsız edilmekten hiç korkmuyordu. Ruhu hemen hemen fani vücudundan ayrılmış bir halde, kendisine nezaret etmek üzere verilen kilisenin kuzey kanadını dolaşıyordu. Günah çıkarma hücrelerinde gayet sofu birkaç kadından başka kimse olmadığına iyice emin olduğundan içi rahattı; gözleri bakıyor, fakat bir şey görmüyordu.

Mamafih, diz çökmüş, biri günah çıkarma hücrelerinde, diğeri ise ona çok yakın bir sandalyede oturan iyi giyinmiş iki kadını görünce dalgınlığı yarı yarıya geçti. Hâlâ gözleri bakıyor, fakat bir şey görmüyordu; bununla beraber, içinde hayal meyal bir görev duygusu belirlediği için midir, yoksa bu kadınların kibar ve sade tavırlarına hayran olduğundan mıdır nedir, günah çıkarma hücrelerinde papaz filan olmadığına farkına vardı.

— Garip şey, nasıl oluyor da bu kadınlar şu anda burda bulunuyorlar? dedi. Gerçekten sofı olsalardı şimdi herhangi bir musalla taşının önünde diz çökmüş olurlardı; yahut, kibar âlemine mensupsalar alayın geçişini seyretmek için bir balkonun en ön sırasında otururlardı. Şu rob ne kadar da biçimli! Ne güzelliik!

Kadınları görebilmek için ağır ağır yürümeye başladı.

Günah çıkarma hücreesindeki kadın bu derin sessizlik içinde Julien'in ayak seslerini duyunca, başını çevirdi. Ansızın kısa bir çığlık kopardı ve fenalaştı.

Eli ayağı kesilen bu kadın, diz çökmüş durumda iken arkası üstü düştü, yanında bulunan arkadaşı derhal atılarak onu tuttu. O esnada Julien, arkası üstü düşerek bayılan kadının omuzlarını gördü. İri, çok değerli incilerden yapılmış gerdanlığı gözüne ilişti; bu gerdanlığı çok iyi tanıyordu. Hele Madame de Rênal'in saçlarını tanıyınca ne hale geldi! Ta kendisiydi. Onun başını tutarak büsbütün yerlere serilmesine engel olmak isteyen de Madame Derville'di. Aklı başından giden Julien ileriye doğru atıldı; o yetişmeseydi belki de Madame de Rênal düşerken, kendisini tutmak isteyen arkadaşını da beraber yuvırlayacaktı. Madame de Rênal'in benzi uçmuş, duygusuzlaşmış olan başının omuzunda perişan bir halde dalgalandığını gördü. Bu sevimli başı bir hasır sandalyenin arkalığına dayamak için Madame Derville'e yardım etti; Julien bu anda diz çökmüştü.

Madame Derville arkasına dönünce karşısındaki rahibin Julien olduğunu tanıdı ve çok kızgın bir sesle:

— Burdan gidin, mösyö, burdan gidin! dedi. Aman sizi görmesin. Bu ona her halde çok dokunuyor, çünkü. siz gelmeden önce ne kadar mutluydu! Kullandığınız bu usul canavarca bir şey. Gidiniz burdan; sizde biraz olsun sıkılma denilen şeyden eser varsa, burdan uzaklaşınız.

Madame Derville bu sözleri o kadar emredercesine söyledi ve Julien o anda o kadar zaafa uğramış bir haldeydi ki, çekip gitti. Madame Derville'i düşünerek kendi kendine:

— Şu kadın her zaman benden nefret etmiştir, dedi.

Tam o sırada, alayın ön safında yürüyen papazların nezleye tutulmuş gibi çıkan çatlak sesleri duyuldu; alay kiliseye giriyordu. Rahip Chas-Bernard birçok kez arka arkaya Julien'e seslendi. Julien önce onun sesini işitmedi; nihayet rahip öğ-

rencisini bir direğin arkasına saklanmış bitkin bir halde bulunca koluna sarıldı, onu piskoposa takdim etmek istiyordu. Rahip Chas öğrencisinin sapsarı kesildiğini ve yürüyemeyecek halde olduğunu görünce:

— Kendinizi iyi hissetmiyorsunuz, evlâdım, dedi; haddinden fazla çalıştınız.

Dayanması için kolunu Julien'e uzattı:

— Gelin, benim arkamda, kutsal suyu dağıtana mahsus olan şu küçük sıraya oturunuz; ben sizi saklarım, dedi. Bu esnada kilisenin büyük kapısının önünde idiler.

Rahip Chas-Bernard:

— Sakin olun dedi, piskoposun gelmesine daha yirmi dakikamız var. Kendinize gelmeye çalışın; önümüzden geçerken ben sizi de kendimle beraber ayağa kaldırırım; merak etmeyin, yaşlıyım amma, hâlâ dinç ve güçlüyümdür.

Fakat piskopos geçerken Julien o kadar titriyordu ki, rahip Chas onu takdim etmekten vazgeçti.

— Üzülmeyin, dedi, ben elbet başka bir fırsatını bulurum.

O akşam, papaz okulunun küçük kilisesine beş kilo mum gönderdi. Bu mumlar, rahip Chas-Bernard'ın dediğine göre, Julien'in söndürtmek için gösterdiği çabukluk ve gayret sayesinde artmıştı. Bundan daha uydurma bir şey olamaz, mumları söndürtmek şöyle dursun, zavallı delikanlının kendisi sönmüş bitmiş, Madame de Rênal'i gördüğünden beri hiç bir şey düşünemez hale gelmişti.

İLK TERFİ

*Yaşadığı çağı, toplumu anladı
ve zengin oldu.*

HABERCİ

Julien, kilisedeki olaydan sonra daldığı hülyadan henüz kurtulamamıştı ki, bir sabah o müthiş Rahip Pirard kendisini çağırarak:

— M. Chas-Bernard bana yazdığı bir mektupta sizden överek bahsediyor, dedi. Toplu olarak bir yargıda bulunmam gerekirse, sizden memnun olduğumu söyleyebilirim. Gerçi pek belli olmuyor amma, son derece ihtiyatsız ve savruk bir gençsiniz; bununla beraber, bugüne kadar hep iyi kalpli, hatta alçak gönüllü, civanmert bir insan gibi hareket ettiniz; yüksek bir zekânız var. Velhasıl, sizde ihmal edilmemesi gereken bir kıvılcım görüyorum.

On beş yıllık bir çalışmadan sonra, bu okuldan ayrılmak üzereyim: Benim suçum öğrencilerimin dinsel düşüncelerine karışmamak, onları serbest bırakmak ve hani bana günah çıkarma hüccesinde bahsettiğiniz o gizli kuruma ne yardım, ne de kötülük etmiş olmaktan ibarettir. Burdan gitmeden önce size bir iyilikte bulunmak istiyorum. Amanda Binet'nin iskambil kâğıdı üzerine yazmış olduğu o adresi idareye ihbar etmemiş olsalardı, bunu daha bundan iki ay önce yapacaktım, çünkü bu göreve lâıksınız. Sizi Kutsal Kitabı müzarekeciliğine atıyorum.

Minnettarlıkla heyecana gelen Julien, önce diz çökmeyi ve Allaha dua etmeyi düşündüyse de, sonradan vazgeçti, daha uygun, daha gerçek bir harekette bulunarak rahip Pirard'a yaklaştı, elini aldı ve öptü.

Okul müdürü kızarak:

— Buda ne? diye bağırdı.

Fakat Julien'in gözlerinde öyle bir anlam vardı ki, bu anlam yaptığı hareketten daha çok sevgi belirtiyordu.

Rahip Pirard, uzun zamandan beri bu gibi ince duygularla karşılaşmak alışkanlığını kaybetmiş bir adam gibi Julien'e hayretler içinde bakakaldı. Bu sevgi belirtisi karşısında müdür de duygularına gem vuramadı; sesi heyecanın etkisiyle değişti.

— Evet, evlâdım, ben de seni severim, dedi. Böyle duygulara kalbimde yer vermek istemediğimi Allah da bilir. Kimseyi kayırmamam, kimseye ne kin, ne de muhabbet beslemem gerek. Tuttuğun yol zorluklarla dolu. Kıskançlık ve iftira senin peşini bırakmayacak. Alın yazın seni nereye götürürse götürsün, arkadaşların sana her yerde daima kin besleyecekler; eğer seni seviyor gibi görünürlerse, bil ki bu seni daha iyi aldatabilmek için bir tuzaktır. Buna tek bir çare var: Kendini beğenmiş olmanın cezasını vermek için her yerde üzerine başkalarının kinini çekecek karakterde yaratan Tanrıdan başka hiç kimsenin yardımını isteme, daima dürüst ol; ben senin için bundan başka kurtuluş çaresi görmüyorum. Eğer doğruluktan şaşmaz, ona iki elle sarılırsan, düşmanların er geç yaptıklarıyla kalırlar.

Julien'in böyle dostça sözler duymadığı hayli zaman olmuştu; bunun için, rahibin karşısında hüngür hüngür ağlayacak kadar zaaf göstermesini hoş görmeli. Rahip Pirard ona kollarını açtı; bu an, her ikisi için unutulmaz bir an oldu.

Julien sevinçten çılgına dönmüştü; bu terfi hayatta elde ettiği ilk başarıydı; bunun faydaları pek çoktu. Bunu anlamak için, insanın hepsi de can sıkıcı, çoğu çekilmez arkadaşlarla her an bir arâda, bir saniye bile yalnız kalmaksızın yaşamaya mahkûm edilmiş olması gerekir. Titiz bir insanı çileden çıkarmak için onların gürültüleri bile yeter. İyice karnı doymuş ve giyinmiş olan bu köylüler, sevinçlerini nefesleri tükeninceye kadar bağırarak belirtmezlerse bunu neşe saymazlar.

Şimdi Julien artık diğer öğrencilerden ayrı, yalnız, yahut hemen hemen yalnız yemek yiyordu. Ona bahçenin bir anahatarını vermişlerdi. Kimsecikler olmadığı zaman dolaşabiliyordu.

Arkadaşlarının kendisine karşı eskisinden çok husumet beslemediklerini görünce hayretler içinde kaldı. Kendisiyle konuşmamaları için duyduğu gizli, fakat pek belli olan arzu yüzünden eskiden birçok düşman kazanmışken, şimdi etrafındaki bu kaba köylülerin gözünde vakarlı bir adamın haklı olarak

takındığı tavidir. Husumet, hissedilir derecede azaldı; bilhassa, şimdi kendi öğrencileri olan ve çok iyi muamele ettiği arkadaşlarının en küçük olanlarında. Hatta yavaş yavaş taraftarlar da kazandı; ona artık Martin Luther demek terbiyesizlik sayılmaya başladı.

Fakat onun dostlarını, düşmanlarını saymaktan ne çıkar? Bütün bunlar çirkin şeyler, hem de güdülen maksat ne kadar gerçekse o oranda çirkin olan şeyler. Bununla beraber, halk tabakasının bunlardan başka ahlâk hocaları yoktur; bunlar da olmasa halkın hali nice olur? Öyle ya, gazete denen nesne acaba köy veya ilçe papazının yerini tutabilir mi hiç?

Julien yeni görevine başlayalıdan beri, okul müdürü yanında kimse bulunmadan onunla konuşmaktan bilhassa çekindi. Bu hareket tarzında, hem ustalık, hem de öğrencisi için ihtiyat, fakat aynı zamanda ve bilhassa bir deneme vardı. Bu koyu janséniste'in değişmez bir prensibi vardı: Bir adamın değerli olduğunu anladınız mı, onun önüne engeller çıkarınız. Eğer gerçekten değerli ise, bu adam engelleri aşacak ya devirecektir.

Av mevsimi gelmişti. Fouqué, Julien'in ailesi tarafından-mış gibi, papaz okuluna bir geyikle bir yaban domuzu gönderdi. Bu ölmüş hayvanlar mutfak ve yemekhane arasında bir yere kondu. Onları bütün öğrenciler yemeğe giderlerken orda gördüler. Bu olay herkesin merakla bahsettiği bir konu haline geldi. Ölü olduğu halde, yaban domuzundan en küçük öğrenciler korkuyorlardı; hayvanın upuzun dişlerine dokunuyorlardı. Bir hafta başka hiç bir şeyden bahsedilmedi.

Julien'in ailesinin, toplumun seçkin ve saygıdeğer tabakasına mensup olduğu düşüncesini uyandıran bu hediyeler, delikanlının etrafında hüküm süren kıskançlık havasına öldürücü bir darbe indirdi. Artık Julien, onların gözünde kendisini üstün saymakta haklıydı; çünkü zengindi. Chazel ve okulun en iyi öğrencileri ona yaltaklandılar ve ailesinin zengin olduğunu kendilerine söylememekle onları servete karşı bilmeden saygısızlık göstermek tehlikesine maruz bıraktığı için nerdeyse si-tem edeceklerdi.

Asker toplandı; fakat Julien papaz okulu öğrencisi olduğu için askere alınmadı. Bu olay ruhunda büyük bir heyecan yarattı. Kendi kendine:

— Bundan yirmi yıl önce olsaydı, bu olay benim için bir

kahramanlık devrinin başlangıcı olurdu, diyordu. Fakat nerde o zamanlar!..

Okulun bahçesinde yalnız başına dolaşırken, duvarı tamir eden işçilerin aralarında konuştuklarını duydu. İçlerinden biri:

— Haydi bakalım; asker topluyorlar, bize yol göründü, diyordu.

Bir diğeri:

— Ötekinin¹ zamanında, askere gidene «Ne mutlu sana» derlermiş. Öyle ya, o zamanlar bir duvarcının subay, hatta general olduğu görülür şeylerdenmiş.

— Hele şimdi git bir bak! Askere gidenler hep çapulcu takımı, yoksul kimseler. Karnını doyuracak kadar parası olanlar yerinden bile kımıldamıyor.

— Sefil doğan, sefil kalır, ben bu kadar bilirim.

Üçüncü bir duvarcı:

— Yahu! Ötekinin öldüğü acaba doğru mu? diye söze karıştı.

— Bunu söyleyen kodamanlar, anlıyor musun? Ötekinden ödleri kopuyor da ondan.

— Nerde onun devri, ne fark! İşler ne kadar iyi gidiyordu! İnsan, mareşallerinin ona ihanet ettiğini düşündükçe... Bu kadar da alçaklık olur mu?..

Bu konuşmaya kulak misafiri olan Julien biraz olsun müteselli oldu. Duvarcıların bulunduğu taraftan uzaklaşırken içini çekerek:

«*Milletin kalbinde yaşayan tek hükümdar*» mısraını tekrarlıyordu.

Sınav zamanı geldi. Julien pek parlak bir şekilde başardı; Chazel'in bile bu sınavlarda bütün bilgisini dökmeye çalıştığını gördü.

Ünlü piskopos vekili Frilair tarafından atanan mümeyizlerin, sınavların başladığı gün, kendilerine Rahip Pirard'ın çömezi diye tanıtılan şu Julien Sorel'i, cetvellerine hep birinci, yahut da en fazla ikinci kaydetmek zorunda kalınca canları çok sıkıldı. Okulda, Julien'in sınavların sonunda genel listede birinci çıkacağına bahse tutuşanlar oldu; birinci çıkan öğrenci, piskopos hazretleri tarafından yemeğe davet edilmek şe-

refine nail oluyordu. Fakat bir sınavın sonunda, kilise büyüklerinden bahsedildiği bir sırada, kurnaz bir mümeyyiz Julien'e, Saint-Jérôme'un Cicero'ya hayranlığı üzerine bir iki soru sorduktan sonra, Horatius ve Virgilius gibi, dinsiz, daha doğrusu Hristiyanlıkla ilgisi olmayan şairler hakkında da bir şeyler sordu. Julien, arkadaşları farkına varmadan, bu yazarlardan da birçok parçalar ezberlemişti. Başarının verdiği sarhoşlukla, nerde bulunduğunu unuttu ve mümeyyizin ısrarla sorması üzerine Horatius'un şiirini ateşli ateşli ezbere okudu ve yorumladı. Mümeyyiz onu böylece bir yirmi dakika kadar bu tehlikeli yolda yürüttükten sonra, başka bir surat takınarak Julien'i bu imansız şairin eserlerini okumak için zamanını kaybettiğinden ve kafasına birtakım yararsız yahut suçlu düşünceler yerleştirdiğinden dolayı adamakıllı haşladı.

Julien, ne kadar ustalıkla kurulmuş bir tuzığa düştüğünü görünce aşağıdan aldı ve:

— Hakınız var, mösyö, dedi, ben aptalın biriyim.

Mümeyyizin bu kallesliği okulda bile çirkin bir hareket diye karşılandı; fakat Besançon papazlar kurulunu pek kurnazca kurmuş olan ve Paris'e gönderdiği mektuplarla, yargıçları, valiyi, hatta garnizonda en ileri gelen subayları bile korkudan titreten Rahip Frilair, buna rağmen, o kahredici eliyle, Julien' in adı yanına «198'inci» yazdığı için pek sevindi.

On yıldan beri Pirard'ı papaz okulu müdürlüğünden atırmak için uğraşıp duruyordu. Julien'e gösterdiği yolda kendisi de öteden beri yürüyen Rahip Pirard candan, sofu, dalavere bilmez ve görevlerine bağlı bir adamdı. Fakat Allah, gazaba gelerek, onu öfkeli bir insan olarak yaratmıştı. Gerçekten, Rahip Pirard kendisine yapılan hareketleri ve beslenen kinleri hiç bir zaman unutmazdı. Bu ateşli ruh için, yapılan her hareket kaybolmazdı. Şimdiye kadar belki yüz kez istifa ederdi, fakat Allahın kendisine verdiği bu görevi yaparak yararlı olacağına inanıyor ve bunun için çekilmiyordu. Kendi kendine:

— Bu sayede Cezvitliğin ve körü körüne bir mabuda taparcasına inancın önüne geçiyorum, diyordu.

Sınavlar başladıği zaman Julien'le konuşmadığı belki iki ay olmuştu, bununla beraber, sınavların sonucunu bildiren resmî mektubu alıp da okulun şerefi saydığı öğrencinin adının karşısında 198'inci yazıldığını görünce, 8 gün hasta yattı. Bu

ciddî adamın teselli bulduğu tek şey, Julien'e nezaret etmek için elindeki bütün vasıtaları kullanmak oldu. Onun kızmadığını, öç almak niyetinde olmadığını, umutsuzluğa düşmediğini görünce pek hoşuna gitti.

Birkaç hafta sonra, Julien, Paris damgasını taşıyan bir mektup alınca korkudan titredi.

— Nihayet, Madame de Rênal verdiği sözü hatırladı; diye düşündü.

Akrabası olduğunu söyleyen Paul Sorel adında biri Julien'e beş yüz franklık bir polîçe göndermişti. Mektubu yazan zat, değerli Latin yazarlarının eserlerini başarı ile okumaya devam ettiği takdirde Julien'e her yıl beş yüz frank göndereceğini ilâve ediyordu.

Duygulanan delikanlı:

— Madame de Rênal'dir, bu onun iyi kalpliliğidir, dedi; beni teselli etmek istiyor; iyi amma, acaba neden sevgisini belirten bir tek kelime bile yazmamış?

Bu mektubun nerden geldiğini tahminde aldanıyordu; gerçekten, Madame de Rênal artık kendini tamamıyla arkadaşı Madame Derville'in eline bırakmış, vicdan azabıyla pençeleşip duruyordu. Gerçi hayatını altüst eden o garip insanı elinde olmadan sık sık düşünüyordu; ama ona mektup yazmaktan da ödü kopuyordu.

Papaz okulunda kullanılan dili konuşacak olsaydık, Julien'e gönderilen bu beş yüz frangı bir mucize sayar ve Allahın ona böyle bir bağışta bulunmak için bizzat M. de Frilair'i vasıta olarak kullandığını söylerdik.

On iki yıl önce, Rahip Frilair'in, Besançon'a geldiğinde, söylendiğine göre, içinde bütün varı yoğu olan küçük sandığından başka bir şeyi yoktu. Şimdi ise vilâyetin en zengin gelir sahiplerinden biriydi. Zenginleşmeye yüz tuttuğu sıralarda, yarısı M. de la Mole'a miras kalan arsanın diğer yarısını satın almıştı. Bu yüzden vilâyetin ileri gelen iki adamı mahkemelik olmuşlar, aralarında büyük bir dava başlamıştı.

Paris'te sürdüğü parlak hayata ve saraydaki görevlerine rağmen, M. la Marquise de la Mole, Besançon'da canı istediği valiyi attırır veya tayin ettirir diye tanınmış bir piskopos yardımcısı ile çarpışmanın tehlikeli olduğunu sezdi. Bu elli bin franklık önemsiz davadan Rahip Frilair'in lehine olarak vazge-

çerek, bunu telâfi etmek üzere vilâyetin bütçesinden herhangi bir kombinezonla bu parayı elde edeceği yerde, marki fena halde içerledi. Bu işte haklı olduğuna inanıyordu: Buna da hak derler ya!..

Yalnız, söylemek caiz midir bilmem: Hangi yargıç vardır ki, hayatta yükselmesi için destekletmek istediği bir oğlu veya bir yeğeni olmasın?

En körlerin bile gözlerini açmak maksadıyla, Rahip Frilair, ilk kararı aldığıнын sekizinci günü, piskopos hazretlerinin arasına atlayarak avukatına gitti ve ona *Légion d'Honneur* maddiyasını kendi eliyle götürdü. Karşı tarafın takındığı tavrı görünce biraz şaşırın M. de la Mole, avukatlarının da işi gevşek tutmaya başladıklarını fark ederek, Rahip Chélan'a müracaat etti; Rahip Chélan da onu M. Pirard'la tanıştırdı.

Anlattığımız bu hikâyenin cereyan ettiği sıralarda bu iki adam arasındaki ahbaplık başlayalı birkaç yıl olmuştu. Rahip Pirard bu işte ne kadar heyecanlı bir insan olduğunu gösterdi. İki de birde markinin avukatlarıyla görüşüyor ve davayı inceliyordu; markinin yerden göğe kadar haklı olduğunu görünce, onu kudretli piskopos yardımcısına karşı savunmaya başladı. Rahip Frilair, bu küstahlığı kendine bir hakaret saydı; hele bu hakaretin ciğeri beş para etmeyen bir «*janséniste*» tarafından yapılması onu büsbütün çileden çıkarıyordu!

Rahip Frilair,

— Kendilerini o kadar güçlü sanan saraya mensup şu asilzadelere hele bir bakın! diyordu. M. de la Mole, Besançon'daki hafiyesine sadece köhne bir salip nişanı göndermekle kalmayacak, onun azledilmesinin de önüne geçemeyecek. Mamafih, bana yazdıklarına bakılırsa, bu asil senato üyesi, adalet bakanı kim olursa olsun, gidip her hafta ona bakanlığın büyük salonunda göğsündeki mavi kurdeleyi göstermekten geri kalmamış.

Rahip Pirard'ın bütün gayretine ve M. de la Mole'ün Adalet Bakanı ve özellikle Bakanlıktaki memurlarla pek ahbap olmasına rağmen, altı yıllık bir didinmeden sonra elde ettiği tek şey, davasını tamamiyle kaybetmemek olmuştu.

Birlikte heyecanla peşini bırakmadıkları bir dava hakkında Rahip Pirard'la durmadan mektuplaşan marki, rahibin düşünüş tarzından hoşlanmaya başladı. Sosyal bakımdan arala-

rında büyük bir ayrılık olduğu halde, yavaş yavaş bu mektuplaşma dostça bir nitelik aldı. Rahip Pirard markiye, birtakım hakaretlerde bulunarak kendisini küçük düşürmek suretiyle istifaya zorlamak istediklerini söylüyordu. Julien'e karşı kullandıkları, kendi deyimiyle, alçakça entrikaya fena halde kızarak, markiye, delikanlıdan bahsetmişti.

Çok zengin olduğu halde, bu büyük asılzade hiç de cimri değildi. Dava yüzünden verdiği posta paralarını bile Rahip Pirard'a bir türlü kabul ettirememişti. M. de la Mole de onun en çok sevdiği öğrencisine beş yüz frank göndermeyi düşündü.

M. de la Mole, Julien'e gönderdiği mektubu kendi eliyle yazdı. Bu vesile ile Rahip Pirard'ı da hatırlamış oldu.

Bir gün Rahip Pirard bir tezkere aldı; acele bir işi görüşmek üzere Besançon'un dış mahallelerinde bulunan bir hana gitmesi isteniyordu. Gitti ve orda M. de la Mole'ün vekilharci ile karşılaştı. Bu adam ona:

— M. le Marquis size kendi arabasını getirmemi emretti. dedi. Bu mektubu okuduktan sonra dört beş güne kadar Paris'e gitmeyi uygun bulacağınızı umuyor. Burda ne kadar kalacaksınız lütfen bildiriniz de, bu süre içinde M. le Marquis' nin Franche-Comté'deki arazisini bir dolaşayım. Sonra, işinize hangi gün gelirse, o gün Paris'e gitmek üzere yola çıkarız.

Mektup kısa idi:

«Aziz mösyö, taşradaki üzücü hayatı bir tarafa bırakın da Paris'e gelin. Sakin bir hava teneffüs ederek, huzur içinde yaşayın. Size arabamı gönderiyorum; karar verinceye kadar, dört gün orada emrinize hazır bekleyecektir. Ben de sizi bizzat Paris'te salıya kadar bekleyeceğim. Sizin adınıza, Paris çevresinde bulunan en iyi kilise papazlıklarından birini kabul etmem için ağzınızdan bir «evet» kelimesinin çıkması yeter. Yöneteceğiniz bu kilisenin ilerideki müdavimlerinin en zengini olan adam, bu satırları yazan M. de la Mole'dür».

Sert tabiatlı Rahip Pirard, düşmanlarıyla dolu olan ve on beş yıldan beri bütün düşüncesini işgal eden bu papaz okulu-fu farkında olmadan seviyordu. M. de la Mole'ün gönderdiği mektup, ona lüzumlu ve ıstırap verici bir ameliyat yapacak olan bir cerrahın etkisini yaptı. Azledileceği muhakkaktı. Üç gün sonra buluşmak üzere markinin vekilharcından ayrıldı.

Kırk sekiz saat bir kararsızlık bunalımı geçirdi. Nihayet,

M. de la Mole'e yazacağını yazdı ve piskopos hazretlerine de, kilise üslubu bakımından şaheser olan biraz uzunca bir mektup gönderdi. Yazdığı cümlelerden daha mükemmellerini ve daha içten gelen bir saygı ifade edeceklerini bulmak güç bir işti. Bununla beraber, M. de Frilair'i amirinin huzurunda bir saatçik olsun fena durumda bırakmak maksadıyla kaleme alınan bu mektupta, acı şikâyet nedenlerinin tümünü bildirmekten geri kalmıyor, hatta, altı yıl boyunca katlandığı ve en sonunda kendisini piskoposluktan ayrılmaya zorlayan iğrenç fenalıkları en küçük ayrıntılarına varıncaya kadar anlatıyordu.

Ocağından odununu alıyorlardı, köpeğini zehirlemişlerdi, vesaire vesaire...

Bu mektubu bitirdikten sonra, bütün öğrenciler gibi daha akşamın altısında yatan Julien'i uyandırdı. Ona güzel bir Latince ile:

— Piskoposluğun nerde olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Şu mektubu piskopos hazretlerine götürün. Sizi kurtlaların arasına gönderdiğimi saklayacak değilim. Tepeden tırnağa göz ve kulak kesilin. Sorulacak şeylere yalansız cevap verin; yalnız düşününüz ki, sizi sorguya çekecek olan kimse, size fenalık etmekten gerçek bir sevinç duyacak tıynetle olabilir. Ayrılmadan önce sizi böyle bir işle denediğim için çok memnunuz, yavrum, zira sizden saklamıyorum, şu gördüğünüz mektupta benim istifam var.

Bu sözü işitince, Julien donakaldı, çünkü Rahip Pirard'ı seviyordu. İhtiyatın sesi ona istediği kadar: «Bu dürüst adam belki de kovacak» desin. O, buna rağmen kendisini düşünemiyordu. O anda canını sıkan bir şey varsa, o da nezaketle kıvırmak istediği bir cümle idi, ama gerçekten bir türlü zihninde toparlayamıyordu.

— E! Dostum, gitmiyor musunuz?

Julien, sıkılaraak:

— Şey, mösyö, dedi, okulu yönettiğiniz uzun zaman içinde hiç para biriktirmediğinizi söylüyorlar da. Benim altı yüz frangım var.

Gözleri yaşla dolduğundan sözlerini bitiremedi.

Okulun eski müdürü istifini bozmadan:

— Bu da bir tarafa kaydedilecektir, dedi. Haydi bakalım, piskoposluğa gidin, geç oluyor.

Tesadüfün bir cilvesi olarak, o akşam, Rahip Frilair, piskoposluk salonunda nöbetçi idi; piskopos hazretleri vilâyette yemeğe davetliydi. Julien de mektubu M. de Frilair'in kendisine verdi, ama onun kim olduğunu bilmiyordu.

Julien, bu rahibin, piskoposa yazılmış olan bir mektubu hiç çekinmeden açtığını görünce hayret etti. Piskopos yardımcısının güzel yüzünde biraz sonra hayretle karışık büyük bir zevk okundu, büsbütün ciddileşti. O, mektubu okurken, yüzünden ne kadar sıhhatli olduğu belli olan bu adamı seyreden Julien, onu incelemek için vakit buldu. Bazı çizgilerinde büyük bir incelik olmasaydı, bu yüz daha da ciddî görünebilirdi; buna karşılık, bu güzel yüzün sahibi bir an bile dikkat etmeyecek olsaydı, bu incelikte ikiyüzlülüğü belirtmeye kadar varabilirdi. Çok çekik burnu mükemmel bir hat teşkil ediyor ve ne yazık ki, birçok bakımdan kibar sayılabilecek bu yüzü bir tilki suratına benzetiyordu. Hem, M. Pirard'ın istifasıyla bu kadar çok ilgilenen bu rahip, Julien'in çok hoşuna giden bir tarzda giyinmişti; Julien, ömründe bu kadar güzel giyinen bir papaz görmemişti.

Julien, Rahip Frilair'in kendine mahsus hünerinin ne olduğunu ancak sonraları öğrendi. M. de Frilair, Paris hayatına alışmış, Besançon'u kendisi için sürgün sayan sevimli bir ihtiyar olan piskoposunu eğlendirmesini bilirdi. Gözleri pek az gören bu piskopos, balığı pek severdi. Rahip Frilair piskopos hazretlerinin yediği balıkları bile kendi eliyle ayıklardı.

Julien'in, M. Pirard'ın istifasını bildiren mektubu bir daha gözden geçiren Rahip Frilair'i sessizce seyrettiği sırada ansızın gürültü ile kapı açıldı. Şatafatlı elbise giymiş bir uşak acele ile içeriye girdi. Julien ancak kapıya doğru dönecek vakit buldu ve boynunda piskoposluk haçını taşıyan ufak tefek bir ihtiyar gördü. Yerlere kadar eğildi: Piskopos ona şefkatle bakarak gülümsedi ve geçti. Yakışıklı rahip Frilair onun peşi sıra gitti ve Julien salonda yalnız kalarak bu dinî tezyinatın ihtişamını doya doya seyretti.

Feleğin çemberinden geçmiş kafalı bir adam olan ve Fransa'nın dışında geçirdiği uzun sürgün yıllarına rağmen hâlâ cevvalliğini muhafaza eden Besançon piskoposu, yetmiş beşini aşkın ve on yıl sonra neler olacağından pek az kuşku duyan bir adamdı.

— Geçerken gözüme ilişen o zeki bakışlı papaz okulu öğrencisi de kim? diye sordu. Verdiğim emre göre bu saatte yatmış olmaları gerekmez mi?

— Doğrusu, piskopos hazretleri bu öğrenci çok uyanık bir şey, hem de önemli bir haber getiriyor: Piskoposluğunuzda kalan tek janséniste'in de istifa ettiğini bildiren bir mektup getirdi. Şu müthiş Rahip Pirard demek sonunda sözden anlamaya başladı.

Piskopos, sinsi sinsi gülümseyerek:

— Siz de papaz okuluna onun gibi bir müdür zor bulursunuz, dedi. O adamın değerini size göstermek için, kendisini yarın yemeğe davet ediyorum.

Piskopos yardımcısı, Rahip Pirard'ın yerine kimin atanaacağı hakkında birkaç söz koparmaya çalıştı. İştten bahsetmek için keyfi yerinde olmayan piskopos:

— Şu ötekini getirmeden önce hele berikinin nasıl gittiğini bir görelim, dedi. Çağırın bana şu öğrenciyi, işin doğrusunu çocuktan öğren derler.

Julien'i çağırdılar. Delikanlı: «İki *inquisiteur*¹ arasında kalacağım» diye düşündü. Ömründe hiç bir zaman kendini bu kadar cesur hissetmemişti.

İçeriye girdiği sırada, M. Valenod'dan bile daha iyi giyinmiş iriyarı iki uşak piskopos hazretlerinin elbisesini çıkarıyorlardı. Piskopos, sözü M. Pirard'a getirmeden önce, Julien'e dersler hakkında bir şeyler sormayı uygun gördü. Biraz dinin kurallarından bahsetti ve delikanlının verdiği cevaplara şaştı. Biraz sonra sıra Grek ve Latin dil ve edebiyatlarına geldi; piskopos, Vergilius'tan, Horatius'tan, Cicero'dan bahsetti. Julien:

— Bu isimler benim 198'inci olmama sebep oldu, diye düşündü. Ölmüş eşek kurttan korkar mı? Piskoposa kendimi bir göstereyim.

Başardı; Grek ve Latin edebiyatlarını ve dillerini mükemelen bilen piskopos, Julien'in bilgisi karşısında hayran kaldı.

Tam da o sırada vilâyette davetli bulunduğu yemekte haklı olarak ün yapan bir genç kız, Magdalena adlı şiiri okumuş-

1. *Inquisition*: Özellikle İtalya'da uzun süre devam eden kanlı bir mücadele. Bu mücadelede papazlar, birçok açık düşünceli insanları öldürmüşler, hatta yaktırmışlardır. Bu kanlı din savaşını yapanlara *inquisiteur* denilmektedir. (*Çevirenin notu*)

tu. Edebiyat konuşmak için keyfi yerinde idi; Rahip Pirard'ı da, diğer bütün görüşülecek işleri de unutarak, genç papaz okulu öğrencisiyle Horatius'un zengin olup olmadığı meselesini kurcalamaya, tartışmaya koyuldu. Piskopos bu Latin şairinden birçok şiirler okudu, fakat bazen mısraları hatırlayamıyor ve Julien, hemen, mütevazî bir tavırla, bütün şiiri baştan aşağı okuyuveriyordu; piskoposun dikkatini çeken bir şey varsa o da Julien'in doğal konuşma biçiminden hiç ayrılmaması idi; gerçekten, bu 20-30 Latince mısraı sanki okulda geçen herhangi bir vakayı anlatırmış gibi, doğal bir sesle okuyordu. Virgilius'tan, Cicero'dan hayli bahsettiler. Nihayet, piskopos, genç öğrenciyi iltifat etmekten kendini alamadı.

— Doğrusu bundan daha iyi öğrenim yapmak mümkün değildir, dedi.

Julien:

— Piskopos hazretleri, dedi, okulunuz size, iltifatlarınıza benden daha lâıyk yüz doksan yedi öğrenci gösterebilir.

Bu sayıyı işitince şaşırان piskopos:

— Nasıl olur? dedi.

— Huzurunda söyledığım bu şeyi resmî bir vesika ile de ispat edebilirim. Okulun ders yılı sonunda yapılan sınavlarda, burada bana teveccühünüzü kazandıran konulara cevap verdim ve 198'inci oldum.

Piskopos, M. de Frilair'e gülerek baktı ve:

— Anlaşıldı, anlaşıldı, diye bağırdı, demek Rahip Pirard'ın çömezi olan genç bu imiş; bunu önceden anlamalı idik; amma zararı yok, taşı gediğine koymak buna derler.

Bu sözleri söyledikten sonra, Julien'e:

— Değil mi, dostum? dedi. Sizi buraya göndermek için yaktan mı kaldırdılar?

— Evet, efendimiz. Okuldan ömrümde yalnız başıma bir defacık çıkmıştım, o da Fête-Dieu yortusunda kiliseyi süslemek için Rahip Chas-Bernard'a yardım etmek üzere.

Piskopos:

— Optime, dedi, ne söylüyorsunuz, sayvanın üzerine tüy demetleri koymak cesaretini gösteren siz misiniz? Her yıl bu yüzden korkudan ödüm kopar; bu tehlikeli işin bana bir cana mal olmasından korkarım. Dostum, hayatta siz çok yükselecek-

siniz, fakat bu anda sizi açlıktan öldürerek bu parlak geleceğinize engel olmaya niyetim de yok.

Piskoposun emri üzerine bisküvitle Malaga şarabı getirdiler; Julien bunları atıştırmaya başladı, hele piskoposunun neşe ile yemek yiyenlerden pek hoşlandığını bilen Rahip de Frilair ondan da fazla atıştırıyordu.

Geçirdiği akşamın bu şekilde sona ermesinden gittikçe daha çok memnunluk duyan piskopos, biraz da kilise tarihinden bahsetti. Julien'in bu konuda bir şey çıkmadığını görünce, Konstantin çağındaki imparatorların yönetimi altındaki Roma İmparatorluğunun manevî durumundan bahsetmeye başladı.

Paganizma'nın¹ son yılları da, XIX. yüzyılda kederli ve üzgün insanları perişan eden kuşku ile dolu geçmişti. Piskopos, Julien'in Tacitus'un adına varıncaya kadar bir şey bilmediğini gördü.

Julien, bu yazarın eserlerinin okulun kütüphanesinde bulunmadığını, hayret eden piskoposa, saf bir tavırla söyledi. Piskopos neşe ile:

— Memnun olduk, dedi. Beni zorluktan kurtarıyorsunuz. Bana hoş, hem de beklenmedik bir şekilde geçirttiğiniz bu akşama teşekkür etmek için bir çare arıyorum. Papaz okulunda okuyan bir öğrencinin bir allâme olabileceğini ummazdım. Her ne kadar bir rahibe çok yakışmazsa da, size Tacitus'un eserini armağan edeyim.

Piskopos, nefis bir biçimde ciltlenmiş olan sekiz tane cilt getirtti ve birinci cildin adı üzerine kendi eliyle, Julien Sorel'e iltifatlı bir cümle yazmak istedi. Piskopos çok iyi Latince bilir geçinirdi; nihayet, Julien'e, o ana kadar olan konuşmasıyla tamamıyla çelişen ciddi bir sesle:

— Delikanlı, dedi, eğer uslu olursanız, günün birinde sizi piskoposluğumun en iyi kiliselerinden birine atarım; hem bu kilise öyle, benim piskoposluk sarayına yüz fersah mesafede de değil, amma uslu olmak gerek.

Saat gecenin on ikisini çalarken, Julien, kitapları koltuğunun altında, hayretler içinde, piskoposluk binasından çıktı.

Piskopos, Julien'e, Rahip Pirard hakkında tek bir söz bile söylememişti. Julien bilhassa piskoposun son derece nazik bir

1. *Paganisme*: Putperestlik. (Çevirenin notu)

adam oluşuna şaşmıştı. Bu kadar doğal bir vakarla nazik muamele edişin bir araya gelişini bir türlü aklı almıyordu. Julien, hele kendisini sabırsızlıkla bekleyen Rahip Pirard'ı görünce gelişkinin ne kadar büyük olduğunun derhal farkına vardı. Rahip Pirard, öğrencisini görür görmez, tâ uzaktan, kalın bir sesle:

— Quid tibi dixerunt? (Ne dediler?) diye bağırdı.

Julien, piskoposun sözlerini Latinceye çevirirken biraz zorluk çektiği için, okulun eski müdürü, hiç de kibar olmayan bir tavır ve sert tonla:

— Fransızca söyleyin ve kendinizden ne bir şey katarak, ne de çıkararak, piskopos hazretlerinin sözlerini olduğu gibi tekrarlayın, dedi.

Yaldızlı kenarlarına âdeta tiksinererek baktığı Tacitus'un eserini karıştırırken:

— Bir piskoposun genç bir papaz okulu öğrencisine böyle bir armağanda bulunması da ne garip şey! diyordu.

Piskoposlukta konuştuklarını etraflıca anlattırıp da en çok sevdiği öğrencisine odasına çekilmesi için izin verdiği zaman manastırın saati gece yarısından sonra ikiyi çalıyordu. Ona:

— Tacitus'unuzun üzerinde piskopos hazretlerinin iltifatı yazılı olan birinci cildini bana bırakınız, dedi. Bu Latince cümle, ben buradan gittikten sonra, bu binada sizin için paratoner görevi yapacaktır.

«*Erit tibi, fili mi, successor meus tanquam leo quarens quem deoret*» (Sana karşı yavrum, yerime geçecek olan adam müthiş ve seni parçalamaya çalışan bir aslan kesilecek).

Ertesi sabah, Julien, arkadaşlarının kendisiyle konuşurken garip bir tavır takındıklarını sezdi. Bunu görünce o da eskisinden daha çekingen davrandı.

— İşte M. Pirard'ın istifa edişinin sonucu, diye düşündü. Onun istifa ettiğini öğrenmeyen kalmamış, bana da gözde öğrencisi diye bakıyorlar. Bu hareket tarzında bir hakaret olmalı.

Fakat Julien hakaret filan göremiyordu. Aksine, yatakhaneler boyunca koridorlarda rastladığı öğrencilerin bakışlarında hüsümetten eser yoktu.

— Bu da ne demek? Bu her halde bir tuzak olmalı, sıkı davranalım, diyordu içinden.

Nihayet, Verrièresli küçük öğrenci ona gülerek:

— *Cornelii Taciti opera ommia* (Tacitus külliyyatı), dedi.

Bu sözleri işitince, herkes can atarak Julien'in yanına geldi ve yalnız piskopos hazretlerinin verdiği nefis armağandan dolayı değil, fakat aynı zamanda onunla iki saat konuşmak şerefine nail olduğu için kutladılar. Bu olayı en küçük ayrıntısına kadar biliyorlardı. O andan itibaren artık haset etmediler; Julien'e yaltaklandılar. Hatta okulun müdür yardımcısı Castanède bile daha bir gün önce ona son derece fena muamele ettiği halde, şimdi gelip koluna girdi ve yemeğe davet etti.

Julien, mizacındaki yaradılıştan karamsarlığa kapılarak, bu kaba heriflerin küstahlığı karşısında o kadar çok acı duymuştu ki; onların aşağılıkları ona zevk vermek şöyle dursun, tiksindirdi.

Öğleye doğru, Rahip Pirard öğrencilerinden ayrıldı, fakat onlara sert bir konuşma yapmayı da ihmal etmedi.

«Dünyada ikbale erişmek, toplumun nimetlerine kavuşmak, amir olmak, yasalara aldırış etmemek ve haksız olarak herkese karşı küstahça hareket etmek zevkini tatmak mı, yoksa ahrette ebedî selâmete mi kavuşmak istersiniz? İçinizden en geri olanların bile bu iki yolu birbirinden ayırmak için gözlerini açmaları yeter».

Rahip Pirard kapıdan çıkar çıkmaz, Sacré Cœur de Jésus sofuları okulun kilisesine giderek bir *Te Deum* mırıldandılar. Eski müdürün konuşmasını okulda hiç kimse ciddiye almadı. Herkes onun fena halde içerlemiş olduğunu söylüyordu; bir tek öğrenci bile, böyle yağlı müteahhitlerle ilişkiler kurmaya elverişli bir yerden insanın kendi isteğiyle istifa edebileceğine inanmak safdilliğini göstermedi. Rahip Pirard gidip Besançon'un en güzel otelinde oda tuttu; gerçi işi filan yoktu ama, işi olduğunu söyleyerek iki gün kalmak istedi.

Piskopos onu yemeğe çağırmıştı, yardımcısı da Frilaire'le alay etmek maksadıyla, Rahip Pirard'ın ne kadar bilgili bir adam olduğunu göstermesi için fırsatlar veriyordu. Rahip Pirard'ın fevkalâde bir yere, N... kilisesine atandığını bildiren haber geldiği zaman sofradaydılar; N... kasabası Paris'ten dört fersah uzaktaydı. İyi kalpli piskopos rahibi candan kutladı. Bütün bu işte onun çok kurnaz hareket ettiğini anladı ve bu vesile ile Rahip Pirard hakkında çok iyi şeyler düşünmeye baş-

ladı. Ona Latince çok iyi bir belge verdi ve haddini bilmeye-
rek buna itiraz etmeye kalkışan Rahip de Frilaire'e bu işe bur-
nunu sokmamasını emretti.

O akşam, piskopos, Marquise de Rubembré'nin evinde Ra-
hip Pirard'dan övgüyle bahsetti. Bu haber Besançon kibar âle-
mi için büyük bir olay teşkil etti; rahibin gördüğü bu olağanüs-
tû iltifat üzerinde birtakım dedikodular, yorumlar yapılyordu.
Onu daha şimdiden piskopos olmuş sayıyorlardı. En sık eleyip
dokuyanlar bile M. de la Mole'ün bakan olacağına inanıyor-
lar ve o gün Rahip Frilair'in şurada burada takındığı aza-
metli tavırlara gülümsemek cesaretini gösteriyorlardı.

Ertesi sabah, sokaklarda Rahip Pirard'ın hemen hemen pe-
şine takılıyorlar, markinin davasına bakan yargıçlarla görüş-
meye giderken, dükkâncılar kapılarının önüne çıkıyorlardı. Et-
rafında olup biten bütün bu şeylerden tiksinen ağır başlı jan-
séniste, Marquis de la Mole'e tuttuğu avukatlarla bir hayli gö-
rüştükten sonra Paris'e gitmek üzere yola çıktı. Kendisini uğur-
lamaya gelen ve arabanın üzerine işlenmiş armaya hayran hay-
ran bakan dostlarından iki üç kişiye, papaz okulunu on beş
yıl yönettikten sonra, Besançon'dan cebinde beş yüz yirmi
franktan başka parası olmayarak ayrıldığını söylemek zaafın-
da bulundu.

Dostları onu ağlayarak kucakladılar. Fakat arkasından:

— Hey gidi Rahip Pirard hey! Bu yalanı söylemeseydi daha
iyi ederdi ya! Hem de ne gülünç bir yalan dediler.

Rahip Pirard'ın Marie Alacoque'la, Sacré-Cœur de Jésus
ile Cezvitlerle ve piskoposla tek başına altı yıl çarpışmak için
gereken gücü ancak samimî oluşunda bulması, gözlerini para
hırsı bürüyen ciğeri beş para etmez adamların anlayacağı şey
değildi.

MUHTERİS BİR ADAM

Artık asalet unvanı diye düklükten başka bir şey kalmadı, marki kelimesi güllünç bir şey oldu, ancak dük denince herkes başını çevirip bakıyor.

Edinburgh Review

Rahip Pirard, Marquis de la Mole'ün asil tavrı ve az çok neşeli hali karşısında şaşırdı. Bununla beraber, bu müstakbel bakan onu, o kadar kibar görünen, fakat anlayan birisi için o kadar küstahça olan birtakım yapmacıkları yapmadan karşıladı. Böyle bir şey yapmaya kalkışmak zaten vakit kaybetmek olurdu; büyük işlerde bir hayli ilerlemiş olan markinin ise kaybedilecek vakti yoktu.

Altı aydan beri gerek krala, gerekse halka yeni bir kabine kabul ettirmek için entrikalar çevirip duruyordu; çünkü, adamlarının işbaşına geçince kendisini, minnettarlıklarını bildirmek için, dük yapacaklarını umuyordu.

Marki, uzun yıllardan beri, Besançon'daki avukatından, Franche-Comté'deki davaları hakkında beyhude yere açık ve tam rapor isteyip duruyordu. O ünlü avukat, bu davaları kendisi bir türlü kavrayamadığı halde nasıl olur da başkasına izah ederdi?

Oysa, Rahip Pirard'ın verdiği dört köşeli küçük kâğıt parçası ona her şeyi açıkça anlatıyordu. Marki, hatır sormak için gereken nezaket sözlerini dört, beş dakikada söyleyiverdikten sonra:

— Aziz rahip, dedi, bu kadar refah içinde olduğum halde, iki küçük fakat önemli şeyle uğraşacak vakit bulamıyorum: Ailem ve işlerim.

Bu sözleri söyledikten sonra:

— Evimin servetini koruyorum ve istersem bu serveti çok fazlalaştırabilirim de, diye ilâve etti; zevkime de düşkünüm-dür, bu taraf hiç olmazsa bana göre, birinci planda gelmektedir.

Bu sözleri söylerken, Rahip Pirard'ın gözlerindeki hayretin farkına vardı.

Gerçi Rahip Pirard akıllı başında bir adamdı ama, böyle yaşlı bir asılzadenin zevklerine düşkün olduğunu açıkça bildirmesi karşısında hayran oldu.

Büyük asılzade:

— Paris'te iş ve çalışanlar yok değil, var, var ama, evlerin beşinci katında, sizin anlayacağınız, tavan arasında oturanlarda, oysa ben bir adama yakınlık gösterdim mi, derhal ikinci katta bir daire tutar, karısı da bir konuk kabul günü icat eder; yani artık çalışmalarını ve bütün gayretlerini kibarlar âleminde gösteriş yapmak için sarf ederler. Karınları doydu mu, artık bundan başka bir şey yapmazlar.

Davalarım için, daha doğrusu, her davam için ayrı ayrı avukatlarım var; bu adamların bu yüzden canları çıkıyor; daha önceki gün bir tanesi veremden öldü. Fakat davalarımı bir tarafa bırakacak olursak, genellikle bütün işlerim için, mös-yö, üç yıldan beri araştırdığım ve benim için bir yazı yazar-ken yaptığı şeyi biraz ciddiye alacak birini bulmaktan vazgeçtiğimi mi sanıyorsunuz? Zaten bu sözlerle kapı yapmak istiyorum.

Size karşı saygım var ve ilk kez olarak gördüğüm halde sizi sevdiğimi ilâve etmek cüretini göstereceğim. Yılda sekiz bin frank yahut bunun iki katı bir ücretle benim kâtibim olmak ister misiniz? Size bu kadar dolgun bir maaş verdiğim halde yine de ben kârlı çıkacağım, yemin ederim; günün birinde bu anlaşmanın işinize elvermeyeceği ihtimalini de düşünerek, size temin ettiğim kaza papazlığını da elde bulunduracağım.

Rahip bu teklifi kabul etmedi; fakat konuşmalarının sonuna doğru, markinin gerçekten sıkıntılı bir durumda olduğunu görünce aklına bir hal çaresi geldi. Markiye:

— Bizim papaz okulunda, zavallı bir genç bıraktım, dedi; yanılmıyorsa ona fena halde eziyet edeceklerdir. Sadece bir rahip olsaydı, onu rahat bırakırlardı.

Şimdilik Latinceden ve İncil'den başka bir şey bilmez; fakat günün birinde vaizlik sahasında olsun, fanilerin ruhlarını selâmete erdirmek bakımından olsun, büyük bir kabiliyet göstermesi mümkün. Ne yapacağını bilmiyorum; ama ruhunda

kutsal bir ateş var, hayat yolunda çok ilerleyebilir. İnsandan ve işten biraz olsun sizin gibi anlayan bir piskoposumuz olur diye umutlanıyor ve bu genci onun yanına vermeyi düşünüyordum.

Marki:

— Bu delikanlı kimin nesidir? dedi.

— Dağlarımızda çalışan bir kerestecinin oğlu olduğunu söylüyorlar, fakat onun daha çok zengin bir adamın gayri meşru bir çocuğu olduğuna inanacağım geliyor. Ona sahte yahut takma adlı bir mektup beş yüz franklık bir polişe geldiğini gördüm.

Marki:

— Ha! Anladım, dedi, Julien Sorel'den bahsediyorsunuz.

Rahip Pirard hayretle:

— Adını nerden biliyorsunuz? dedi.

Bu soruyu sorarken kızaran rahibe:

— Orasını size söyleyemem işte, diye cevap verdi.

Rahip:

— Pekâlâ! diye söz devam etti; kâtip olarak deneyebilirsiniz; hem gayretli, hem de akıllı bir gençtir; velhasıl, bir kez denemeye değer.

Marki:

— Neden denemeyecek mişiz? dedi; yalnız şurası var ki, polis müdüründen, yahut herhangi bir kimseden para alıp da benim evimde hafiyelik edecek tiynette bir insan olmasın. İşte, benim bütün itirazım bundan ibaret.

Rahip Pirard teminat verince, marki bir bin franklık çıkarak:

— Bu parayı Julien Sorel'e gönderin; onu bana getirin, dedi.

Rahip:

— Paris'te yaşamaya alışmış olmanız, her halde sizde bu yanlış düşünceye meydan vermiş olacak, Monsieur le Marquis, dedi; biz zavallı taşrahıları, hele Cezvitlerle arası iyi olmayan rahipleri ezen istibdadın ne olduğunu bilmezsiniz, çünkü toplumun yüksek bir sınıfına mensupsunuz. Julien Sorel'in buraya gelmesine müsaade etmeyecekler, onun Besançon'dan uzaklaşmasına engel olmak için birçok kurnazca hilelere baş vura-

caklar, bana, onun hasta olduğu cevabını verecekler, gönderdiğimiz mektuplar postada kaybolacak, vesaire, vesaire...

Marki:

— Bugünlerde bakandan Besançon piskoposuna bir mektup yazmasını rica edeceğim, dedi.

Rahip:

— Size önceden söylemeyi unutuyordum, dedi; gerçi bu genç pek aşağı tabakadan bir ailenin çocuğudur; ama ruhu yüksektir, onuruyla oynayacak olursanız, hiç bir işinize yaramaz; böyle hareket edecek olursanız ne yapacağını şaşırır, sersemleyiverir.

Marki:

— Böylesi hoşuma gider, onu oğluma arkadaş yapacağım, bu kadar yeter mi? dedi.

Bir süre sonra, Julien, yazısını tanımadığı ve Châlon'dan postaya atılmış bir mektup aldı; mektupta, Besançon tacirlerinden karşılığı alınmak üzere bir para kâğıdı vardı; bundan başka, Julien'in derhal Paris'e hareket etmesi isteniyordu. Mektupta uydurma bir imza vardı, fakat Julien açınca korkudan titredi: Çünkü on üçüncü kelimenin altında kocaman bir mürekkep lekesi vardı. Bu leke, Rahip Pirard'la aralarında kararlaştırılmış işaretti.

Aradan bir saat geçmemişti ki, Julien'i piskoposluktan çağırdılar, orada kendisini tamamıyla bir baba gibi karşıladılar. Piskopos hazretleri, bir taraftan Horatius'un mısralarını okurken, diğer taraftan da Paris'te erişeceği yüksek mevkilerden bahsederek Julien'e ustaca yapılmış iltifatlar yağdırıyordu. Bu iltifatlara karşılık da ondan, işin aslını anlatmasını bekliyordu; bu yüzden piskoposun teveccühü büsbütün arttı. Piskoposlukta çalışan ufak tefek memurlardan biri belediye başkanına bir mektup yazdı; belediye başkanı da hiç vakit kaybetmeden kendi eliyle Julien'e seyahat belgesini getirdi; fakat yolcunun adının yazılması gereken yer boş bırakılmıştı.

O akşam, gece yarısından önce, Julien, Fouqué'nin evine gitti; akli başında bir adam olan Fouqué, arkadaşını bekleyen gelecek karşısında memnun olacağı yerde hayret etti.

Liberal partisine oy veren bu adam:

— Sonunda sana hükümette bir mevki verecekler ve gazetelerin bahsedecekleri bir işe burnunu sokacaklar, dedi. Bun-

dan önce senden bahsederlerken hep aleyhinde söylediklerini işiteceğim. Şunu her zaman hatırla ki, hatta Hazreti Süleyman'ın hükümeti de olsa, devletin elinden yılda dört bin frank almaktansa, dürüst bir odun ticaretinde yüz lira kazanmak daha iyidir.

Julien, bütün bu sözleri, bir köy burjuvasının dar kafalılığı diye karşıladı. O, nihayet büyük olayların cereyan ettiği sahneye atılıyordu. Hayatı o kadar emniyette olmasın, ne çıkardı, yeter ki talih ufukları daha geniş olsun. İçinde, artık açıklıktan ölmek korkusu yoktu. Pek çok dalavereci ve ikiyüzlü, bununla beraber Besançon ve Agde piskoposları kadar kibar insanlarla da dolu olduğunu tasavvur ettiği Paris'e gitmenin verdiği mutluluk, onu başka herhangi bir şeyi göremez hale getirmişti. Arkadaşı Fouqué'ye, Rahip Pirard'ın mektubunu alınca artık kendi kendine karar verme gücünü kaybetmiş bir insan olarak görüldü.

Ertesi sabah Verrières'e vardığında kendisini dünyanın en mutlu adamı sayıyordu; Madame de Rênal'i görebileceğini umuyordu. Önce, kendisini ilk koruyan adam olan Rahip Chélan'a gitti. Rahip onu asık bir suratla karşıladı. Julien'in selâmını iade etmeden:

— Bana karşı az çok borçlu olduğunuzu sanıyor musunuz? dedi. Beraber yemek yiyeceğiz ve bu esnada gidip size başka bir at bulacaklar; Verrières'den hiç kimse ile görüşmeden çekip gidersiniz.

Julien, papaz okulunda öğrencilerin takındıkları tavırla:

— Emri işitmek yapmak demektir, diye cevap verdi.

Bundan sonra, din bilgisi ve Latin edebiyatından başka bir şey konuşmadılar.

Julien ata atladı, bir fersah yol gitti, sonra bir kuru gördü ve kimsenin kendisini görmeyeceğini kestirince, koruya daldı. Gün batarken, atı bir köylüye vererek en yakın bir menzile gönderdi. Daha sonra, bir bağcının evine girdi, adamı kendisine bir merdiven satmaya ve Verrières'e *Sadıklar Gezisi* üzerindeki koruya kadar birlikte gelmeye razı etti. Köylü ondan ayrılırken:

— Bir asker kaçağı mıdır, yoksa bir kaçakçı mıdır, nedir bilmem? Ama, bana ne? Merdiven için iyi para verdi; ben de hayatta oldukça vartalar atlatmışındır ya, diye düşündü.

Gece zifirî karanlıktı. Saat bire doğru, Julien, elinde merdiven Verrières'e girdi. M. de Rênal'in o güzel bahçelerinden, altı ayak derinliğinde, iki duvar arasından akan derenin yatağına mümkün olduğu kadar çabuk girdi. Merdivenle kolayca duvara çıktı. «Bekçi köpekleri acaba beni nasıl karşılayacaklar?» diye düşündü. Bütün mesele buradaydı. Köpekler havladı ve üzerine saldırdı; fakat yavaşça ısıklık çaldığını duyunca yanına gelip ona sürtünmeye başladılar.

Bütün demir parmaklıklı kapılar kapalı olduğu halde, Julien, bir taraçadan öbürüne çıkarak Madame de Rênal'in penceresinin altına kadar kolayca geldi; bu oda, bahçe tarafında, yerden ancak sekiz, on ayak yüksekliğindeydi.

Pencerede, Julien'in çok iyi hatırladığı, yürek şeklinde bir delik vardı. Eskiden olduğu gibi, bu gece de, içerden bir kandil ışığının bu delikten sızmadığını görünce çok üzüldü.

Kendi kendine:

— Yarabbim! dedi; bu gece bu odada Madame de Rênal yatmaşa gerek! Yoksa kandil mi söndü? Acaba nerede yatıyor? Köpeklerin burada olduğuna bakılırsa, aile Verrières'de; ama kandil yanmayan bu odada ya M. de Rênal'in kendisiyle, yahut da bir yabancı ile karşılaşacak olursam, ne rezalet olur!

En tedbirli hareket odaya girmekten vazgeçmek olurdu; fakat bu tarzda hareket etmek Julien'e iğrenç bir şey gibi görünüyordu. Kendi kendine:

— Er geç içerde bir yabancıyla karşılaşacak olursak, merdiveni bırakır, tabanları yağlar, kaçırım; dedi, fakat odada yatan Madame de Rênal'in kendisi ise, acaba beni nasıl karşılayacak? Vicdan azabı çekiyormuş, müthiş dindar kesilmiş, buna kuşum yok, fakat ne de olsa beni unutmamıştır; öyle ya, tamamıyla unutmuş olsaydı mektup yazar mıydı?

Bu muhakemeden sonra içeriye girmeye karar verdi.

Yüreği titreyerek, fakat onu görmeden dönmektense ölmeye karar vermiş bir halde, pencereye küçük taşlar attı; cevap veren olmadı. Merdivenini pencerenin yanına dayadı ve pencereye bu kez kendi eliyle, önce yavaş, sonra daha hızlıca vurdu.

— Ne kadar karanlık olursa olsun, bana ateş edebilirler, diye düşündü.

Bu düşünce, giriştiği çılgınca işi bir yiğitlik haline getirdi.

İçinden:

— Bu gece bu odada kimsecikler yok, diyordu, yahut da içinde yatan kimse olursa olsun, şu anda uyanmış bulunuyor. Şu halde, artık Madame de Rênal'den çekinmeye neden kalmadı, yalnız, diğer odalarda yatanların duymamalarına dikkat etmek gerek.

Aşağı indi, merdiveni pencerenin kanatlarından birine dayadı ve elini yürek şeklindeki delikten sokarak, pencereyi kapayan çengeli çabucak buldu; buna çok sevindi. Demir teli çekti; pencerenin bu kanadının artık kapalı olmadığını ve iter itmez açıldığını anlayınca deli gibi sevindi. «Yavaş yavaş açmalı ve sesimi tanıtmalıyım» diyordu. Pencereyi başı geçecek kadar açtı; bu esnada: «Yabancı değil, yabancı değil» diyordu.

Kulak verdi ve odada hüküm süren derin sessizliği hiç bir şeyin bozmadığına emniyet getirdi. Fakat, ocağın üzerinde, kı-sılmış da olsa, kandil namına bir şey yoktu. Julien: «Bu hayra alâmet değil» diyordu.

Aman ateş etmesinler. Biraz düşündü; sonra parmağı ile cama vurmaya cesaretini gösterdi. Yine cevap veren olmadı; daha hızlı vurdu. «Camı kıracak olsam da, bu işi sonuna vardır-mak gerek» diyordu. Çok hızlı vurmaya başladığı sırada, zifirî karanlığı ortasında, odada beyaz bir hayalet gibi bir şeyin yürüdüğünü görür gibi oldu. Nihayet, kuşkusuz kalmadı, gördü-ğü şey kendisine doğru çok ağır ilerleyen beyaz bir gölge idi. Ansızın, içerden, baktığı camın öbür tarafına bir yanağın dayandığını gördü.

Tüyleri diken diken oldu ve biraz çekildi. Fakat gece o kadar karanlıktı ki, bu kadar yakın olduğu halde bu beyaz göl-genin Madame de Rênal olup olmadığını bir türlü anlayamadı. İmdada çağırmasından korkuyordu; deminden beri, köpeklerin merdivenin dibinde dolaştığını ve hafif hafif homurdandıklar-ını duyuyordu. Oldukça yüksek sesle: «Benim, ben, yabancı değil!» dedi. Cevap veren olmadı, beyaz hayalet gözden kaybol-muştu. Camı kıracak kadar kuvvetle vurarak:

— Ne olur, açınız, size söyleyeceğim var, çok bedbahtım! diyordu.

Bir çıtırtı duyuldu; pencerenin sürmesi açılıverdi; Julien pencerenin kanatlarını itti ve yavaşça odaya atladı.

Beyaz hayalet uzaklaşıyordu; Julien onun kollarını yaka-

ladı ve bir kadın olduğunu anladı. Bütün yiğitlik düşünceleri yok oluverdi. Şayet o ise, ne diyecekti? Bu beyaz hayaletin Madame de Rênal olduğunu hafif bir çığlık duyup da anladığı zaman ne hale geldi! Onu kolları arasında sıktı; kadın titriyordu, Julien'i itmeye mecali kalmamıştı.

— Bedbaht! Ne yapıyorsunuz?

Tıkanan boğazından bu birkaç kelime güçlkle çıktı. Julien onun gerçekten kızmış olduğunu anladı.

— On dört ay süren acı bir hasretten sonra sizi görmeye geliyorum, dedi.

— Çıkınız, derhal buradan gidiniz. Ah! M. Chélan, ne ettin de ona mektup yazmama engel oldun? Hiç olmazsa bu iğrenç felâketi önlemiş olurdu.

Julien'i kendinden umulmaz bir kuvvetle itti. Kesik kesik:

— Ben işlediğim günahtan dolayı pişman oldum, Allah benim aklımı başıma getirdi, kaçınız, kaçınız! deyip duruyordu.

— On dört aylık bir bedbahtlıktan sonra, her halde sizinle konuşmadan buradan gidemem. Bütün yaptıklarınızı bilmek istiyorum. Ah! Ben sizi o kadar çok sevdim ki, bu sırrınızı öğrenmeye lâyıyım... Her şeyi bilmek istiyorum.

Madame de Rênal'in bütün ısrarlarına rağmen, bu emredici ses onun kalbine nüfuz ediyordu.

Julien:

— Merdiveni içeri alayım, başımıza bir belâ getirmesin, dedi, zira gürültü yüzünden uyanan bir hizmetçi belki de etrafı araştırmaya çıkmıştır.

Kadın, gerçekten kızarak:

— Hayır, hayır, bilâkis, siz çıkıp gidin, dedi. İnsanların görmesinden, bilmesinden ne çıkar? Yaptığınız ve benim cezalanmama sebep olacak bu iğrenç sahneyi Cenabı Hak görüyor ya! Vaktiyle size karşı beslediğim, fakat bugün artık kalbimde yeri olmayan duyguları alçakça istismar ediyorsunuz. İstiyor musunuz, Mösyö Julien?

Julien, gürültü etmemek için merdiveni elinden geldiği kadar yavaşça çekiyordu.

Madame de Rênal'e kafa tutmak için değil, fakat sadece eski bir alışkanlığın etkisiyle:

— Kocan kentte mi? diye sordu.

— Allah aşkına benimle böyle konuşmayınız, yoksa koca-

mı çağırırım. Zaten her ne pahasına olursa olsun sizi şu ana kadar defetmemiş olduğum için haddinden fazla suç işlemiş oluyorum.

Julien'in onuruna ne kadar düşkün olduğunu bildiği için:
— Size acıyorum, dedi.

Kendisine karşılık verirken «sen» diye konuşmak istemesi, bu kadar kuvvetli ve hâlâ güvendiği bir aşkın bağlarını koparıvermesi, Julien'in coşkun aşkını bir çılgınlık, bir sayıklama haline getirdi.

Kalbin, o soğukkanlılıkla dinlemesi o kadar güç olan seslerinden biriyle:

— Ne? Beni artık sevmiyesiniz! Bu mümkün mü? dedi.

Kadın cevap vermedi; Julien ise acı acı ağlıyordu.

Gerçekten, artık konuşacak halde değildi.

— Demek beni seven tek insan da artık tamamıyla unutulmuş ha! Bundan böyle yaşamak neye yarar? diyordu.

Bir adama rastlamak tehlikesi kalmadığı andan itibaren bütün cesareti kaybolmuştu; kalbinden her şey, aşktan başka her şey silinmişti.

Sessizce uzun uzun ağladı; kadın onun hıçkırıklarının sesini işitiyordu. Julien onun elini tuttu, fakat kadın elini çekmek istedi; mamafih, bu el bir iki kez çırpındıktan sonra, nihayet Julien'in elinde kaldı. Ortalık son derece karanlıktı; her ikisi de karyolaya oturmuşlardı.

Julien:

— Ondört ay evvelisi ile ne fark var? diye düşündü ve büsbütün ağlamaya başladı. Demek gözden uzak olan gönülden de irak olurmuş! Bana çekip gitmek düşer.

Nihayet ıstıraptan hemen hemen can çekişen bir sesle:

—Ne olur, bana başınızdan geçenleri anlatın, dedi.

Madame de Rênal sert ve Julien'e çıkışır gibi tok bir sesle:

— Ne olacak! dedi, siz buradan gittikten sonra benim çılgınlıklarımı kentte duymayan kalmadı. O kadar tedbirsizce hareket etmişsiniz ki! Bir süre sonra tamamıyla umutsuzluğa düştüğüm bir sırada Rahip Chélan gelip benimle görüştü. Uzun zaman bana sırrımı itiraf ettirmeye çalıştı ise de, başaramadı. Bir gün beni Dijon'da, ilk kez olarak günah çıkarttığım kiliseye götürdü. Orada bu meseleye önce kendisi değinmek cesaretini gösterdi...

Bu sözleri söyledikten sonra Madame de Rênal göz yaşları arasında konuşamaz hale geldi.

— Aman Yarabbi! Ne yüz karası! Her şeyi itiraf ettim. O kadar iyi kalpli olan bu adam benden nefret etmemek büyüklüğünü gösterdi, aksine derdimi paylaştı. O sıralarda size her gün mektup yazıyor, fakat bir türlü göndermeye cesaret edemiyorum; bu mektupları iyice saklıyor ve çok bedbaht olduğum zamanlar odama kapanarak okuyordum. Nihayet M. Chélan bu mektupları kendisine vermeye beni razı etti... Daha ihtiyatlı bir dille yazılmış olanlarını size göndermiştim; bana hiç cevap vermiyordunuz.

— Manastırda senden hiç bir mektup almadığıma yemin ederim.

— Aman Yarabbi! Acaba kimin eline geçti?

— Seni kilisede gördüğüm güne kadar ne çok ıstırap çektiğimi bir düşün, hâlâ yaşayıp yaşamadığını bile bilmiyordum.

Madame de Rênal:

— Allah bana, kendisine karşı, çocuklarıma ve kocama karşı ne kadar büyük bir günah işlediğimi anlamak gücünü vermek lütfunda bulundu, dedi. O zamanlar sizin beni sevdiğinizi sandığım kadar kocam hiç bir zaman sevmemişti...

Julien, ne yaptığını bilmeyen bir insan gibi, kendinden geçerek Madame de Rênal'in kolları arasına atıldı. Kadın onu itti ve zaaf göstermeden sözüne devam etti:

— Saygıdeğer dostum Rahip Chélan bana, M. de Rênal'e varmakla, bütün sevgimi, hatta hayatımı mahveden bu korkunç ilişkiye varıncaya kadar tanımadığım duyguları bile ancak ona bağlamış olduğumu öğretti... Benim için o kadar değerli olan bu mektupları M. Chélan'a vermek gibi büyük bir fedakârlık gösterdiğimden beri, hayatım mutlu denmezse de huzur ve sükûn içinde geçti. Bu sakın hayatı sakın bozmayınız, artık benim için bir dost, en iyi dostum olunuz...

Julien onun ellerini durmadan öpüyordu; Madame de Rênal genç adamın hâlâ ağladığını hissetti.

— Ağlamayınız artık; dedi, kalbimi parçalıyorsunuz... Söyleyin bana, ya siz ne yaptınız?

Julien konuşamıyordu.

Madame de Rênal:

— Papaz okulunda nasıl bir hayat geçirdiğinizi bilmek isterim, diye ilâve etti; hele anlatın, sonra gidersiniz.

Julien, ne söylediğini düşünmeden, önce karşılaştığı sayısız entrikaları ve kıskançlıkları, sonra müzakereciliğe tayin edildiğinden beri kavuştuğu rahatı anlattı:

— O zaman, diye ilâve etti, o zaman, her halde bugün fazlasıyla gördüğümü bana anlatmak için, yani beni sevmediğinizi ve sizin için bir yabancından başka bir şey olmadığını hissettirmek için uzun süre hiç bir haber göndermediniz...

Madame de Rênal onun ellerini sıktı. Julien:

— Bu uzun sessizlikten sonradır ki, bana beş yüz frank gönderdiniz, diye ilâve etti.

Madame de Rênal:

— Ben size hiç bir zaman para göndermedim, dedi.

— Her türlü kuşkunun önüne geçmek için Paris'ten postaya atılmış ve Paul Sorel imzasını taşıyan bir mektup.

Bu mektubun kim tarafından gönderildiğini kısaca tartıştılar. Aralarındaki duygusal durum değişti. Her ikisi de, farkında olmadan, biraz önce takındıkları o azametli tavrı bırakıvermişlerdi; yine eskisi gibi sevgi ile konuşmaya, içtenlik ve şefkatle davranmaya başlamışlardı. Gece o kadar karanlıktı ki birbirlerini göremiyorlardı, fakat seslerindeki ahenk ve anlam her şeyi belirtiyordu. Julien, sevgilisini belinden kavradı, bu hareket oldukça tehlikeli idi. Madame de Rênal beline sarılan bu koldan sıyrılmak istediye de, Julien tam bu anda, oldukça kurnazlık göstererek onu dikkatini çekecek bir vaka anlatmaya başladı. Kol, sanki unutuldu ve olduğu yerde kaldı.

İçinden beş yüz franklık bir poliçe çıkan mektubun kimden gelmiş olabileceği hakkında birçok tahminlerde bulunduktan sonra, Julien yine papaz okulunda geçen hayatını anlatmaya koyuldu; şu anda başına gelen şeye oranla onu pek az ilgilendiren geçmiş hayatından bahsederken kendisine biraz daha hâkim oluyordu. Aklı fikri bu gece ziyaretinin nasıl sona ereceğinde idi. Kadın ona, ikide bir «Buradan nasıl gideceksiniz?» diye kesip atıyordu.

Julien, içinden:

— Buradan kovulacak olursam, benim için en ağır bir şey olur! diyordu. Bana bir daha katiyen mektup yazmaz. Allah bilir, buralara bir daha ne zaman dönerim artık!

Hemen o anda, Julien'in durumundaki içtenlik kalbinde tamamiyle yok oluverdi.

Taparcasına sevdiği, kolları arasında hemen hemen sıkıldığı bir kadının yanında bu odada, vaktiyle o kadar mutlu olduğu bu odada; zifirî karanlıkta oturmuş, deminden beri ağladığını iyice fark ediyor, göğsünün inip kalkmasından hıçkırıklarını seziyordu; işte böyle bir anda, aşağı yukarı papaz okulunda, kendisinden daha güçlü bir çocuğun yaptığı fena bir şakaya uğradığı vakit ne kadar hesaplı ve soğuk davrandı ise o derecede soğuk bir siyaset kullandı.

Julien, bir düziye hikâyesini naklediyor ve Verrières'den gittiğinden beri geçirdiği mutsuz yaşıntıyı anlatıyordu.

Madame de Rênal, içinden:

— Birbirimizden bir yıldır ayrı yaşıyoruz, ona beni hatırlatacak anılardan hemen hemen yoksundu; ben onu unutmakta iken, demek o Vergy'de geçirdiği mutlu günleri düşünüyor-muş, dedi.

Büsbütün hıçkırmaya başladı. Julien, anlattıklarının etki yaptığını gördü. Artık son kozunu oynamak zamanının geldiğini anladı. Birdenbire yine sözü Paris'ten aldığı mektuba getirdi:

— Piskopos hazretlerine veda ettim, dedi.

— Ne! Besançon'a artık dönmeyecek misiniz? Bizden büsbütün mü ayrılıyorsunuz?

Julien, kesin bir sesle:

— Evet, diye cevap verdi; evet, hayatımda en çok sevdiğim insanın bile beni unuttuğu bir diyardan uzaklaşıyorum, hem de bir daha dönmek üzere. Paris'e gidiyorum...

Madame de Rênal, oldukça yüksek bir sesle:

— Paris'e mi gidiyorsunuz? diye bağırdı.

Ne kadar heyecanlı olduğu, ağlamaktan hemen hemen boğulan sesinden anlaşılıyordu. Julien'in bu cesaret verici sözlere ihtiyacı vardı: Her şeyi kendi aleyhine çevirebilecek bir hareket yapmak üzereydi; Madame de Rênal'in biraz önceki bağırmasından önce, karanlıkta hiç bir şey görmediği için; yaptığı etkinin derecesini bilmiyordu. Artık tereddüt etmedi; bir şey yapamadığı için sonradan pişman olur korkusuyla kendisine iyice hâkim oluyordu; ayağa kalkarak soğuk bir tavırla ilâve etti:

— Evet, madam, sizden ebediyen ayrılıyorum, mutlu olunuz; Allaha ısmarladık.

Julien pencereye doğru birkaç adım attı; açmak üzere eli ni uzattı. Madame de Rênal ona doğru atıldı. Başını omuzuna, yanağını yanağına dayamış bir durumda onu kolları arasında sıkıyordu¹.

Nihayet, üç saat çene çaldıktan sonra, Julien, ilk iki saat zarfında ihtirasla o kadar arzu ettiği şeyi elde etti. Madame de Rênal vicdan azabını filan bir tarafa bırakıp da bu sevgiyi bir an önce göstermiş olsaydı eski tatlı günlere bu dönüş Julien için ilâhî bir mutluluk olurdu; fakat hünerle, kurnazlıkla elde ettiği için bu zevk ona bir mutluluk değil, bir başarı gibi geliyordu. Julien, sevgilisinin ısrarlarına rağmen kandili yakmak istedi. Ona:

— Seni görmüş olmaktan bende hiç bir anı kalmasın mı istiyorsun? dedi. O güzel gözlerinde şu anda her halde parlayan aşkımı bir daha görmeyecek miyim? Bu beyaz eli gözlerim bir daha görmeyecek mi? Düşün ki senden belki de uzun bir zaman için ayrılıyorum!

Madame de Rênal:

— Ne utanç! dedi.

Fakat, birbirlerinden büsbütün ayrılacaklarını düşündükçe, hüngür hüngür ağlıyor ve Julien'in ısrarına dayanamıyordu. Verrières'in doğusunda bulunan dağdaki çamlar, doğan güneşin ışıklarıyla belirlemeye başlamıştı. Çekip gideceği yerde, Julien, şehvetten sarhoş bir halde, Madame de Rênal'den o günü odasında geçirdikten sonra akşamleyin gitmek için izin istedi. Kadın:.

— Niçin olmasın? diye cevap verdi. Bu ikinci meşum sükut beni kendimden iğrendirdi ve ömrümün sonuna kadar sürecektir olan bir felâkete sürükledi.

Bu sözü söylerken, Julien'i doymak bilmeyen bir insan gibi kolları arasında sıkıyordu.

— Kocam artık eskisi gibi değil, şimdi kuşkuluyor; kendisini bu işe benim sürüklediğimi sanıyor ve bana karşı çok sert davranıyor. Şayet en hafif bir gürültü işitecek olursa, mahvoldum demektir. Beni evinden sefil bir kadın gibi kovar; zaten bundan başka bir şey de değilim ya!

1. Bu son cümle, yazarın el yazısıyla olan metinde vardır. Sonradan kitap basılırken çıkarılmıştır. Bu çıkarmanın, yazarın kendisi tarafından yapıldığı söyleniyorsa da, biz buna katılmıyoruz. (*Çevirenin notu*)

Julien:

— Ha! İşte Chélan'vari bir cümle, dedi; papaz okuluna gitmek üzere senden ayrıldığım günden önce benimle böyle konuşmazdın, o zaman beni seviyordun!

Julien, bu sözleri söylerken göstermeyi başardığı soğukkanlılığın mükâfatını gördü: Madame de Rênal'in bir anda, kocasının evde bulunmasından doğan tehlikeyi unutarak, aşkından kuşkulanılması tehlikesine daha çok önem verdiğini gördü. Ortalık çabuk ağarıyor ve oda iyice aydınlanıyordu; Julien, ömründe sevdiği o biricik kadını, daha bir saat önce müthiş bir Allah korkusundan ve görev duygusundan başka bir düşüncesi olmayan o güzel kadını kolları arasında, hemen hemen ayaklarının dibinde görünce gururun zevkini olanca kuvvetiyle tattı. Bir yıllık bir direnişten sonra, kadının güçlenen kararları onun cesareti karşısında tutunamamıştı.

Biraz sonra evde bir gürültü oldu; hiç aklına gelmeyen bir şey Madame de Rênal'i telâşa düşürdü. Sevgilisine:

— Şu hınzır Elisa nerdeyse odaya girer, dedi; şu koca merdiveni ne yapmalı, nereye saklamalı?

Sonra, birdenbire, âdeta sevinerek:

— A! Tavan arasına götürüveririm, diye bağırdı.

Onun bu hali karşısında çok memnun olan Julien:

— İşte şimdi eski yüzünü takındın, dedi. İyi ama, hizmetçinin odasından geçmek gerekecek.

— Merdiveni koridorda bırakırım, hizmetçiye çağırırım, bir yere gönderirim...

— Hizmetçi koridordan geçerken merdiveni görüp de bir şey soracak olursa, ne cevap vereceğini şimdiden tasarla.

Madame de Rênal, Julien'i öperek:

— Peki şekerim, dedi. Sen de, ben dışarda iken şayet Elisa odaya girecek olursa, hemencecik karyolanın altına saklanmayı unutma.

Julien onun böyle birdenbire neşelendiğini görünce, hayret etti.

— Demek maddî bir tehlike çıkması onu heyecana düşürmek şöyle dursun, aksine vicdan azabını unutturuyor ve onu neşelendiriyor, diye düşündü. Gerçekten yaman kadınmış! Ah! Böyle bir kalbi elde etmek ne şeref!

Julien'in sevinçten içi içine sığmıyordu.

Madame de Rênal merdiveni aldı; bu merdiven onun için tabii çok ağırdı. Julien onun yardımına gidecekti; hiç de güçlü olduğu belli olmayan o narin vücudu hayran hayran seyrettiği sırada, Madame de Rênal, birdenbire yardıma filan lüzum göstermeden merdiveni kavradı ve bir sandalyeyi kaldırır gibi kolayca kaldırdı. Çabucak üçüncü katın koridoruna götürerek duvara dayadı. Hizmetçiyi çağırdı ve onun gitmesine vakit bırakmak üzere güvercinliğe çıktı. Beş dakika sonra, koridora döndüğü zaman, merdivenin yerinde yeller esiyordu. Acaaba ne olmuştu? Julien evden gitmiş olsaydı, bu tehlikeye alırdırız etmezdi. Fakat, şu anda, ya kocası merdiveni görecektir mi? Böyle bir aksi tesadüfün sonucu korkunç olabilirdi. Madame de Rênal sağa sola koşup duruyordu. Nihayet, merdiveni tavan arasında, uşağın götürdüğü, daha doğrusu sakladığı yerde buldu. Bu pek garip bir şeydi; eskiden olsaydı bu yüzden telaşa düşerdi.

— Yirmi dört saat sonra, Julien gitmiş olunca, ne olursa olsun, o zaman zaten benim için her şey iğrenç ve vicdan azabından ibaret olmayacak mı? diye düşünüyordu.

Yaşamaktan bıktığını bildiren belirsiz bir düşünce zihnini kurcalıyordu, fakat bu da umurunda değildi! Bir daha görüşmemek üzere ayrıldıklarını sanmıştı, fakat Julien'e tekrar kavuşmuştu, şimdi yine onu karşısında görüyordu; hele kendisini görmek için göze aldığı tehlikeler aşkının ne kadar büyük olduğunu gösteriyordu.

Merdiven olayını Julien'e anlatırken:

— Hizmetçi kocama bu merdiveni bulduğunu söylecek olursa ben ne cevap veririm? dedi.

Bir an hayale daldı ve:

— Sana bu merdiveni satan köylüyü ele geçirmeleri için yirmi dört saat gerek, diye ilâve etti.

Sonra Julien'in kolları arasına atılıp onu asabî bir hareketle sardı ve durmadan yüzünün her tarafını öperek:

— Ah, ölmek, senin kollarının arasında can vermek, diye bağırırdı.

Gülerek:

— İyi ama, seni açlıktan öldürmeyelim, dedi. Gel bakalım, seni önce Madame Derville'in her zaman kilitli duran odasına saklayayım.

Gidip koridorun ucunda etrafı kolladı ve Julien koşa koşa geçti. Madame de Rênal onu odaya kapayıp kilitlerken:

— Vuracak olurlarsa, sakın ha açayım deme, dedi; zaten kimsenin vuracağı yok ama, belki çocuklar oynarlarken ya-parlar.

Julien:

— Ne olur, çocukları bahçeye getirin de doya doya seyre-deyim, onları konuşturun.

Madame de Rênal uzaklaşırken:

— Olur, olur diye bağırdı.

Biraz sonra elinde portakallar, bisküvit ve bir şişe Malaga şarabı ile geldi; ekmek aşırıma olanak bulamamıştı.

Julien:

— Kocan ne yapıyor?, dedi.

— Köylülerle yapılacak alım satım işlerini yazıp duruyor.

Fakat saat sekizi çalmış, evde gürültü çoğalmıştı. Şayet kendisini ortalıkta görmeyecek olurlarsa her halde her tarafta ararlar diye Madame de Rênal, Julien'den ayrılmak zorunlu-ğunu duydu. Biraz sonra, her türlü ihtiyat düşüncesine aykırı olarak, ona bir fincan kahve getirdi; açlıktan ölür diye ödü ko-puyordu. Kahvaltıdan sonra, çocukları bahçeye çıkarıp Mada-me Derville'in odasının penceresi altına getirmeyi başardı. Ju-lien, çocukların çok büyüdüklerini gördü, fakat arsızlaşmışlar-dı, yahut da ona öyle geliyordu.

Madame de Rênal çocuklarına Julien'den bahsetti. En bü-yükleri eski öğretmenlerini hasret ve sevgi ile anarak cevap verdi; fakat küçükler onu hemen hemen unutmuşlardı.

M. de Rênal o sabah hiç evden çıkmadı; evin içinde bir aşağı, bir yukarı durmadan inip çıkıyor, patates rekoltesini sat-tığı köylülerle görüşüyordu. Kadın öğle yemeğine kadar, odada hapsettiği sevgilisiyle bir an bile meşgul olacak vakit bulama-dı. Yemek çanı çalınca, aklına onun için bir tabak sıcak çorba aşırıma geldi. Fakat, bu tabak elinde olarak tedbirle Julien'in bulunduğu odaya yaklaştığı sırada, sabahleyin merdiveni sak-layan hizmetçi ile burun buruna geldi. O anda hizmetçi de ko-ridorda sanki bir şeyler dinler gibi, yürüyordu. Her halde Ju-lien tedbirsizlik ederek odada gürültü çıkaracak şekilde yürü-müştü. Hizmetçi biraz şaşırmış bir halde uzaklaştı.

Madame de Rênal, Julien'in bulunduğu odaya zerre kadar

korkmadan girdi; bu defaki karşılaşmalarında Julien korkudan ürperdi.

Madame de Rênal:

— Korkuyorsun ha? dedi; bense, senin için dünyanın bütün tehlikelerine, hem de gözümü bile kırpmadan göğüs gereirim. Ancak bir şeyden korkuyorum: O da, sen gittikten sonra yalnız kalmaktan.

Bu sözleri söyledikten sonra Julien'in yanından koşarak uzaklaştı.

Julien, coşmuş bir halde kendi kendine:

— Ah, dedi, bu yüksek ruhlu kadının tek korktuğu şey vicdan azabı.

Nihayet akşam oldu ve M. de Rênal gazinoya gitti. Karısı fena halde başının ağrıdığını söyleyerek odasına çekildi, bir an önce Elisa'yı başından savdı ve hemen yataktan kalkarak gidip Julien'in kilitli bulunduğu odanın kapısını açtı.

Gerçekten, Julien açlıktan ölüyordu. Madame de Rênal kilere ekmek aramaya gitti. Julien müthiş bir çılgılık duydu. Madame de Rênal döndü ve ona, kilere karanlıkta ışiksiz girip de ekmeği sakladıkları büfeye elini uzattığı sırada bir kadının koluna dokunduğunu söyledi. Julien'in duyduğu o çılgılığı koparan Elisa idi.

— Orada ne yapıyordu acaba?

Madame de Rênal aldırış etmeyerek:

— Her halde ya tatlı filan çalıyor, yahut da bizi kolluyordu, dedi. Hele şükür, koca bir parça ekmekle bir kutu kaz ciğer ezmesi buldum¹.

Julien, Madame de Rênal'e önlüğünün ceplerini gösterek:

— Burada ne var öyle? dedi.

Madame de Rênal yemekten beri ceplerinin ekmekle dolu olduğunu unutmuştu.

Julien onu kolları arasında müthiş bir ihtirasla sıktı; sevgilisi ona hiç bir zaman bu kadar güzel görünmemişti. İçinden, belirsiz bir şekilde:

— Paris'te ondan daha yüksek ruhlu bir kadına rastlayamam, diyordu.

1. "Pâté" kelimesi, bizde aynen de kullanılır. (Çevirenin notu)

Madame de Rênal, bu gibi işlere alışmamış bir kadın gibi acemice hareket ediyor, fakat aynı zamanda bambaşka olan tehlikelerden korkan bir insan gibi gerçek cesareti de gösteriyordu.

Julien iştihâ ile yemek yer ve ciddî şeylerden nefret eden sevgilisi de bu yemeğin pek yavan oluşundan alay ederek bahsederken, odanın kapısı birdenbire zangır zangır sallandı. M. de Rênal gelmişti.

— Kapıyı neden kilitledin? diye bağıırıyordu.

Julien ancak kanapenin altına giriverecek vakit bulabildi. M. de Rênal içeri girerken:

— Ne o, soyunmamışsınız; yemek yiyorsunuz ve kapıyı da kilitlemişsiniz! dedi.

Başka bir gün olsaydı Madame de Rênal, kocalara mahsus sertlikle sorular, bu soru karşısında telâşa düşerdi, fakat bu anda, kocasının Julien'in kanapenin altında olduğunu görebilmesi için bir parçacık eğilmesinin yeteceğini hissediyordu; zira M. de Rênal, kanapenin karşısında, biraz önce Julien'in oturduğu sandalyeye yığılıvermişti.

Baş ağrısı her şeyi hoş göstermek için yetti. M. de Rênal da söze başlayarak, gazinoda bیلardo oynadığından ve «poule»u, hem de on dokuz franklık bir «poule»u kazandığından bahsederken üç adım ilerde, bir sandalyenin üstünde duran Julien'in şapkası karısının gözüne ilişti. Soğukkanlılığı hüsbütün arttı, soyunmaya başladı ve çabucak kocasının arkasında yer alarak, kaş göz arasında üzerinde şapkanın bulunduğu sandalyeye elbisesini atıverdi.

M. de Rênal nihayet gitti. Madame de Rênal, Julien'e papaz okulundaki hayatını anlatmaya devam etmesini rica etti.

— Dün seni dinlemiyordum, dedi, sen konuşurken, ben seni buradan savmak için cesaretimi toplamaya çalışıyordum.

Madame de Rênal son derece ihtiyatsızdı. Çok yüksek sesle konuşuyorlardı; kapıya hızlı hızlı vurulup da konuşmayı bıraktıkları vakit saat sabahın ikisi olmuştu. Yine M. de Rênal gelmişti.

— Çabuk kapıyı açın, evde hırsız var, Saint-Jean bu sabah merdivenini bulmuş, diyordu.

Madame de Rênal, sevgilisinin kolları arasına atılarak:

— Mahvolduk! diyerek bağırırdı. Her ikimizi de öldürecek,

yalan söylüyor, o hırsıza filan inanmaz; senin kolların arasın-da ölürken, yaşarken duyduğumdan daha çok mutluluk duya-rak can vereceğim.

Öfkeden köpüren kocasına bir kelime bile cevap vermi-yor, sadece Julien'i ihtirasla öpüp duruyordu. Julien, ona em-renden bir bakışla:

— Bari Stanislas öksüz kalmasın diye kendini kurtar, dedi. Ben yandaki tuvalet odasının penceresinden avluya atlar, ora-dan da bahçeye dalarak sıvışırım; köpekler benim yabancı ol-madığımı dün gece anladılar. Elbiselerimi bir paket yap ve mümkün olduğu kadar çabuk bahçeye atıver. Bu esnada bırak o kapıyı kırıp içeriye girsin. Sakın ha, bir şey itiraf edeyim deme, seni bundan menediyorum, emin olacağına, kuşkuda kal-ması daha iyidir.

Madame de Rênal'in tek cevabı ve kuşkusu:

— Pencereden atlarken ölürsün! sözleri oldu.

Sonra Julien'le birlikte tuvalet odasının penceresine gitti, onun elbiselerini sakladı. Nihayet, öfkeden köpüren kocasına gidip kapıyı açtı. M. de Rênal tek bir kelime bile söylemeksi-zin odaları araştırdı ve sonra çekip gitti. Julien'e elbiseleri atıl-dı; Julien, elbiselerini ele geçirir geçirmez, derhal bahçenin ucuna, Doubs çayı tarafına koşmaya başladı.

Koşarken, bir kurşun kulağının dibinden ıslık çalarak sey-retti ve hemen arkasından bir silâh sesi duyuldu. Julien:

— M. de Rênal olmasa gerek, diye düşündü, o bu kadar fena nişan almaz. Köpekler sessizce yanında koşuyorlardı; ikin-ci bir kurşun köpeklerden birinin ayağına rastlamış olacak ki hayvan acı acı bağırmaya başladı. Julien, bahçedeki setlerden birinin duvarından aşağı atladı, kendini göstermemek için sür-tünerek elli adım kadar ilerledi ve sonra başka bir yönde yine kaçmaya başladı. Birtakım adamların birbirlerine seslendikle-rini işitti ve M. de Rênal'in uşağının, yani can düşmanının ateş ettiğini iyice gördü; bahçenin öbür ucunda da bir çiftçi peyda olmuş o da habire ateş ediyordu, fakat Julien, Doubs çayının kıyısına varmış, giyiniyordu bile.

Aradan bir saat geçtikten sonra, Verrières'den bir fersah ötede, Cenevre yolundaydı.

— Kuşkulanacak olurlarsa, beni her halde Paris yolunda ararlar, diye düşündü.

İkinci Kısım

Birinci Bölüm

KIR YAŞAMININ ZEVKLERİ

Ey kırlar! Size ne zaman kavuşacağım?

VIRGILIUS

Karnını doyurmak için uğradığı bir hanın sahibi:

— Mösyö her halde Paris'e gidecek posta arabasını beklemeye gelmiştir, öyle değil mi? diye sordu.

Julien:

— Ha bugünkü, ha yarınki; bence hepsi bir, dedi.

O, aldırış etmeksizin bu sözleri sarf ederken, posta arabası çıkageldi. İki kişilik boş yer vardı.

Julien'le beraber arabaya binen, Cenevre tarafından gelen yolcu:

— Vay! Azizim Falcos, sen ha! dedi.

Falcos:

— Ben seni Lyon civarına yerleştirdi biliyordum, dedi. Rhone'a yakın güzel bir vadide değil miydin sen?

— Ama ne yerleşmek! Kaçıyorum azizim, kaçıyorum.

— Ne kaçmak mı? Bu halim selim halinle, sen Saint Graud, nasıl olur da bir suç işleyebilirsin? diye Falcos, bir yandan da gülüyordu.

— İşleseydim de, durum yine bu olacaktı. Taşrada sürülen şu berbat yaşamdan kaçıyorum. Sen de bilirsin; ben koruların serinliği ve kırların sessizliğinden ne kadar hoşlanırım; hatta beni kaç kez şair yaradılışlı olmakla itham ettin. Bütün ömrüm boyunca politikadan kaçtım; beni burdan uzaklaştırmaya zorlayan şey yine politika.

— Niye? Hangi partidensin ki?

— Hiç birinden, mahvıma neden de bu ya! Benim bütün politikam şu müziği, resimi sevmem; iyi bir kitap, benim için bir olaydır; nerdeyse kırkıma geleceğim. Şurda daha yaşayacak kaç yılım kaldı ki? On beş, yirmi, haydi bilemedin otuz yıl diyelim. Kendi kendime şöyle düşünüyorum: Eh; muhakkak ki, otuz yıl sonra bakanlar biraz daha becerikli olurlar; ama bu, şimdikiler kadar namuslu kalmalarına engel değildir.

İngiltere tarihi, geleceğimiz hususunda, bana ayna görevi yapıyor. Her zaman imtiyazlarını artırmak isteyen bir Kral bulunacak; her zaman, milletvekili olmak hırsı, Mirabeau'nun şöhreti ve kazandığı birkaç yüz bin frank, taşra zenginlerinin uykusunu kaçıracaktır; buna da özgürlükçü olmak ve halkı sevmek adını vereceklerdir. Her zaman müfritler Senatoya dahil olmak veya kralın nedimleri arasında yer almak hırsına kapılacaklardır. Devlet gemisinde, iyi para veriyorlar diye, herkes yönetici olmak isteyecek. Acaba iddiasız bir yolcu, kendine hiç bir zaman ufak bir yer bulamayacak mı?

— Bırak bunları da, asıl olaya gel. Sakin mizacın göz önünde tutulursa, her halde pek hoş bir şey olacak. Seni taşradan kaçırın bu son seçim meselesi mi oldu?

— Bu işin önceleri var. Dört yıl önce, yaşımda kırk, param da beş yüz bin franktı; bugün yaşımda dört yıl arttı; büyük bir ihtimalle de, Rhône yakınında güzel Monfleury mevkiindeki şatomun satışından elli bin frank kadar zarar edeceğim.

Paris'te iken, XIX. yüzyıl uygarlığı diye adlandırdığımız şeyin insanı oynamak zorunda bıraktığı o sonu gelmeyen komedyadan yorulmuştum. Babacanlığa ve sadeliğe susamıştım. Rhône civarındaki dağlık yerde, gidip bir arazi aldım. Yeryüzünde eşine çok az rastlanan şirin bir yer.

Köyün papazı ve civardaki küçük asilzadeler altı ay kadar etrafımda döndüler; onları yemeğe çağırdım; politakadan bahsetmemek ve bahsedildiğini duymamak için Paris'ten ayrıldığımı onlara söyledim. Gördüğümüz gibi, hiç bir gazeteye abone değilim. Postacı ne kadar az mektup getirirse, o kadar memnun kalırım, diye ilâve ettim.

Bu, papazın işine gelmedi; çok geçmeden; birtakım münasebetsiz ricalarla, türlü can sıkıntılarıyla karşılaştım. Yılda fakirlere iki, üç yüz frank bağışlamak istiyordum, bu parayı din kurumlarına vermemi istediler; yok bilmem bu parayı, Saint-Joseph namına, yahut da Meryem Ana'nın yararına yatırırlıymışım, şuymuş, buymuş, reddettim; o zaman tutup bana bin bir hakarete bulundular. Ben de bunlardan alınmak budalalığını gösterdim. Artık, ne zaman dağlarımızın güzelliğini seyretmek için dışarıya çıkacak olsam, muhakkak beni düşümden uyandıracak ve insanların fenalıklarını hatırlatacak bir can sıkıcı olayla karşılaşıyordum. Örneğin Rogation olaylarında, (sı-

rası gelmişken söyleyelim, her halde bir Grek melodisi olan bu şarkı pek hoşuma gider), benim tarlalarım kutsallanmaz oldu; buna da neden, papazın bu tarlaların dinsizin birine ait olduğunu söylemesidir. Mutaassıp ihtiyar bir kadıncağızın ineği ölür; Paris'ten gelme bir filozof diyerekten bütün günahını bana yüklerler; güya, kadının dediğine göre, çayırı bana ait bir göle bitişikmiş de ineği ondan ölmüş, sekiz gün sonra da, bütün balıklarımı kireçle zehirlenmiş olarak, karınları havada, suyun üstünde ölü buldum. Belânın ne biçimini ararsanız, hepsi de beni bulur. Sulh yargıcı, namuslu bir adam olmasına rağmen, yerini kaybetmekten korktuğu için, her zaman beni haksız çıkarmayı kendine görev edindi. O kadar bahsedilen taşraının sessiz yaşamı, bana cehennemden beter görünmeye başladı.

Köyde rahipler birliğinin başı olan papazın beni terk ettiğini, özgürlükçüleri temsil eden emekli yüzbaşının da benden yüz çevirdiğini gören köy halkı, bir yıldır kendi hesabıma duvarcıdan tutun da, sabanlarını tamir bahanesiyle benden para sızdırmaya yeltenen arabacı ustasına kadar, herkes üstüme çullandı.

Dayanacak bir yerim bulunsun da hiç olmazsa birkaç davada haklı çıkayım diyerekten, özgürlükçü oldum, fakat dediğin gibi, şu yok olası seçimler başladı, benden de oyumu istediler.

— Ne, tanımadığın biri için mi?

— Ne münasebet. Hatta biraz fazla tanıdığım birine oyumu vermemi istediler. Tam bir düşüncesiz gibi hareket edip, reddettim. O andan itibaren, liberaller de bana düşman kesilmesinler mi? Gerçekten bir çıkmaza saptığıma kanaat getirdim. Hani papaz aklına esip de hizmetçiyi öldürdüğümü söyleyecek olsaydı, eminim, her iki taraftan da yirmi tanık çıkıp beni bu cinayeti işlerken gördüklerine dair yemin ederlerdi.

— Aman azizim! Hem köyde yaşamak istiyorsun, hem de komşuların huylarına göre hareket etmemek, hatta gevezeliklerine bile tahammül göstermemek istiyorsun! Hatanın büyüklüğü diye buna derler!

— Neyse ki tamir edildi. Montfleuri'yi satılığa çıkardım. Gerekirse, elli bin frangı da gözden çıkaracağım. Fakat, bilsen, türlü türlü belâların hüküm sürdüğü bu iki yüzlülük cehenneminden kurtuluyorum diye ne kadar neşe içindeyim. Yalnızlığı ve kırların sessizliğini Fransa'da ancak Champs-Elysée'

de, bir apartmanın dördüncü katı insana verebilir, oraya gidiyorum.

Öfke ve tepkisi gözlerinden okunan Falcos:

— Başta Bonaparte olsaydı, bütün bunların önüne geçilirdi, diye söylendi.

— İyi ama, senin Bonaparte'ın niçin yerinde rahat duramadı? Bütün bunlar, onun yüzünden başımıza geldi.

Burada Julien'in dikkati bir kat daha arttı. İki adam daha konuşmaya başlarken, Bonaparte'ı tutan Falcos'un M. de Rênal'in eski çocukluk dostu olduğunu, sonra arkadaşının onu reddettiğini anlamıştı. Filozof Saint-Giraud'ya gelince, her halde... belediyesinin satılığa çıkardığı evleri ucuza kapatmasını bilen şu... kaymakamlığındaki kalem şefinin kardeşi olsa gerekti.

— Bütün bunlara sebep olan da yine senin o Bonaparte'ındır, diye Saint-Giraud devam etti. Namuslu, zararsız (eğer öyle bir şey varsa), yaşı kırkı bulmuş ve beş yüz bin franklık bir servete sahip bir adam, taşraya yerleşip aradığı huzura kavuşmıyor; Bonaparte'ın rahipleri ve asilzadeleri onu oradan kovuyorlar.

— Yo! Onun hakkında fena şeyler söyleme, diye Falcos haykırdı. Onun hüküm sürdüğü on üç yıl boyunca diğer devletlerin gözünden kazandığı itibarı, Fransa hiç bir zaman elde edememişti. Onun zamanında, her yapılan şeyde bir adalet vardı.

— O canı cehenneme gidecisi imparatorun olacak adam, ne yaptıysa savaş meydanlarında, bir de 1802 yılına doğru maliyedeki ıslahatta yaptı, diye kırk dört yaşındaki adam devam etti. O zamandan beriki davranışına ne anlam vermeli bilmem ki? Mabeyincileri ve Tuileries'de verdiği muhteşem ziyafetlerde krallık devri budalalıklarının yeni bir baskısını piyasaya sürmüş oldu. Şayet bu basılış tashih edilseydi, belki bir iki yüzyıl daha tutunabilirdi. Asilzadelerle rahipler, eski baskıya taraftar; ama hiç birinde de onun piyasada yeniden tutunmasını sağlayacak demir bilek yok.

— İşte matbaacı ağzı buna derler!

— Beni evimden barkımdan eden kim? diye matbaacı hidetle devam etti. Napoléon'un «concordat»sı ile etrafına topladığı din adamları değil miydi? Oysa, hayatlarını ne şekilde kazandıklarını hesaba katmadan, o da rahiplere karşı devletin

hekimlere, avukatlara, müneccimlere yaptığı muameleyi yapabilir, onları diğer vatandaşlardan ayırt etmeyebilirdi. Şayet senin Bonaparte'ın sağa sola baron ve kont payelerini dağıtmasaydı, bu kadar küstah beyzadeler türer miydi? Hayır, çünkü bunların modası geçmişti. Rahiplerden sonra, benim liberal olmama sebep taşralı küçük asilzadelerdir.

Bu konuşma uzadı gitti; yarım yüzyıl daha Fransa bu davalarla uğraşacak. Saint-Giraud'nun taşra hayatının olanaksız olduğunu söylediği bir sırada, Julien, çekingen bir halle M. de Rênal'i örnek gösterdi.

— Şu söylediği söze de bakın, diye Falcos haykırdı. Delikanlı, M. de Rênal, örs olmaksızın çekiç olmayı tercih etti. Hem de de ne çekiç! Fakat M. Valenod onu bastırıyor. O habişi tanır mısınız? Habislikte dünyaya taş çıkartır. M. de Rênal'iniz bugünlerde, işinden çıkarıldığını ve yerine M. Valenod'nun atandığını göreceksiniz olursa ne hale gelecek?

Saint-Giraud:

— Hiç! dedi. ettikleri yanına kâr kalacak. Demek Verrières'i biliyorsunuz delikanlı? Ne diyeyim? Valenod'larla Maslon'ların hüküm sürmesine yol açan Rênalleri ve Chélanları başımıza çıkaran Bonaparte'ın da, onun hükümdarlık taslamasının da Allah belâsını versin!

Partizanca yapılan bu politika tartışması, Julien'i bir yandan hayrete düşürüyor, bir yandan da zevk ve aşk dolu düşlelerini bozuyordu.

Uzaktan görünen Paris, bakışta onu pek etkilemedi. Gelecek yaşamı için kurduğu hayallerle, Verrières'de geçirdiği son yirmi dört saatin anısı mücadele halindeydi.

Şayet rahipler şirretlikleri sayesinde, iktidara gelirler ve asilerin ayaklanması yeniden başlarsa, sevgili dostunun çocuklarını korumak için her şeyi terk etmek azmini içinden yeniliyordu.

Acaba, Verrières'e geldiği günün gecesi ve merdivenini Madame de Rênal'in yatak odasının penceresine dayadığı esnada, odada bir yabancı veya bizzat M. de Rênal bulunsaydı, ne olurdu?

Fakat, sevgilisinin onu gerçekten geri göndermek istediği zaman, karanlıkta onun yanında oturması ve iki saat, müte-

madiyen, kendi arzusunu savunuşu, ne unutulmaz bir mutluluktur!

Julien'inki gibi bir ruha sahip insanlar, bütün ömürleri boyunca bu çeşit insanlarla vakit geçirirler. Görüşmelerin gerisi, daha şimdiden, on dört ay önceki ilk aşk gecelerinin anılarına karışıyordu. Arabanın durmasıyla beraber, Julien de daldığı hayallerden uyandı. J. J. Rousseau sokağında, posta arabasının durak yerindeki avluya girmişlerdi. Julien atlı bir faytona işaret etti:

— Malmaison'a gitmek istiyorum.

— Bu saatte mi? Ama mösyö, orada ne yapacaksınız?

— Size ne? Haydi çekin!

Gerçek her ihtiras ancak kendini düşünür. İşte bunun içindir ki, Paris'te ihtiraslar bu kadar gülünç bir hal alıyor, zira her komşu, her an başkalarının kendisini kolladıklarını iddia ya kalkışır. Malmaison'da Julien'in kapıldığı heyecanı anlatmaktan acizim. Ağladı. Ne! Bu yıl zevksizce inşa edilen ve parkı bölmelere ayıran beyaz duvarlara rağmen mi? diyene, cevabım şudur: «Evet bayım! Julien'e göre olduğu gibi, sonradan gelecekler için de, Arcole, Saint-Hélène ve Malmaison arasında pek büyük bir fark yoktu!»

Akşam olunca, Julien tiyatroya girmeden önce epey tereddüt geçirdi; bu yer hakkında, «insanı baştan çıkarır» gibi tuhaf düşünceleri vardı.

Yaşayan canlı Paris'ten hoşlanmamasına, derin bir güvensizlik sebep oldu; ancak kahramanı tarafından inşa ettirilen abidelere hayranlık duyuyordu.

— İşte, şimdi iki yüzlülük ve entrikanın tam içine düştüm. Abbé de Frilair'in koruyucuları burda hüküm sürüyorlardır!

Geldiğinin üçüncü günü, merakı, düşündüğüne aykırı olarak, onu daha kenti ziyaret etmeden Abbé Pirard'ın huzuruna yöneltti. Abbé ona, serinkanlılıkla, M. de la Mole'ün konağında onu bekleyen yaşayış tarzının ne biçim olduğunu anlattı.

— Şayet birkaç ay sonunda sizin hiç bir işe yaramadığınız anlaşılırsa, yeniden manastıra dönersiniz; ama bu kez, daha itibarlı olarak. Marki'nin evinde oturacaksınız. Fransa'nın en büyük senyörlerinden sayılır. Siyah elbiseyle dolaşacaksınız, fakat din adamı sıfatıyla değil de; yas tutan biri gibi. Haftada üç kez sizi takdim edeceğim bir seminerde din derslerine

katılmanızı şart koşuyorum. Her gün, öğle vakti, Markinin kütüphanesinde bulunacaksınız; birtakım davalar ve diğer işler için mektuplarını kaleme alacaksınız; bunu kendisi istiyor. Marki, kendine gelen her mektubun kenarına, cevabın ne yolda bir şey olacağını bir iki cümleyle belirtir. Üç ay sonra bu mektupları başarı ile yazacağınızı kendisine söyledim; öyle ki, ona sunacağınız on iki mektup içerisinden, hiç olmazsa sekiz veya dokuz tanesinin altına imzasını atmakta bir sakınca görmesin. Akşam, saat sekizde büronuza çekidüzen verir ve onda da serbest kalırsınız.

Rahip Pirard sözüne devamlı:

— Pek mümkündür ki, dedi, birtakım ihtiyar kadınlar veya erkekler, Markiye gelen mektupları kendilerine göstermeniz için, size birçok güzel vaatlerde bulunsunlar, hatta kaba bir şekilde para teklif etsinler...

Julien, kıpkırmızı kesilerek:

— Aman monsieur, ne demek, diye, haykırdı.

Rahip acı bir tebessümle:

— Tuhaftır, dedi, sıkıntı içinde bulunmanıza ve bir yıllık bir seminer hayatı geçirmenize rağmen, hâlâ bu gibi fazilet duygularına sahipsiniz. Sanki etrafınızda olup bitenleri hiç görmemiş gibisiniz.

Rahip, hafif bir sesle, kendi kendine söylenir gibi: «Acaba damarlarındaki kanın kuvvetinden midir desem?» diye mırıldandı ve Julien'e bakarak ilâve etti:

— Mesele şu ki, Marki sizi tanıyor... Nasıl, nerden? Bilmem. İlk zamanlar için, size 100 altın maaş bağlıyor. Marki, aklından geçen her şeyi uygulayan bir adamdır; bütün kusura da budur ya! Çocukluk hususunda sizinle yarış edecektir. Şayet sizden memnun kalacak olursa, yıllıkınızı, zamanla, sekiz bin franga kadar yükseltebilir.

Rahip, acı bir tonla devam etti:

— Siz de takdir edersiniz ki, bu kadar parayı o güzel gözlerinizin hatırı için vermeyecektir. Maksat; elinizden iyi iş çıkması. Sizin yerinizde olsam, pek az konuşurum ve özellikle bilmediğim sorunlar üzerinde hiç konuşmam.

— Ha! Size yarar umuduyla bazı izahat aldım: M. de la Mole'ün ailesini az kaldı unutacaktım. İki çocuğu var; bir kız, bir de on dokuz yaşında oğlu, kibar giyinen, delinin biri. Gü-

nün hiç bir vaktinde, iki saat sonra ne yapacağını bilmez. Hoş-tur, cesurdur; İspanya savaşına iştirak etmişliği vardır. Bil-mem neden, Marki, genç Kont Norbert'le dost olacağınızı umu-yor. Çiçero ve Virgilius hakkında basmakalıp cümleler öğret-menizi aklına koymuştur.

Sizin yerinizde olsam, bu güzel genç adamın benimle alay etmesine katiyen fırsat vermem. Hatta, pek kibar, fakat biraz alaycı iltifatlarına karşılık vermeden önce, onları birkaç kez tekrarlatırım. Şunu da söyleyeyim ki, genç de la Mole kontu, önceleri bir burjuva olduğunuz için sizi hor görecektir. Onun büyükbabası bir politika dalaveresi yüzünden, 26 nisan 1574'te, Grève meydanında başı kesilmek şerefini elde etmiştir. Siz. Verrières'deki bir kerestecinin oğlusunuz, üstelik de, babasının maaşıyla geçineceksiniz. Bu farkları iyice aklınıza koyun ve bu ailenin geçmişini öğrenmek için de, Moreri'nin kitabını şöy-le bir karıştırıverin; onların evinde yemek yiyen dalkavuklar, kendi deyimlerince bu geçmişe dair ince telmihlerde bulunur-lar. Süvari bölüğü başı ve ilerde senato üyesi Norbert de la Mole'ün istihzalarına ne biçimde karşılık vereceğinize iyice dik-kat edin ve gelip sonra bana dert yanmayın.

Julien, iyice kızarak:

— Bana öyle geliyor ki, dedi, beni hor gören bir insana ce-vap bile vermemeliyim.

— Bu hor görmenin ne olduğuna dair en ufak bir fikriniz bile yok; ancak mübalağalı iltifatlar biçiminde belirecektir. Bu-dalanın biri olsaydınız, onlara inanır gibi yapardınız.

Julien:

— Bütün bu şeylerle uyuşamayacağımı anladığım gün, şa-yet 103 numaralı küçük hücreme dönecek olursam, acaba nan-kör yerine mi geçerim? dedi.

Rahip:

— Kuşkusuz, diye cevap verdi. Evdekilere hoş görünmek isteyen herkes, arkanızdan sizi çekeştirecektir. Fakat ben mü-dahale ederim. Bu kararın bana ait olduğunu söylerim.

Şu var ki, rahip, Julien'i sevmeyi vicdanına karşı bir suç olarak kabul ediyor ve diğer birinin talihine böylece doğrudan doğruya karışmaktan bir çeşit dinsel korku duyuyordu.

— Bunlardan başka, diye güç bir görevi yapar gibi, aynı nahoş tavırla ilâve ederek; Madame la Marquise de la Mole'ü

de göreceksiniz, dedi. Uzun boylu, sarışın, sofı, yüksekten bakan, fevkalâde kibar ve kibarlığı derecesinde de anlamsız, boş bir kadındır. Asalet hususunda beslediği basmakalıp fikirleriyle şöhret bulmuş, Dük de Chaulnes'un kızıdır. Bu kibar kadın, kendi seviyesindeki kadınların düşüncelerini yansıtan bir çeşit özel, kabartma gibidir. Zaten o, Hağlılar seferine katılan atalara malik olmaktan başka hiç bir şeyi takdir edemediğini saklamaya lüzum görmez. Para tamamıyla ikinci derecededir onun için; bu sizi hayrete düşürüyor, değil mi? Tabîî dostum unutmayın ki burası taşra değil. Salonun müdavimleri, bizdeki prenslerden bahsederken, hafif sayılabilecek bir dil kullanırlar. Madame de la Mole'e gelince; bir prensin ve özellikle bir prensesin adını ağzına her alışında, sesini saygıyla alçaltır. Sakın onun önünde II. Philippe'in veya VIII. Henri'nin birer canavar olduklarını söylemeye kalkışmayın, size bunu katiyen tavsiye etmem. Onlar birer kraldır; bu nedenle, herkesin ve özellikle, sizin ve benim gibi asil olmayanların, mutlak saygılarına lâ-yıktırlar.

— Buna rağmen, diye M. Pirard ilâve etti, bizler birer rahibiz; zira size bu gözle bakacaktır; bunun için de, size öbür dünyadaki mutluluğu için insana mutlaka gerekli olan bir uşak muamelesi yapacaktır.

Julien:

— Monsieur, dedi, bana öyle geliyor ki, Paris'te uzun süre kalamayacağım.

— Çok şükür! Fakat şunu unutmayın ki, bizim gibi rahip elbisesini taşıyanlar için, hayatta başarmak, ancak büyük asilzadelerin koruması ile mümkündür. Bana kalırsa, yaradılışınızda gözüme çarpan izahı güç bir özellik yüzünden, şayet başaramazsanız, muhakkak ki başınıza felâket gelecektir. Sizin gibi bir insan için, bu iki şıkkın ortası yoktur. Kendinizi aldatmayın. Erkekler, size hitap ettikleri zaman, üzerinizde hoş bir etki uyandırmadıklarının farkındadırlar; burası gibi toplum hayatının güçlü olduğu bir yerde şayet kendinize saygı göstermezseniz, felâkete mahkûmsunuz demektir.

Şayet Marquis de la Mole, bir kapris sonucu sizi buraya getirmeseydi, Besançon'da haliniz ne olacaktı? Bir gün, size yaptığı bu iyiliğin derecesini anlayacaksınız ve o zaman, eğer bir canavar değilseniz, ona ve ailesine karşı, içinizden sonsuz

bir minnet duyacaksınız. Sizden daha bilgili nice rahipler, Paris'te ayinlerden kazandıkları on beş ve Sorbonne'dan dilencilikleri sayesinde elde ettikleri on metelikle yaşayıp gitmişlerdir. Geçen kış, o uysal olmak nedir bilmeyen Kardinal Dubois'ın ilk geldiği yıllar başından geçenleri size anlatmıştım; onları unutmayın. Yoksa, kendinizi ondan da üstün sayacak kadar gururlu musunuz?

Örneğin, ben, kabiliyetsiz ve suya sabuna dokunmayan bir adam olarak, bütün ömrümü ölünceye kadar papaz okulunda geçirmeyi düşünüyordum, oraya bağlanmak saflığını göstermiştim. E, ne oldu? Şayet istifamı vermeseydim, onlar beni azledeceklerdi. Servetim ne kadardı, biliyor musunuz? Bütün sermayem, 520 franktı; o kadar, dost namına, iki üç tanıdıktan başka kimsem yoktu. O zamana kadar hiç görmediğim M. de la Mole, beni bu çıkmazdan kurtardı, bir tek sözü, bana bir köy papazlığı verilmesine yetti, oraya devam edenlerin hepsi hali vakti yerinde insanlardır; aşağılıkları yoktur; kazandığım paraya gelince, beni utandıracak derecede emeğimle hak ettiğimin birkaç misli.

Sizinle bu kadar uzun boylu konuşmam, boş hayallere kapılmayasınız diyerdir.

Bir söz daha; aksi gibi çabuk alınan bir insanım; olabilir ki bir daha beraber konuşmak nasip olmaz. Şayet markizin azameti ve oğlunun fena şakaları yüzünden bu ev size dayanılmaz hale gelirse, o zaman, size tavsiyem, Paris'ten otuz fersah ötede bir seminerde ve tercihan kuzeyde, öğreniminize devam etmenizdir. Kuzeyde diyorum, zira orası hem daha uygardır, hem de daha az haksızlık olur. Şunu da itiraf etmeliyim ki, diye sesini alçaltarak devam etti, Paris gazetelerinin yakın oluşu, küçük müstebitleri korkutmuyor değil!

Şayet birbirimizle görüşmekten memnun kalırsak ve markizin evi işinize gelmezse sizi yanıma vekil olarak alırım. Papazlık görevinin getirdiği parayı da yarı yarıya bölüşürüz.

Julien'in teşekkürlerine bir son vermek maksadıyla, onun sözünü keserek:

— Size bunu ve daha fazlasını borçluyum, diye devam etti. Besançon'da siz de bana garip görünebilecek pek az rastlanır bir öneride bulunmuştunuz. Eğer o zamanlar, 500 frangım olsaydı, beni siz kurtarmış olacaktınız.

Rahibin sesinde deminki sertlikten eser kalmamıştı. Julien, gözlerinin yaşardığının utançla farkına vardı; dostunu kucaklamamak için kendini güç tutuyordu; nihayet, sesine kendine hâkim olduğunu belirtecek bir ton vermeye çalışarak, ona şunu söylemeden yapamadı:

— Daha ben kundakta iken, babam benden nefret edermiş. Bu beni bulan büyük felâketlerin birincisidir. Fakat artık hayatta rastlantılardan yakınmayacağım; siz benim için bir baba gibisiniz.

Ne yapacağını şaşırان rahip:

— Pekâlâ, pekâlâ, dedi; sonra da, rastlantı kelimesine, durumunu kurtarır diye takılardan papaz okulu müdürü tavrını alarak:

— Oğlum, insan hiç bir zaman rastlantı dememeli; kader deyin, diye ilâve etti.

Araba durdu, arabacı muazzam bir kapının tunç tokmağını vurdu; burası *De la Mole Konağı* idi ve geçenlerin hiç kuşku kalmaması diye, bu kelimeler, kapının üzerindeki siyah bir mermere kazınmıştı.

Bu gösteriş Julien'in hoşuna gitmedi. «Jacobinlerden de ne kadar korkuyorlar! Her çitin arkasında Robespierre ve idam arabasının hazır bulunduğunu sanıyorlar; çoğu zaman buna katılırcasına gülüyorlar ve işte evlerini böyle belli ediyorlar ki, ayak takımı bir kargaşalık esnasında orayı çabuk görsün de hemen yağma etsin diye sanki». Aklından geçenleri Pirard'a söyledi:

— Ah! Zavallı çocuk, anlaşılan yakında köy kilisesinde yarımcım olacaksınız. Bu tüyler ürpertici düşünce de nerden aklınıza geldi?

Julien:

— Bundan daha doğal bir şey olamaz, dedi.

Kapıcının ciddî halî ve avlunun temizliği onu hayran bırakmıştı. Güneş pırıl pırıl parlıyordu. Dostuna:

— Ne güzel yapı, dedi.

Bu, Voltaire'nin ölüm yıllarında inşa edilmiş, Saint-Germain mahallesindeki anlamsız ve zevksiz cephesi olan konaklardan biri idi. Hiç bir zaman, moda ve güzellik birbirinden bu kadar uzak düşmemişlerdi.

İkinci Bölüm

KİBARLAR ÂLEMİNE GİRİŞ

İnsanın on sekiz yaşındayken, yalnız başına girdiği ilk salon: Gülünç ve dokunaklı bir anı! Bir kadının bakışı beni utandırmaya yeterdi! Hoşa gitmek istedikçe gülünç oluyordum. Her şey üzerinde yalnız düşüncelere kapılıyordum; ya hiç bir neden yokken içimi döküyor, ya da bana biraz sert baktı diye bir adamı düşman sanıyordum. Fakat, sıkılganlığım yüzünden çektiğim bu üzüntüler içinde geçen bir güzel gün ne hoş bir şeydi!..

KANT

Julien avlunun ortasında, ağzı açık duruyordu.

Rahip Pirard:

— Canım kendinize biraz hâkim olsanız, dedi; aklınıza hep korkunç şeyler geliyor, üstelik de çocuk gibi hareket ediyorsunuz! Horatius'ün «*nil mimari*»sini unuttunuz mu? Hiç bir zaman taşkınlık yok. Düşününüz ki, bütün bu uşak güruhu, sizin buraya yerleştiğinizi görünce, alay etmeye çalışacaklardır; sizi kendileriyle eşit ve onların efendisi durumunda olmanızı haksızlık sayacaklardır. Babacan bir halle size öğüt vermek ve yol göstermek ister gibi görünerek, size büyük bir mü-nasebetsizlik yaptırmanın çaresini arayacaklardır.

Julien, dudaklarını ısırды ve yeniden kendini güvensizliğe kaptırarak:

— Ellerinden gelirse yapsınlar da biz de görelim, dedi.

Ey okuyucularım, Markinin çalışma odasına varmak için bu bayların geçtikleri ilk kattaki salonları görseydiniz, muhteşem oldukları kadar kasvetli bir hava içinde olduklarını da anlardınız. Öylece, oldukları gibi hepsini size verselerdi, yine de orada oturmayı kabul etmezsiniz; burası zavallı bir mantığın ve can sıkıntısının vatanıdır. Fakat bu iki nitelik de Julien'e olağanüstü göründü, memnunluğu iki kat arttı. Kendi

kendine, «nasıl olur da, insan böyle şahane bir yerde oturup mutsuz olabilir», diye düşündü.

Nihayet, muhteşem konağın en çirkin dairesine vardılar; ışık namına hiç bir şey yok gibiydi; burada, kısa boylu, zayıf ve sarı perukalı bir adamı gördüler. Rahip, Julien'e doğru döndü ve onu takdim etti. Karşısındaki Marki idi; Julien onu güçlkle tanıyabildi; o kadar kibar bir hali vardı ki, Brayle-Haut manastırında kendini beğenmiş büyük asılzadeye hiç de benzemiyordu. Julien karşısındakinin perukasındaki saçları fazla buldu. Bu duygunun etkisiyle, sıkılganlığından eser kalmadı. III. Henri'nin dostunun torunu, önceleri ona pek mıymıntı bir şey gibi göründü. Son derece zayıftı; lüzumsuz derecede sağa sola hareketler yapıyordu. Fakat Marki'nin Besançon'daki piskopostan da daha cana yakın kibar halleri olduğunu farketmekte gecikmedi. Bu konuşma üç dakika sürmedi. Çıkarlarken, rahip, Julien'e hitaben:

— Marki'ye bir tablo seyrederek gibi baktınız. Buradaki insanların terbiye dedikleri şeyden ben pek anlamam, yakında siz bu hususta benden kat kat fazla bilgi edineceksiniz. Fakat ne de olsa, diyebilirim ki, Marki'yi böyle cüretle süzüşünüz pek de terbiyeli bir insanın yapacağı bir şey değildir.

Yeniden arabaya binmişlerdi; arabacı atları caddeye az kala durdurdu. Rahip Julien'i bir salona soktu. Genç adam ortada mobilya namına bir şey bulunmadığını gördü. Tam, müstehcen saydığı bir konuyu canlandıran bir heykelle süslü ve altın yaldızlı bir duvar saatine gözü takılı dururken, kibar giyinmiş bir adam gülerek ona yaklaştı. Julien yarım yamalak bir selâm verdi.

Adam tebessüm etti ve elini onun omuzuna koydu. Julien irkildi ve geriye sıçradı. Hiddetinden kıpkırmızı kesildi. Rahip Pirard, bütün ciddiyetine rağmen, gözünden yaşlar akararak gülüyordu. Gelen adam terziydi.

Rahip çıkarken Julien'e: «İşte, dedi, sizi iki gün serbest bırakıyorum, ancak bundan sonradır ki Madame de la Mole'e takdim edileceksiniz. Yerimde bir başkası olsaydı, bu yeni Babil'e geldiğiniz ilk günlerde, bir kız imişsiniz gibi üzerinize titrerdi. Şayet baştan çıkacağınız varsa, çıkın; ben de size olan bağlılığımdan kurtulmuş olurum. Yarın değil öbür gün sabahleyin bu terzi size iki kat elbise getirecek; provanıza yardım

edecek çırağa beş frank verirsiniz. Hem, bu Parisliler sesinizin nasıl olduğunu bilmesinler. Eğer bir kelime sarfedecek olursanız, sizin alay edilecek zayıf noktanızı keşfederler. Bu onların özelliğidir. İki gün sonra öğle vakti bana gelin... Haydi şimdi gidip yapacağınızı yapın... Ha! Unutuyordum, alın şu adresleri de gidip kendinize ayakkabı, gömlek ve şapka ısmarlayın.

Julien bu adreslerin yazısına dikkat etti. Rahip:

— Bunları yazan Marki'dir, diye devam etti; her şeyi önceden düşünen ve emretmektense kendisi yapmayı tercih eden faal bir adamdır. Sizi yanına almasının nedeni de, onu bu gibi zahmetlerden kurtarmanız içindir. Acaba bu tez canlı, lebdarken siz leblebiyi anlayabilecek misiniz? Anlamayacak mısınız? Bunu zaman gösterecek, kendinizi kollayın!

Julien, adresleri kâğıda yazılı dükkânlara, tek kelime söylemeden girdi, baktı ki, her yerde saygıyla karşılanıyor! Hatta ayakkabıcı onu asilzade sanarak, önündeki deftere ismini M. Julien de Sorel diye geçirdi.

«Père-Lachaise» mezarlığında, iyiliksever ve bir hayli özgürlükçü olduğu sözlerinden anlaşılan biri, Julien'e Mareşal Ney'in mezarını göstermeyi kabul etti. Bu mezar, politikacıların entrikalarına kurban gitmiş ve üzeri yazısız bırakılmıştır. Fakat, Julien, gözleri yaş içinde, onu kucaklayan bir özgürlükçüden ayrılırken, tecrübe kazanmış bir halde iki gün sonra, rahibin karşısına çıktı; adam ona uzun uzun bakıp!

Sert bir tavırla:

— Kendini beğenmiş bir züppe olman ihtimal dahilindedir, dedi.

Julien'de, çok genç yaşta yas tutan bir delikanlı hali vardı; gerçekte çok kibardı ama, iyi yürekli rahip, kendisi de taşralı olduğundan, Julien'in yürürken yaptığı ve taşralıların görgüsüzlüğünü ve gururlarını belli eden, omuz hareketlerinin farkına varmadı.

Marki, Julien'i görünce, onun davranışı hakkında rahibinkine o kadar aykırı bir fikir edindi ki, ihtiyar adama dönerek:

— M. Sorel'in dans dersi almasına bir itirazınız var mı? diye sordu:

Rahip yıldırımla vurulmuşa döndü. Nihayet:

— Hayır, diye cevap verdi, Julien rahip değil ki!

Marki, gizli bir merdivenin basamaklarını ikişer ikişer çı-

karak, konağın bahçesine bakan çatı katındaki güzel bir odaya, kahramanımızı kendi yerleştirdi. Gömlekçiden kaç tane gömlek aldığını sordu.

Böyle bir asılzadenin bu gibi teferruatla uğraştığını gören Julien, çekingen bir tavırla:

— İki tane, diye cevap verdi. Marķi:

— Pekâlâ, diye, ciddî bir hal ve kesin bir sesle devam etti: Pekâlâ! Gidip iki gömlek daha alın! İşte üç aylık maaşınız.

Çatı katından inerken, Marki yaşlı bir adama seslendi:

— Arsène, siz M. Sorel'i hizmet edeceksiniz.

Birkaç dakika sonra Julien muhteşem bir kütüphanede yalnız başına kalmıştı; olağanüstü bir an yaşıyordu. Heyecanlı haliyle biri içeri girer, onun görür diyerekten, gidip karanlık bir köşeye saklandı; oradan büyük bir zevkle kitapların parlak sırtlarını seyrediyordu. Kendi kendine:

— Bütün bunları okuyabilirim, dedi. Hem nasıl olur da burası hoşuma gitmez? Marquis de la Mole'ün bana yaptıklarının yüzde birini yapacak olsa, M. de Rênal itibarını yitirecek sanırdı. Şimdi yazılacak mektuplara bir bakalım.

Bu iş bitince, Julien, kitaplara yaklaşmaya cesaret etti; Voltaire'nin eserlerinin nefis bir baskısını görünce, az kalsın sevinçten çıldıracaktı. Haberi olmadan birisi tarafından görülmemek için, gidip kütüphanenin kapısını açtı. Bundan sonra, seksen kitabın her birini, sırf karıştırmak için, açıp kapadı. Nefis bir şekilde ciltlenmişlerdi; bu, Londra'nın en iyi mücellidin bir şaheseriydi. Bunlardan daha az güzeli bile, Julien'in hayranlığını son mertebesine yükseltmeye yeterdi.

Bir saat sonra, Marki içeri girdi, mektuplara baktı ve Julien'in «*cela*»yı iki «*l*» ile yazdığını hayretle gördü. İçinden:

— Rahibin bana o kadar bahsettiği bilgisi, sakın bir masal olmasın, dedi.

— İmlânız pek kuvvetli değil galiba? dedi.

Julien:

— Doğru, diye cevap verdi.

Bu sözün kendisini nasıl güç bir duruma soktuğunun farkında değildi. Aklına M. de Rênal'in aksi konuşuşu geliyordu da, Marki'nin tatlı sesi karşısında içi şefkatle dolup taşıyordu.

— Bu Franc-Contis'li küçük rahibe uyup böyle bir tecrü-

beye atılmakla vaktimi kaybediyorum galiba, diye Marki düşündü, fakat emin bir adama da ne kadar ihtiyacım vardı!

— *Cela*, bir tek *l* ile yazılır, dedi; mektuplarınız bittikten sonra, imlâ kılavuzunu açıp, imlâsından emin olmadığınız kelimelere bir kez bakın.

Saat altıda, Marki onu çağırtdı; Julien'in ayağındaki çizmelere canı sıkılarak baktı.

— Size karşı kabahatlıyım, dedi. Her gün saat altı buçukta giyinmeniz gerektiğini söylemeyi unuttum.

Julien, hiç bir şey anlamadan, ona bakıyordu.

— Yani konçlu çorap ve iskarpin giymelisiniz demek istiyordum. Arsène bunu size hatırlatır; bu günlük sizin namınıza ben özür dilerim.

Bu sözler üzerine, Julien'i yıldızlar içinde parlayan bir salona soktu.

Bu gibi durumlarda M. de Rênal'in kapıdan ilk olarak çıkmak için adımlarını sıklaştırdığını hatırlayan Julien, yavaşlayayım derken Marki'nin ayağına bastı. Mafsal ağırları çeken asılzadenin fena halde canı yandı. «Üstelik sersem» diye söylendi. Julien'i çekici, alımlı, uzun boylu bir kadına takdim etti. Bu kadın, Markiz'in ta kendisiydi. Julien onu şirretçe buldu; tıpkı, Saint-Charles yortusunda verilen ziyafette Verrières Kaymakamının karısı Madame de Maugiron gibi davranıyordu.

Salonun son derece muhteşem halinden sıkılan Julien, M. de la Mole'ün neler söylediğini duymadı. Markiz ona şöyle bir bakmaya tenezzül etti. Salonda birkaç erkek vardı; Julien, bunların arasında, Bray-le-Haut'daki törende birkaç ay önce kendisiyle konuşmak lütfunda bulunan Agde Piskoposunu görünce son derece sevindi. Genç piskopos, ısrarla kendisi üzerine çevrilen sıkılğan Julien'in şefkat dolu bakışlarını hissedince, bu taşralıyı tanınamazlıktan gelmeyi uygun gördü.

Julien'e bu salonda toplananlar canı sıkılmış ve bir baskı altındaymışlar gibi geldi; Paris'te alçak sesle konuşulur ve ufak tefek olaylar büyütülmez.

Bıyıklı, yüzü çok solgun, boyu oldukça uzun ve mütenasip hoş bir delikanlı, saat altı buçuğa doğru içeri girdi; başı pek küçüktü.

Markiz'in elini öperken, kadın ona:

— Hep geç kalırsınız, dedi.

Julien, gelenin Comte de la Mole olduğunu anladı. Daha ilk bakışta onu çok hoş buldu.

Kendi kendine: «Bu evden beni alay ederek gitmeye zorlayacak adamın, bu delikanlı olması mümkün mü?» dedi.

Comte Norbert'e dikkat ede ede, nihayet mahmuzlu çizmeleri olduğunu farkettiler; «bense, ayakkabı giymeliyim, her halde babasının hizmetinde olduğum için».

Sofraya oturuldu. Julien, Markiz'in sert bir şekilde, sesini biraz yükselterek bir şeyler söylediğini duydu. Tam o sırada, son derece sarışın ve güzel bir genç kızın gelip tam karşısına oturduğunu gördü. Önceleri hiç de hoşuna gitmedi. Fakat dikkatlice bakınca, hayatında hiç böyle güzel gözlere rastlamadığını anladı; fakat bu gözler, sahibinin kalbinin soğuk olduğu izlenimini veriyordu. Daha sonraları, bu gözlerdeki anlamın, araştırıcı, fakat ağır ve çalımli olmak zorunluğunu duyan bir insanın can sıkıntısı olduğunu anladı. «Madame de Rênal'in de güzel gözleri vardı». diye düşündü. Hatta bunu herkes de kabul ederdi. Fakat bunlar, bambaşka. İsminin Mademoiselle Mathilde olduğunu işiten Julien'in, bu gözlerdeki parlaklığın genç kızın aklına geliveren bir nükteden olduğunu anlayacak kadar tecrübesi yoktu.

Madame de Rênal'in gözlerinin parıltısı, ya bir ihtirasın ateşinden, ya da fena bir hareketi anlattıkları zaman duyduğu isyandı. Yemeğin sonuna doğru, Julien, Mademoiselle de la Mole'ün gözlerinin güzelliğini ifade edecek kelimeyi buldu: «Bunlar ışıldayan gözler» dedi. Genç kız, annesine de çok benziyordu; Markiz, Julien'in sinirine dokunduğu için kızına da bakmaz oldu.

Aksine Comte Norbert ona her bakımdan hoş görünüyordu. Julien onun cana yakınlığına o kadar kapılmıştı ki, kendisinden daha asil ve daha zengin olduğu için onu kıskanmak aklına bile gelmedi.

Julien'e Marki'nin canı sıkılıyor gibi geldi.

İkinci servis esnasında, Marki oğluna:

— Norbert, dedi, M. Julien Sorel'e yakınlık göstermeni rica edeceğim. Bugünden itibaren genelkurmayımda ona da bir

yer verdim; şayet bu (*cella*)¹ mümkün olursa, kendisini olgun bir adam yapacağım.

Masa komşusuna dönerek de:

— Yeni sekreterim, dedi, (*cela*)yı iki l ile yazıyor.

Herkes Julien'e baktı; yeni sekreter, Norbert'e doğru biraz fazla kaçan bir baş hareketi yaptı; fakat, genel olarak bakışından memnun kaldı.

Her halde Marki Julien'in neler okuduğundan bahsetmiş olacak ki, davetlilerden biri ona Horatius hakkında bir şeyler sordu: Julien, içinden: «Besançon Piskoposunun yanında Horatius'dan bahsettiğim için başarıya ulaştım; anlaşılan Horatius'dan başkasını tanımıyorlar». dedi. Bu andan itibaren, kendine hâkim oldu. Bu iş ona kolay geldi, zira, o esnada, Modemoiselle de la Mole'e bir kadın diye bakmamaya karar vermişti. Genç kız manastırdan beri, erkekleri hor görüyor ve onların etkisi altında kalmamaya dikkat ediyordu. Hele yemek odası daha az muhteşem bir biçimde döşenmiş olsaydı, daha sokukkanlılıkla hareket edebilecekti. Onu hâlâ etkileyen Horatius'dan bahsederken bazen konuştuğu kimseyi seyrettiği her biri sekiz ayak yüksekliğinde iki ayna idi. Bir taşralıya göre cümleleri pek o kadar uzun değildi. Güzel gözleri vardı; bir soruya cevap verdiği zamanlar, ürkek ve hoş bir çekingenlik onların parlaklığını artırıyordu.

Beğenildi. Böyle bir sınav, sofrada esen ciddî havaya biraz ilgi kattı.

Markiz bir işaretle, yanındakini Julien'i iyice sorguya çekmesi için kışkırttı. «Acaba bir şeyler bilecek mi?» diye düşündü.

Julien yeni fikirler ortaya atarak cevap verdi ve her ne kadar nükteci olmadıysa da —zira Paris'te konuşulan dilin özelliklerini bilmeden bu mümkün değildir— yersiz ve hoş olmayan bir biçimde ortaya atılmalarına rağmen, yeni fikirler bulacak kadar sıkılganlığundan kurtulabildi ve herkes de onun mükemmel Latince bildiğini gördü. Julien'i sorguya çeken, Académie des Inscptions üyelerinden olmasına rağmen, tesa-

1. Marquis de la Mole, burada kelime oyunu ile nükte yapıyor: Julien'in "cela" yı iki "l" ile "cella" şeklinde yazmasına telmihte bulunuyor: "cela", "bu" demek olduğuna göre, cümlenin anlamı "bu mümkün olursa" demektir (*Çevirenin notu*)

düfen Latince bilen bir adamcağızdı; Julien'in pek iyi bir hümanist olduğunu anladı, onu utandırmak tehlikesi bertaraf edilince de, karşısındakini zor duruma sokmaya çalıştı.

Nihayet, tartışmanın hararetiyle, Julien, yemek odasının muhteşem eşyasını unutabildi ve Latin şairler hakkında muhatabının hiç bir yerde rastlamadığı fikirler söyledi. Adam, dürüst olduğu için, bu düşüncelerinden ötürü sekreteri tebrik etti. Allahtan olacak, Horatius'un zengin mi yoksa fakir mi olduğu sorunu üzerinde bir tartışma açıldı. La Fontaine ve Molière dostu Chapelle gibi, hoş, zevkine düşkün ve kaygısız bir insan mı? Yoksa, Lord Byron'u itham eden Southey gibi, sara ya muntazaman devam eden ve kralın doğum günü onuruna şiirler yazan zavallı bir maaşlı şair mi? Augustus ve IV. Georges devirlerindeki toplumdan bahsedildi; her iki devirde de aristokrasi hâkim durumdaydı, fakat Roma'da, basit bir şövalye olan Mécène onun kudretini yıkmış, İngiltere'de ise, IV. Georges bir Venedik dukası seviyesine indirmişti. Bu tartışma, Marki'yi can sıkıntısıyla gömüldüğü uyusukluktan sıyırdı.

Julien, ilk kez duyduğu Southey, Lord Byron, IV. Georges gibi modern isimlerden bir şey anlamıyordu. Fakat herkes şunu kabul etti ki, Horatius'un, Martial'in, Tacitus'un vesairenin kitaplarından çıkarılabilecek Roma'yı ilgilendiren sorunlar bahis konusu olunca, Julien itiraz kabul etmez biçimde bilgiliydi. Julien, hiç tereddüt etmeden, Besançon piskoposuyla yaptığı birkaç ters tartışmada öğrendiği şeyleri ortaya döktü, bunlar da hoş gitmek bakımından, Julien'in diğer sözlerinden aşağı kalmadılar.

Şiir bahsi tavsayınca, kocasını eğlendiren her şeye hayran olmayı görev sayan Markiz, nihayet Julien'e bakmayá tenezzül etti. Yanında oturan Akademi üyesi ona:

— Bu rahip elbisesinin altında belki de bilgili bir insan var, dedi; bu sözlerin bir kısmı Julien'in kulağına çalındı. Basınakalıp cümleler ev sahibesinin mizacına pek uygundu; Markiz, Julien hakkındaki bu yargıyı kabul etti ve Akademi üyesini yemeğe davet ettiğine memnun oldu. Markiz «M. de la Mole'ü eğlendirdiğini» sanıyordu.

Üçüncü Bölüm

İLK ADIMLAR

İhtişamlı ışıklara bürünmüş ve binlerce insanla dolu bu vadi, gözlerimi kamaştırıyor. Her biri beni tanımıyor; hepsi de benden üstün. Aklım başımdan gidiyor.

Poemi dell'av Reina

Ertesi gün, çok erkenden, Julien kütüphanede oturmuş mektup yazarken, kütüphanenin içinden açılan gizli bir kapıdan Mathilde içeri girdi. Julien bu kapı ne iyi gizlenmiş diye şaşırmış bakarken, Mademoiselle de la Mole de, kendi hesabına, Julien'in burada olmasından pek hayrete düşmüş ve canı sıkılmış gibiydi. İncecik örgülü saçlarıyla, Julien, onda biraz sert, hırçın ve erkekçe bir davranış sezdi. Mademoiselle de la Mole, gizliden gizliye, babasının orada bulunmadığı zamanlar, kütüphaneden kitap asırırdı. Julien'in orada olduğunu görünce, buraya kadar boşuna zahmet ettiğini anladı; Voltaire'in «*Princesse de Babylone*» adlı eserinin ikinci cildini almaya geldiğini düşündükçe kızgınlığı bir kat daha artıyordu; doğrusu Sacré-Coeur'ün saheseri sayılabilecek, monarşik ve dinsel bir terbiye ile tam uyuşabilecek bir kitap! Bu zavallı kız daha 19 yaşında olduğu halde, bir romana ilgi duyabilmek için, fikir oyunlarına ihtiyaç duyuyordu.

Saat üçe doğru Comte Norbert kütüphanede görüldü; akşam üzeri konuşacağı bir konu üzerinde bilgi edinmek için bir gazeteyi karıştırmaya gelmişti; varlığını dahi unuttuğu Julien'i ata binmeyi teklif etti.

— Babam bize yemek vaktine kadar izin veriyor.

Julien bu (biz)den ne kastedildiğini anladı ve genç asılzadeye karşı içinden sevgi duydu.

— Aman, Monsieur le Comte, dedi, şayet seksen ayak yüksekliğinde bir ağacı keselim, yontalım ve ondan kereste çıkaralım deseydiniz, işin içinden çıkabileceğimi tereddütsüz söyleyebilirdim; fakat ata binmek. Böyle bir olay hayatımda başıma altı kere ya geldi ya gelmedi.

— İyi ya, bu da yedinci olur, diye Norbert cevap verdi.

İşin aslına bakılırsa, Julien, Verrières'e kralın girişini hatırlayarak iyi ata bindiğine kaniydi. Fakat Boulogne ormanından dönerlerken, Bac sokağının tam ortasında, bir arabadan kabadan kaçınayım derken attan yuvarlandı ve üstü başı çamur içinde kaldı. İki kat elbisesi olduğuna şükretti. Yemek esnasında, onunla konuşmak isteyen Marki, gezintilerinin nasıl geçtiğini sordu.

Norbert ayrıntılara girişmeden kestirme cevap verdi.

Julien:

— Monsieur le Comte bana karşı pek âlicenap davranıyor, dedi. Çok teşekkür ederim; bu ilginin değerini iyice takdir ediyorum. En güzel ve en uysal atı bana hazırlamaları için emretti; fakat nihayet beni tutup da atın üzerine de bağlayamazdı ya! İşte bu tedbirde kusur ettiği için, ben de, köprüünün yakınındaki o uzun yolun tam ortasında yere yuvarlandım.

Mademoiselle Mathilde güldüğünü boşuna belli etmemeye çalıştı; sonra kaza hakkında etraflı bilgi istedi. Julien çok sade bir biçimde cevap verdi; kendi de farkında olmadan etrafa hoş göründü.

Marki, akademi üyesine dönerek:

— Bu küçük rahipten çok umutluyum, dedi, düşünün, hangi taşralı bu durumda böyle hareket eder! Hiç görülmemiş, belki de hiç görülmeyecek şey, üstelik bir de başına gelen şeyleri kadınların önünde anlatıyor!

Julien'in attan düşüşünü anlatması herkesin o kadar hoşuna gitmişti ki, yemeğin sonuna doğru konuşma yönünü değiştirip başka bir cereyan alınca, Mademoiselle Mathilde hâlâ kardeşinden olay hakkında bilgi istiyordu. Bu soruların uzayıp gitmesinden ve bakışlarının birkaç kez karşılaşmasından cesaret bulan Julien, kendisine soru sorulmuş olmamasına rağmen, izahtan verdi ve nihayet üçü de, bir ormanın kuytu köşesinde karşılaşan üç köylü genç gibi; katıla katıla güldüler.

Ertesi gün, Julien iki din bilgisi dersinde bulundu, sonra da konağa dönüp yirmi tane kadar mektup yazdı. Yanıbaşında, kütüphanede, büyük bir itina ile giyinmiş genç bir adam oturuyordu, fakat halinde bir meymenetsizlik ve çehresinde haset vardı.

Marki içeri girdi. Yeni gelene sert bir sesle:

— Monsieur Tanbeau, burada ne işiniz var? dedi.

Genç adam yaltaklanarak gülümsedi ve:

— Sanıyorum ki... dedi.

— Hayır monsieur, hiç bir şey sanmıyorsunuz. Bu bir teşebbüstür, fakat sonuçsuz kalacak bir teşebbüs.

Genç Tanbeau hiddetle yerinden kalktı ve çıkıp gitti.

Bu delikanlı Madame de la Mole'ün ahababı olan bir akademi üyesinin yeğeni idi. Edebiyatçı olmak sevdasında idi. Akademi üyesi Marki'nin onu yanına sekreter alacağına dair Markiz'den teminat almıştı. Ayrı bir odada çalışan Tanbeau, Julien'in gözde olduğunu görünce, kendisinin açıkta kalmasından korkmuş ve sabah erken yazı takımını kütüphaneye nakletmişti.

Saat dörde doğru, Julien, biraz tereddütten sonra, cesaretini toplayıp Comte Norbert'i bulmaya gitti. Comte ata binmeye hazırlanıyordu; çok terbiyeli olduğu için bir şey söyleyemedi ama, güç durumda kaldı. Julien'e:

— Her halde bu yakınlarda binicilik derslerine devam edeceksinizdir, dedi ve birkaç hafta sonra, sizinle ata binmek benim için büyük bir zevk olacak.

— Bana yaptığınız iyiliklerden ötürü size teşekkür etmeye gelmişim. Ciddî bir tavırla devam etti:

— Emin olun ki, size karşı ne kadar borçlu olduğumu takdir ediyorum. Şayet atınız dünkü beceriksizliğim esnasında yaralanmadıysa ve şu anda ona binecek kimse yoksa, bu sabah onu ben almak istiyordum.

— Vallahi azizim Sorel, siz bilirsiniz. Günahı boynunuza. İhtiyatın emrettiği bütün öğütleri size vermiş olduğumu farzedin, zira böyle şeylerle kaybedilecek vaktimiz yok; saat dörde geliyor.

— Düşmemek için ne yapmak gerek?

— Birçok şeyler! diye Norbert kahkahalarla gülerek cevap verdi. Örneğin, vücudu dik tutmak.

Julien atını sürdü. XVI. Louis meydanına geldiler. Norbert:

— Ah, korkusuz genç, dedi, burada pek çok araba var! Üstelik de hep ihtiyatsız kimseler tarafından sürülüyorlar! Maazallah bir yere düşecek olsanız, üzerinizden geçip giderler, dizginlere asılıp atlarının ağzını berelemek istemezler.

Belki yirmi kez, Norbert, ha düştü, ha düşecek diye, Julien'e baktı; nihayet gezinti kazasız belâsız sona erdi.

Konağa girdiklerinde, genç kont kız kardeşine:

— İşte, dedi, size gözü pek bir atlıyı takdim ediyorum.

Yemek esnasında, masanın tâ öbür ucunu işgal eden babasına, Julien'in korkusuzluğunu övdü, ata binişinde övülecek tek şey buydu. Genç kont, sabahleyin, atları tedavi eden seyislerin Julien'in yuvarlanmasını vesile ederek hakaret ettiklerini, kendi aralarında onunla alay ettiklerini duymuştu.

Bütün bu iyilik ve ihtimamlara rağmen, Julien bu ailenin içinde kendini tamamıyla yalnız hissediyordu. Bütün âdetler ona garip geliyor, hiç birini de beceremiyordu. Devirdiği çamlar yüzünden uşaklara eğlence vesilesi olmuştu.

Rahip Pirard görevine dönmüştü. Eğer Julien dayanıksız bir gençse, varsın mahvolsun, yok öyle değil de sağlam yürekli bir adamsa bu işin içinden tek başına sıyrılsın, diye düşünüyordu.

LA MOLE KONAĞI

*İşi ne burada? Hoşlanıyor mu?
Yoksa hoşla gittiğini mi sanıyor?*

RONSARD

Julien, nasıl La Mole konağının kibar salonunda olup bitenleri garip görüyorsa, bu zayıf ve siyahlar giyinmiş genç adama bakmaya tenezzül edenler de onu garip buluyorlardı.

Madame de la Mole, kocasına, seçkin bazı kişilerin yemeğe davetli oldukları akşamlar Julien'i uzaklaştırmayı teklif etti.

Marki:

— Bu denemeyi sonuna kadar götürmek istiyorum, diye cevap verdi. Rahip Pirard, yanımıza aldığımız gencin onurunu kırmakla hata ettiğimizi söylüyor. «İnsan ancak dayanıklı şeyleri destek edinebilir, ilâh...» Julien'e gelince, tek kusuru buraya yabancı oluşu; zaten, ağzı var, dili yok, bir sağır dilsizden farkı yok gibi.

Julien ise: «Durumu iyice idare edebilmek için, buraya devam edenlerin isimlerini ve ne biçim insanlar olduklarına dair bazı şeyleri bir kâğıda tespit etmem gerek diye düşünüyordu.

Belki Marki'nin aklına esmiştir de onu himayesine almıştır diyerekten, onun etrafında dönen evin müdavimlerinden beş altı kişinin ismini başa yazdı. Bunlar, oldukça anlamsız, zavallı kişilerdi; fakat bugünün aristokrat şatolarında rastlanan bu sınıf insanların lehine olarak şunu da ilâve etmek gerekir ki, herkese karşı anlamsız bir tavır takınmazlardı. Örneğin, aralarından biri, Marki'nin hakaretlerine tahammül eder de, Madame de la Mole'ün bir tek ağır sözünü kendine yediremezdi.

Ev sahiplerinin karakterlerinin özünü yapan özellik, aşırı derecede bir gurur ve can sıkıntısı idi; bu da sıkıntısını gidermek için sağa sola hakaret etmeye o kadar alışmışlardı ki, gerçek dost edinmelerini kendileri bile olanaksız görüyorlardı. Fakat yağmurlu günler ve içlerini korkunç bir can sıkıntısının

kapladığı zamanlar (ki bunlar oldukça nadirdir) istisna edilir-se, denilebilir ki her zaman son derece terbiyeli idiler.

Eğer, Julien'e birer baba muamelesi yapan bu beş altı dal-kavuk la Mole konağına uğramayacak olsalardı, muhakkak ki, Marki'nin vaktinin çoğu korkunç bir yalnızlık içinde geçecekti; bu gözden düşmüş olmanın belirtisidir.

Marki karısına karşı dürüsttü; salonunda yüksek tabaka-dan kimselerden bulunmasına dikkat ederdi, fakat bu kimse-leri senato üyelerinden seçmezdi; yine meslektaşları ne onun dostu olacak kadar asil, ne de gönül eğlencesi olacak kadar hoş idiler. Ancak daha sonralarıdır ki, Julien bu sırların farkına varabildi. Burjuvaların evlerinde konuşma konusu olan günün politikası, Marki'nin seviyesinde olan insanların evinde, ancak konuşulacak başka hiç bir şey olmadığı zaman ele alınırdı.

Bugün de, şu can sıkıcı XIX. yüzyılda, eğlenmek ihtiyacı insanlara o kadar hâkimdir ki, Marki salonu terkettiği anda, herkes bir an önce oradan uzaklaşırdı. Allah, rahipler, kral, mevki sahibi insanlar, kralın koruduğu sanatçılar, herhangi bir gelenekle alay etmemek ve Béranger, muhalif gazeteler, Vol-taire, Rousseau ve samimî bir konuşmaya olanak sağlayan her şeyi kötölemek ve politika kelimesini ağzına almamak şartıyla, serbestçe her sorun üzerinde düşündüklerini söylemek müm-kündü. Ne yüz bin liralık gelir, ne de bir madalya, bu salon koşulunu hiçe sayamazdı. En ufak cüretli bir düşünce, kabalık diye nitelenirdi: Davranıştaki terbiyeye, kusursuz kibarlığa hoş görünmek isteğine rağmen her yüzde sıkıntının izleri gö-rülürdü. Toplum kuralları gereği oraya gelen delikanlılar, kuş-kulu bir düşünceyi açığa vurmak veya iyi gözle bakılmayan bir kitabı okuduklarını hissettirmek korkusuyla, Rossini ve ha-va hakkında bir iki zarif söz sarfettikten sonra susmaya mec-bur olurlardı.

Julien baktı ki, bütün konuşmayı yönetenler, M. de la Mole' ün sürgün esnasında tanıdığı iki vikont ile beş barondan iba-rettir. Bu beylerin altı ile sekiz bin liralık gelirleri vardı. Dör-dü *Quotidiene* gazetesinin, üçü de *Gazette de France*'ın tarafı-nı tutuyorlardı. Aralarından biri, her gün saray hakkında an-latılacak bir fıkra bulur ve fevkalâde kelimesini ağzından dü-şürmezdi. Julien onun göğsünde beş nisan olduğuna dikkat et-ti; diğerlerinde genellikle üçer tane vardı.

Buna karşılık, yan odada üniformalı on uşak hazır bulunur ve bütün gece esnasında, her çeyrek saatte bir, ya dondurma, ya da çay verilir; gece yarısına doğru da, şampanya ikram edilirdi.

Bu son nokta, Julien'in bazen geç vakte kadar kalmasını sağlayan nedenlerden biriydi. Zaten, fevkalâde yıldızlarla süs-lü bu salonda cereyan eden konuşmaların ciddiye alınabileceğine inanamıyordu. Bazen, acaba kendi sözleriyle kendileri de alay etmiyorlar mı? diye, onlara dikkatle bakıyordu. Hayır, diye düşünüyordu, hayır eserini ezbere bildiğim M. de Maistre bunların kat kat âlâsını, söylemiştir diye yine insanın canını sık-maktan kurtulamamıştır.

Bu manevî zehirlenmenin farkında olan sade Julien değildi. Bir kısmı üst üste dondurma yiyerek; bir kısmı da, geri kalan vakitte «La Mole konağından geliyorum; orada Rusya'nın filan şeyi yaptığını öğrendim» diyebilmek düşüncesiyle teselli buluyorlardı.

Julien, Markiz'in kendisine yaranmaya çalışanlardan birini daha altı ay önce, *Restauration*'dan beri kaymakamlıkta bulunan zavallı Baron de Bourguignon'u, yirmi yıllık sadakatine karşı mükâfat olarak valiliğe yükselttiğini öğrendi.

Bu büyük olay, bütün bu salondaki bayların çabalarını kamçıladi; zaten önceleri onları darıltmak için pek büyük bir hakaret gerekti, bu olaydan sonra hiç bir şeyden alınmaz oldular. Bu hakaret pek nadiren doğrudan doğruya kişiye yapı-lırdı; fakat, Julien, birkaç kez, Marki ile Markiz'in kısa cümlelerle yanlarındakileri çekiştirdiklerini duydu. Bu asılzadeler, kral arabasına binebilenlerin kadrosu dışında kalanlara karşı samimiyetle duydukları istihfafı gizlemeye gerek görmüyorlardı. Julien'in anladığına göre, haçlılar kelimesinden başka hiç bir söz onlara saygı ile karışık ciddî bir hal veremiyordu. Her zaman gösterdikleri saygı ise, tenezzülen alınmış bir vaziyet gibiydi.

Bütün bu ihtişam arasında, Julien'in ilgisini çeken tek kişi, de la Mole idi; bir gün, onun, o zavallı Bourguignon'un terfi etmesinde hiç bir dahli olmadığını söylemesi Julien'in çok hoşuna gitti. Marki bunu karısı memnun olsun diye söylemişti; Julien gerçeği Rahip Pirard'dan öğrenmişti. Markiz'in kütüp-

hanesinde, bir sabah, rahip ile Julien mahut Frilair davasıyla uğraşırken, Julien, birdenbire:

— Monsieur, dedi, Allah'ın her günü Markiz ve Markizin'le yemekte bulunmam, görevlerim arasında mıdır, yoksa bu bana gösterilen bir iltifat mıdır?

— İltifatların hem de en büyüğüdür, diye böyle bir soruyu havsalası almayan rahip haykırdı. Akademi üyesi olan M. N... on beş yıldır onlara gidip geldiği halde, yeğeni M. Tanbeau'nun onunla yemek yemesini sağlayamadı.

— Benim içinse, Monsieur, bu görevlerin arasında en ağır olanıdır. Manastırda bile az sıkılıyordum. Hatta bazen, Mademoiselle de la Mole bile esnemekten kendini alamıyor, o ki, bu bayların konuşmasına alışkın olmalıdır. Kendimi unutup da uyuyuvermekten korkuyorum. Allah rızası için, söyleyin de kırk kuruşa kuytu bir handa yemeğimi yememe müsaade etsinler.

Oysa bir türedi zihniyeti taşıyan rahip, nüfuzlu bir asilzade ile yemekte beraber bulunmaya pek düşküncü. Bu düşünüş tarzını Julien'e kabul ettirmeye çalışırken, hafif bir gürültü duyup, ikisi birden arkalarına baktı. Julien Mademoiselle de la Mole'ün kendilerini dinlediğini gördü. Kıpırmızı kesildi. Bir kitap için gelmiş ve her şeyi duymuştu; Julien'i takdir etti. «Bu genç boyun eğerlerden değil, diye düşündü. Şu rahip tam onun aksi. Aman ne iğrenç şey!»

Sofrada Julien Mademoiselle de la Mole'e bakmaya cesaret edemiyordu ama, genç kız onunla konuşmak inceliğini gösterdi. O gün, bekledikleri birçok kimse vardı; onun da kalmasını rica etti. Parisli genç kızlar, belirli bir yaşı aşmış kimselerden hoşlanmazlar; özellikle bu kimseler itinasız giyinmiş olurlarsa, Julien, M. le Bourguigon'un salonda kalan meslektaşlarının Mademoiselle de la Mole'ün genellikle alaylarını yönelttiği kimseler olduklarını çabucak anladı. Mahsus yapsın veya yapmasın, o gün, evin kızı can sıkıcı kimselere karşı pek insafsızca davrandı. Markiz'in yüksek arkalıktaki koltuğu arkasında hemen her akşam bir grup Mademoiselle de la Mole'ün etrafında toplanırdı. Burada bulunanlar, Marquis de Croisenois, Comte de Caylus, Vicomte de Luz ve ve Norbert ile kız kardeşinin dostları olan birkaç subaydı. Bu baylar geniş mavi bir kanepeye oturmuşlardı. Etrafına hayat saçan Mathilde kanepenin bir köşesine oturur; diğer köşesinin yanında hasır bir iskem-

leye de Julien yerleşirdi. Bütün dalkavuklar onun bu yerini kıskanırlardı. Norbert, kibar haliyle, Julien'i konuşmadan uzak tutmaz, ya ona hitap eder, veya her akşam bir iki kez ondan söz ederdi. O gün Mademoiselle de la Mole, ona Besançon kalesinin bulunduğu dağın ne yükseklikte olduğunu sordu. Julien bu dağın Montmartre'den yüksek veya alçak olduğunu bile bir türlü söyleyemedi. Çoğu zaman, bu küçük toplantıda söylenen şeylere içten gelen kahkahalarla gülüyordu; fakat böyle şeyler bulmak kabiliyetini kendinde hissetmiyordu. Bu, sanki anladığı ve takdir ettiği, ama beceremediği bir şey gibiydi.

Mathilde'in dostları, o gün, salona gelen herkese karşı cephe alıyorlardı. İlk hücum edecekleri kimseleri aile dostlarından seçtiler; çünkü onları daha iyi tanıyorlardı. Julien'in nasıl dikkat kesildiğini tahmin edebilirsiniz; her şey, söylenenler ve söyleyiş tarzları, onu ilgilendiriyordu.

— Ah! İşte M. Descoulis, dedi. Perukasını evde bırakmış; yoksa sırf dehası sayesinde mi valiliğe yükseltmek istiyor; nedir? Derin düşüncelerle dolu olduğunu iddia ettiği şu saçsız başını âleme teşhir ediyor.

— Bütün dünyayı bilen bir adamdır, diye Marquis de Croisenois izahata girişti, amcası kardinalin evine de gelir. Uzun yıllar boyunca, her dostunu ayrı bir yalanla kandırır; düşünün ki iki yüz, üç yüz kadar dostu var. Dostluğa devam ettirmesini bilir, bu hususta hüner sahibidir. Şu haliyle bile, yaz kış demez, sabahın yedisinde bir dostunun kapısını çalar.

Ara sıra birisiyle bozuşur, darıldığını bildirmek için de yedi sekiz mektup yazar. Sonra, barışır, barışınca da dostluk belirtilerini bildirmek için, yedi sekiz mektup daha kaleme alır. Fakat en başarılı hüneri, mert, ne düşünüyorsa onu söyleyen namuslu insan tavrını takınmasıdır. Bu hünerini, ancak çıkarı için bir şey isteyeceği zaman kullanır. Amcamın yanında çalışan piskopos yardımcılarında biri, *Restauration*'dan bugüne kadar M. Descoulis'in yaptıklarını anlata anlata bitiremiyor; öyle de güzel hikâye ediyor ki! Onu bir gün size getireyim.

Comte de Caylus:

— Bırakın efendim; bu gibi rivayetlere inanamam; bunlar hep kendi hallerinde insanlar arasında meslek kıskançlığı, dedi.

— M. Descoulis'in ismi tarihe geçecek, diye marki devam

etti; abbé de Prandt, M. de Talleyrand ve Fozzo di Borgo ile *Restauration*'u kuranlar arasındadır.

Norbert:

— Bu adamın elinden milyonlar geçti, dedi; bilmem ki, neden buraya gelip babamın alaycı sözlerine tahammül ediyor? Daha geçen gün, masanın bir ucundan ona «Azizim Descoulis, kaç kez dostlarınıza ihanet ettiniz?» diye bağıırıyordu.

Mademoiselle de la Mole:

— Fakat, ihanet gerçek mi? diye sordu. Kim ihanet etmemiştir ki?

Comte de Caylus, Norbert'e:

— Ne! M. Sinclair, şu ünlü liberal de sizde mi? diye sordu. Peki, ne işi var buralarda? Ona yaklaşmam, onunla konuşmam ve onu konuşturmam gerek; çok hoş sohbet olduğunu söylüyorlar.

M. de Croisenois:

— Fakat, annem onu nasıl karşılayacak? dedi. Öyle aykırı, öyle iyi, öyle kendine özgü düşünceleri var ki...

Mademoiselle de la Mole:

— Bakın, dedi. Bakın o kimseye önem vermez dediğiniz adam nasıl M. Descoulis'yi yerlere kadar eğilerek selâmlıyor ve elini kapıyor. Nerdeyse dudaklarına götürecektim. Croisenois:

— Anlaşılan Descoulis'nin idare adamlarıyla arası sandığınızdan daha iyi, dedi.

Norbert:

— Sinclair Akademi'ye girmek için buraya devam ediyor, dedi. Bakın Baron (L...)i nasıl selâmlıyor.

Croisenois:

— Yere diz çökmek bile bu selâm tarzından daha asil bir hareket, diye M. de Luz fikrini bildirdi.

Norbert:

— Azizim Sorel, siz ki zeki bir insansınız, ama, ne de olsa buradan uzak, dağlarda yaşadınız, karşınıza Allah bile çıksa sakın bu büyük şair gibi selâm vermeyin.

— Ah! İşte tam anlamıyla zeki bir adam, M. le Baron Bânot, diye, Mademoiselle de la Mole, yeni gelenin adını yüksek sesle bağırarak teşrifatçının sesini taklit etti.

M. de Caylus:

— Zannedersem adamlarınız bile onunla alay ediyorlar, dedi. Şu isme de bakın: Baron Bâton!

Geçen gün bize, «İsmin ne önemi var ki?» diyordu, diye genç kız devam etti. Dük de Bouillon¹ isminin ilk kez duyulmasını düşünün; bana kalırsa, bütün mesele halkın buna alışmasında».

Julien kanepeden uzaklaştı. Hafif bir alayın sevimli inceliklerini, bir nükteye gülecek kadar kavrayamadığı için, istihzanın bile mantıklı olmasını istiyordu.

Bu gençlerin konuşmalarını hep saçmalama sayıyor ve bundan alınıyordu. Taşralı veya İngiliz çekingenliğiyle bunda çekememezlik belirtileri görülüyordu; bu hususta yanıldığı besbeliydi. İçinden:

— Üstüne yirmi satırlık bir mektup yazmak için üç müsvedde yaptığına tanık olduğum Comte Norbert, hayatında Sinc-lair gibi bir tek sayfa yazmayı başarsa kendini mutlu sayardı.

Önemli bir kişi olmadığı için Julien hiç dikkati çekmeden bir gruptan diğerine gidiyor; uzaktan uzağa Baron Bâton'u izliyor ve onun konuşmasını dinlemek istiyordu. Bu zeki adamın kuşkulu bir hali vardı ve Julien, onun ancak etkili bir iki cümle savurduktan sonra kendine geldiğini gördü. Julien'e öyle geldi ki, bu mizaçta insanlara biraz mesafe, açıklık gerekiyor.

Baron tek bir kelime söylemekten âcizdi; kendini göstermek için, muhakkak her biri altı satırlık, hiç olmazsa dört cümle sarfetmesi gerekti.

Julien'in arkasında bulunan biri:

— Bu adam konuşmuyor, güzel yazı örnekleri veriyor, dedi.

Döndü ve Comte Chalvet'den bahsedildiğini duyunca zevkten kıpkırmızı kesildi. Yüzyılımızın en anlayışlı adamıdır.

Julien, «*Mémorial de Sainte-Hélène*» de ve Napoléon'un yazdırdığı tarih sayfalarında bir isme rastlamıştı. Comte Chalvet kesik cümlelerle konuşuyordu; ortaya attığı fikirler, şimşek gibi parlak, doğru, canlı ve bazen derindi. Şayet bir mesele hakkında fikir yürütecek olsa, hemen tartışmanın bir adım ilerlediği görülürdü. Ortaya en olumlu belgeler koyardı; onu

1. "Bâton" "değnek", "Bouillon" da "çorba" demektir. Burada özel isim oldukları için, alay ediyorlar. (Çevirenin notu)

dinlemek âdeta bir zevkti. Zaten, politika bahsinde, saygısız bir insandan farkı yoktu.

Göğsünde üç nişan bulunan bir adamla kuşku yok ki alay ederek:

— Ben bağımsız bir insanım, diyordu. Niçin bugün altı hafta öncesi fikrime sadık kalmalıymışım? Öyle olsaydı, kanaatimin kölesi olurdum.

Etrafını almış ciddi tavırlı dört genç yüzlerini buruşturdu; baylar olaydan hoşlanmazlar. Kont fazla ileri gittiğini anladı. Namus konusunda ikiyüzlü bir adam olan M. Balland gözüne ilişti. Kont onunla konuşmaya başladı; diğerleri bunların etrafını aldılar; zavallı Balland'ın Comte Chalvet'nin istihzalarına kurban gideceğini anlamışlardı. Korkunç derecede çirkin olmasına rağmen, ahlâk ve fazilet sahibi görünerek ve iyi çevrelere girebilmek için anlatılması güç aşamalardan geçtikten sonra, M. Balland son derece zengin bir kadınla evlenmiş, bu kadın öldükten sonra, yine onun kadar zengin diğer bir kadın bulmuştu. Bu kadın hiç kimseyle görüşmez, mütevazî bir halde altmış bin liralık gelirinden nasibini alır; onun da dalkavukları vardı. Comte Chalvet ona bütün bunlardan insafsızca bahsetti. Biraz sonra otuz kişi etraflarında halka olmuştu. Yüzyılın umudu, genç adamlara gelinceye kadar, herkes tebesüm ediyordu.

Julien: Acaba neden M. de la Mole'ün evine geliyor, diye düşündü. Burada herkesin eğlencesi olduğunun farkında değil mi? Bunu öğrenmek için, Rahip Pirard'a yaklaştı.

M. Balland salonu terketti.

Norbert:

— Çok şükür, dedi, işte babamı izleyen hafiyelerden biri daha gitti; kala kala bir şu küçük topal Napier kaldı.

«Acaba bütün sırrın düğüm noktası bu mu? diye Julien düşündü. Böyle olduğu halde, Marki neden M. Balland'ı evine kabul ediyor?»

Somurtkan Rahip Pirard, uşakların, konukların ismini bağırdığını duydukça, salonun bir köşesinde yüzünü ekşitiyor ve Basile gibi söyleniyordu.

— Demek burası haramiler mağarası gibi bir şey! Hep aşağılık kimselerin ismini duyuyorum.

Buna sebep, rahibin yüksek sosyetenin özelliklerinden ha-

bersiz oluşuydu. Fakat jansenist arkadaşlarından çıkarları uğruna her partiye hizmet etmek veya gayrı meşru şekilde servet toplamak sayesinde salonlara giren adamlar hakkında tam bilgi edinmişti.

O akşam, bir iki dakika, kalbinin bütün taşkınlığı ile Julien'in ısrarlı sorularına cevap verdi, sonra da, hep herkesten fena bir şekilde bahsetmenin bir günah olduğunu düşünerek birdenbire sustu. Sinirli bir jansenist olduğundan ve iyi niyetle toleransın Hıristiyanlığın görevlerinden olduklarına inandığı için, bütün ömrü toplumla mücadele ile geçiyordu.

Julien kanepeye yaklaşırken Mademoiselle de la Mole:
— Şu abbé Pirard'daki surat da ne öyle? dedi.

Julien buna sinirlendi, ama genç kızın hakkı vardı. Salonun en namuslu adamı olmasına rağmen, sivilceli suratı, bir de vicdanının huzursuzluğu ile buruşunca, onu nefret edilecek bir hale sokuyordu. Bir de gelin insanın suratına bakarak ne mizaçta olduğunu anlayın, diye Julien düşündü. Abbé Pirard'ın en çirkinleştiği zamanlar, duyguları yüzünden en ufak olayı büyüttüğü zamanlardı, oysa herkesçe hafiye diye bilinen şu Napier'in yüzünde huzur okunuyordu. İtiraf etmeli ki Rahip Pirard partisinin selâmeti namına birçok fedakârlıklarda bulunmuş, bir uşak tutmuş, üstüne başına da çeki düzen vermişti.

Julien salonda garip bir olaya tanık oldu; bütün gözler kapıya doğru çevrilmiş ve etrafta hemen hemen herkes susmuştu. Seçimler münasebetiyle herkesin ilgisini üzerine çeken mahut Baron de Tolly'nin geldiğini uşaklar biraz önce haber vermişlerdi. Julien yaklaştı ve onu iyice gördü. Baron de Tolly bir seçim kurumunun başkanı idi; aklınca parlak bir fikir bulmuş ve tutup partilerden birinin bütün oylarını ortadan yok etmişti; fakat mesele anlaşılmasın diye de, onların yerine üzerinde kendisinin hoşuna giden kimselerin isimleri bulunan oy pusulaları yerleşmişti. Bu hile oy sahiplerinden birkaçının gözünden kaçmadı; hemen gidip barona yarandılar. Bu büyük olayın yarattığı korkunun izleri hâlâ yüzünün sarılığından belliydi. Kötü düşünceli kimseler zindandan bahsetmişlerdi. M. de la Mole onu soğuk karşıladı. Zavallı baron gerisin geriye kaçtı.

Comte Chalvet:

— Bizden bu kadar çabuk ayrılması, gidip Comte'u bulmak içindir, dedi. Herkes güldü.

O akşam, susan birkaç büyük beyzade ile, çoğu namussuz fakat hepsi de zarif birtakım insanların birbiri ardınca uğradıkları M. de la Mole'ün salonunda Marki'nin Bakan olacağı söyleniyordu. Küçük Tanbeau ilk silâhlarını hazırlıyordu. Görünüşte isabet ve incelikten yoksun olmasına rağmen bu eksikliğini sözlerindeki enerji ile telâfi ediyordu.

Julien'in ona doğru geldiği bir sırada, yanındakilere:

— Niçin bu adamı on yıl hapse mahkûm etmemeli? di-yordu. Yılanları zindanların kuytu köşelerinde çürütmek gerek; onları gölgelikte öldürmeye bakmalı, yoksa zehirleri havaya dağılır ve etraf için tehlikeli olurlar. Ondan bin altın para cezası almak neye yarar ki? Fakirmiş; iyi ama bundan ne çıkar? Mensup olduğu parti bu parayı öder; her şey de hallo-lur. Onun hakettiği ceza, beş yüz frank ve on yıl zindandır.

Meslektaşının sesindeki şiddete ve kesik hareketlerine hayran kalan Julien:

— Aman Yarabbi! diye düşündü, kim bu bahsettikleri canavar?

Bu anda Akademi üyesi zatın zayıf ve çekik yüzlü yeğeni-nin bakışları iğrenç bir hal almıştı. Çok geçmeden, Julien, bahis konusu kişinin devrin en büyük şairi olduğunu öğrendi.

Yarı duyulur bir sesle:

— Ah! Canavar, diye söylendi ve aynı zamanda şefkatten gözleri yaşla doldu. Ah! Küçük alçak. Ben senden bu sözlerin acısını çıkarmasını bilirim.

«İşte, diye düşündü, Marki'nin başkalarından olduğu par-tinin toy gençlerinden biri ve bu çekiştirdiği ünlü adam, şa-yet, M. de Nerval'in o pespaye hükümetine demek istemiyorum umma, örneğin şu birbiri peşisıra bakanlık sandalyesini işgal edenlerin hükümetine kendini satsaydı, az mı şeref madalyası toplardı? İsteseydi, sanki maaşı dolgunca, işi hafif bir görev ni bulamazdı?

Rahip Pirard uzaktan Julien'e işaret etti; M. de la Mole ona bir şeyler bildirmişti. Fakat, o sırada, gözleri önünde, bir piskoposun şikâyetlerini sabırla dinleyen Julien, nihayet serbest kalıp da onun yanına gittiğinde, küçük Tanbeau'nun rahibe musallat olduğunu gördü. Bu küçük canavar, Julien'i kırıyıyor diye rahipten nefret etmesine rağmen, ona dalkavukluk etmeye gelmişti.

— Bu mendebur herifin bize musallat olmasına, ölüm daha ne kadar zaman müsamaha gösterecek?

İşte, bu sözde ona edebiyatçı, saygıdeğer Lort Holland'dan, o sırada, Kutsal Kitab'a lâyük kuvvetli bu sözlerle bahsediyordu. Bütün meziyeti, yaşayan şahsiyetlerin hayatı hakkında tam bilgi sahibi olmasaydı. Daha biraz önce, yine İngiltere kralının yanında kimlerin söz sahibi olabileceklerini tahmin etmeye çalışmıştı.

Rahip Pirard yan salona geçti; Julien onu izledi.

— Marki edebiyatçılık taslayanları sevmez; size haber veriyorum, tek kızdığı şey budur. Latinceyi, eğer mümkün olursa Grekçeyi, Mısırlıların, İranlıların tarihini bilin, size bir bilgin muamelesi yapar ve sizi korur. Fakat sakın oturup Fransızca ve özellikle ağır ve sosyal seviyenizden ayrılan konular üzerine yazılar yazmaya kalkışmayın; hem size edebiyatçı müsveddesi der ve kancayı takar. Nasıl olur da büyük bir asılzadenin konağında oturduğunuz halde Dük de Castries'nin d'Alembert ve Rousseau hakkında «Bin altınlık gelirleri yok, bir de her meselede fikir yürütürler» dediğini bilmiyorsunuz?

Julien, «manastırda olduğu gibi, burada da her şey çabucak meydana çıkıyor» diye düşündü.

Kendisini adam ettiğini söylediği ihtiyar alay cerrahının tarihî bir övgüsünü sekiz on sayfada tımtırlı sözlerle yazdığı küçük defter hep kilitliydi. Odasına çıktı, defteri yaktı ve salona döndü. Kibar tavırlı namussuzlar gitmiş kala kala şeref madalyalı kimseler kalmıştı!

Yeni getirilen zengin bir sofranın etrafına, gayet asil, gayet sofı, otuz ile otuz beş yaşları arasında, yedi, sekiz kadar kadın kurulmuştu. Şatafatlı Madame de Maréchale de Fer-vaques, geç geldiğinden özür dileyerek içeri girdiği vakit gece yarısını geçmişti; gidip Markiz'in yanına oturdu. Julien çok heyecanlandı; bu kadının gözleri ve bakışları Madame de Rênal'inkilerin aynıydı. Mademoiselle de la Mole grubu hâlâ kalabalıktı. Dostlarıyla beraber zavallı Comte de Thaler'le alay etmekle meşguldü. Bu adam savaşınlar diye krallara ödünç vererek servet edinen o ünlü Yahudi'nin oğluydu. Yahudi, ölürken, oğluna ayda yüz bin liralık bir servetle, ne yazık ki, oldukça tanınmış bir isim bırakmıştı. Böyle bir durumda miras-

çının ya mütevazî davranması veya son derece azimli olması gerekirdi.

Maalesef, kont, dalkavuklarının tahrikiyle harekete gelen bir sürü iddia sahibi basit bir delikanlıydı.

M. de Caylus'un dediğine bakılırsa, onu Mademoiselle de la Mole'ü istemeye teşvik etmişlerdi (yüz' bin lira gelir ile düğ olacak olan Marquis de Croisenois, genç kıza yaranmaya çalışıyordu).

Norbert alay ederek:

— Ah, diyordu, azimli diye onu kınamayınız.

Bu zavallı Comte de Thaler'in en eksik tarafı, belki de istemesini becerememesiydi. Bu bakımdan, bir kral olmaya lâ-yıktı. Mütemadiyen başkalarından nasihat ala ala, hiç bir fikirde uzun süre sebat edemedi.

Mademoiselle de la Mole'e göre onun yalnız suratı insana sonsuz bir huzur vermeye yeterdi. Bu suratta kuşku ile hayal kırıklığı garip bir surette birleşmişti, fakat arada sırada, çehresinde gurur belirtileri görünür ve itiraz kabul etmeyen insanların edasıyla konuşurdu. Eh, Fransa'nın en zengin adamı olduğu yetmiyormuş gibi bir de yakışıklı ve henüz otuz altı yaşını doldurmamış bir adamın de bu kadarı hakkıdır! M. de Croisenois ondan bahsederek: «Hem utangaç, hem küstah» derdi.

Comte de Caylus, Norbert ve bıyıklı iki veya üç genç, kendisi hiç farkında olmadan, onunla istedikleri kadar alay ettiler ve nihayet, saat bire doğru, şu şekilde gitmesi gerektiğini belli ettiler.

Norbert, ona:

— O yaman Arap atlarınız mı aşağıda sizi bekliyor? Hem de bu havada? dedi.

— Hayır, diye M. de Thaler cevap verdi, yeni ve daha ucuz atlar koşturdum. Soldaki at bana beş bin franga maloldu; sağdakinin fiyatı ancak yüz altın. Fakat, çok rica ederim, emin olun ki onu yalnız geceleri koşuyorlar. Buna sebep de yürüyüşünün ötekine uyması.

Norbert'in sözünden, kont kendisi gibi bir asılzadede at merakının bulunması ve atlarını yağmur altında bırakmaması gerektiği sonucunu çıkardı.

Kalkıp gitti ve geride kalan baylar da, biraz sonra, onunla alay ederek çıktılar.

Onların merdivende gülüştüklerini duyan Julien «İşte böylece benim tam aksi durumumda olanların halini de görmüş oldum» diye düşünüyordu. Yirmi altınlık bir gelirim bile olmadığı halde, saatte yirmi altınlık geliri olan bir adamla yan yanaydım, hem de onunla alay ettiler... Böyle bir olay insanda bu kişilere özenme diye bir şey bırakmıyor.

Beşinci Bölüm

DUYGULU OLMAK ve SOFU BİR KİBAR BAYAN

Beylik sözlere orada öyle alışılmıştır ki, biraz ileri bir düşünce ortaya atmak kabalık sayılır. Hele konuşurken yepyeni bir fikir söylemeye kalkanın vay haline!..

FAUBLAS

Aylayca süren denemelerden sonra Julien bu hale gelmişti; bir gün kâhya ona yıllığının üçüncü üç aylığını da getirdi. M. de la Mole kendisini Britanya ve Normandiya'daki arazisinin yönetimine atamıştı. Ve Julien oralara çok sık gidip geliyordu. Aynı zamanda Rahip Frilaire'le olan ünlü davanın tafsilatını yazmak işi de üzerinde bulunuyordu; bu hususta gereken iza-hatı Rahip Pirard kendisine vermişti.

Marki kendisine gelen çeşitli mektupların kenarına ufak tefek notlar karalıyor, Julien'in de bu notlara göre yazdığı mektuplar hemen her zaman kabul ediliyordu.

Din Bilgisi Okulunda öğretmenleri ilgisizliğinden şikâyetçi olmakla beraber, ona gözde bir öğrenci olarak bakmaktan kendilerini alamamışlardı. Sivrilme hırısı ve bunu sağlayan fazla çalışma Julien'in taşradan getirdiği taze yüzünü soldurmuştu. Oysa renginin uçukluğu genç arkadaşlarına göre bir meziyetti. Julien kendilerini Besançon'dakilerden daha az zalim ve paraya onlardan daha az düşkün sanıyordu, arkadaşları onu verem oldu sanıyorlardı. Marki ona bir at vermişti.

Atla gezmeye çıktığı vakitler, herhangi bir rastlantıyla mahcup olur korkusu ile Markiz'e doktorların kendisine ata binmeye müsaade etmediklerini söyledi. Rahip Pirard kendisini birçok Jansenist evine götürmüştü. Julien şaşırmıştı; din fikri kesin olarak hileye ve para kazanma amacına bağlıydı. Böyle dindar, ciddî ve aynı zamanda keselerini düşünmeyen adamları takdir etti. Birçok Jansenistler kendisini arkadaşlığa

kabul ettiler ve ona nasihatlarda bulundular. Yeni bir âlemle karşılaşılıyordu. Jansenistlerden Kont Altamira namında altı ayak uzunluğunda bir zatı da tanımıştı. Liberal bir adam olan Kont memleketinde idam cezasına çarptırılmış, aynı zamanda kimsesiz bir adamdı. İşte bu garip çelişki, sofulukla, özgürlük aşkı Julien'i çekti.

Julien'le genç Kont'un arası şeker renkti. Norbert dostlarından bazılarının şakalarına Julien'in verdiği cevapları aşırı bulmuştu. Julien birkaç kez uygunsuz harekette bulunduğu-ndan artık Mademoiselle Mathilde'e kendiliğinden söz söylemeye karar vermişti. Oysa, de la Mole'ün konağında ona karşı gayet terbiyeli davranılıyordu, fakat o yine kendini gözden düşmüş sayıyordu. Esasen sağduyusu bu halini halkın «Çiçeği burnunda» sözünde buluyordu.

Belki de ilk günlere oranla daha açık göz görünüyordu; yahut da Parislilerin gösterdiği nezakete ilk günlerdeki gibi değer vermiyordu.

İşini bırakınca, kâbus gibi bir sıkıntının üzerine çöktüğünü hissetti; herkesin mevkiine göre belirli derecelere ayrılmış olan o kibar âleminin yürek tüketici nezaketinin etkisi vardı. Duygulu birisi için bundaki yapmacığı sezmek gayet basittir.

Kuşkusuz taşralıların bayağı ve nezaketten biraz uzak oldukları söylenebilir, ama size cevap verirken bu taşralılar hiç olmazsa ilgilenirler. La Mole konağında Julien'in onuru hiç kırılmamıştı, fakat çoğu zaman geç vakit odasına çekilirken genç adamın canı ağlamak istiyordu. Taşrada bir kahveye girerken bir kaza geçirecek olsanız hemen kahve garsonu sizinle ilgilenir; fakat bu kazada onurunuza dokunan bir şey olursa, garson halinize acılamakla sizi rencide eden kelimeyi belki on kez tekrar eder. Paris'te gülmek için gizlenseniz de size yine yabancı gözüyle bakarlar.

Julien, gülünç olmaya bile lâyık görülüyordu; oysa onu gülünç mevkie sokacak bin türlü olay geçmişti. Bunları sayacak değiliz, ancak onda aşırı derecedeki duygu kendisine bir takım toyluklar yaptırıyordu. Bütün eğlenceleri de gene ihtiyatlı olma düşüncesinden doğuyordu; her gün tabanca ile atış talimi yapıyor; en ünlü eskrimcilerden ders alıyordu. Bir dakika boş vakti olsa, eskisi gibi kapanıp okuyacağına, maneje gidip en huysuz atlara biniyordu. Manejde hocasıyla yaptığı

gezmelerin hemen hepsinde attan düşüyordu. İşine bağlılığı, her şeye karışmaması ve akıllı bir genç olduğu için Marki onu pek uygun bulmuş ve çözülmesi güç bütün işlerinin yapılmasını ona havale etmişti. Öyle büyük hırslara kapılmadığı zamanlar Marki işini bilir bir adamdı; saraydaki mevkii sayesinde herkesten önce haber aldığı için, borsa oyununda talihi iyi idi. Evler, ormanlar satın alıyordu; fakat kafası çabuk kızardı. Birkaç yüz frank için dava açar, yüzlerce lira kaybederdi. Gönlü gani zenginler giriştikleri işlerde kârdan ziyade eğlenceye yer verirler. Marki'ye de para işlerini kolay kavrayan, açık bir düzene koyabilen bir kurmay başkanı gerekti.

Madame de la Mole tedbirli bir kadın olduğu halde, bazen Julien'le alay ediyordu. Duyusallık yüzünden meydana gelen gülünç haller kibar kadınların hiç de sevmediği bir şeydir; duygu, kibar âleminde istenen terbiyenin tamamen aksidir. İki, üç kez Marki, Julien'den yana çıktı: «Salonumuzda gülünç olabilir, fakat işinde beceriklidir». diye onu savundu. Julien de Markiz'in kalbinden ne geçirdiğini sezer gibi oluyordu. Baron de la Jaumate'in geldiği haber verildi mi, Markiz, lüt fedip her şeye ilgi gösteriyordu. Baron de la Jaumate yüzünden bir şey belli olmayan soğuk bir insandı. Kosa boylu, ince, vaktini şatoda geçirir ve genellikle bir şeye karışmazdı. Madame de la Mole onu kendine damat edebilse hayatının en mutlu olayını yaşayacaktı.

Altıncı Bölüm

SÖYLEYİŞ TARZI

Onların yüksek görevleri, halkın gündelik yaşayışındaki küçük olaylar üzerinde yargıda bulunmaktan ibarettir. Ancak onların temkinli oluşu sayesinde, bencil çıkarlar uğrunda birtakım güçlerin gazaba gelmesi önlenmiş olur.

GRATIUS

Julien gurbette bilmediğini öğrenmeyi, danışmayı kendine yediremiyordu; buna rağmen pek de aykırı hareketlerde bulunmadı. Bir gün yağmurdan kaçarken Saint-Honoré sokağında bir kahveye girdi; burda kastor redingot giyinmiş, uzun boylu bir adam, onun öfkeli bakışına hayret etti, o da Julien'e vaktiyle Besançon'da Mademoiselle Amanda'nın dostu gibi baktı.

Esasen birinci hareketi karşılıksız bıraktığına esef eden Julien, bu bakışa tahammül edemezdi. Hemen adama yanaşıp ne istediğini sordu. Redingotlu zat derhal bayağı bir şekilde küfürle karşılık verdi; kahvedekiler başlarına üşüştü; dışardan geçenler de bakıyordu. Julien de diğer taşralılar gibi tabanca taşırdı; eliyle sinirli sinirli tabancasını yokladı, fakat ihtiyatlı davranarak çıkarmadı; karşısındakine sadece: «Monsieur adresinizi verin, sizi adam yerine dahi komam» dedi.

Bu sekiz kelimelik cümlede inatla ısrar etmesi nihayet etrafındaki kalabalığın da dikkatini çekti.

«Ama öbürü de bir düziye söyleneceğine adresini verse ya». Redingotlu adam, kalabalığın tekrarladığı bu cümleyi duyunca birden Julien'in suratına doğru beş, altı kart attı. Bereket versin ki hiç biri yüzüne çarpmadı; tabancasını ancak kendisine tecavüz edildiği zaman çıkarmaya ahdetmişti. Redingotlu adam kalkıp gitti; fakat giderken dönüyor, Julien'e yumruk sallıyor ve küfür savuruyordu.

Julien fena halde sinirlenmişti. İçinden: «Demek bu derecede bayağı ve adi bir adam beni tahkir edecek! Bu kadar alın-gan olmaktan ne vakit kurtulacağım?» diye söyleniyordu.

Kararını çoktan vermişti, derhal düello edecekti. Fakat onu alıkoyan bir şey varsa, o da şu koskoca Paris'te kendisine nasıl tanık bulabileceği idi. Bir tek dostu bile yoktu. Tanıdığı bir iki kişi vardı; fakat bunların hepsi de altı hafta süren bir dost luktan sonra uzaklaşmışlardı. Kendi kendine: «Ben geçimsizim ve onun cezasını çekiyorum» dedi. En nihayet hatırına, kendisine bazen eskrim dersi veren 96'nci Alay üsteğmenliğinden emekli Liéven geldi. Liéven yaman bir adamdı. Julien her şeyi ona söyledi.

Liéven:

— Size tanıklık etmeye bir şartla hazırım: Şayet hasmınızı yaralamazsanız, hemen orda benimle de düello edeceksiniz, dedi.

Julien memnunlukla:

— Peki, dedi.

Derhal kalkıp Saint-Germain mahallesinde M. C. de Beauvaisi'nin kartındaki adrese gittiler. Sabahın yedisiydi. O adamın, evvelce Roma veya Napoli elçilik kâtipliğinde bulunan, şarkıcı Zingarelli'ye bir tavsiye mektubu veren, Madame de Rênal'in genç akrabasından M. de Beauvaisis olmak ihtimalini Julien ancak kapıyı çalarken hatırladı. Kapıyı açan uzun boylu uşağa kendi kartıyla birlikte Julien bir gün önce suratına atılan kartlardan birini de verdi.

Tanığı ile birlikte Julien tam üç çeyrek saat bekledi; nihayet uşak onları gayet zarif bir odaya aldı. Odada bebek gibi giyinmiş uzun boylu bir delikanlı gördüler; yüzünün hatlarında, Yunan güzelliğinin kusursuzluğu ve bir durgunluk belirmekteydi. Saçları o kadar itina ile kesilip kıvrılmıştı ki, bir telinin diğerinden uzun olması imkânsızdı. Emekli üsteğmen içinden: «Yezidin bizi bekletmesi, saçlarını kıvırtmak içinmiş!» diyordu. Alacalı robe de chambre'ı, sabahlık pantolonu, işlemeli terlikleri, velhasıl her şeyi son derece itinalıydı. Anlamsız fakat asil yüzü kafasının nadir ve uygun düşüncelerle dolu olduğunu göstermekte idi; velhasıl gelişigüzel laflardan, şakadan nefret eden ağır başlı bir adamdı.

Emekli üsteğmen, Julien'e, bir adamın suratına küstahça kart atıp sonra da bu kadar bekletmenin nasıl bir hareket olduğunu izah etti; bunun üzerine bir kat daha hiddetlenen Julien, M. de Beauvaisis'nin bulunduğu salona fırtına gibi girdi.

Kaba hareket etmek niyetindeydi, fakat yine nezaket ve terbiyeyi bırakamıyordu.

M. de Beauvaisis'nin halindeki tatlılık, hem fazla nezaket, hem de kendini beğenmesi, tepeden bakması, salonu dolduran eşyanın zarafeti Julien'i değiştirdi ve öfkesi derhal yatıştı. Evet, karşısındaki adam dünkü adam değildi. Kahvede rastladığı o küstahı görecekt iken, son derecede kibar birisiyle karşılaşmanın uyandırdığı hayretin etkisiyle söyleyecek söz bulamıyordu. Dün yüzüne fırlatılan kartlardan birini uzattı.

O zarif adam Julien'i, sabahın saat yedisinde sırtında siyah elbise ile karşısında görünce, pek insan yerine koymadı:

— Gerçi bu kart benimdir ama, anlamadım! dedi.

Bu sözleri söylerken sesindeki ahenk Julien'i biraz sinirlendirdi ve:

— Sizinle düelloya geldim, monsieur, deyip işi kestirip attı.

M. Charles de Beauvaisis, hayli düşündükten sonra Julien'in sırtındaki siyah elbisenin biçimini beğenmişti. Hem onu dinliyor, hem de kendi kendine: «Muhakkak Staub'a diktirmiş, diyordu; yelek de hoş, çizmeler güzel, fakat böyle erkenden siyah elbise ne demek?.. Şayet düello edersem iyi nişan almayayım diye olsa gerek...»

Hatırına gelen bu neden yüzünden M. de Beauvaisis tekrar nezaketi ele aldı. Julien'e hemen hemen kendi ayarında bir şahsiyet muamelesi yapıyordu. Konuşma uzadı, zira mesele oldukça nazık bir safhada idi; Julien'in bu derecede gün gibi aşikâr bir gerçeği inkâr etmesi mümkün olamıyordu. Şu anda karşısındaki asil zat, bir gün önce kendisini tahkir eden küstaha benziyor muydu?

Julien gidemiyordu da, çünkü gidecek olursa belki korkmuş sanacaklardı, onun için tartışma uzayıp gidiyordu.

Yalnız, «monsieur» diye vasıflandırıldığına kızan ve kendisini Chevalier de Beauvaisis diye tanıtan adamın çalımını ve gururunu seyrediyordu.

Onun sade, fakat hiç kaybolmayan egoistlikle karışık ağır başlılığı Julien'i imrendiriyordu. M. de Beauvaisis'nin telaffuzu da tuhafına gitmişti... Fakat bütün bu hallerde kavgaya sebep olabilecek hiç bir şey yoktu.

Genç diplomat, şaşılacak bir nezaketle düelloyu kabul etmişti; fakat bir saate yakın bacaklar ayırık, eller oyruk yerle-

rine dayalı, dirseklerine kalkık oturmakta olan emekli üstegmen, dostu M. Sorel'in bir adamla, o adamın kartlarını çalmışlar diye, boşu boşuna mücadele edecek kimselerden olmadığını söyledi.

Julien salonu terk ederken çok sinirliydi. Chevalier de Beauvaisis'nin arabası hazırды, kendisi 'de merdiven başında bekliyordu; bir tesadüf eseri olarak Julien başını kaldırıp da arabacıya bakınca, bir gün önce kendisini tahkir eden küstahın o olduğunu hemen anladı.

Bir anda ceketinin uzun kuyruğundan çekip arabacıyı yere attı, kırbacı çekerek bütün öfkesiyle dövmeye başladı. Öteden iki uşak müdahale ederek arkadaşlarını kurtarmak gayesiyle Julien'e bir iki yumruk salladılar. Bunun üzerine Julien de tabancasıyla derhal ateş etti; uşaklar kaçtılar. Bütün bu vaka bir dakika bile sürmedi.

Chevalier de Beauvaisis de merdivenlerden yavaş yavaş iniyor, o vakur ve asil haliyle: «N'oluyor? N'oluyor?» diye soruyordu. Tabii kendisi de merak içindeydi; fakat çok ilgi göstermesi diplomatlık prensiplerine hiç de uymazdı. Meselenin iç yüzüne nüfuz edince, diplomatlığını bırakmamış fakat alaycı soğukkanlılığı kaybolarak bakışları korkunçlaşmıştı.

Emekli üstegmen, M. de Beauvaisis'nin düello isteğini anladı, fakat o da diplomatlık yaparak bu işe girişmek şerefine dostunda kalmasına gayret etti.

— Bakınız, bunu düello temizler, dedi.

Diplomat da:

— Bana da öyle geliyor! diye karşılık verdi, uşaklarına:

— Kovuyoruz o terbiyesizi, dedi, arabayı biriniz kullanın.

Arabanın kapısı açıldı; Julien tanığı ile birlikte, sonra da şövalye bindiler. M. de Beauvaisis'nin dostlarından birine uğradılar, o adam da düello için sakın ve تنها bir yer seçti. Yolun devamı süresince konuşma gayet iyi geçti. Ancak diplomatın robe de chambre'la gezmesi cidden garip görünüyordu.

Julien: «Bu baylar da asilzade ama, M. de la Mole'e gelenler gibi can sıkıcı değil» diye düşündü; biraz sonra da kendi kendine nedenini buldu: «Bunlar açık saçık sözlerden korkmuyorlar da ondan». Bir gün önce çok beğenilen oyuncu kızların lafı ediliyordu. Dostuyla birlikte M. de Beauvaisis o kadar hayret verici hikâyeler anlatıyor ve dedikodular yapıyorlardı

ki, Julien'le tanıştığı emekli üsteğmen hiç böyle şeyler duymamışlardı. Bereket versin ki, Julien bilgiçlik taslamak aptallığına kapılmadı, konuya yabancılığını samimî bir dille itiraf etti. Onun bu safdil hareketi, şövalyenin dostu ve tanıştığı olan zatın çok hoşuna gitti; o hikâyeleri, dedikoduları uzun uzadıya tatlı dille anlattı.

Julien'i şaşırtan bir durum oldu. «*Corpus Domini*» ayini için sokağın ortasında kurulmakta olan bir dua yeri arabanın durmasını gerektirdi. Bu vesile ile şövalye ve arkadaşı yine bazı tuhaf şeyler anlattılar, söylediklerine bakılacak olursa rahip bir piskoposun oğluydu. Amacı düğün olmaktı. Marquis de la Mole'ün konağında böyle bir sözü kimse sarf edemezdi.

Düello pek çabuk bitti; Julien sadece kolundan hafif yaralandı; yarasına ispiro döktüler ve bir mendille sardılar, Chevalier de Beauvaisis, Julien'e dönmesi için arabasını teklif etti. Julien'in, la Mole konağında oturduğunu söylemesi üzerine genç diplomatla dostu hayretle birbirlerine baktılar. Julien'in tutmuş olduğu araba da ötede bekliyordu, fakat Julien şövalye ile dostunun konuşmalarını kendi tanıştığı emekli üsteğmeninkilere oranla daha çok eğlenceli bulmuştu.

İçinden: «Düello da bu mu? diyordu. Muhakkak ki o mel'un arabacıyı bulabildiğim iyi oldu. Aksi takdirde kahvede uğradığım hakarete katlanmak her halde beni ziyadesiyle sarsacaktı.» Neşeli konuşma iki dost arasında hâlâ devam etmekte idi. Diplomatların her zaman için takındıkları yapma tavırların önemini Julien de anlamakta gecikmedi.

İçinden: «Şu halde, asil olarak dünyaya gelenlerin konuşması, her zaman üzücü bir şey değilmiş demek! Bunlar *Corpus Domini* ayiniyle eğleniyorlar, diyordu. Bir süre müstehcen hikâyeyi de tafsilâtıyla anlatmaktan hiç de sıkılmıyorlar. Tek noksanları, siyasal alanda fikir yürütmek, zira onları tartışmaya akılları ermiyor; buna mukabil nezaketleri ve ifade kudretleri bu noksanlarını telâfiye ziyadesiyle yetiyor». Her halde içinden Julien de onlara karşı bir sempati hissediyordu. «Ah bunlarla her zaman ahabap olmak mümkün olsa!»

Chevalier de Beauvaisis, Julien'den ayrılınca, onun hakkında bilgi edinmeye başladı; her halde öğrenebildikleri pek de aydınlatıcı şeyler değildi.

Kendisini düelloya çağıran adamın kim olduğunu çok merak etmişti; acaba onu yoklasa münasebet alır mıydı? Hakkında edindiği bilgi, o kadar cesaret verici değildi.

Tanığına:

— Fena bir iş, dedi. M. de la Mole'ün sekreteriyle düello edişim, üstelik de buna kartlarımı çalan arabacının sebep olması, itirafı oldukça güç bir şey!.. Şurası muhakkak ki, her-kese gülünç olmak için bir vesile.

Derhal o akşam faaliyete geçerek, Chevailier de Beauvaisis ile dostu, esasen o kadar kibar bir delikanlı sayılmayan M. Sorel'in Marquis de la Mole'ün gayet samimî ahbablarından birinin piçi olduğunu her tarafa yaydılar ve çoğunluğu inandırmakta da zahmet çekmediler. İyileşmek için odasında geçirdiği on beş gün içinde Julien'i genç diplomatla dostu, birkaç kez ~~yok~~lamak nezaketinde bulundular. Operaya hayatında bir defacık gittiğini söyleyen Julien'e:

— Nasıl olur? dediler, gidilecek başka neresi var ki? Çıkacağınız ilk akşam *Comte Ory* operasını görmelisiniz.

Chevalier de Beauvaisis, Julien'e operada o zamanlar pek ün kazanmış olan ünlü şarkıcı Geronimo'yu tanıttı.

Julien ise, şövalyeye yanaşmaya çalışıyordu; ondaki cevheri seziyor, o muammalı azamete ve genç adamın bencilliğine hayran oluyordu. Fakat şövalye, tanıdığı bir asilzadenin kekeleyerek konuşmasını taklide özeniyordu. Oysa, alelade, fakir bir taşralının taklide özenmesi gereken mükemmel tavır ve hareketlerle insanı eğlendiren gülünçlüğü onun gibi bir tek insanda toplanmasına Julien o vakte kadar ömründe hiç rastlamamıştı.

Kendisini operada Chevalier de Beauvaisis'nin yanında gördüler; böyle bir ahbablık, isminin meşhur olmasını sağladı.

M. de la Mole günün birinde, Julien'e:

— Demek oluyor ki, şimdi de Franche-Comté eşrafından, çok samimî dostlarımdan birinin gayrimeşru çocuğu olmuştunuz, öyle mi? dedi.

Julien bu sözün yayılmasından kendisinin hiç bir kabahati olmadığını anlatmak isterken:

— Bir keresteci oğlu ile düello etmek M. de Beauvaisis'ye ağır mı gelmiş? dedi.

M. de la Mole sözünü keserek:

— Anladım, anladım, dedi; bu söz bana yeter; gerisini bana bırakın. İstedğim şeyi yapabilmeniz için yalnız yarım saat yeter. Operada her gün oyun var, saat on bir buçukta koridorlara girerek kibar seyircilerin çıkmasını görün. Muhakkak ki siz daha taşralı hareketlerinizden tamamıyla sıyrıldınız, bunları iyice gidermek gerek. Belki günün birinde iş için sizi büyüklerden birine gönderebilirim; onları yakından görmeniz her halde iyi olur. Operada gişedeki adamlara kendinizi tanı-
tın; biletleriniz hazırdır.

BİR NİKRIŞ NÖBETİ

*Benini terfi etmemi sağlayan efendimin
mafsal ağırları çekmesiydi, yoksa kişisel
hiç bir meziyetim yoktu.*

BERTOLOTTI

Her halde okuyucular Marki'nin böyle gayri resmî hemen hemen dostça ifadesine şaşacaklardır; altı hafta oluyor ki bu mafsal ağırlarından dolayı konağından çıkamıyor.

Mademoiselle de la Mole, annesiyle Hyères'de Markiz'in annesini ziyaret etmişlerdi. Comte Norbert'in, babasının yanına girmesiyle çıkması bir oluyordu; baba ile oğlu birbirlerine karşı iyi olmakla beraber konuşacak bir şey bulamıyorlardı. Yalnız Julien'le kalan M. de la Mole, onun bazı fikirlerine şaşıyordu. Daima gazeteleri Julien'e okutup dinliyordu. Çok geçmeden Julien, Marki'nin ilgi gösterdiği yerleri kendiliğinden keşfetti. Aynı zamanda Markiz'in hiç de sevmediği bir gazete yayınlanıyordu. Marki bu gazeteyi okumamaya yemin etmişti; buna rağmen her gün onun tartışmasını yapıyordu. Julien bu duruma gülüyordu. Marki devrini hiç beğenmediği Titus Livius'un eserlerini hep okutup dinliyordu; burda Julien'in Latince eseri Fransızcaya çevrilmesi onun pek hoşuna gidiyordu.

Marki bir gün, Julien'in hiç de sevmediği o nezaretli edasıyla:

— Azizim Sorel, dedi, eğer kabul ederseniz size bir mavi esvap takdim edeyim: Beni ziyarete geldiğiniz vakitler onu giyersiniz de bu suretle sizi Comte de Chaulne'un küçük kardeşi yani dostum sayın dükün oğlu gibi karşılarım.

Julien önce Marki'nin maksadını sezemedi; derhal, o akşam mavi elbiseyi giyerek onu ziyarete gitti. Buna karşılık Marki de kendisine eşit bir insan muamelesi yaptı. Julien, samimî nezaketin zevkine varanlardandı, ancak seviye farklarını koruyamıyordu. Marki'nin kendisini tatmin için yaptığı şu hareketi gözlemese, bu kadar aşırı saygı karşısında hayretler içerisinde kalırdı. Kendi kendine: «Bu bir deha!» dedi. Niha-

yet ayrılmak maksadıyla ayağa kalktığı zaman Marki, mafsalları yüzünden onu kapıya kadar uğurlayamadığı için üzüldü.

Marki'nin bu hayret verici davranışı üzerinde Julien bir hayli düşündü; acaba benimle alay mı ediyor? dedi. Bu düşünce ile Rahip Pirard'a danışmaya gitti; her halde Marki kadar nazik olmayan rahip cevap vermedi; üstelik de ıslık çalarak başka bahislere daldı. Ertesi gün Julien, siyah ceket ve imzaya hazır evrakla dolu çantasıyla Marki'ye gitti. Her defasındaki gibi karşılandı. Fakat akşama mavi esvabıyla gidince derhal muamele de değişti, tekrar aynı saygı ve nezakete hedef oldu.

Marki:

— Size benim gibi bir ihtiyarı ziyaret etmek hoş geliyor; o halde onu hayatınızda geçmiş ufak tefek olaylar etrafında dolaştırsanız nasıl olur? dedi, fakat teklifsizce, açık ve işin eğlence tarafından başka yöne kaçmadan... Zira eğlenmek de gerçekten lâzım, bu dünyada eğlenmekten başka ne var ki zaten? Bir insan Allahın her gününde savaştan beni sağ çıkaramaz ya, bana da bir milyon lira veremez ya. Buna rağmen şu anda Rivarol şezlongumun başında olsa, ıstırap ve üzüntümü muhakik ki bir saat için unutturabilir. Sürgünde iken Hamburg'da Rivarol'le tanıştım ve sık sık görüştük.

Bunun üzerine Marki, Julien'e Rivarol'ün, Hamburglular için söylediği, fakat onların ancak dördü bir araya gelerek anlayabilecekleri fıkralardan bahsetti.

Görüşecek yalnız bu küçük rahibi kalan Marki onun sohbetini şenlendirmek istedi. Buna göre onun ilgiyle dinleyeceği şeyler bulup söylemek Julien için bir onur meselesi niteliğini almıştı. Her şeyi olduğu gibi anlatması istendiği için kendisi de açıkça konuşmaya karar verdi, fakat iki noktaya değinmedi; önce Marki'yi çok kızdıran bir isme karşı aşırı hayranlık, ikincisi de papaz olabilecek bir zata katiyen yaraşmayan dinsizliği Chevalier de Beauvaisis ile Julien arasında cereyan eden bu basit olay pek eğlenceli oldu. Marki, Julien'i Saint-Honoré sokağındaki kahvede acı acı tahkir eden arabacının kavgasını dinlerken gülmekten gözleri yaşardı. O günlerde efendisiyle koruduğu genç arasında büyük bir samimiyet vardı.

M. de la Mole bu acayip mizaçlı delikanlıya karşı ilgi duydu. İlk zamanlar gönül eğlendirmek için, Julien'in gülünç ta-

raflarını takviye etmek istemişti; fakat sonraları, onun yanlış buluşlarını düzeltmeyi daha uygun buldu. «Öbür taşralılar Paris'e gelince her şeye karşı bir hayranlık beslerler, bu ise kin besliyor. Diğerlerinde fazla gösteriş bulunduğu halde burada gerektiği kadar da yok, ahmaklar bunu aptal yerine koyuyorlar».

Mafsal ağırları soğuklardan dolayı geçmedi, sürüp gitti.

Marki kendi kendine: «Herkesin fino köpeği sevmesi niçin ayıp olmuyor da benim küçük rahiple ilgilenmem ayıp sayılıyor? Kendine özgü düşünceleriyle hiç kimseye benzemeyen bir delikanlı, diye düşünüyordu. Âdeta oğlum gibi bakıyorum; ne kötülük olabilir bunda? Onun sohbetinden zevk almam devam etse ve ilerde, vasiyetnamemde de beş yük liralık miras bıraksam, her halde bu istek bana daha tuzluya patlamaz ya!»

Marki, güvenilir bulduğu gence her gün yeni bir görev veriyordu.

Julien'in içine korku girmişti, çünkü asılzadenin herhangi bir iş üzerine verdiği kararlar hiç de birbirine uymuyordu.

«Herkes benden kuşkuluyor, bu yüzden bana söz gelir» diye düşündü. Bunun üzerine Marki'nin kararlarını deftere geçirip kendisine imzalatıyordu. Ayrıca kendisine bir de yardımcı kâtip buldu ve verilmiş kararları ayrı bir deftere geçirtti. Aynı zamanda, bu deftere büyük mektupların birer sureti de çıkarıldı.

İlk zamanlar Marki, bunu sorumluluktan çekinmenin ve gülünç olmanın son haddi diye nitelendirdi ise de bir ay geçmeden defterin değerini takdir etti. Julien, bir bankerin yanında çalışmış bir yazıcının tutulmasını Marki'ye önerdi; bu adamın işi, Julien'in yönettiği araziden alınan para ile yapılan masrafın çift defter sistemine göre tanzimi idi. Julien'in iyi yönetimiyle Marki kendine ait işleri görüp anladı ve o zamana kadar parasını çalan adamının yardımı olmadan borsada bizzat iki işe girişmek zevkini tattı.

Bir gün genç sekreterine:

- Kendinize üç bin frank ayırın, dedi.
- Monsieur, bundan dolayı iftiraya uğrarım.

Marki, üzülerek:

- Peki, ne yapayım istiyorsunuz? diye sordu.
- Sadece, bu meseleye dair olan kararınızı deftere geçir-

menizi istiyorum. Bu kararınıza göre üç bin frank alırım. Esasen hep bu muhasebe fikrini bana Abbé Pirard öğretti.

Tıpkı Marquis de Moncade'ın¹ kâhyası M. Poisson, efendisine hesap verdiği vakit nasıl dinleniyor idiyse, Marquis de la Mole de kararını aynı asık yüzle deftere geçirdi.

Mavi esvapların altında Julien akşamları meydana çıkınca işten katiyen bahsedilmezdi.

Hayatını anlattığımız gencin çabuk kırılan onuru, Marki'nin iltifatları karşısında bağlılık duygusuna dönüşüyordu. Tam Parislilerin anladığı şekilde Julien duygularına kapılan bir genç değildi, fakat tamamen duygusuz bir canavar da olamazdı; kendisine bu derece müşfik sözler söyleyen ihtiyar alay cerrahının ölümünden beri karşısına kimse çıkmamıştı. Terbiyesi icabı Markiz onun onurunu kırmamaya çok itina gösteriyordu; alay cerrahından bile görmediği bu muameleyi Julien hayretle karşılıyordu. Aynı zamanda alay cerrahının *Légion d'Honneur* nişanıyle övünmesine karşılık Marki'nin birinci rütbe nişanıyle gururlanmamasını takdirle karşıladı. Marki yedi kuşaktan sonraya kadar asıldı.

Bir gün siyah ceketıyla Marki'nin yanına iş maksadıyla giren Julien, sözleriyle onu çok memnun etti; o kadar ki M. de la Mole onu iki saat bırakmadı ve iş adamının borsadan getirdiği birkaç banknotu da vermek istedi.

— Zannederim ki, monsieur, bir kelime söylememe müsaadenizi istirham etmekle saygıda kusur etmiş sayılmam.

— Buyurun, dostum.

— Marki cenaplarından, bu lütuflarını kabul etmeme rıza göstermelerini rica edeceğim. Bu para siyah ceketli kişiye verilmiyor, ancak mavi esvaplı gencin lütfen hoş görülen durumunu belki bozabilir.

Marki'yi derin bir ihtiramla selâmlayıp bakmadan çıktı.

Marki bu hareket ve sözden çok memnun olmuştu. Akşam meseleyi Abbé Pirard'a anlattı.

— Muhterem peder, size meselenin esasını artık açıklayacağım. Julien'in kimin oğlu olduğunu bilirim, bunu size söylememi aramızda bir sır olarak telâkki etmenize sebep yoktur,

1. Marquis de Moncade ile M. Poisson, d'Allainval'in "*L'Ecole des Bourgeois*" adlı komedisinin kişilerindendir. (*Çevirenin notu*)

dedi. İçinden de: «Bu sabah yaptığı hareket cidden asıldı; onu asiller arasına alıyorum» dedi.

Marki iyileşip de kalkınca, Julien'e:

— Size iki ay müsaade, gidip Londra'yı görünüz, dedi. Gelecek olan mektupların üzerini işaretleyip, elçiliğe gidecek evrak arasında size gönderirim. Siz de cevapları yazar ve ait oldukları mektupların içine koyarak yollarsınız. Hesabıma göre bu yüzden işler ancak beş gün gecikecek.

Calais'ye gitmekte olan posta arabası içinde Julien mütemadiyen bu lüzumsuz seyahate şaşmaktaydı.

İngiliz topraklarına çıktığı vakit hissettiği kin ve nefret tarif edilemez. Bonabarte'a karşı olan çılgınca bağlılığını söylemiştik. Onun nazarında her subay bir Sir Hudson Low ve her asılzade Sainte-Hélène faciasına alet olmuş, bu sayede de on yıl nezarette kalmak mükâfatına erişen bir Lort Bathurst idi.

Kendi kendini beğenmenin en aşırı derecesini Londra'da öğrendi. Bazı delikanlı Rus asılzadelerini tanıdı; Julien'e çılgınca:

— Dostum Sorel, diyorlardı, sen büyük şan ve şereflere erişmek için yaratılmışsın, lâkayt hareketlerle önümüzde cereyan eden olaylara değer vermeyişin bizim çaba sarfederek kazanamadığımız bir haslet.

Prens Kasaroff:

— Zamanımızı anlamamış bir adamsınız, diyordu; her zaman sizden istenenin aksini yapınız. İşte yüzyılımızın tek dini. sahte davranışlara ve deliliğe kalkışmayın, zira o takdirde herkes sizden delilik ve yapmacık bekler ki maksat hasıl olmaz.

Prens Kasaroff ile birlikte Julien bir gün Dük de Fitz-Folke'nin salona davet edilmekle şeref kazandı. Bir saat kadar beklediler. Bekleyen daha yirmi kişi arasında Julien'in orda yaptıklarını hâlâ Londra Elçilik kâtipleri anlatırlar... O akşamki hali, hareketi cidden mükemmeldi.

Züppelerin sözlerine değer vermeyerek ünlü Philippe Vane'ı, Lock'tan beri İngiltere'nin yetiştirdiği en büyük filozofu görmek istedi. Philippe Vane yedi yıldır hapisti. Julien: «Bu memlekette asılzadelerin şakası yok!» dedi; Vane'a her türlü iftira ediliyordu.

Julien, onu ziyaret ettiği gün çok neşeli gördü, asılzade-

lere karşı olan kini, üzüntüsünü gideriyordu. Julien hapishaneden çıkarken: «Şu koca İngiltere’de neşeli bir tek adam gördüm, o da bu» dedi.

Vane kendisine: «Müstebitlere en fazla uyan fikir, şüphesiz ki Allah fikridir» demişti.

Filozofun diğer söylediklerini, pek aşırı olduğu için söylemeyeceğiz.

Fransa’ya döndüğünde, M. de la Mole:

— İngiltere’den bana eğlenceli olabilecek ne gibi fikirler getirdiniz bakalım? dedi.

Julien’in susması üzerine, soruyu derhal değiştirip:

— Eğlenceli olsun veya olmasın, ne gibi fikir getirdiniz? diye tekrarladı.

Julien:

-- Önce, dedi, en akıllı İngiliz bile, günde bir saat olsun delidir, o memleketin Allahı olan intihar şeytanı gelip onu bir kez ziyaret eder. İkincisi, İngiltere’ye giren akıl ve deha mutlaka değerinin yüzde yirmi beşini kaybediyor. Üçüncüsü, yer-yüzünde İngiltere kadar güzel manzaralı, insana heyecan ve hayranlık veren bir yer yoktur.

Marki:

— Şimdi söz benim, dedi; bir: Rus elçiliğinde niçin kalıp da, Fransa gönülden savaşa hazırdır, yirmi beş yaşında üç yüz bin genci vardır, diye söz edersiniz? Bu gibi sözlere kralar kızmaz mı sanıyorsunuz?

Julien:

— Diplomatlarımız karşısında adam ne yapacağını şaşırtıyor, dedi. Hepsi de ciddi tartışmalara hazır. Şayet insan gazetelerdeki basmakalıp lâkırdıları tekrarlarsa, budala mevkiine düşüyor. Yepyeni bir şeyden bahsetse bu kez de hepsi şaşırtıp cevap veremeyecek, bakarsınız ertesi gün sabahın saat yedisinde elçilik başkâtibi gelerek: «Dün akşamki sözleriniz münasebetsiz oldu» der.

Marki gülerek:

— Fena değil, dedi. Fakat siz bu derecede ince düşündüğünüz halde, acaba İngiltere’ye ne maksatla gönderildiğinizi kavradınız mı?

Julien:

— Affedersiniz ama, galiba anladım, dedi; oraya her hal-

de, haftada bir gün kralın elçisinin sofrasında yemek yiyeyim diye gittim; elçi cenapları da gerçekten asil, kibar bir zat.

Marki:

— İngiltere'ye gitmeniz, bu nişanı almak içindi, dedi. Siyah ceketi çıkarmanızı istememekle beraber, maviler giyen adamın daha hoş sohbetine de pek alıştım. Belki günün birinde durum değişir, fakat şimdiki halde şunu iyi bilin ki, siz bu nişanı takınca ben, dostum Dük de Chaulnes'un altı aydan beri haberi olmaksızın diplomatik işlerine getirilmiş bir oğlu daha varmış da onu görüyorum diyeceğim.

Marki gayet ciddî bir tavırla devam etti.

— Şunu bilmelisiniz ki, sizi toplumun içinde bulunduğunuz sınıftan çıkarmak fikrinde değilim. Böyle bir iş, hem koruyan, hem de korunan için bir felâket olur. Siz davalarım, uğraşmaktan usanır, yahut da ben sizi istemem de bu konaktan ayrılmanız gerekirse size Rahip Pirard'ınki gibi bir kilise papazlığı elde ederim.

Sonra, duraklayarak, mübalağalı bir tavırla:

— Fazla bir şey beklemeyin, dedi.

Nişan Julien'in gururunu pek okşadı; çenesi açıldı. Alın-ganlığı da azaldı: Her zaman tahkir edildiğini sanmıyor, bazen heyecanın etkisiyle hemen herkesin ağzından kaçabilecek aykırı bir söze anlam vererek kendine çekmiyordu.

Nişan yüzünden tuhaf bir ziyaretle şereflendi, Baron de Valenod kendisini görmeye geldi. Azledilen M. de Rênal'in yerine Verrières Belediye Başkanlığına gelecek olan Baron de Valenod, kendisine tevcih edilen bu baronluk ünvanına teşekkür maksadıyla hükümete gelerek aynı zamanda emirleri de öğrenecekti.

Julien içinden bir hayli güldü, çünkü M. de Valenod, M. de Rênal'in bir jacobin olduğunu söylemişti. Meselenin özü şöyleydi: Seçim arifesinde yeni baron hükümetin adayı idi; ko-yu kralcı olan ilçede büyük seçim toplantısında ise özgürlükçüler M. de Rênal'i tutuyorlardı.

Aralarındaki eski rekabetten dolayı Julien, Madame de Rênal hakkında barondan bir şey öğrenemedi. Nihayet baron, Julien'den, yeni seçimlerde babasının oyunu kendisine vermesini rica etti. Julien de babasına bu mesele için bir mektup yazmayı kabul etti.

— Monsieur le Chevalier, beni Marquis de la Mole'e takdim etmelisiniz.

Julien içinden: «Evet, etmeliyim, fakat senin gibi bir edepsiz nasıl takdim edilir?» dedi. Sonra da barona dönerek:

— Gerçekten, bu konakta benim adım bile geçmez, herhangi bir kimseyi Marki'ye takdim, haddim değildir, dedi.

Julien, Marki'ye her şeyi söylerdi; o akşam Valenod'nun takdim edilmek istediğini ve 1814'ten beri bütün marifetlerini anlattı.

Marki gayet ciddî bir tavırla:

— Yeni baronu yarın bana tanıtırsınız, dedi; yok, yok o kadar da değil, öbür gün için yemeğe çağırırsınız. Yeni belediye başkanlarımızdan biri de o olacak.

Julien, hiç istifini bozmadan:

— O halde, Kimsesizler Yurdu Müdürlüğüne de babamı tayin ettirmenizi istirham ederim, dedi.

Marki gene neşelendi:

— İşte böyle olmalı, dedi; tayin ettirdim gitti, ahlâk dersi vereceğinizi sanıyordum. Çok şükür olgunlaşıyorsunuz.

M. de Valenod, Julien'e, Verrières piyango bayiinin öldüğünü haber vermişti; Julien, o işin M. de Cholin'e, vaktiyle dilekçesini M. de la Mole'ün Verrières'de yattığı odada bulup okuduğu ihtiyar budalaya verdirmenin iyi bir hareket olacağını düşündü.

Maliye Bakanına bu meseleye dair yazdığı mektubu Marki kahkaha ile gülerek imzalamıştı.

M. de Cholin'i tayininden bir süre sonra, vîlâyet milletvekillerini o işin meşhur hendeseci M. Gros'ya verilmesini istemiş olduklarını öğrendi; o cömert adamcağızın tekmil yıllık geliri bin dört yüz franktı. Bunun altı yüzünü de ailesini geçindirsin diye, ölen bayie borç öderdi.

Julien yaptığı işe hayret etti: «Acaba ölen o adamın çocukları ne ile geçiniyorlar?» Bunu düşündükçe içi sızladı. Sonra: «Bu bir şey değil, dedi; istediğini elde etmek için daha kim bilir ne kadar haksızlıklar yapmak ve aynı zamanda onları güzel sözlerle örtmek gerekecekti? Zavallı M. Gros! Onun hakkı olan nişanı ben aldım; acaba şimdi bana o nişanı veren hükümete bu adam hizmet etmeli mi?»

GERÇEK ONURU HANGİ NİŞAN VERİR?

Susayan dev:

— *Suyun beni kandırmıyor, dedi.*

— *Nasıl olur? Bu Diyarbakır'ın en se-
rin kuyusudur.*

Pellico

Bir gün Seine kıyılarındaki güzel Villaquier arazisinden dönüyordu. M. de la Mole bu arazi ile ilgileniyordu, zira, mülkleri içinde yalnız burası ünlü Boniface de la Mole'e ait olmuştu. Konağa geldiği zaman Hyères'den dönen Markiz ilk kızını orda buldu.

Julien artık züppeleşmiş, Paris'te yaşamak sanatını öğrenmişti. Mademoiselle de la Mole'e karşı tam manasıyla soğuk davrandı. Genç kızın ondan neşeyle attan düşüşü hakkında tafsilât istediğini sanki hatırlamıyordu.

Mademoiselle de la Mole onu gürbüzleşmiş, fakat rengini solgun buldu. Vücudunun hareketlerinde, halinde taşralılıktan eser kalmamıştı, ama konuşması için de aynı şeyi söyleyemeyiz: Hâlâ çok ciddî, çok resmî idi. Bütün bu uysal hallere rağmen, gururu sayesinde, konuşması bayağı değildi; yalnız daha birçok lüzumsuz şeylere önem verdiği hissediliyor, fakat söylediğini ispat edecek bir adam olduğu da anlaşıyordu.

Julien'e verdiği nişan dolayısıyla genç kız babasına takılırken, onun hakkında da:

— Pek zeki denilemez, ama akılsız da hiç değil, dedi. Kardeşim la Mole ismini taşıdığı halde, o nişanı sizden on sekiz ay boşuna istemişti.

— Evet ama, Julien'de yeni bir hava var; oysa o bahsettiğiniz la Mole'de bundan eser yok.

M. Luce de Rezt'in geldiğini haber verdiler. Mathilde önüne geçilmez bir esneme ihtiyacı duydu; onu görünce, aklına hep, babasının salonunu dolduran eski müdavimler ve eski şatafatlı elbiseler geliyordu. Paris'te yeniden başlayacağı hayatın

ne kadar can sıkıcı olacağına dair tam bir fikri vardı. Fakat buna rağmen, Hyères'de iken de Paris'i özlüyordu.

— Oysa daha on dokuz yaşındayım, diye düşünüyordu; bütün şu yaldız kaplı budalalar, bunun mutluluk çağı olduğunu sanıyorlar.

Bunu düşünürken de, Provence'a yaptığı seyahat esnasında, konsolun üzerine yığılmış sekiz on kadar yeni şiir kitabına bakıyordu. M. de Croisenois'de Caylus, de Luz diğer dostlarından daha zeki davranmak bedbahtlığına uğramıştı. Güneyin güzel göğü, şiir vesaire hakkında bütün söyleyeceklerini önceden bellemişti.

İçinde derin bir can sıkıntısı ve daha fenası, umutsuzluk okunan o güzel gözleri, Julien'e doğru çevrildi. O hiç olmazsa, ötekilere tamamıyla benzemiyordu.

Yüksek tabakadan kadınların kullandıkları acelecî, kesik ve hiç bir kadında bulunmayan erkekçe bir sesle:

— Monsieur Sorel, bu akşam M. de Retz'in verdiği baloya geliyor musunuz? dedi.

— Mademoiselle, M. le dük ile tanışmak şerefine nail olmadım. (Sanki bu kelimeler ve bu ünvan, kendini beğenmiş taşralının ağzını tirmalıyordu).

— Kardeşime sizi evine götürmesini söylemiş; gelseydiniz, bana Villequier'deki arazi hakkında bilgi verirdiniz, ilkbaharda oraya gitmemizden bahsediliyor. Şatonun oturulacak bir halde ve civarının da söylendiği kadar güzel olup olmadığını öğrenmek isterdim. Lüzumundan çok övülen o kadar çok şey var ki!

Julien cevap vermiyordu. Mathilde, oldukça kesin bir sesle:

— Kardeşimle baloya gelsenize, diye ilâve etti.

Julien saygı ile selâmladı. «Demek bir balonun ortasında bile, bütün aile efradına hesap vermek zorundayım? Öyle ya, bana işlerini gördüğüm için para vermiyorlar mı?» diye düşündü. İçerlediği için şu kelimeleri de ilâve etti: «Hem kızına söylediğim şeyin babasını, kardeşini veya anasını kızdırmaya-cağını da Allah bilir! Bu evin müstebit hükümdarın sarayından zerre kadar farkı yok. Burda hem beş paralık değeri olmayan bir insan olmak, hem de hiç kimseyi gocundurmamak gerekmiş».

Birçok kadın ahabıyla tanıştırmak üzere annesi tarafın-

dan çağırılan Mademoiselle de la Mole'ün yürüyüşünü seyrederek, Julien:

— Şu sırık gibi kız da hiç hoşuma gitmiyor, diye düşündü. Her modayı ifrata geçiriyor; robu omuzlarından sarkıyor... Seyahate çıkmadan öncekinden daha solgun... Şu saçlara bak, o kadar sarı ki, rengi uçmuş! Sanki cam gibi şeffaflaşmış!.. İnsana ne kadar da azametle selâm veriyor, bakıyor! Hareketleri bir kraliçeninkinden farksız!

Mademoiselle de la Mole o anda, salondan çıkmak üzere olan kardeşini çağırıyordu.

Comte Norbert, Julien'e yaklaşarak:

— Azizim Sorel, dedi, bu gece sizi M. de Retz'in balosuna götürmek için nerden gelip alayım? Kendisi sizi de götürmem için bilhassa ısrar etti.

Julien, yere kadar eğilerek selâm verirken:

— Bütün bu lütufları kime borçlu olduğumu çok iyi biliyorum. dedi.

Norbert'in konuşurken kullandığı nezaketli ve hatta ilginç sese kızmak için hiç bir neden bulamayınca, Julien, biraz önceki iltifat edici söze verdiği cevabı bir bakıma bayağıca bularak, kendi kendine kızdı.

O akşam, baloya gittiğinde, Retz konağının ihtişamı karşısında afalladı. Dış kapıdan girilince birinci avlu, üzerinde sarı yıldızlar olan kıpkırmızı bezden yapılmış muazzam bir çadır- la örtülmüştü: Bundan daha zarif bir şey olamazdı. Bu çadırın altında, avlu, çiçek açmış portakal ve zakkum ağaçlarıyla bir koru haline getirilmişti. Saksıları iyice yere gömülmüş olduğundan, portakal ve zakkum ağaçları sanki topraktan çıkıyorlarmış hissini veriyordu. Arabaların geçtiği yola kum dökülmüştü.

Bütün bunlar bizim taşralının gözlerini kamaştırdı. Böyle bir ihtişamı o düşünemezdi bile; bir anda, muhayyilesi coştı ve kızgınlığından eser kalmadı. Baloya giderken Norbert'in neşesine diyecek yoktu, o ise her şeyi karanlık görüyordu; oysa, bahçeye girer girmez roller değişti.

Norbert, bütün bu ihtişam içinde ancak bazı noksanları görüyor ve yalnız onlarla ilgileniyordu. Her şeye ne kadar para gitmiş olabileceğini hesaplıyor ve yüksek bir toplama vardık-

ça Julien onun hemen hemen kıskanacak raddeye geldiğinin ve içerlediğinin farkına varıyordu.

Kendisine gelince, dans edilen ilk salona, büyülenmiş, hayret ve heyecandan hemen hemen şaşkın bir halde girdi. İkinci salonun kapısı hıncahınç doluydu, kalabalığın arasından geçemedi. Bu salon Granata'nın Elhamra sarayı gibi süslenmişti.

Omuzu Julien'in göğsüne dayanan bıyıklı bir genç:

— Balonun kraliçesi odur, bunu kabul etmek gerek, diyor-du.

Yanındaki:

— Bütün kış Paris'in en güzel kızı diye geçinen Mademoiselle Fourmont şimdi ikinciliğe düştüğünü görüyor, diye cevap verdi; hele şunun haline bir bak, ne kadar acayip!..

— Gerçekten, kendini beğendirmek için bütün hünerlerini döküyor. Bak, bak, şu *contredanse*'ta yalnız kalınca nasıl da cilve yaparak gülümsüyor. Doğrusu bu gülümseyişe diyecek yok. Mademoiselle de la Mole kendisini ne kadar beğendiklerinin farkında ammâ, bundan duyduğu zevki hiç de belli etmiyor. Onda sanki konuştuğu kimsenin hoşuna gitmekten korkan bir insan hali var.

— Çok iyi söyledin. İşte insanları büyülemek sanatı buna derler.

Julien, bu büyüleyici güzelliğe malik olan kadını görebilmek için beyhude yere çabalıyordu; zira kendisinden daha uzun boylu olan yedi, sekiz kişi onu görmesine engel oluyordu.

Bıyıklı genç:

— Onun bu kibar davranışında oldukça fındıkçılık da var ha! diye tekrar söze başladı.

— Hele insana ruhunda neler cereyan ettiğini belli edecekmiş gibi bir his uyandırdıkları sırada yavaşca eğilen şu badem gibi mavi gözlere bir bak. Ben bundan daha fettan bir şey görmedim.

Üçüncü bir genç:

— Bak hele, güzel Fourmont onun yanında ne kadar bayağı kalıyor, dedi.

— Onun bu çekingen halinde insana: «Bana lâıyk bir erkek olsaydınız, ben size hoş görünmek için neler yapmazdım!» demek isteyen bir şey var.

Birinci genç:

— İyi ama, şu muhteşem Mathilde'e lâayık olacak o erkek nerde? dedi, bu ancak, yakışıklı, tatlı dilli, sülün gibi yiğit ve en çok yirmi yaşında olan bir hükümdar olabilir.

— Rusya İmparatorunun gayri meşru çocuğı... Mathilde'le evlenince kendisini bir yere kral yaparlar; yahut da sadece, kentli kılığına girmiş bir köylüyü andıran Comte de Thaler...

Kapının önünde duranlar çekildiler ve Julien ancak bu sayede salona girebildi.

«Mademki şu züppeler onu bu kadar güzel buluyorlar, hele bir de ben gözden geçireyim bakalım» diye düşündü. «Hem şu heriflerin mükemmellik dedikleri şeyin de ne demek olduğunu anlarım».

Mathilde'i gözleriyle araştırdığı sırada, genç kız kendisine baktı. Julien, içinden: «İş başına!» dedi; fakat artık öfkesi geçmiş, yalnız yüzündeki ifadede izi kalmıştı. Merakla ilerlerken zevk duyuyordu; Mathilde'in omuz başlarına kadar açık robunun değeri çabucak artıverdi, ama doğrusunu söylemek gerekirse bu artış onun gururunu pek o kadar okşamıyordu. «Güzelliğinde kabına sığmayan bir gençlik var» diye düşündü. Julien'in demin salonun kapısı önünde neler konuştuklarını duyduğu gençler de şimdi Mathilde'le Julien arasında bulunuyordu.

Mathilde ona:

— Siz ki bütün kışı burda geçirdiniz, mösyö, söyleyiniz, mevsimin en güzel balosu bu değil mi? dedi.

Julien cevap vermiyordu.

— Coulon'un bu kadriline bayılıyorum; bu bayanlar da bu hava ile mükemmel dans ediyorlar.

Gençler muhakkak cevap vermesi istenen bu mutlu adamın kim olduğunu görmek için arkalarına döndüler. Julien cevap verdi, ama verdiği cevap kıza cesaret verecek gibi değildi.

— İyi bir hakem olmayı beceremeyeceğim, matmazel; ömrü yazmakla geçen bir insanım. İlk kez bu kadar muhteşem bir baloda bulunuyorum.

Bıyıklı gençler bu sözlere içerlediler.

Mathilde, daha çok belli olan bir ilgiyle:

— Siz kültür sahibi bir adamsınız, Mösyö Sorel, dedi; bütün bu balolara, bütün bu eğlencelere, bir filozof gibi, J. J.

Rousseau gibi bakıyorsunuz da ondan. Bu çılgınlıklara şaşıyorsunuz, kendinizi kaptırmıyorsunuz.

Bu söz Julien'in muhayyilesini söndürmüş ve kalbinden her çeşit kuruntuyu uzaklaştırmıştı. Dudak bükerek, belki de biraz aşırı bir aldirış etmemezlikle:

— Rousseau, yüksek kibarlar âlemi hakkında hüküm vermeye kalkıştığı zaman ben onun aptallaştığını sanıyorum, diye cevap verdi; çünkü o bu toplumu anlamıyordu, bu âlemde sonradan görme bir uşak ruhuyla yer almıştır.

Mathilde, derin bir saygı ile:

— İyi ama, *Contrat Social*'i o yazdı, dedi.

— Bu sonradan görme adam, hem cumhuriyeti över ve monarşinin toptan yıkılmasını ister, hem de bir dük dostlarından birine yol arkadaşlığı etmek için yemekten sonraları yaptığı gezintinin yönünü değiştirecek olsa, sevincinden sarhoş olur.

Mademoiselle de la Mole, ilk kez bilgiçlik etmenin verdiği zevkle kendinden geçmiş bir halde:

— Ha! Evet, dedi, Dük de Luxembourg'un Montmorency' de M. Coindet adında bir zata Paris yolu üzerinde arkadaşlık ettiğini kastediyorsunuz...

Hükümdar Feretrius'un varlığını keşfeden o Akademi üyesi gibi, Mathilde de bilgisini göstermiş olmaktan çocuk gibi sevinliyordu. Julien hâlâ sert ve keskin bir bakışla bakıyordu. Mathilde heyecanlı bir an geçirdi; partönerinin soğuk davranışı karşısında fena halde bozuldu. Her zaman bu etkiyi kendisi başkaları üzerinde yaptığı için büsbütün şaşırdı.

O sırada Le Marquis de Croisenois acele ile Mademoiselle de la Mole'e doğru ilerliyordu. Bir an geldi ki, genç kıza üç adım mesafeye kadar yaklaştı, fakat kalabalıktan yanına sokulamadı. Kalabalık yüzünden ilerleyemediğini belli etmek ister gibi gülümsüyordu. Mathilde'in kuzini olan genç Marquise de Rouvray onun yanındaydı. Markiz, henüz on beş gün önce evlendiği kocasının koluna girmişti. Karısı gibi genç olan Marquis de Rouvray da, sırf noterde düzenlenen birtakım senetlerle evlendiği halde karşısına fevkalâde bir kadın çıkan talihli kocalar gibi budalaca âşıktı. M. de Rouvray, yaşı çok ilerlemiş olan amcası ölünce dük olacaktı.

Marquis de Croisenois kalabalığı yarıp da geçemeyince

Mathilde'e gülümseyerek bakarken, genç kız, gök mavisi iri gözlerini ona ve yanındakilere dikmişti. Mathilde, içinden: «Bütün bu adamlardan daha bayağı ne olabilir? diyordu. İşte benimle evlenmek isteyen Crosenois; halim selim, nazik bir adam, M. de Rouvray gibi onun da kibarlığına diyecek yok. İnsanın canını sıkmasalar, hepsi fena değil. Öyle ya, o da peşimden balya giderken, onun gibi dar kafalı ve hayatından memnun bir adam gibi hareket edecek. Evlendikten bir yıl sonra, arabam, atlarım, roblarım, Paris'e yirmi fersah mesafede şatom, velhasıl her şeyim istediğimden fazla olacak, sonradan görme bir kadın, örneğin bir Comtesse de Roiville'i çatlatacak raddeyi bulacak; bulacak ama, ya sonra ne olacak?..»

Mathilde, umudunu hangisine bağlayacağını bilemiyor, canını sıkılıyordu. Marquis de Croisenois nihayet onun yanına varmaya ve konuşmaya muvaffak oldu; fakat genç kız hülyaya dalmış olduğundan onu dinlemiyordu. Marki'nin ağzından çıkan sözler onun için balonun uğultusuna karışıp gidiyordu. Mathilde elinde olmadan, gözleriyle, kendisinden saygılı, fakat mağrur ve somurtkan bir halde uzaklaşan Julien'i izliyordu. Ortada dönüp dolaşan halktan uzak, bir köşede duran ve memleketinde idam cezasına çarptırıldığından daha önce okuyucularımıza bahsettiğimiz Comte Altamire gözüne ilişti XIV. Louis devrinde, bu kontun akrabalarından biri kont ailesine mensup bir prensle evlenmişti; bu anı sayesinde papazlar kurulunun casuslarından biraz yakayı sıyrırıyordu.

Mathilde «İnsanı diğerlerinden ayıran, üstün yapan bir şey varsa o da ölüm cezasıdır, diye düşündü; para ile elde edilmeyen tek şey odur da ondan¹. Ah! Kendi kendime söylediğim bu söz ne hoş! Ne yazık ki aklıma itibarımı artıracak bir sırada gelmedi».

Mathilde o kadar görgülü bir kızdı ki, konuşma esnasında önceden tasarlanmış bir sözü araya sıkıştırmasına imkân yoktu; fakat kendi kendinden memnun olmayacak, gururlanmayacak kadar da mütevazı değildi. Yüzünde, biraz önceki can sıkıntısı yerine şimdi mutluluk okunuyordu. Kendisine hâlâ

1. Stendhal'in idam cezasına çarptırılmış olmayı büyük ve tek şeref saydığını bir mektubundan anlıyoruz. (*Mektuplar*, cilt III, sayfa 68). (*Çevirenin notu*)

bir şeyler anlatan Marquis de Croisenois, Mathilde'in halindeki bu değişikliğin kendisi yüzünden olduğunu sandığı için çenesi büsbütün açıldı.

Genç kız, kendi kendine:

— Benim bu yerinde sözüme fena yürekli bir adam ne anlam verebilir? dedi. Buna itiraz edecek olanlara verecek cevabım şudur: «Baronluk, kontluk gibi ünvanlar para ile satın alınabilir, madalya verilen bir şeydir; öyle ya, kardeşim son günlerde madalya ile taltif edildi, buna hak kazanmak için ne yaptı sanki? Bunun gibi, rütbe denilen şey de elde edilir. On yıllık bir kıta hayatı yahut Harbiye Bakanının akrabası olmak Norbert gibi bir süvari bölüğü komutanı olmak için yeter. Büyük bir servet mi?... Bu, hiç olmazsa elde edilmesi güç ve güç olduğu için de değeri olan bir şey. Ne tuhaf! Kitaplarda ise hep bunların aksi yazılı... Mamafih, bunun da çaresi yok değil: Büyük bir servet elde edebilmek için insan Rotchild'in kızıyla evlenir, olur biter. Gerçekten, söyleyeceğim sözün derin bir anlamı var. Bir insanın iltimasla elde edemeyeceği tek şey varsa o da ölüm cezasıdır.

Mathilde, M. de Croisenois'ya:

— Comte Altamira'yı tanır mısınız? dedi.

Genç kızın o kadar derin bir rüyadan uyanıyormuş gibi bir hali ve damdan düşercesine sorduğu bu sorunun, zavallı Marki'nin beş dakikadan beri söyledikleriyle o kadar az ilgisi vardı ki, son derece nazik olan bu adam birdenbire afalladı. Oysa Marki, sözü yerinde bir adamdı ve böyle tanınmıştı.

— Mathilde'in acayip tabiatı var, diye düşündü; gerçi bu bir sakıncadır ama, kocasının sosyal durumunu da yükseltecek bir şeydir! Şu Marquis de la Mole'ün işine pek aklım ermiyor; bütün partilerin en ileri gelenleriyle ahabap; bu adamın yaş tahtaya basmasına imkân yok. Hem Mathilde'in bu acayiplikleri bir deha eseri olarak sayılabilir. İnsan doğuştan asil ve çok zengin olursa, deha gülünç görünmez, aksine en büyük bir meziyet sayılır! Zaten Mathilde istediği zaman hem zekâ, hem karakter sahibi, hem de yerinde söz söylemesini bilen bir genç kız olmasını o kadar iyi biliyor ki... İki şeyi birden yapmak çok zor bir iş olduğundan, Marki, Mathilde'in sorusuna kendisinden hiç bir şey katmaksızın, sanki bir dersi ezbere okumuş gibi cevap verdi:

— Kim tanımaz o zavallı Altamira'yı!..

Bunun üzerine, onun hükümete karşı çalışıp da nasıl bir şey başaramayarak gülünç bir duruma düştüğünü, saçmaladığını anlattı.

Mathilde, sanki kendi kendine söylüyormuş gibi:

— Çok saçma, dedi, ama ne de olsa bir cesaret göstermiş ya.

Sonra, fena halde bozulan Marki'ye:

— Ben sahici bir erkek görmek istiyorum, dedi, onu benim yanıma getirsenize!

Comte Altamira, Mademoiselle de la Mole'ün o mağrur ve hemen hemen küstahlık derecesini bulan haline karşı duyduğu hayranlığı en çok belli edenlerden biriydi; ona göre bu genç kız Paris'in en güzel kadınlarından.

M. de Croisenois'ya:

— Bir tahta ne kadar da yakışır! dedikten sonra, hiç nazlanmadan onun yanına gitmek üzere Marki ile beraber yürüdü.

Kibarlar âleminde, hükümeti devirmek için gizlice çalışmak kadar kötü bir şey olmadığını iddia eden kimseler yok değildir; onlara göre böyle bir hareket ihtilâlcilere yaraşan bir şeydir. İyi ama bir iş başaramayan bir ihtilâlciden daha çirkin ne olabilir?

Mathilde, M. de Croisenois'ya göz ucu ile bakarak, Altamira'nın libéralisme'i ile inceden inceye alay ediyordu.

İçinden:

— Baloda bir ihtilâlcı bulunsun, ha! Ne hoş bir tesadüf!.. dedi.

Altamira'yı kara bıyıklarıyla, dinlenen bir aslana benzetiyordu; fakat çok geçmeden, onun kafasında tek bir şeyin bulunduğunun farkına vardı: «Yararlı olmak, yararlı olmak için duyulan hayranlık».

Memleketine parlamento sistemini getirebilecek çareden başka, genç kont hiç bir konuyu dikkate değer bulmazdı. Salona Perulu bir generalin girdiğini görünce, balonun en güzel insanı saydığı Mathilde'in yanından ayrıldı.

Avrupa'dan umudunu kestiğinden, zavallı Altamira, Güney Amerika devletlerinin, günün birinde kuvvetlenerek, kendile-

rine Mirabeau'nun armağan ettiği özgürlüğü bu kıt'aya iade edeceklerini düşünecek raddeye gelmişti¹.

Bıyıklı gençlerden bir grup Mathilde'e yaklaşmıştı. Genç kız Altamira'yı teshir edemediğini pekâlâ görmüş ve onun böyle çekip gitmesine içerlemişti; Perulu generalle konuşurken onun siyah gözlerinin pırıl pırıl parladığını görüyordu. Mademoiselle de la Mole, genç Fransız erkekleri üzerinde, hiç bir rakibinin taklit edemediği bakışlarını o ağır başlı haliyle gezdiriyordu. Kurtulmak umudunun çok olduğunu farzetmese bile, acaba bunlardan hangisi kendisini idama mahkûm ettirmek cesaretini gösterebilir, diye düşünüyordu.

Onun bu acayip bakışı gerçi akli başından gidenlerin koltuklarını kabartıyor, ama diğerlerini kuşkulandırıyor. Bu gibiler, onun, cevap verilmesi güç olan bir söz söylemesinden korkuyorlardı.

Mathilde:

— Doğuştan asil olmak insana yüzlerce meziyet verir ve ben bu meziyetleri görmeyince onuruma dokunur; nitekim Julien için de böyle; yalnız, asalet, insanın ruhunda, ölüm cezasına çarptıran meziyetleri de yok ediyor, diye düşünüyordu.

O anda, Mathilde'in yanbaşında birisi Comte Altamira'nın San Nazaro-Pimentel prensinin ikinci oğlu olduğunu söylüyordu; 1268 yılında başı kesilerek idam edilen Conradin'i kurtarmaya çalışan da Piemontel ailesinden biriydi. Bu aile, Napoli'nin en asil ailelerindendi.

Mathilde, içinden:

— İşte, dedi, benim biraz önceki sözümü hiç de doğrulamayan bir olay: Asalet, insandaki karakter gücünü öldürür, oysa bu olmadan idama mahkûm olunamaz! demiştim. Bu akşam yoksa kısmetim saçmalamaktan mı açıldı? Mademki ben de diğerleri gibi bir kadını, öyle ise, haydi bakalım, dans etmeli. Bir saatten beri bir «galope» dansetmek için ısrar eden Marquis de Croisenois'nın yalvarışına nihayet dayanamadı ve çaresiz kabul etti. Felsefe alanındaki bilgisizliğini unutmak, avunmak, güzel görünmek için elinden geleni yaptı; M. de Croisenois onun bu haline hayran oluyordu.

1. 25 temmuz 1830 ihtilâlinde sonra yazılan bu sayfa 4 ağustosta basılmıştır. (Çevirenin notu)

Fakat dans da, saraya mensup en yakışıklı adamlardan birinin hoşuna gitmek istediği de Mathilde'i avutamadı. Bundan fazla succès yapmak imkânsızdı. Balonun kraliçesi idi, bunu kendisi görüyor, fakat zerre kadar aldırış etmiyordu.

Bir saat sonra, Croisenois kendisini yerine getirirken, içinden:

— Böyle bir adamla evlenecek olursam, tatsız bir hayat sürerim, diyordu... Sonra, mahzun mahzun:

— Paris'ten altı ay uzakta yaşadıktan sonra, bütün Parisli kadınların ağzının suyunu akıtan bir baloda da hayattan zevk almazsam, nerede alırım, bilmem ki? diye ilâve etti. Hem de etrafımda, daha iyi olmasını tasavvur bile edemeyeceğim bir çevre var ve bu çevreyi vücuda getiren insanlar da bana son derece saygı gösteriyorlar. Burada asil olmayan birkaç senato üyesiyle Julien gibi bir veya iki kişi ya var, ya yok.

Bunun üzerine Mathilde, gittikçe kendini daha çok hüzne kaptırarak:

— Hem talih bana ne kadar çok üstünlükler vermiş: Asalet, servet, gençlik, heyhat, her şeyi, mutluluktan başka her şeyi!..

Üstünlüklerimin en çok kuşkulanicacak olanları da yine bu adamların akşamdan beri ağzından düşmeyen meziyetlerim olsa gerek. Akıllı bir kadın olduğumu söylüyorlar, evet doğru, çünkü hepsi de benden korkuyor. Ciddî bir konu üzerinde konuşmaya yanaşmak cesaretini gösterecekler bile, beş dakika sonra hepsinin nefesi kesiliyor ve benim bir saatten beri tekrarladığım şeyi içlerinden biri kavrayacak olursa, kendisini büyük bir keşif yapmış sanıyor. Güzelim, Madame de Staël benim bu üstünlüğüme malik olmak için her şeyi feda ederdi¹, bununla beraber, can sıkıntısından öldüğüm de bir gerçek. Marquis de Croisenois ile evlenip de isim değiştirecek olursam bundan daha az mı sıkılacağım sanki?

İçinden, âdeta ağlamak gelen Mathilde:

— Yarabbim! diye ilâve etti, Marki kusursuz bir adam de-

1. *Madame de Staël* (1766-1817): Fransız romantizmini hazırlayan yazarlardan. Napoléon I.'in hışmına uğradıktan sonra bir süre İsviçre'de oturdu. "*Delphine*" ve "*Corinne*" adında iki romanı ve bir de "*De l'Allemagne*" adında eleştirisi vardır. Mathilde, kendini bu fevkalâde zeki ve bilgili kadına benzetiyor, fakat ondan daha güzel olduğunu da düşünüyor. (*Çevirenin notu*)

ğil mi? O, çağımızın eğitim sisteminin yetiştirdiği en güzel örnek, bir şaheser, insan ona ne zaman başka, hoş, hatta nükteli bir söz söylemekten geri kalmaz; hem cesurdur da...

Bu sözleri söyledikten sonra, gözlerindeki mahzun bakışın yerine şimdi hiddet beliren Mathilde, kendi kendine:

— Ama şu Sorel de acayip bir adam, dedi. Ona bir şey söylemek istediğimi bildirdiğim halde, tenezzül edip de yanıma gelmiyor¹.

1. Stendhal, burada “*De l'Amour*” (Aşk Üzerine) adlı eserindeki kuramını uyguluyor. Mathilde, Madame de Rênal'den daha çabuk âşık oluyor. Genç kız, aşkın ilk aşaması olan “hayranlıktan, takdirden” doğrudan doğruya son aşamasına atılıyor, yani hülya, düşünce vb. gibi aşamalardan geçmiyor. Oysa, Madame de Rênal'in kendi kendisini ne kadar uzun boylu tahlil ettiğini gördük. (Çevirenin notu)

BALO

Kadınların giysilerinin ihtişamı, şamdanların ortalığı nura kavuşturan ziya-sı, mis gibi kokular; ne kadar da çok güzel kollar, omuz başları! Buketler! Rossini'nin insanı kendinden geçiren ha-vaları. Ciceri'nin yağlı boya tabloları! Kendimden geçtim!..

“Uzeri Seyahatnamesi” n den

Marquise de la Mole kızına:

— Bir şey ekzizmişsiniz, dedi, size şunu söyleyeyim ki, bir baloda surat asmak nezaketsizlik sayılır¹.

Mathilde, omursamayarak:

— Bir şeyim yok, yalnız başım ağrıyor; burası çok sıcak, diye cevap verdi.

Tam bu esnada, sanki Mademoiselle de la Mole'ün sözünü doğrulamak içinmiş gibi, ihtiyar Baron da Tolly fenalaşarak yere yuvarlanmasın mı? Baronu alıp götürmek zorunda kaldılar. Ortada kalp sektesi diye bir laf dolaştı ve bu olay baloda tatsız bir havanın esmesine sebep oldu.

Mathilde bu olayla zerre kadar ilgilenmedi. İhtiyarlara ve kötümser kimselere hiç bir zaman aldırış etmemek onda bir huy haline gelmişti. Baronun kalp sektesinden konuşulduğunu duymamak için dansetti; hem ortada kalp sektesi falan da yoktu zaten, çünkü ertesi gün Baron yine ortalıkta görüldü.

Mathilde, bu danstan sonra, kendi kendine yine:

— İyi ama, Monsieur Sorel bir türlü gelmiyor, dedi.

Onu âdeta gözleriyle aradığı sırada, başka bir salonda olduğunu gördü. Şaşılacak şey, Julien'in o kadar tabii görünen o soğuk, durgun hali kaybolmuş gibiydi; artık İngilizler gibi davranmıyordu.

1. Stendhal, “*De l'Amour*” (*Aşk Üzerine*) adlı eserinin XIII. bölümünde kibarlar âleminde yapılan eğlencelerin, ziyafetlerin, baloların, baş döndürücü valslerin ve bol ışıkların aşk alanında insanın ilk adımı atmasını ve ihtirasın doğuşunu kolaylaştırdığını göstermeye çalışır. (*Çevirenin notu*)

Mathilde, içinden:

— Comte Altamira ile, şu benim idam mahkûmu ile konuşuyor, dedi. Gözünde kederli bir ateş yanıyor, kıyafet değiştirerek tanınmadan dolaşan bir kralı andırıyor; bakışlarındaki gurur bir kat daha artmış.

Julien hep Altamira ile konuşa konuşa Mathilde'in bulunduğu tarafa doğru yaklaşıyordu; genç kız, gözlerini ondan ayırmıyor, onun yüzündeki çizgileri, bir insanı ölüm cezasına çarptırılmak şerefine erdiren o büyük meziyetleri arar gibi, inceliyordu.

Julien, Mathilde'in yanından geçerken, Comte Altamira'ya:

— Evet, dedi, Danton tam anlamıyla adammış!

Mathilde, içinden:

— Yarabbim, yoksa o bir Danton mu? dedi, ama Julien'in o kadar kibar bir yüzü var ki! Oysa Danton korkulacak derecede çirkinmiş, hem de, zannedersenem kasabın biriymiş.

Julien henüz onun yanından tamamıyla uzaklaşmamıştı; Mathilde kendisini çağırmakta tereddüt etmedi; bir genç kız için olağanüstü bir soru olduğuna inanarak ve gurur duyarak Julien'e:

— Danton bir kasap değil miydi? diye sordu.

Altamira ile konuşurken gözlerinde parlayan alev hâlâ sönmemiş olan Julien, karşısındakini küçümsediğini hiç de saklamayarak:

— Evet, diye cevap verdi, bazılarına göre öyledir, ama Seine kentinde avukattı.

Sonra, alaycı ve sinsî bir tavırla:

— Yani, matmazel, o da işe burada gördüğüm birçok senato üyeleri gibi başlamış, diye ilâve etti. Mamafih, Danton'un güzel kadınlara göre hiç itibarı olmadığı da doğrudur, zira çok çirkinmiş.

Julien, bu son sözleri çabucak, tuhaf ve hiç de terbiyeli olmayan bir davranışla söylemişti.

Vücudunun üst kısmını hafifçe ve gururla karışık bir tevazu ile önüne doğru eğerek bir an bekledi. Bu haliyle sanki genç kıza:

— Ben size cevap vermek zorundayım, bana bunun için aylık veriyorsunuz, ben sizden aldığım para ile geçinen bir insanım, demek istiyordu.

Gözlerini kaldırıp Mathilde'e bakmaya tenezzül etmiyordu. Oysa, hiddetten fazla açılan iri, güzel gözlerini ona dikmiş olan genç kız bir köleyi andırıyordu. İkisi de bir şey söylemeden böyle durduklarını görünce, nihayet, Julien, emir almak üzere efendisine bakan bir uşak gibi Mathilde'e baktı. Her ne kadar gözleri, genç kızın deminden beri kendisine dikilmiş, tuhaf bakan gözleriyle karşılaştı ise de, buna rağmen bir an önce çekilmek istediğini belli ederek uzaklaştı.

Mathilde, daldığı hülyadan nihayet kurtularak, kendi kendine:

— Kendisi gerçekten bu kadar yakışıklı olsun da, çirkinliği böyle övsün! dedi. Hiç de kendini, hareketlerini iyice düşünmeye yanaşmıyor! Caylus veya Croisenois gibi değil. Şu Sorel'de de, babamın baloda Napoléon'luk tasladığı hali andıran bir şey var.

Mathilde artık Danton'u tamamıyla unutmuştu. İçinden:

— Doğrusu bu akşam içim fena halde sıkılıyor, dedi. Kardeşinin kolunu yakaladı ve her ne kadar bu hareket delikanlının pek hoşuna gitmediyse de, onu baloda bir tur yapmaya zorladı. Julien'in idam mahkûmu ile neler konuştuğunu dinlemek aklına geldi.

Salon hıncahınç kalabalıktı. Buna rağmen genç kız, iki adamın yanına varmayı başardı; onlara iki adım mesafeye yaklaştığı sırada Altamira bir tepsiye elini uzatmış, bir taraftan dondurma alırken, diğer taraftan da, vücudu yarı dönük olarak Julien'e bir şeyler anlatıyordu. Bu esnada, kendi kolunun yanında işlemeli bir kolun uzandığını gördü. İşlemeler dikkatini çeker gibi oldu; bu kolun kime ait olduğunu görmek için iyice arkasına döndü. Daha o anda, o asil ve saf bakışlı siyah gözlerde hafif bir küçümseme beliriverdi. Oldukça yavaş bir sesle Julien'e:

— Şu adamı görüyorsunuz ya, dedi. *** elçisi Prince d'Araceli'dir. Bu sabah Dışişleri Bakanınız Monsieur de Nerval ile görüşerek benim Fransa'dan çıkarılmamı istemiş. İşte, şurada kumar oynuyor. M. de Nerval beni teslim etmeye oldukça taraftar olsa gerek, zira 1816 ihtilâlinde ön ayak olanlar arasında bizden de iki üç kişi vardı. Şayet beni kralıma iade edecek olurlarsa, yirmi dört saate kalmaz astırır. Hem de beni «enseleyecek» olan her halde şu bıyıklı züppelerden biri olur.

Julien, oldukça yüksek sesle:

— Alçaklar! diye bağırdı.

Mathilde, iki adamın konuştuklarını bir hecesini bile kaçırmadan dinliyordu. Artık canı sıkılmıyordu. Comte Altamira:

— O kadar da alçak değiller canım, dedi. Size kendimden bahsetmem, hayalinizde canlı bir örnek uyandırmak içindi. Hele Prince d'Arareli'ye bakın, nasıl da her beş dakikada bir gözleri *Toison d'or* madalyasına kayıyor, bu cici oyuncağı göğsüne takabildiği için keyfine diyecek yok. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu zavallı adam dünyaya gelirken yanlış bir devir seçmiş. Bundan yüz yıl önce, *Toison d'or* madalyasını almak büyük bir şerefmiş, ama o zaman da bu Prince d'Araceli gibilerinin erişecekleri bir şey değilmiş. Bugünse, bir asılzade olup da bu madalyayı almaktan sevinmek için Araceli olmak gerek! O öyle bir adamdır ki, bunu elde edebilmek için, gerekseydi bütün bir kent halkını astırabilirdi.

Julien, merakla:

— Yoksa böyle mi elde etti? dedi.

Altamira, soğuk bir tavırla:

— Tamamıyla böyle değilse de, kendi ülkesinde liberal diye tanınan bir otuz kadar zengin arazi sahibini belki nehre attirmiştir, diye cevap verdi.

Julien yine:

— Vay canavar! dedi.

Büyük bir ilgi ile başını eğen Mademoiselle de la Mole, Julien'e o kadar yaklaşmıştı ki, güzel saçları onun hemen hemen omuzuna değiyordu.

Altamira:

— Çok gençsiniz! dedi. Size Provence eyaletinde evli bir kız kardeşim olduğunu söylemiştim; henüz güzel, iyi kalpli ve uysal bir kadındır; mükemmel bir ev kadınıdır, yuvasına çok bağlıdır, bütün görevlerinde kusur etmez, dindardır da, ama öyle mutaassıp denecek kadar da sofı değildir.

Mademoiselle de la Mole:

— Bu sözleri söylemekle ne demek istiyor, nereye varacak acaba? diye düşündü.

Comte Altamira:

— Kız kardeşim mutludur, diye devam etti; asıl 1815'te

mutluydu. O zamanlar onun Antibes yakınlarında bulunan çiftliğinde saklanmışım; işte o sıralarda Mareşal Ney'in¹ kurşuna dizildiğini öğrenince sevincinden oynamaya başladı.

Beyninden vurulmuşa dönen Julien:

— Nasıl olur? dedi.

Altamira:

— Bu iş böyledir işte, particilik zihniyeti, diye devam etti. XIX. yüzyılda gerçek ihtiras namına bir şey kalmadı artık; Fransa'da insanın bu kadar çok canının sıkılması da bundan ileri geliyor ya. En müthiş zulümler yapılıyor, ama zulüm yapmak maksadıyla değil.

Julien:

— İyi ya! dedi, insan cinayet işledi mi hiç olmazsa bundan zevk duymalı; fenalık yapmakta bir iyi taraf varsa, o da budur ve insan işlediği suçları da ancak bu sayede biraz haklı gösterebilir.

Mademoiselle de la Mole, onurunu korumayı tamamiyle unutmuş bir halde, Altamira ile Julien'in hemen hemen tam ortasında yer almıştı. Koluna girdiği kardeşi, ona itaat etmeye alışık olduğundan, salonun başka bir tarafına bakıyor ve sanki kalabalıktan ilerleyemiyormuş gibi bir tavır takınıyordu.

Altamira:

— Hakkınız var, dedi; insanlar artık her şeyi, hatta adam öldürmeyi bile zevk duymadan yapıyor ve yaptıklarını da unutuyorlar. Size bu baloda, adam öldürdükleri için Tanrının hışmına uğrayacak olan belki on kişi gösterebilirim. Ama bunu kendileri de, elâlem de unutmuştur².

Bunlardan çoğu, köpeklerinin bacağı kırılrsa göz yaşı dökcek kadar üzürlüler. *Père-Lachaise* mezarlığında, Paris'te, kullandığınız hoş deyimle, kabirleri üzerine çiçekler attığımız zaman, bize onların Ortaçağ'daki, gözü hiç bir şeyden yılmayan o pervasız şövalyelerdeki meziyetlere malik olduklarını söylerler ve IV. Henri devrinde yaşamış atalarının cengâverliklerin-

1. *Mareşal Ney*: Napoléon I.'in en büyük komutanlarından biri. (*Çevirenin notu*).

2. Bu sözleri söyleyen, gadre uğramış bir siyaset adamıdır. (Molière'in "*Tartuffe*" adındaki notlarından). (*Çevirenin notu*)

den dem vururlar. Şayet, Prince d'Arceli'nin bütün gayretkeşliğine rağmen ben asılmayacak olur da Paris'te servetimden yararlanmak fırsatını bulursam, size herkesten saygı gören ve zerre kadar vicdan azabı duymayan sekiz, on tane katil ile bir arada yemek yedirmek isterim.

Bu ziyafette insan kanına girmemiş bir siz olacaksınız, bir de ben; fakat, kanlı bir canavar ve Jacobin imiş gibi herkes benden nefret edecek ve küçümseyecek, size gelince, sizi de, haddinizi bilmeyerek kibarlar arasına katılmış olan halktan bir adam olduğunuz için hor göreceklerdir.

Mademoiselle de la Mole:

— Çok doğru, dedi.

Altamira ona hayretle baktı, Julien bakmaya tenezzül etmiyordu.

Comte Altamira:

— Şunun da biliniz ki, diye devam etti; önderi olduğum ihtilâlin başarılammaması, sırf üç kişinin kafasını uçurmadığım ve anahtarı bende bulunan bir kasadaki yedi, sekiz milyonu taraftarlarımıza dağıtmadığım içindir. Bugün beni astırmak için çırpınan ve ihtilâlden önce benimle senli benli konuşan kralım, o üç kişinin kafalarını kestirip kasadaki parayı dağıtsaydım, beni en büyük nişanıyla mükâfatlandırırđı; çünkü bunu göze alsaydım, hiç olmazsa yarı yarıya başarmış olurdum ve bu suretle memleketim de buna göre bir rejime kavuşurdu... Dünyanın hali böyledir işte, bir satranç oyunundan farksız.

Gözleri ateş gibi parlayan Julien:

— Demek o zamanlar henüz oyunu bilmiyormuşsunuz? dedi; şimdi ise... Altamira:

— Şimdi o adamların kafalarını kestirsem de, yine, geçen gün ima ettiğiniz gibi, bir Girondin olamam demek istiyorsunuz, değil mi? diye cevap verdi. Hele düelloda bir adam öldürünüz de ondan sonra görüşürüz; hem bir adamı düelloda öldürmek cellâda teslim edip öldürmekten çok daha az iğrenç bir şey olsa gerektir.

Julien:

— Bana kalırsa, dedi; ülküye ulaşmak için baş vurulan her çare haklıdır; eğer ben böyle naçiz bir adam olacağım yerde, güçlü bir varlık olsaydım, dört kişinin hayatını kurtarmak için üç kişiyi astırmakta tereddüt etmezdim.

Bu sözleri söylerken, gözlerinde şuurun ateşi ve insanların saçma şapan hükümlerine zerre kadar önem vermediğini bildiren bir anlam vardı; parlayan bu gözler, yanibaşında duran Mademoiselle de Mole'ün gözleriyle karşılaştı; fakat bakışlarındaki tiksinti ve küçümseme, yerlerini nezakete ve terbiyeye bırakacakları yerde, sanki bir kat daha arttı. Julien'in bu hali; genç kızın pek fenasına gitti; fakat onu aklından çıkarmak da artık elinde değildi; kardeşini de sürükleyerek, öfke ile uzaklaştı.

İçinden:

— «Punch» içmem ve çok dansetmem gerek dedi; burada bulunan erkeklerin en yakışıklı olanlarını seçeceğim ve her ne pahasına olursa olsun baloda herkesi kendimle ilgilendireceğim. Hah! Şu meşhur küstah, Comte de Fervaques de tam zamanında yetişti.

Mathilde, Kontla dansetmeyi kabul etti ve dönmeye başladılar.

Genç kız:

— Bakalım hangimiz daha çok küstahlık edeceğiz, diye düşündü; ama onunla iyiden iyiye alay edebilmem için konuş-turmam gerek.

Biraz sonra, diğer bütün dans edenler âdet yerini bulsun diye ortalıkta dolaşıyorlardı. Çünkü hiç kimse Mathilde'nin o iğneleyici nüktelerinden bir tanesini kaçırmak istemiyordu.

M. de Fervaques ne söyleyeceğini şaşıyor ve aklına düşünce değil, ancak birtakım kibarca sözler geldiğinden, yüzünü ekşitip duruyordu; sinirli bir halde olan Mathilde ona karşı insafsızca davrandı; fakat bu yüzden de bir düşman kazandı. Sabaha kadar dans etti ve bitkin bir halde eve döndü. Fakat, arabada, kalan bir parçacık gücünü de kendisini kederlendiren ve bedbaht eden düşüncelere kaptırmak için kullandı. Julien ona aldırış etmemiştir, ama kendisinin ona aldırış etmemesi elinde olan bir şey değildi.

Julien'in mutluluğuna diyecek yoktu; müziğin, çiçeklerin, güzel kadınların, velhasıl etrafını saran zarafetin etkisiyle farkında olmadan mestolmuş, hele kendisi için yükselişler, onurlar, başkaları için de özgürlük hülyaları kurmak onu büsbütün coşturmuştu.

Konta:

— Ne güzel balo, hiç bir eksiği yok, dedi.

Altamira:

— Evet, her şeyi tamam, ama düşünce eksik, diye cevap verdi.

Altamira'nın yüzünde, terbiye gereği gizlenildiği için daha çok acı veren bir küçümseme belli oluyordu.

— Siz buradasınız ya, Monsieur le Comte! Düşünce yine ihtilâlcî değil mi?

— Beni buraya bir asilzade, bir kont olduğum için çağır-dılar. Yoksa sizin salonlarınızda düşünce denilen şeye karşı kin beslerler. Onlara göre düşüncenin bir vodvil şarkısından daha üstün olmaması gerektir; ancak böyle olursa onu iyi karşı-larlar, mükâfatlandırırılar. İyi ama, düşünen bir adamın söz-lerinde enerji ve yenilik bulacak olursanız, ona HAYASIZ dam-gasını vurursunuz. Courier'ye bu adı veren sizin yargıçlarınız-dan biri değil mi? Onu da Béranger gibi hapse attınız. Sizin memleketinizde düşünce bakımından ne kadar değerli insan varsa, papazlar kurulu tarafından ceza mahkemesine sevk olun-muştur, kibarlar da bunu alkışlıyor.

Sizin bu köhne toplumunuz her şeyden önce gösterişe, gör-güye önem veriyor da ondan... Sizler hiç bir zaman askerlik alanındaki cesarettten öteye gidemeyeceksiniz; Murat gibi ge-neraller yetiştirirsiniz, amma sizden hiç bir zaman bir Washing-ton çıkamaz. Ben Fransa'da nereye baksam bir kendini beğen-mişlikten, azametden başka şey göremiyorum. Konuşurken bir şeyler uydurmaya kalkışan bir kimse ağzından ihtiyatsız bir söz kaçırmıyordu mi, artık konuğu olduğu evin sahibi bunu bir onur meselesi yapar, namusuna dil uzatıldı sayar.

Tam bu sözleri söylerken, Kontun Julien'i de evine bıra-kacak olan arabası la Mole konağının önünde durdu. Julien bu ihtilâlcîye âdeta âşık olmuştu. Altamira ona, her halde iyice kanaat getirdikten sonra: «Sizde Fransızlara özgü o hafifmeş-replik yok, yararlı olmak prensibinin ne demek olduğunu an-lyorsunuz». diyerek büyük bir iltifatta bulunmuştu. Şu garip rastlantıya bakınız ki, Julien M. Casimir Delavigne'in «*Marino Falero*» adlı trajedisini bu olaydan iki gün önce seyretmişti.

Bizim isyan eden halk çocuğu, içinden:

— İsrail Bertuccio, silâhhanede çalışan şu alelâde oduncu bile, bütün bu asil Venediklilerden daha çok karakter sahibi değil mi? diyordu; oysa, bunların kökleri 700 yılına, yani Charlemagne'dan yüz yıl ötesine kadar uzanıyor. Retz'in bu akşamki balosunda gördüklerimizden en asilinin kökü uzansa uzansa XIII. yüzyıla kadar uzanır. İşte, doğuştan o kadar büyük, fakat karakterce o kadar silik olan¹ bu Venedikli asilzadelerin ortasında en çok anılan insan yine de İsrail'dir.

Bir ihtilâl olur ve sosyetenin bol keseden dağıttığı tüm ünvanlar yıkılıp gider, bakarsın bir yerde adamın biri çıkar, kellesini koltuğunun altına almasını bildiği için bir atılımda yükselebilir... Öyle zamanlar olur ki, insan zekâsının bile hükmü kalmaz...

Valenodların, Rênallerin hüküm sürdükleri bu devirde olsaydı Danton ne kadar geri kalırdı, kraliyet savcısının belki de yardımcısı bile olamazdı...

Ben de söylüyorum yahu! Danton bu devirde yaşasaydı kendini papazlar kuruluna satardı; bakan olurdu, çünkü, öyle ya, o da, o koca Danton da çalmamış mı? Mirabeau da satılmışın biri imiş. Napoléon İtalya'da milyonlar çalmış; çalmamış olsaydı, o da Pichegru gibi parasızlık yüzünden yoluna devam edemezdi. İçlerinde hiç çalmayan biri varsa o da la Fayette'dir.

Julien: «Çalmalı mı, satılmış bir adam olmalı mı?» diye düşündü. Zihni birdenbire bu soruya saplandı kaldı. O andan sonra, bütün geceyi büyük Fransız İhtilâli tarihini okumakla geçirdi.

Ertesi sabah, kütüphanede Marki'nin mektuplarını yazarken, hâlâ Comte Altamira ile konuştuklarını düşünüyordu.

Uzun uzun hayale daldıktan sonra, içinden:

— Öyle ya, dedi, bu İspanyol devrimcileri cinayetler işleyerek halkın durumunu da tehlikeye sokmuş olsalardı, onları böyle kolayca temizlemek mümkün olmazdı. Bunlar mağrur ve geveze birer çocuktan başka bir şey değilmiş...

Birdenbire, uykudan uyanırmışçasına:

1. "Fakat, karakterce o kadar silik olan" kelimelerini eser basılırken çıkar kendisi çıkarmıştır. (Çevirenin notu)

— Benim gibi, diye bağırdı. Hayatta hiç olmazsa bir kez olsun cesaret gösteren, ortaya atılarak harekete geçen o zavallılar hakkında hüküm verebilmek yetkisini kendimde bulabilmem için ben kendim sanki hangi zor işi başardım? Ben, iyice karnını doyurup da sofradan kalkarken: «Yarın yemek yemeyeceğim». diye bağırarak bir adama benziyorum; ama bu beni bugünkü gibi cesur ve neşeli olmaktan hiç bir zaman alıkoymayacak. İnsan acaba büyük bir iş başarırken neler hisseder?.. Bu işler öyle tabanca çekmeye falan benzemez...

Julien'in bu yüksek düşünceleri, Mademoiselle de la Mole'nün ansızın kütüphaneye girmesiyle dağıldı. Yenilmesini bilen Danton'un, Mirabeau'nun ve Carnot'un meziyetlerine o kadar çok hayran oluyordu ve bu hayranlığın etkisiyle o kadar coşmuştu ki, gözleri genç kıza dikili olduğu halde akıllı başka yerde idi, ona selâm vermiyor, hemen hemen görmüyordu. Nihayet, fal taşı gibi açılan gözleri Mathilde'i görünce, bakışlarındaki o ateş de sönüverdi. Mademoiselle de la Mole içi sızlayarak bunun farkına vardı.

Genç kız Julien'den Vély'nin, en üst rafta bulunan «*Histoire de France*»¹ adlı eserinin birinci cildini istedi; bu da Julien'i gidip iki merdivenden en büyük olanını getirmek zorunda bıraktı; cildi aradı buldu, Mathilde'e verdi, fakat akıllı hâlâ başka yerde idi. Böyle dalgın dalgın merdiveni yerine götürürken dirseği kütüphanenin camlarından birine çarptı; cam parçalarının yere düşmesiyle nihayet kendine geldi. Derhal Mademoiselle de la Mole'den özür diledi; gerçi terbiyeli hareket etmek istedi, fazlası elinden gelmedi. Mathilde onu rahatsız ettiğini, onun konuşmaktansa yine deminki düşüncelerine dalmayı tercih edeceğini açıkça anladı. Julien'e iyice baktıktan sonra yavaşça çekilip gitti. Julien ise o anda onun nasıl yürüdüğünü seyreliyordu. Bir gece önceki o muhteşem kıyafetiyle şimdiki sade giyinişi arasındaki çelişki hoşuna gitti. Genç kızın balodaki yüzüyle şu andaki yüzü arasındaki fark da hemen hemen aynı derecede göze çarpacak kadardı. Dük de Retz'in konağında o kadar azametli davranan genç kız şimdi kuzu gibi, yalvarırcasına bakıyordu. Julien, içinden:

— Gerçekten, dedi, bu siyah rob onun vücudunun güzelli-

1. Fransa Tarihi. (Çevirenin notu)

ğini daha iyi meydana çıkarıyor. Bir kraliçe gibi duruşu var; iyi ama, acaba neden böyle siyahlara bürünmüş, yas mı tutuyor? Birine onun neden yas tuttuğunu soracak olursam; belki de yine bir pot kırmış olurum.

Julien'in coşkunluğu artık çoktan geçmişti. İçinden:

— Bu sabah yazdığım mektupların hepsini gözden geçirmem gerek; Allah bilir ne kadar yanlış vardır, kaç tane budalaca şey yazmışımdır, dedi.

Bu mektuplardan ilkinin zoraki bir dikkatle okuduğu sırada, yanı başında ipekli bir robun hışıltısını duydu; derhal döndü; Mademoiselle de la Mole, yazı masasının iki adım ötesinde durmuş, gülüyordu. Bir kez daha hülyaya dalmaktan alıkonmak Julien'i kızdırdı.

Mathilde'e gelince, o, kendisinin bu gencin gözünde zerre kadar değeri olmadığını biraz önce acı acı hissetmişti; işte bu gülmesi de şaşkınlığını ve canının sıkıldığını belli etmemek içindi, bunu başardı:

— Kuşkusuz, çok enteresan bir şey düşünüyorsunuz, Monsieur Sorel. Sakın Monsieur la Comte Altamira'yı Paris'e kadar getiren ihtilâle dair bir hikâye olmasın? Kuzum, ne olur, bana ne düşündüğünüzü söyleyin, öğrenmek istiyorum, sabrım tükendi artık; merak etmeyin, kimseye söylemem, yemin ediyorum!

Kulaklarına inanamıyor, bu kelimenin kendi ağzından çıktığına kendisi de şaşıyordu. Nasıl olur, kendisinden aşağı olan bir adama nasıl olur da yalvarırdı! Büsbütün artan telâşını belli etmemek için, biraz hafifmeşrep bir tavırla:

— Her zaman o kadar soğuk bir adam olan siz, nasıl oldu da böyle Michel-Angello'nun eserlerindeki gibi bir çeşit peygamber, düşünceler deryasına dalmış bir insan oldunuz? diye ilâve etti.

Bu aşırı ve kişiliğini ilgilendiren şeyler üzerinde sorulan soru karşısında onuru kırılan Julien yine zıvanadan çıktı ve gittikçe korkunç bir hal alan bir tavırla birdenbire:

— Danton para çalmakla sanki iyi mi etti? dedi. Piemonte ve İspanya ihtilâlcilerinin cinayetler işleyerek halkı tehlikeli bir duruma sokmaları doğru bir hareket mi oldu? Ciğeri beş para etmeyen kimselere ordunun en yüksek mevkilerini, tüm

madalyalarını vermek! Bu madalyaları takan insanlar sonra nasıl olur da kralın yine bir gün tahtına dönmesinden korkmazlar? Torino kentinin hazinesini yağma ettirmek gerekli miydi?

Julien, Mathilde'e korkunç bir tavırla yaklaşarak:

— Velhasıl, matmazel, dedi, yeryüzünden cehaleti ve cinayeti kaldırmak isteyen adamın, bir fırtına gibi geçip rasgele kötülük etmesi mi gerekiyor?..

KRALİÇE MARGUERITE

Ey aşk! Bize, çılgınlıklar etmeden durduğın bir zevk var mı?

Portekizli bir rahibenin
mektuplarından

Julien yazdığı mektupları tekrar gözden geçirdi. Konağın çanı yemek vaktinin geldiğini haber verdiği zaman, içinden:

— Kim bilir, şu Paris'in yapma bebeği beni ne kadar gülünç bulmuştur, dedi; düşündüklerimi olduğu gibi ona söylemem ne delilik! Ama belki de sandığım kadar büyük bir delilik de değildir. O esnada doğruyu söylemek bana en çok yakışan hareketti.

O da ne diye gelip sanki özel hayatıma ait şeyler üzerinde soru sorar? Böyle bir soru sorması, benim işlerime burnunu sokması demektir. Bunu yapmakla o, görgü koşullarının dışına çıkmış oldu. Babasının maaşlı adamı isem, Danton hakkındaki düşüncelerimi ona söylemek zorunda değilim ya!

Yemek salonuna geldiğinde Julien, Mademoiselle de la Mole'ü büyük yas elbisesiyle görünce öfkesini unutuverdi; hele aileden başka hiç kimsenin siyah elbise giymediğini görmek onun büsbütün dikkatini çekti.

Yemekten sonra, sabahtan beri benliğini kavrayan o coşkunluk krizi tamamıyla geçti. Çok şükür ki, Latince bilen Akademi üyesi de yemeğe davetli olanlar arasında idi. Julien, içinden:

— İşte benimle en az alay edecek adam, dedi, eğer tahmin ettiğim gibi, Mademoiselle de la Mole'e böyle yaşlara bürünmesinin nedenini sormam bir patavatsızlıksa.

Mathilde, Julien'e tuhaf tuhaf bakıyordu. Genç adam, kendi kendine:

— İşte, dedi, bu ülkedeki kadınların kendilerini beğendirmek için yaptıkları cilveler. Madame de Rênal bana söylemişti bunları. Mathilde bu sabah benimle konuşmak istedi, ama yüz vermedim. Bu yüzden onun gözünde değerim arttı. Kuşku-

suz şeytan bu işte bir şey kaybetmiş olmuyor. İleride, onun bu azametli hali, insanı küçümsemesi, taşı gedğine koyar, öcünü alır. Elinden geleni yapsın bakalım! Kaybettiğim kadınla bunun arasında ne büyük fark var! O ne tabîlik, o ne saflıktı? Onun ne düşündüğünü kendisinden önce bilirdim; bu düşüncelerin nasıl doğduğunu gördüm, onun kalbinde bana rakip olan bir şeyi varsa, o da çocuklarının ölmesinden korkması idi; onun sevgisi makul ve doğaldı, hatta ıstırap çektiğim halde bana bile tatlı geliyordu. Aptallık etmişim. Paris'i gözümde büyüterek o temiz yürekli kadının değerini bilmemişim.

Yarabbim, ne büyük fark! Bütün bu hayallerden sonra burada ne buldum? Kupkuru ve azametli bir gurur, izzetinefsin bin bir çeşidi; hepsi bu kadar.

Sofradan kalkıyorlardı. Julien, kendi kendine:

— Bizim Akademi üyesini başkası elimden almasın, dedi.

Bahçeye çıkarlarken ona yaklaştı, uysal ve yumuşak bir tavır takındı, onun «*Hernani*»ye¹ karşı olan öfkesine katıldı.

— Bugün de kral emirnamelerle istediğini hapse attırabilseydi!.. dedi.

Akademi üyesi Talma'vari² bir jestle:

— Nerede o günler! dedi, haddine mi düşmüş, cesaret edemezdi.

Bir çiçekten bahsederlerken, Julien, Virgilius'un «*Bahçıvan Türküleri*» adlı eserinden birkaç kelime söyledi ve rahip Delile' in mısralarına üstün mısra olmadığını iddia etti. Velhasıl, Akademi üyesinin gözüne girmek için elinden geldiği kadar dalkavukluk etti. Bunun üzerine son derece aldırış etmez bir tavırla ona:

— Mademoiselle de la Mole'ün galiba kendisine miras bırakan bir amcası öldü, onun yasını tutmak için böyle karalara bürünmüş olsa gerek? dedi.

Akademi üyesi, birdenbire durarak:

— Ne? dedi, nasıl olur, bu evde oturasınız da onun deliliğini bilmeyesiniz? Doğrusu, annesinin onun bu gibi hareketlerini hoş görmesi tuhaf şey; fakat, söz aramızda, bu evin insan-

1. *Hernani*: Victor Hugo'nun yazdığı dramlardan biri. Bu eserin 1830'da ilk kez oynandığı akşam, tiyatrodaki klasiklerle romantikler arasında kavga çıktı. Bu tarihsel olay, Fransız edebiyatında bir dönüm noktası olmuştur.

2. Büyük Fransız trajedi artisti. (*Çevirenin notu*)

larında karakter ve irade namına bir şey yoktur. Mademoiselle Mathilde'de var ya, hepsi için yeter; o diğerlerinin hepsini bu sayede önüne katmış sürüyor. Bugün 30 nisan!

Akademi üyesi Julien'e dilinin altında bir şey varmış gibi anlamlı bakarak durdu. Julien de elinden geldiği kadar zekice bir tavır takınarak gülümsedi. İçinden:

— Bütün bir ev halkına tahakküm etmek, siyah bir rob giymek ve 30 nisan arasında ne gibi bir ilişki olabilir? dedi. Ben, sandığımdan da patavatsızın biriyim galiba.

Akademi üyesine:

— Size itiraf ederim ki... derken bakışlarında ona soru sormaya devam eden bir anlam vardı.

Akademi üyesi, kibarca doya doya konuşmak için eline fırsat geçtiğini görünce:

— Bahçede bir tur yapalım, dedi. Ne diyorsunuz! 30 nisan 1574'te olanı bilmemeniz mümkün mü?

Julien, hayretle:

— Nerede?

— Grève meydanında.

Julien o kadar şaşmıştı ki, bu kelimeleri duyduğu halde yine bir şey sezemedi. Bir facianın anlatıldığını merakla beklemek onun karakterine o kadar uygun bir şeydi ki, gözleri pırıl pırıl parlamaya başladı; konuşan bir kimsenin de kendisini dinleyenin böyle heyecanlandığını görmesi elbette ki çok hoşuna gider. Dinlemekten henüz kulakları pas tutmamış olan birini bulduğuna son derece sevinen Akademi üyesi, Julien'e zamanının en yakışıklı delikanlısı Boniface de la Mole ile Pienmonte'li bir asilzade olan dostu Annibal de Cocconasso'nun 30 nisan 1574'te Grève meydanında kafalarının nasıl kesildiğini anlattı. Boniface de la Mole kraliçe Marguerite de Navarre'in çıldırasıye sevdiği âşığı imiş.

Bu sözleri söyledikten sonra, akademi üyesi:

— Dikkat ettinizse, Mademoiselle de la Mole'ün adı da «Mathilde-Marguerite»dir, diye ilâve etti. Boniface de la Mole aynı zamanda Dük d'Alençon'un gözde adamlarından biri ve sonradan IV. Henri olan Navarre kralının, yani âşığı olduğu kadının kocasının canciğer ahabası imiş. 1574 yılı karnavalının son günü, bütün saray halkı, Saint-Germain'de ölmek üzere olan zavallı kral IX. Charles'ın etrafında toplanmış, Boniface

de la Mole Kraliçe Catherine de Médicis'in sarayda birer mahpus gibi tuttuğu prensleri, yani dostlarını kaçırmak istemiş, Saint-Germain sarayının etrafını çevreleyen duvarlara iki atlı saldırmış, Dük d'Alençon korkmuş ve bu yüzden Boniface de la Mole'ü cellâda teslim etmişler.

Fakat, Mademoiselle Mathilde'e en çok dokunan bir şey varsa, o da, bundan yedi, sekiz yıl önce, daha henüz on iki yaşında iken, bana itiraf ettiği gibi, evet on iki yaşında iken, çünkü o kafalı bir kızdır, kafalı!..

Bu sözleri söyledikten sonra, Akademi üyesi gözlerini göçe kaldırarak ilâve etti:

— Onun bu siyasî felâkette en çok dikkatini çeken şey Kraliçe Marguerite de Navarre'in Grève meydanında bir evde saklanarak cellâttan sevgilisinin başını istemiş olmasıdır. Ertesi gün, gece yarısında, bu kesik başı arabasına almış ve gidip Montmartre tepesinin eteğinde bulunan küçük bir kiliseye eliyle gömmüş.

Bu tarihî vak'a Julien'e dokunmuştu.

— Nasıl olur? diye bağırdı.

— Mademoiselle Mathilde kardeşinden nefret eder, çünkü, gördüğünüz gibi, o bu eski hikâyeye zerre kadar aldırış etmez ve 30 nisanda yas falan tutmaz. Bu mahut tarihî işkenceden beri ve Boniface de la Mole'in Coconasso'ya karşı olan candan dostluğunu anmak amacıyledir ki bu aileye mensup her erkek onun adını taşır; bu Coconasso'nun adı da, İtalyanların çoğu gibi, Annibal imiş.

Akademi üyesi, sesini biraz alçaltarak:

— Bu Coconasso, IX. Charles'ın bizzat söylediğine bakılırsa, 24 ağustos 1572 tarihî gününün en azılı katillerinden biriymiş... İyi ama azizim Sorel, nasıl oluyor da, siz ki bu konağın adamlarındansınız, bu şeyleri bilmiyorsunuz?

— Demek sofrada Mademoiselle de la Mole kardeşini iki kez Annibal diye bunun için çağırmıştı? Ben de yanlış duyduğumu sanmışım.

— Bu bir sitemdi. Annesinin bu gibi deliliklere müsaade etmesi tuhaf... Bu koca kızla evlenecek olan adam bu deliliklerin daha kim bilir nicelerini görecek!

Bundan sonra Akademi üyesi, genç kız hakkında daha beş, altı alaycı cümle sarfetti. Gözlerinde parlayan sevinç ve lâubala-

lilik, Julien'in fenasına gitti.

— İşte, iki uşak karşı karşıya geçmiş, efendilerimiz hakkında atıp tutuyoruz, diye düşündü. Fakat bu akademi üyesinden her şey beklenir.

Bir gün, Julien onun Marquise de la Mole'ün önünde diz çökmüş, taşrada oturan bir yeğeni için tütün bayiliği dilediğini görmüştü. O akşam, bir zamanlar Elisa'nın yaptığı gibi, Mademoiselle de la Mole'ün, Julien'e yaranmaya çalışan ve ufak tefek bir kız olan oda hizmetçisi, ona, hanımın öyle sanıldığı gibi gösteriş olsun diye siyah elbise giymediğini söyledi. Bu acayiplik, genç kızın yaradılışından ileri geliyordu. Devrinin en akıllı kraliçesinin sevdiği o adama, dostlarını özgürlüğe kavuşturmak uğrunda can veren Boniface de la Mole'e karşı gerçekten bir sevgi besliyordu. Hem de ne dostlar! Hanedanının en büyük prensi ve IV. Henri.

Madame de Rênal'in her hareketinde göze çarpan o gerçek tabiiğine alışmış olan Julien, Paris'in bütün kadınlarının hareketlerini birer yapmacık diye karşılıyordu; hele biraz güzel olacak olursa, artık onlara söyleyecek bir şey bulamıyordu. Mademoiselle de la Mole ise bu kadınlardan ayrı idi.

Julien, onun davranışındaki asilliğin verdiği güzelliği artık duygusuzluk diye karşılamamaya başlamıştı. Kendisiyle ilkbaharın güzel günlerinde, bahçede, salonun açık duran pencereleri altında dolaşan Mademoiselle de la Mole'le birçok kez uzun uzun konuştu. Bir gün, Mathilde ona, d'Aubigné'nin tarihini, Brantome'in eserini okuduğunu söyledi. Julien: «Ne acayip kitaplar okuyor; oysa, annesi onun Walter Scott'un serüven romanlarını okumasına bile müsaade etmiyor!» diye düşündü.

Yine bir gün, Mathilde ona, zevkten parlayan bir hayranlığının içten geldiğini belli eden gözlerle bakarak, l'Etoile'in anılarında okuduğu ve III. Henri devrinde yaşamış bir kadını anlattı: Kocasının kendisini aldattığını gören bu kadın, onu hançerle öldürmüştü.

Bu sözler Julien'in gururunu okşuyordu. Etrafındakilerden o kadar saygı gören akademi üyesinin dediğine göre bütün ev halkına dediğini yaptıran bu genç kız, onunla hemen hemen dostluğa benzeyen bir tavırla konuşmaya tenezzül ediyordu.

Çok geçmeden, Julien:

— Yanılmışım, diye düşündü, buna samimilik demezler,

onu böyle konuşturan şey içini dökmek için duyduğu ihtiyaç, yoksa ben, trajedilerde efendilerinin dertlerini dinleyen bir nedimden, bir sırdaştan başka bir şey değilim. Ben bu ailede bir bilgin diye geçiniyorum. Brantome'in, d'Aubigné'in ve l'Etoile'in eserlerini okumak farz oldu. O zaman Mademoiselle de la Mole'ün anlattığı olaylardan hiç olmazsa bir iki tanesine itiraz edebilirim. Böyle giderse sadece onun sırlarını dinleyen bir insan durumundan kurtulamam, buna bir son vermem gerek.

Hem o kadar azametli, hem de alçakgönüllü olan bu kızla Julien arasında cereyan eden konuşmalar yavaş yavaş ilginç bir hal aldı. Genç adam isyan etmiş bir halk çocuğu olduğunu unutuyor, Mathilde'i bilgili, hatta makul buluyordu. Bahçede anlattığı düşünceleri, salonda söylediklerinden çok daha başka idi. Bazen, Julien'le konuşurken gösterdiği heyecan ve açık sözlük, her zamanki o azametli, o soğuk haliyle çelişiyordu.

Bir gün Julien'e, zekâdan ve heyecandan parlayan gözlerini dikerek:

— *Ligue Savaşları*¹ Fransa tarihinin kahramanlıklarla dolu bir devridir dedi. O zamanlar, herkes istediği şeyi elde etmek, mensup olduğu partiyi galip çıkarmak uğrunda çarpışmış, yoksa imparatorunuzun devrinde olduğu gibi sadece bir madalya ile taltif edilmek için değil. Şunu kabul ediniz ki, o zaman daha az bencillik, daha az aşağılık varmış. O devri severim vesselâm.

Julien:

— Boniface de la Mole de o devrin kahramanı imiş, değil mi? dedi.

— Değilse de, hiç olmazsa sevilmiş; hem onun gibi sevilmek de her halde tatlı olsa gerektir. Zamanımızda yaşayan kadınlardan hangisi sevgilisinin kesik başına elini değdirmekten dehşet duymaz?

Madame de la Mole kızını çağırdı. İkiyüzlülüğün yararlı olabilmesi için gizlenmesi gerekir; işte, Julien de, anlaşıldığı gibi, Napoléon'a karşı duyduğu hayranlığı biraz belli etmişti.

Bahçede yalnız başına kalınca, kendi kendine:

1. *Ligue Savaşları*: XVI. yüzyılda Dük de Guise'le taraftarlarının Protestanlara karşı yaptıkları kanlı mücadele. (*Çevirenin notu*)

— İşte, bu insanların bize büyük üstünlüklerini yapan şey de bu, dedi. Atalarının tarihi onları bayağı duyguların üstüne çıkarıyor; hem bizim gibi birdüziye ne ile geçineceklerini düşünmek zorunda da değiller!

Sonra acı acı:

— Bizimkisi de yaşamak mı? diye ilâve etti. Ben, bu gibi yüksek duygular üzerinde akıl yürütecek güçte değilim. Her halde bunları pek iyi anlayamıyorum. Benim hayatım birbirini izleyen ikiyüzlülüklerden ibaret; ekmeğimi rahat rahat sağlamak için bin franklık bir gelirim yok da ondan.

Koşa koşa Julien'in yanına dönen Mathilde:

— Ne düşünüyorsunuz burada böyle, mösyö? dedi.

Bu soruşta bir içtenlik vardı; hem Mathilde, nefes nefese koşarak tekrar Julien'in yanına gelmişti. Julien de, kendini küçük görmekten artık usanmıştı. Bu kadar zengin bir insana fakirlikten bahsederken fena halde kızardı. Sesindeki mağrur tonla, bunları anlatmaktan maksatlı bir şey dilemek olmadığını iyice sezdirmeye çalıştı. Bugünkü kadar Mathilde'in gözüne hiç güzel görünmemişti; genç kız, onda çoğu zaman bulunmayan duygulu ve olduğu gibi görünen bir davranış gördü.

O akşamdan sonra henüz bir ay geçmemişti ki, Julien la Mole konağının bahçesinde düşünceli düşünceli dolaşıyordu; fakat yüzünde artık, aşağılık duygusunun verdiği o haşinlik ve filozofça gurur kalmamıştı. Kardeşiyle konuşurken sözde ayağını incittiğini söyleyen Mademoiselle de la Mole'ü biraz önce salonun kapısına kadar götürmüş, dönüyordu.

Kendi kendine:

— Koluma ne de tuhaf yaslanıyordu! dedi, ya ben aptalın biriyim; yahut da gerçekten beni beğeniyor? Gururum yüzünden çektiğim ıstıraplardan bahsettiğim zamanlar bile beni usul usul dinliyor! Oysa, herkese karşı ne kadar kibirli! Onun benimle baş başa kaldığı zamanlar yüzündeki tatlılığı ötekiler görecektir olsa şaşarlar. Bu samimiyetin içten geldiğine, başka hiç kimseye böyle davranmadığına zerre kadar kuşum yok.

Julien, Mathilde'in kendisine karşı gösterdiği bu acayip dostluğu gözünde büyütmemeye çalışıyordu. Bu dostluğu kendisi de bir mütarekeye, silâhları bırakmadan yapılan bir mütarekeye benzetiyordu. Her gün buluştukları zaman, bir gün önceki hemen hemen samimî denilecek tavrı takınmadan, iç-

lerinden: «Bugün de acaba yine dost mu olacağız?» diyorlardı. Söyledikleri ilk cümleler bir incir çekirdeği doldurmayacak kadar önemsiz şeylerdi. Her ikisi de yalnız şekle dikkat ediyorlardı. Julien, bu mağrur kızın bir kez hakaretine uğrar da ona haddini bildirmeyecek olursa, artık yakayı ele vereceğini, mahvolacağını anlamıştı. İçinden:

— Aramız açılacaksa, bari şimdiden, gururumun meşru haklarını savunarak açılsın, daha iyi, öyle ya; onuruma karşı borçlu olduğum en küçük bir görevden kaçınacak olursam, sonra birtakım hor görmelerle mücadele ederek darılmak kaç para eder?

Bir gün, genç kız konuşurken, Julien onun sözünü birdenbire keserek:

— Mademoiselle de la Mole'ün babasının sekreterine verilecek bir emri mi var? dedi; emirlerini dinlemek ve saygı ile yerine getirmek görevidir; hem kendilerine söylenecek başkaca en küçük bir sözü bile yoktur. Ona, düşüncelerini anlatsın diye bir aylık verilmiyor.

Birbirlerine karşı takındıkları bu tavır ve Julien'in zihnini kurcalayan acayip birtakım kuşklar, o kadar muhteşem olan, fakat içinde her şeyden korkulan, en küçük bir şaka bile münasebetsizlik sayılan bu salonda, ilk zamanlardaki can sıkıntısını dağıttı.

Julien:

— Beni sevmesi garip bir şey olur, diye söylenmeye devam etti. Sevsin veya sevmesin, bütün ev halkını ve herkesi çok Marquis de Croisenois'yi tiril tiril titreten akıllı bir kız ve bu kız da bana samimî bir sırdaşlık ediyor. Marquis de Croisenois, ne kadar da terbiyeli, uysal, mert ve asilliğin ve servetin bütün nimetlerine malik; bu nimetlerden ben bir tanesine malik olsam sevincimden içim içime sığmaz! Mathilde'i çıldırasuya seviyor, yani bir Parisli ne kadar sevebilirse o kadar seviyor, onunla evlenecek. M. de la Mole, evlenme mukavelesinin hazırlanması için iki tarafın noterine bana kaç tane mektup yazdırdı! Ben ki, sabahları kalem elimde mektup yazarken kendimi o kadar aşağı hissediyorum, arası iki saat geçince, burada, bahçede, o kadar sevimli olan bu gence galip geliyorum; çünkü, kızın beni ona tercih ettiği besbelli. Kim bilir, belki de, ondan ileride kocası olacak diye nefret ediyor.

Bu kadar mağrur bir insan bu da beklenir. Bana karşı gayet iyi muamele etmesi de, kendisinden aşağı seviyede bir sırdaş olduğum için olsa gerek.

Yok canım, ya ben deliyim, yahut da bu kızın bana eğilimi var, kendini sevdirmeye çalışıyor; ben ona karşı soğuk davran-dıkça, saygıda kusur etmedikçe, o benim üstüme düşüyor. Belki de gösteriş olsun diye, bile bile böyle hareket ediyor; iyi ama, birdenbire karşısına çıktığım zaman gözlerinin parlamasını görüyorum. Yoksa Parisli kadınlar duygularını gizlemek, olduğu gibi görünmemek hususunda bu kadar mı usta? Bana ne? Gerçekten öyle olmasa da, bana karşı sadece böyle görün-se de ne çıkar, bundan yararlanmak, zevk almak gerek. Yarab-bim, ne kadar da güzel! Bana sık sık öyle tatlı bakıyor ki, bu anlarda iri mavi gözlerini yakından seyretmeye doyamıyorum! Bu bahar nerede, bildir ki bahar nerede? O zamanlar üç yüz tane fena yürekli ve pis ikiyüzlü insanın ortasında, ancak ka-rakterinin güçlü oluşu sayesinde yaşayabilirdim. Hem kendim de onlardan aşağı kalmazdım ya.

Kuşkulandığı günlerde, Julien:

— Bu kız benimle alay ediyor, diyordu. Beni oyuncak gi-bi kullanmak için kardeşiyle birlik olmuş. İyi ama, enerjik bir genç olmadığı için kardeşini de adam yerine koymuyor! Bana: «Kardeşim cesur bir adamdır, ama hepsi bu kadar, de-di. Hem onun bu cesareti de ancak İspanyolun kılıcı karşısın-da kendini gösterir. Paris'te her şeyden korkar, her şeyde ken-disi için gülünç olmak tehlikesi görür. Modaya ait tek bir dü-şünce onun kafasında yer etmez». Comte Norbert'i bu itham-lara karşı hep ben savunmak zorunda kalıyorum. On dokuz yaşında bir kız! İnsan hiç bu yaşta, tasarladığı ikiyüzlülük pla-nına her an harfi harfine bağlı kalabilir mi?

Diğer taraftan, Mademoiselle de la Mole, iri mavi gözle-riyle bana tuhaf tuhaf bakınca, kardeşi hep uzaklaşıyor. Bu beni kuşkulandırıyor; kız kardeşinin, evin «uşaklarından» bi-rine yüz vermesinin, onunla ilgilenmesinin onuruna dokunması gerekmez mi? Öyle ya, Dük de Chaulnes benden bahsederken «uşak» kelimesini kullanmıyor mu? Bunu hatırlayınca, Julien kızdı ve kızınca da diğer bütün duyguları kayboluverdi. Yoksa şu bunak Dük'ün böyle konuşması eski biçim üsluba olan düş-künlüğünden mi ileri geliyor?

Julien bir kaplan gibi hiddetle bakmaya devam ederek:

— Kim ne derse desin, güzel kız vesselâm, dedi. Onu elde edeceğim, sonra da kaçacağım; beni kaçırmaktan alıkoymak isteyenin vay haline!

Bu düşünce Julien'in kafasına saplandı, tek işi bu oldu; artık başka şey düşünemez bir hale geldi. Günleri birer saat gibi gelip geçiyordu...

Her an kendini ciddî bir işe vermeyi istiyor, fakat hep derin bir hülyaya dalıyor, bir çeyrek saat sonra kalbi hırsla çarparak, zihni perişan bir halde kendine geliyor, fakat yine şu düşünceye takılıyordu: Beni seviyor mu?..

BİR KIZIN TAHAKKÜMÜ

Onun güzelliğine hayranım, fakat zekâsından korkarım.

MÉRIMÉE

Julien: «Ah! ne olurdu, onu sevmeye lâyük olsaydım! Ah! şu siyah elbiseli sekreter kılığından bir kurtulabilseydim!» diye, Mathilde'in güzelliğini gözünde büyötmeye, yahut ailesinin doğuştan olan asaletine, genç kızın Julien uğrunda aldırış etmediğı bu asalete gıpta etmekle geçirdiğı vakti, salonda olup bitenleri incelemeye kullansaydı, onun böyle etrafındakilere tahakküm etmesinin nedenini bulurdu. Birisi Mademoiselle de la Mole'ün hoşuna gitmeyecek bir şey yapsa, genç kız onu öyle ölçülü, görünüşte o kadar kibar, o kadar yerinde bir alayla cezalandırırdı ki, onun hışmına uğrayan bu insanın yarası, bu olay aklına geldikçe büyöydü. O kadar ki, açılan bu yara, alay edilen bir kimsenin onurunda avunmaz bir acı yaratırdı. Ailesinin diğerk kişilerinin o kadar üstüne düştükleri, son derece arzu ettikleri şeylere zerre kadar önem vermediğı için onların gözüne daima soğukkanlı bir insan gibi görünüyordu. Asılzadelerin salonlarına girip çıkmak ve lafını etmek hoş bir şeydir ama, hepsi bu kadar, başka bir zevk falan duyulmaz. Bu salonlarda görölen tam bir anlamsızlık, ikiyeüzölölüğe zorlayan beylik sözler, insanın içini kaldıracak, midesini bulandıracak kadar tatlıdır. Sadece nezaket, ancak ilk günlerde bir şey ifade eder. Julien bunun farkındaydı; önceleri hayran olmuştu, fakat şimdi ilk kez hayret ediyordu. İçinden:

— Nezaket denilen şey, diyordu, kaba saba hareketlerin insanda uyandıracacağı öfkenin giderilmiş biçiminden ibaretmiş.

Mathilde'in çoğı zaman canı sıkılıyordu; kim bilir, belki de nerede olsa yine böyle sıkılacaktı. İşte bu gibi anlarında, ığneleyici bir nükte hazırlamakla vakit geçirmek onun için bir çeşit eğlence ve gerçek bir zevkti.

Marquis de Croisenois'ya, Comte de Caylus'e ve daha son derece kibar birkaç gence umut vermesi, belki de sadece canı

alay etmek istediği için ve karşısında büyükannesiyle, büyükbabasından, akademi üyesinden ve onlara dalkavukluk eden birkaç aşağılık kimseden daha çok beğendikleri bulunsun diye idi. Bunlar Mathilde'e göre yeni birtakım alaylara, nüktelere ve sile olmaktan başka bir işe yarayacak kimseler değildi.

Mathilde'i severiz ama, üzülererek itiraf edelim ki, bu gençlerden birçok mektuplar almış ve bazılarına da cevap vermişti. Mamafih derhal ilâve edelim ki, bu zamanın bütün kızları böyle değildir, bu bir istisnadır. Asil ailelere mensup kızların eğitim ve öğrenim gördükleri Sacré-Coeur manastırında okuyanlar genellikle Mathilde gibi ihtiyatsız değildirler.

Bir gün, Marquis de Crosenois Mathilde'e, kendisine yazdığı ve ismini lekeleyebilecek olan bu mektubu iade etti. Böyle ihtiyatlı bir harekette bulunmakla, Marki genç kızın gözüne gireceğini umuyordu. Fakat Mathilde'in böyle öteye beriye mektuplar yazması zaten ihtiyatsız hareketlerde bulunmaktan, tehlikeden hoşlandığı içindi. Kaderle oynamaktan zevk duyuyordu. Marki ile altı hafta dargın kaldı bu yüzden.

Aslında Mathilde bu gençlerden aldığı mektuplarla gönlünü eğlendiriyordu; hem ona göre, bütün bu mektupların birbirinden farkı yoktu. Hepsinde de aynı sonsuz, aynı hazin aşktan bahsediliyordu. Kuzinine:

— Hepsi de Haçlı seferine hazır; aynı derecede fütursuz birer erkek, diyordu, bundan tatsız, bundan daha saçma bir şey var mıdır acaba? İşte, ömrüm oldukça bana gelecek olan mektuplar demek hep bu cinsten olacak! Bu gibi mektupların ifadesi, ancak yirmi yılda bir, modaya göre değişir. İmparatorluk zamanında her halde bu kadar renksiz değillerdi. O zamanlar bütün bu asilzadeler «gerçek» büyüklüğü olan işler başarmışlar, yahut bu işlerin nasıl başarıldığını hiç olmazsa görmüşler. N... Dükü, yani dayım, Wagram savaşında bulunmuş.

Mathilde'in kuzini Mademoiselle de Sainte-Hérédite:

— Savaşta kılıç sallamak için zekâ, incelik gerek mi sanki? Hem kazaen savaşmış olsalar da, bundan o kadar sık bahsederler ki, dedi.

— İyi ya işte! Bu hikâyeler benim hoşuma gidiyor. Gerçek bir «savaşta», Napoléon'un o her birinde on bin er öldürülen savaşlarından birinde bulunmak, bir adamın ne kadar yiğit olduğunu gösterir. Tehlikeye atılmak insanın ruhunu yükseltir

ve şu bana tapan biçarelerin içinde bunaldıkları iç sıkıntısını giderir; hem bu iç sıkıntısı da bulaşıcı bir hastalık gibidir ha! Bu gençlerin hangisinin aklından büyük iş başarmak düşüncesi geçer? İşleri güçleri benimle evlenmeyi başarmak için uğraşmak; ne büyük iş! Öyle ya, ben zengin bir kızım, babam da damadını yüksek mevkilere çıkaracak durumda... Ah, ne olur, bari biraz beni eğlendirecek bir damat bulsa!

Mathilde'in canlı, keskin ve pitoreks görüşü yüzünden ağzının da bozulduğunu görüyoruz. Çoğu zaman onun tek bir sözü kehânet sayılıyordu. Mathilde'in etrafında dolaşmak bir çeşit moda haline gelmemiş olsaydı, dostları belki de ona, bu tarzda konuşmasının bir kadına yakışmayacak kadar açık olduğunu hemen hemen itiraf etmekten çekinmeyeceklerdi.

Mathilde'e gelince, o da Boulogne ormanında atla gezinen bu yakışıklı gençlere karşı doğrusu haksızlık ediyordu. Geleceği dehşetle değil, —zira pek güçlü bir duygu olurdu— fakat onun başında nadiren rastlanan bir tiksinti ile görüyordu.

Ne eksigi vardı? Servet, doğuştan asalet, zekâ, herkesin söylediğine ve kendisinin de inandığına bakılırsa güzellik, velhasıl hiç bir şeyi, talih ondan hiç bir şeyi esirgememişti.

İşte, Julien'le dolaşmaktan hoşlanmaya başladığı zaman, Saint-Germain mahallesinin en çok gıpta edilen ve ileride büyük bir mirasa konacak olan kızının zihnini kurcalayan düşünceler bunlardı. Mathilde, Julien'in gururu karşısında şaşırđı; bu küçük kasabalının ne kadar becerikli olduğunu görünce hayran oldu. «Günün birinde o da Rahip Maury gibi piskopos olabilecek» diye düşündü.

Arası çok geçmeden, kahramanımızın onun düşüncelerinden çoğunu samimî ve tasarlanmış olmayan bir şekilde kabul etmesi Mathilde'i düşündürmeye başladı; onunla neler konuştuğunu kuzinine en küçük ayrıntılarına varıncaya kadar anlıyor, fakat buna rağmen iyice belirtmediğini sanıyordu.

Birdenbire aklında bir düşünce şimşek gibi çaktı: Bir gün, inanılmaz bir sevinçle, kendi kendine:

— Mutluyum, onu seviyorum, dedi. Evet, seviyorum, seviyorum, besbelli! Benim yaşımda, güzel, akıllı bir kız heyecan duyarsa, bu aşk değil de nedir? Ne yapsam boş, Croisenois'yi, Caylus'ü, velhasıl topunu sevmemek imkânı yok. Evet, onlar belki kusursuz erkekler ama, ne yapayım ki canımı sıkıyorlar.

Mathilde'in aklından «*Manon Lescaut*» da, «*Nouvelle Héloïse*» de, «*Lettres d'une Religieuse Portugaise*» de ve daha birçok romanlarda okuduğu aşk tasvirleri birer birer geçti. Tabii bahis konusu olan şey gerçek aşk, büyük aşktı; yoksa onun yanında ve onun gibi asil bir kıza alelade aşk, geçici aşk yakışmazdı. Mathilde aşk kelimesini ancak Fransa'da III. Henri ve Bossompierre devrinde rastlanan o kahramanca duygu için kullanıyordu. O, öyle bir aşktı ki, engeller karşısında kolay kolay boyun eğmez ve insana büyük işler gördürürdü¹. Ne yazık ki, bugün de Kraliçe Catherine de Médicis, yahut XIII. Louis devrinde olduğu gibi gerçek bir saray hayatı, bir saray çevresi yok! Ben kendimi en cüretli ve en asil hareketleri yapacak güçte hissediyorum. XIII. Louis gibi duygulu bir erkek ayaklarıma kapanacak olsa, ben onun uğrunda neler yapmam!

Baron de Tolly'nin sık sık söylediği gibi, onu Vendée eyaletine götürürdüm, oradan işe başlayarak ülkesini, tahtını kurtarırdı; o zaman ortada ferman merman kalmazdı... Hem Julien de bana yardım ederdi. Nesi eksik sanki? Bir asalet ünvanı ve bir de servet. Bu ünvanı elde eder, serveti de kazanırdı. Croisnois'nın hiç bir eksikliği yok; ömrü oldukça o hep yarı müfrit kral taraftarı, yarı liberal bir düğ, velhasıl, harekete geçmek gerektiği zaman çene çalan, aşırı hareketlerden daima kaçan ve «Bu yüzden de her yerde ikinci derecede bir adam olmaksızın kurtulamayacak» bir kimse olarak kalacaktır.

Hangi büyük iş vardır ki, başlangıçta aşırı sayılmasın? Sıradan insanlar, bu gibi büyük işlerin ancak başarıldıktan sonra yapılabileceğine kanaat getirirler. Evet, kalbimde artık aşk bütün mucizeleriyle hüküm sürecek; bunu içimi yakan, varlığımı harekete getiren ateşten anlıyorum. Allah'ın bana bu lütufta bulunması gerekti, buna hak kazanmıştım. Bütün varlıklarını, bütün meziyetleri bu tek insana beyhude yere bahşedecek değil ya! Mutluluğum, bana lâıyk bir mutluluk olacak. Her günüm, daha öncekinin soğuk bir hava içinde tekrarından ibaret kalmayacak. Sosyal bakımdan benden o kadar uzak bir adamı sevmek bile cüretli ve asil bir hareket. İyi ama, bakalım her zaman bana lâıyk olacak mı? Çünkü onda bir zaaf görecektim ol-

1. Bucci nüshasında, yazar: "O aşk, hayatta bir eğlence değil, hayatı değiştiren, ona renk veren bir duyguydu..." kelimelerini ilâve etmiştir. (Çevirenin notu)

Sam, derhal bırakıveririm. Benim gibi asil ve söylediklerine göre yaradılıştan kahraman olan bir kız (bunu söyleyen babası idi), öyle aptalca hareket etmemelidir.

Şayet Marquis de Croisenois ile evlenecek olsaydım bu duruma düşmeyecek miydim? Kuzinlerimin o kadar nefret ettiğim o mutluluklarının bir eşine ben de kavuşacaktım. Zavallı Marki'nin bana neler söyleyeceğini ve ona ne cevaplar vereceğimi daha önceden bilecektim. İnsanı can sıkıntısından esneten bir aşk nedir? Buna katlanmaktansa bir manastıra kaplanmak daha iyi olur. Benim için de, kuzinlerimin en küçüğü için olduğu gibi, bir nikâh mukavelesi yapılarak, karşı tarafın noteri bir gün önce son bir şart koşmadığı takdirde büyükannemle büyükbabam torunlarının mürüvvetini görerek göz yaşı dökceklerdir.

YOKSA O BİR DANTON MU?

Bugün, Henri IV. adıyla Fransa tahtını işgal eden Navarre kralıyla çok geçmeden evlenen halamı Güzel Marguerite de Valois'da yaradılıştan bir heyecan ihtiyacı vardı. Bu sevimli prensesin tabiatının gizli yanını da kumar oynamak ihtiyacı teşkil ediyordu; kardeşleriyle daha on altı yaşından itibaren yaptığı bütün kavgalar ve barışmalar hep bundan ileri gelmiştir. İyi ama, bir kız, kumarda neyi kaybedebilir? Her halde en değerli olan şeyini; yani, onurunu ve tüm itibarını.

Charles IX.'un gayri meşru çocuğu
Dük d'Angoulême'in anılarından

«Julien'le benim aramda evlenme mukavelesi imzalamak, noter falan olmayacak; her şey mertçe, kahramanca olacak, her şey rastlantıya bağlı kalacak. O bir de asil olsaydı, benim aşkım, Marguerite de Valois'nın, zamanın en üstün adamı Boniface de la Mole'e karşı beslediği o büyük aşktan farksız olurdu. Eğer bu saray çevresinde bulunan genç erkekler bu kadar «kibarsalar» ve biraz acayip bir manzaradan bahsedilince benizleri atıyorsa, kabahat bende mi? Yunanistan'a, yahut Amerika'ya küçük bir seyahat yapacak olsalar, artık kendilerini cesaretin son derecesini göstermiş sanırlar; kaldı ki, bu seyahatlerde tek başına gezmekten korkarlar, hep bir arada dolaşırlar. Yalnız kalır kalmaz ödleri kopar, aslında gülünç olmaktan korkarlar, yoksa karşılarına çıkacak olan bedevînin mızrağından değil; gülünç olmak korkusu onları belli eder.

«Oysa, benim küçük Julien'im, bunun aksine her işi tek başına yapmaktan hoşlanıyor. Başkalarından iltimas ve yardım istemek, bu herkese benzemeyen imtiyazlı yaratığın aklından bile geçmiyor. Başkalarını adam yerine koymadığı içindir ki, o benim gözümde büyüyor.

«O, bu fakirliğiyle bir de asil olsaydı, âşık olmam sadece bir budalalık sayılır, dengini bulamamış derlerdi; ben böylesini istemezdim; bu olayda, büyük aşkların asıl niteliği noksan

kalırdı: Yani aşılabacak engelin son derece büyük olması ve sonunun nereye varacağını kestiremeden bir işe atılmak».

Mademoiselle de la Mole bu tatlı düşüncelere o kadar dalmıştı ki, ertesi gün, farkında bile olmadan, Julien'i Marquis de Croisenois'ya ve kardeşine övdü. Ve övmek hususunda o kadar ileri gitti ki, iki genç alındılar. Kardeşi:

— Bu kadar çok cerbezeli olan bu gençten sakının, diye bağırdı; günün birinde ihtilâl yine patlak verecek olursa, hepimizin kellesini giyotinde uçurtur.

Mathilde cevap vermekten çekindi, fakat cerbeze kelimesinden o kadar ürken Marquis de Croisenois ile kardeşini alaya almak hususunda vakit kaybetmedi. Gerçekte onların bu tarzda konuşmaları, beklenmedik bir şeyle karşılaşmak, şaşırmak korkusundan ileri geliyordu...

— Hep o, baylar, hep o gülünç olmak korkusu, maalesef 1816'da geberen o canavar.

M. de la Mole: «Bir memlekette iki parti oldu mu, orada, artık gülünç olmak yoktur». derdi.

Kızı bu düşüncüyü kavramıştı. Julien'in düşmanlarına:

— Velhasıl, baylar, dedi, sizler ömrünüz oldukça korkudan kurtulamayacaksınız; sonra da, bir gün bakacaksınız, size:

«SENİ KORKUTAN ŞEY KURT DEĞİL, KURDUN GÖLGESİYDİ».

Diyecekler.

Mathilde biraz sonra onların yanından ayrıldı. Kardeşinin sarfettiği sözler aklına geldikçe tüyleri diken diken oluyordu; Comte Norbert onu hayli meraka düşürmüştü; fakat daha ertesi gün, bu sözleri, övmenin en aşırı şekli, diye yorumlamakta gecikmedi.

— Enerji namına bir şey kalmayan bu devirde, Julien'in enerjisi onları korkutuyor. Kardeşimin söylediklerini ona bildireceğim; bakalım ne cevap verecek. Fakat bunu söylemek için onun gözlerinin heyecanla parladığı anlardan birini seçeceğim. Böyle olursa, bana yalan söyleyemez.

Uzun uzun, belli etmeyecek şekilde hülyaya daldıktan sonra:

— O, belki de bir Danton olur? diye ilâve etti. Ne yapalım! İhtilâl de yeniden başlar. O zaman acaba Croisenois ile kardeşim ne yaparlar? Alın yazılarında ne varsa onu. Asil bir

şekilde boyun eğmek. Onlar, boğazlarını tevekkülle, kahramanca bıçağa uzatan birer koyundan başka bir şey olamazlar. Can verirken bile korkacakları tek şey, zevksizlik olur. Oysa, benim küçük Julien'im, yakayı kurtarmak için bir parçacık umudu bile olsa, kendisini tutuklayacak ihtilâlcinin beynine kurşunu sıkar. Onun, zevksizlikle itham olunmaktan korkusu yok.

Bu son kelimeyi söyler söylemez Mathilde'i düşünce aldı. Bu kelime onda acı anılar uyandırıyor ve bütün cesaretini kırıyordu. Bu kelime ona Monsieur de Caylus'un, M. de Croise-nois'nın, M. de Luz'un ve kardeşinin alaycı sözlerini hatırlatıyordu. Gerçekten, bu baylar, Julien'in sinsi ve ikiyüzlü bir «papaz» olduğunu söylüyorlardı. Mathilde, içinden, gözleri sevinçten parlayarak:

— İyi ama, diye devam etti; böyle birdüziye alay etmekle, farkında olmadan, Julien'in bu cesur saydığımız bu erkeklerin en üstünü olduğunu ispat etmiş olmuyorlar mı? Kusurları varmış, güpünç tarafları varmış, ne çıkar? Onda yüksek bir ruh var ve ötekiler de buna içerliyorlar; hem de başkalarına o kadar müsamahalı ve iyi davrandıkları halde. Kuşkusuz, fakir bir genç, papaz olmak için okumuş; onlarsa birer süvari bölüğü komutanıdırlar ve okumak ihtiyacını duymamışlar; öyle ya, bu iş okumaktan daha rahat.

O ebedî siyah elbisesi ve papaz yüzü sayesinde ki, bu zavallı çocuk karnını doyurabiliyor, yoksa açlıktan ölür; ama, bütün bu eksikliklerine rağmen, onun bir meziyeti var ki ondan korkuyorlar; bu, besbelli. Hem onun yüzü papaz yüzünü andırıyorsa bile, bir dakika baş başa kalsak değişiveriyor. Öteki baylar da zarif, beklenmedik bir söz söylemediklerini sandıkları zaman, ilkönce Julien'e bakmıyorlar mı? Bunun iyice farkına vardım. Oysa, ona bir şey sormadıkça onlarla konuşmadığını da biliyorlar. O, doğrudan doğruya, ancak benimle konuşuyor, benim yüksek ruhlu bir insan olduğumu sanıyor da ondan. Onların itirazlarına cevap vermesi de terbiyesizlik olmasın diye. Hemen işi saygıya döküyor. Benimle saatlerce tartışıyor, ufacık bir itirazda bulunsam, «acaba yanlış mı düşünüyorum?» diye kuşkulaniyor. Velhasıl, bütün bu kış bir tek tabanca patlamadı; herkes ancak güzel sözlerle dikkati, ilgiyi çekmeye çalıştı. Hem üstün bir adam olan ve ailemizin onur ve servetini çok yükseltecek olan babam bile Julien'den saygısını

esirgemiyor. Babamdan başka herkes Julien'e husumet besliyor, ama hiç kimse onu küçümsemiyor; küçümseyen birkaç kişi varsa, o da annemin birkaç tane sofı kadın ahabası.

Comte de Caylus'un ata pek merakı vardı, yahut da kendini öyle gösteriyordu; hayatını, atlarının bulunduğu tavlada geçirir ve öğle yemeklerini de sık sık orada yedi. Hiç gülmemek huyundan başka bu büyük merak yüzünden kont ahabaları arasında büyük bir mevki kazanmıştı. O, bu küçük çevrenin kartalı idi.

Bu küçük çevre ertesi akşam, Madame de la Mole'un «bergère»¹ arkasında toplanır toplanmaz, Croisenois ile Norbert'e dayanan M. de Caylus, Mathilde'in, Julien hakkındaki iyi kanaatini şiddetle yedi. Hem de bu eleştiriyi damdan düşercesine hemen hemen Mademoiselle de la Mole'ü görür görmez yaptı.

Mathilde, onun bu sinsice niyetini tâ uzaktan anladı ve hoşuna gitti.

İçinden:

— İşte, dedi, yılda on liralık geliri olmayan ve kendilerine ancak bir şey sorarlarsa cevap verebilecek deha sahibi bir adama karşı hepsi birlik olmuşlar. Bu siyah elbise ile olduğu halde ondan korkuyorlar. Ya sırtında apoletli bir üniforma olsaydı ne yaparlardı?

Mathilde'in zekâsı o akşamki kadar hiç bir zaman parlamamıştı. Daha ilk hücumlar başlar başlamaz; müthiş alaycı sözlerle Caylus'le müttefiklerinin çanına ot tıkadı. Bu muhteşem subayların alaycı sözleri tükenince M. de Caylus'e:

— Yarın, öbür gün, dedi, France-Comté dağlarından bir asılzade çıkıp da, Julien'in kendi gayri meşru çocuğu olduğunun farkına varacak ve ona asalet adıyla birkaç bin frank da para verecek olursa, altı haftaya varmaz, onun da sizin gibi bıyıklarının olduğunu görürsünüz, baylar; hele altı ay sonra, o da sizler gibi bir süvari bölüğüne komutan olur, çıkar. İşte o zaman, onun o gururu gülünç sayılmaz. Müstakbel dük hazretleri, bu takdirde ben sizi, saray asılzadelerinin taşra asılzadelerinden üstün olduklarını iddia ederken görür gibi oluyo-

1. *Bergère*: Bugün Türkçede de berjer diyoruz: Uzun arkalıktı koltuk. (*Çevirenin notu*)

rum. İyi ama, ya ben sizleri çileden çıkarmak için, daha ileri gider de, Julien'in asıl babasının Napoléon'un savaşlarında esir edilip Besançon'a getirilen ve huzuru kalple ölmek için onun, ölüm döşeğinde evlâdı olduğunu tanıyan bir İspanyol dükü olduğunu söyleyecek olursam, ne buyurursunuz? Bir diyeceğiniz kalır mı?

Mathilde'in, Julien'in böyle asil bir adamın gayri meşru çocuğu olabilmesi için ortaya attığı ihtimalleri M. de Caylus ve M. de Croisenois bir uygunsuzluk diye karşıladılar. Onların, genç kızın yürüttüğü yargılamada gördükleri şey işte bundan ibaretti.

Gerçi Norbert kız kardeşinden çekinirdi, korkardı, ama Mathilde'in sözleri o kadar açıktı ki, o da kendisine, hiç de yaraşmayan ciddi bir tavır takındı. Birkaç kelime söylemeye cesaret gösterdi... Fakat, Mathilde, yarı şaka, yarı ciddi bir tavırla:

— Hasta mısınız, dostum? dedi. Şaka olsun diye söylenen sözlere ahlâk dersi vermeye kalkışarak karşılık verdiğinizize bakılırsa, iyiden iyiye rahatsız olmanız gerekir.

Siz kim, ahlâk hocalığı kim, yoksa siz de bir bakanlık mı koparmak niyetindesiniz, nedir?

Mathilde, Comte de Caylus'ün kızgın halini, Norbert'in sinirlenmesini ve M. de Croisenois'nın sessiz sessiz, umutsuz bir durumda duruşunu çarçabuk unuttu. Şimdi ruhunu kavrayan meşum bir düşünceye dalmış, karar vermeye çalışıyordu. İçinden:

— Julien, bana karşı oldukça samimî davranıyor, dedi; onun yaşında bir gencin, hele fakir olup da bir de gayret verici bir ihtirasın pençesinde kıvranacak olursa, bir sevgiliye ihtiyacı vardır. Kim bilir, belki de bu sevgili benim, fakat, onda bana karşı aşk namına bir şey görmüyorum ki. Öyle ya, beni sevseydi, o kadar cesur olan bu adam hiç bana aşkından bahsetmekten çekinir miydi?

O andan itibaren Mathilde'in her dakikasını işgal eden ve Julien kendisine her söz söylediği zaman yeni belgeler bularak yaptığı bu kendi kendisiyle tartışma, bu kararsızlık, genç kıızı harap eden o can sıkıntısını giderdi.

Bir gün, bakan olup da manastırlara, kiliselere ormanlarını

iade edebilecek¹ akıllı bir adamın kızı olan Mademoiselle de la Mole'e, Sacré-Coeur manastırında okurken etrafındakiler yaltaklanır, dalkavukluk ederlerdi. İnsanın başına böyle bir felâket gelmeye görsün, bir daha kurtulmaz. Onu, yaradılıştan birtakım üstünlüklere, servete, vesaireye malik olduğu için, herhangi başka bir genç kızdan daha mutlu olması gerektiğine inandırmışlardı. Hükümdarların canlarının sıkılmasının ve çılgınlıklar yapmalarının nedeni de işte budur.

Mathilde bu meşum düşüncenin etkisinden bir türlü kurtulamamıştı. İnsan ne kadar zeki olursa olsun, on yaşında iken böyle bütün bir manastır halkının, görünüşte pek haklı olan dalkavukça sözlerine karşı kendini koruyamaz.

Julien'i sevdiğine iyice kanaat getirir getirmez, artık içi sıkılmaz oldu. Büyük bir aşka bağlandığı için her gün kendi kendisini kutluyordu. «Bu eğlencenin tehlikeleri de yok değil, diye düşünüyordu. Daha iyi ya! Bin kez daha iyi!»

«Böyle büyük bir aşka bağlanmadığım için, ömrümün en güzel çağını, yani on altısından yirmi yaşına kadar, bunaltıcı bir can sıkıntısı çekerek yaşadım. Gençliğimin en güzel yıllarını geçmişe gömmüş bulunuyorum bile; bütün zevkim, söylediklerine göre, annemin 1792'de Coblentz'de bugünkü kadar ciddi sözler sarfetmeyen kadın ahabplarının dedikodularını, saçma sapan lâkırdılarını istemeye istemeye dinlemekten ibaret kaldı».

Mathilde bu müthiş kararsızlıklar içinde bocalarken, Julien kendine çevrilen o sürekli bakışlara bir türlü anlam veremiyordu. Comte Norbert'in kendisine karşı bir kat daha soğuk davrandığının ve M. de Caylus'un, M. de Luz'un ve M. de Craisenois'nın da büsbütün azametli bir tavır takındıklarının farkına varıyordu. Fakat, artık alışmıştı. Onların bu halini görmek, felâketi, Julien'in başına bazen, haddini bilmeyecek fazla zekâ gösterdiği akşam toplantılarından sonra geliyordu.

1. İhtilâl hükümeti, manastırlara ve kiliselere ait olan ormanları ve bir kısım araziye kamulaştırmış ve Napoléon da bunu devam ettirmişti. Yazar burada, 1830 yılındaki olaylardan bahsettiğine göre, bu ormanların iadesi ihtimalini düşünüyor. Kim bilir, bu sözlerde belki de biraz alay vardır. Çünkü, bu araziye dayanarak hükümet, iç istikraz yapmıştı; halkın parasını iade etmek gerekiyordu ki, bunu da hiç bir Fransız hükümeti yapacak durumda değildi. (Çevirenin notu)

Mathilde kendisine ötekilerden ayrı bir muamele yapmasa, iltifat etmese ve bütün bu olup bitenler merakını kurcalamasaydı, Julien, öğleden sonraları bahçede Mademoiselle de la Mole'ün etrafında yürüyen o bıyıklı gençlerin arasına katılmazdı.

İçinden:

— Evet, diyordu, kendi kendimden saklamakta mana yok, Mademoiselle de la Mole bana tuhaf tuhaf bakıyor. Fakat, o güzel mavi gözler benim üzerime dikilip de en çok kendinden geçtiği anlarda bile, bakışlarında bir inceleme arzusu, bir şükkanlılık ve şirretlik okuyorum. Bunun aşk olmasına imkân var mı? Madame de Rênal'in bakışlarıyla onun bakışları arasında ne fark!..

Bir gün, yemekten sonra, Monsieur de la Mole'ün çalışma odasından gelen Julien, acele acele bahçeye dönüyordu. Mathilde'in etrafını saran gruba tedbirsizce yaklaştığı sırada, yüksek sesle söylenen birkaç kelime kulağına kadar geldi. Mathilde kardeşine çıkışıyordu. Julien kendi adının geçtiğini iki kez iyice işitti. Yanlarına yaklaştı; fakat, o görünür görünmez, herkes sustu ve çok uzun süren bu sessizliğe son vermek için beyhude yere çaba sarfettiler. Mademoiselle de la Mole'le kardeşi o kadar heyecanlı idiler ki, konuşmalarının akımını değiştirmelerine olarak yoktu. M. de Caylus, M. de Croisenois, M. de Luz ve dostlarından biri, Julien'e karşı buz gibi soğuk bir tavır takındılar. Julien de çekilip gitti.

BİR SUİKAST

Birbirini tutmayan, dağınık sözler, rastlantının yarattığı karşılaşmalar, kalbinde biraz olsun ateş varsa, muhayyalesi güçlü bir adamın gözünde kesin birer belge haline gelir.

SCHILLER

Ertesi gün Julien, Norbert'le kız kardeşini yine kendisinden bahsederlerken yakaladı. Yanlarına yaklaşıncı, bir gün önceki gibi, her ikisi de put kesildi. Artık fena halde kuşkulanmaya başladı. «Yoksa bu sevimli gençle benimle alay etmeye mi karar verdiler? Doğrusu bu, Mademoiselle de la Mole'ün, bir sekreter parçasına âşık olması ihtimalinden daha akla yakın geliyor. Hem canım, bu gibi insanlarda aşk denilen şeyden eser var mıdır? Onların işi gücü böyle hokkabazlık etmek, şununla, bununla alay etmek. Benim kendilerinden daha iyi konuştuğumu, iyi kötü bir belâgat sahibi olduğumu gördükçe çekemiyorlar. Kıskanmak, onların zaaflarından bir tanesidir. Böylece, her şey anlaşılıyor, işin içyüzü meydana çıkıyor. Mademoiselle de la Mole, sırf ilerde kocası olacak adamı kıskandırmak maksadıyla, beni beğendiğine inandırmak istiyor».

Bu müthiş kuşku Julien'in moralini, ruh haletini altüst etti. Bu düşünce, onun kalbinde henüz doğan bir aşkla karşılaştı ve bu aşkı mahvetmek için hiç de güçlük çekmedi. Çünkü aşk zaten Mathilde'in eşsiz güzelliği yahut da bir kraliçe gibi tavrıyla takınması ve fevkalâde giyinmesi karşısında belirmişti. Julien, bu gibi şeylerde henüz görgüsüz, daha doğrusu sonradan görme bir insandı. Söylediklerine bakılırsa, toplumun en yüksek sınıflarına erişen okumuş bir köylünün en çok hayran olduğu şey, yüksek sosyete çevresine mensup güzel bir kadındı. Bu son olaylara gelinceye kadar Julien'i hayaller kurmaya sevk eden şey, hiç de şimdi olduğu gibi, Mathilde'in karakteri değildi. Bu karakteri hiç bilmeliğini anlayacak kadar akıllı bir insandı. Gördüğü bütün fena belirtilerin sadece görünüşten ibaret olduğuna hükmediyordu.

Örneğin, dünya yerinden oynasa, Mathilde, her gün anne-siyle birlikte gittiği kilisede yapılan bir pazar ayinini bile kaçırmazdı. Şayet, la Mole konağının salonunda, patavatsızın biri, nerde bulunduğunu unutup da, ya kralın, yahut dinin, doğru olsun, farz edilmiş olsun; çıkarlarıyla en küçük bir telmih-te bulunarak alay edecek gibi olsa, Mathilde daha o anda ciddileşir, buz gibi bir tavır takınırdı. O alaycı bakışlarında, men-sup olduğu ailenin eski bir ferdinin portresindeki gurur ve azamet beliriverirdi.

Fakat, Julien onun odasında her zaman Voltaire'in felsefi düşüncelerle dolu en derin eserlerinden bir iki tanesinin bulunduğunu iyice biliyordu. Hatta kendisi bile, arada sırada, bu nefis bir şekilde ciltlenmiş külliyattan birkaç cildini okumak üzere aşırıyor, ciltlerin eksildiği belli olmasın diye de, kitapların arasını biraz daha seyrekleştiriyordu¹. Fakat, çok geçmeden, evde başka birisinin de Voltaire'in eserlerini gizliden alıp okuduğunun farkına vardı. Papaz okulundaki kurnazlıklardan birine baş vurarak Mademoiselle de la Mole'ü ilgilendireceklerini tahmin ettiği birkaç cilt üzerine bir iki tane kılı işaret koydu. Ciltler haftalarca gidiyor ve geri gelmiyordu.

M. de la Mole, kendisine boyuna «uydurma anılar» gönderen kitapçısına fena halde kızmış ve Julien'e, biraz zülfîyâre dokunan, iğneleyici eserlerin hepsini satın almasını söylemişti. Fakat, bu kitaplardaki zehir evin her tarafına yayılmasın diye, sekreterine, onları, kendi odasına yerleştirdiği küçük bir kütüphaneye koymasını da emretmişti. Julien bu yeni gelen eserlerin içinde, kralın ve kilisenin çıkarlarına biraz olsun karşı gelenlerinin, yine aşırıldığının farkına varmakta gecikmedi. Bu kitapları okuyan her halde Norbert değildi.

Bu denemeyi gözünde büyüten Julien, Mademoiselle de la Mole'de Machiavelli'vâri bir ikiyüzlülük olduğunu sanıyordu. Hain saydığı bu genç kızın da en çok beğendiği, hemen hemen manevî bakımdan tek güzelliği sandığı yönü bu idi. İkiyüzlülüğün ve ahlâk derslerinin verdiği iç sıkıntısı Julien'i böyle aşırı düşüncelere sürüklüyordu.

1. Stendhal de çocukluğunda aynı şeyi yaptığını, büyükbabasının kütüphanesinden kitap aşırıldığını söylüyor. ("Vie de Henri Brulard, cilt I, sayfa 120). (Çevirenin notu)

Bu düşünceler, onun muhayyilesini, aşkından çok tahrik ediyordu.

Mademoiselle de la Mole'ün endamının inceliği, büyük bir zevkle giyinişi, elinin beyazlığı, kolunun güzelliği, bütün hareketlerinde «*disinvoltura*»yı¹ düşünerek uzun uzun hülyaya daldığı zamanlarda idi ki, kendisini âşık hissediyordu. Böyle anlarında, onun güzelliğini tamamlamak için Catherine de Médicis olduğunu farzediyordu. Ona yakıştırdığı bu karaktere göre, Mathilde derin düşüncelerini anlayabileceği gibi, en küçük hainlikleri de yapacak bir tıynetle insandı. Julien onu, çocukluğunda o kadar hayran olduğu Maslon'ların, Frilair'lerin ve Castanède'lerin hayallerinde canlandırdıkları en ideal karakter olarak kabul ediyordu. Bir kelime ile söyleyecek olursa, Paris denince akla gelen ideal kadın tipi bu idi.

Parislilerin karakterinde hainlik yahut derinlik olduğunu farzetmek kadar hoş, eğlenceli bir şey olabilir mi?

Julien:

— Bu «trio»² her halde benimle alay ediyor? diyordu.

Gözlerinin, Mathilde'in bakışlarına karşılık verirken aldığı donuk ve gamlı ifadeyi görmüyorsak, onun karakterini pek az biliyoruz demektir. Onun bu bakışlarını görünce hayret eden Mademoiselle de la Mole, iki üç kez dostluktan falan bahsetmeye kalkıştı ise de, acı bir istihza ile karşılaştı.

Julien'in karakterinde husule gelen anî acayıplıktan alınan bu ruhu yaradılıştan alıngan, kederli ve zekâ oyunlarında duy-gulu genç kız, doğanın gerektirdiği oranda kendini büyük bir ihtirasa kaptırdı. Fakat Mathilde'in karakterinde de çok gurur vardı; bu yüzdendir ki, mutlu olup olmamasını başka bir kimsenin iradesine bağlayan duyguyla beraber içinde sonsuz bir hüznün de doğdu.

Paris'e geldiğinden beri Julien'in gözü bir hayli açılmıştı; artık bu hüznün, iç sıkıntısının verdiği o hüznünden ayrı bir şey olduğunu fark edebilecek durumda idi. Mathilde, eskisi gibi, akşam toplantılarına, tiyatro ve her çeşit eğlencelere düşkün olacağı yerde, aksine bunlardan kaçıyor.

1. *Disinvoltura*: Fransızcası “*désinvolture*”dür ve İtalyanca kelimeden gelmiştir. Fazla serbest, çalak, aldırış etmezlik anlamına gelir. (Çevirenin notu)

2. *Trio*: Üç kişi, üçlü. (Çevirenin notu)

Fransızların şarkı söyleyişinden hoş hoşlanmazdı, fena halde canı sıkılırdı, oysa, operadan çıkanlar arasında bulunmayı, bu manzarayı seyretmeyi kendisi için bir görev sayan Julien, genç kızın da şimdi elinden geldiği kadar çok operaya gittiğini gördü. Onun her hareketinde göze çarpan o mükemmel ölçünün de biraz kaybolduğunu sezer gibi oldu. Ahbaplarına söylediği şeylerde bazen o kadar iğneleyici, o kadar sert sözler vardı ki, bunlar hakaret edici birer alay niteliğini alıyordu. Julien, Mathilde'in bilhassa Marquis de Croisenois'ya fena halde içerlediğini anlar gibi oluyordu.

— Şu delikanlının, bu kızı, ne kadar zengin olursa olsun, hemen oracıkta bırakarak çekip gitmediğine bakılacak olursa, paraya fazla düşkün olsa gerek, diye düşünüyordu.

Marquis de Croisenois'ya yapılan bu hakaretler, erkeklik hesabına, Julien'in onuruna dokunduğundan, Mathilde'e karşı bir kat daha soğuk davranıyor, hatta bazen, terbiyenin dışına çıkararak cevap verdiği de oluyordu.

Gerçi Mathilde'in kendisine karşı gösterdiği ilgiye kanaarak yaş tahtaya basmamaya karar vermişti. Fakat bu ilgi bazı günler öyle açık, öyle inandırıcı oluyor ve gözleri yavaş yavaş açılmaya başlayan Julien de onu o kadar güzel buluyordu ki, şaşırdığı, afalladığı zamanlar da oluyordu.

Kendi kendine:

— Bu kibar âleminin çocuklarında beceriklilik, aldırışsızlık ve yüzüzlük önünde sonunda benim toyluğuma galip gelecek, dedi, buradan çekip gitmek ve bütün bunlara bir son vermek gerek.

Marquis de la Mole son günlerde, aşağı Languedoc'ta bulunan birkaç parça arazisini yönetme işini ona vermişti. Oralara kadar bir gitmesi gerekiyordu. M. de la Mole buna razı oldu, fakat siyaset alanında zorla erişmek istediği mevki için duyduğu ihtirasları bir tarafa bırakacak olursa, marki artık sekreteri olmadan bir iş yapamaz hale gelmişti, daha doğrusu Julien onun bir nevi eşi olmuştu.

Julien yola çıkmak üzere hazırlanırken, içinden:

— Yaptıklarıyla kaldılar, beni tuzığa düşüremediler ya, di-yordu. Mademoiselle de la Mole'ün o küçük baylarla alay edişi gerçek olsun yahut sırf bana güven vererek kandırmak mak-

sadıyle olsun, ben bütün bunlarla bir hayli eğlendim ya, bana yeter.

Eğer işin içinde kerestecinin oğluna karşı düşenlenmiş bir suikast yoksa, Mademoiselle de la Mole'ün bu tarzda hareket edişini gel de izah et bakalım, fakat bunu ben ne kadar anlamıyorsam, Marquis de Croisenois da bu kadar anlamıyor. Öyle ya, dün, örneğin, sinirli idi, ama öfkesi yapmacık değildi; gerçi ben ne kadar fakir ve aşağı tabakadan bin insansam o kadar zengin ve asil olan bir gencin, Mathilde bana iltifat ediyor diye içerlediğini görmek şerefine nail oldum. İşte benim en güzel zaferim; arabam Languedoc ovalarından geçerken hep bunu düşünerek neşeleneceğim, hiç canım sıkılmayacak.

Yola çıkacağını bir sır gibi saklamıştı, fakat Mathilde onun Paris'ten gideceğini ve uzun süre dönmeyeceğini kendisinden daha iyi biliyordu. Başının fena halde ağrıdığını ve salonun boğucu havası yüzünden bu ağrının büsbütün arttığını baha-ne ederek bahçede bir hayli dolaştı ve kardeşiyle, Marquis de Croisenois ile, Caylus, Luz ve o akşam la Mole konağında yemek yiyen daha birkaç gençle inceden inceye o kadar çok alay etti ki, hepsi de yanından uzaklaşmak zorunda kaldılar. Mathilde'in gözleri Julien'e o akşam acayip acayip bakıyordu.

Julien:

— Bu bakış belki de oyundur, diye düşündü; iyi ama, sık sık nefes alışına, bu kadar çok heyecanlanmasına ne demeli?

Biraz sonra, yine kendi kendine:

— Haydi canım, dedi, o kim ben kim! Böyle düşünmek benim haddim mi? Karşımda Paris'in en ince ve en yüksek kadını var. Az kalsın beni kandıracak olan o sık sık nefes alışı, o kadar çok sevdiği Léotine Fay'dan¹ öğrenmiş olsa gerek.

İkisi yalnız kalmışlardı; tabîî birbirlerine söylecek bir şey bulamıyorlardı.

Julien gitmek üzere müsaade istediği sırada, genç kız kolunu sımsıkı kavrayarak, heyecandan tanınmayacak bir halde gelen sesiyle:

— Bu akşam benden bir mektup alacaksınız, dedi.

Mathilde'in bu hali Julien'e birdenbire dokundu. Genç kız:

1. O zamanın tanınmış artistlerinden biri. (Çevirenin notu)

— Babam, gördüğünüz işe lâayık olduğu değeri veriyor, diye devam etti. Yarın «gitmemelisiniz», bir bahane bulun.

Bu sözleri söyledikten sonra koşarak uzaklaştı.

Çok güzel bir endamı vardı. Onun ayaklarından daha güzeline rastlamak imkânsızdı; Julien'i çileden çıkartan bir tarzda yürüdü; fakat, iyice gözden kaybolunca, Julien'in ne düşündüğünü tahmin edebilirsiniz. «Gitmemelisiniz» kelimesini söylerken Mathilde'in takındığı emredici tavır onuruna dokundu. XV. Louis de, ölmek üzere iken, başhekimin kendisine, «Bunu yapmanız gerek» diye yaptığı patavatsızlığına fena halde kızmıştı; oysa bu kral sonradan görme bir insan da değildi.

Bir saat sonra, bir uşak, Julien'e bir mektup getirdi; bu mektup düpedüz bir ilânı aşktı.

Sevincinden yanakları gerilen ve gayri ihtiyarî gülen Julien, kendisine hâkim olmak maksadıyla yazıları edebî bir eleştirmeden geçirerek:

— Üslup o kadar yapmacıklı değil, dedi.

Fakat ihtirası o kadar kuvvetli idi ki, taşı ve en sonunda, birdenbire:

— Nihayet! diye bağırdı, bana, demek benim gibi zavallı bir köylü çocuğuna asıl bir genç kız aşkını itiraf etti ha!..

Sevincini elinden geldiğİ kadar frenleyerek:

— Bana gelince, doğrusu fena hareket etmedim, diye ilâve etti. Karakterimdeki yüksekliği korumasını bilirim. Ona kendisini sevdiğimden hiç bahsetmedim.

Mathilde'in yazısını, harflerin şekillerini incelemeye koyuldu; Mademoiselle de la Mole'ün İngiliz'vâri cici bir yazısı vardı. Julien'in sayıklama halini alan bu sevincini yatıştırması için fiziksel bir meşguliyete, bir şeyle uğraşmaya ihtiyacı vardı.

«Buradan gideceğiniz için söylemek zorunluğunu duyuyorum... Sizi bir daha görmemeye dayanamayacağım».

Julien'in aklına birdenbire bir şey geldi; sanki yeni bir keşifte bulunmuştu; artık Mathilde'in yazısını falan incelemeyi bir tarafa bıraktı sevinci bir kat artmıştı:

— Benim gibi ciddî şeylerden başka konular üzerinde konuşmayan birisi Marquis de Croisenois'yı mağlup etti! diye bağırdı. Hem o kadar da yakışıklı olduğu halde! Öyle ya, bıyıkları var, güzel üniforması var, her zaman, tam da yerinde nükteler, ince sözler buluyor.

Julien'in o anda keyfine diyecek yoktu; bahçede, gelişigüzel, mutluluktan deliye dönmüş bir halde dolaşıp duruyordu.

Daha sonra çalışma odasına çıktı ve Marquis de la Mole'e kendisini rahatsız etmek istediğine dair haber yolladı; çok şükür ki Marki bir yere çıkmamıştı. Julien, Normandiya'dan gelen birkaç mektubu gösterdi, oradaki duruşmalar yüzünden Languedoc'a gitmeyi başka bir zamana bırakmasının doğru olacağını kolayca ispat etti. İşler hakkında konuşacakları bitince, Marki:

— Gitmediğinize memnun oldum, dedi, «sizi burada görmek hoşuma gidiyor».

Julien odadan çıktı; bu sözler onda vicdan azabı husule getirmişti. İçinden:

— Bense onun kızını baştan çıkaracağım, diyordu. Kim bilir, belki de benim yüzümden Marquis de Croisenois ile evlenmesi suya düşecek, oysa Markinin geleceği için bu pek hayırlı olacak. Öyle ya, kendisi dükk olmasa bile, hiç olmazsa kızını ilerde dükk olacak birisiyle evlendirmiş olacak.

Julien birdenbire, Mathilde'in mektubuna, Marki'ye verdiği izahata rağmen Languedoc'a gitmeyi düşündü, fakat bu fazilet belirtisi çok çabuk kayboluverdi.

İçinden:

— Ben de ne kadar iyi kalpliyim, dedi, benim gibi bir halk çocuğunun böyle asil bir aileye acıması! Öyle ya, Dükk de Chaulnes benden bir uşak parçası diye bahsediyor! Marki'nin bu muazzam serveti acaba nasıl oluyor da hep artıyor? Sarayda ertesi gün hükümette bir değişiklik olacağına dair kulağına bir şeyler ilişince, elindeki senetleri satmak suretiyle. Ya ben, ben ki halkın, o üvey anasının sillesini yiyerek toplumun en aşağı tabakasına düşmüş, asil bir ruha malik olan, fakat bin franklık bir geliri olmayan, «yani daha açıkçası, ekmeği olmayan» bir gencim, nasıl olur da hayattan zevk almak için çıkan bu fırsattan yararlanmam! O kadar güçlkle geçmekte olduğum şu yoksulluk çölünde kavrulurken, karşıma susuzluğumu giderecek tertemiz bir pınar çıkıyor! Haydi canım, bu kadar da aptallık olmaz; hayat denilen bu bencillik çölünde gemisini kurtaran kaptandır.

Bunun üzerine, Madame de la Mole'ün ve hele ahbabları

«ekâbir karılarının» kendisine nasıl yüksekte baktıklarını hatırladı.

Marquis de Croisenois'yı mağlup etmek düşüncesinin verdiği zevk, bu fazilet belirtisinin büsbütün kaybolmasına yarım etti.

— Onun kızmasını ne kadar isterdim, dedi, şimdi ona kılıcımı öyle bir güvenle saplardım ki.

Bu sözleri söylerken, eliyle kılıçla düello ederken yapılan ikinci hareketi taklit ediyordu.

— Bugüne kadar, bir parçacık cesaretinden alçakça faydalanmaya kalkışan boşboğazın biriymişim. Ama bu mektuptan sonra, artık ben de onun ayarında bir insanım.

Sonsuz bir zevkle ve yavaş yavaş konuşarak:

— Evet, diyordu, Marquis de Croisenois ile benim meziyetlerimiz ölçülüdür ve ne yapalım ki Jura dağlarının zavallı oduncusu üstün çıktı. Sonra:

— Ha! diye bağırды, vereceğim cevaba ne diye imza atacağımı buldum. Haddimi bilmediğimi, kimin nesi olduğumu unuttum sanmayın Mademoiselle de la Mole. Siz, Kral Saint-Louis'nin peşi sıra Haçlılar savaşına giden ünlü Guy de Croisenois'nın torunlarından birine bir kerestecinin oğlu ile ihanet ediyorsunuz; bunu size ödeteceğim ve adamakıllı hissettireceğim.

Julien, sevincini bir türlü zaptedemiyordu. Bahçeye inmek zorunda kaldı. Çünkü, kapısını kilitleyerek kapandığı odası, ona nefes alamayacak kadar dar geliyordu.

— Ben, Jura dağlarının zavallı bir köylüsü, diye durmadan tekrarlıyordu; şu kasvet verici siyah elbiseyi ömrü oldukça taşımaya mahkûm olan ben! Heyhat! Bundan yirmi yıl önce olsaydı, benim de onlar gibi elbet sırtımda bir üniforma olurdu! O zamanlar, benim gibi bir adam ya savaş alanında can verirmiş, yahut da «otuz altı yaşında general olurmuş».

Elinde sımsıkı tuttuğu bu mektuptan kuvvet alan Julien'in bir kahraman hali vardı.

— İyi amma, bu devirde de insan bu siyah elbise sayesinde, Beauvais piskoposu gibi, yılda kırk bin franklık bir maaş ve *Cordon Bleu* nişanını elde ediyor, diye ilâve etti.

Mephistopheles² gibi gülerek:

— İyi ya işte, dedi, demek ben onlardan daha akıllıyım; yaşadığım devirde hangi üniformanın geçtiğini biliyorum.

Bunun üzerine papaz elbisesine karşı duyduğu bağlılığın ve isteğin bir kat daha arttığını hissetti.

— Benden daha fakir doğmuş nice kardinaller var ki hüküm sürmüşler! Örneğin hemşehrim Granville de bunlardan biriydi.

Julien'in coşkunuğu yavaş yavaş geçiyordu; ihtiyat tekrar ona hâkim olmaya başladı. Rolünü ezbere bildiği üstadı Tartuffe gibi o da kendi kendine şu mısraları söyledi:

Je puis croire ces mots un artifice honnête.

*Je ne me fierai point à des propos si doux,
Qu'un peu de «ses» faveurs, après quoi je soupire,
Ne vienne m'assurrer tout ce qu'ils m'ont pu dire¹.*

(“Tartuffe” acte TV, scè V)

— Tartuffe de bir kadın yüzünden mahvoldu; oysa onun da diğerlerinden aşağı kalır yeri yoktu... Öyle bir cevap yazmalıyım ki, ele geçerse benim başıma iş açmasın...

Kendine hâkim olmaya çalışan insafsız bir adamın sesiyle sözlerine tane tane, ağır ağır söyleyerek:

— Bunun da çaresini bulduk gitti, diye ilâve etti; yazacağımız cevaba o yüce Mathilde'in en ateşli cümleleriyle başlarız.

İyi ama, M. de Croisenois'nın dört tane uşağı üzerime çullanır da Mathilde'in mektubunu elimden alırlarsa?

Hayır, alamazlar, çünkü yanımda silâh var ve bundan başka, herkes benim uşakların hakaretine ateş etmek itiyadında olduğumu da biliyor.

İyi ama, farzedelim ki buna rağmen, içlerinden biri cesaret gösteriyor ve üzerime atılıyor. Öyle ya, belki kendisine

1. *Mephistopheles*: Goethe, eski Faust efsanesini alarak yazdığı eserde şeytana bu adı vermiştir; bu ünlü eserle birlikte bu ad da ölmezleşmiş ve “şeytan” kelimesinin karşıtı olmuştur. (*Çevirenin notu*)

2. “Bu sözlerinizi kurnazca bir hile addedebilirim... Yalvararak istediğim o bir parçacık lütuf yeter ki gelip beni iyice bu sözlerin doğruluğuna inandırın”.

yüz Napolyon² mükâfat vadetmişlerdir. Bu uşağı ya öldürecekim, yahut da yaralayacağım; iyi ya, zaten onların istedikleri de bu, beni kanuna, kitaba uydurarak deliğe tıklarlar ve gidip Poissy'de gazeteci Fonton ve Magolon'a arkadaşlık ederim. Orada, dört yüz kadar serseri arasında, bir sürü it içinde yatarım...

Bu sözleri söyledikten sonra, Julien, hiddetle yerinden kalkarak:

— Bir de bu karakterde adamlara acıyacakmışım ha! diye bağırdı. Onlar, kendileri gibi asil olmayan bir adamı ellerine geçirdikleri zaman hiç acırlar mı?

Bu son kelime ile, Julien'in, o ana kadar M. de la Mole'e karşı elinde olmadan duyduğu minnettarlık da yok oluverdi.

-- Yavaş olun bakalım, beyzadeler, sizin bu Makyavelce kurnazlıklarınızı da anlıyorum; Rahip Maslon yahut papaz okullundaki Rahip Castanède de ancak bu kadar yapardı. «Bana bir cevap verdirmek maksadıyla yazılan» o mektubu elimden alacaksınız, sonra da beni Colmar'da isyan çıkarmaya kalktı diye kurşuna dizilen Albay Garon'un durumuna düşüreceksiniz.

Hele bir dakika durun, baylar, şu meşum mektubu iyi sarıp, mühürleyip Rahip Pirard'a göndereyim de sonra görüşürüz. Bu rahip dürüst bir jansenisttir ve bu sayede de para ile satın alınacak kimselerden değildir. Evet, ama, onun da bir kusuru var, mektupları açar... Yok yok, ben bu mektubu Fouqué'ye göndermeliyim.

Bu sözleri söylerken, Julien'in yüzünde korkunç, iğrenç bir ifadenin belirdiğini kabul etmek gerekir; bu ifadede, düpedüz bir cinayet okunuyordu. Julien o anda, bütün bir toplumla çarpışan zavallı bir adamdı.

— Silâh başına! diye bağırdı ve bir sıçrayışta, La Mole konağının dış merdivenlerini aştı. Sokak başındaki yazıcının dükkânına girdi; adamcağız onu görünce korktu. Mademoiselle de la Mole'ün mektubunu uzatarak:

— Şunun bir suretini çıkarın, dedi.

Yazıcı mektubun suretini çıkarırken, Julien de Fouqué'ye

2. Vaktiyle bizde de lira yerine, Napolyon denirdi; tabî Fransız parası olduğu zaman. (Çevirenin notu)

yazıyordu, dostuna bu çok kıymetli şeyi iyice saklamasını rica ediyordu. Kalemi elinden bırakarak:

— Fakat, dedi, sansür benim mektubu açar ve size istediğiniz mektubu iade eder... Hayır, baylar, hayır. Bir Protestan kitapçıya gidip kocaman bir Kutsal Kitap satın aldı. Mathilde'in mektubunu ustalıkla kapağın arasına sakladı, hepsini birden paket yaptırdı ve bu paketi de, üzerine Fouqué'nin, Paris'te hiç kimsenin adını bile bilmediği bir işçinin adresini yazarak, posta arabasıyla gönderdi.

Bu iş bitince, neşeli neşeli ve yüreği ferahlamış bir halde la Mole konağına döndü. Odasına girdi ve kapısını kilitleyip, sırtındaki elbiseyi fırlatarak:

— Şimdi, sıra sizde! diye bağırdıktan sonra:

«Nasıl, diye yazmaya koyuldu, siz Mademoiselle de la Mole, nasıl olur da babanızın uşağı Arsène'in eliyle, her halde saflığı ile alay etmek maksadıyla, Jura dağlarının zavallı bir oduncusuna bu kadar güzel sözlerle dolu bir aşk mektubu gönderirsiniz...» Bundan sonra, Mathilde'in yazdığı mektubun en çok anlaşılan cümlelerini kopya etti.

Julien'in yazdığı bu mektup ihtiyat bakımından Monsieur le Chevalier de Beauvaisis'nin diplomatça hareket edişine bile taş çıkartacak gibiydi. Saat henüz ondu; mutluluktan ve onun gibi bir zavallı için yepyeni bir şey olan kendini güçlü hissetmekten âdeta sarhoş olan Julien «Opéra talien» tiyatrosuna girdi. Dostu Geronimo'nun sesini dinledi. Müzik onu bu akşamki kadar hiç coşturmamıştı. Julien bir Tanrı olmuştu¹.

1. Burada yazarın şöyle bir notu var: "Esprit per. pré. gui. II". Fakat bunun ne demek olduğunu bugüne dek hiç bir yorumcu sökmemiştir. (*Çevirenin notu*)

On Dördüncü Bölüm

BİR GENÇ KIZIN DÜŞÜNCELERİ

Ne kararsızlıklar, nice uykusuz geçen geceler, Yarabbim! Yoksa kendimi küçük mü düşüreceğim? Hayır, o zaten kendiliğinden bana aldırış etmeyecek. İyi ama gidiyor, buradan uzaklaşıyor!..

ALFRED DE MUSSET

Mathilde o mektubu yazabilmek için kendi nefsiyle hayli mücadele etmişti. Julien'e karşı duyduğu ilgi nasıl başlamış olursa olsun, genç kızın kendini bildi bileli kalbinde hüküm süren gururunu yenmişti. Bu yüksek ruhlu ve mağrur kız ilk kez gönlünü ihtirasa kaptırmıştı. Bununla beraber her ne kadar bu duygu gururuna galip geliyordu ise de, hâlâ gururu ru yüzünden edindiği birtakım alışkanlıklardan bir türlü vazgeçemiyordu. İki ay kendi nefsiyle mücadele ettikten sonra, yeni yeni mücadeleler ve duygular ruhunu sanki değiştirmişti.

Mathilde mutluluğa kavuştuğunu sanıyordu. Üstün bir zekâyâ bağlı olan cesur ruhlar üzerine büyük bir etki yapan bu güçlü görünüş onur ve aşağılık birtakım görev duygularıyla çarpışması gerekti. Bir gün, daha sabahın yedisinde, annesinin odasına girdi ve gidip Villequier'ye sığınmak üzere izin vermesini rica etti. Markiz kızına cevap bile vermeye tenezzül etmeyerek odasına gidip yatmasını tavsiye etti. Genç kız bu tavsiyeyi yerine getirdi, fakat bu davranışı basit bir söz dinleme geleneğine ve basmakalıp düşüncelere karşı gösterdiği son saygı oldu.

Fena bir harekette bulunmak ve Caylus'lerin, de Luz'lerin, Croisenois'ların kutsal saydıkları düşüncelere karşı gelmek korkusu onun ruhunda pek az yer etmişti; bu gibi yaratıkların kendisini anlayacak ruhta olmadıklarını biliyordu; evet, bir araba, yahut bir arazi satın alacak olsaydı onlara danışırlardı. Onun gerçekten korktuğu tek şey Julien'i darıltmak, onun gözünden düşmekti.

«Kim bilir, belki de yüksek bir adam gibi görünüyordu da gerçekte öyle değildir» diye düşünüyordu.

Mathilde'in nefret ettiği bir şey varsa o da bir insanın kendine öz bir karakteri olmaması idi; etrafında pervane gibi dönen gençlerde bulduğu tek kusur buydu. Onlar, modaya uymayan veya uyduğunu sanıp da yine aykırı kalmaktan kurtulamayan her hareketi gösterişle eleştirdikçe, Mathilde'in gözünden büsbütün düşüyorlardı.

Mert birer insandılar, ama hepsi bu kadar, bütün meziyetleri bundan ibaretti. Mathilde, içinden: «Hem bu mertlikleri de, dedi. düello gibi, artık bir çeşit teşrifat haline geldi. Her şey önceden biliniyor, hatta insanın düşerken ne söyleyeceği bile bir formül gibi ezberleniyor. Çimenlerin üzerine boyulu boyunca uzanacak, elini kalbinin üstüne götürecektir, hasmını, civanmertlik göstererek, affedecek ve çoğu zaman muhayyel bir sevgiliyi, yahut da kuşgulanmasınlar diye daha ölümünün ertesi günü baloya gidecek olan bir sevgiliyi bir iki güzel sözle anacaksınız».

Her tarafı çelik, pırıl pırıl parlayan bir bölük süvarinin başında tehlikeye göğüs germek kolaydır, fakat, asıl marifet anı, gerçekten korkunç bir tehlikeye, ıssız bir yerde yalnız başına karşı koymaktır.

Mathilde, kendi kendine:

— Heyhat, dedi, hem asil, hem cesur erkekler, III. Henri'nin sarayında varmış. Ah! Julien, Jarnac ve Moncontour savaşlarında dövüşseydi, artık zerre kadar kuşku kalmazdı. Güçlülüğün ve dinçliğin hâkim olduğu o çağda, Fransızlar şimdiki gibi birer kukla değillermiş. Savaş günleri hemen hemen en az kararsızlık gösterdikleri günlermiş.

Ömürlerini, Mısır mumyaları gibi, hep bir örnek ve hiç değişmeyen bir kılıf içinde tüketmezlermiş.

İçinden:

— Evet, diye ilâve etti, o zamanlar, Catherine de Médicis'nin oturduğu Soisson konağında akşamın on birinde eve dönmek için, bugün Cezayir'e gitmek için gereken cesareten daha fazlası gerekmiş. Bir adamın hayatı rastlantılarla, maceralarla dolu bir yolculuktan ibaretmiş. Oysa şimdi, uygarlık dediğimiz şey ve emniyet müdürü rastlantıyı, macerayı falan ortadan kaldırdılar; artık öyle beklenmedik bir olayla karşılaşmak mümkün değil. Düşünceler beklenmedik bir şey olsa, insan hemen bir nükte ile, bir alayla karşılaşılıyor; olaylarda beklenme-

dik bir şey olsa da, korktuğumuz için ona karşı her türlü alçaklığı göze alıyoruz. Korku yüzünden yaptığımız her çılgınlık hoş görülüyor. Soysuzlaşmış bir yüzyıl! Yaşamının tadı tuzu kalmadı. Boniface de la Mole kesik başını mezarından kaldırıp da, 1793'te, torunlarından on yedi kişinin koyunlar gibi kendilerini teslim ettiklerini, hem de iki gün sonra kafaları kesilmek üzere teslim olduklarını görseydi, acaba ne derdi? Gerçi muhakkak öleceklerini onlar da biliyorlardı, ama ne yapsınlar ki hiç olmazsa bir ihtilâlcii kendi elleriyle gebertmeyi kendilerine yakışmayacak bir hareket, bir kabalık sayıyorlardı. Ah! Fransa'nın eski kahramanlık devrinde, Boniface de la Mole'ün yaşadığı zamanda olsaydı, Julien bir süvari bölüğü komutanı, kardeşim de uslu akıllı bir rahip olurdu.

Birkaç ay önce, Mathilde, hep bir kalıptan çıkmış bu erkeklerden biraz farklı olanına rastlamaktan umudunu kesmişti. Kibarlar âlemindeki birkaç gence mektup yazmak cesaretini göstererek bir nebze mutluluk duymuştu. Bir genç kız için pek uygunsuz, pek büyük bir ihtiyatsızlık olan bu hareketin, Mathilde'in namusunu M. de Croisenois'nın, babası Dük de Chaulnes'ün kararlaşan evlenmeden vazgeçildiğini görünce, bunun nedenini öğrenmek isteyecek olan bütün Chaulnes ailesinin gözünde bir paralık olması ihtimali vardı. O zamanlar, yani bu mektuplardan her birini yazdığı günlerde, Mathilde'in gözüne uyku namına bir şey girmemişti. Fakat bu mektuplar birer cevaptan başka bir şey değildi ki...

Oysa, Julien'e yazdığında, onu sevdiğini söylüyordu. Toplumun en aşağı tabakasına mensup bir insana, hem de ondan mektup falan almadan «önce kendisi» yazıyordu. («Önce kendisi» kelimeleri ne müthiş bir şeydi!)

Bu iş meydana çıkacak olursa, artık bir daha temizlenemeyecek şekilde lekelenenecekti. Böyle bir şey olsaydı, annesini ziyarete gelen kadın ahbablarından hangisi Mathilde'i savunurdu? Kibarlar çevresinde doğacak nefreti hafifletmek üzere onlara tekrarlamaları için ne gibi bir nakarat tavsiye edebilirdi?

Kaldı ki, yazmak değil, söylemek bile iğrenç bir şeydi! Napoléon, Baylen kalesinin teslim olduğu haberini alınca: «Bazı şeyler vardır ki yazılmaz» demişti. Mathilde'e bunu anlatan da Julien'di! Sanki önceden bir ders vermek istemiş gibi.

Fakat bütün bunlar bir şey değildi, Mathilde'in bu kadar

çok heyecanlanmasının daha başka nedenleri vardı. Sossyete âleminde yapacağı müthiş tepkiyi, mensup olduğu asılzadeler sınıfına hakaret ettiği için kendinden nefret ettirecek o silinmez lekeyi unutarak, karakteri Croisenoisların, Cayluslerin, Luzlerinkine benzemeyen bir adama mektup yazmıştı.

Julien'in karakterinin o derin, o «bilinmeyen» yönü kendisiyle sadece ahbap olmak isteyen birisini bile korkutuyordu. Mathilde bir de kalkmış onu kendine âşık etmek istiyordu, ama bu gidişle Julien ona âşık değil, o Julien'in tutsağı olacaktı galiba!

Genç kız içinden:

— Eğer beni avucunun içine alacak olursa, kim bilir ne kadar ileri gidecektir! dedi. Ne yapalım! Ben de Médée gibi: «Bu kadar tehlike ortasında, ben, kendim varım ya, yeter!» derim.

Mathilde'e göre, Julien'in asalete falan aldırış ettiği yoktu. Kendisine gelince, bundan da betardi, yani belki de zerre sevmiyordu!

Müthiş kuşkular içinde geçirdiği son zamanlarda, kadınlık gururu kabarmaya başladı. Sabırsızlanarak:

— Benim gibi bir kadın alın yazısında hep acayiplikler olsa gerek, diye bağırdı.

İşte bu dakikada, ona tâ beşikden beri aşıl原因 gurur, fazilet duygusuyla çarpışmaya başladı. Julien'in Paris'ten gitmek üzere hazırlanması da tam bu sırada oldu ve olayların gidişini değiştirerek baş döndürücü bir sürat verdi.

(Bu karakterde insanlar çok şükür ki azdır).

O akşam, geç vakit, Julien, hıncırca hareket ederek, çok ağır bir sandığı kapıcının odasına indirdi; taşımak için de, Mademoiselle de la Mole'ün oda hizmetçisine göz koyan uşağı çağırdı. «Belki de bu manevra hiç bir sonuç vermez, dedi, ama, ya başarılı olursa, Mathilde benim artık gittiğimi sanacak.»

Bu oyunu oynadıktan sonra, Julien, neşe içinde yatağına girdi ve uyudu. Oysa, Mathilde'in gözüne sabaha kadar uyku girmedi.

Ertesi sabah, çok erkenden, kimsecikler görmeden konaktan çıktı, fakat saat sekizden önce döndü.

Daha henüz kütüphaneye gelmişti ki, Mademoiselle de la Mole kapıda görüldü. Julien ona cevabını verdi. Onunla ko-

nuşması gerektiğini düşündü; bundan daha kolay bir şey olamazdı, fakat ne çâre ki Mademoiselle de la Mole onu dinlemek istemedi ve çekilip gitti. Julien, buna son derece memnun oldu, çünkü söyleyecek bir şey bulamıyordu. İçinden:

— Bütün bunlar Comte Norbert'le birlik olup yaptıkları bir oyun değilse, dedi, bu kadar asil bir kızın kalbinde bana karşı bu acayip aşkı doğuran şey demek gerçekten benim ona aldırış etmeyişim? Ben de bu sarışın, kocaman taş bebeğe gönül verirsem, gereğinden fazla budalalık etmiş olurum doğrusu.

Bu yargılamayı yürüttükten sonra, Julien, her zamankinden soğukkanlı ve hesaplı bir hal aldı. Yine içinden:

— Başlamak üzere olan bu savaşta, asaletin verdiği gurur, onunla benim aramda kale görevini görecek olan büyük bir tepe gibi yükselecek, dedi. İşte bu tepenin üstünde harekâtı yönetmek gerekiyor. Paris'te kalmakla çok fena ettim; bütün bu yaptıkları oyundan ibaretse, hareketimi sonraya bırakmakla kendimi hem küçük düşürmüş, hem de tehlikeye koymuş olacağım. Gitmekte sanki ne gibi bir tehlike vardı? Benimle alay ediyorlarsa, ben de onlardan aşağı kalmıyorum. Eğer gerçekten benimle ilgileniyorsa, bu tarzda hareket etmekle onun bu ilgisini yüz kat artırıyorum.

Mademoiselle de la Mole'ün mektubu, Julien'in gururunu o kadar çok okşamıştı ki, başına gelenlere gülmekle beraber, Paris'ten gitmesinin ne kadar doğru bir hareket olacağını ciddi bir şekilde düşünmeyi tamamiyle unutmuştu.

Yaptığı hatalar üzerinde son derece titiz davranmak onun yaradılışında bulunan bir huydu. Bu son işlediği hataya fena halde kızmış, o küçük yenilgiden bir an önce kazandığı inanılmaz zaferi artık hemen hemen düşünmüyordu; işte, tam o sırada, saat dokuz sularında, Mademoiselle de la Mole kütüphane kapısının eşiğinde görüldü, Julien'e bir mektup fırlattı ve kaçtı...

Julien, mektubu yerden alırken:

— Bu iş galiba mektup şeklinde bir roman halini alacak, dedi. Düşman bir şaşırtma hareketi yapıyor, bense buna soğukkanlılık ve fazilet silâhlarıyla karşı koyacağım.

Mathilde kesin bir cevap istiyordu; mektubun mağrur bir ifade ile yazılmış olması Julien'in gizlemeye çalıştığı neşesini büsbütün artırdı. İki sayfalık bir mektup yazarak kendisiyle

alay etmek isteyenlerle canı istediği gibi alay etti ve cevabının sonuna doğru, yine alay olsun diye, ertesi gün hareket etmeye karar verdiğini bildirdi.

Mektubu yazdıktan sonra:

— Bunu kendisine verebilmem için bahçe işime yarayacak, diye düşündü ve çıkıp bahçeye gitti. Mademoiselle de la Mole'ün odasının penceresine bakıyordu.

Mathilde'in odası birinci katta, annesinin dairesine bitişikti, ama zemin katla birinci kat arasında bir de bahçenin seviyesinde ara kat vardı¹.

Birinci kat o kadar yüksekti ki, Julien'in, elinde mektubuyla ıhlamur ağaçlarının uzandığı yoldan dolaştığını Mademoiselle de la Mole'ün penceresinden görmek imkânsızdı. Çok iyi budanan ıhlamurlar, altlarında dolaşanların görülmesine engel olan bir kemer vücuda getiriyorlardı. Julien kızarak, kendi kendine:

— Ne o, dedi, yoksa yine mi ihtiyatsızlık edeceğim? Benimle alay etmeye niyet ettilerse? Beni böyle elimde bir mektupla kepaze etmek isterlerse? Bu hareketimle düşmanlarıma yardım etmiş olurum.

Norbert'in odası tam da kız kardeşinin odasının üstünde idi, yani Julien ıhlamur ağaçlarının budanmış dallarının vücuda getirdiği kemerin altından çıkacak olursa, Comte Norbert'le arkadaşları onun bütün hareketlerini adım adım izleyebilirlerdi.

Mademoiselle de la Mole, camın arkasında göründü; Julien elinde tuttuğu mektubu yarım yamalak gösterdi; Mathilde başını eğdi. Julien derhal, koşa koşa kendi odasına çıktı, fakat büyük merdivende, Mathilde ile karşılaştı; genç kız mektubu hiç sakınmadan ve gülümseyerek yakaladı.

Julien, içinden:

— Altı ay süre ile benimle adamakıllı seviştikten sonra bile, benden bir mektup almak cesaretini gösterdiği zaman, zavallı Madame de Rênal'ın gözleri nasıl bir ihtirasla parlamıştı? Yanılmıyorsam, bana bir defacık olsun gülerek bakmamıştır, dedi.

1. Buna Fransızlar, "entresol" diyorlar. Mutlaka bahçe seviyesinde olması gerekmez; burada böyle olduğu düşünülerek çevrildi. (Çevirenin notu)

Bundan sonra düşündüğü şeyleri bu kadar açık belirtmedi; yoksa gösterdiği nedenlerin değersizliğinden kendisi de mi utanıyordu? Ama içinden:

— Sabahlık elbiseleri arasında, kibarlık bakımından tavırlarında ne kadar da fark var! diye ilâve etti. Zevk sahibi bir adam, Mademoiselle de la Mole'ü daha otuz adım öteden görünce, onun toplum hayatındaki yerini derhal tayin eder. İşte asıl değer, asıl meziyet denilen şey de budur zaten.

Julien, gerçi alay ediyordu ama, düşüncesini kendi kendine itiraf etmiyordu; öyle ya, Madame de Rênal'in, onun uğrunda feda edilecek bir Marquis de Croisenois'sı yoktu. Julien'in karşısında o zamanlar rakip olarak M. Charcot denilen heriften başka kimse bulunmuyordu; o da, Maugiron soyundan yeryüzünden kimse kalmadığı için bu ismi benimseyerek asalet taşıyordu.

Saat beşte Julien bir üçüncü mektup daha aldı; bu mektubu kendisine kütüphanenin kapısından attılar. Mademoiselle de la Mole bu kez de sıvıştı. Julien, kendi kendine, gülerek:

— Mektup yazmaya da ne kadar hevesliymiş, dedi; bütün bunları sanki karşı karşıya geçip de söyleyemezmiş gibi! Düşman benim mektuplarımı eline geçirmek istiyor, gün gibi besbelli, hem de birkaç mektup!

Julien bu defakini açmak için hiç de acele etmiyordu:

— Yine birtakım süslü cümleler, diye düşündü; fakat okurken yüzü sarardı. Şu sekiz satırdan başka bir şey yoktu:

«Sizinle konuşmaya ihtiyacım var; bu akşam konuşmalıyım, saat gece yarısından sonra, biri çaldığı zaman bahçede bulununuz. Bahçıvanın, kuyunun yanında duran büyük merdivenini alın; odamın penceresine dayayın ve içeriye girin. Ay ışığı var ama, ne çıkar!»

On Beşinci Bölüm

ACABA BİR TUZAK MI?

Ah! Büyük bir tasarıyla bu tasarının başarılması arasında geçen süre ne üzücüdür! İnsan ne kadar gereksiz korkular geçirir! Ne kararsızlıklar içinde bocalar! Bu, bir ölüm-kalım işidir de ondan. — Hayır, bu kadarla da kalmaz: Bu, bir onur meselesidir.

SCHILLER

Julien: «İş ciddileşiyor» dedi... Ve biraz düşündükten sonra: «Ama içyüzü meydana çıkıyor, diye ilâve etti. Öyle ya! Bu güzel küçük hanım benimle kütüphanede konuşabilirdi; Allaha şükür orada tamamıyla serbestiz; Marki'nin, kendisine hesapları gösteririm diye korktuğundan, uğradığı yok. Ne olacak! M. de la Mole'le Comte Norbert'den başka buraya kimse-nin girdiği olmuyor; hem onlar da bütün gün evde yoklar; ko-nağa girdiklerini görmek gayet kolay; velhasıl, konuşacakları-mızı birbirimize burada söyleyebiliriz, ama, bir kralın karısı ol-mayı bile kendine az görecektir kadar asil olan Mathilde, benim müthiş bir ihtiyatsızlıkta bulunmamı istiyor!

«İşin içyüzü meydanda, beni mahvetmek, yahut da, hiç de-ğilse, alay etmek istiyorlar. Önceleri, ellerine benim mektup-larımı geçirmek ve bu suretle mahvıma yürümek istediler; ama, bir türlü yaş tahtaya basmadığımı gördüler; işte şimdi de, ba-na gün gibi açık bir ihtiyatsızlık yaptırmak istiyorlar. Bu kü-çük baylar beni ya çok aptal, yahut da çok kendini beğenmiş sanıyorlar. Haydi canım! Dünyanın en güzel ay ışığında orta-lığın gündüze döndüğü bir gecede, böyle yirmi beş ayak yük-sekliğindeki bir kata merdivenle çıkmak! Mümkün mü? Beni buradakiler değil, bitişik konaktakiler bile görürler. Merdive-nin üzerindeki halimi de artık görmeli!»

Julien odasına çıktı ve ıslık çalarak sandığını yerleştirme-ye başladı. Paris'ten gitmeye ve Mathilde'e cevap bile verme-meye karar vermişti.

Fakat bu akıllıca karar onu ferahlatmadı. Sandığını kapadıktan sonra, birdenbire içinden:

— Ya Mathilde'in yazdıklarını gerçekse? dedi. O zaman ben onun gözünde düpedüz alçağın biri olurum. Ben asil bir aileden değilim, hatır için değil, gerçekten, çalışma alanında ispat olunmuş büyük meziyetlere malik olmam gerek...

Bir çeyrek saat odasında bir aşağı bir yukarı dolaştı. Nihayet:

— İnkâr etmek neye yarar? dedi, onun gözünde alçağın biri olurum. Yalnız, Monsieur le Dük de Retz'in balosunda herkesin yüksek sosyete âleminin en güzel kadını olduğunu söylediği bir genç kıızı kaybetmiş olmakla kalmayacağım, fakat aynı zamanda, bir dükün oğlu olan ve ilerde kendisi de Marquis de Croisenois'nın benim uğrumda nasıl feda edildiğini görerek ilâhî bir zevk duymak fırsatını da kaçırmış olacağım. Bende bulunmayan bütün meziyetlere malik olan sevimli bir genç: Hoşsohbet, yerinde nükte yapmasını bilen, doğuştan asil, zengin, velhasıl kendisinde her şey var...

«Bu vicdan azabından ömrüm oldukça kurtulamam sonra; Mathilde'i elden kaçırdığım için değil, kızıdan çok ne var dünyada! İhtiyar Don Diegue¹.

— *Mais il n'est qu'un honneur!*².

Diyor, bense, daha önüme çıkan ilk tehlike karşısında açıkça sınışıyorum; öyle ya, M. de Beauvaisis ile yaptığım mahut düello da sanki bir tehlike miydi? Şakacıktan bir şey. Bu seferki bambaşka... Uşağın biri bana kurusıkı ateş edebilir, hakarete uğrayabilirim, bunlar olağan şeyler, ufak tefek tehlikeler!»

Julien, bir Gaskonyalı neşesi ve ağzıyla:

— Yavrum, bu kez iş sarpa sarıyor, dedi, «onur» meselesi var. Benim gibi, feleğin yar olmadığı bir zavallının karşısına, hiç bir zaman böyle bir fırsat çıkmaz; bunu bırakıp da gidersem, yine mutluluğa ulaşırım, ama buna göre aşağılık bir mutluluk olur...

Uzun uzun düşündü; hızlı hızlı yürüyor, ara sıra birdenbire duruyordu. Odasına, Cardinal de Richelieu'nün çok güzel

1. Corneille'in "*Le Cid*" adlı trajedisindeki kişilerden biri.

2. "... Fakat onur, ancak bir tanedir!" (*Çevirenin notu*)

bir büstünü koymuşlardı, gayri ihtiyarî gözleri bu büste doğru kayıyordu. Büstün, lambanın ziyasıyla aydınlanan gözleri, sanki Julien'e sert sert bakıyor ve her Fransızın yaradılışında bulunması o kadar doğal olan cesareti göremediği için çıkışıyor-du. «Ey büyük adam! Senin devrinde olsaydı, zerre kadar te-reddüt eder miydin hiç?»

Julien, nihayet:

— En kötü ihtimali düşünelim, dedi, bütün bunların bir tuzak olduğunu farzedelim; iyi ama, bu yalnız benim için değil, bir genç kız için de pek iyi bir şey olmaz, onun da adını lekeler. Benim susacak bir adam olmadığımı bilirler. O halde beni öldürmeleri gerekir. 1574'te, Boniface de la Mole zamanında olsaydı bu usul geçerdi, ama şimdi böyle bir şeyi yapacak babayiğit nerede? Bu asılzadeler artık o eski şövalyeler gibi değil. Mademoiselle de la Mole'ü o kadar çok çekemeyen var ki! Daha yarın, dört yüz tane salonda onun bu rezaletinden, yüz-karasından bahsederler, hem de ne büyük bir zevk duyarak!

«Beni, diğerlerine tercih etmesi hizmetçilerin ağzından bile, sakız gibi düşmeyen bir konu oldu, biliyorum, konuşturlarken duydum.

«Diğer taraftan, bir de mektupları var! Belki de bu mektupları üzerimde taşıdığımı sanıyorlar. Beni onun odasında yakalarlarsa sonra bu mektupları elimden alırlar. İki, üç, dört, ne bileyim, birkaç adamla boğuşmam gerekecek. İyi ama, bu adamları nereden bulacaklar? Paris'te böyle sır saklayacak aşağılık kimseler nerede? Adaletin pençesine düşmekten ödleri kopuyor!.. Hay Allah! Ya Caylusler, Croisenoislar, de Luzler ne güne bekliyorlar? Beni yakalayacakları o an, hepsinin ortasında alık alık etrafıma bakınmam, onların zevkine doymayacakları bir an olacak. Sakın ha, bay sekreter, d'Abeilard'ın haline düşmeyisin!

«Öyle ama, baylar, benim de ellerim armut toplamıyor ya, suratlarınızda elbet benim de izlerim kalacak, Pharsale'de Caesar'ın erleri nasıl düşmanlarının suratlarına vurmuşlarsa, ben de öyle yapacağım... Mektuplara gelince, onları güvenilir bir yere koyabilirim».

Julien, son iki mektubun suretlerini çıkardı, kütüphanede nefis Voltaire külliyyatından bir cildin içine sakladı ve asıllarını da kendi eliyle postaya götürdü.

Eve dönünce, hayret ve dehşetle:

— Ben kendimi ne büyük bir çılgınlığa kaptırıyorum! dedi.

O akşam yapacağı işi bir çeyrek saat bile etraflıca düşünmemiş, incelememişti.

— İyi ama, reddedersem, sonra kendi kendimden nefret ederim, diyordu. Ömrüm oldukça bu hareketim benim için bir kuşku, bir tereddüt kaynağı olacak; böyle bir kuşku içinde kıvrılmak da felâketlerin en büyüğü olsa gerek. Amanda'nın belâsı yüzünden böyle bir kuşkuya düşmemiş miydim? Öyle sanıyorum ki, bir cinayet işleseydim, kendi kendimi daha kolay affederdim. Öyle ya, bir kez itiraf ettim mi, artık olayı düşünmezdim.

«Ne? Talih beni mutluluğun verdiği sarhoşluktan inanılmayacak şekilde, Fransa'nın en asil isimlerinden birini taşıyan bir gencin rakibi yaparak halkın arasından, çamurdan çekip çıkarsın da ben hâlâ kendimi ondan aşağı tutacak kadar safdillik göstereyim! Olur şey değil, doğrusunu söylemek gerekirse. Mathilde'in odasına gitmemek korkaklık, alçaklık olur».

Julien, ayağa kalkarak:

— Kararım verilmiştir! diye bağırdı. Hem zaten Mathilde de o kadar güzel ki!..

«Eğer bu yaptığı bana bir tuzak değilse, benim için büyük bir delilik yapıyor demektir!.. Eğer bir oyunsa, onun da çaresi var, baylar, bu şakayı ciddiye çevirmek benim elimde, görürsünüz, yapar mıyım, yapmaz mıyım?

«Ama, odaya girdiğim anda hemen kollarımı bağlarlarsa; öyle ya, bu iş için ustalıkla bir alet falan da yerleştirmiş olabilirler!»

Gülerek:

— Bir çeşit düello, dedi, benim silâh bilgisi öğretmeni: «Her taarruza karşı koymanın yolu vardır, fakat iki taraftan birinin feda edilerek savaşın sona ermesini isteyen Tanrı, bunlardan birinin aklını başından alır ve kendisini korumasını unutturur». Hem, işte onlara verilecek cevap. (Bu sözleri söylerken cebinden tabancalarını çıkardı ve barutları daha taze olduğu halde yeniden doldurdu).

Daha birkaç saat beklemesi gerekiyordu; bu esnada, iş olsun diye, Fouqué'ye bir mektup yazdı:

«Dostum, bu zarfı, ancak başıma bir kaza gelecek olursa, başımdan acayip bir maceranın geçtiğini duyacak olursan aç. O zaman, gönderdiğim yazıdaki isimleri sil ve sekiz tane suretini çıkartarak, Marsilya, Bordeaux, Lyon, Brüksel vesaire gibi şehirlerde çıkan gazetelere gönder; aradan on gün geçtikten sonra da, bu yazıyı bastır ve önce bir nüshasını M. le Marquis de la Mole'e gönder; aradan bir on beş gün daha geçince, diğer nüshaları, geceleyin Verrières sokaklarında şuraya buraya atıver».

Fouqué'nin, ancak Julien'in başına bir kaza gelecek olursa açacağı bu yazı hikâye tarzında yazılmış bir savunma idi; bu yazıyı Julien, Mademoiselle de la Mole'ü mümkün olduğu kadar lekelememeye gayret ederek kaleme aldı, fakat durumunu da bütün açıklığıyla anlattı.

Julien, elindeki paketi kapamayı tamamlarken, çan sesi akşam yemeğini bildirdi; Julien'in kalbi küt küt atmaya başladı. Biraz önce yazdığı şeylerle uğraşan muhayyilesi, şimdi de kendini korkunç birtakım önsezişlere kaptırıyordu. Kendisini uşaklar tarafından yakalanmış, kısıkvrak bağlanmış ve ağzı tıkanmış bir halde mahzene götürülürken görüyordu. Orada, bir uşak başına dikilmiş duruyordu; eğer bu asil ailenin onuru bu işin kanla temizlenmesini gerektiriyorsa, bir tek iz bile bırakmayan o müthiş zehirler ne güne duruyordu; bu takdirde, Julien'i, hastalıktan öldüğünü söyleyerek odasına çıkarırlardı ve rezalet örtbas edilirdi.

Bir tiyatro yazarı gibi, kendi uydurduğu hikâyelerden kendisi heyecanlanan Julien, yemek salonuna girmeye gerçekten korkuyordu. Resmî kıyafetlerini giymiş uşakların hepsini birer birer gözden geçiriyor, yüzlerini inceliyor ve içlerinden hangisinin kendisini öldürmekle görevlendirildiğini kendi kendine soruyordu. «Bu ailede III. Henri'nin sarayının anıları o kadar canlı idi, bunlardan o kadar çok bahsediliyordu ki, hakarete uğradıklarını görürlerse, yenildikleri sınıfın diğer kişilerinden, yani başka asıladelerden daha çok cesaret gösterebilirler». diyordu. Julien, ailesinin tasarladığı şeyleri okumak maksadıyla Mademoiselle de la Mole'ün gözlerine baktı; genç kızın yüzü sararmıştı; Julien, onun yüzünü tıpkı ortaçağ kadınlarınıninkine benzetti. Onun bu kadar azametli olduğunu hiç görmemişti; bu akşam Mathilde gerçekten güzel ve muhteşemdi.

Julien âdeta âşık oldu. «Pallida morte futura» (Benzinin böyle uçuk oluşu büyük işler tasarladığını gösteriyor).

Yemekten sonra, boş yere bahçede bilhassa uzun uzun dolaştı ise de, Mademoiselle de la Mole bir türlü gelmedi. O anda, kendisiyle konuşmak, Julien'in yüreğini ferahlatacak, onu büyük bir yükten kurtaracaktı.

Neden saklayacakmışım? Korkuyordu işte. Harekete geçmeye karar verdiği içindir ki, hiç sıkılmadan kendisini bu kötü duyguya, korkuya kaptırıyordu ya zaten. İçinden:

— Yeter ki bu işi yaparken gereken cesaret bulayım, diyordu; yoksa şu anda korkmuşum, korkmamışım, ne çıkar? Gidip merdivenin yerine ve ağırlığına baktı...

Kendi kendine:

— Demek Verrières'de olduğu gibi, burada da bu aleti kullanmam alnımda yazılı imiş? dedi. Ama, arada ne kadar fark var!

Sonra, içini çekerek:

— O zamanlar, uğrunda tehlikeyi göze aldığım kadından sakınmak zorunda değildim, diye ilâve etti. İki tehlike arasında ne kadar fark var!

«M. de Rênal'in bahçelerinde vurulup ölseydim de yine onuruma leke sürülmüş olamazdı. Ölümümün nedenini meçhul göstermeleri gayet kolay olurdu. Oysa, burada ölecek olursam, Chaulnes, Caylus, Retz ve daha bir sürü konakların salonlarında kim bilir ne iğrenç şeyler uydururlar. İleride beni bir canavar diye anarlar».

Julien, gülererek ve kendi kendisiyle alay ederek:

— İleride, yani iki, üç yıl sonra, dedi.

Fakat bu düşünce onu mahvediyordu.

— Ya ben, benim suçsuz olduğumu nerede, nasıl meydana çıkarırlar? Farzedelim ki ben öldükten sonra Fouqué savunmamı bastırsın; iyi ama, bu olay bir rezalet daha, bir leke daha olmaz mı? Öyle ya, beni bir konağa sekreter diye alıyorlar, gördüğüm iyi muameleye, korunmaya karşılık da, bu evde olup bitenleri elâleme anlatmak üzere bir çeşit duyuru bastırıyorum! Kadınların namusuna taarruz ediyorum! Ah, eksik olsun. bana aptal demelerini buna bin kez tercih ederim!

O gece, müthiş bir gece oldu.

SABAHIN BİRİNDE

Bu bahçe, çok büyüktü, son yıllarda mükemmel bir zevkle meydana gelmişti. Fakat, Henry III. devrinde o kadar meşhur olan Pré-aux-Cleres'de de vaktiyle sıralanan ağaçlar yüz yıllıktan fazlaydı. Bu bahçenin, kırları hatırlatan rüstik bir görünümü vardı.

MASSINGER

İlk mektubu ile istediği şeyden vazgeçtiğini bildirmek için Fouqué'ye bir mektup daha yazacağı sırada saat on biri vurdu. Julien, sanki odasına kapanıyormuş gibi, kapının kilidini gü-rültü ile oynattı. Çıt çıkarmadan yürüyerek, bütün evde ve bilhassa hizmetçilerin yattıkları çatı katında neler olduğunu bir kolağan etmeye çıktı. Olağanüstü bir şey yoktu. Madame de la Mole'ün oda hizmetçilerinden biri eğlence düzenlemişti, uşak-lar da neşeli neşeli «punch» içiyorlardı. Julien içinden:

— Böyle güldüklerine bakılırsa, bu geceki işte parmakları olmaması gerek, yoksa daha ciddi olurlardı, dedi.

Nihayet gidip bahçenin karanlık bir köşesinde oturdu. İçinden:

— Eğer yaptıkları plana göre evdeki hizmetçiler tarafın-dan görülmeyecek şekilde hareket etmeleri gerekirse, beni ya-kalamak üzere tuttukları adamları öyle ise, duvarın üstünden getirecekler demektir, dedi.

«Eğer M. de Croisenois bütün bu işlerde soğukkanlılığını büsbütün kaybetmediyse, evleneceği kızın onurunu korumak ister ve beni onun odasına girmeden yakalamayı her halde da-ha tedbirli bir hareket sayar».

Julien, etrafta askerce bir keşifte bulundu, araştırmadığı yer kalmadı.

— Onurum bahis konusu, diye düşündü; şayet yanlış bir harekette bulunur da gafil avlanırsam, «bunu akıl etmedimdi» demek beni kendi gözümde mazur gösteremez.

Hava da sanki inadına sakindi. Saat on bire doğru ay doğdu,

yarımda ise, konağın bahçe tarafındaki cephesi baştan başa aydınlıktı. Julien, içinden:

— Bu kız çıldırmış, diyordu.

Saat biri vururken Comte Norbert'in odasında hâlâ ışık vardı. Julien, ömründe bu kadar korkmamıştı; girdiği işin yalnız tehlikeli taraflarını görüyor, zerre kadar zevk ve heyecan duymuyordu.

Gidip koca merdiveni aldı, belki Mathilde vazgeçtiğini bildirir, diye bir beş dakika daha bekledi ve sonra, biri beş geç merdiveni pencereye dayadı. Tabancası elinde olduğu halde, kimsenin kendisine hücum etmediğine şaşarak, yavaş yavaş çıktı. Pencereye yaklaştığı sırada, pencere gürültüsüzce açılıverdi. Mathilde, heyecan içinde:

— Nihayet gelebildiniz, mösyö, dedi; bir saatten beri sizi gözetliyorum, hareketlerinizi birer birer izliyorum.

Julien şaşkın bir halde idi, ne yapması gerektiğini pek bilmiyordu, o anda kalbinde aşk namına bir şey yoktu. Bu şaşkınlığı içinde, genç kızı öpmesi gerektiğini düşündü, fakat Mathilde onu iterek:

— Öyle şey yok, dedi.

Yüz bulmadığına çok memnun olan Julien, acele ile etrafına bir göz gezdirdi: Ay ışığı o kadar parlaktı ki, Mademoiselle de la Mole'ün odasında yaptığı gölgeler kapkara görünüyordu. Julien:

— Burada belki de saklanmış adamlar vardır da ben görmüyorum, diye düşündü.

Mathilde, konuşabilmek için bir konu bulduğuna sevinerek:

— Ceketinizin cebinde ne var öyle? diye sordu.

Garip bir şekilde ıstırap çekiyordu; asil bir kızda yaradılıştan bulunan bütün çekingenlik ve iffet duyguları kabarmış, ona azap veriyordu.

Julien de, bir şey söylemek için fırsat bulduğuna sevinerek:

— Ne olacak? Her çeşit silâh ve tabanca, dedi.

Mathilde:

— Merdiveni indirmek gerek, dedi.

— Çok büyük, alt kattaki salonun, yahut ara katın¹ camlarını kırabilir.

1. *Entresol*: "ara kat" diye çevirdik. (*Çevirenin notu*)

Mathilde, beyhude yere heyecanlanmadan, her zamanki gibi konuşmaya gayret ederek:

— A! Pencereleri kırmak olmaz, dedi; belki ilk basamağa bir ip bağlayarak merdiveni tâ aşağıya kadar sarkıtabilirsiniz. Odamda daima ihtiyaten ip falan bulundururum.

Julien:

— Seven kadın böyle mi olur? diye düşündü. Bir de aşktan bahsetmek cesaretini gösteriyor. Onun bu kadar soğukkanlılık göstermesi, akıllıca tedbirler alması benim budala sandığım M. de Croisenois'ya galip gelmediğimi gösteriyor işte; gerçekte sadece onun yerine geçiyorum, o kadar. Ama bundan bana ne? Bu kızı seviyor muyum ki? Mamafih, Marki'ye yine galip geliyorum sayılır, çünkü yerine başkasının ve bilhassa benim geçtiğimi anlayınca fena halde içerleyerek. Dün akşam Tortoni kahvesinde bana ne kadar da yüksekte bakıyor, beni tanımamazlığa geliyordu; ama sonra, başka türlü yapmasına olanak kalmayınca, bana ne haince bakarak selâm verdi!

Julien, ilk basamağına ip bağlamış, alt katlardaki camları kırmamak için balkondan dışarı fazlaca eğilerek merdiveni yavaşça aşağıya sarkıtıyordu.

— Kendimi öldürtmek için ne de güzel bir fırsat veriyorum, diye düşündü; öyle ya Mathilde'in odasında ya birisi saklandı ise?

Fakat her tarafta derin bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Merdiven nihayet yere değdi; Julien onu, duvar boyunca uzanan «Exotique»¹ çiçeklerin bulunduğu tarafa uzattı.

Mathilde:

— Annem, o güzel çiçeklerinin ezildiğini görünce ne diyecek, dedi.

Sonra, büyük bir soğukkanlılıkla:

— İpi aşağıya atmalı, diye ilâve etti. Şayet bu ipin balkona kadar uzandığını görecektir olurlarsa, izahat vermek hayli güç olur.

Julien, şaka eder gibi bir tavır takındı ve Saint-Domingue'de doğmuş melez oda hizmetçilerinden birini taklit ederek:

— Ya ben buradan nasıl gidecek? dedi.

1. *Exotique*:: Bir memlekette bulunmayan yabancı ve sıcak ülkelerden getirilen bitkilere verilen ad. Edebiyatta "*exotisme*" diye bir cereyan vardır. (Çevirenin notu)

Aklına gelen bu düşünceye çok sevinen Mathilde:

— Siz, siz kapıdan gider, dedi.

Julien ipi bahçeye salıvermişti; Mathilde onun kolunu sık-tı. Julien, kendisinin bir düşmanın yakaladığını sanarak bir-denbire arkasına döndü ve hançerine sarıldı. Mathilde bir pen-cerenin açıldığını duymuştu. İkisi de, nefes almadan, kımıl-da-madan bir müddet öylece kaldılar. Ay ışığı her taraflarını ay-dınlıyordu. Gürültü bir daha tekrarlanmadığından artık en-dişe edecek bir şey kalmamıştı.

Yine ikisi de ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilmi-yorlar, şaşkın şaşkın duruyorlardı. Julien, kapının iyice kilitli olduğunu gördü; karyolanın altında birisi olup olmadığını an-lamak istiyor, ama bir türlü bakmaya cesaret edemiyordu; kim bilir, belki de oraya bir iki uşak saklanmıştı. Nihayet bu kadar ihtiyatsızlık ettiği için sonradan kendi kendini affetmeyeceği-ni düşünerek eğilip karyolanın altına da baktı.

Mathilde, son haddine varan bir sıkılğanlığın ve heyeca-nın pençesinde kıvranıyordu. Bulunduğu durumdan, bu halin-den dehşetli surette korkuyor, iğreniyordu.

Nihayet Julien'e:

— Mektuplarımı ne yaptınız? diye sordu.

Julien:

«Bizim küçük baylar dinliyorlarsa, umutlarını boşa çıkar-mak ve mücadeleyi bertaraf etmek için tam bir fırsat» diye dü-şündü. Sonra:

— İlk yazdığınız mektup, protestanlara mahsus bir Kut-sal Kitab'ın içinde saklı, dün akşamki posta arabasıyla bura-dan çok uzaklara gidiyor, dedi.

Bunları anlatırken, araştırmaya cesaret edemediği iki bü-yük maundan dolapta saklanmış olmaları ihtimali olan kim-seler tarafından işitilecek bir şekilde, kelimeleri tane tane söy-leyerek konuşuyordu.

— Diğer iki mektubunuz da postadalar, aynı yolu izli-yorlar.

Mathilde, hayret içinde:

— İyi ama, bütün bu tedbirler neye? dedi.

Julien:

— Ne diye yalan söyleyecekmişim, diye düşündü ve Mathilde'e bütün kuşklarını birer birer anlattı.

Mathilde, sevgiden çok çılgınlık bildiren bir sesle:

— Demek mektuplarında kullandığın o soğuk ifade hep bundan ileri geliyormuş? diye bağırırdı.

Julien, bu sesteki anlamı kavrayamadı. Mathilde'in kendisine «sen» diye hitap edişi Julien'in aklını başından aldı, hiç olmazsa kuşkuları dağıldı; kendi gözünde itibarı arttı; kendisine o kadar saygı ilham eden bu güzel kıızı kolları arasında sıkamak cesaretini gösterdi. Bu kez de Mathilde onu eliyle itti, ama âdet yerini bulsun diye.

Vaktiyle, Besançon'da, Amanda Binet'nin yanında olduğu gibi, Julien hafızasına baş vurdu ve *Nouvelle Héloïse*'in en güzel cümlelerinden birçoğunu ezbere söyledi.

Bu cümleleri pek o kadar dinlemeyen Mathilde:

— Sende tam bir erkek yüreği var, dedi; cesaretini denemek istedim, itiraf ediyorum. İlk kuşkuların ve sonra buna rağmen odama gelmeye karar verişin senin sandığımdan daha korkusuz bir adam olduğunu gösteriyor.

Mathilde, Julien'e «sen» diye hitap etmek için çaba sarfediyordu; her halde, söylediği şeylerden çok bu acayip konuşma tarzına dikkat ediyordu. Hiç de sevgi ifade etmeyen bu senli benli konuşma tarzı, biraz sonra Julien'in hoşuna gitmeye başladı; içinde mutluluk duymadığına şaşıyordu; nihayet, kendini mutlu hissetmek için durumunu etraflıca düşünmeye, muhakeme etmeye koyuldu. Kimseye aldırış etmeyen, yüz vermeyen bu mağrur genç kız Julien'e büyük bir değer veriyordu; bu yönde muhakeme yürütme sonunda gururu kabardı ve kendini ancak bu suretle mutlu hissetti.

Doğrusunu söylemek gerekirse, şu anda duyduğu zevk, bazen Madame de Rênal'in yanında duyduğu o ruhunu saran haz değildi. Ne büyük fark, Yarabbim, bu ilk andaki duyguları hiç de muhabbete, sevgiye benzemiyordu. Bu duygular, büyüklük hırsından, ihtirastan başka bir şey değildi; hem zaten Julien, her şeyden önce, muhterisin biriydi¹. Kuşkulandığı kimselerden, icat ettiği tedbirlerden yine dem vurmaya başladı. Bir taraftan koşuyor, diğer taraftan da elde ettiği zaferden faydalanmanın çarelerini araştırıyordu.

1. Stendhal'in diğer kahramanları da genel olarak hep böyledir. (Çevirenin notu)

Henüz şaşkınlığı geçmemiş olan ve giriştiği işten fena halde canı sıkılan Mathilde, konuşmak için bir konu bulunduğuna sevindi, tekrar nasıl görüşebileceklerinden bahsettiler. Julien, bu tartışmada da zekâsını, cesaretini gösterebildiği için tatlı bir zevk duyuyordu. Sakınılması gereken adamlar pek gözü açık kimselerdi. Şu küçük Tanbeau denilen herif her halde hafiye-nin biri idi, fakat Mathilde'le Julien de her halde ustalıkta onlardan aşağı kalmazlardı.

Her şeyi kararlaştırmak için kütüphanede buluşmaktan kolay ne var?

Julien:

— Ben konağın her yerine, hatta Madame de la Mole'ün dairesine varıncaya kadar bile girebilirim, kuşku uyandırmadan girebilirim.

Kızının odasına gitmek için Madame de la Mole'ün daire-sinden geçmek zorunluydu. Mamafih, Mathilde onun her vakit merdivenle gelmesini daha uygun buluyorsa, Julien bu küçük tehlikeye büyük bir sevinçle göğüs gerebilirdi.

Mathilde, Julien'i dinlerken, böyle yüksekten konuştuğuna şaşıtı.

— Yoksa ben onun kölesi miyim? diye düşündü. Yaptığına daha şimdiden pişman olmuştu. Yaptığı deliliği bir türlü aklı almıyordu. Elinden gelse o anda Julien'i de, kendisini de öldürürdü. Bazen iradesi üstün gelerek vicdan azapları susuyor, fakat bu kez de sıkılganlığı ve kırılan kadınlık gururu yüzünden azap çekiyordu. İçine düştüğü durumun bu kadar kötü olacağını hiç düşünmemişti. Nihayet içinden:

— İyi ama, böyle put gibi durmak da olmaz, bir şeyler söylemem gerek, öyle ya, insan sevgilisi ile konuşur, dedi.

Bunun üzerine sırf bir angarya kabilinden ve sesinden ziyade kullandığı kelimelerde bulunan bir sevgiyle son günlerde Julien hakkında verdiği birtakım kararlardan bahsetti.

Julien, Mathilde'in odasına tembih edildiği gibi, bahçevanın merdivenini kullanarak gelmeyi başarırca, genç kız kendisini ona teslim edecekti. Fakat, bütün bunları, bu gibi konuları hiç de yakışmayacak soğuk ve terbiyeli bir sesle anlatıyordu. Bu ana kadar bu randevu buz gibi soğuk bir hava içinde geçti. Bunu gören birisi aşk denilen şeyden nefret eder-

di. İhtiyatsız bir genç kız için ne iyi bir ahlâk dersi! Böyle bir an, insanın bütün geleceğini feda etmesine değer mi?

Gerçi Mathilde aklına koyduğu şeyi yapmaya karar vermişti, ama kadınlık gururunu bir türlü susturamıyordu; o kadar ki, onun bu bitmek tükenmek bilmeyen tereddütlerin de büyük bir nefretten ileri geldiğine kanaat getirdi. Mathilde, sonunda, sevimli bir sevgili gibi, kendini Julien'in kolları arasına teslim etti...

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu coşkunluklar biraz da «yapmacıktı». Duyulan şey gerçekten ihtiraslı aşk değil, onun bir taklidi idi.

Mademoiselle de la Mole gerek kendisine, gerek âşığına karşı görevini yaptığını sanıyordu. İçinden:

— Zavallı çocuk! diyordu, gerçekten mert bir erkek gibi hareket etti, mutluluğu tatmak zorunda kaldığı bu fedakârlığı telâfi etmek için ömrünün sonuna kadar bedbaht olmaya katlanırdı.

Kendi kendini böyle zorlamasına rağmen, söylediği sözlerle tamamıyla hâkimdi, ne konuştuğunu iyice biliyordu.

Julien'e mutluluk vermekten ziyade acayip görünen bu gecenin güzelliğini hiç bir pişmanlık, hiç bir acı söz bozmadı. Verrières'de geçirdiği o son 24 saatle bu gece arasında ne kadar fark vardı, aman Yarabbi! Julien, büyük bir haksızlık ederek, kendi kendine:

— Şu Parislilerin yapmacıkları, her şeyin, hatta sevişmenin bile tadını kaçırmanın sırrını bulmuş, diyordu¹.

Julien, bunları, maundan büyük dolaplardan birinin içinde, ayakta düşünüp duruyordu; yandaki odalardan, yani Madame de la Mole'ün dairesinden ilk sesler gelir gelmez Mathilde onu buraya sokmuştu. Mathilde annesinin arkasından kiliseye, sabah ayinine gitti, hizmetçi kadınlar da daireden çıkıp gittiler ve işlerini bitirmek üzere dönmelerine vakit bırakmadan Julien odadan hemen sıvıştı.

Ata bindi ve hayvanı ağır ağır sürerek Meudon ormanına gitti, en ıssız, en kuytu yerleri araştırdı. Duyduğu şey mutluluktan ziyade hayretti. Ara sıra ruhunu saran mutluluk ise,

1. Stendhal'in "*Kırmızı ve Siyah*" Bucci nüshasında. "Bu aşk gecesini daha uzun boylu anlatmak acaba ihtiyatlı bir hareket olur muydu?" diye bir not yazmıştır. (*Çevirenin notu*)

herkesi hayrete düşüren bir kahramanlık gösterdiği için başkomutanlığın emriyle albaylık rütbesine birden çıkarılan genç bir teğmenin duyduğu sevinç gibi bir şeydi; kendisini yükselkeler çıkarılmış bir insan gibi hissediyordu. Bir gün önce üstünde olan bütün şeyler, şimdi ya onun yanında aynı seviyede, yahut da ondan aşağı idi. Julien'in mutluluğu zaman geçtikçe arttı.

Gerçi ruhunda hiç bir sevgi belirtisi yoktu, fakat, her ne kadar bu kelimeler okuyucuya biraz garip görünecekse de, Julien'in bu hali Mathilde'in o gece sevişirken her hareketini bir görev yapar gibi yapmış olmasından ileri geliyordu. O gecenin bütün olayları içinde Mathilde için romanlarda bahsedilen o gerçek mutluluk yerine¹, utanç ve karamsarlık karışmış olmasından başka beklenmedik bir şey olmamıştı...

Mathilde, kendi kendine:

— Yoksa aldandım mı, onu seviyor muyum? diyordu.

1. Yazarın el yazısıyla olan orijinal metinde "ilâhî coşkunluklar" vardır; kitap basılırken kendisi bu kelimeleri çıkarıp, "gerçek mutluluk" yapmıştır. (Çevirenin notu)

ESKİ BİR KILIÇ

*Şimdi ciddi olmak niyetindeyim; vak-
ti geldi, zira gülmek bu zamanda re-
zilete karşı aşırı bir şaka addediliyor;
erdem bunu bir suç sayıyor.*

Don Juan (şarkı XIII)

Mathilde yemekte gözükmeydi. Akşam bir aralık salona geldi; fakat Julien'in yüzüne bakmadı. Onun bu hareketi Julien'e acayip göründü; fakat:

— Ne yapalım, kibar âlemin âdetlerini, ancak her gün yüzlerce kez tekrarlandığını gördüğüm hareketlere bakarak öğrendim, diye düşündü; bu kez takındığı tavır için elbet makul bir neden gösterecektir.

Böyle düşünmekle beraber, büyük bir merakın etkisiyle Mathilde'in yüzündeki ifadeyi incelemekten geri kalmıyordu; bu ifadenin sert ve zalim olduğunu kendi kendinden saklamıyordu. Kuşkusuz şimdi karşısında duran kadın, bir gece önce taşkın bir mutlulukla kolları arasında çırpınan yahut çırpınıyormuş gibi yapan kadın değildi.

Ertesi gün, daha ertesi gün, Mathilde hep böyle soğuk davrandı; Julien'e hiç bakmıyor, onu görmemezlikten geliyordu. Fena halde merak eden Julien, şimdi o ilk günkü zafer duygusundan başka hiç bir şeye yer bırakmayan sevinçten çok uzakta idi. İçinden:

— Yoksa, yine namus duygusu mu kabardı? dedi.

Fakat bu kelime o mağrur Mathilde'e göre çok bayağı bir şeydi.

Julien:

— Hayatın başka durumlarında dine falan aldırış ettiği yok, diye düşünüyordu; o, dini ancak mensup olduğu asilzadeler sınıfına yararlı olduğu için seviyor.

«İyi ama, sırf kadınlara mahsus o hassasiyetin etkisiyle. tamiri imkânsız bir hata işlediğine pişman olamaz mı?»

Julien, kendisini Mathilde'in ilk âşığı sanıyordu.

Bazen de kendi kendine:

— Mamafih, onun tavrında saflık, sadelik ve sevgi namına zerre kadar bir şey olmadığını da kabul etmek gerek, diyordu; onu hiç bir zaman tahtından inmiş bir kraliçe gibi görmemiş-tim. Yoksa beni hor mu görüyor? Kendisine lâayık bulmuyor mu? Asil bir aileden olmadığını düşünerek yalnız bu düşün-ceye kapılarak pişman olmasını anlarım.

Julien, kitaplardan ve Verrières'deki anılardan edindiği bu önyargılardan bir türlü kurtulamayarak, âşığını mutluluğa ulaştırdıktan sonra artık kendi varlığını bile düşünemeyecek kadar sevgi gösterecek bir sevgili tahayyül ederken, gururu kırılmış olan Mathilde ona içerleyip duruyordu.

İki aydan beri artık can sıkıntısından kurtulduğu için, şimdi bundan da korkusu kalmamıştı; işte böyle, farkında bile olmadan, Julien ona karşı olan en büyük kozunu kaybetmiş bu-lunuyordu.

Mademoiselle de la Mole; odasında sinirli sinirli bir aşağı bir yukarı dolaşarak:

— Kendimi bile bile bir adamın kölesi yaptım, diyordu. Evet, çok şükür ki, dürüst, onurlu bir erkek; ama, böyle devam eder de onun gururunu kıra kıra sonunda bıktıracak olur-sam «çok naz âşık usandırır» dedikleri gibi, o da kızar ve elâ-leme her şeyi anlatır. Öyle kötü bir zamanda yaşıyoruz ki, en derbeder, en sefil bir hayat sürenler bile can sıkıntısından kur-tulamıyorlar. Julien, Mathilde'in ilk sevdiği adamdı; hayatta ilk kez sevmek gibi bir olay en ruhsuz insanlara bile birtakım tatlı hülyalar verir, fakat buna rağmen Mathilde en acı dü-şüncelerin pençesinde kıvranıyordu. İçinden:

— Beni iyice avucunun içine aldı, diyordu; öyle ya, ken-disinden fena halde korkuyorum, onu çileden çıkaracak olur-sam beni müthiş surette cezalandırabilir.

Yalnız bu düşünce bile Mathilde'i Julien'e hakaret etme-ye sevk etmek için yeterdi; çünkü cesaret onun karakterinde zaten vardı. Bütün hayatını «yazı mı, tura mı?» oyununda ol-duğu gibi talihe bağladığını düşünmek kadar hiç bir şey ona bi-raz heyecan veremez, bu bitmek tükenmek bilmeyen iç sıkın-tısından onu kurtaramazdı.

Üçüncü gün, Mademoiselle de la Mole hâlâ Julien'in yü-züne bakmamakta inat ettiğinden, Julien de artık dayanama-dı ve hiç kuşku yok ki, Mathilde istemediği halde, yemekten

sonra onun peşine takılarak bیلardo salonuna gitti. Mathilde, hemen hemen belli olacak raddeye gelen ve zaptedilmeyen bir öfke ile:

— Ne oluyor, mösyö, dedi, yoksa benim üzerimde çok büyük haklar mı kazandığınızı sanıyorsunuz? Görüyorum ki, sizinle konuşmak istemediğimi açıkça belli ettiğim halde hâlâ ısrar ediyorsunuz. Benimle böyle konuşmak zalimliğini ve kurnazlığını nasıl olur da yaparsınız? Biliyor musunuz ki dünyada hiç kimse bu kadar ileri gitmeye cüret edememiştir?

Bu iki âşığın konuşmaları kadar hoş bir şey olamazdı; farkında olmadan, birbirlerine karşı müthiş bir kin besleyecek raddeye gelmişlerdi. Her ikisi de sabırlı insanlar değildi, fazla olarak da düşündüklerini karşılarındakini kırmadan, kibarca söylemesini bildikleri için, çok geçmeden birbirlerine her şeyi açıkça söylediler ve bir daha barışmamak üzere darıldılar.

Julien:

— Sırrınızı ölünceye kadar saklayacağıma yemin ederim, dedi, hatta böyle birdenbire husule gelen bir değişikliğin sizin onurunuzu tehlikeye sokmasından korkmasam, katiyen yanınıza gelip de size söz söylemezdim.

Saygı ile selâmlayıp gitti.

Görev saydığı bir şeyi hiç de üzülmeyen yapıyordu. Mademoiselle de la Mole'ü sevdiğini sanmaktan çok uzaktı. Tabii üç gün önce, kendisini maundan dolabın içine sakladığı zaman sevmiyordu. Fakat onunla bir daha barışmamak üzere darıldığını görünce ruhu altüst oldu, her şeyin rengi değişiverdi.

O zalim hafızası, gerçekten soğuk karşıladığı o mahut geceyi en küçük ayrıntılarına varıncaya kadar gözleri önünde canlandırdı.

Bir daha barışmamak üzere darıldıkları günün akşamı¹ Julien çıldıracak gibi oldu, çünkü Mademoiselle de la Mole'ü sevdiğini kendi kendine itiraf etmek zorunluğunu duyuyordu.

Bu gerçeği anladığı andan itibaren ruhunda müthiş mücadeleler başladı; bütün duyguları allak bullak olmuştu.

Aradan iki gün² geçtikten sonra, M. de Croisenois'nın sev-

1. Yazarın el yazısıyla olan orijinal metinde "ertesı gece" vardır, sonradan değişmiştir. (Çevirenin notu)

2. Orijinal metinde "sekiz gün" vardır; yazar sonradan değiştirmiştir. (Çevirenin notu)

gilisini elinden aldığı için gururlanmak şöyle dursun, hüngür hüngür ağlayarak onun boynuna sarılacak raddeye gelmişti.

Hayatta hep felâketlerle karşılaşmaya alışmış olduğu için sağduyusu biraz uyandı ve Longuedoc'a gitmeye karar verdi, sandığını hazırladı ve postaya gitti.

Posta arabaları acentesine gidip de, ertesi gün Toulouse'a hareket edecek olan arabadan rasgele bir kişilik yer olduğunu öğrenince, âdeta baygınlık geçirdi. Bu yeri kapattı ve la Mole konağına, gideceğini Marki'ye bildirmek üzere döndü.

M. de la Mole evde yoktu. Julien, bir ölü gibi, onu kütüphanede beklemeye gitti. Orada Mademoiselle de la Mole'ü bulunca şaşırdı.

Mathilde, Julien'i görür görmez yine zalim bir tavır takındı; onun bu davranışını ciddiye almamak imkânsızdı.

Uğradığı felâketin etkisiyle, bu beklenmedik durum karşısında ne yapacağını iyiden iyiye şaşıran Julien, ona bağrından yükselen, son derece müşfik bir sesle:

— Demek beni artık sevmiyorsunuz? kelimelerini söylemek zaafını gösterdi.

Mathilde, hırsından kendi kendini yiyerek, göz yaşları arasında:

— Kendimi rastgele bir erkeğe, düşünmeden verdiğim için kendimden tiksiniyorum, dedi.

Julien:

— «Rastgele mi?» diye bağırdı ve kütüphanenin duvarında bir antika eşya diye asılı duran ortaçağdan kalma eski bir kılıca saldırdı.

Mademoiselle de la Mole'ün konuştuğu zaman son haddine vardığını sandığı ıstırabı, şimdi onun utançtan döktüğünü gördüğü göz yaşları karşısında yüz kat daha artmıştı. Onu öldürebilseydi, dünyanın en mutlu insanı olurdu.

Bir hayli güçlkle bu birkaç yüzyıllık kılıcı kınından çıkardığı sırada, Mathilde, kendisi için yepyeni olan bir heyecan karşısında mutluluk duyarak, Julien'e doğru gururla ilerledi; göz yaşları artık dinmişti.

Julien'in aklına o anda velinimeti Marquis de la Mole geldi. İçinden:

— Ben ne yapıyorum, onun kızını mı öldüreceğim? dedi. Ne iğrenç şey!

Kılıcı elinden atacak oldu. Sonra:

— Tabii, böyle melodramdaki gibi rol yaptığımı sanarak gülmekten katılacaktır, diye düşündü. Ve bu düşünce sayesindedir ki bütün soğukkanlılığını topladı. Bu köhne kılıcın demirini, sanki bir pas lekesi arıyormuş gibi, gözden geçirdikten sonra tunçtan çiviye astı.

Sonuna doğru oldukça yavaşlayan bütün bu hareketi şöyle böyle bir dakika kadar sürdürdü; Mademoiselle de la Mole ona şaşkın şaşkın bakıyordu.

İçinden:

— Demek, az kaldı beni sevgilim öldürecekti? dedi.

Bu düşünce ona bir an için IX. Charles'ın ve III. Henri'nin devrinde yaşattı.

Mathilde, kılıcı yerine asan Julien'in karşısında dimdik duruyor, ona artık kinden eser kalmayan gözleriyle bakıyordu. İtiraf edelim ki o anda güzel, çok cazibeli bir hali vardı; muhakkak ki hiç bir kadın, bu anda onun kadar Parisli taş bebeğe benzememiştir. (Bu kelime Julien'in Parisli kadınlardan bahsederken kullandığı sözdür).

Mathilde:

— Korkarım ona karşı yine bir zaaf göstereceğim, diye düşündü; kendimi tekrar, hem de sert davrandığım bir anda zaafa kaptırarak dediğimden dönecek olursam, artık büsbütün tepeme biner sonra.

Bunun üzerine kaçıp gitti.

Onun koşa koşa gittiğini gören Julien, içinden:

— Yarabbim! Ne kadar da güzel, dedi. Kollarımın arasına atıldığı daha bir hafta olmayan şu yaratığa bak... O anların bir daha dönmeyeceğini düşünmek ne acı, hem de benim yüzümden! Benim için o kadar olağanüstü olan o anda ise hiç aldırış etmedim!.. Yaradılıştan biçare ve alelâde bir adam olduğunu kabul etmek gerek.

Marquis de la Môle geldi; Julien ona derhal gitmek istediğini bildirdi.

M. de la Mole:

— Nereye? dedi.

— Languedoc'a.

— Yok canım, rica ederim, sizin göreceğiniz daha büyük işler var, gitseniz de hiç olmazsa Kuzey tarafına gidersiniz...

Hatta askerce konuşarak, sizi konakta göz hapsine koyuyorum. Beni, sizi iki üç saatten fazla buradan uzaklaşmanıza izin vermemek zorunda bırakıyorsunuz, her an size ihtiyacım olabilir.

Julien selâm verdi ve tek bir söz bile söylemeden, Marki'yi şaşırmış bir halde bırakarak çekip gitti; konuşacak halde değildi, odasına kapandı.

Orada, kara bahtı üzerinde rahatça düşünmeye koyuldu...

— Demek ben buradan bir yere uzaklaşamayacağımı? diyordu. Allah bilir, Marki beni Paris'te kaç gün alıkoyacak; Ya-rabbim! Benim halim ne olacak? Danışacak bir dostum bile yok; Rahip Pirard'a dert yanacak olsam, daha ilk cümlemi tamamlamama bile meydana vermeden ağzımı kapatır. Kont Altamira'ya gelince, o da kendimi avutmam için bir ihtilâl hareketine katılmamı tavsiye eder.

İyi amma, ben delinin biri miyim yoksa? Evet, çıldırdığımı hissediyorum!

Bana kim yol gösterecek? Benim halim nice olacak?

On Sekizinci Bölüm

FECİ ANLAR

Bir de itiraf ediyor! En küçük ayrıntısına varıncaya dek anlatıyor! Gözlerine iyice dikilen gözleri, bana başka birisi için duyduğu sevgiyi belirtiyor.

SCHILLER

Az kalsın âşığı tarafından öldürüleceğini düşünerek içi içine sığmayan Mademoiselle de la Mole bundan başka bir şey düşünemiyordu. Hatta içinden:

— Madem ki beni öldürmeye kalktı, öyle ise bana hükmetmeye lâıyk bir erkektir. Kibar âleminin acaba kaç tane yakışıklı genci bir araya gelse böyle coşkun bir hareketi yapabilir? diyecek kadar ileri gidiyordu.

«Kılıcını duvara, tam da döşemecinin astığı gibi hoş görünecek bir şekilde asmak üzere iskemleye çıktığı zaman doğrusu, ne kadar da yakışıklıydı! Ne olursa olsun, onu sevmekle o kadar delilik etmemişim».

O esnada barışmak için bir fırsat çıksaydı, seve seve kullanırdı. Odasına kapanarak kapısını iki kez kilitleyen Julien ise müthiş bir umutsuzluk içinde kıvranıyordu. Delice düşüncelere kapılıyor, gidip Mathilde'in ayaklarına kapanmak aklından geçiyordu. Oysa, böyle kenarda köşede kalacağı yerde bahçede yahut konakta dolaşarak çıkabilecek fırsatlara meydan verseydi, belki de bu müthiş bedbahtlık bir an içinde büyük bir mutluluk haline geliverirdi.

İyi ama, Julien bu kadar becerikli olsaydı, bu kez de, şu anda kendisine Mathilde'i hayran eden o kılıca sarılmak gibi asil bir harekette bulunabilir miydi? Julien'in böyle odasına kapanarak bütün gün dışarıya çıkmaması, bu nazlanma, lehinde oldu; çünkü Mathilde, onunla sevişerek geçirdiği kısa anları tatlı tatlı hatırlıyor, özlüyordu. İçinden:

— Doğrusu, diyordu, benim bu zavallı çocuğu olan aşkım, kendisine sorarsanız, cebinde bütün tabancalarıyla beraber merdivenle odama çıktığını gördüğüm andan, yani saat birden

sabahın sekizine kadar sürdü. Bir çeyrek saat sonra, Sainte-Valère kilisesinde ayini dinlerkendir ki, onun bana hâkim olmaya kalkışacağını ve beni korkutarak her dediğini dinlemeye zorlayacağını düşündüm.

Yemekten sonra, Mademoiselle de la Mole, Julien'den kaçmak şöyle dursun, onunla konuştu ve hemen hemen bahçeye peşinden gelmeye davet eder gibi bir tavır takındı; Julien onun isteğini yaptı. Bir de bu eksikti.

Mathilde, yeniden canlanan aşkına, kendisi de pek farkında olmadan kapılıyordu. Onun yanında dolaşmaktan sonsuz bir zevk duyuyordu, sabahleyin kendisini öldürmek için kılıca sarılan o ellere merakla bakıp duruyordu.

Bununla beraber, bütün bu olup bitenlerden sonra, artık eskisi gibi konuşmaları bahis konusu olamazdı.

Yavaş yavaş Mathilde ona içtenlikle kalbini açtı. Böyle konuşmaktan tuhaf bir zevk duyuyordu; şuradan buradan konuşurlarken, sonunda, Julien'e vaktiyle M. de Croisenois'ya, sonra da M. de Caylus'e duyduğu o geçici heyecanlardan da bahsetti... Julien:

— Ne? M. de Caylus de mi? diye bağırdı.

Bu sözü söylerken terkedilmiş bir sevgilinin bütün kıskançlığı belirliyordu. Mathilde'in bu husustaki düşüncesi bu idi. Buna hiç de alınmadı.

Vaktiyle duyduğu sevgileri, en pitoresk bir biçimde, tâ içten gelen gerçeğin sesiyle en ince noktasına varıncaya kadar anlatarak Julien'i çileden çıkarmaya devam etti. Julien onun, gözleri önünde canlanan bir şeyi tasvir ettiğini görüyor, konuşurken kendi kendine yeni yeni şeyler keşfettiğini acı duyarak seziyordu.

Kıskançlığın verdiği azap bundan fazla ileri gidemezdi.

İnsanın hasmının sevildiğinden kuşkullanması, oldukça acıdır, ama taparcasına sevdiği bir kadının hasma olan aşkını bütün ayrıntılarıyla anlattığını dinlemek acıların en büyüğüdür.

Julien'in kendisini Cayluslerden, Croisenoislardan üstün tutarak gururlanması şimdi iyice cezasını bulmuştu. Artık işe onların en küçük üstünlüklerini bile gözünde büyüterek yüreği sızlıyordu! Kendi varlığını ne kadar büyük bir içtenlikle küçümsüyordu.

Mathilde onun için bir tanrıçadan da yüksekti; Julien'in

hayranlığını anlatmak için bir kalemin gücü yetmez. Onun yanında dolaşırken, göz ucu ile ellerine, kollarına, bir kraliçe gibi yürüyüşüne bakıyordu. Hem aşkından, hem de ıstırabından bitkin bir halde, ayaklarına kapanıp:

«Acı bana!» diye bağıracağı geliyordu. İçinden:

— Bu kadar güzel, herkesten üstün olan ve benimle bir defacık sevişen bu kız yakında her halde M. de Caylus'le sevişecektir, diyordu.

Julien, Mademoiselle de la Mole'ün içtenliğinden kuşkulanamazdı; onun bütün söylediklerinin gerçek olduğu sesinden belliydi. İstırabı azmış gibi, öyle anlar oldu ki, Mathilde, M. de Caylus için bir zamanlar beslediği duygulardan, bahsedebilir nihayet onu şimdi de seviyormuş gibi konuşmaya başladı. Evet, onun sesinden Caylus'a âşık olduğu anlaşılıyordu. Julien bunu açıkça görüyordu.

Bağrına erimiş kurşun akıtsalardı, belki de bu kadar acı duymazdı. Mademoiselle de la Mole'ün bir zamanlar M. de Caylus, M. de Croisenois yahut da M. de Luz için duyduğu o geçici hisleri şimdi bu kadar zevkle hatırlamasının sırf kendisini çileden çıkarmak için olduğunu, ıstırabın bu raddesine varan zavallı Julien nasıl tahmin ederdi?

Julien'in çektiği işkenceyi anlatmaya imkân yoktur. Daha birkaç gün önce, Mathilde'in odasına çıkmak için saat birin vurmasını beklediği ıhlamur ağaçlarının altında şimdi onun başkaları için duyduğu aşkın böyle en ince noktasına kadar anlatıldığını dinliyordu. Bir insan ıstırabın bundan büyüğüne dayanamazdı.

Mathilde, annesi ancak kendisini üç kez çağırdıktan sonra bahçeden ve Julien'den ayrılırken saat dokuz buçuğu geçiyordu...

İçinden, pek o kadar farkında olmadan:

— Benim bugün sevdiğim, o gün sever gibi olduğum adamdan kat kat üstün, diye düşünüyordu.

Bu üzücü samimiyet tam sekiz gün sürdü. Mathilde kâh Julien'le konuşabilmek için fırsat araştırıyor, kâh kendiliğinden çıkan fırsatları kaçırmıyordu; ikisinin de, sanki acı veren bir zevkle dönüp dolaşıp tekrar ele aldıkları konu, hep Mathilde'in başka erkeklere karşı duymuş olduğu sevgilerin hikâyesinden ibaretti:

Julien'e, vaktiyle başkalarına yazdığı mektuplardan bahsediyordu, kullandığı kelimelere varıncaya kadar hatırlıyor, içlerinden bazı cümleleri olduğu gibi ezbere okuyordu. Son günlerde, Julien'e bakarken gözlerinde bir çeşit sinsi sevinç okunuyordu. Onun ıstırap çektiğini gördükçe büyük bir zevk duyuyor, kendisini elinde tutan müstebidin böyle ıstırap çektiğini görünce onun zaaf gösterdiğine ve artık onu sevebileceğine hükmediyordu¹.

Görülüyor ki Julien'in hayat hakkında hiç bir denemesi yoktu, hatta roman bile okumamıştı; bu kadar toy olmayıp da biraz soğukkanlılık gösterecek, taparcasına sevdiği ve böyle acayip bir tarzda kendisine her şeyi anlatan bu kıza:

— Ben o baylar kadar değerli olmayabilirim, ama ne olursa olsun, siz yine de beni seviyorsunuz, diyebilse idi...

Kim bilir, belki de Mathilde kalbinden geçenlerin keşfedildiğine sevinirdi; daha doğrusu, bu işin iyi bir sonuç verip vermeyeceği hiç olmazsa Julien'in düşüncesini anlatışına ve eşref saati seçip seçmemesine bağlı olurdu.

Her halde Mathilde için de artık usandırıcı olmakta gecikmeyecek bir durumdan yüzünün akı ile kurtulmuş olurdu.

Bir gün uzun bir gezintiden sonra, aşktan ve ıstıraptan bitkin bir hale gelen Julien:

— Ben sizi taparcasına seveyim de, siz beni artık sevmeyesiniz, dedi.

Bu söz onun yaptığı budalalıkların hemen hemen en büyüğü oldu.

Bu söz, Mademoiselle de la Mole'ün ona kalbini açmaktan duyduğu bütün zevki bir anda mahvetti. Aralarında geçen şeylerden sonra, Julien'in anlattığı hikâyelere kızmadığına hayret etmeye başlamıştı; hatta Mathilde, Julien o budalaca sözleri söylerken, onun artık kendisini sevmediğini düşünecek kadar ileri gidiyordu. İçinden:

— Kim bilir, belki de gururu baskın çıktı, aşkını söndürdü, diyordu. O, Caylus, de Luz ve Croisenois gibi, kendisinden o kadar üstün olduklarını kabul ettiği kimselerin böyle tercih

1. "Ve" den sonraki kısmı yazar eseri basılırken çıkarmıştır. (*Çevirenin notu*)

edildiklerini görüp de içermeyecek erkeklerden değildir. Hayır, onun bir daha ayaklarına kapandığını görmeyeceğim!

Daha birkaç gün önceye gelinceye kadar, Julien, üzüntünün verdiği saflıkla Mathilde'e, o bayların parlak meziyetlerini, kendi de inanarak övüp duruyordu; hatta bu meziyetleri gözünde büyüttüğü de oluyordu... Mathilde bunun farkına varmıştı ama, nedenini bir türlü anlamıyor, şaşırıyordu. Julien'in coşkun ruhu sevdiğini sandığı adamı övmekle onun mutluluğuna karşı bir karşılık göstermiş oluyordu.

Onun tâ yürekte gelen, ama pek de budalaca olan bu sözleri, bir anda her şeyi değiştiriverdi: Sevildiğinden artık kuşkusu kalmayan Mathilde, onu hor görmeye başladı.

Julien bu toyca sözleri sarfederken, birlikte geziniyorlardı; Mathilde bu sözleri iştir iştirmez ayrılıp gitti; bakışında Julien'i küçümseyen müthiş bir anlam vardı. Salona döndükten sonra, bütün akşam, bir kez dönüp de ona bakmadı bile. Ertesi gün, bu küçümseyiş onun duygularına tamamıyla hâkimdi; bir hafta boyunca, Julien'e en içten dost gibi davranmasına sebep olan duygulardan artık eser kalmamıştı; onu görmekten bile hoşlanmıyordu. Bu duygu çok geçmeden bir tiksime derecesine vardı; Julien'i gördükçe, duyduğu nefreti belirtmek imkânsızdır.

Julien Mathilde'in ruhunda olup bitenlerden gerçi hiç bir şey anlamadıysa da; kendini küçük görmeye başladığını da sezmemiş değildi. Onun karşısına mümkün olduğu kadar az çıkmak akıllılığını gösterdi ve ona hiç bakmadı.

Fakata Mathilde'i görmekten kendi kendisini menedişi öyle ıstırapsız bir iş olmadı. Bu yüzden mutsuzluğunun arttığını sezer gibi oldu. İçinden:

— Bir erkeğin cesareti bundan daha ileri gidemez, diyordu.

Julien ömrünü, konağın çatı katında bir odanın küçük pençeresi önünde geçiyordu. Panjuru sımsıkı kapamıştı; Mademoiselle de la Mole'ü hiç olmazsa buradan bahçede dolaşırken görebiliyordu.

Onun yemeklerden sonra M. de Caylus'le, M. de Luz'le yahut da kendi ağzıyla anlattığı gibi bir zamanlar sever gibi olduğu herhangi başka birisiyle dolaştığını seyrederken ne halere giriyordu!..

Julien, bu kadar büyük bir ıstırapın olabileceğini hiç dü-

şünmemiştir; bağırarak, haykıracak raddeye geliyordu; en basit mektupları bile yazamayacak hale gelmişti. Marki, bir sabah ona:

— Çıldırılmışsınız, dedi.

M. de la Mole'ün farkına varmasından ödü kopan Julien hasta olduğunu söyledi ve inandırmaya da muvaffak oldu. Çok şükür ki M. de la Mole, akşam sofrada onun yakında seyahate çıkacağından alaylı bir tarzda bahsetti:

Mathilde bu seyahatin oldukça uzun sürebileceğini anladı. Julien'in kendisinden kaçması günlerden beri devam ediyordu, zaten, o solgun benizli, kederli gençte bulunmayan meziyetleri kendilerinde toplayan ve bir zamanlar sever gibi olduğu öteki baylar da Mathilde'i şimdi daldığı derin hülyalarından bir türlü kurtaramıyorlardı.

Mathilde içinden:

— Alelade bir kız olsaydı, diyordu, bir salonda bütün gözleri kendilerine çeken bu gençlerin içinden birini seçmeye çalışırdı; fakat dehanın başlıca niteliklerinden biri de, aşağılık insanların açtığı çığırda yürümek değil midir?

«Servetten başka bir noksanı olmayan Julien gibi bir adamın hayat arkadaşı olursam, herkesin dikkatini çekerim, hayatta hiç bir zaman silik bir kişi olarak kalmam; hem onun serveti yoksa benim var. Halktan korktukları için atları iyi süremeyen bir arabacıyı azarlamaktan bile korkan kuzinlerim gibi, ihtilâl ha çıktı ha çıkacak diye tiril tiril titremek şöyle dursun, bir iş başaracağından, hem de büyük bir iş başaracağından emin olabilirim; çünkü seçeceğim adam irade sahibi, doymak bilmeyen ihtirasları var. Nesi eksik? Ahbapları, parası mı? Ben ona bütün bunları sağlarım».

Fakat, bu sözleri söylerken, Mathilde, Julien'i biraz da kendisinden daha aşağı bir insan sayıyor, istediği zaman ve istediği yerde zengin olabileceği ve aşkından zerre kadar kuşkulamayacağı bir erkek olarak düşünüyordu¹.

1. "İstediği zaman ve istediği yerde zengin edebilecek". Bu kelimeleri yazar sonradan çıkarmıştır. (*Çevirenin notu*)

On Dokuzuncu Bölüm

OPERA BOUFFE¹

Ah! Nasıl da bu aşkın baharı nisan ayının o cilveli ihtişamına benziyor; şimdi güneş tüm güzelliğini gösteriyor, biraz sonra bir bulut her şeyi alıp götürüyor.

SHAKESPEARE

Zihni hep gelecekle ve oynayacağını umduğu acayip rol ile meşgul olan Mathilde, çok geçmeden, bir vakitler Julien'le sık sık yaptığı kuru ve metafizik tartışmaları önleyecek raddeye geldi. Bu kadar yüksek düşüncelerden bıktığı için, onunla beraber olduğu zamanlar tattığı mutluluk anlarını da yadettiği oluyordu; ama bu son anılar büsbütün de vicdan azabı uyardırmadan geçmiyor, bazen bu yüzden bitkin bir hale geldiği de oluyordu.

— İyi ama, diyordu, zaaf gösterse de, insanın böyle değerli bir adam uğrunda görevlerini unutmaması benim gibi bir kıza yakışır; benim onun güzel bıyıklarına yahut ata binişine vurulduğumu hiç bir zaman söylemeyecekler. Ancak Fransa'nın akıbeti hakkındaki derin tartışmalarına, üzerimize sel gibi akacak olan olayların 1688 İngiliz ihtilâlini andıracağı hakkındaki düşüncelerine hayran olduğumu söylerlerse yeri var.

Vicdan azabını yatıştırmak için:

— Kendimi ona teslim ettim, diyordu, zayıf bir kadınıym, fakat hiç olmazsa bir taş bebekten farkı olmayan bir kız olarak onda asi bir ruhun belirtisini gördüm ve ona âşık oldum².

«Günün birinde ihtilâl çıkacak olursa Julien Sorel'in bir Roland, benim de Madame Roland olmayacağım ne malum?»³

1. *Opéra Bouffe*: Gerçek operaların konuları bir trajedi ya da dram gibidir; oysa, *Opéra Bouffe*, genellikle bir komedinin şarkılı biçiminden ibarettir. (Çevirenin notu)

2. Bu cümleyi yazar, eser basılırken çıkarmıştır. (Çevirenin notu)

3. Madame Roland, Büyük Fransız İhtilâli'nin belli başlı simalarından biridir. İdam edilirken: "Ey özgürlük! Senin için ne suçlar işlenmiyor!.." de-

Madame de Stael'in oynadığı rolü oynamaktansa bunu tercih ederim; ahlâksızlık çağımızda her şeye engel olacak. Hiç kuşku yok ki bir daha zaaf göstererek beni eleştirmelerine meydan vermeyeceğim; böyle bir şey olursa utancımdan ölürüm».

Mathilde'in hülyaları, doğrusunu söylemek gerekirse, hep yukardaki düşünceleri kadar ciddî değildir.

Julien'e gizlice bakıyor, onun en küçük hareketlerinde bile bir incelik buluyordu.

İçinden:

— Tabii, diyordu, onun meşru haklara ait düşüncesi ne kadar küçük olursa olsun, ben ona varıncaya kadar her şeyi mahvetmeyi başardım.

«Hem zaten, zavallı çocuğun bundan bir hafta önce bahçede bana temiz aşkını söylerken takındığı kederli ve son derece ihtiraslı hali de bunu gösteriyor; o kadar saygı, o kadar ihtiras dolu olan sözlerine kızmakla pek uygunsuz bir harekette bulunduğumu kabul etmeliyim. Onun karısı değil miyim? Onun sözleri pek tabii ve itiraf etmek gerekir ki, çok sevimliydi. Doğrusu, bitmek tükenmek bilmeyen o konuşmalardan sonra, hem de o kadar zalimlik ettiğim halde, Julien beni hâlâ seviyordu; yaşadığım can sıkıcı hayat yüzünden öteki gençlere karşı beslediğim birtakım geçici hevesleri fena halde kıskanıyor. Ah, onların benim için ne kadar az tehlikeli olduklarını, onun yanından ne kadar sönük ve aynı kalıptan çıkmış silik insanlar olduklarını bilse!»

Mathilde bunları düşünürken, kendisine bakan annesini bir şeyle meşgul olduğuna inandırmak için¹, elindeki kalemle, albümün bir sayfasına gelişigüzel bir şeyler çiziyordu. Bitirdiği profillerden birine bakarak hayret etti, son derece memnun oldu; bu resim göze çarpacak kadar Julien'e benziyordu. Coşarak:

— Bunu Allah ilham etti! diye bağırdı; işte aşkın mucizelerinden biri; farkında bile olmadan, onun resmini yapıyorum.

Odasına kaçtı, kapıyı kilitledi, Julien'in adamakıllı resmini yapmaya koyuldu, fakat bir türlü başaramadı, gelişigüzel

mişti. Karısı idam edildikten sonra, Roland da kendini öldürmüştü. (Çevirenin notu)

1. "Kendine bakan annesini bir şeyle meşgul olduğuna inandırmak için" kelimelerini yazar sonradan çıkarmıştır. (Çevirenin notu)

çizdiği profil ona en çok benzeyen taraftı; Mathilde bunu büyük bir aşkın belirtisi sayarak pek sevindi. Albümünü elinden ancak, geç vakit, annesi kendisini İtalyan operasına gitmek üzere çağırttığı zaman bıraktı. Bir tek düşüncesi vardı: Gözleriyle Julien'i aramak ve annesini onu da beraber gelmek üzere çağırmaya razı etmek.

Fakat Julien bir türlü görünmedi; Mathilde'le annesinin bulunduğu locaya da o akşam aksi gibi bayağı birtakım kim-seler geldi. Operanın birinci perdesinin sonuna kadar, Mathilde sevdiği adamı müthiş bir ihtirasla düşünmekten başka bir şey yapmadı; fakat ikinci perdede, doğrusu Cimarose'ye lâıyk bir melodi ile söylenen bir aşk havası, kalbine nüfuz etti. Operanın kadın kahramanı şöyle diyordu: Onu haddinden fazla sevdiğim için beni cezalandırmalı, sevmenin bu kadarı da fazladır!

Bu ilâhi havayı dinledikten sonra; dünyada ne var, ne yok, her şey Mathilde'nin gözünden silindi. Kendisine söz söylüyorlar, fakat o cevap vermiyordu; annesi onu azarlıyor, fakat Mathilde buna rağmen ona aldırış etmiyor, akli başka yerde olarak bakıyordu. O kadar çok kendinden geçmiş bir halde idi ki, şimdi duyduğu hisler bir kaç gündür Julien'in onun için duyduklarına benzetebilirdi. Kendi durumuna pek uygun görünen bu ilâhî güzellikle dolu havanın terennüm ettiği sözler, zihni Julien'le meşgul olmadığı anları dolduruyordu. Müziğe karşı olan sevgisi sayesinde ki, Mathilde o akşam, Madame de Rênal'in Julien'i her düşündüğü zaman olduğu gibi idi. Kafa-sıyla sevmek, kalbiyle sevmekten, yani gerçek aşktan daha çok düşüncelidir her halde, ama coşkunklukları da geçicidir; kafa-sıyla sevenler duygularını haddinden fazla incelerler, bir türlü sonuca varamazlar; düşünceleri, yolunu şaşırmak şöyle dursun, aksine aşkları düşünceden doğar. Eve döndükleri zaman, Mathilde, annesinin dediklerine aldırmadı ve operada söylenen şarkıyı piyanosunda bir düziye çalarak gecenin geç vaktine kadar yatmadı. Kendini büyölleyen meşhur havanın sözlerini tekrarlıyordu.

«Devo punirmi, devo punirmi,

Se troppo amai, ilâh...»

Bu çılgın gecenin sonucu, Mathilde'in aşkına galip geldiğine inanması oldu.

(Bu sayfa yüzünden zavallı yazar birçok bakımdan zarar görecektir. Taş yürekli, duygusuz kimseler onu hayasızlıkla itham edecekler. Oysa, o Paris salonlarını süsleyen gençlere, içlerinden bir tanesinin bile Mathilde'in yaradılışını bayağı gösteren bu delilik hareketlerine kalkışabileceğini sanarak, hakaret etmek arzusunda değildir. Mathilde tamamıyla muhayyel bir varlıktır, hatta yazar, hayalinde onu yaratırken, XIX. yüzyıl uygarlığına bütün çağlar arasında seçkin bir yer verecek olan sosyal âdetlerini hatırına getirmemiştir).

Bu kışki baloların zineti olan genç kızların ihtiyat bakımından eksikleri hiç de yoktu.

Onların büyük bir serveti, atları, arabaları, zengin arazilerini, hasılı kibarlar âleminde insana hoş görünen bir mevki temin edecek şeyleri hoş görmekle itham edileceklerini de hiç aklıma getirmedim. Bütün bu üstünlükleri can sıkıcı bulmak şöyle dursun, bunlar en sürekli isteklerin amacıdırlar ve eğer kalplerinde aşk varsa bu gibi şeyler içindir.

Julien için az çok değerli olan kabiliyetli gençleri yükselten şey de aşk değildir; bunlar kendi aralarında bir çeşit birlik kurarlar, birbirlerine sımsıkı bağlanırlar ve güttükleri düşünce ve siyaset galip geldiği zaman, artık toplumun bütün çıkarlarına kavuşurlar.

Böyle bir birliğe dahil olmayan fikir adamının vay haline! Onun ufak tefek başarılarını bile çok görürler; onun hakkını yemek fazilet erbabı için bir şeref sayılır. Ne yapalım, bayım, roman denilen şey uzun bir yol üzerinde dolaştırılan bir aynadır. Bu ayna bize kâh göklerin maviliğini, kâh yolun hendeklerinde biriken çamurları gösterir. Bir de torbasında bu aynayı taşıyan adamı ahlâksızlıkla itham edersiniz! Onun aynası yolun çamurlarını gösteriyor diye aynayı kabahatli buluyorsunuz! Çamurların bulunduğu bu uzun yolun, daha doğrusu bilhassa suların birikmesine ve çamur olmasına meydan veren yol müfettişini itham ederseniz daha yerinde olur.

Bizim ihtiyatlı olduğu kadar faziletli olan devremizde, Mathilde'in yaradılışında bir kızın daha bulunmasına imkân olmadığını söylemiştim; bu sevimli kızın deliliklerini anlatmakla kimseyi kızdırmaktan artık eskisi kadar korkmuyorum.

Ertesi gün, sabahtan akşama kadar, o çılgınca ihtirasını yenebildiğini göstermek için bir fırsat kollayıp durdu. En bü-

yük amacı bu hususta Julien'in hoşuna gitmekti, fakat hiç bir hareketi onun gözünden kaçmadı.

Julien o kadar üzgün, o kadar sinirli idi ki, bu kadar karışık bir aşk oynunu sezmesine imkân yoktu; hele bu oyunun kendi lehinde bir şey olduğunu büsbütün farkedemezdi; aksine, bu oyuna kurban oldu; belki de hiç bir zaman bu kadar çok bedbaht olmamıştı. Akıllı, hareketlerini yönetmekten o kadar âciz bir durumda idi ki, o anda, dünyaya geldiğine pişman olan bir filozof karşısına çıkıp da: «Elverişli durumlardan derhal faydalanmayı düşünen; Paris'te görülen bu çeşit kafa aşklarından bir ruh haletinin iki günden fazla sürmesine imkân yoktur». deseydi, Julien onun bu sözlerinden bir şey anlamazdı. Fakat ne kadar coşkun olursa olsun, Julien onurlu bir adamdı. İlk görevi sır saklamaktı; bunu anladı. Akıl danışmak, çektiği azabı şuna buna anlatmak, sıcaktan kavrulan bir çölden geçerken, bir damlacık buzlu su bulan bir zavallının duyduğu mutluluğa benzer bir mutluluk olurdu. Julien tehlikeyi anladı. kendisine soru soracak olan kimsenin karşısında birdenbire boşanıp ağlamaktan, sırrını açığa vurmaktan fena halde korktu; odasına kapandı.

Mathilde'in bahçede uzun süre dolaştığını gördü; nihayet konağa girdiğini görünce kendisi bahçeye indi; onun bir gül kopardığı fidana yaklaştı.

Gece zifirî karanlıktı; birisi tarafından görülürüm diye korkmadan, ıstırapıyla baş başa kaldı, kendini iyice hüzne kapırdı. Mademoiselle de la Mole'ün birkaç saat önce neşeli neşeli konuştuğu subaylardan birini sevdiğine artık zerre kadar kuşkusu yoktu. Gerçi Julien'i de sevmiş, ama sonradan onun fazla değerli olmadığını görünce soğumuştı.

Julien, iyice inanmış bir halde, içinden:

— Gerçekten de değer namına bende pek fazla bir şey yok, diyordu; şöyle toptan bir hüküm verecek olursak anlamsız, bayağı. başkaları için can sıkıcı ve kendim için de tahammül edilmez bir yaratık olduğum meydana çıkar.

Bütün meziyetlerinden, heyecanla sevdiği her şeyden artık fena halde tiksiniyor ve işte bu «allak bullak olmuş, her şeyi ters gören» muhayyilesine kapılarak hayat hakkında bir hüküm vermeye çalışıyordu. Böyle yanılmalar büyük adamlara özel bir şeydir.

Birçok kez kendini öldürmeyi düşündü; bunu tasavvur etmek çok hoşuna gidiyordu, bu onun için huzur ve sükûna kavuşmaktı; ölüm, çölde susuzluktan, sıcaktan can veren mutsuz insana uzatılan bir bardak sudan başka bir şey değildi.

— Ölürsen beni sağlığımda olduğundan daha çok küçümseyecek! Ne fena bir anı bırakacağım, diye bağırdı.

Felâketin bu son uçurumuna düşen birisi için dayanılacak tek şey, cesarettir. Julien, kendi kendine: «Yılmamak gerek» diyecek kadar deha göstermedi, fakat akşam üstü Mathilde'in penceresine bakarken, panjurların arasından ışığı söndürdüğünü gördü; heyhat! Ömründe ilk defacık gördüğü o güzel odayı hayalinde canlandırıyor, muhayyilesi bundan öteye gidemiyordu.

Saat biri vurdu; Julien'in çanın sesini duymasıyle: «Merdiveni alıp odasına çıkacağım» demesi bir oldu.

Bu düşünce kafasında bir deha şimşegi gibi çaktı; yapacağı işi haklı gösterecek nedenler artık durmadan aklına geliyor-du. İçinden:

— Bundan daha bedbaht olamam ya, diyordu.

Merdiveni almak üzere koştu, fakat bahçıvan onu bir zincirle bağlamıştı. Küçük tabancalarından birinin horozunu kırdı ve onunla zincirin halkalarını bükte, o anda insanüstü bir gücü vardı, canlanmıştı, birkaç dakika içinde merdiveni zincirden kurtardı ve Mathilde'in penceresine dayadı.

İçinden:

— Bana kızacak, üzerime hakaretler yağdıracak, ama ne çıkar? diyordu. Onu bir kez öperim, son bir kez öperim, odama çıkarım ve kendimi öldürürüm... Ölmeden dudaklarım yavaşlığına değmiş olur ya!

Merdiveni uçarcasına çıkıyordu; panjura vuruyor, Mathilde birkaç saniye sonra duyuyor, panjuru açmak istiyor, fakat merdiven dayalı olduğundan açamıyor!..

Julien, panjuru açık bulunduğu zaman tutmaya yarayan demir çengele asılıyor, yere düşüp paramparça olmak tehlikesini göze alarak, merdiveni şiddetle yerinden biraz oynatıyor.

Mathilde de bu suretle panjuru açabiliyor.

Julien can çekişir bir halde kendini odanın içine atıyor.

Mathilde:

— Demek nihayet geldin? diyerek onun kolları arasına atılıyor...

.

Julien'in duyduğu taşkın mutluluğun derecesini kim anlatabilir? Mathilde'in duyduğu mutluluk da hemen hemen bundan aşağı kalmaz...

Ona kendisini çekiştiriyor, yaptıklarına pişman olarak kendi kendisinden yakınıyor, nefes aldırmayacak şekilde kolları arasında sıkarak:

— Zalimce gururumdan dolayı beni cezalandır, diyordu. sen benim efendimsin, ben senin kölenim, isyan etmek cüretinde bulunduğum için ayaklarına kapanıp af dilemem gerek.

Mathilde, bu sözleri söylerken, Julien'e sarılan kollarını bırakarak önünde diz çöküyordu. Sonra, mutluluktan ve aşktan sarhoş olmuş bir halde, ona yine:

— Sen benim efendimsin, diyordu; ölünceye kadar senin kölen kalmak isterim, isyan etmeye kalkışacak olursa, köleni en şiddetli cezalara çarptır.

Bir an geliyor, Mathilde âşığının kolları arasından sıyrılıyor, mumu yakıyor ve Julien onun saçlarının bütün bir tarafını kesmesine mani olabilmek için çabalıyor. Mathilde ona:

— Senin kölen olduğumu hatırlamam için bunu yapıyorum, diyor; şayet günün birinde yine iğrenç bir gurura kapılacak olursam, bana bu saçları göster ve de ki: «Artık aşk yok, şu anda ruhunu kavrayacak olan heyecan da yok, bana itaat etmek üzere yemin ettiniz, onurlu bir insansanız, sözünüzü tutarsınız».

Fakat, mutluluğun ve kendinden geçişin bu derecesini anlatmaktan vazgeçmek her halde daha yerinde olur.

Julien'in fazileti ve dürüstlüğü de mutluluğundan aşağı kalmadı; bahçelerin ötesinde, doğu tarafında, tâ uzaktaki bacaların üstünden günün ağardığını görünce, Mathilde'e:

— Merdivenden artık inmek zamanı geldi, dedi. Yapmak için kendimi zorladığım bu fedakârlıkla size lâıyk bir insanın tadabileceği en büyük mutluluktan kendi kendimi yoksun ediyorum; bu fedakârlığı ben sırf sizin onurunuzla zarar gelmesin diye yapıyorum: Eğer kalbimi tanıyorsanız, yaptığım bu fedakârlığın derecesini de anlarsınız. Benim için her zaman şu anda olduğunuz gibi kalacak mısınız? Şerefınız üzerine söz ve-

riniz, bu yeter. Şunu biliniz ki, ilk buluştuğumuz gece, sadece hırsızlardan kuşkulananmamıştım. M. de la Mole bahçeye bir bekçi koydurdu. M. de Croisenois'nın etrafı hafiyelerle dolu. Her gece ne yaptığı biliniyor...

Mathilde:

— Zavallı çocuk, diye bağırırdı ve kahkaha ile güldü¹.

Annesiyle bir hizmetçi kadın uyandılar; ansızın kapıdan birisi seslendi. Julien, sevgilisine baktı. Mathilde sapsarı ke-silmiş bir halde oda hizmetçisine, sanki kendisini uyandırmış gibi çıkıştı; annesine söz söylemeye tenezzül bile etmedi. Julien:

— İyi ama, ya pencereyi açacak olurlarsa, merdiveni görürler, dedi.

Mathilde'i bir daha kolları arasında sıktı, merdivene atıldı ve indi, daha doğrusu ne yaptığının farkında olmadan kendisini aşağıya bırakarak bir anda yerde buldu.

Üç saniye sonra, merdiven ıhlamur ağaçları altındaki yerini aldı ve Mathilde'in onuru da kurtarılmış oldu. Kendisine gelen Julien, her tarafının kan ter içinde ve hemen hemen çıplak denecek halde olduğunun farkına vardı: Kendini kollamadan merdivenden inerken yaralanmıştı.

Son dereceyi bulan mutluluğu sayesinde yeniden bütün enerjisine kavuştu; o anda karşısına yirmi kişi çıksa, seve seve hepsine birden saldırırdı. Çok şükür, kabadayılığını göstermesine gerek kalmadı. Merdiveni her zamanki yerine uzattı, zincirini bağladı; Mathilde'in penceresi altında «exotique» çiçeklerin bulunduğu yerde merdivenin bıraktığı izleri düzeltmeyi de unutmadı.

Yerdeki izlerin tamamıyla silindiğine emin olmak için karanlıkta elini toprağın üstünde gezdirirken yukardan bir şeyin düştüğünü hissetti; bu düşen şey, Mathilde'in keserek ona attığı bir tutam saçtı.

Mathilde odasının penceresinde idi, Julien'e oldukça yüksek bir sesle:

— İşte, cariyen sana bunu gönderiyor; bu ölünceye kadar itaat edeceğimin belgesidir, dedi. Ben artık kendi aklımla hareket etmekten vazgeçiyorum, sen benim erkeğimsin.

1. Yazar, bu cümleyi sonradan değiştirmiş ve şu şekle sokmuştur: "Mathilde bunun üzerine kahkahayla güldü..." (Çevirenin notu)

Bu hareket karşısında kolu kanadı kırılan, mağlup olan Julien az kaldı tekrar gidip merdiveni alarak sevgilisinin odasına çıkacaktı. Fakat kendine hâkim oldu.

Bahçeden konağa girmek öyle kolay bir iş değildi. Bodrumun kapılarından birini zorla açmaya muvaffak oldu; eve girdikten sonra, odasının kapısını çıt çıkarmadan açmak zorunda kaldı. Biraz önce ayrıldığı küçük odada, ceketinin cebindeki anahtarı telâş yüzünden almayı unutmuştu: «Allah vere de Mathilde onları saklamayı akıl etse, yoksa halimiz haraptır!» diye düşündü.

Nihayet, yorgunluk mutluluğa galip geldi ve gün doğarken Julien derin bir uykuya daldı.

Yemek zilini neden sonra işitti ve yemek salonuna gitti. Ondan biraz sonra da Mathilde geldi. Etrafında bulunanların hepsinden saygı gören bu güzel kızın gözlerinde parlayan aşk Julien'in göğsünü kabartarak ona bir an mutluluk verdi; fakat biraz sonra Mathilde'in ihtiyatsızlığı karşısında ürküdü.

Gerçekten Mathilde, iyice düzeltmek için vakit bulamadığını bahane ederek, saçlarını, o gece kesmekle yaptığı fedakârlığı Julien'in ilk bakışta görebileceği bir şekilde taramıştı. O kadar güzel bir yüzün bozulması eğer mümkünse, işte Mathilde bu hareketiyle buna muvaffak olmuş sayılabilirdi; o canım lepiska saçlarının bir tarafı perişan bir haldeydi¹. Dipleri yarım parmak boyunda kalacak şekilde kesilmişti.

Yemekte, Mathilde'in bütün davranışları bu ihtiyatsızlığı devam ettirmekten ibaret kaldı. Sanki, Julien'i çılgınca sevdiğini herkese ilân etmek ister gibi bir hali vardı. Çok şükür ki o gün M. de la Mole ile Markiz'in zihinleri, yakında verilecek olan «Cordon Bleu» nişanına lâyık görülenlerin listesinde M. de Chaulnes'ün bulunmasıyla meşguldü. Yemeğin sonuna doğru, Mathilde, ağzından kaçırarak, Julien'e «Benim efendim» dedi. Julien kulaklarına kadar kıpkırmızı kesildi.

Belki rasgele, belki dè bilhassa, Madame de la Mole o gün akşama kadar kızını yalnız bırakmadı. Mamafih, akşamleyin, yemek odasından salona geçerlerken, Mathilde, kaşla göz arasında Julien'e şu sözleri söylemenin kolayını buldu.

1. "Perişan bir haldeydi". Bu kelimeleri yazar sonradan çıkarmıştır (*Çevirenin notu*)

— Bütün projelerim altüst oldu. Sakın bunun benim tarafımdan yapıldığını sanmayın, olmaz mı? Annem, hizmetçilerinden birinin geceleri benim dairemde yatmasına karar vermiş.

O gün bir şimşek gibi gelip geçti. Julien'in mutluluğuna diyecek yoktu. Ertesi sabah daha yedide kütüphanedeki yerini aldı; Mademoiselle de la Mole'ün oraya uğramak tenezzülünde bulunacağını umuyordu; Julien ona, bitmek tükenmek bilmeyen, uzun bir mektup yazmıştı.

Fakat Mathilde'i ancak birkaç saat sonra öğle yemeğinde görebildi. Mathilde o gün saçlarını büyük bir ihtimamla düzeltmiş; kesik saçlarının yerini ustalıkla örtmüştü. Julien'e bir iki kez baktı, fakat bakışı sakın ve ihtirassızdı; yani artık «benim efendim» falan demek bahis konusu değildi.

Julien o kadar şaşırmıştı ki, artık nefes bile alamıyordu... Mathilde onun için göze aldığı fedakârlıkların hemen hemen hepsine pişman olmuştu.

İyice düşündükten sonra, Julien'in tamamıyla alâde değilse de, uğrunda bu kadar çılgınlık yapmaya değecek kadar eşsiz bir erkek olmadığına karar vermişti. Kısaca, artık aşkı falan düşündüğü yoktu. O gün, sevmekten bıkmıştı.

Julien'e gelince; onun duyguları, on altı yaşında bir çocuğun duygularından farksızdı. Yüz yıl kadar uzun bulduğu bu öğle yemeği esnasında, kalbi dayanılmaz bir kuşku, umutsuzluk ve hayretle kıvrandı durdu.

Sofradan kalkmasına artık engel kalmayınca, dosdoğru tavlaya koştu, daha doğrusu atılırcasına fırladı. Atına kendi eliyle eğer vurdu ve dörtnala sürdü. Onurunu kırmalarına meydan verecek bir zaaf gösterir, diye korkuyordu. Meudon ormanından geçerken, kendi kendine:

— Yorulmam, duygularımı öldürünceye kadar bitkin bir hale gelmem gerek, diyordu. Böyle birdenbire gözden düşmek için ne yaptım, ne dedim?

Konağa dönerken:

— Bugün hiç bir şey yapmamalı; bir şey söylememeli, ruhum nasıl ölüyse vücudumun da öyle olması gerek. Julien artık yaşamıyor, kımıldanan bu şey onun cesedinden başka bir şey değil, diye düşünüyordu.

JAPON VAZOSU

Önceleri kalbi, felâketinin ne kadar büyük olduğunu anlamıyor; heyecanlı olmaktan çok, şaşkındır. Fakat akli başına geldikçe talihsizliğinin büyüklüğünü anlıyor. Onun için artık hayatta hiç bir zevk yoktur, hepsi mahvolmuştur; o, yüreğini parçalayan müthiş umutsuzluğun bir ok gibi saplanarak yaptığı sancılardan başka bir şey duyacak halde değildir. Fakat vücudun çektiği acılardan söz etmek neye yarar? Yalnız vücudun duyduğu hangi acı vardır ki o ıstırapla mukayese edilebilsin?

JEAN PAUL

Akşam yemeği çanı çalıyordu; Julien ancak giyinecek vakit bulabildi; salona girdiğinde, Mathilde'in, kardeşine ve M. de Croisenois'ya, o akşam Madame la Maréchale de Fervaques'ın konağındaki davete gitmemeleri için yalvarırcasına ısrar ettiğini gördü.

Mathilde, onlarla o kadar şirin bir tavırla, cilveler yaparak konuşuyordu ki, bir kadının bundan daha hoş a gidecek bir tarzda davranmasına imkân yoktu. Yemekten sonra M. de Luz, M. de Caylus ve daha birçok ahabları geldi. Sanki Mademoiselle de la Mole'de, kardeşçe dostluk duygusuyla birlikte, herkese mevkiine göre muamele etmek isteği uyanmıştı. O akşam hava çok güzel olduğu halde, bahçeye çıkmamakta ısrar etti; Madame de la Mole'ün oturduğu «bergère»den uzaklaşmamalarını istiyordu. Mavi kanepe, kışın olduğu gibi, şimdi de toplantının mihveri haline gelmişti.

Mathilde'in bahçeye karşı öfkesi vardı, daha doğrusu bahçe ona çok can sıkıcı bir yer gibi görünüyordu: Ordan kendisine Julien'i hatırlatan şeyler vardı da ondan.

Felâket, insanın aklını da azaltır. Kahramanımız beceriksizlik ederek, vaktiyle o kadar başarılarına tanık olan hasır iskemlenin başında dikili kaldı. Bugün onunla hiç kimse ko-

nuşmadı; sanki orda bulunduğunun bile farkında değillerdi; hatta durumu bundan da betledi. Mademoiselle de la Mole'ün dostlarından, onun yanında, kanepenin ucunda duranlar, ona arkalarını döner gibi bir tavır takınmışlardı; kim bilir, belki de mahsustan yapmıyorlardı da Julien'e öyle geliyordu.

Julien:

— Saray çevresinde gözden düşmek bu olsa gerek, diye düşündü. Kendisini böyle ezercesine hor görmeye kalkışan insanları bir an incelemek istedi.

M. de Luz'ün amcası, kralın maiyetinde büyük bir görevde idi. Bunun içindir ki bu yakışıklı subay, toplantıya yeni bir kimse geldi mi, amcasının saat yedide Saint-Cloud sarayına gittiğini, geceyi de orada geçirmek niyetinde olduğunu laf arasında söylemenin yolunu bulurdu. Akli sıra herkesi ilgilendireceğini sandığı bu olayı saf bir tavırla anlatırsa da, bu anlatış sık sık tekrarlanırdı.

Julien, M. de Croisenois'yı felâketin verdiği insafsız bakışlarla süzerken, bu sevimli ve iyi gencin saçma birtakım nedenlere, batıl inançlara haddinden fazla önem verdiğinin farkına vardı. O kadar ki, M. de Croisenois, biraz önemli bir olayın basit ve doğal bir nedenden doğduğu söylendiği zaman, üzülür, âdetta kızardı.

Julien, içinden:

— Bu hal deliliğin bir başlangıcı, dedi. Prens Kasarof'un bana anlattığına göre, Çar Aleksandr da tıpkı böyleymiş.

Paris'te geçirdiği ilk yıl zarfında, papaz okulundan daha yeni çıkan zavallı Julien, ilk kez olarak o sevimli gençlerde gördüğü zarafet karşısında hayran olmuştu. Onların gerçek karakterlerini ise henüz anlamaya başlıyordu.

Birdenbire:

— Benim burda yaptığım şey, aşağılık bir rolden ibaret. diye düşündü.

Küçük hasır iskemlesinden pek fark ettirmeden kalkıp gitmesi gerekiyordu. Bir çare bulmaya çalıştı, tamamıyla başka şeylerle meşgul olan muhayyilesinden yeni bir şey istiyordu. Hafızasına bas vurması gerekiyordu; ama hafızasının da bu gibi işlerde pek fakir olduğunu itiraf etmek gerek, zavallı çocuk. kibarlar âleminin âdetlerini henüz iyice kavrayamamıştı. Çektiği ıstırap halinden ve bütün tavırlarından belli olu-

yordu. Üç çeyrek saatten beri, yerine konulmayan ve konulmadığı da zahmet edip kendisine söylenmeyen aşağı bir insan, can sıkıcı, saygısız bir kimse durumunda bulunuyordu.

Hasımları hakkında yaptığı eleştirileri düşünerek avunuyor ve felâketini göz önünde bir facia gibi büyütüyordu; iki gece önce olup bitenleri düşündükçe her şeye rağmen yine göğsü kabarıyordu. Yalnız başına bahçeye çıkarken:

— Benden istedikleri kadar üstün olsunlar, diye düşünüyordu, Mathilde bana hayatımda tattırmak lütfunda bulunduğu mutluluğu onlardan hiç birine tattırmadı ya!..

Bu akıllıca düşünceleri bundan öteye gitmedi. Kaderin bir cilvesi olan ve şimdi bütün mutluluğunu elinde tutan bu acayip kızın karakterini hiç de anlamıyordu.

Ertesi gün atını da, kendini de öldüresiyle yordu. Akşam olunca, Mathilde'in hep yanında durduğu mavi kanepeye yaklaşmayı artık denemedi. Ev içinde karşılaştıkları zaman Comte Norbert'in artık kendisine bakmak tenezzülünde bile bulunmadığının farkına vardı.

— Yaradılıştan o kadar nazık, o kadar terbiyeli olan bu adam, bana karşı öyle kaba davranmak için kendisini her halde pek çok zorluyordur, diye düşündü.

Julien için o sırada uyuyabilmek bir mutluluk sayılırdı. Fakat ne çare, bitkin bir halde olmasına rağmen, sevgili anıları muhayyilesine üşüşüyordu, Paris civarındaki ormanlarda yaptığı atlı gezintilerle ancak kendisi üzerine etki yapabildiğini ve bunun Mathilde'in duyguları ve muhayyilesi üzerinde zerre kadar etkisi olmadığını, kendini tamamıyla kaderin akışına bıraktığını anlayacak kadar zekâ gösteremedi.

Ancak Mathilde'le konuşacak olursa ferahlayabileceğini sanıyordu. İyi ama, cesaret edip de ona ne söyleyebilirdi?

Bir sabah, dalmış, derin derin bunu düşünürken ansızın Mathilde'in kütüphaneye girdiğini gördü.

— Biliyorum mösyö, benimle konuşmak istiyorsunuz, dedi.

— Allah, Allah, bunu da size kim söyledi?

— Biliyorum işte, nenize gerek? Eğer şerefsiz bir adam gibi hareket ederseniz, beni mahvederseniz, yahut hiç olmazsa bunu deneyebilirsiniz; fakat bunda ciddî bir tehlike görmediğim için olduğum gibi görünmekten çekinmiyorum. Sizi artık

sevmiyorum, mösyö, çılgınca muhayyileme kapılarak aldanmışım...

Bu müthiş darbe altında, aşktan ve ıstıraptan şaşkına dönen Julien kendisini haklı çıkarmaya çalıştı. Bundan anlamsız bir şey olamazdı. Hiç insan birisinin hoşuna gitmediği için kendisini savunur muydu? Öyle ama, artık Julien'in muhakemesi hareketlerini kontrol etmekten âcizdi. Kör bir içgüdü onu, kaderini bağlayacak olan kararı mümkün olduğu kadar geciktirmeye yöneltiyordu. Mathilde onun sözlerini dinlemiyordu bile, Julien'in sesi onu sinirlendiriyordu, bu adamın nasıl cesaret edip de lafını kestğine bir türlü akıl erdiremiyordu.

Bir taraftan gururun, diğer taraftan duygusunun uyandırdığı pişmanlık ve vicdan azapları o sabah Mathilde'i iki taraftan da aynı derecede bedbaht ediyordu. Bir rahip bozuntusuna, bir köylü çocuğuna, kendisi üzerinde birtakım haklar verdiğini düşündükçe tiksiniyor, yerin dibine geçiyordu. Felâketini gözünde iyiden iyiye büyüttüğü anlarda, içinden:

— Aşağı yukarı, usaklardan birine zaaf göstermişim gibi bir şey, diyordu.

Cesur ve gururlu insanların kendi kendilerine içerledikleri zaman başkalarına da kızmaları için küçük bir vesile yeter, bu gibi hallerde coşarak hiddetlenmek, büyük bir zevktir.

İşte Mademoiselle de la Mole de, bir an içinde, Julien'e en ağır bir şekilde hakaret edecek raddeye geliverdi. Mathilde son derece zeki bir insandı; onun bu keskin zekâsı, karşısındakilerin onurunu kırmak, kalplerini tamir edilmez bir şekilde yalamak işinde büyük bir hüner gösterirdi.

Ömründe ilk kez olarak Julien, kendisine karşı müthiş bir kin besleyen üstün bir zekânın etkisi altında kalıyordu. O anda kendisini savunmak şöyle dursun, aksine, kendi kendinden nefret etmeye başlamıştı. Mathilde'in sarf ettiği hakaret edici sözler çok ağırdı, hem de bu sözler sinsice, Julien'in nefesine olan bir parçacık güvenini de harap etmek üzere söylenmişti: Julien'e öyle geliyordu ki, Mathilde'in hakkı vardı, hatta bu sözlerden daha ağırlarını bile haketmişti.

Mathilde'e gelince, o, daha birkaç gün önce duyduğu taparcasına sevgi yüzünden kendi kendisini de, Julien'i de cezalandırdığından ötürü gururla karışık büyük bir zevk duyuyordu.

Bu kadar hoşlanarak söylediği sözleri icat etmek için hem

öyle zihnini yormaya da ihtiyacı yoktu. Sekiz günden beri kalbinde, aşka karşı cephe alan tarafın avukatının söylediklerini tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyordu.

Her söz Julien'in o müthiş ıstırabını yüz misli daha artırıyordu. Kaçmak istedi, fakat Mademoiselle de la Mole emredersesine bir tavırla kolundan tuttu. Julien:

— Lütfedin de çok yüksek sesle konuştuğunuza bir dikkat edin, dedi, bitişik odadan duyacaklar.

Mademoiselle de la Mole, gururla:

— Vız gelir, dedi, bana konuştuğumun duyulduğunu söylemek kimin haddine düşmüş? Sizin o kendini beğenmiş aklınızdan benim hakkımda düşünceleri kökünden kazıyıp atacağım.

Kütüphaneden çıktığı zaman, Julien o kadar şaşırılmış bir haldeydi ki, felâketini, ıstırabını eskisinden daha az duyuyordu. Yüksek sesle, kendi kendine:

— Ne yapalım, demek artık beni sevmiyor, diye tekrarlayarak durumunu anlamaya çalışıyordu sanki. Anlaşıldığına göre beni sekiz on gün kadar sevmiş, bende onu ömrümün sonuna kadar seveceğim.

«Nasıl olur? daha birkaç gün önce onun benim kalbimde hiç yeri yoktu!»

Mathilde'in gururdan içi içine sığmıyordu; demek artık Julien'den bir daha birleşmemek üzere ayrılmıştı, o kadar kuvvetli bir eğilimi böyle tamamıyla tepmiş olduğunu düşünerek büyük bir zevk duyuyordu. «Benim üzerimde zerre kadar nüfuzu olmadığı ve olmayacağı bu küçük bayın kafasına artık iyice dank etmişti». Mathilde kendini o kadar mutlu hissediyordu ki, o anda gerçekten kalbinde aşk namına bir şey kalmamıştı.

Bu kadar feci, bu kadar hakaret dolu bir sahneden sonra, Julien'in yerinde daha az ihtiraslı birisi olsaydı, imkânı yok artık sevmezdi. Mademoiselle de la Mole, kendi onurunu bile gözetmeden ona o kadar ağır, o kadar sinsice hesaplanmış sözler söylemişti ki, insan bunları en salim kafa ile düşünecek olsa yine haklı bulurdu.

Julien'in bu kadar hayret verici bir sahneden çıkardığı sonuç ilk anda Mathilde'in sınırsız bir gururu olduğu kanaatiydi. Aralarında artık her şeyin sona erdiğini, bir daha ölünceye

kadar barışmayacaklarını sanıyordu. Bununla beraber, ertesi gün, öğle yemeğinde, onun karşısında yine de toyca hareket etmeye devam etti. Şimdiye kadar bu kusurunu hiç kimse onun yüzüne vurmamıştı. Büyük şeylerde olduğu gibi küçük şeylerde de, ne yapması gerektiğini, ne yapmak istediğini iyice bilir ve sonra işe koyulurdu.

O gün, yemekten sonra, Mademoiselle de la Mole ondan konsolun üstünde duran bir broşürü istedi; siyasal eleştirilerle dolu ve bulunması güç broşürü Marki'ye o sabah gizlice rahip vermişti; Julien, kitabı alırken, son derece çirkin, eski bir mavi çini vazoyu devirdi.

Madame de la Mole o kadar üzüldü ki, bir çılgılık koparak yerinden fırladı ve gidip sevgili vazosunun parçalarını yakından seyretti.

— Bu eski bir Japon vazosu idi, diyordu, babamın halası Abbessede de Chelles'den kalmış bir anı; Hollandalılar, nâipliği zamanında Dük d'Orléans'a armağan etmişler, o da kızına vermişti...

Mathilde, annesinin hareketlerini gözleriyle izlemiş, pek çirkin bulduğu bu mavi vazonun paramparça oluşuna son derece memnun olmuştu. Julien'in sesi çıkmıyor zerre kadar telâş da etmiyordu; Mademoiselle de la Mole'ün tâ yanına kadar geldiğini fark etti. Ona:

— İşte, dedi, bu vazo bir daha tamir edilemeyecek şekilde kırılıp gitti; tabii bir zamanlar benim kalbime hâkim olan o duygu gibi; bu duygunun etkisiyle yaptığım bütün çılgınlıkları bağışlamanızı rica ederim.

Bu sözleri söyledikten sonra çıkıp giderken, Madame de la Mole:

— Şu Monsieur Sorel yaptığına âdeta sevindi, övünüyor sanki, diye söylendi.

Bu söz Mathilde'in kalbine ok gibi saplandı. İçinden:

— Doğru, dedi, annem iyi anladı, gerçekten o anda sevindi ve gururlandı.

Bir gün önce Julien'in kalbini kırdığı zaman duymaya başladığı sevinç o anda kayboluverdi. Sakin görünmeye çalışarak, kendi kendine:

— Ne yapalım, dedi, artık her şey bitti; bu bana acı bir

ders oldu; yaptığım hata feci, onur kırıcı bir şey, ömrümün sonuna kadar kulağıma küpe olacak.

Julien ise:

— Ne olurdu Yarabbi, söylediğim doğru olsaydı! diye düşünüyordu. Şu çılgın kıza karşı olan aşkım neden hâlâ beni rahat bırakmıyor?

Bu aşk, Julien'in umduğu gibi, sönmek şöyle dursun, aksine büsbütün artıyordu. İçinden:

— Evet, çılgının biri, öyle ama, bundan ötürü cazibesi azalıyor mu sanki? Ondan daha güzel bir kız olabilir mi? diyordu.

En yüksek uygarlığın verebileceği büyük zevklerin hepsi de sanki istediği şekilde Mademoiselle de la Mole'ün kişiliğinde toplanmamış mıydı? Geçmiş bir mutluluğun anıları Julien'in ruhunu kavlıyor ve kurduğu düşünceleri bir an içinde yıkıveriyordu.

Akıl ve mantık bu çeşit anılarla boş yere çarpışır; bu alanda yapılan en ciddi denemeler bile bu anıların güzelliğini artırmaktan başka işe yaramaz.

Eski Japon vazosunun parçalanmasından yirmi dört saat sonra, Julien, hiç kuşku yok ki, dünyanın en mutsuz insanlarından biriydi.

Yirmi Birinci Bölüm

GİZLİ NOTA¹

Zira, bütün bu anlattıklarımı gözümlerle gördüm, kim bilir, belki de onları görürken yanılmış olabilirim; fakat, aldatmıyorum.

Yazara gönderilen bir mektuptan:

Julien'i Marki çağırttı; M. de la Mole âdeta gençleşmişti, gözleri parlıyordu. Sekreterine:

— Sizin müthiş bir hafızanız olduğunu söylüyorlar, dedi, hele bir görelim bakalım, dört sayfa yazıyı ezberledikten sonra gidip Londra'da tekrarlayabilir misiniz? Ama bir tek kelimesini bile değiştirmeden!..

Marki o günkü «Quotidienne» gazetesini elinde öfke ile buruşturuyor, pek ciddi bir sorunu düşündüğünü her ne kadar belli etmek istemiyordu ise de, bir türlü başaramıyordu; Julien, onu bu kadar endişeli bir halde, hatta Frilair davasından bahsedilirken bile görmemişti.

Julien, Marki'nin böyle işin alayında imiş gibi tavır takınması karşısında tamamıyla kanmış görünmek gerektiğini kavrayacak kadar kibarlar âleminin âdetlerini öğrenmiş bulunuyordu.

— «Quoditionne» gazetesinin bu sayısı pek o kadar eğlenceli olmasa gerek, dedi; fakat, Monsieur le Marquis müsaade buyururlarsa, yarın sabah kendilerine baştan aşağıya kadar ezbere okumak şerefine nail olurum.

1. Bu ve bundan sonraki bölümlerde yazar, 1818'de aşırı siyaset adamlarının yaptıkları teşebbüsleri kastediyor: Bunlar, müttefik orduların Fransa'yı işgal etmeye devam etmelerini istiyorlardı. Başları olan Vitrolles, İngiltere, Rusya ve Avusturya hükümetlerine gizli birer nota göndererek, Fransa'da krallığın tehlikede olduğunu ve sıkı tedbir almak gerektiğini bildirdi. Comte d'Artois da bu aşırı kral taraftarlarıyla işbirliği yapmakta ve Decazes kabinesini devirmek üzere entrikalar çevirmekteydi. Bu hükümet devirme teşebbüsü her ne kadar «Kırmızı ve Siyah»'ın yazıldığı ve olayın geçtiği 1830 yılından on iki yıl önce olmuşsa da, Stendhal'in bunu özellikle yaptığını söylemeye gerek yoktur. (Çevirenin notu)

— Ne? İlânları da mı?

— Pek tabîî, hem de tek bir kelime atlamadan.

Marki, birdenbire ciddî bir tavır takınarak:

— Bana şerefînin üzerine söz verir misiniz? dedi.

— Evet, mösyö, şaşırarak olsam da bu ancak sözümde durmamak korkusu yüzünden olabilir.

— Bunu size dün sormayı unutmuşum: Sizden birazdan duyacağınız şeyleri kimseye söylememeniz için yemin etmenizi istemiyorum; sizi o kadar iyi tanıyorum ki, böyle bir şey yaparsam hakaret etmiş olacağımı bilirim. Size tamamıyla güvendiğimi onlara bildirdim. Şimdi sizi on iki kişinin toplanacağı bir salona götüreceğim; her birinin söylediğini not edersiniz.

Marki, her zamanki ince ve şakacı tavrını yine takınarak:

— Merak etmeyin, diye ilâve etti, öyle her kafadan bir laf çıkmaz, herkes sırasını bekler ve öyle konuşur; ama muntazam konuşur demiyorum ha! Biz konuşurken siz bir yirmi sayfa kadar yazacaksınız; sonra birlikte buraya geleceğiz ve bu yirmi sayfayı dörde indireceğiz. İşte «Quotidienne» gazetesinin bütün bir sayısında olanları değil, yarın sabah bana ezbere okuyacaksınız şey bu dört sayfa olacaktır. Sonra derhal yola çıkacaksınız; yolda sadece zevki için seyahat eden bir genç olduğunuzu zannettirecek gibi hareket etmelisiniz. Gayeniz hiç kimse tarafından tanınmamaktır. Yüksek bir zatın huzuruna çıkacaksınız. Orda daha çok becerikli davranmanız gerek. Onun etrafında bulunanların hepsinin gözünü boyamak ister; zira onun sekreterleri, uşakları arasında, düşmanlarımız tarafından satın alınmış kimseler de var; bunlar, bizim gönderdiğimiz adamları kollarlar ve ağızlarından laf almaya çalışırlar.

«Onları şaşırtmak için, size manasız bir tavsiye mektubu vereceğiz».

«Ekselâns size bakarken, siz benim seyahat esnasında kullanmak üzere vereceğim şu saatimi cebinizden çıkarırsınız. Onu şimdiden alınız da bari bu iş oradan çıksın, sizinkini de bana verin.

«Ezbere okuyacağımız bu dört sayfayı söylerken dükkân eliyle yazmak zahmetine katlanacaktır.

«Bu iş bittikten sonra, ama sakın daha önce değil, evet

bu iş bitince, şayet Ekselâns soracak olurlarsa, kendilerine, bulunacağınız bu toplantıyı anlatırsınız.

«Sizin yol boyunca canınızın sıkılmamasını sağlayacak bir şey varsa, o da, Paris'le elçinin oturduğu yer arasında, Rahip Sorel'e seve seve ateş etmeyi arzu eden kimselerin bulunacağıdır. Böyle bir şey olursa onun görevi sona erer, ama bizim işimiz de bir hayli gecikir, zira, azizim, sizi öldürdüklerini nereden haber alabiliriz? Bize bunu kendiniz bildirecek kadar da bağlılık gösteremezsiniz ya!»

Marki, ciddî bir tavırla:

— Hemen gidip kendinize bir kat elbise alınız, diye ilâve etti. İki yıl önceki modaya göre giyinin. Bu akşam derbeder, kılığınıza kıyafetinize itina etmez bir haliniz olmalı. Yolculuk esnasında ise, aksine, her zamanki gibi olmanız gerek. Buna şaşıyorsunuz, neden bu kadar kuşkulandığınızı tahmin ediyorsunuz değil mi? Evet, dostum düşüncelerini dinleyeceğiniz o saygıdeğer yüksek şahsiyetlerden biri sizi ihbar edecek olsa, onun ihbarı üzerine, örneğin akşam yemeği yemek için gideceğiniz herhangi bir handa size afyon yutturabilirler.

Julien:

— Otuz fersah daha yol yapmayı göze alıp kestirme yoldan vazgeçmek daha iyi olur. Beni göndereceğiniz yer Roma olsa gerek... dedi.

Marki, Bray-le-Haut manastırında kralın şerefleştirdiği dinî törenden beri Julien'in kendisinde görmediği azametli bir tavır takınmıştı. Julien'e:

— Orasını, ben size ne zaman söylersem o zaman öğrenirsiniz, dedi. Bana soru sorulmasından hoşlanmam.

Julien, telâşla:

— Bunu soru sormak maksadıyla söylemedim, dedi; yemin ederim ki, mösyö, sadece aklımdan geçti, farkında olmadan söyleyiverdim; zihnimde en emin yolun hangisi olduğunu araştırıyordum.

— Evet, anlaşıldığına göre aklınız pek uzaklara gitmiş. Hiç bir zaman unutmayınız ki, bir elçi, hele sizin yaşınızda bir elçi, katiyen zorla söz kapmaya kalkışmamalıdır.

Julien buna fena halde içerledi, ama haksızdı. Onurunu kurtarmak için bir mazeret arıyor, fakat bir türlü bulamıyordu. M. de la Mole:

— İnsan yersiz, uygunsuz bir şey yaptı mı, daima işe duyguları karışır, diye ilâve etti.

Bir saat sonra Julien, eski püskü elbiseler giymiş, rengi kaçmış beyaz bir kırıvat takmış, askerce bir tavır takınmış olarak, âdeta bir uşak kılığında Marki'nin odasının önündeki sofaya geldi.

Onu görünce Marki kahkahalarla gülmeye başladı; bu suretle, Julien'in kabahati de tamamıyla affedilmiş oldu.

M. de la Mole içinden:

— Bu delikanlı da bana ihanet ederse, artık ortalıkta güvenilecek adam kalmadı demektir, dedi. Ama insan böyle harekete geçince, iyi kötü birine güvenmek gerek. Gerçi oğlumda ve aynı yaradılıştaki olan arkadaşlarında yürek de, sadakat da eksik değil, hem de yüz bin kişiye bedel olacak kadar, çarpışmak gerekse de, krallık tahtına giden merdivenler üzerinde can vermesini bilirler... Fakat, ne yazık ki, şu anda bize gerekli olan şeyi bilmezler. Onların içinde dört sayfa yazıyı ezberleyecek ve izini belli etmeden yüz fersahlık bir yol yapacak adamı mumla arasan bulamazsın. Norbert de ataları gibi her halde ölmesini bilir, bilir amma bu meziyet acemi bir erde de bulunur...

Marki derin derin düşünmeye başladı; içini çekerek:

— Hem ölümden yılmamak, dedi, bakalım şu Sorel'in onu Norbert kadar beceremeyeceği ne malum?..

Sonra, canını sıkıran bir düşüncüyü uzaklaştırmak ister gibi:

— Arabaya binelim, dedi.

Julien:

— Mösyö, dedi, elbisemi düzeltirken, ben de fırsattan istifade ederek «*Quotidienne*» gazetesinin bugünkü sayısının ilk sayfasındaki yazıları ezberleyivereyim.

Marki gazeteyi eline aldı ve Julien tek bir kelimeyi bile atlamadan ilk sayfadaki yazıların hepsini ezbere okudu.

O akşam diplomatlığı üstünde olan Marki:

— Âlâ, dedi; iyi ama şu esnada geçmekte olduğumuz sokaklar bizim küçük beyin hiç de dikkatini çekmiyor.

Bir kısmı tahta kaplı, bir kısmı kadife gerili, oldukça kasvetli, büyük bir salona geldiler. Salonun ortasında, suratı asık bir uşak, büyük bir yemek masasını yerleştiriyordu; sonra üzerine, kim bilir hangi Bakandan artakalmış, her tarafı mürek-

kep lekesi içinde kocaman bir yeşil çuha yayarak bu masayı bir toplantı masası haline soktu.

Ev sahibi iriyarı bir adamdı, adı bile geçmedi; Julien onun yüzünden ve konuşmasından, midesine düşkün, yediğini eriten bir adam olduğunu anladı.

Marki'nin bir işareti üzerine Julien masanın tâ bir ucuna ilişmişti. Bir şeyler yapıyor gibi görünmek için, kalem yontmaya koyuldu. Gözünün ucuyla bakarak masanın etrafında yedi kişi olduğunu saydı; fakat bunların hepsini de arkadan görüyordu. İkisinin M. de la Mole'le aynı rütbede imişler gibi konuştuklarının, diğerlerinin ise ona saygı gösterdiklerinin farkına vardı.

Bir kişi daha geldi, fakat uşak yüksek sesle bildirmedi. Julien:

— Garip şey, diye düşündü, bu salonda gelenlerin adı haber verilmiyor. Yoksa bu tedbir de benim onuruma mı alındı?

Yeni gelen adamı karşılamak üzere herkes ayağa kalktı, onun göğsünde de öncekilerin üçünde bulunan son derece yüksek nişanlar vardı. Oldukça alçak sesle konuşuyorlardı. Yeni gelen adam hakkında bir fikir edinmek isteyen Julien, ancak yüzünden, duruşundan ve sesinden bir anlam çıkarmak zorunda kaldı. Bu adam tıknaz, kırmızı yüzlü idi; parlayan gözlerinde bir yaban domuzunun gaddarlığından başka bir belirti yoktu.

Biraz sonra içeriye büsbütün başka bir adam daha girdi. Bu, uzun boylu, gayet zayıf, üst üste üç dört yelek giymiş çam yarması gibi bir adamdı. Tatlı bir bakışı, nazik tavırları vardı.

Julien:

— Tıpkı Besançon'daki ihtiyar piskoposa benziyor, dedi.

Bu adam her halde kiliseye mensup birisiydi; elli beş yaşında fazla gösteriyordu; ondan daha babacan bir insan tasavvur edilemezdi.

Genç Agde piskoposu da geldi; salonda bulunanları gözden geçirirken, gözü Julien'e ilişince çok hayret etti. Bray-le-Haut manastırındaki ayinden beri onunla görüşmemişti. Onun böyle hayretle baktığını gören Julien'in canı sıkıldı, kızdı. İçinden:

— Nedir bu yahu, diyordu, yoksa her tanıdığım insan bana uğursuzluk, felâket mi getirecek? İlk kez olarak gördüğüm bütün bu asilzadelerin karşısında zerre kadar sıkılmıyorum da,

bu genç piskoposun bakışı karşısında donakalıyorum! Doğrusu ben çok acayip ve çok talihsiz bir yaratığım.

Biraz sonra, kapkara, ufak tefek bir adam gürültü ile içeriye girdi ve daha kapıdan içeriye ayak basar basmaz konuşmaya başladı; benzi sarı ve hali delişmendi. Bu insafsız geveze gelir gelmez, ötekiler, onu dinlemekten kurtulmak maksadıyla olacak, gruplar halinde ayrıldılar.

Ocaktan uzaklaştıkça, masanın tâ bir ucunda oturmakta olan Julien'e yaklaşıyorlardı. Julien gittikçe şaşırıyor, ne yapacağını bilemiyordu; zira ne kadar gayret ederse etsin, söylenenleri işitmesine imkân yoktu; mamafih, bu hususta tecrübesi olmadığı halde, uluorta konuştukları şeylerin önemini de anlamıyor değildi. Oysa, bu konuşulanların sır kalmasını, şu anda gözlerinin önünde duran bu yüksek şahsiyetler kim bilir ne kadar çok istiyorlardı!

Mümkün olduğu kadar yavaş yonttuğu halde Julien o zamana kadar bir yirmi tane kalem hazırlamıştı bile; biraz sonra artık yontulacak kalem de kalmayacaktı. M. de la Mole'ün gözlerinin içine bakıyor ve bakışıyla kendisine bir emir vermesini bekliyordu; fakat Marki onu unutmuştu.

Julien kalemlerini yontarken içinden:

— Şu yaptığım iş gülünç bir şey diyordu; ama bu kadar bayağı suratlı olan ve başkalarının emri yahut kendi istekleriyle böyle büyük işlere girişen adamların her şeyden kuşku-lanmaları gerek. Benim bakışlarımda ne yapayım ki yaradılıştan bir öğrenme merakı, bir şeyler sormak isteyen ve onlara her halde dokunacak olan saygısızca bir anlam var. İyi amma, gözlerimi de büsbütün önüme eğecek olsam, bu kez de ağızlarından çıkan lafları topluyormuşum gibi olacak.

Julien, son derece şaşkın bir haldeydi; etrafında birtakım acayip şeylerin konuşulduğunu işitiyordu.

Yirmi İkinci Bölüm

TARTIŞMA

Cumhuriyet! Bugün herkesin iyiliği uğrunda her şeyini feda edecek olan bir kişiye karşılık, kendi zevklerinden, benliklerinden başka bir şey düşünmeyen binlerce, milyonlarca insan var. İnsana Paris'te erdemli olduğu için değil, atı arabası var diye saygı gösterirler.

Napoléon, "Mémorial" den

Uşak içeriye atılırcasına haber verdi:

— Monsieur le Dük de...

Dük, salona girerken:

— Susun, dedi, ne aptalmışsınız.

Bu sözleri o kadar güzel ve o kadar azametle söyledi ki, Julien, gayri ihtiyarî bu yüksek şahsiyetin bütün bilgisinin bir uşağı azarlamaktan ibaret olduğunu düşündü. Gözlerini kaldırdı, fakat derhal yine indirdi. Yeni gelen adamın önemli bir kişi olduğunu o kadar iyi anlamıştı ki, ona bakacak olursa hareketinin bir saygısızlık, bir merak sayılmasından ödü koptu.

Bu dük elli yaşlarında, bir «dandy» gibi çıtkırıldım ve sanki bir kukla gibi zemberekle kurularak yürüyen bir adamdı. Kafası yassı, burnu kocaman, yüzü öne doğru çıkıntılı idi; bir insanın hem onun kadar asil, hem de anlamsız bir hali olması pek nadirdir. Onun gelmesiyle toplantının açılması bir oldu.

Herkesin yüzünü inceden inceye tetkik etmekle meşgul olan Julien, ansızın M. de la Mole'ün sesiyle kendisine geldi. Marki:

— Size Monsieur l'Abbé Sorel'i takdim edeyim, diyordu; hayret edilecek bir hafızası var; kendisine onunla bir görev verilebileceğini bildirdiğim daha henüz bir saat oldu; hafızasının gücü hakkında sizlere bir fikir vermek üzere bu kısa süre içinde «*Quotidienne*» gazetesinin ilk sayfasını baştan aşağı ezberlediğini söyleyebilirim. Dük:

— Ha! Şu N... zavallısının dış haberleri, dedi.

Sonra, acele ile gazeteyi aldı ve kendisine önem verdirme-

ye fazlaca gayret sarfettiği için gülünç olan bir tavırla Julien'e bakarak:

— Söyleyin bakalım, mösyö, dedi.

Odayı derin bir sükût kapladı, bütün gözler Julien'e dikilmişti; Julien o kadar iyi ezbere okuyordu ki, bir yirmi satır okuduktan sonra dükk kendisine:

— Yeter, dedi.

Yaban domuzu gibi hain hain bakan bodur herif, oturdu. Bu toplantıya başkanlık edeceği belliydi, çünkü oturur oturmaz Julien'e bir kumar masası gösterdi ve alıp yanına getirmesini emretti. Julien kalem, kâğıt alarak onun yanına yerleşti. Yeşil örtülü masanın etrafında toplananların on kişi kişi olduğunu saydı.

Dük:

— Monsieur Sorel, dedi, yandaki odaya gidiniz, sizi çağırırlar.

Ev sahibi kuşkulu bir hal aldı; yanındakine yavaşça:

— Pencere kapalı değil, dedi.

Sonra Julien'e dönerek, budalaca bir tavırla:

— Pencereden bakmak faydasızdır, diye bağırırdı.

Julien:

— Bunlar hükümeti devirmek üzere bir hareket hazırlıyorlar, ben de her nasılsa onların aralarına katılmış bulunuyorum, diye düşündü. Çok şükür ki bu gizli hareket insanı Crève meydanına götürüp de kellesini uçurtan cinsinden değil. Bir tehlike olsa bile ne yapalım, Marki'nin bana yaptığı iyiliklere sayarız. Onun uğrunda daha fazlasını da göze alsam çok mu? Yaptığım ve yapacağım çılgınlıkların onun başına açacağı derdi, böyle bir hareketle tamir edebilsem ne mutlu bana!

Bir taraftan çılgınlıklarını, bahtsızlıklarını düşünüyor, diğer taraftan da etrafına iyice bakarak hafızasına naksetmeye çalışıyordu. Marki'nin uşağına sokağın adını söylediğini, hem o zamana kadar hiç âdet değilken o gün bir kira arabasına bindiğini ancak bu anda hatırladı.

Uzun süre Julien'i böyle kendi haline, düşünceleriyle başa bıraktılar. Duvarlarına geniş sırma fitilli kırmızı kadife gerilmiş bir haç ve şöminenin üstünde de M. de Maistre'in sırtı yaldızlı, nefis bir şekilde ciltlenmiş *Papa* adlı eseri vardı. Julien,

içerde konuşulanları dinlemiyormuş gibi görünmek için bir kitap açtı. Yandaki odadan ikide birde sesler yükseliyordu. Nihayet kapı açıldı ve kendisini çağırdılar.

Başkan:

— Şu andan itibaren Dük de *** nin huzurunda konuştuğunuzu düşününüz, baylar, diyordu.

Sonra, Julien'i göstererek:

— Bu bay, dedi, bizim davamıza candan bağlı olan bir rahiye adaydır; burda konuştuklarımızı, en küçük ayrıntısına kadar oraya şayanı hayret hafızası sayesinde ulaştıracaktır.

Üst üste iki, üç yelek giymiş olan babacan tavırlı adamı işaret ederek:

— Söz sizindir, dedi.

Julien, bu yelekli adamın adının söylenmesinin daha doğal bir şey olacağını düşündü, eline kâğıt aldı ve alabildiğine yazdı.

(Yazar buraya bir sayfa dolusu nokta yazmayı tercih ederdi. Ama editör noktalarla dolu bir sayfanın göze iyi 'görünmeyeceğini ve bu kadar çılgınca bir yazının güzellikten yoksun olmasının ölümünden beter olacağını söyledi. Bunun üzerine yazar ona:

— Siyaset, edebiyatın boynuna takılan bir taştır, altı aya varmaz onu bastırır, dedi. Hayal mahsulü olan şeyler içinde siyasetten dem vurmamak, bir konser ortasında tabanca patlatmaya benzer. Bu ses yırtıcıdır ama, şiddetli değildir. Hiç bir aletin sesine uymaz. Siyasetten bahsedecek olursam okuyucularımızdan yarısı fena halde gücenecektir; sabah gazetesinde bu siyaseti başka türlü okuyan diğer yarısının da canını sıkar...

Tabii, yazara şöyle derler:

— Eğer sizin kahramanlarınız siyasetten bahsetmezlerse, bunlar 1830 yılında yaşayan Fransızlar değil demektir; bu takdirde, kitabınız iddia ettiğiniz gibi, uzun bir yol boyunca gezdirilen bir ayna olmaktan çıkar...)

Julien'in yazdığı tutanak yirmi altı sayfa idi; tartışma hakkında yarım yamalak fikir verecek bir özetten ibaret; zira her zaman olduğu gibi, onun da, fazlası çok iğrenç, yahut pek az gerçeğe uygun gözükecek yerleri atlaması gerekiyor. (*Gazette des Tribunaux*'ya¹ bakınız).

Üst üste yelekler giymiş olan babacan tavırlı adam (bu belki de bir piskopostu) sık sık gülümsüyordu; gülümsedikçe de, kapakları durmadan kıpırdayan gözleri garip bir şekilde parlıyor, her zamankinden daha kararsız bir belirtiyle doluyordu. Dükün huzurunda (Julien içinden, «iyi ama hangi dük?» diyordu), herkesten önce söz alarak görünüşe bakılacak olursa düşünceleri ortaya atan ve bir çeşit savcı görevini gören bu zat, Julien'e kararsızlık içinde bocalıyormuş gibi göründü; savcılardan çoğu gibi o da bir türlü bir karara, bir sonuca varamıyordu. Tartışma esnasında dük onun bu kusurunu yüzüne vuracak kadar ileri gitti.

Ahlâk üzerine, gevşek bir felsefeye dayanan birçok sözler savurduktan sonra, yelekli adam:

— Bir büyük adamın, anısı her zaman yaşayacak olan ölümsüz Pitt'in yönettiği asil İngiltere, ihtilâli önlemek için kırk milyar frank sarfetti. Yüksek kurulumuz acı bir soruna açıkça dokunmama müsaade ederse, Bonaparte gibi bir adamla, hele ona karşı koymak için elde bir yığın iyi niyetten başka bir şey bulunmazsa, ancak kişisel çarelerle başa çıkılabileceğini pek anlayamamış olduğumu söyleyeceğim...

Ev sahibi kuşkulu bir tavırla:

— Ay, yine mi adam öldürmenin övgüsünü yapmaya başladık? dedi.

Başkan kızarak:

— Allah aşkına bu müşfik ahlâk derslerini bırakınız, diye bağırdı.

Bu sözleri söylerken, yaban domuzunununkinden farksız olan gözleri hain bir bakışla pırıl pırıl parladı. Sonra, yelekli adama:

— Devam ediniz, dedi.

Başkanın alnı ve yanakları kıpkırmızı kesilmişti.

Raportör, yine sözüne başlayarak:

— Asil İngiltere, bugün ezilmiş bir haldedir, diye devam etti; zira, her İngiliz, ekmeği için vereceği paradan önce, ihtilâlcilere karşı koymak için sarf olunan kırk milyar frangın fazisini ödemek zorundadır. İngiltere'nin başında artık bir Pitt yok...

Oldukça önemli bir kişi olan ve asker olduğu anlaşılan birisi atılarak:

— Pitt yoksa Wellington Dükü var, dedi.

Başkan:

— Allah aşkına, baylar, susunuz, diye bağırdı; eğer böyle bir düziye kavga edeceksek, M. Brel'i buraya ne diye aldık? Gereği kalmayacak.

Dük, Napoléon'un eski generallerinden olan ve herkesin sözünü kesen bu adama yüzünü ekşitip bakarak:

— Bayın birçok düşünceleri olduğunu biliriz, dedi.

Julien, bu sözde bir kasit olduğunu ve kişisel bir şeye telmihte bulunarak oldukça hakaret ifade ettiğini sezdi. Herkes gülümsedi; zamane generali öfkeden köpürüyordu.

Raportör, kendisini dinleyenleri mantığa ve sağduyuya yöneltmekten umudunu kesmiş bir halde:

— Artık Pitt falan yok, baylar, dedi. İngiltere'de ikinci bir Pitt çıksa bile, artık geçmiş ola, bir ulusun gözleri aynı usullerle iki kez boyanamaz...

Demin söz keserek ortaya atılan general:

— İyi ya, diye bağırdı, işte bunun içindir ki bundan sonra Fransa'da artık muzaffer bir general, bir Bonaparte çıkmayacaktır.

Bu kez başka da, dük de, pek arzu ettiklerini her ne kadar Julien gözlerinden anladı ise de, kızmak cesaretini gösteremediler. Gözlerini eğdiler ve dük, herkesin işitebileceği bir şekilde içini çekmekle yetindi.

Fakat konuşmak üzere söz alan üye artık iyiden iyiye kızmıştı. O tebessümlü nezaketi de, Julien'in tabii sandığı ölçülü konuşmayı da bir tarafa bırakarak, ateş püskürüyordu:

— Kısa kesmem için pek acele edildiğini görüyorum, dedi; evet, bir an önce sözlerime son vermem isteniyor; kimsenin kulaklarını yormamak için ne kadar çaba sarfettiğim hiç hesaba katılmıyor. Pekâlâ, baylar, öyleyse kısa keseceğim:

«Hem de size en amiyane kelimeler kullanarak konuşacağım: İngiltere'nin bizim haklı davamız uğrunda sarfedecek bir tek meteliği bile yok. Hatta Pitt mezarından çıkıp da bizzat gelse ve bütün dehasını kullansa, yine İngiltere'deki o küçük emlâk ve arazi sahiplerini kafese koyamaz; zira onlar, o pek kısa süren Waterloo savaşının bile kendilerine bir milyar franga patladığını pekâlâ biliyorlar.

Gittikçe coşarak:

— Mademki açıkça konuşmam isteniyor. öyleyse söyleye-

yim, dedi; kendinizden başka kimseden hayır beklemeyin, çünkü İngiltere'nin size verilecek bir tek kuruşu bile yok. İngilizler bile para veremeyince, bol bol cesareti olan, fakat meteliği olmayan Rusya, Avusturya ve Prusya, Fransa uğrunda bir, hadi bilemedin iki kez savaşı göze alırlar, ama o kadar.

«İhtilâlcilerin toplayacağı askerlerin ilk savaşta mağlup olmaları muhtemeldir, kim bilir belki de ikincide mağlup olurlar; ama üçüncüde, hatta benim bir ihtilâlcî olduğumu sanacak olsanız bile, onların karşılıklarına 1794 yılının muntazam askerleri çıkar.

Bu noktada üç dört kişi birden ortaya atılarak hatibin sözünü kestiler.

Başkan, Julien'e:

— Mösyö, dedi, yandaki odaya gidin de şimdiye kadar yazdığınız tutanağı hele bir temize çekin.

Julien istemeye istemeye salondan çıktı. Konuşmacı, onun her zamanki düşüncelerinin konusu olan birtakım ihtimallere değinmişti.

— Kendileriyle alay ederim diye korkuyorlar, diye düşündü.

Tekrar içeri çağrıldığı zaman, M. de la Mole, kendisini çok iyi tanıyan Julien'in tuhafına giden bir ciddiyetle:

— ...Evet, baylar, diyordu. *Sera-t-il dieu, table ou cuvette?*¹ sözü sanki bilhassa bu zavallı ulus için söylenmiş. Ünlü hikâyeci La Fontaine: «Tanrı olacak!» diye bağırmış. Bu asil ve derin söz de işte sanki sizler için söylenmiş, baylar. Kendinize güvenerek iş görün; ancak bu suretle asil Fransa, atalarımızın kurduğu ve bizim de XVI. Louis'in ölümünden önce gördüğümüz halini aşağı yukarı andıran bir halde yeniden doğar.

İngiltere, veya hiç olmazsa o asil ruhlu lortlar da, o aşâgılık ihtilâlcilerden bizim kadar nefret eder; İngiliz altını olmasa, ne Avusturya, ne Rusya, ne de Prusya iki üç savaştan başka bir şey yapamazlar. Bu da, 1817'de M. de Richelieu'nün o kadar aptalcasına hareket ederek yararlanmasını beceremediği lehimizde bir işgali neticelendirmek için yeterli mi bakalım?² Sanmam.

1. Tanrı mı, masa mı, yoksa leğen mi olacak. (*Çevirenin notu*)

2. 1817'deki Aix-la-Chapelle kongresinde M. de Richelieu, Fransa'dan işgal ordularının çekilmesini sağlamıştı. Fakat bu başarı, bazı müfritlerin siyasal

Bunun üzerine yine ortaya birisi atılarak konuşmacının sözünü kestiyse de, herkesin «sus!» dediğini işitince çenesini kapatıverdi. Bu kez de damdan düşercesine lafa karışan imparatorluktan kalma generaldi; bu adam «Cordon Bleu» nişanını almak istediği için gizli notada kendisinin de bir payı bulunmasını istiyordu.

Gürültü kesilince, M. de la Mole:

— Ben sanmıyorum, diye devam etti.

Bu sözleri söylerken «ben» kelimesini Julien'in hoşuna giden küstahça bir tonla bastırarak telaffuz etti. Elindeki kalem uçarçasına, hemen hemen Marki'nin sözleri kadar kolayca kaydırarak hem yazıyor, hem de içinden:

— Bu söze diyecek yok doğrusu, diyordu. M. de la Mole bir tek sözle taşı gedğine koydu ve şu ne dediği belli olmayan generalin yirmi tane savaşını berbat ve perişan etti.

Marki, sözlerini tarta tarta söyleyerek:

— Yeni bir askerî işgali sadece dışardan beklememeliyiz, diye devam etti. «Globe» da ortalığı birbirine katmak isteyen, kundak vazifesini gören makalelerini gördüğümüz gençlerden üç, dört bin subay çıkar ve bunların arasında da bir Kléber, bir Hoche, bir Jourdan, bir Pichegru bulunabilir, ama niyetleri onlarınki kadar temiz olamaz.

Başkan:

— Biz onun onurunu, şanını yükseltmedik, dedi, onu ölmezleştirmeliydik.

M. de la Mole:

— Velhasıl, Fransa'da iki siyasal parti olmalı, diye devam etti, fakat sadece birer isimden ibaret kalmamak şartıyla, gerçekten, birbirinden tamamıyla ayrı iki parti. Kimi ezmek gerektiğini bilelim. Bir tarafta gazeteciler, seçmenler, hasılı kamuoyu; gençler ve ona hayran olan her şey. Gençliğin, incir çekirdeği doldurmayan sözlerinin gürültüsüyle varsın aklı başından gitsin, bu esnada bizim, evet bizim onlara karşı kesin bir üstünlüğümüz var, çünkü bütçeyi elinde tutan, çarçur eden bizleriz.

M. de la Mole'un yine sözünü kestiler. Marki sözünü kesen adama dönerek, insanı hayran eden bir azamet ve tabii bir sesle:

nedenlerden ötürü hoşuna gitmemiştir, çünkü birçok planları bu suretle suya düşmüş oluyordu. (Çevirenin notu)

— Siz, mösyö, dedi, sizin bu sözlerim onuruza dokunduysa, siz bütçeyi kemiriyorsunuz, sadece devletin hazinesinden, örtülü ödenekten de bir seksen bin frank kadar parayı yutuyorsunuz, o kadar.

«Peki öyleyse, mösyö, mademki beni zorluyorsunuz, ben de örnek olarak sizi ele almaktan çekinmeyeceğim. Kral Saint-Louis'nin peşinden Haçlı seferlerine katılan atalarınız gibi sizin de, bu yüz yirmi bin franga karşılık hiç olmazsa bir alay, bir bölük, hatta bundan da vazgeçtim, elli kişilik dövüşmeye hazır bir yarım bölük asker, dâvamız uğrunda seve seve can verecek elli kişi çıkarmanız gerekmez mi? Oysa, bunun yerine sizin bir sürü uşağınız var, hem de günün birinde ihtilâl çıkacak olursa bu uşaklardan ilk korkacak olan bizzat kendinizsiniz.

«Baylar, her vilâyette «sadık» beşer yüz kişilik birer kuvvet vücuda getirmediğe, biliniz ki kralın tahtı da, kiliselerdeki mihraplar da, asalet de er geç mahvolabilir; fakat bu adamların sadık olmaları gerektir derken, sadece birer Fransız gibi yiğit olmaları değil, aynı zamanda birer İspanyol gibi de inatçı olmaları gerektiğini kastediyorum.

«Bu birliklerin yarısını bizim oğullarımız, yeğenlerimiz, kısaca gerçekten asilzade olan unsurlar teşkil etmelidir. Bunlardan her birinin yanında, yine 1815'tekine benzer olaylar patlak verince yakasına hemen Napoléon'un üç renkli bayrağını temsil eden kurdelâyı takıverecek boşboğaz birer küçük burjuva değil, Cathelineau gibi temiz yürekli ve dürüst birer köylü çocuğu gerek; bizim asilzademiz ona fikirlerimizi aşılayacak, mümkünse süt kardeşi olacaklar. Yeter ki her birimiz, her vilâyette böyle beşer yüz kişilik sadık birer kuvvet vücuda getirmek üzere gelirimizin «beşte birini» gözden çıkaralım. İşte, ancak bu suretle yabancı bir askerî işgale güvenebiliriz. Yoksa, yabancı bir asker, kendisine yardım edecek dört beş yüz asker bulunacağından emin olmazsa hiç bir zaman kalkıp da tâ Fransa'nın göbeğine kadar, Dijon'a kadar uzanmaz.

«Yabancı ülkelerin kralları, ancak, kendilerine Fransa'nın kapılarını açmak için silâha sarılmaya hazır yirmi bin asilzadenin beklediğini bildirecek olursanız sözlerinize bir değer verip dinlerler. Bana: «Bu pek güç bir iş!» diyeceksiniz; baylar kelimemizi kurtarmak için bundan başka yol yoktur. Basın özgürlüğü ile bizim birer asilzade olarak yaşayabilmemiz arasında

ölesiye bir savaş var. Ya birer dokumacı köylü olmayı göze alırsınız, yahut da silâha sarılırsınız. Pısırik olunuz, amma avanak olmayın; gözlerinizi dört açın.

«Size ihtilâlcilerin sözlerini kullanarak “Silâh başına!”¹ diyeceğim; bunu yapacak olursanız, bir asil Gustave Adolphe daha çıkar ve dünyada krallığın temellerinin sarsılmasından korkarak, kendi ülkesinden üç yüz fersah uzaklara kadar uzanarak bir zamanlar Gustave’in protesto hükümdarlarına yaptığı tarihsel yardımı tekrarlar. Bir düziye konuşarak bir türlü harekete geçmemek niyetinde misiniz? Öyle ise, bundan elli yıl sonra Avrupa’da artık kral namına bir şey kalmayacak, ortalığı cumhurbaşkanları istilâ edecek demektir. Hem dört harfle, yani K. R. A. L. harfleriyle beraber rahipler de, asılzadeler de ortadan kalkar. O zaman, artık aşağılık bir “çoğunluk” demagoji yaparak seçilmeye çalışan «adaylardan» başka bir şey kalacağını tasavvur edemiyorum.

«Siz istediğiniz kadar, bütün Fransa’da herkes tarafından sevilen ve tanınan, itibarlı bir generalin olmadığını, ordunun sadece krallığı ve kiliseyi koruyacak şekilde kurulduğunu, bütün tecrübeli komutanların çıkarıldığını, oysa Prusya ve Avusturya ordularında her alayda hiç olmazsa elli tane savaş görmüş asteğmen bulunduğunu söyleyin.

«Orta tabakaya mensup iki yüz bin genç savaşmak için can atıyor...

Ağırbaşlı bir adam, boğulurcasına bir sesle:

— Tatsız gerçekleri artık bir tarafa bırakın, dedi.

Bu zat her halde kiliseye mensup yüksek şahsiyetlerden biriydi, zira M. de la Mole ona kızacağı yerde hoş bir tebessümle karşılık verdi; bu da Julien için büyük bir işaret oldu.

— Tatsız gerçekleri artık bir tarafa bırakalım, kısa keselim; baylar: Kangren olmuş bacağı kesecek adamın kalkıp da cerraha: «Bu hasta bacak sapa sağlamdır» demesi münasebetsizlik olur. Tabiri mazur görün, baylar, asil ruhlu Dük de *** de de işte bizim cerrahımızdır.

Julien:

— Nihayet son sözü söylediler, diye düşündü; demek bu akşam *** kentine doğru yola çıkacağım.

1. *Formez vos bataillons*: Fransızların milli marşı olan *La Marseillaise*’in nakaratından bir parça. (Çevirenin notu)

Yirmi Üçüncü Bölüm

PAPAZLAR, ORMANLAR¹ ÖZGÜRLÜK

Her varlığın ilk yasası, kendini korumak, yaşamaktır. Siz baldıran² ekiyor, sonra da buğday biçmek istiyorsunuz!..

MACHIAVELLI

Ağır başlı zat devam ediyordu; bilerek konuştuğu görülüyordu; Julien'in son derece hoşuna giden tatlı ve gösterişsiz bir belâgatle, şu büyük gerçekleri anlatıyordu:

1 — İngilizlerin bizim için harcanacak tek bir lirası da hi yoktur; orada artık Hume'un³ prensipleri hüküm sürüyor... İngiltere'deki «Evliya gibi dindar» kimseler bile bize para vermez; M. Brougham⁴ ise bizimle alay eder.

2 — İngiliz parası olmadan, Avrupa'daki kralları bir iki savaştan fazlasına sürüklemek olanaksızdır, iki savaş ise küçük burjuva sınıfını ortadan kaldırmaya yetmez.

3 — Fransa'da silâhlı bir parti vücuda getirmek gereklidir, yoksa Avrupa'da hâlâ krallığı devam ettiren devletler bu iki savaşı da göze almaz.

Sizlere bir gerçek diye teklif etmeye cesaret göstereceğim dördüncü nokta da şudur:

«Fransa'da kiliseye dayanmadan silâhlı bir parti kurmak olanaksızdır» size bunu zerre kadar korkmadan söylüyorum, çünkü birazdan ispat edeceğim de ondan, baylar. Kiliseden hiç bir şey esirgememek gerekir.

— Çünkü, rahipler gece gündüz işleriyle meşguldürler, ki-

1. Burada, kiliselere, manastırlara ait olup da ihtilâl hükümeti tarafından kamulaştırılan ormanlar ve emlak kastediliyor. Bu hususta I. kısımda da bir not vardır.

2. *Ciguê*: Baldıran otu; bu ottan çok kuvvetli bir zehir çıkar, burada “zehir ekiyor” da denilebilirdi. Büyük Grek filozofu Sokrates kâseyle bu zehirden içmeye mahkûm edilmişti.

3. *David Hume (1711-1776)*: İngiliz tarihçisi ve filozofu.

4. *Henri Brougham (1778-1868)*: Liberal İngiliz gazetecisi. (*Çevirenin notu*)

lisenin başında bulunanlar, sınırlarımızdan üç yüz fersah ötede fırtınalardan uzakta yaşayan çok yetenekli insanlardır...

Ev sahibi:

— Aman! Hep şu Roma, Roma, diye bağırdı.

Kardinal, gururla:

— Evet, mösyö, «Roma!» diye devam etti. Sizin gençliğinizde moda olan az veya çok kurnazca şakalar ne olursa olsun, ben 1830 yılında, hiç çekinmeden söyleyebilirim ki, halka sözünü geçiren tek sınıf, Roma'dan¹ ilham alan rahipler sınıfıdır.

«Büyüklerinin saptadıkları günde elli bin papaz birden aynı sözleri tekrarlıyor ve nihayet şunu da söyleyeyim ki, önünde sonunda orduya asker yetiştiren halkı, kibarlar âleminin o şair müsveddelerinden çok papazlarının sözleri etkiler...

(Kardinalin; işi böyle şahsiyata dökmesi birtakım mırıltılara meydan verdi).

Kardinal, sesini daha fazla yükselterek:

— Rahipler sınıfının gücü sizinkinden üstündür, diye devam etti; «Fransa'da silâhlı bir parti kurmak» yolunda, bu hayâtî sorun uğrunda attığımız her adım, bizim tarafımızdan atılmıştır.

Bu noktada kardinal bazı olaylar sayarak:

— Vendée eyaletine seksen bin tüfeği gönderecek kim?.. İlâh, ilâh.

«Kiliselere ve manastırlara ormanları verilmedikçe, rahipler sınıfı bir şey yapamaz. Daha savaş patlar patlamaz. Maliye Bakanı memurlarına, papazlardan başkasına maaş verilemeyeceğini bildirir. Doğrusunu söylemek gerekirse Fransızlar dinsiz bir ulustur, savaşı da severler. Her kim onlara savaşmak fırsatını verirse halkın gözüne girer, çünkü savaşmak çapulcuların kullandığı deyimle, cezvitleri aklıktan öldürmek demektir; savaşmak, Fransızları, bu mağrur canavarları, yabancı ulusların müdahalesinden kurtarmak demek olur.

Kardinalın sözleri iyi bir etki yapıyordu...

— M. de Nerval'in hükümetten çekilmesi gerek, dedi, onun adı herkesi boşu boşuna sinirlendiriyor.

1. Yani Papa'dan, Hıristiyanlığın, daha doğrusu, Katolikliğin merkezi olan Vatikan'dan. (Çevirenin notu)

Bu söz üzerine herkes ayağa kalkarak birden konuşmaya başladı. Julien:

— Beni yine yandaki odaya gönderecekler galiba, diye düşündü.

Fakat aklı başında bir adam olan başkan bile onun salonunda olduğunu tamamiyle unutmuştu.

Bütün gözler bir adama dikilmişti. Bu adam, Julien'in M. le Dük de Retz'in balosunda gördüğü ve şimdi görür görmez tanıdığı Başbakan M. de Nerval idi.

Gazetelerin Millet Meclisinden bahsederlerken dedikleri gibi; «ortalık karma karışık oldu», ancak bir çeyrek sonra gü-rültü biraz yatıştı.

O zaman M. de Nerval ayağa kalktı ve kendine bir havari süsü vererek, acayip bir sesle:

— Size, hükümeti elimde tutmaya aldırış etmediğimi söyleyecek, değilim, dedi. Baylar, benim adımın, birçok mutedilleri de bize düşman ederek ihtilâlcilerin gücünü bir misli artırdığını yüzüme vurup duruyorlar. Hükümetten memnuniyetle çekilirdim, fakat gerçekleri gören kimseler de yok değil.

Sonra, gözlerini Kardinale dikerek:

— Tanrı bana: «Ya kelleni cellâda verir yahut da Fransa' da krallığı yeniden kurar ve Senato ve Millet Meclisi'ni de XV. Louis zamanındaki Parlamento haline getirirsin» dedi. Bu işi, baylar, yapacağım.

Sustu, yerine oturdu, ortalığı derin bir sessizlik kapladı.

Julien:

— İşte iyi bir aktör, diye düşündü.

Bu kez de, insanları olduklarından fazla zeki sanmakla, her zaman olduğu gibi, yanıliyordu. Bu kadar heyecanlı bir akşamın tartışmalarıyla bilhassa esen samimî hava ile coşan M. de Nerval, kutsal bir görev olmadığına o anda inanıyordu. Bu adamın büyük bir cesareti vardı ama; aklı yoktu.

«Yapacağım» sözünden sonra ortalığı kaplayan sessizlik esnasında saat gecenin on ikisini vurdu. Julien'e saatin çalışında bir çeşit azamet ve ölüm haberi varmış gibi geldi. Heyecanlıydı.

Tartışma, biraz sonra gittikçe artan bir şiddet ve bilhassa inanılmayacak kadar basit, safdil bir hava içinde cereyan etti.

Julien, bazen:

— Bu adamlar beni zehirletecekler, diye düşünüyordu. Nasıl olur da bir halk çocuğunun önünde bu gibi şeyleri söylerler?

Saat ikiyi vururken hâlâ konuşuyorlardı. Ev sahibi çoktan beri uyuya kalmıştı; mumları yeniletmek için M. de la Mole zili çalmak zorunda kaldı. Başbakan, M. de Neval, saat ikiye çeyrek kala çıkıp gitmişti, ama gitmeden önce, yanındaki aynadan Julien'in yüzünü iyice tetkik etmeyi de ihmal etmemişti. Onun gidişiyle salonda hüküm süren huzursuzluk da dağıldı, herkes rahat etti.

Mumları yenilerlerken, yelek yelek üstüne giyen adam, yanında oturana gayet alçak sesle:

— Kim bilir krala neler söyleyecektir, dedi. Bizi hem fena halde gülünç mevkie düşürebilir, hem de geleceğimizi mahvedebilir.

«Doğrusunu söylemek gerekirse, onun buraya gelmesi de pek az kimsede bulunan bir yüzüzlük ve kendini beğenmişliktir. Başbakan olmazdan önce gerçi gelirdi, ama Başbakan olunca her şey değişir, insanın bütün çıkarları boğulup gider; bunu o da sezmiş olmalı idi».

Başbakan çıkar çıkmaz Bonaparte'in eski generali gözlerini kapadı. O anda hasta olduğundan dem vurdu, yaralarından bahsetti, saatini çıkarıp baktı ve sonra çekip gitti.

Yelekli adam:

— Bahse girerim ki general Başbakanın peşinden gidiyor, dedi; burada bulunmuş olduğu için özür dileyecek ve bizi avucunun içinde tuttuğunu iddia edecektir.

Uyuklayan hizmetçiler mumları yeniledikten sonra, başkan:

— Baylar, dedi, artık birbirimizi iknaa çalışmaktan vazgeçelim de bir karar verelim. Kırk sekiz saat sonra yabancı ülkelerdeki dostlarımızın gözleri önünde bulunacak olan notanın içinde neler bulunacak, on'u düşünelim. Bakanlardan bahsedildi. M. de Neval artık burada değil, çekinmeden söyleyebiliriz, bakanlardan bize ne? Biz onlara arzularımıza boyun eğdirmesini biliriz.

Kardinal inceden inceye gülümseyerek bu sözleri tasvip etti.

Genç Agde piskoposu, müthiş bir taassubun verdiği o kabına sığmayan heyecanıyla:

— Bana öyle geliyor ki, dedi, durumumuzu özetlemekten daha kolay bir şey olamaz.

O zamana kadar hiç sesini çıkarmamıştı; Julien'in önce sakin ve tatlı gibi gördüğü bakışları, bir saatlik tartışmadan sonra alevlenmişti. Onun ruhu şimdi Vezüv yanardağının lavları gibi taşıyordu. Genç piskopos:

— 1806'dan 1814'e kadar, İngiltere'nin bir tek hatası oldu, dedi, o da Napoléon'a karşı doğrudan doğruya kendisinin harekete geçmemiş olmasıdır. Bu adam önüne gelene mabeyincilikler, dükalıklar dağıttıktan, Fransa tahtını yeniden kurduktan sonra, Tanrının ona verdiği kutsal görev artık sona ermiş, o artık yıkılmaktan başka bir şeye yaramazdı. Müstebitlerin hakkından nasıl gelindiğini kutsal kitaplar bize öğretiyor. (Burada Latince birçok sözler söyledi).

«Bu günse, baylar, yıkılması gereken şey bir tek adam değil, Paris kentidir. Bütün Fransa Paris'i taklit ediyor. Her vilâyette beş yüzer kişilik birer kuvvet vücuda getirmemiz neye yarar? Tehlikeli bir girişim, hem de sonu gelmez. Yalnız Paris'e ait olan bir işe bütün Fransa'yı ne diye karıştırmalı? Bütün fenalığı yapan Paris'tir. Paris'in gazeteleri ve salonlarıdır, bu yeni Babil ortadan kalkmalıdır.

«Ya din, ya Paris, buna bir son vermek gerek. Paris'in mahvolup gitmesi, hatta Fransa tahtının fani yararlarına da uygundur. Paris, Bonaparte devrinde neden kılını kıpırdatmaya cesaret edemedi? Orasını Saint-Roch'daki topa sorunuz.

• Julien, M. de la Mole ile birlikte ancak sabahın üçünde çıkabildi.

Marki fena halde utanıyordu; yorgundur. Julien'le konuşurken sesinde ilk kez ricaya benzer bir ton vardı. Tesadüfen tanık olduğu gayretkeşlikleri —Marki bizzat bu kelimeyi kullanmıştı— hiç kimseye söylememesi için Julien'in namusu üzerine söz vermesini istiyordu.

— Yabancı ülkedeki o dostumuza bunlardan ancak bizim genç evliyalar hakkında bir fikir edinmek isterse bahsediniz, diyordu. Devlet yıkılmış, yıkılmamış, onlara vız gelir. Böyle bir şey olursa, birer kardinal olup Roma'ya, Vatikan'a sığınır-

lar, olur biter. Bizse, şatolarımızda köylüler tarafından kıştır kıştır kesiliriz.

Julien'in tuttuğu yirmi altı sayfalık zaptı esas alarak Marki'nin yazdığı gizli nota, ancak saat beşe çeyrek kala hazırlandı.

Marki:

— Yorgunluktan ölüyorum, dedi, zaten notanın sonlarına doğru göze çarpan vuzuhsuzluk da bunu gösteriyor ya, ömrümde bu kadar beğenmeyerek bir iş yaptığım olmamıştır.

Sonra, Julien'e:

— Haydi, dostum, gidin, birkaç saat dinlenin, sizi odanızdan kaçırmazlar diye üstünüzden kilitleyeceğim, dedi.

Ertesi gün, Julien'i Paris'ten uzakta bulunan ıssız bir şatoya götürdü. Şatoda birtakım acayip konuklar vardı; Julien bunların papaz olduğuna hükmetti; kendisine uydurma bir ad taşıyan bir pasaport verdiler; bu suretle nereye gideceğini de artık anlamamazlıktan gelmedi ve açıkça öğrenmiş oldu. Yalnız başına bir arabaya bindi.

Marki notanın metnini unutmasından zerre kadar endişe etmiyordu; çünkü Julien kendisine birçok defalar ezbere tekrarlarmıştı; yalnız, korktuğu bir şey varsa, o da ele geçmesi idi.

Salonu terkedeceği sırada, ona içten bir sesle:

— Aman dikkat edin, yolda sizi görenler sırf keyfi için seyahat eden, kendini beğenmiş bir adam sansınlar. Dün akşamki toplantıda, kim bilir, belki de birkaç tane sahte dost vardı, dedi.

Yolculuk çok çabuk geçti ve oldukça hüznünlü oldu. Julien, daha Marki'nin gözünden uzaklaşır uzaklaşmaz, gizli notayı da, üzerine aldığı görevi de unutmuş, sadece Mathilde'den gördüğü hakaretleri düşünüyordu.

Metz'den birkaç fersah ötede bulunan bir köye vardıklarında, menzildeki memur gelip kendisine atları değiştirmek için hazırda hayvan olmadığını bildirdi. Saat, akşamın altısı idi; fena halde canı sıkılan Julien, yemek istedi. Kapının önünde dolaştı ve böyle dolaşa dolaşa, farkında bile olmadan, ahırların bulunduğu avluya vardı. Gerçekten ahırlarda hayvan yoktu.

İçinden:

— İyi ama, bu adam bana at olmadığını söylerken garip

bir hali vardı, faltaşı gibi açılan gözleriyle beni süzüyordu, dedi.

Görüldüğü gibi, Julien, kendisine söylenenlere tamamiyle inanmamaya başlamıştı. Yemeği bitirir bitirmez sıvışmayı düşünüyordu; hazır buralara kadar gelmişken memleket hakkınca bir fikir edinmez istedi, mutfağın ocağında ısınmak üzere odasından çıktı. Ünlü tenor il Signor Geronimo'yu orada bulunca bilseniz ne kadar çok sevindi.

Napolili şarkıcı ocağın yanına koydurduğu bir koltuğa yerleşmiş, yüksek sesle halinden yakınıyor ve etrafını alarak kendisini ağzı açık dinleyen yirmi tane kadar Alman köylüsünün her birden yapacağı gürültüden fazla gürültü yaparak konuşuyordu.

Julien'e:

— Bu adamlar beni mahvediyor, diye bağırdı, yarın Mayence'de şarkı söylemek üzere söz vermiş bulunuyorum. Yedi tane hükümdar sırf beni dinlemek için oraya geldi.

Sonra anlamlı bir tavırla:

— Haydi, biraz hava alalım, diye ilâve etti.

Yolda bir yüz adım kadar yürüdükten ve kimsenin işitemeyeceğine emin olduktan sonra, Julien'e:

— İşin içinde ne olduğunu biliyor musunuz? dedi; bu posta memuru hıznırın biri. Hem dolaştım, hem de serserinin birinin eline bir frank sıkıştırıverdim, bana her şeyi olduğu gibi anlattı. Kötün tâ öte tarafından bulunan bir ahırda tam on iki tane at varmış. Yok demesinin nedeni buradan geçecek olan bir habercinin arabasını geciktirmek içinmiş.

Julien, masum bir tavırla:

— Ya! dedi.

Fakat meselenin aslında bir kasıt olduğunu anlamak yetmezdi, buradan gitmek gerekti; işte Geronimo ile dostu bu işi bir türlü başaramadılar. Şarkıcı, nihayet:

— Bekleyelim, dedi, hele bir sabah olsun, bizden kuşulanıyorlar. Kim bilir, belki de ya sizinle, yahut da benimle bir alıp verecekleri var. Sabahleyin şöyle güzel bir kahvaltı ısmarlarız; onlar kahvaltıyı hazırlaya dursunlar, biz dolaşmaya gideriz, kaçarız, at kiralarız ve bundan sonraki menzile ulaşırız.

Aklına Geronimo'nun kendisini yakalamaya memur edildiği gelen Julien:

— Ya eşyalarınız? dedi.

Akşam yemeğini yemek ve yatmak gerekti. Julien daha henüz uykuya dalmıştı ki, odasında iki kişinin hiç de çekinmeden konuştuklarını işiterek uyandı.

Elinde bir hırsız feneri tutan posta memurunu tanıdı. Fenerin ışık veren tarafı, Julien'in odasına çıkarttığı araba sandığına doğru yöneltilmişti. Menzil memurunun yanında, açık sandığı rahatça karıştıran bir adam vardı; Julien onun yalnız elbisesinin siyah ve çok sıkı olan kollarını görüyordu. İçinden:

— Bu elbise bir papaz cüppesi olsa gerek, dedi. Ve bunu söylemesiyle yastığının altına yerleştirdiği iki küçük tabancayı çıkarması bir oldu.

Menzil memuru:

— Korkmayın, bay rahip, uyanmaz diyordu. Onlara verdikleri şarap, kendi elinizle hazırlamış olduğunuz şaraptandı.

Rahip:

— Kâğıt namına bir şey bulamıyorum, diye cevap verdi. Bir sürü çamaşır, kokular, kremler, lüzumsuz şeyler dolu, bu bir zamane çocuğu, zevkine düşkün bir genç olsa gerek. Bana kalırsa haberi götüren her halde öteki olacak, şu İtalyan telaffuzuyla Fransızca konuşarak kendini İtalyan zannettirmeye çalışan herif.

Seyahat elbisesinin ceplerini karıştırmak için Julien'e yaklaştılar. Julien, onları birer hırsız diye gebertmeye niyetleniyordu. Fakat böyle bir şeyin sonu kadar tehlikeli bir şey olmazdı. Fena halde hevesleniyordu... Ama, içinden:

— Aptallık etmiş olurum, dedi, öyle ya, bu yüzden üzerime aldığım iş suya düşer.

Julien'in ceplerini karıştırdıktan sonra, rahip:

— Bunda diplomat olacak surat yok canım, dedi ve uzaklaştı; uzaklaştığı da her halde hayırlı oldu.

Çünkü, Julien içinden:

— Bana yatağında el sürecek olursa. vay haline, deyip duruyordu; pekâlâ beni bıçaklamaya gelebilir, işte buna müsaade edemem doğrusu.

Rahip başını çevirir çevirmez Julien gözlerini hafifçe açtı; karşısındaki adamı görünce donakaldı! Çünkü bu, Rahip Castanède idi. Gerçekten iki adam çok alçak sesle konuşmak

istedikleri halde, daha bidayette, seslerden birini tanır gibi olmuştu. Julien, dünyayı en alçak heriflerden birinden temizlemek için dayanılmaz bir istek duydu... Fakat:

— Ya üzerime aldığım görev? diye düşündü.

Rahip yardakçısı çıkıp gittiler. Bir çeyrek saat sonra Julien uyanıyormuş gibi yaptı. Hancıyı çağırdı ve herkesi uyardırdı:

— Zehirlendim, diye bağıırıyordu. Fena halde sancı çekiyorum!

Geronimo'nun yardımına gidebilmek için bir bahane arıyordu. Onu, şaraba kattıkları afyon ruhu ile yarı ölü bir halde buldu...

Bu gibi şakalardan korktuğu için Julien, akşam yemeğinde şarap içmemiş ve Paris'ten getirdiği çikolatadan yemişti. Geronimo'yu bir türlü uyandırmaya muvaffak olup da yola koyulmaya kandıramadı. Şarkıcı:

— Bana bütün Napoli ülkesini verseler, yine de şu andaki tatlı uykumdan vazgeçemem.

— Ya sizi bekleyen yedi hükümdar ne olacak?

— Bekleye dursunlar.

Julien, yalnız başına yola koyuldu ve başka hiç bir olay olmadan büyük şahsın huzuruna çıktı. Kendisiyle görüşebilmek için öğleye kadar uğraştı. Çok şükür ki, saat dörde doğru, düğ hava almak istedi. Julien onun konaktan yürüyerek uzaklaştığını gördü, yanına yanaşmakta ve bir sadaka dilenmekte tereddüt etmedi. Bu büyük zatın iki adım yanına yaklaşınca, Marquis de la Mole'ün saatini cebinden çıkardı, birtakım yapmacıklı tavırlarla gösterdi. Düğ, ona bakmadan:

— «Beni uzaktan izleyin». dedi.

Oradan bir çeyrek mesafede, Düğ, acele ile bir «Café-hauss»¹ gidiyordu. İşte Julien, böyle adi bir hanın bir odasında Düğ'e dört sayfalık notayı ezbere okumak şerefine nail oldu. Bitirdiği zaman. Düğ:

— «Tekrar edin ve daha ağır söyleyin». dedi.

Hükümdar not aldı. Sonra:

— «İlk menzile yürüyerek gidin. Eşyalarınızı ve arabanızı

1. *Café-hauss*: Burası, Almanca konuşulan bir memleketti her halde; bu kelimedden öyle anlaşılıyor. (*Çevirenin notu*)

burada bırakın. Ne yapın yapın, Strasbourg'a varın ve ayın yirmi ikisinde (o gün ayın onu idi) öğleyin saat yarımında bu kahvede bulunun. Buradan ancak yarım saat sonra çıkın. Susun!»

Julien'in duyduğu sözler bundan ibaret oldu. Dük'e hayran olması için bu kadar yetti. İçinden:

— Demek iş böyle görülüymüş, dedi; bu büyük devlet adamı üç gün önceki o muhteris gevezeleri görseydi ne derdi?

Julien, Strasbourg'a iki günde vardı; orada yapılacak bir işi olmadığını sanıyordu. Kestirme yolu bırakarak seyahatini bir hayli uzattı. İçinden:

— Ya şu hınzır Rahip Castanède beni tanıdı ise? İzimi öyle kolay kolay kaybedecek adamlardan değildir. Hele beni gülünç mevkie düşürüp de alay edecek, görevimi yapmama engel olacak olsa, artık keyfine diyecek olmaz!..

Rahipler kurulunun bütün kuzey sınırı boyunca polis teşkilâtının başı olan Rahip Castanède, çok şükür ki Julien'i tanımamıştı. Hele Strasbourg kentinin cezvitleri, o kadar çok gayretkeş olmalarına rağmen, Julien'i kollamayı akıl etmediler bile; çünkü Julien, göğsünde nişanı ve mavi redingotu ile, kendini çok beğenmiş genç subaya benziyordu.

Yirmi Dördüncü Bölüm

STRASBOURG

Ey büyü!.. Sende aşkın bütün gücü, mutsuz olmak gücü var. Senin elinden gelmeyen tek şey, onun o büyüleyici zevkleri, tatlı sevinçleridir. Onun uyuduğunu seyrederken: "O melek gibi güzel sevgili, bütün zaaflarıyla yalnız ve yalnız benimdir! İşte şimdi o, Tanrı'nın inayetiyle bir erkek kalbini büyülesin diye yarattığı gibi, artık benim elimde!" diyemiyorum.

SCHILLER'in bir şiirinden

Strasbourg'da sekiz gün kalmaya mecbur olan Julien, birtakım askerî zaferler ve vatana bağlılık düşünceleriyle vakit geçirmeye çalışıyordu. Yoksa âşık mıydı? Bunu bilmiyordu, yalnız azap içinde kıvranan ruhunda Mathilde'in hüküm sürdüğünü, mutluluğunun ancak onun elinde olduğunu seziyor, hayalinde hep o durmadan canlanıyordu. Umutsuzluğa kapılmamak için bütün irade gücünü kullanmak ihtiyacında idi. Mademoiselle de la Mole ile ilişkisi olmayan herhangi bir şeyi düşünmek elinden gelmiyordu. Vaktiyle yükselmek ihtirası, alelâde bazı başarılar onun gururunu okşayarak Madame de Rênal'a karşı olan duygularını unutturmak için yetiyordu.

Mathilde onun aklını başından almıştı; geleceğin neresine baksa hep onu görüyordu.

Fakat bu geleceğin her tarafından da Julien kendisi için hep başarısızlıklar görüyordu. Verrières'de iken o kadar kendini beğenmiş, o kadar mağrur olan bu yaratık, şimdi gülünç bir aşağılık duygusuna kapılmıştı.

Daha üç gün önce Rahip Castanède'i seve seve gebertebilirdi; oysa şimdi, Strasbourg'da, bir çocuk gelip de onunla kavga çıkaracak olsaydı, hakkın var, diye ona eyvallah diyecek bir halde idi. Hayatta karşılaştığı düşmanları, hasımları hatırladıkça kendisinin, her zaman haksız olduğunu kabul ediyordu.

Çünkü, eskiden geleceği ona daima başarılarla dolu gös-

teren o yaman muhayyilesi, şimdi amansız bir düşmanı kesilmişti de ondan.

Yolculukta hüküm süren o mutlak yalnızlığın etkisiyle bu karanlık muhayyile büsbütün kararıyor, onu hükmü altına alıyordu. O anda yanında bir dostun bulunması ne büyük bir destek olurdu!

İçinden:

— Haydi canım, diyordu, şu yeryüzünde benim için çarpan bir kalp var mı? Hem farzedelim ki şu anda yanımda bir dostum olsun, onurum bana yaptığım görevden ölünceye kadar kimseye bahsetmememi emretmiyor mu?

Kehl kenti civarında atla mahzun mahzun dolaşıyordu; Kehl, Rhin ırmağı kıyısında, Dessaix ve Gouvion de Saint-Cyr gibi Napoléon'un büyük komutanları tarafından tarihe adı geçerek ölmezleştirdikleri küçük bir kasabadır. Bir Alman köylüsü ona dereleri, yolları Rhin üzerindeki adacıkları, o büyük komutanların kahramanlıklarıyla anılan adacıkları gösteriyordu. Julien, atın dizginlerini sol eliyle tutmuş sağ eliyle de Mareşal Saint-Cyr'in «Anılar» adlı kitabını süsleyen o nefis haritayı açmış, bakıyordu. Ansızın birisinin neşe ile bağırıldığını işitti ve başını haritadan kaldırdı.

Bu, birkaç ay önce Londra'da tanıştığı Prens Korasof'du. Strasbourg'a bir gece Kehl'e ise bir saat önce varan ve 1796 kuşatmasına dair tek bir satır bile okumamış olan Korasof, Julien'e her şeyi anlatmaya başladı. Alman köylüsü şaşakalmıştı; zira Prens'in düştüğü hataları anlayacak kadar Fransızca biliyordu. Oysa Julien hiç de bu köylü gibi düşünmüyor, karşısındaki yakışıklı delikanlıyı hayran hayran seyrediyor, hele ata binişine bayılıyordu.

İçinden:

— Ne mutlu insan, diyordu. Pantolonu ne kadar da biçimli; saçları ne de zarif kesilmiş! Heyhat! Ben de bu Prens gibi olsaydım, kim bilir, belki de Mathilde üç gün sevdikten sonra benden soğumazdı.

Prens Korasof, Kehl kuşatmasını hikâye ettikten sonra, Julien'e:

— Sizde Trappe manastırı rahiplerini hatırlatan bir hal var, dedi; gerçi size Londra'da iken ağır başlı, ciddî olmanızı tavsiye etmiştim, ama, bu kadarı da fazla. Kederli, mahzun gö-

rünmek hiç bir zaman iyi bir etki yapmaz; asıl takınılması gereken tavır içi sıkılıyormuş gibi durmaktır. Çünkü, müteessir görünecek olursanız, herkes de sizi hayal sükûtuna uğramış, bir işi başaramamış sanır sonra.

«Kederli durmak kendisini aşağı göstermek demektir»¹ Oysa, içiniz sıkılıyormuş gibi bir tavır takınacak olursanız, asıl küçük düşecek olan, hoşunuza gitmek için uğraşıp da bir türlü size kendini beğendiremeyen adamdır. Bu hususta yanılmanın ne kadar müthiş bir şey olacağını her halde anlarsınız, azizim.

Julien, kendilerini dinleyen köylüye bir «écu»² fırlattı.

Prens:

— Ha, dedi, işte bu hareketinizde bir güzellik, asil bir insana yakışan bir küçümseme var! Çok iyi!

Bunun üzerine atını dörtlüye sürdü. Julien, aptalca bir hayranlığın etkisi altında, onu izledi. İçinden:

— Ah, diyordu, ben de böyle olsaydım, Mathilde, Croise-nois'yı bana tercih etmezdi! Prens gülünç hareketleriyle akıllı başından gittikçe, bu gülünçlüklerin kendisinde de olmadığı için kendi kendini küçümsüyor, üzülyordu. İnsan kendinden bundan daha fazla nefret edemezdi.

Prens, Julien'in müteessir görünmeye devam etmekte ısrar ettiğini görünce, Strasbourg'a girdikleri sırada:

— Yo, bak, olmaz, azizim dedi. Sizinle arkadaşlık hiç de hoş bir şey değil,³ yoksa bugün servetinizi mi kaybettiniz? Yahut küçük bir aktrise mi gönül verdiniz? Ne oldu?

Ruslar, Fransız âdetlerini taklit ederler, ama daima elli yıllık bir gecikme ile. Onlar şimdi XV. Louis zamanının modalarına uymaktadırlar⁴.

Aşk üzerinde yapılan bu şakaların etkisiyle Julien'in gözleri yaşardı. Birdenbire içinden:

1. Yazar, “*De l'Amour*” (Aşk Üzerine) adlı eserinde de, “Kendisini tatmin olunmamış büyük bir arzunun esiri göstermek, aşağı göstermek olur” der (cilt I, sayfa 222). (Çevirenin notu)

2. Écu: Beş frank değerinde eski bir Fransız parası.

3. “Sizinle arkadaşlık hiç de hoş bir şey değil”. Yazar, bu kelimeleri sonradan çıkarmıştır.

4. Louis XV. devri, yani XVIII. yüzyılın ortaları ve ikinci yarısının ilk çeyreği. Bu kral, 1774'te ölmüştür, oysa roman 1830'da yazılmıştır. (Çevirenin notu)

— Bu sevimli adama niçin danışmayacakmışım sanki? dedi.
Sonra, Prense:

— Evet, azizim; dedi, iyi anladınız. Beni, Strasbourg'da tamamıyla âşık ve sevgilisi tarafından terkedilmiş bir halde görüyorsunuz. Civar kentlerden birinde oturan çok güzel bir kadın, üç günlük bir ihtiras hayatından sonra beni burada bırakıp çekti, gitti; onun böyle birdenbire değişivermesi beni mahvediyor...

Başka bir isim söyleyerek Prense, Mathilde'in hareketlerini ve huyunu anlattı.

Korasof:

— Yeter, dedi, size tam hekiminizi bulduğunuzu ispat etmek için bırakın da hikâyeyi ben tamamlayayım: Bu genç kadının kocası çok zengin yahut da kendisi çok büyük bir asil aileye mensup. Öyle ya, bunlardan biri veya herhangi başka bir neden olmalı ki mağrur olabilsin.

Julien, başını salladı, artık söz söyleyecek halde değildi.

Prens:

— Pekâlâ, dedi, işte size hiç vakit kaybetmeden almanız gereken üç ilâç:

Birinci ilâç: Onu her gün görmelisiniz, yani Madam... adı nedir?

— Madame de Dubois!

Prens kahkahalarla gülerek:

— Aman ne ad dedi; kusura bakmayın, bu ad sizin için ilâhî bir şeydir. Evet, Madame de Dubois'ı her gün görmelisiniz; hem onun karşısında sakın öyle soğuk ve dargın durmayınız; yaşadığımız devirde hüküm süren bu büyük düsturu düşününüz: Herkesin beklediğinin aksi olunuz, yani «ne umduk ne bulduk!» desinler. Onun tarafından iltifat görmeden, bir hafta önce ne idiyse yine tamamıyla öyle olunuz.

Bu sözü işitince Julien, umutsuzlukla:

— Ah! O zaman ne kadar rahattım, dedi, acıdığım için onunla ilgilendiğimi sanıyorum...

Prens:

— «Mumun etrafında dönen pervane kanadını mumda yakar» derler, bu, dünya kuruluhi beri tekrarlanan bir atasözüdür, dedikten sonra:

— Birinci ilâç, onu her gün görmektir, dedik.

«İkinci ilâç ise, onun ahbablarından bir kadına karşı mültefit davranacaksınız, kur yapacaksınız, ama âşık olmuş gibi görünmeyeceksiniz, anlaşıldı mı? Sizden saklayacak değilim, bu rolü yapmak güç bir şeydir; açıkçası bir artist gibi oynayacaksınız, fakat bir de bütün bunların yalancıkta olduğunu farkına varacak olursa, hapı yuttunuz demektir.

Julien, mahzun mahzun:

— O, o kadar zeki, bense o kadar akılsızın biriyim ki, mahvoldum, dedi.

— Hayır, mahvolmadınız, siz sadece benim sandığımdan da çok âşıksınız, o kadar. Allah'ın inayetiyle, ya fazla asalet, yahut da fazlaca parası olan bütün kadınlar gibi, Madame de Dubois da kendisini fazla beğenmiştir. O size bakacağı yerde size bakmıyor ve işte bunun için de sizi tanımıyor. Size iki, üç kez kapılır gibi olduğu muhayyilesinin etkisiyle iki, üç kez kriz geçirdiği sıralarda, sizin kişiliğinizde, hayalinde canlandırdığı kahramanı görüyordu, yoksa gerçekten sizin varlığınızı değil...

«Ama, azizim Sorel, bu söylediklerim aşkın en basit kuralıdır, yoksa siz bu işin bu kadar da mı acemisisiniz?..»

«Hele şu dükkâna bir girelim, bakın nefis bir siyah yaka var, sanki Burligton-Street'teki John Anderson'un elinden çıkmış; benim hatırım için şunu satın alın ve boynunuzdaki bu çirkin kara kordonu atarak onu takın».

Prens, Strasbourg'un en iyi tuhafiyecisinin dükkânından çıkarken:

— Ha, dedi, sizin Madame de Dubois'nın ahbabları kimlerdir? Aman Yarabbi, ne isim, kızmayınız, azizim Sorel, ne yapayım elimde değil!.. Öyle ya, onun ahbablarından hangi kadınla ilgileneceksiniz? Bunu kararlaştıralım.

— Gayet zengin, fena halde mutaassıp bir çorap tüccarının kızına. Dünyanın en güzel gözlerine malik, bu gözlere bayılıyorum; her halde memlekette en başta gelen odur; fakat bütün bu azametın ortasında, birisi gelip de ona ticaretten veya dükkândan falan bahsedecek olsa, kızarıyor, ne söyleyeceğini şaşıyor. Aman ne yapalım ki, babası vaktiyle Strasbourg'un en tanınmış tüccarlarından biri imiş.

Prens gülerek:

— Demek «ticaretten» bahsolunduğu zaman, sevgiliniz sizi değil onu düşünüyor, dedi. Bu gülünç bir şey ama, olsun,

Allah'ın talihli kulusunuz, çünkü işinize yarayacak, onun güzel gözleri önünde en küçük bir çılgınlığı yapmanıza bile engel olacak, bu işi başaracağınıza zerre kadar kuşkunuz olmasın.

Julien, la Mole konağına sık sık gelen Madame la Maréchale de Fervaques'ı düşünüyordu. Bu yabancı kadın, Mareşal Fervaques'le evlendikten bir yıl sonra kocası ölmüştü. Hayatta bütün amacı, «bir fabrikatör, bir tüccar» kızı olduğunu unutturmaktı; bu maksatla, Paris'te kendisine bir mevki yapmak üzere, fazilet erbabı diye geçinen kimselerin başına geçmişti.

Julien, Prense gönülden hayrandı; onun acayip huylarına malik olmak için nelere katlanmazdı. İki dost arasında geçen konuşma bitmek tükenmek bilmiyordu; Korasof son derece memnundu; hiç bir Fransız kendisini bu kadar uzun boylu dinlememişti de ondan.

Prens, memnuniyetini nasıl belirteceğini bilemeyerek, içinden:

— Demek artık hocalarıma da ders verecek hale gelmişim, diyordu.

Julien'e, onuncu kez:

— Anlaşıldı, değil mi? diyordu. Madame de Dubois'nın yanında Strasbourg'lu çorap tüccarının güzel kızı ile konuşurken bir parçacık bile âşık gibi davranmak yok. Mektuplarınızda ise, bunun aksine olarak, ateşli bir ihtiras olmalı. Faziletli geçinen bir kadın için, iyi yazılmış bir aşk mektubunu okumak büyük bir zevktir; böyle bir mektup bir an ona olduğu gibi görünmek için bir vesile teşkil eder. O rol yapmayacak, mektuptaki duyguları dinlemeye cesaret edecektir; şu halde günde iki mektup yazmak gerek.

Julien, fena halde cesareti kırılarak:

— İmkânı yok, imkânı yok bunu yapamam, dedi; üç cümle teşkil etmektense cayır cayır ateşte yakılmayı tercih ederim; ben artık ölmüş bir insanım, azizim, benden bir şey umut etmeyin. Bırakın da yolun kenarında can vereyim.

— İyi ama, size güzel cümleler yazmaktan bahseden var mı ki? Benim evrak çantamda el ile yazılmış yedi cilt dolusu aşk mektubu var. Bunlar içinde her çeşit kadına göre mektup var, en faziletlilerine varıncaya kadar. Kalisky, Richemond-la-Terrasse'a, hani şu Londra'dan üç fersah ötede oturan bütün

bütün İngiltere'nin en faziletli kadınına aşk mektupları yazmadı mı?

Julien, sabahın ikisinde dostundan ayrıldığı zaman kendisini daha az mutsuz hissediyordu.

Ertesi gün prens bir yazıcı çağırttı ve aradan iki gün geçtikten sonra Julien'e en faziletli ve en duygulu kadına hitaben yazılmış, numaralanmış elli üç tane mektup verdi.

Prens:

— Elli dört değil, elli üç tane, dedi, çünkü Kalisky mura-dına ermemiş, kovulmuş, fakat çorap tüccarının kızı size fena muamele etmiş, ne çıkar, öyle ya, asıl istediğiniz şey Madame de Dubois'ı kıskandırmak, onun kalbine girmek değil mi?

Her gün birlikte atla geziyorlardı; Prens, Julien'i delicesine seviyordu. Ona karşı birdenbire doğan bu dostluğunu göstermek için ne yapacağını bilemiyordu; o kadar ki, Moskova'nın en zengin kızlarından olan kuzinlerinden birini ona vermeyi teklif etti. Bu teklifi yaptıktan sonra:

— Onunla evlenecek olursanız, benim nüfuzum ve göğsünüzdeki şu nişan sayesinde iki yıl içinde albay oluverirsiniz, diye ilâve etti.

— Fakat bu nişanı bana veren Napoléon değil ki; ne gezer!

Prens:

— Ne çıkar, dedi, bu nişanı icat eden o değil mi? Avrupa'da ne olsa hâlâ nişanların en değerlisi budur.

Julien, az kalsın razı olacaktı; fakat görevi onu o büyük adamın yanına gitmeye çağırıyordu; Korasof'tan ayrılırken, mektup yazacağına söz verdi. Götürdüğü gizli notanın cevabını aldı ve Paris'in yolunu tuttu; fakat prensten ayrıldığı daha henüz iki gün olmuştu ki, Fransa'dan ve Mathilde'den ayrı yaşamak ona ölümden beter bir azap gibi geldi. İçinden:

— Prens Korasof'un bana teklif ettiği o milyoner kızla evlenmem, ama verdiği nasihatleri tutarım, dedi.

«Öyle ya, kadın avlamak onun sanatı; otuz yaşında olduğuna göre, on beş yıldan beri akıllı fikri bu işte demektir. Doğrusu zeki bir adam olmadığı söylenemez; ince, kibar ve tedbirli bir insan; bu yaradılıştaki birisinin heyecanla, şairlikle alışverişi yoktur: O bir kadın avcısı; iyi ya, yanılmaması için kuvvetli bir neden daha.

«Onun dediğini yapmalı, Madame de Fervaques'la ilgilenmek, ona aşk mektupları yazmak gerek.

«Kim bilir, belki de biraz canımı sıkacaktır, ama o güzelim gözlerine, beni dünyada en çok seven o gözlere o kadar çok benzeyen gözlerine doya doya bakarak avunurum.

«Hem Madame de Fervaques Fransız değil, incelenecek yeni bir karakter.

«Ben deliyim, yine pusulayı şaşıyorum, dostumun verdiği nasihatlara göre hareket etmem gerek, yoksa kendi bildiğime gitmek değil».

Yirmi Beşinci Bölüm

ERDEM UĞRUNA

İyi ama, ben o zevki o kadar ihtiyatla, o kadar çekinerek elde edecek olursam, onun tadı kalmaz ki!..

LOPE de VEGA

Paris'e henüz dönen Julien, verilen haberlerden oldukça şaşırان Marquis de la Mole'ün çalışma odasından çıkar çıkmaz hemen Comte Altamira'ya koştu. Bir zamanlar ölüme mahkûm edilmiş olmak gibi herkese nasip olmayan bir üstünlükten başka, bu yakışıklık yabancının bir de fazla olarak ağır başlılığı ve dindarlığı vardı; bu iki meziyet, hele çok yüksek asil bir aileye mensup oluşu Julien'e Madame de Fervaques'a fena halde tutulduğunu itiraf ettirdi. Altamira:

— Bu kadının faziletine, namusuna diyecek yok, diye cevap verdi; yalnız biraz cizvit kafalı, hem gösterişi de pek seviyor. O kadar yapmacıkla konuşuyor ki, bazı günler onun ağzından çıkan kelimeleri teker teker anlıyorum da, bütün cümleyi bir türlü kavrayamıyorum. Çoğu zaman bana sanki Fransızca'yı söyledikleri kadar iyi bilmiyormuşum gibi geliyor. Onunla ahbap olursanız artık kibarlar âleminde isminiz ağızdan ağıza dolaşır; itibarınız artar.

Tedbirli bir adam olan Altamira:

— Haydi Bustos'ya gidelim, o mareşalin karısına bir zamanlar kur yapmıştı, diye devam etti.

Don Diego Bustos yazıhanesine kurulmuş bir avukat gibi, kendisine bir tek kelime söylenmeden, meseleyi uzun uzun anlatıyordu. Bustos, bir rahip gibi upuzun suratlı, siyah bıyıklı, «küçük dağları ben yarattım!» der gibi, eşine rastlanamayacak kadar azametli bir adamdı, mamafih iyi bir Carbonaro idi¹.

1. *Carbonari*: XIX. yüzyılın başlangıcında İtalya'da liberallerin kurdukları gizli derneğin adı; Carbonaro, bu cemiyete mensup olanlara verilen addır. Maksatları, İtalya birliğini kurmaktır. Bu akım sonraları, Fransa'ya ve İspanya'ya da geçmiştir. (Çevirenin notu)

Nihayet, Julien'e:

— Anlıyorum, dedi. Madame de Fervaques'ın bugüne kadar âşığı oldu mu, yoksa olmadı mı? Onu elde etmeye muvaffak olabilir misiniz? İşte mesele burada, bunu öğrenmek istiyorsunuz değil mi? Ben kendi hesabıma muvaffak olamadım. Artık aklım başıma geldiği için şu muhakemeyi yürütüyorum:

«Dâhilere mahsus olan ve her işe sanki bir ihtiras cilâsı vuran o asabî mizacın onda bulunduğunu sanmıyorum. Aksine, o kadın bütün o eşsiz güzelliğini ve tazeliğini Hollandalılar gibi soğukkanlı ve sakin oluşuna medyundur».

İspanyol'un ağır konuşması, hiç istifini bozmaması Julien'i sabırsızlandırıyordu; arada sırada, farkında olmadan ağzından bazı tek heceli kelimeler kaçırıldığı oluyordu.

Don Diego Bustos ona, ciddî bir tavırla:

— Beni dinleyecek misiniz, yoksa dinlemeyecek misiniz? dedi.

Julien:

— Bunu «her Fransız gibi sabırsız oluşuma» bağışlayınız. dedi; sizi dinlemek için kulak kesildim.

— Evet, ne diyorduk. Madame de Fervaques pek genç midir? Hiç yüzlerini görmediği birtakım insanların, avukatların, Collé gibi şarkılar yaparak edip geçinen kimselerin peşini bırakmaz, onları insafsızca cezalandırmak için elinden geleni yapar. Collé'yi bilirsiniz, hani şu:

Ben gülümü seve seve kül oldum.

diye bir şarkısı vardır.

Julien bu şarkıyı sonuna kadar dinlemek zorunda kaldı. Fransızca şarkı söylemek İspanyol'un pek hoşuna gidiyordu.

Bu ilâhî şarkıyı hiç kimse Julien kadar sinirlenerek dinlememiştir. Şarkı bitince, Don Diego Bustos:

— Madame de Fervaques, dedi,

Meyhanede sevişmiştik...

şarkısını yazanı da işinden attırdı.

İspanyol bunu da söylemeye kalkar diye Julien'in ödü koptu. Fakat Bustos sadece şarkıyı tahlil etmekle yetindi. Bu şarkı, gerçekten, oldukça açık-saçık ve ağza alınamayacak gibiydi.

Don Diego:

— Madame de Fervaques'ın bu şarkıya kızdığını görünce,

kendisi gibi yüksek bir kadının öyle her basılan saçmayı okumasının doğru olmayacağını söyledim, dedi. Dindarlık ve ağır başlılık Fransa'da ne kadar ilerlerse ilerlesin, yine bir meyhanede edebiyatı olacaktır.

Madame de Fervâques, yarı maaşlı emekliye ayrılan ve yılda bin sekiz yüz franklık bir işi olan bu biçare yazarı yerinden attırınca, kendisine: «Dikkat edin, dedim, siz şu şair bozuntusuna kendi silâhlarınızla hücum ettiniz, ama ya o da size kendi silâhı ile, yani kafiyeleriyle hücum ederse? Öyle ya, fazilet hakkında bir şiir yazabilir. Gerçi bu muhteşem, bu yaldızlı salonlardaki insanlar sizin tarafınızdan çıkarlar amma gülmesini seven kimseler de onun hicivlerini ağızlarından düşürmezler, dillere destan olursunuz vesselâm».

Madame de Fervâques bu sözlerime ne cevap verse beğenirsiniz? «Ben Hak yolunda kendimi kurban edeceğim ve bütün Paris buna tanık olacak; bu Fransa'da şimdiye kadar görülmemiş bir şey olacak». Halka, sözde doğruluğa saygı göstermesini öğretecekmiş! Hayatının en güzel günü olacakmış! Bu sözleri söylerken, gözleri, her zamankinden güzeldi.

Julien:

— Ne de nefis gözleri var! diye bağırdı.

Don Diego Bustos, ciddi bir tavırla:

— Görüyorum ki iyiden iyiye tutulmuşsunuz, diye devam etti. Onun karakteri insanı öyle öğ almaya sevk eden mizaçlardan değil demek. Kötülük yapmak istiyorsa, mutsuz oluşundan ileri geliyor, onda «hayata karşı bir küskünlük, bir öğ alma hırsı» olmasından şüphe ediyorum.

Kim bilir, belki de artık böyle faziletli görünmekten bıkmış, usanmıştır!

İspanyol, Julien'e uzun bir dakika sessizce baktıktan sonra, yine ciddi bir tavırla:

— İşte bütün mesele burada, diye ilâve etti, ancak buradan bir şey çıkarmayı umut edebilirsiniz. Onun peşini bırakmadığım, ona kul köle olduğum iki yıl içinde ben de bunu çok düşündüm. Aşkın ne olduğunu bilen size söylüyorum, mösyö, bütün geleceğiniz şu büyük sorunun çözülmesine bağlıdır, bunu biliniz: Madame de Fervâques faziletli görünmekten artık usanan, kendisi mutsuz olduğu için başkalarına kötülük yapan bir kadın mıdır?

Deminden beri susan Altamira nihayet ortaya atılarak:

— Yoksa sana seksen kez söylediğim gibi onun bu hareketi sadece bir Fransız özentisi midir? dedi. Yaradılıştan soğuk ve duygusuz olan bu kadının bütün üzüntüsü, vaktiyle tanınmış bir kumaş taciri olan babasının anısıdır. Onun için bir mutluluk varsa, o da gidip İspanya'da Toledo kentinde oturmak ve kendisine her Allahın günü cehennemden bahsedecek bir papaza günahlarını çıkartmak olurdu.

Julien, kapıdan çıkarken, Don Diego, gittikçe ciddileşen bir tavırla:

— Altamira bana sizin de bizden olduğunuzu söyledi, dedi. Bir gün gelecek, benim size şu küçük aşk oyununda yardım etmek istediğim gibi siz de bize özgürlüğümüze kavuşabilmeniz için yardım edeceksiniz. Madame de Fervaques'ın üslubunu bilmeniz fena olmaz; işte size kendi eliyle yazdığı dört tane mektup.

Julien:

— Onları kopya eder, sonra size yine getiririm, diye bağırды.

— Burada konuşulanlar, burada kalacak ha! Sakın kimse'nin kulağına gitmesin!

Julien:

— Size onurum üzerine söz veriyorum, dedi, kimse bir şey duymayacak.

İspanyol:

— Öyleyse, Allah yardımcınız olsun! dedikten sonra Altamira ile Julien'i merdivene kadar uğurladı.

Bu sahne kahramanımızı biraz neşelendirdi; az kaldı gülümseyecekti, içinden:

— Hele şu dindar Altamira'ya da bak, bir dul kadını baştan çıkarmak için bana yardım ediyor! dedi.

Don Diego Buston'un ciddî bir tavırla konuştuğu sürece Julien, Aligre konağındaki saatin vuruşlarını dikkatle dinlemişti.

Yemek saati de geliyordu, yani Mathilde'i sofrada görecekti! Eve döndü ve büyük bir itina ile giyindi.

Merdivenden inerken, kendi kendine:

— İşte bu birinci budalalık, dedi; prensin verdiği nasihatları harfi harfine yerine getirmeli.

Odasına çıktı ve gayet sade bir seyahat elbisesi giydi.

— Şimdi, bakışlar meselesi var, diye düşündü, iş ona kaldı.

Saat henüz beş buçuktu; oysa akşam yemeği altıda yeniyordu. Aklına salona inmek geldi; indi, fakat kimsecikler yoktu. Mavi kanepeyi görünce, hemen diz çöktü ve Mathilde'in kolunu dayadığı yeri öptü, göz yaşlarıyla ıslattı; yanakları kıpkırmızı kesilmişti¹. Kendi kendine hiddetle:

— Bu aptalca duyguları bırakmak gerek dedi; yoksa hapı yutarım, belli olur.

Sonra, kendine çekidüzen vermek üzere eline bir gazete aldı ve üç, dört kez salondan bahçeye, bahçeden salona gidip geldi.

Ancak büyük bir meşe ağacının arkasına saklandıktan sonradır ki, gözlerini Mademoiselle de la Mole'ün penceresine doğru kaldırmaya cesaret edebildi; böyle olduğu halde, yine heyecandan titriyordu. Pencere sımsıkı kapalıydı; Julien, az kaldı yere düşüp bayılıverecekti; uzun süre meşe ağacına dayanıp durdu; sonra, sendeleye sendeleye, bahçıvanın merdivenini görmeye gitti. Vaktiyle, heyhat! Şimdikinden bambaşka, mutlu koşullar içinde kıldığı halka hâlâ tamir edilmemişti. Çılınca bir hareketle, bu halkayı alıp öptü.

Salondan bahçeye, bahçeden salona bir hayli gidip geldikten sonra, fena halde yorgun düştü; bunu ilk başarı saydı ve sevindi. Öyle ya, yorgunluktan gözleri canlılığını kaybedecek ve duyguları belli olmayacaktı! Davetliler yavaş yavaş salona gelmeye başladılar; kapının her açılışında Julien'in yüreği hopluyordu.

Sofraya oturuldu. Nihayet, Mademoiselle de la Mole de, her zamanki gibi, kendisini bekletmek âdetinden şaşmayarak, gelebildi. Julien'i görünce fena halde kızardı; onun geldiğini kendisine bildirmemişlerdi. Prens Korasof'un tavsiyesi üzerine Julien ellerine baktı; elleri titriyordu. Bunu görünce kendisi de anlatılmaz derecede büyük bir heyecana kapıldı; neyse, talihi yaver gitti de heyecanı belli olmadı, sade yorgun olduğu sanıldı.

1. Stendhal bu sahneyi her halde fazlaca romantik bulmuş olacak ki, sonradan, "Mavi kanepeyi görünce o kadar heyecanlandı ki, gözleri doldu..." şeklinde değiştirmiştir. (*Çevirenin notu*)

M. de la Mole, Julien'i övdü. Biraz sonra Markiz de ona birkaç söz söyleyip yorgun görüldüğü için kendisini kutladı. Julien her an kendi kendine:

— Mademoiselle de la Mole'e fazla bakmamam gerek, ama ona bakmaktan çekinir gibi bir tavır takınmam da doğru olmaz, diyordu. Başıma o felâket gelmeden bir hafta önce nasıl idiysem yine öyle korunmalıyım...

Elde ettiği başarıdan haklı olarak memnun oldu ve salon-da kaldı. İlk kez olarak Marquise' de la Mole'e karşı ilgi gösteren Julien, onun ahbablarını konuşturmak ve sohbeti canlandırmak için elinden geleni yaptı.

Bu nazik hareketinin mükâfatını gördü: Saat sekize doğru Madame de Fervaques'ın geldiğini haber verdiler. Bir aralık Julien ortadan kayboldu. Ve biraz sonra son derece itina ile giyinmiş bir halde tekrar geldi. Madame de la Mole, Julien'in kendisine karşı gösterdiği saygıdan ötürü memnurluğunu nasıl belirteceğini bilemiyordu; Julien, Madame de Fervaques'a seyahatini anlatırken, o da hoşnutluğunu bildirmek istedi. Julien, Madame de Fervaques'ın yanında, gözleri Mathilde'in gözleriyle karşılaşmayacak bir şekilde oturdu. Böyle, gayet suttalıkla oturduktan sonra, Madame de Fervaques'a hayran hayran bakıyordu. Prens Korasof'un hediye ettiği elli üç mektubun ilki bu duygu üzerine, yani hayranlık üzerine yazılmış parlak cümlelerle başlıyordu.

Madame de Fervaques, Opera-Bouffes'a gideceğini bildirdi. Julien derhal yetişti; Chevalier de Beauvaisis'yi buldu. Onunla beraber, mabeyn asılzadelerine mahsus locaya yerleşti; bu loca, Madame de Fervaques'ın oturduğu locanın bitişiğinde idi. Julien oyun boyunca hep ona baktı. Konağa dönerken, içinden:

— Bu savaş günü gününe deftere kaydetmem gerek, dedi; yoksa, yaptığım hücumları unuturum.

Bu can sıkıcı konu üzerinde iki, üç sayfa yazmak için kendisini zorladı ve böylece, artık Mademoiselle de la Mole'ü hemen hemen düşünemeyecek hale geldi. Doğrusu büyük bir başarıydı!

Julien seyahatte olduğu sürece Mathilde onu aşağı yukarı unutmuştu.

— Aman canım, nihayet bayağı adamın biri, diye düşün-

yordu, onun ismi bana daima hayatımın en büyük lekesini hatırlatacak. Usluluk ve namusluluk dedikleri alelâde kavramlara dönmek gerek; bunlardan uzaklaşan bir kadının sonu fenadır.

Uzun zamandan beri Marquis de Croisenois ile evlenmesi için yapılan konuşmaları artık bir sonuca bağlamaya karar vermişti. Marquis de Croisenois sevincinden deli gibi olmuştu; biri gelip de ona Mathilde'in kendisine bu kadar çok övünmesini sağlayan halin, gerçekte kadere boyun eğmesinden başka bir şey olmadığını söyleyecek olsaydı, şaşar kalırdı.

Ama Julien'i görünce Mademoiselle de la Mole'ün bütün düşünceleri değişiverdi. İçinden:

— Doğrusunu söylemek gerekirse, asıl benim kocam olacak adam bu, dedi; eğer gerçekten uslanacak olursam, her halde evlenmem gereken birisi varsa odur.

Julien'in kendisine musallat olacağını, bitkin, kederli bir hal alacağını sanıyor, daha şimdiden ona vereceği cevapları tasarlıyordu. Öğle, akşam yemeğinden kalktıktan sonra, her halde kendisine birkaç söz söylemeye çalışacaktı. Oysa, ne gezer! Julien salondan bir yere kıpırdamadı, bir defacık olsun bahçeye bakmadı bile; ama bunu yapabilmek için ne kadar çok ıstırap çektiğini Allahla kendisi bilir! Mademoiselle de la Mole:

— Ne konuşacaksak bari hemen konuşsak, diye düşündü ve bunun üzerine bahçeye yalnız gitti. Fakat Julien yine oralı olmadı. Mathilde salonun camlı kapıları önünde dolaştı durdu; Julien'in, Madame de Fervaques'in yanında oturmuş, ona, Rhin ırmağı kıyılarındaki tepecikler üstünde birer taç gibi yükselip bu kıyılara yücelik veren o viran, eski şatoları anlatmakta olduğunu gördü. Julien, bazı salonlarda «güzel konuşma» dedikleri dokunaklı cümleler yapmasını oldukça beceriyordu.

Prens Korasof Paris'te olsaydı, Julien'le övünürdü: Bu akşam, tam da onun tavsiye ettiği gibi geçti.

Bundan sonraki günlerde de Julien kendi tutumunu beğeniyordu.

Gizli hükümete mensup adamların çevirdikleri bir entrika sayesinde birkaç kişiye «Cordon Bleu» nişanı verilecekti; Madame la Maréchale de Fervaques de babasının amcasına bu nişanın verilmesini istiyordu. Marquis de la Mole de kayınbabası için aynı şeyi arzuluyordu. bu husustaki çabalarını birleş-

tirdiler ve Madame de Fervaques, la Mole konağına her gün gidip gelmeye başladı. Marquis de la Mole'ün başbakan olacağını Julien ondan öğrendi; M. de la Mole iş başında bulunan «güruh», üç yılda, hiç bir sızıltıya meydan vermeden, anayasayı ortadan kaldıracak çok ustaca hazırlanmış bir tasarı öneriyordu.

M. de la Mole hükümeti eline alırsa, artık Julien de kendisine bir piskoposluk vereceğini umabilirdi; fakat onun gözleri artık bu gibi çıkarları görmez olmuştu. Muhayyilesinde bu gibi şeyler belirsiz ve tâ uzaklarda bulunan bir hayal gibi canlanıyordu. Kendisini deli divaneye döndüren o dayanılmaz felâkete uğradığı günden beri, hayatın her çeşit mutluluğu Mademoiselle de la Mole'le arasının iyi olup olmamasına bağlıydı. Beş, altı yıl uğraştıktan sonra, kendisini ona tekrar sevdirmeye muvaffak olacağını hesap ediyordu.

Kendine o kadar hâkim olan, her şeyi temkinle muhake-me eden Julien'in artık tamamıyla pusulayı şaşırdığını görüyoruz. Bir zamanlar, ona o kadar üstünlük veren o birçok meziyetlerinden şimdi kala kala sadece biraz metaneti kalmıştı. Prens Korasof'un yaptığı tavsiyelere, çizdiği plana göre hareket eden, zerre kadar şaşmayan Julien, her akşam Madame de Fervaques'in oturduğu koltuğun yanında yer alıyor, fakat ona söyleyecek bir tek söz bulamıyordu.

Kendisini Mathilde'e artık şifa bulmuş gibi göstermek için sarfettiği çaba yüzünden ruhunda artık güç diye bir şey kalmamıştı; bunun için. Madame de Fervaques'in yanında olduğu zamanlar, sanki hemen hemen cansız bir varlık gibi duruyordu; hatta gözleri bile, insanın son haddine varan fiziksel bir ıstırap içinde kıvrandığı zamanlarda olduğu gibi, bütün ateşini kaybetmişti.

Madame de la Mole'ün düşünceleri, kendisini günün birinde düşes yapabilecek olan kocasının düşüncelerinin aynısı olduğu için, birkaç günden beri Julien'i nasıl öveceğini bilemiyordu.

Yirmi Altıncı Bölüm

MANEVÎ AŞK

Adeline'in gözlerinde de bir Patrisyen'in gözlerindeki gibi sakın bir parlaklık vardı; doğanın belirttiği herhangi bir şeyde aşırıya kaçmayan tıpkı bir Çinli'nin hiç bir şeyinde güzellik olamadığı gibi, baktığı her yerde bir güzellik bulabilmek için hiç olmazsa kendini zorlamazdı.

Don Juan'dan (şarkı XII, kıta 84)

Madame de Fervaques:

— Bu ailedekilerin hepsinin galiba birer tahtası noksan diye düşünüyordu; hepsi de şu dinlemekten başka bir şey bilmeyen küçük rahiplerine hayran; gerçi dinlemekten başka bir şey bilmiyor ama doğrusunu söylemek gerekirse dinlerken gözleri oldukça güzel.

Julien'e gelince, Madame de Fervaques'ın hareketlerini, «kibarlara mahsus sadelik» dedikleri, gerçekte nezaketle bilhasa herhangi bir kuvvetli heyecan duymak yeteneksizliğinden ileri gelen şeyin mükemmel bir örneği sayıyordu. Beklenmedik bir hareketle karşılaşmak kendine hâkim olamamak, Madame de Fervaques'tan, kendisinden aşağı olanlara karşı azametli bir tavır takınmamak kadar fenasına giderdi. En küçük bir hassasiyet belirtisi bile onun gözünde insanı utançtan kırtartması gereken, yüksek tabakaya mensup birisinin kendi mevkiine karşı borçlu olduğu saygıya zararı dokunacak bir «manevî sarhoşluk» olurdu. Onun için en büyük mutluluk kralın son kez ava nasıl çıktığını anlatmaktı; en çok sevdiği kitap «*Saint-Simon'un Anıları*» idi, hele asil ailelerin soylarından bahseden kısmını çok beğenirdi.

Julien, salondaki ışıkların düzenine göre, Madame de Fervaques'ın güzelliğini belirtecek yerin neresi olacağını biliyordu. Hemen gidip orada yer alıyor, fakat sandalyesini Mathilde'i göremeyecek şekilde yerleştiriyordu. Julien'in kendisinden saklandığını görerek hayrete düşen Mathilde, bir gün mavi ka-

nepeden ayrıldı ve Madame Fervaques'in oturduğu yere yakın bir masaya yerleşerek iş işlemeye başladı. Julien, Madame de Fervaques'in şapkasının üstünden onu oldukça yakından görüyordu. Tüm kaderine hâkim olan bu gözleri böyle yakından görünce önce fena halde korktu, fakat sonra her zamanki uyuşukluğundan yine bu gözler sayesinde birdenbire sıyrıldı; açıldı, konuşmaya başladı, hem de oldukça güzel konuştu.

Gerçi Julien, Madame de Fervaques'a söz söylüyordu, ama asıl maksadı Mathilde'in ruhunu etkilemektir. Konuşurken o kadar coştı ki, Madame de Fervaques bir aralık onun ne söylediğini anlamaz oldu.

Bu tarzda konuşmak onun gözünde bir meziyetti. Hele Julien aklı edip de bu meziyetini Almanlara mahsus o mistik, büyük dindarlara ait ve Cizvitlerin kullandıkları cümlelerden birkaçını sarfetmiş olsaydı, Madame de Fervaques onu derhal bu devri düzeltebilecek büyük adamlar arasına katardı.

Mademoiselle de la Mole içinden:

— Mademki o, Madame de Fervaques'a böyle uzun uzun, hem de bu kadar hararetle söz söyleyecek derecede zevksiz bir adammış, öyle ise ben de bir daha onu dinlemem, dedi.

O akşam sonuna kadar, sözünde durdu, ama bu işi pek kolay olmadı.

Gece yarısı, annesi şamdanını alıp da onu odasına kadar götürdüğü sırada, Madame de la Mole merdivende durdu ve Julien'i adamakıllı övdü. Sonunda Mathilde sinirlendi; gözüne bir türlü uyku girmiyordu. Fakat aklına bir şey geldi ve biraz sükûnet buldu:

— Demek benim sıfır saydığım bir adamın, mareşalin karısının gözünde büyük bir değeri olabiliyor? diyordu.

Julien'e gelince, yapacağını yapmıştı, eskisine oranla daha az mutsuzdu; gözleri rasgele, Prens Korasof'un kendisine armağan ettiği elli üç aşk mektubunun bulunduğu deriden evrak çantasına ilişti. İlk mektubun altında şu notu gördü: «1 numaralı mektup ilk görüşmeden bir hafta sonra gönderilecek».

Julien:

— Geç kaldım! diye bağırdı; Madame de Fervaques'ı ilk kez olarak görelî bir haftadan fazla oluyor.

Derhal bu ilk mektubu kopya etmeye başladı; bu mektup, fazilet hakkında birtakım tumturaklı cümlelerle dolu, fena hal-

de can sıkıcı bir din söyleviydi; ikinci sayfaya geldiğinde, Julien çok şükür ki yazarken uyuyakaldı.

Birkaç saat sonra, güneş doğmuş, ortalık iyice aydınlanmış, o, hâlâ masanın üstündeydi. Gözlerini açınca birdenbire şaşırды. Hayatının en acı anlarından biri de, her sabah uyanıldığı zaman, mutsuzluğunu hatırlaması idi. O gün mektubunu hemen hemen gülerek bitirdi. İçinden:

— Bu tarzda yazacak bir genç olabilir mi hiç? diyordu.

Dokuzar satırlık birçok cümleler saydı. Prensini verdiği mektubun, yani aslının altında kurşun kalemle şöyle bir not vardı:

«Bu mektuplar bizzat götürülecek: Atla, siyah kravat takmış, mavi redingot giymiş olarak. Mektubu kapıcıya verirken pişman olmuş gibi bir tavır takınılacak; bakışlar son derece mahzun olacak. O sırada mektup yazdığınız kadının oda hizmetçilerinden birini göreceksiniz, gizlice gözlerinizdeki yaşları siler gibi yapınız. Onunla konuşunuz».

Julien bütün bunları noksansız olarak yaptı.

Fervaques konağından çıkarken içinden:

— Yaptığım iş büyük cesaret, oldukça haddini bilmemezlik sayılır, ama ne yapayım, orasını artık Korasof düşünsün, dedi. Bu kadar faziletli tanınmış bir kadına aşk mektubu yazmak! Bana bu yüzden fena halde hakaret edecek, ama vız gelir, benim için bundan daha büyük bir eğlence olamaz. Doğrusunu söylemek gerekirse, benim hoşuma gidecek tek bir komedi varsa, o da budur. Evet, kendi kendimi, «ben» denilen bu iğrenç varlığı kepaze etmek beni hayli eğlendirecek.

Bir aydan beri, Julien'in hayatında en tatlı anlar, atını ahıra bıraktığı anlardı.

Korasof ona, kendisine artık yüz çeviren sevgilisine, her ne nedenle olursa olsun, katiyen bakmamasını tembih etmişti. Fakat o atın çok iyi tanıdığı ayak sesi, Julien'in bir adam çağırmak için ahırın kapısına kırbacıyla vuruş tarzı, bazen Mathilde'i perdenin arkasından dışarıya bakacak kadar meraklandırıyordu. Muslin perde o kadar ince idi ki Julien arkasında Mathilde'in olduğunu görüyordu. Şapkasının kenarı altından yan gözle bakınca, onun vücudunu fark ediyor, fakat gözlerini göremiyordu.

— Mademki ben onun gözlerini göremiyorum, o da benim-

kileri göremiyor demektir, diyordu; şu halde, bu yaptığım şey ona bakmak sayılmaz.

O akşam, Madame de Fervaques, ona karşı her zamanki gibi davrandı. Julien'in sabahleyin kapıcısına o kadar mahzun bir tavırla verdiği felsefi, mistik ve dinî düşüncelerle dolu olan o uzun mektubu sanki almamış gibi hareket etti. Bir gece önce, tesadüfen Julien'in çenesi açılmış, güzel sözler söylemişti; Mathilde'in gözlerini görebilecek şekilde oturdu. Mathilde de, Madame de Fervaques geldikten sonra, mavi kanepeden ayrıldı: Bu hareket her zamanki ahbablarını bırakıp gitmek demektir. M. de Croisenois, onun bu yeni acayipliğini görünce şaşırды; onun ne kadar ıstırap çektiğini görünce Julien'in mutsuzluğu eskisi kadar acı vermeye başladı.

Hayatında hiç beklemediği bu değişikliği görünce dili çözüldü, bülbül kesildi; onur denilen şey en büyük faziletlerle bile birer tapınak görevi yapan kalplere varıncaya kadar sızarak nüfuz eder; işte bunun içindir ki, Madame de Fervaques, arasına binerken, içinden:

— Madame de la Mole'ün hakkı varmış, bu genç rahip yabana atılacak birisi değil. İlk günlerde her halde benden sıkılmış olacak. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu evde rastlanan her şeyde bir hafiflik var; ihtiyarlık sayesinde namuslu olan birtakım insanlardan başka bir şey göremiyorum; yaşlanıp kanlarının donmasına oldukça ihtiyaçları varmış. Bu genç adam aradaki farkı sezmiş olsa gerek; kalemi de kuvvetli; ama korkarım bana gönderdiği mektupta kendisine nasihatlerimle yol göstermemi rica etmesi, aslında kendisinin de henüz anlayamadığı bir duygu olmasın.

«Mamafih bence insanlar dine bu şekilde bağlanmaya, Tanrıya böyle inanmaya başlamışlardır! Onun da Hak yoluna gireceğini bana umut ettiren şey, mektupları elime geçen bazı delikanlılarla onun mektubu arasındaki fark oldu. Bu genç rahibin yazısında insanı etkileyici bir adamın, büyük bir ağır başlılığı ve derin bir inancı olduğu inkâr kabul etmez; o da Massillon gibi fazilet sahibi, iyi kalpli bir adam olacak».¹

1. *Massillon (1663-1742)*: En büyük Katolik vaizlerinden biri. Duygulu belâğati sayesinde hitabet edebiyatı tarihinde yer almıştır. (*Çevirenin notu*)

KİLİSENİN EN GÜZEL YERLERİ

Canla başla çalışmak! Yetenekli, değerli olmak! Bunlar hepsi boş laf. Hayatta yükselmek istiyor musun? Öyleyse sen de bir şebekeye dahil ol.

TELEMAK

Böylece, er geç, günün birinde Fransa kilisesinin en güzel mevkilerini kendi eliyle dağıtması mukadder olan bir kadının kafasında, Julien'in adı ile piskoposluk fikri ilk kez olarak birbirine karışmış bulunuyordu. Julien bunun farkında olsaydı, zerre kadar aldırış etmezdi; şu anda, kendi felâketinden başka hiç bir şeyi düşünecek halde değildi. Aksine, her şey onun mutsuzluğunu büsbütün artırıyordu: Örneğin, odasını görmek bile onun için dayanılmaz bir şey olmuştu. Akşamları, elinde şamdanla odasına döndüğü zaman, sanki her eşya, her küçük tezyinat, ona felâketinin yeni bir tarafını öğretiyordu.

O gün odasına, çoktandır kaybettiği canlılıkla girerken, kendi kendine:

— Bugün de kendimi zorlayarak yapmam gereken bir an-garya var, dedi; inşaallah şu ikinci mektup da birincisinden daha can sıkıcı değildir.

Bu ikinci mektup daha berbat çıktı. Yazdığı şeyleri o kadar saçma, o kadar anlamsız buluyordu ki, bir an geldi, ne yazdığına bile dikkat etmeksizin kelimeleri kâğıdın üzerine doğrudan doğruya kopya etmeye başladı. İçinden:

— Bu mektup, Londra'da bulunduğum sırada, siyasal bilgiler hocamın kopya ettirdiği Munter antlaşmasının resmî evrakından da tumturaklı bir üslupla kaleme alınmış yahu! diyordu.

Madame de Fervaques, yazdığı ve ağır başlı İspanyol Don Diego Bustos'a asıllarını iade etmeyi unuttuğu mektupları o zaman hatırladı. Araştırdı; onlar da gerçekten aşağı yukarı genç Rus asılzadesinin mektupları kadar saçmalarla dolu idi. Julien artık iyice bunalmıştı, bir şey anlayamıyordu. Çünkü, bu ya-

zılara her türlü anlam verilebileceği gibi, hiç bir anlam da çıkamayabilirdi. Julien: «Nereye çekersen çek. Hiçlik, ölüm, sonsuzluk vesaire hakkındaki en yüksek düşünceler ortasında, gülünç olmanın verdiği o müthiş korkudan başka bir gerçek görmüyorum». diye düşündü.

Kısaca anlattığımız bu, kendi kendine konuşmayı Julien on beş gün arka arkaya tekrarladı.

Apokalips'in¹ bir çeşit yorumu olan yazıları kopya etmek, ertesi gün mahzun bir tavır takınarak mektubu götürmek, atı ahıra bırakırken Mathilde'in robunu görmeyi umut etmek, çalışmak, Madame de Fervaques'ın, la Mole konağına gelmediği akşamlar operaya gitmek; işte Julien'in yaşantısının yeknesak olayları bunlardı.

Madame de Fervaques konağa, Marquise de la Mole'ü ziyarete geldiği zamanlar bu yaşam daha az can sıkıcı oluyordu; çünkü, o geldiği akşamlar, hiç olmazsa, onun şapkasının kanatlarından birinin aralığından Mathilde'in yüzünü⁴ görebiliyordu; hem çenesi de açılıyordu. Hoş ve duygulu sözleri de yavaş yavaş hem daha çekici oluyor, hem de kibarlaşıyordu.

Söylediği sözlerin Mathilde'e pek saçma göründüğünü pekâlâ hissediyordu, ama ne olursa olsun, onu konuşmasındaki, sesindeki kibarlıkla etkilemek istiyordu.

— Söylediğim şeyler ne kadar çok yapmacık olursa onun o kadar hoşuna giderim, diye düşünüyordu.

Bunun üzerine, iğrenç bir cesaretle, tabiatın bazı manzalarını mübalağa ederek anlatıyordu. Madame de Fervaques'ın gözünde yabancı bir adam gibi görünmemek için, sade ve makul fikirlerden sakınmak gerektiğini çok geçmeden anladı. Ya sözlerine bu gidişatla devam ediyor, yahut da hoşlarına gitmek zorunda olduğu iki kibar bayanın bakışlarından ilgi gösterdiklerine veya aldırış etmediklerine göre mübalağalarını azaltmaya başlıyordu.

Velhasıl, Julien'in yaşantısı, günlerini hiç bir şey yapmadan öldürdüğü zamanlarda olduğundan daha az ıstıraplı geçiyordu.

Bir akşam, kendi kendine:

1. *Apokalips*: "İncil'de" İsa'dan sonraki azizlerin sözlerini kapsayan son bölüm. Bu bölüm, mistik ve sembolik sözlerle dolu olduğundan hayli derin ve anlaşılması güçtür, bunları yazan Saint-Jean'dır. (*Çevirenin notu*)

— İyi ama, dedi, işte bu iğrenç mektupların şu anda on beşincisini yazıyorum; bundan öncekileri birer birer kendi elimle kapıcıya verdim. Böyle giderse Madame de Fervaques'ın yazı masasının bütün gözlerini bunlarla doldurmak şerefine erişeceğim. Buna rağmen, o bana hep, sanki mektuplarımı almıyormuş, kendisine bir şey yazmıyormuşum gibi davranıyor! Bunun sonu nereye varacak? Gösterdiğim bu sebat benim canımı sıktığı gibi, acaba onun da canını sıkacak mı? Prens Korasof'un dostu, Richemondlu o koyu sofı kıza, o dilbere gönül veren Rus'un, zamanında yaman bir adam olduğunu kabul etmek gerek doğrusu; insan bundan fazla can sıkıcı bir hareket-te bulunamaz.

Tesadüfün bir cilvesi olarak büyük bir generalin manevralarında hazır bulunan bütün alelâde insanlar gibi, Julien de, Rus gencinin İngiliz güzelinin¹ kalbini fethetmek için kurduğu hücum planından hiç bir şey anlamıyordu. İlk kırk mektup, yazmak cüretinde bulunduğu için kabahatinin affedilmesini rica etmek üzere kaleme alınmış yazılardı. Belki son derece canı sıkılan o sakın tabiatlı insanı, her günkü yaşantısından biraz daha anlamsız olan mektuplara da alıştırmak yerinde olurdu.

Bir sabah Julien'e bir mektup getirdiler; zarfın üzerinde Fervaques ailesinin armasını görünce kimden olduğunu derhal anladı ve zarfı o kadar acele açtı ki, birkaç gün önce böyle bir harekette bulunabileceğini aklına bile getirmezdi: Mektup sadece bir akşam yemeğine davetten ibaretti.

Julien, hemen Prens Korasof'un tavsiyelerine baş vurdu. Çok yazık ki, genç Rus, sade ve anlaşılır kelimeler kullanması gereken yerlerde, şair Dorat gibi işi hafif meşrepliğe dökmüştü; Julien, Madame de Fervaques'ın davetinde nasıl davranması gerektiğini bir türlü kestiremiyordu.

Madame de Fervaques'ın salonu, Tuilleries sarayındaki «Diane» galerisi kadar yaldızlı, tahta kaplamalı duvarlarına yağlıboya tablolar asılmış, son derece muhteşem bir yerdi. Tabloların bazı yerlerinin kazınmış olduğu belliydi. Julien, sonradan, Madame de Fervaques'ın bunları açık bulduğu için kazıttığını öğrendi ve içinden «Ahlâk çağı!» diye söylendi.

1. Orijinal metinde, "ağır başlı" iken, yazar sonradan değiştirmiştir. (Çevirenin notu)

— Bu yemek de kötü bir kitabın fihristine benziyor, dedi. Pek çok insan tanıdı, bunlardan biri *** piskoposu ve Madame de Fervaques'in amcası olan zat, söylendiğine göre rahiplere rütbelerini dağıtan, bu hususta karar veren bir adamdı; piskopos hazretleri, yeğenin bir dediğini iki etmezdi.

Julien, mahzun mahzun gülümseyerek:

— Ne kadar değişmişim, ne kadar ilerlemişim, diye düşündü; ne yapayım, umurumda bile değil! Baksana, ünlü *** piskoposu ile aynı masada yemek yiyorum.

Yemek pek iyi olmadı, hele ortada dönen konular da sinirlendirici idi. Julien içinden:

— Bu yemek de kötü bir kitabın fihristine benziyor, dedi. İnsan düşüncesinin en yüksek konularından böbürlene böbürlene dem vuruyor. Üç dakika dinledin mi, konuşanın cakasının mı, yoksa korkunç cehaletinin mi üstün olduğunu düşünmek zorunda kalıyorsun.

Okuyucularım her halde, ünlü Akademi üyesinin yeğeni olan, geleceğin profesörü ve sanki alçakça iftiralarla la Mole konağını zehirlemek görevini üzerine alan şu Tanbeau adındaki ufak tefek adamı unutmamışlardı.

İşte, Madame de Fervaques'in, mektuplarına cevap vermemekle beraber bu mektupları yazmaya sevkeden duyguyu hoş görebileceğini Julien bu aşağılık heriften öğrendi.

Julien'in başaracağını düşündükçe, Tanbeau'nun habis ruhu daralıyordu, fakat bir taşla iki kuş vurmak budalaların harcı olmadığı gibi değerli bir adamın da yapabileceği bir iş de olmadığından, geleceğin profesörü kendi kendine «Şayet Sorel eşsiz Madame de Fervaques'in âşığı olacak olursa, ona bir piskoposluk falan verilir, bu suretle ben de ondan, la Mole konağında kurtulmuş olurum». diyordu.

Rahip Pirard da, Julien'e, Fervaques konağında elde ettiği başarılarından ötürü, o günlerde nasihatler ve tebriklerle dolu uzun mektuplar gönderdi. Faziletli Madame de Fervaques'in cezvitçe düşüncelerle dolu, ahlâk alanında ıslahat yapmaya kalkışan ve monarşi prensiplerinden ilham alan salonu ile ağır başlı Janséniste¹ arasında «mezhep dolayısıyla bir çekememezlik» vardı...

1. Bu kelime daha önce izah edildi: Bkz. sayfa 119. (Çevirenin notu)

Yirmi Sekizinci Bölüm

MANON LESCAUT

Bir kez, papazın aptallığına ve eşekliğine iyice kanaat getirince, artık aka kara, karaya ak diyerek işini şöyle böyle başarıyordu.

LICHTEMBERG

Rus'un tavsiyeleri, kendisine aşk mektubu yazılan kadına karşı yüksek perdeden bir ton kullanarak katiben itiraz edilmemesini bildiriyordu. Her ne nedenle olursa olsun, kendinden geçecek derecede hayranmış gibi görünmekten vazgeçmemek gerekti, mektupların hepsi de bu nokta göz önünde bulundurularak yazılmıştı.

Bir akşam, operada, Madame de Fervaques'ın locasında, Julien «Manon Lescaut» balesini¹ nasıl öveceğini bilemiyor, göklere çıkarıyordu. Bunun tek nedeni de, bu baleyı tamamiyle alamsız buluşu idi.

Madame de Fervaques, bu balenin abbé Prévost'nun romanından² çok daha aşağı olduğunu söyledi.

Bu sözlere hem şaşan, hem de tuhafına giden Julien:

— Nasıl olur, diye düşündü, bu kadar faziletli bir kadın nasıl olur da bir romanı över.

Madame de Fervaques, haftada iki, üç kez, bu gibi bayağı yazılarla gençliğe, maalesef baştan çıkmaya çok elverişli olan gençliğe yolunu şaşırtacak kitaplara karşı duyduğu nefreti uluorta anlatırdı.

— Bu ahlâk bozucu ve tehlikeli yazılar içinde “Manon Lescaut”nun başta gelen eserlerden olduğunu söylüyorlar, diye söze devam etti. Çok büyük bir suç işleyen bir kalbin hak ettiği zaafılar ve müthiş bir heyecanlar bu kitapta derin bir gerçeğe anlatılmış diyorlar; mamafih bütün bu meziyetler sizin

1. Scribe ve Halévy tarafından yazılan bu “ballet” 3 mayıs 1830'da ilk kez oynandı.

2. 1731'de çıkan ve romantizmi hazırlayan aşk ve ihtiras romanı: “Manon Lescaut”. (Çevirenin notu)

Bonaparte'nızın Sainte-Hélène'de bu romanın uşaklar için yazılmış olduğunu söylemesine engel olamamıştır.

Julien bu sözü duyar duymaz ruhu tamamıyla canlandı. İçinden:

— Beni Madame de Fervaques'a çekistirmişler, Napoléon'a ne kadar çok hayran olduğumu söylemişler. Her halde buna fena halde içerlemiş olmalı ki bana karşı bunu hissettirmekten kendini menedemiyor, dedi.

Bunu anlayınca, Julien o akşam hem kendisi eğlendi, hem de hoş sözler söyleyerek etrafındakileri eğlendirdi. Operanın kapısında Madame de Fervaques'tan ayrılırken, kadın ona:

— Unutmayın, mösyö, dedi, insan beni sevince artık Bonaparte'i sevmemelidir; onu, olsa olsa kaderin bir cilvesi, bir zaruret diye kabul edebiliriz. Hem bu adamda sanat şaheserlerindeki güzelliği duyacak kadar duygulu bir ruh da yoktu zaten.

Julien, kendi kendine: «Beni sevince!» sözünü tekrarlıyordu.

Bu söz ya hiç bir şey ifade etmiyor, yahut da her şeyi açıkça bildiriyor. İşte bizim zavallı taşrahların sırrına eremedikleri konuşma tarzı buna derler.

Bunun üzerine. Madame de Fervaques'a gönderilmek üzere uzun bir mektubu kopya ederken, Madame de Rênal'i andı.

Ertesi gün, Madame de Fervaques, Julien'e sanki aldırış etmiyormuş gibi görünmeye çalıştığı halde başaramayarak:

— Nasıl oluyor da dedi, anlaşıldığına göre dün akşam operadan çıktıktan sonra yazdığınız bir mektupta bana «Londra» dan ve «Richemond»dan bahsediyorsunuz?

Julien fena halde bozuldu; çünkü mektup yazarken aklı başka yerde idi ve örnekteki «Londra» ve «Richemond» kelimeleri yerine «Paris» ve «Saint-Cloud» kelimelerini koymayı unutmuş, dalgaya gelmişti. Tevil etmek için birkaç cümle söylemeye çalıştı, fakat hiç birini tamamlamamış; az kaldı kahkahayı salıverecekti; çünkü içinden deli gibi gülmek isteği uyanıyordu. Nihayet, kelimelerini arıya arıya şu düşünceye vardı:

— İnsan ruhunun en yüce tartışmaları, en yüksek duyguları ile coşan ruhum, size bu satırları yazarken belki başka yerlerde dolaşıyordu, dedi.

Sonra içinden:

— Gerekli etkiyi yaptım, dedi, öyle ise bu akşam artık bundan fazla sıkıntıya katlanmasam da olur.

Fervaques konağından koşa koşa çıkıp gitti. Eve döndüğünde, bir akşam önce kopya ettiği mektubun aslını çıkardı, baktı ve Rus gencinin Londra ve Richemond'dan bahsettiği meş'um satırlara hemen geliverdi. Julien, bu mektubun hemen hemen bir âşığa yakışacak derecede duygulu sözlerle dolu olduğunu görünce çok şaşırıldı.

Sözlerindeki hafiflikle mektuplarındaki o ulvî ve hemen hemen anlaşılmayan derinlik arasındaki çelişki sayesinde ki Madame de Fervaques'ın dikkatini çekmişti. Hele cümlelerin uzun oluşuna Madame de Fervaques bayılıyordu; «bu üslup, Voltaire denilen o ahlâksız heriften beri moda olan o cicili bicili üsluba hiç de benzemiyor» diyordu. Her ne kadar kahramanımız sözlerinde her çeşit sağduyudan sakınıyordu ise de, bu sözlerinde bile Madame de Fervaques'ın dikkatinden kaçmayan bir kral düşmanlığı ve dinsizlik konusu seziliyordu. Gayet mazbut ahlâklı olan, fakat koca bir akşam toplantısında çoğu zaman ortaya bir fikir atmaktan bile âciz bulunan kişilerin ortasında yaşayan Madame de Fervaques bu yüzden, her yenilik getiren şeye karşı büyük bir hayranlık duyardı; bununla beraber, görünüşte, bu gibi sözlere karşı canı sıkılmış gibi görünmeyi de kendisi için bir görev sayardı. Yeniliğe hayran olmaya, yani büyük bir kusura, «Devrin hafifmeşreplik damgasını üzerinden atamamak» adını vermişti.

Fakat böyle salonlarda dolaşmak ancak bir iltimas aramaya yarar. Julien'in bu sıralarda yaşadığı hayatın can sıkıcılığı her halde okuyucunun da canını onun kadar sıkmıştır. Bunlar, yaptığımız yolculuğun çorak ovalarıdır işte¹.

Julien'in hayatından Fervaques aşamasının boşu boşuna doldurduğu bütün o günlerde, Mademoiselle de la Mole onu düşünmemek için kendini zorlamak zorunda kalıyordu. Ruhunda müthiş bir mücadele vardı. Bazen, bu nanemolla gence karşı küçümseyerek davrandığı için koltukları kabarıyor, fakat Julien'in konuşmasına hayran olmamak da elinden gelmiyordu. En çok şaştığı bir şey varsa, o da gerçekte yapmacık olan ta-

1. Yazar, bundan önce, "Bir roman, bir yol boyunca dolaştırılan bir aynadır" demişti. Hatırlatırız. (*Çevirenin notu*)

vırlarının ve sözlerinin zerre kadar belli olmayışı idi; gerçekten, Mademe de Fervaques'e söylediği tek bir söz yoktu ki, yalan olmasın veyahut Mathilde'in hemen hemen her konu üzerinde o kadar iyi bildiği düşüncesini gizlemek maksadıyla söylenmiş olmasın. Julien'in bu sinsiliğine şaşıyordu doğrusu içinden:

— Ne derin düşünceli adam, diyordu; M. Tanbeau gibi cacacı ahmaklar yahut aşağılık mel'unlar da bu konular üzerinde söz söylemeye yeltenirler ama, aralarında ne büyük fark var!

Mamafih, Julien'in pek ıstıraplı günleri de olmuyor değildi. Madame de Fervaques'in salonuna hâlâ devam ediyorsa, bunu sırf üzerine aldığı güç bir sosyal görevi başarmak için yapıyordu. Rolünü oynamak için sarfettiği çabalar yüzünden manen bitkin bir hale gelmişti. Çoğu zaman, geceleri, Fervaques konağının muazzam bahçesinden geçerken, karakterinin güçlü oluşu ve muhakemesi sayesinde ki umutsuzluğa tamamiyle kapılmıyordu.

İçinden:

— Umutsuzluk denilen şeyin ben daha papaz okulunda iken hakkından gelmiştim, diyordu; oysa, orada umutsuzluğa kapılmam için ne kadar da feci olaylar olmuştu! Öyle anlarım olmuştu ki, ya tamamiyle mahvolmam yahut da ikbale, mutluluğa kavuşmam bahis konusu idi; fakat mahvolsam da, ikbale kavuşsam da, yeryüzünde bulunan en aşağılık ve en iğrenç kimselerle bir arada ömrümün sonuna kadar yaşamak zorunda olduğumu sanıyordum. Oysa ertesi yılın ilkbaharında, yani daha henüz on bir aylık bir zaman geçtikten sonra, belki de benim yaşımda olan gençlerin en mutlusu idim.

Fakat çoğu zaman, bu güzel muhakemeler o müthiş gerçeği etkileyemiyordu. Julien Mathilde'i her gün öğle ve akşam yemeklerinde sofrada görüyordu. M. de la Mole'in söylediği ve Julien'in kendi eliyle yazdığı mektuplardan, Mathilde'in M. de Croisenois ile evlenmek üzere olduğu anlaşılıyordu. Bu sevimli genç daha şimdiden la Mole konağına günde iki kez gelip gidiyordu: Kendisinden yüz çevirmiş âşğın kıskanç gözleri, onun hiç bir hareketini kaçırmıyordu.

Mademoiselle de la Mole'ün nişanlısına cilve yaptığını göz

ucuyla seyrettiği zamanlar, Julien odasına dönünce, tabancalarına özlemle bakmaktan kendini alamıyordu.

Kendi kendine:

— Ah diyordu, çamaşırmındaki markaları söksem¹ sonra gidip Paris'ten yirmi fersah uzakta, ıssız bir ormanda şu berbat hayata bir son versem, ne kadar akıllılık etmiş olurum. Oralarda beni tanıyan olmadığı için, on beş gün kimsenin ölümünden haberi olmaz; on beş gün geçtikten sonra da artık beni kim düşünür!

Bu düşünce oldukça akla yakındı. Fakat ertesi gün, Mathilde'in yeni bir eldiveni arasından kolunun görünmesi bizim genç filozofun kalbinde, acı olmakla beraber onu hayata bağlayan anılar uyandırıyor. O zaman içinden:

— Hayır, diyordu; şu Rus siyasetini sonuna kadar götüreceğim. Bakalım bu işin sonu ne olacak? Tabii Madame de Fervaques'e elli üç tane mektup yazdıktan sonra artık bir şey yazmayacağım. Mathilde'e gelince, bu altı hafta süren komedi, bana o kadar ıstırap veren bu oyun sayesinde, ya bana karşı olan kızgınlığı azalmayacak; yahut da bir an için olsun barışmak nasip olacak. Yarabbi, böyle bir şey olursa mutluluktan ölürüm!

Julien, düşüncesini bir türlü sona erdiremiyordu.

Uzun uzun hayale daldıktan sonra, yine muhakemesini yürütmeye başladığı zamanlar, içinden:

— Demek, bu gerçekleşirse, bir güncük olsun mutluluğa kavuşacağım ha? diyordu; sonra yine haklı olarak bana kızma-ya başlayacak. Heyhat! Ona kendimi sevdirebilmek için elimden pek az şey geliyor; zaten o da buna dayanarak benden yüz çeviriyor ya, bu kez artık bu azıcık gücü de elimden alacak, mahvolacağım, ebediyen mahvolacağım...

«Onda bu karakter varken ona nasıl güvenebilirim? Heyhat. bütün kabahat. benim pek az değeri olan bir insan oluşumda. Hareketlerimi yine kaba, konuşma tarzıma yeknesak ve ağır bulacaktır. Yarabbim, ben niçin benim?..»

1. Çamaşırmındaki markaları sökmek istemesi, öldükten sonra kim olduğu belli olmasın dıyedir, yani bu suretle Julien, mertlik göstermiş, rezaletin önüne geçmiş olacaktır. (*Çevirenin notu*)

CAN SIKINTISI

İhtiraslarına kurban gitmek, neyse; fakat ya olmayan ihtiraslarına kurban gitmek! Şu XIX. yüzyılın görüntüsü ne hazin!..

GIRODET

Julien'in uzun mektuplarını önceden zevk duymadan okuyan Madame de Fervaques, sonradan ilgilenmeye başladı; yalnız onu kederlendiren bir şey vardı: «Ne yazık, M. Sorel gerçekten bir rahip değil!» diyordu. «Öyle olsaydı onunla az çok samimî olunabilirdi; oysa göğsünde nişan ve sırtında asil olmayanlara mahsus denilecek kadar sade bir elbise varken onunla samimî olmak tehlikeli bir şey olur; insana ahret sualleri sorarlar sonra, ne cevap veririm ben?» Madame de Fervaques düşüncesini tamamlamıyordu. «Kalbi bozuk ahbablarımdan biri belki de onun amcasının oğlu, muhafız alayında nişan almış bir tacir olduğunu sanır ve bizi diline dolar, elâleme yayar».

Julien'i ilk kez gördüğü ana kadar, Madame de Fervaques'ın en büyük zevki adının yanına bir de vaktiyle mareşal karısı olduğunu göstermek için «Maréchale» kelimesini eklemektir.

— Onu Paris'e yakın bir yere piskopos yardımcısı olarak tayin ettirmek benim için çok kolay bir iş olurdu, diye düşünüyordu. Ama asil bir aileden olmadan, sadece M. Sorel adını taşıyan ve üstelik de M. de la Mole'ün sekreteri olan birisi, yazık yazık!

«Her şeyden korkan» bu ruh, ilk kez, mevki ve sosyal seviye üstünlüğünü ilgilendirmeyen bir şey için heyecanlanıyordu. İhtiyar kapıcısı, bu mahzun delikanlıdan bir mektup getirdiği zaman, uşaklarından birisi içeriye girince Madame de Fervaques'ın bilhassa takındığı dalgın tavırdan ve asık suratlı eser kalmadığının farkına vardı.

Julien'i düşündüğünden beri, eskisi gibi sırf etrafındakilere caka satmak, elde ettiği başarılarından dolayı gerçekten bir zevk duymadan sadece ihtiras için yaşamak Madame de

Fervaques için o kadar dayanılmaz bir şey olmuştu ki, bir gün sabahtan akşama kadar hizmetçi kızları paylamaması için, bir gece önce o garip gençle bir saat geçirmesi yeterdi. Julien'in yeni başlayan itibarı, pek ustalıkla yazılmış birtakım imzasız mektuplarla da sarsılmadı. Bücür Tanbeau beyhude yere M. de Luz'e, M. de Croisenois'ya ve M. de Caylus'e, Julien için birkaç kez iftirada bulundu, hele bu bayların bu iftiraların aslı esası olup olmadığını incelemeyen herkese yaymaya kalkışmaları fayda etmedi. Bu gibi alçakça usullere karşı koyacak tıynetle bir kadın olmayan Madame de Fervaques, kuşkularından Mathilde'e bahsediyor, o da onu her zaman elinden geldiği kadar teselli ediyordu.

Bir gün, üç kez arka arkaya mektup gelip gelmediğini soran Madame de Fervaques, birdenbire Julien'e cevap yazmaya karar verdi. Bu karar, can sıkıntısının bir zaferi oldu. İkinci mektubun üzerine: «M. le Marquis de la Mole'ün konağında M. Sorel'e» adresini kendi eliyle yazarken, Madame de Fervaques'in onuruna dokundu ve kalemi elinden bırakacak radde-ye geldi.

O akşam, Julien'e, çok ciddî bir tavırla:

— Bana, üzerinde adresiniz yazılı olan birkaç zârf getirmeniz, gerekiyor, dedi.

Julien:

— Şimdi de hem âşık, hem uşak, görevine atandık, diye düşündü ve Marki'nin ihtiyar uşağı Arsène'in yaptığı gibi yerlere kadar eğilip selâm verdi.

Daha o akşam zarfları götürdü ve ertesi gün, çok erkenden üçüncü bir mektup aldı; baştan ve sondan birer, ikişer satır okudu. Mektup incecik bir yazı ile, çok sık yazılmış dört sayfadan ibaretti.

Yavaş yavaş Madame de Fervaques hemen hemen her gün bir mektup yazmak gibi tatlı bir alışkanlık edindi. Julien ise Rus'un verdiği mektupları kopya edip göndermekle yetiniyordu; gösterişli, tumturaklı üslubun etkisi o kadar büyüktü ki, Madame de Fervaques yazdığı mektuplarla aldığı cevaplar arasında pek az ilişki oluşuna hayret etmiyordu.

Julien'in peşine gönüllü bir hafiye gibi takılan şu бүcür Tanbeau bütün mektuplarının açılmadan Julien'in çekmecesi-

ne atıldığını söyleyebilse idi, Madame de Fervaques kim bilir ne kadar kızar, onuru kırılırdı.

Bir sabah kapıcı Julien'e Madame de Fervaques'tan bir mektup getirdi; Mathilde kapıcıya rastladı ve mektubun üzerinde Julien'in kendi eliyle yazmış olduğu adresini gördü. Kapıcı kütüphaneden çıkarken o içeriye girdi, mektup henüz masanın kenarında duruyordu; yazı yazmakla meşgul olan Julien, onu da öncekiler gibi çekmecesine atmaya vakit bulamamıştı.

Mathilde mektubu yakalayarak:

— İşte buna tahammül edemem, diye bağırırdı; beni, karınızı artık iyiden iyiye unuttunuz gitti... Olur şey değil, mösyö, yaptığınız iğrenç şey doğrusu.

Bu sözleri söyledikten sonra, yaptığı hareketin münasebet-sizliği karşısından kendi kendine şaştı ve nefesi daraldı, boğulacak gibi oldu, hüngür hüngür ağlamaya başladı, biraz sonra Julien onun neredeyse artık nefes alamayacak bir halde olduğunu sandı.

Julien, hayretler içinde, ne söyleyeceğini şaşırmış, bir halde olduğundan, bu sahnenin kendisi için ne kadar beklenmedik bir mutluluk verici olduğunu kavrayamıyordu.

Mathilde'e oturması için yardım etti; kız âdeta kendini onun kolları arasına bırakıyordu.

Bunun farkına varır varmaz Julien'in sevinçten içi içine sıkmadı. Bu ilk şaşkınlık anından sonra aklına ilk gelen şey Prens Korasof oldu ve: «tek bir kelime yüzünden her şeyi kaybedebilirim». diye düşündü.

Tuttuğu siyasetin gerektirdiği enerji o kadar güç bir işti ki, kolları kaskatı kesildi.

— Demek, bu kıvrak ve güzel vücudu kollarımın arasında sıkılmaktan bile kendi kendimi yoksun etmem gerekiyor? diye düşündü; yoksa yine beni hor görür, bana fena muamele eder hem ne kötü huy var!.

Mathilde'in huysuzluğuna lânet ediyor, ama buna rağmen onu eskisinden yüz kat fazla seviyordu; sanki kollarının arasında tuttuğu şey bir kraliçe idi.

Julien'in böyle soğuk, hareketsiz durması, Mademoiselle de la Mole'ün gururunda açılan yaranın verdiği acıyı büsbütün artırdı. O anda Julien'in kalbinden geçenleri anlamak üzere

gözlerine bakmayı akıl edecek halde değildi. Ona bakmaya bir türlü cesaret edemiyor, küçümseme ile, nefret dolu bir bakışla karşılaşmaktan ödü kopuyordu.

Genç kız kütüphanedeki divanın üzerine oturmuş, hareket-siz ve başı Julien'i görmemek için öbür taraf dönük bir durum-da, gururun ve aşkın bir insan kalbine verebileceği acıların en müthişleri içinde kıvranıyordu. Bu giriştiği iş ne feci bir durum yaratmıştı!

İçinden:

— Demek barışmak için ilk adımı ben atayım da o yine beni reddetsin? diyordu. Ne kadar da kara bahtım varmış benim!

İstiraptan çılgına dönen gururunun sesi:

— Hem de reddeden kim? diye ilâve ediyordu; babamın bir uşağı.

Yüksek sesle:

— İşte buna tahammül edemem doğrusu, dedi.

Hiddetle ayağa kalktı, iki adım ileride duran Julien'in masasının çekmecesini açtı. İçinde hepsi de kapıcının getirdiği mektuba benzeyen yedi sekiz tane açılmamış mektup olduğunu görünce dona kaldı. Bütün adreslerin, yazısı her defasında az çok değiştirerek, Julien tarafından yazıldığını anladı.

Kendinden geçmiş bir halde:

— Demek, yalnız onunla ilişki kurmuyor, bir de onu küçümsüyorsunuz ha? diye bağırды. Siz, hiç bir değeri olmayan bir adam, nasıl olur da mareşal karısını hor görürsünüz?

Sonra, Julien'in dizlerine kapanarak:

— Ah! Beni affet sevgilim, diye ilâve etti, istersen beni hor gör, fakat beni sev, senin aşkın olmadan artık yaşayamam ben.

Bu sözleri söyledikten sonra Mathilde tamamıyla bayılmış bir halde yığılıverdi.

Julien içinden:

— En sonra şu mağrur kızı dize getirdim, dedi.

BOUFFES OPERASINDA BİR LOCA

En kapalı bir gökyüzünün, en şiddetli fırtınayı haber verdiği gibi.

Don Juan'dan (şarkı I. kıta 73)

Bütün bu heyecanlı sahne esnasında, Julien'in duyduğu şey mutluluktan çok hayretti. Mathilde'in hareketleri ona Rus'un verdiği tavsiyelerin ne kadar yerinde olduğunu gösteriyordu. Julien: «Az konuşmak, az hareket etmek, işte benim için tek kurtuluş yolu» diyordu.

Mathilde'i yerden kaldırdı ve bir tek kelime bile söylemeden divanın üzerine yatırdı. Kızın gözleri yavaş yavaş yaşlarla doldu.

Mathilde, perişan halini belli etmemek, kendine biraz çekidüzen vermek için, Madame de Fervaques'in mektuplarını aldı ve ağır ağır açmaya başladı. Rakibinin el yazısını tanıyınca sinirli bir hareketle sarsıldı. Çoğu altışar sayfalık olan mektupları okumadan evirip çeviriyordu.

En sonra, Julien'in yüzüne bakmaya cesaret edemedi. yalvaran bir sesle:

— Hiç olmazsa bir cevap verin, dedi. Ne kadar gururlu bir insan olduğumu bilirsiniz; bu felâket benim mevkiim, hatta, itiraf ediyorum, karakterim yüzünden başıma geldi; demek Madame de Fervaques sizin kalbinizi benden çaldı... O size, beni şu meşum aşkın sürüklediği bütün fedakârlıkları yaptı mı?

Julien'in verdiği bütün cevap hazin bir sükûttan ibaret oldu.

— Benden ne haklı, dürüst, onurlu bir adama yakışmayacak bir boşboğazlık istiyor? diye düşünüyordu.

Mathilde mektupları okumaya gayret etti, fakat yaşlarla dolan gözleri yazıları seçemiyordu.

Bir aydan beridir ki üzüntü içinde kıvranıyordu, fakat duygularını bir türlü kendi kendine itiraf edemiyor, bunu gururuna yediremiyordu. Duygularının böyle birdenbire taşması sadece rastlantı idi. Kıskançlık ve aşk, bir an için gururuna üs-

tün gelmişti. Divanın üstünde, Julien'in yanbaşıda idi. Julien onun saçlarını ve süt gibi beyaz boynunu görüyordu; bir an geldi her şeye rağmen kendisine hâkim olmak üzere verdiği kararı unuttu; kolunu Mathilde'in beline doladı ve onu hemen hemen bağrına basar gibi bir hareket yaptı.

Mathilde yavaşça başını ona doğru çevirdi; Julien'in genç kızın gözlerinde okuduğu sonsuz ıstırapı görünce fena halde şaşırды, bu gözler sanki her zamanki gözler değildi, tanınmayacak hale gelmişti.

Yapmak için kendini zorladığı bu öldürücü hareket o kadar ıstırap verici bir şeydi ki, Julien artık gücünün tükendiğini hissediyordu.

İçinden:

— Kendime hâkim olmaz da ona karşı aşkımı bu kez de belli edecek olursam, biraz sonra yine bana soğuk davranmaya, beni hor görmeye başlar, dedi.

O bunları düşünürken, Mathilde, bitkin bir sesle, sözlerini sona erdiremeyecek halde, ona, aşırı bir gurura kapılarak yaptığı şeylere pişman olduğunu tekrarlıyordu.

Julien de, ölgün bir sesle:

— Benim de bir gururum var, dedi.

Bu sözleri söylerken, yüzündeki çizgilerden, takatinin artık son haddine verdiği belli oluyordu.

Mathilde anî bir hareketle ona döndü. Onun sesini işitmek, artık umut etmeye bile cesaret edemediği bir mutluluktı. Şu anda gururunu hatırlıyorsa, sırf lânet etmek için hatırlıyordu; Julien'i ne kadar çok, taparcasına sevdiğini kendi kendinden de ne kadar nefret ettiğini ispat etmek için en inanılmaz, en uygunsuz hareketleri yapmaya hazırdı.

Julien:

— Belki de vaktiyle benimle bu gurur yüzünden bir an ilgilendiniz, diye devam etti; şu anda da bana bir değer veriyorsanız, her halde bir erkeğe yakışan metaneti ve iradeyi gösterdiğim içindir. İyi ama, ben Madame de Fervaques'ı belki de seviyorum...

Mathilde sarsıldı; gözleri acayip acayip bakıyordu. Artık idam hükmünün okunduğunu dinlemek üzere idi sanki ve onun bu hareketi Julien'in gözünden kaçmadı, cesaretinin kırıldığını hissetti.

Ağzından dökülen boş sözlerin çıkardığı sesi, sanki tamamıyla yabancı bir gürültüyü dinliyormuş gibi, içinden:

— Ah! diyordu, bu solgun yanakları doya doya bir öpebilsem, sen bir şey hissetmeden öpebilsem!

Sonra:

— Evet, Madame de Fervaques'ı belki de seviyorum, diye devam etti; fakat onun da beni sevdiğini kesin olarak söyleyemem, elimde buna dair hiç bir belge yok.

Bunları söylerken, sesi gittikçe alçalıyordu.

Mathilde ona baktı; Julien onun bakışı karşısında gözlerini çevirmedi; kalbinden neler geçtiğini anlamadığını umuyordu. Kalbinin en derin köşelerine, iliklerine kadar aşkla dolu olduğunu hissediyordu. Mathilde'i bu derece, taparcasına sevdiğini hiç hatırlamıyordu; o da hemen hemen Mathilde kadar çılgına dönmüştü.

Mathilde, yeter derecede soğukkanlılık ve metanet gösterip de bir manevra çevirebilseydi, Julien, oynadığı bu boş komediden usanır, onun ayaklarına kapanırdı. Konuşabilmek için olanca gücünü topladı. İçinden:

— Ah! Korasof, diye inledi¹, şu anda burada olsaydınız, nasıl hareket edeceğimi öğrenecek bir söze ne kadar çok ihtiyacım var!..

Bunları bir taraftan düşünürken, diğer taraftan da ağzından şu kelimeler çıkıyordu:

— Kendini sevmesem bile, duyduğum minnettarlık beni Madame de Fervaques'a bağlamaya yeter; bana karşı alçak gönüllü davrandı, başkaları beni hor görürken o teselli etti... Görünüşte hiç kuşkusuz son derece hoş, fakat belki geçici olan birtakım sevgilere bel bağlamamakta haklıyım.

Mathilde:

— Yarabbi! diye bağırdı.

Julien, artık diplomatça konuşmaktan vazgeçmiş gibi bir tavırla, sesine şiddet ve metanet vererek:

— Beni ne ile temin edebilirsiniz? dedi. Hangi teminat, hangi Tanrı bana şu yaptığınız iyi muamelenin iki günden fazla süreceğini temin edebilir?

1. Fransızca metinde "s'écria", yani "bağırdı" diyor. "İçinden bağırarak" biraz garip görüldüğü için, "inledi" diye çevirdim. (Çevirenin notu)

Mathilde, Julien'in ellerini yakalayıp ona doğru dönerek:

— Benim bu taşan aşkım ve beni sevmeyecek olursanız uğrayacağım dayanılmaz mutsuzluğum bunu size ispat etmeye yetmez mi? dedi.

Birdenbire döndüğü için pelerini omuzundan biraz kaydı ve nefis omuz başları görüldü. Dağınık, perişan bir halde olan saçlarını görünce, Julien'in zihninde çok tatlı bir anı canlandı.

Az kaldı yumuşayacaktı. İçinden:

— Boş bulunup da ağızımdan bir tek kelime kaçırarak olursam, yine çekeceğim var demektir, o bitmek tükenmek bilmeyen umutsuzluk günleri yine başlar. Madame de Rênal duygularının emrettiği her şeyi yapmak için kendine göre nedenler yaratırdı; ama bu kibar genç kız öyle değil, bu ancak heyecanlanması gerektiğine kanaat getirdiği zaman heyecanlanıyor.

Bu gerçeği bir saniyede sezdi ve bir saniyede kendini toparladı.

Mathilde'in avuçlarında sıkıdığı ellerini çekti ve haddinden fazla belirttiği aşırı bir saygı ile ondan biraz uzaklaştı. Bir erkeğin cesareti bundan ileri varamazdı. Sonra Madame de Fervaques'in divan üstünde, dağınık bir halde duran bütün mektuplarını topladı ve son derece nazik, fakat nazik olduğu kadar da böyle bir anda zalimce bir tavırla:

— Mademoiselle de la Mole, bu hususta düşünmem için her halde bana müsaade ederler, dedi.

Bu sözleri söyledikten sonra derhal uzaklaştı ve kütüphaneden çıkıp gitti; Mathilde onun arkasından, bütün kapıları birer birer nasıl kapadığını duydu ve içinden:

— Canavar, dedi, zerre kadar yumuşamadı...

«Ne? Canavar mı dedim? Hiç de değil, o uslu akıllı, ihtiyatlı, iyi kalpli bir adam; asıl kabahatli olan benim, yaptığım şeyler akla hayale sığacak gibi değil».

Mathilde bu şekilde uzun uzun düşündü ve o anda hemen hemen mutlu denecek bir halde idi, çünkü bütün benliğiyle âşıktı, sanki hiç bir zaman gurura kapılmamıştı; hem de ne gurur!

O akşam salondâ, bir uşak, Madame de Fervaques'in geldiğini haber verdiği zaman, tüyleri diken diken oldu; adamın sesi ona uğursuzluk getiren bir haberci gibi geldi. Madame de Fervaques'a fazla bakmaya tahammül edemedi, derhal sıvıştı...

Bu acıklı zaferiyle pek gururlanamayan Julien, kendi gözlelerinden her şeyin belli olmasından korkmuş, o akşam her ihtimale karşı La Mole konağında yememişti.

O müthiş mücadele anından uzaklaştıkça, aşkı ve mutluluğu artıyordu; hatta kendi kendini itham edecek raddeye gelmişti bile. İçinden:

— Nasıl oldu da ona karşı koyabildim, diyordu; ya öyle soğuk davrandığım için beni bir daha sevmeyecek olursa? Öyle ya, bu kadar mağrur bir ruh bir anda değişebilir, ona çok fena davrandığımı kabul etmem gerek doğrusu.

O akşam, Julien, Bouffes operasında Madame de Fervaques'ın locasında mutlaka bulunması gerektiğini hissetti. Kadın onu bilhassa davet etmişti; gittiğini de, gitmeyecek olursa nezaket-siz bir hareketle bulunduğunu da Mathilde nasıl olsa öğrenecekti. Bu muhakemenin doğruluğu besbelli olduğu halde, Julien o akşam üstü önce insanların arasına çıkmaya bir türlü cesaret edemiyordu. Konuşacak olursa, sanki mutluluğunun yarısını kaybedeceğini sanıyordu.

Saat onu çaldı; muhakkak gitmek gerekti.

Madame de Fervaques'ın locasının kadınlarla dolu olduğunu görünce sevindi, derin bir nefes aldı ve tâ kapının yanında şapkalarından görünmeyen bir yerde oturdu. Bu sayede gülünç olmaktan kurtuldu; «*Matrimonio Segreto*» oynanıyordu; bu operanın kahramanı Carolien'in ilâhî umutsuzluk haykırışlarını işitince gözlerinden yaşlar boşandı. Madame de Fervaques onun ağladığını gördü; bu göz yaşları, Julien'in her zamanki erkekçe metaneti ile o kadar büyük çelişiyordu ki, bu kibar kadının bir hayli zamandan beri, «sonradan görmüslüğün» o usanç verici gururu ile yıpranan ruhu bile rikkate geldi. İyi kötü o da hâlâ bir kadın kalbi taşıyordu ve bu kalp nihayet onu konuşmaya zorladı. O anda sesini işitmek zevkini duymak istedi ve Julien'e:

— Marquise de la Mole'le kızını gördünüz mü? diye sor-du. Üçüncü locadalar.

Julien'in bu sözleri işitmesiyle locanın önüne hayli nezaketsiz bir hareketle yaslanarak üçüncü locanın olduğu tarafa bakması bir oldu: Mathilde'in locada olduğunu gördü; genç kı-sın yaşlarla dolu olan gözleri parlıyordu.

Julien:

— İyi ama, onların opera günü değil, diye düşündü; ne kadar da merak etmiş!

Mathilde, evlerine sık sık gelen bir ahbablarının kibarlık göstermek için derhal kendilerine verdiği loca biletlerini; mevkilerine uygun bir yerde olmamasına rağmen, kabul etmiş ve annesini o akşam Bouffes operasına gitmeye kandırmıştı. Julien'in o akşamı Madame de Fervaques'la geçirip geçirmeyeceğini görmek istiyordu.

ONU KURTARMAK

*Demek sizin uygarlığınızın yarattığı
güzel mucize buymuş! Aşkı olağan bir
uğraş haline getirdiniz.*

BERNAVE

Julien derhal Madame de la Mole'ün locasına koştu. Gözleri önce Mathilde'in yaşla dolu gözleriyle karşılaştı; gizlemeye gerek görmeden ağılıyordu; zaten etrafındakiler mevki itibarıyla kendisinden aşağı olan kimselerden ve locasını veren kadınla onun birkaç erkek ahabından ibaretti. Elini Julien'in eli üzerine koydu; sanki annesinin orada olduğunu unutmuştu. Göz yaşları arasında âdeta tıkanırcasına: «Teminat ha!» diye bir tek kelimeden başka bir şey söylemedi.

Kendi haline bakarak fena halde heyecanlanan Julien, üçüncü kat localarda oturanların gözlerini kamaştıran avizeleri baha ne ederek, içinden:

— Bari sesimi çıkarmasam, diyordu. Eğer konuşacak olursam, sesimden ne kadar çok heyecanlı olduğum belli olacak; her şeyin bu kez de mahvolması mümkün.

Şimdi ruhunda cereyan eden mücadeleler sabahkilerden daha çok acı veriyordu, çünkü sabahtan beri ruhu heyecanlamak için bol bol vakit bulmuştu. Mathilde'in yine gururlanmasından korkuyordu. Aşktan ve mutluluktan sarhoş olmuş bir halde, ona bir tek söz söylememeye ahdedti.

Bana kalırsa, Julien'in karakterinin en güzel taraflarından biri de budur; kendisine bu kadar hâkim olabilecek kadar irade sahibi olan bir insan, eğer talihi yaver olursa, hayatta çok yükselebilir.

Mademoiselle de la Mole, Julien'in konağa kendileriyle beraber dönmesi için ısrar etti. İyi ki çok yağmur yağıyordu. Fakat Markiz Julien'i tam karşısına oturttu, onunla bir düziye konuştu ve kızına bir tek söz bile söylemesine engel oldu. Sanki Markiz de Julien'in mutluluğuna yardım ediyor, onu kı-

zıyla konuşmaktan engelleyerek heyecanını belli etmek tehlikesinden kurtarıyordu¹; artık heyecanının taşacak halde olduğunu belli etmekten korkusu kalmayan Julien, kendisini bu heyecana çılgınca kaptırıyordu.

Bilmem, odasına girer girmez Julien'in Prens Korasof'un verdiği mektup örneklerini diz çökerek öptüğünü söylemem doğru olur mu?

Çılgın bir halde:

— Ey büyük adam, senin hakkını nasıl ödeyeceğim? diye bağırdı.

Yavaş yavaş kendine gelmeye başladı. Kendisini bir savaşın yarısını kazanmış durumda olan bir generale benzetti. İçinden:

— Üstünlüğün, hem de büyük üstünlüğün bende olduğu muhakkak, dedi; iyi ama yarın ne olacağını kim bilir? Öyle ya, bir an içinde her şey yine mahvolabilir.

Napoléon'un «Sanite-Hélène adasında söyleyip yazdırdığı anıları»nı ihtiraslı bir hareketle açtı ve iki saat boyunca okumak için kendini zorladı; gerçi yalnız gözleri okuyordu, aklı başka yerde idi, ama ne çıkar, kendini zorluyor, kendine hâkim oluyordu ya. Bu acayip okuma esnasında, dünyada mevcut düşüncelerin en büyüklerine yükselen kafası ve kalbi, kendisi de farkında olmadan işleyip duruyordu. İçinden:

— Onun kalbi Madame de Rênal'inkinden bambaşka, diyor, fakat daha ileriye gidemiyordu.

Sonra, birdenbire kitabı elinden fırlatarak:

— Onu kurtarmak! diye bağırdı. Düşman bana, ancak benden korktuğu sürece itaat edecek, ancak bu takdirde beni hor görmeyecektir.

Sevinçten sarhoş olmuş bir halde, küçük odasında dolaşıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Julien'in o anda duyduğu şey aşktan çok gururdu.

Azametli bir tavırla:

— Onu korkutmak, diye tekrarlıyordu. Gururlanmakta da haklıydı ve içinden; Madame de Rênal, en mutlu anlarında bile, benim kendisini, onun beni sevdiği kadar sevmediğimden

1. Bu cümlemin çevirisi biraz dolaylı oldu; fakat aksi takdirde belirsiz kalması ihtimali vardı. Buradaki durumun gayet psikolojik oluşu bunu gerektirdi. (*Cevirenin notu*)

kuşkulanırdı. Oysa burada bir şeytanı boyunduruğa vurmaya çalışıyorum; demek ona «pes» dedirtmem gerekiyor?

Ertesi gün, daha sabahın sekizinde, Mathilde'in kütüphanede olacağını pekâlâ biliyordu; bunun için, kütüphaneye dokuzda gitti; gerçi bu işi yaparken içi aşkla yanıyordu. Ama her şeye rağmen kafasına, kalbine, iradesine hâkim oluyordu.

— Onu daima, beni seviyor mu? diye sürekli bir kuşku içinde yaşatmam gerek. Mevkiinin parlaklığı, kendisiyle konuşanların dalkavukluğu ona «biraz fazlaca» kendine güven veriyor, diyordu.

Bu sözleri içinden tekrarlamadığı bir an bile yoktu.

Kütüphaneye girdiği zaman, Mathilde'in, benzi uçmuş, sakin, bitkin, kımıldayamayacak halde divana oturmuş olduğunu gördü. Ona elini uzatarak:

— Dostum, dedi, sana hakaret ettim, evet, doğru, bana kızmakta yerden göğe kadar hakkın var.

Julien, onun böyle sade bir sesle konuşacağını ummuyordu. Az kaldı yumuşayacaktı.

Mathilde, Julien'e cevap vereceğini umarak biraz sustuktan sonra:

— Demek benden teminat istiyorsunuz? diye ilâve etti; yerinde bir istek. Öyleyse, alın beni Londra'ya kaçalım... Bunu yapmakla mahvolacağım, namusumu ayaklar altına almış olacağım...

Bu sözleri söylerken, gözlerini kapamak için ellerini Julien'in ellerinden çekmek cesaretini gösterdi. Ruhunda, kadınlara mahsus o iffet ve fazilet duyguları yeniden canlanmıştı... Nihayet, içini çekerek:

— Pekâlâ, öyleyse, onurumu sizin uğrunuzda feda edeyim, olsun bitsin, dedi; zannedersem «bu size güven verir artık?»

Julien:

— Dün mutluydum, çünkü kendimi zorlamak cesaretini bulmuştum, diye üşündü. Fakat kısa bir sessizlikten sonra, soğuk bir tonla şu sözleri söyleyebilecek kadar duygularına hâkim oldu:

— Londra'ya gitmek üzere yola çıktığımızı, kendi deyişinizle onurunuzu ayaklar altına aldığını farz edelim, beni sevdiğiniz nereden belli? Benim de posta arabasında bulunmam sizi rahatsız etmeyecek mi acaba? Ben canavar ruhlu bir adam de-

ğilim, sizi herkesin gözünde mahvolmuş bir genç kız haline sokmak beni büsbütün bedbaht eder. Bizi birbirimizden ayıran engel sizin kibarlar âlemindeki mevkiiniz değil, ne yazık ki karakterinizdir. Beni bir hafta sürekli olarak seveceğinizden, siz, kendiniz emin olabilir misiniz?

«Oysa içinden: Ah! diyordu, beni bir hafta, yalnız bir haftacık sevse, başka bir şey istemem, mutluluktan ölürüm, ondan sonrası bana vız gelir, gelecek, yaşam, her şey umurumda bile olmaz ve bu mutluluk, ben istersem, şu anda başlayabilir, benim elimde!»

Mathilde, Julien'in dalgın dalgın bir şey düşündüğünü gördü. Onun elinden tutarak:

— Demek, ben size hiç de lâıyk değilim? dedi.

Julien onun elini öptü, fakat görevini hatırlatan demir pençe derhal kalbini yeniden kavradı. İçinden:

— Kendisini ne kadar çok sevdiğimi bir görecektense mahvolduğum gündür, dedi ve kızın kolları arasından sıyrılmadan önce, bir erkeğe yaraşan bütün vakarı tekrar takınmıştı.

O gün de, ertesi günler de, mutluluğunu belli etmemeyi baskırdı; öyle anları oluyordu ki, Mathilde'i kolları arasında sıkamak zevkinden bile kendini mahrum ediyordu.

Bazı anlarda ise, mutluluğunun verdiği çılgınlık yüzünden her çeşit ihtiyatı unutuyordu.

Bahçede, merdiveni örtecek şekilde düzeltilmiş bir hanımeli vardı; işte Julien, onun yanına gidiyor, uzaktan, Mathilde'in penceresine bakarak vefasızlığına ağlıyor, duruyordu. Yanıbaşında, onu hasretle dolu gözlerden gizleyen kocaman bir meşe ağacı vardı.

Mutsuzluğunun son haddine vardığı günleri hatırlatan o yerden Mathilde'le birlikte geçerken, dünkü kederle bugünkü sevinç arasındaki çelişki kalbinde dayanılmaz bir heyecan yaratıyordu; gözlerinden yaşlar boşandı ve sevgilisinin elini dudaklarına götürerek:

— Burada hep sizi düşünerek yaşıyorum, dedi; buradan o panjura bakıyor, saatlerce durup bu elin onu açacağı anı bekliyordum...

Artık kendisini tamamıyla zaafa kaptırmıştı. O zamanki umutsuzluğunu, yürekten gelen, uyarma olmayan sözlerle anlattı. Ne zamandan beridir devam eden o feci ıstıraba son ve-

ren şimdiki mutluluğunu bildiren kısa kısa sesler ağzından farkında olmadan çıkıyordu...

Birdenbire kendine gelen Julien, içinden:

— Ben ne yapıyorum, Yarabbim? dedi. Kendi kendimi mahvediyorum.

O kadar telâşa düştü ki, Mademoiselle de la Mole'ün gözlerinde aşkın azaldığını görür gibi oldu. Gerçi bu onun kuruntusu idi; fakat ne olursa olsun, Julien'in, birdenbire rengi attı, bezinde bir damla kan kalmadı. Gözlerindeki pırıltı bir an için sönüp gitti ve gerçek, en feragatli aşkın yerine bir azamet, hem de kötü niyetli bir gurur geçti. Mathilde, ona şefkat ve endişe ile:

— Ne oluyorsunuz böyle sevgilim? dedi.

Julien, asabî bir tavırla:

— Yalan söylüyorum da ondan, dedi, hem de size yalan söylüyorum, başkasına değil. Bundan dolayı kendi kendimi itham ediyorum; size karşı ne kadar saygım olduğunu Allah bilir. Ama bu saygı yalan söylememe engel olamadı. Beni seviyorsunuz, bana bağlısınız, size kendimi sevdirmek için dil dökecek değilim.

— Yarabbi! Bana deminden beri söylediğiniz güzel sözlerle dil dökmek mi diyorsunuz?

— Ben de buna pişman oldum, ama, ne yapayım, aziz dostum. Bu güzel sözleri vaktiyle beni çok seven, fakat sevdiği kadar da canımı sıkan bir kadın için uydurmuştum... Benim tabiatım böyledir işte, itiraf ediyorum, beni affediniz.

Mathilde'in yanaklarından acı acı yaşlar aktı.

Julien:

— En küçük bir şeye kırılacak olsam, derhal dalarım ve şu anda lânet ettiğim şu kahrolası hafızam beni anılara gark eder. ben de kendime hâkim olamam ve coşarım.

Mathilde, hoş ve saf bir tavırla:

— Yoksa farkında olmadan canınızı sıkacak bir şey mi yaptım? dedi.

— Bir gün, iyice hatırlıyorum, bu hanımellerinin yanından geçerken, bir çiçek kopardınız; M. de Luz bu çiçeği sizin elinizden aldı ve siz de bıraktınız. Ben de o anda şuracıkta idim.

Mathilde, her zamanki azametli tavrıyla:

— M. de Luz mü? Nasıl olur? İmkânı yok, dedi; bu, benim yapacağım iş değil.

Julien, ısrarla:

— Eminim, diye cevap verdi.

Mathilde, gözlerini eğerek:

— Peki öyle olsun sevgilim, dedi, fakat, birkaç aydan beri M. de Luz'ün böyle bir harekette bulunmasına müsaade etmediğimi kesin olarak biliyorum.

Julien ona anlatılması imkânsız bir şefkatle baktı; sonra içinden:

— Hayır, dedi, beni eskisinden daha az sevmiyor.

O akşam Mathilde, Julien'e; Madame de Fervaques'a gösterdiği ilgiden ötürü sitem etti:

— Nasıl olur, diyordu, nasıl olur da bir burjuva, sonradan görme bir kadını sever? Bu gibilerin kalpleri, belki de benim Julien'imın baştan çıkaramayacakları tek kalptir.

— Sizi iyiden iyiye bir «dandy»ye¹ döndürmüştü, diye ilâve etti.

Julien, Mathilde'in kendisini küçümsediğini sandığı zamanlarda, Paris'in en iyi giyinen erkeklerinden biri olmuştu. Fakat, buna rağmen, böyle şık giyinen kimselere nazaran üstünlüğü vardı; gerçekten, bir kez giyindi mi, artık onlar gibi, ikide birde elbisesiyle, saçıyla, başıyla meşgul olmazdı.

Mathilde'in hoşuna gitmeyen bir şey varsa, o da Julien'in hâlâ Rus prensinin verdiği mektupları kopya ederek Madame de Fervaques'a göndermeye devam etmesiydi.

1. *Dandy*: Pek zarif kıyafetli, kıbar bir sosyete adamı; bu İngilizce sözcük, Fransız edebiyatına romantiklerle girmiştir; Fransız romantiklerinin *dandy'si*, Alfred de Musset'ydı. Bu kelimeyi züppe anlamına almamak gerekir. (*Çevirenin notu*)

Otuz İkinci Bölüm

KAPLAN

*Heyhat! Niçin özellikle bunlar da,
başkaları değil?..*

BEAUMARCHAIS

Bir İngiliz seyyahı, bir kaplanla yaşadığı senli-benli hayatı şöyle anlatıyor: Onu yetiştirmiş, sever ve okşarmış da, fakat masasının üzerinden de dolu bir tabancayı hiç eksik etmemiş...

Julien, kendini mutluluğa ancak Mathilde'in bunu gözlelerinden okuyamayacağı sıralarda kaptırıyordu. Ara sıra genç kıza sert bir iki kelime söylemek görevinde de kusur etmiyordu. Mathilde'in hayretle tanık olduğu uysallığı ve aşırı derecedeki fedakârlığı karşısında, duygularına hâkim olamayacağını anladığı zamanlar, genç kızın birdenbire yanından ayrılmak cesaretini gösterebiliyordu.

Hayatında ilk kez, Mathilde âşık oldu. Kendisi için şimdiye kadar bir kaplumbağa yavaşlığı ile geçen hayat, artık kanatlanmış uçuyordu.

Fakat, buna rağmen, gururun şu veya bu şekilde belirmesi gerektiğinden, aşkının kendisi için yaratabileceği her türlü tehlikeye atılmak istiyordu. İhtiyatlı davranan Julien'di; bu ihtiyatlılığını da, sade genç kızın arzusuna karşı atılmak istediği bir tehlike bahis konusu olduğu zaman kullanıyordu; onun yanında uysal ve âdeta mütevazı duran Mathilde, aksine olarak, evde temas ettiği diğer insanlara, ailesi olsun, uşakları olsun, pek yüksekte bakıyordu.

Akşamları, salonda, altmış kişinin önünde, Julien'i yanına çağırıyor ve saatlerce onunla baş başa konuşuyordu.

Bir gün Küçük Tanbeau tam yanlarına oturmuştu ki, Mathilde ondan, içinde 1688 ihtilâlinin bahsi geçen Smollet'nin kitabını kütüphaneden getirmesini rica etti ve genç adamın tereddüt ettiğini görerek, hakaret dolu bir sesle:

— Dönmek için acele etmenize gerek yok, dedikten sonra;

şu küçük canavarın bakışlarına dikkat ettiniz mi? diye ilâve etti.

Bu sözle ruhuna şifa veren bir melheme kavuşmuş gibi olan Julien'e:

— Amcası on, on iki yıldır bu salonda hizmet etmiş olmasaydı, onu hemen kapı dışarı ettirirdim.

M. de Croisenois, de Luz vesaireye karşı olan davranışı görünüşte her ne kadar kusursuz derecede kibar idiyse de aslında onları çileden çıkarmayı düşündüğü anlaşılıyordu. Mathilde vaktiyle Julien'e yaptığı iftiralardan dolayı pişmandı; üstelik de, bu baylara karşı olan ilgisini gösteren olayları pek masumca şeyler olmalarına rağmen, epeyce büyüttüğünü Julien'e itiraf etmeye de cesareti yoktu.

Bütün iyi niyetlerine rağmen, kadınlık gururu Julien'e şöyle demesine engel oluyordu: «Mermer bir masa üzerinde, elime M. de Croisenois'nin elinin temasını uzun uzadıya anlatıp tarif etmekten duyduğum zevk, bunları anlattığımın nedeni siz oluşunuzdandır».

Bugün ise, bu baylardan biri, hele kendisiyle bir iki saniye konuşacak olsam, hemen Julien'e söyleyecek bir şeyi olduğunu ileri sürer ve bu bahane ile Julien'i uzun zaman yanında alıkoyardı.

Bir gün gebe olduğunu anlayınca, bunu Julien'e sevinçle haber verdi:

— Bundan sonra da benden kuşkulananacak mısınız? Bu bir garanti değil mi? Artık ebediyen sizin eşinizim demektir.

Bu haber Julien'i derin bir hayrete düşürdü, az kaldı hareket tarzı için verdiği kararı unutacaktı. Nasıl olur da benim için onurunu ayaklar altına alan bu genç kıza karşı bile bile soğuk ve kaba davranabilirim?

Genç kız biraz rahatsız olmaya görsün; mantığın korkunç sesini duyduğu günlerde bile, aşklarının devamı için gerekli olduğuna kanaat getirdiği o zalimce sözlerden birini bile ona söyleyemiyordu.

Bir gün Mathilde, ona:

— Olup bitenleri halama yazacağım, dedi. O benim için bir anadan da ileridir; âdeta bir dost; bu bakımdan, bir an için bile olsa, onu aldatmayı kendime ve size yakıştıramam.

Endişelenen Julien:

— Aman Allahım! Ne yapacaksınız? dedi.

Mathilde, sevinçten parlayan gözlerle:

— Görevimi, diye cevap verdi.

Şu anda sevgilisinden daha asil yürekliydi:

— Fakat beni nefretle evinden kovacak!

— Hakkıdır; boyun eğmemiz gerek. Kolunuza girerim ve herkesin gözü önünde, çıkar gideriz.

Şaşıran Julien bunu bir hafta sonraya bırakmasını söyledi.

— İmkânı yok, diye Mathilde cevap verdi. Onur meselesi. Görevimin ne olduğunu gördüm, bir saniye bile geçirmeden onu yerine getirmeliyim.

Nihayet, Julien:

— Şu halde, bunu daha sonraya bırakmanızı size emrediyorum, dedi. Onurunuz korunacaktır, mademki kocanızım. Bu hayatî teşebbüs ikimizin durumunda da değişikliklere sebep olacak. Ben de haklıyım. Bugün salı; gelecek şalı, Dük de Retz' in günü; akşam, M. de la Mole döndüğünde kapıcı ona meşum mektubu verir... Aklı fikri sizin bir düşes olmanızda, bundan eminim, kim bilir nasıl üzülecek.

— Kim bilir nasıl intikam alacak mı demek istiyorsunuz?

— Bana iyilik yapana acıyabilir, ona fenalık yaptığımdan dolayı üzülebilirim; fakat hiç kimseden ne korkarım, ne de korkacağım.

Mathilde söz dinledi. Yeni durumunu bildirdiğinden beri; Julien ilk kez ona hükmeden bir sesle hitap etmişti; şimdiye kadar genç kızı hiç bu kadar sevmemişti. Ruhunun müşfik tarafı, genç kıza haince sözler söylemekten kurtulmak için sevinçle onun bu halini bahane ediyordu. M. de la Mole'e yapılacak itiraf onu iyice endişelendirdi. Mathilde'den ayrılacak mıydı? Bu takdirde, ayrılırken duyacağı acı ne olursa olsun, bir ay sonra, genç kız onu unutmayacak mıydı?

Bu endişeleri gibi bir dehşet de, markinin haklı olarak söyleyeceği acı sözler aklına geldikçe içini hüznün kaplıyordu.

Akşam olunca, bu son endişe konusunu genç kıza açtı; sonra da, aşkından kendini unutup, ilkinde de söyledi.

Mathilde'de bir değişiklik oldu, ona:

— Sahi mi? dedi. Demek altı ay benden uzak kalmak sizin için bir felâket olur!

— Sonsuz bir felâket; hayatta beni dehşete düşüren tek şey.

Mathilde kendini mutlu hissetti. Julien rolünü o kadar itina ile oynamıştı ki, sonunda genç kızı ondan fazla âşık olduğuna inandırmıştı.

Meşum salı günü pek çabuk geliverdi. Geceyarısı, eve dönüşünde, Marki, üzerinde kendisi tarafından ve yalnız olduğu zaman açılması kaydıyla bir mektup buldu.

«Baba,

«Aramızdaki bütün sosyal bağlar kopmuştur, ancak doğal bağlar bizi birbirimize bağlıyor. Kocamdan sonra en çok sevdiğim ve seveceğim insan sizsiniz. Gözlerim yaşla doluyor, size verdiğim acıyı düşünüyorum; fakat âlemin diline düşmemek ve size düşünüp bir karar almak zamanını bırakmak için yapmak zorunda olduğum itirafı daha fazla geciktiremeyeceğim. Bana karşı duyduğunuzu bildiğim sevginin etkisiyle, şayet bana ufak bir maaş bağlarsanız, kocamla birlikte istediğiniz yere, örneğin İsviçre'ye gider, yerleşirim. Kocamın adı o kadar silik ki, hiç kimse, Verrières'deki bir oduncunun gelini Madame Sorel'in sizin kızınız olduğuna ihtimal veremez. İşte yazılması bana bu kadar güç gelen isim buydu... Görünüşte haklı hiddetinizin sonuçlarından, Julien hesabına endişeleniyorum. Baba, ben bir düşes olmayacağım; fakat onu severken bunu biliyordum; zira, onu, ilkönce seven, onu kendime bağlayan benim. Siz ve atalarımızın manevî mirası, ruhumun adı veya bana adi gelen şeylere bağlanmama olanak vermez. Hoşunuza gitmek için, boşuna M. de Croisenois'ya bağlanmaya çalıştım. Niye, gerçek değeri gözlerimin önüne getirdiniz? Hyères'den dönüşümde bunu bana bizzat siz söylediniz; şu genç Sorel, beni ilgilendiren tek kişi, zavallı çocuk, bu mektubun size vereceği kederden dolayı benim kadar üzülüyor. Bir baba olmanız sıfatıyla hiddetlenmenize engel olamam; fakat beni bir dost gibi seviniz.

«Julien bana saygı gösteriyordu. Benimle bazen konuşması size olan derin saygısı yüzündendi; zira yaradılışındaki asillik kendisinden bu kadar yüksek olan kimselere ancak resmiyetle hitap etmeye onu zorluyordu. Julien'in sosyal seviye farklarını kavramak hususunda derin ve doğuştan bir hasleti var... En iyi dostum olan size ve sadece size, kızararak itiraf ediyorum

ki, bir gün bahçede onun kolunu ben sıktım. Yirmi dört saat sonra, ne diye ona hiddetleneceksiniz? Hatam tamir kabul etmez. Israr ederseniz, onu bir daha göremezsiniz; fakat nereye isterse gitsin, onu bulurum. Bu onun hakkı, benim de görevimdir; Julien, çocuğumun babasıdır. Şayet iyiliğiniz bize altı bin frank vermenizi gerçekleştirirse, bu parayı minnetle kabul ederim; aksi takdirde, Julien, Besançon'da yerleşmeyi düşünüyor; orada Latince ve edebiyat dersleri verecek. Ne kadar aşağı bir dereceden hareket ederse etsin, başaracağına eminim. Onun şöhretsiz kalmayacağını biliyorum. Şayet bir ihtilâl olursa, önemli işler başaracağına kanaatim var. Benimle evlenmek isteyenlerin herhangi biri için böyle kesinlikle konuşabilir misiniz? Onların güzel mülkleri var. Ama bu benim hayranlığımı çekecek değerde değildir. Benim Julien'im şayet bir milyon ve babamın korunmasını elde etse, bu rejim altında bile yüksek bir mevkie erişebilir...»

Markinin saman alevi gibi bir parlayıp, bir söndüğünü bilen Mathilde, sekiz sayfa yazmıştı. M. de la Mole bu mektubu okurken, gece yarısı Julien bahçede dolaşüyor ve kendi kendine:

— Ne yapmalı, diyordu, önce görevim, sonra çıkarım için? Ona çok şey borçluayum; onsuz emir kulu bir alçak olurum, hem de başkaları tarafından nefretle anılmamak ve onların gazabına uğramamak için yeter derecede alçak da olmazdım. Beni kibar bir insan yaptı. Bundan sonra zorunlu alçaklıklarım önce nadiren iğrenç, sonra da daha az iğrenç olacak. Bana bir milyon verseydi, bundan büyük iyilik yapamazdı.

Bu sırada, Julien, M. de la Mole'ün ihtiyar uşağının gelmesiyle, düşüncelerinden sıyrıldı.

— Marki hemen sizi istiyor, giyinmiş veya gecelikli...

Julien'in yanı sıra yürürken de, uşak yavaş sesle ilâve etti:

— Marki hazretleri son derece hiddetli, ihtiyatlı davranın.

Otuz Üçüncü Bölüm

ZAAF CEHENNEMİ

Bu elması tıraş ederken beceriksiz bir elmasçı, onun en parlak ısıltılarından birkaçını mahvetti. Ortaçağda, hatta Richelieu devrinde bile, her Fransızda istemek gücü vardı.

MIRABEAU

Julien, Marki'yi hiddetli buldu; bu asılzade belki hayatında ilk kez, terbiyesizce hareket etti; ağzına gelen her küfürü Julien'e savurdu. Kahramanımız hayret etti, sabırsızlandı. Fakat minnettarlığını zerre kadar azaltmadı. Zavallı adam, kafasında bu kadar uzun zamandır kurduğu projelerin yıkılmasına tanık oluyor! Fakat ona cevap vermeliyim, susmam onun öfkesini büsbütün artırmaktan başka bir şeye yaramaz.

Bu cevabı Tartuffe'ten ilham alarak buldu.

— Ben bir melek değilim... Size elimden geldiği kadar hizmet ettim, siz de beni cömertte mükâfatlandırdınız... Size karşı içim şükranla dolu, yaşıma da yirmi iki... Bu evde beni anlayan bir sizdiniz, bir de o sevimli insan...

— Canavar, diye marki haykırdı. Sevimli! Sevimli! Onu sevimli bulduğunuz gün kaçmalıydınız.

— Denemedim değil ki; hatta, beni Languedoc'a göndermenizi sizden rica etmiştim.

Hırslı hırslı gezinmekten yorulan ve ıstırapıyla aklı başına gelen Marki, kendini bir koltuğa attı. Julien, onun, kendi kendine şöyle söylendiğini duydu: «Bu karşımdaki adam fena bir insan değil».

Julien:

— Hayır, size karşı fena bir insan olamam, diye haykıarak onun ayaklarına kapandı.

Fakat bu hareketinden son derece utandı ve hemen ayağa kalktı.

Marki gerçekten şaşkın bir durumda idi. Julien'in bu hareketini görünce ona bir arabacı gibi iğrenç küfürler savurdu. Belki de bu küfürler şu kederli halinde onu avutuyordu.

— Ne! Kızım Madam Sorel olacak ha! Demek artık onun için düşeslik yok ha!

Ne zaman M. de la Mole'ün zihninde bu iki düşünce birden canlansa adamcağız çileden çıkıyor ve kendine hâkim olamıyordu. Julien dayak yerim diye korktu.

Aklı başına geldiği zamanlar ve felâketini benimsediği anlarda, Marki, Julien'e makul çıkışlarda bulunuyordu. Ona:

— Kaçmalıydınız, monsieur, diyordu... Göreviniz kaçmaktı... Siz insanların en alçağısınız...

Julien masaya yaklaştı ve şunları yazdı:

«Çoktandır hayat bana tahammül edilmez geliyor, ona son veriyorum. Ölümümün konakta yaratacağı karışıklıklardan dolayı özür dilerken, Monsieur la Marquis'in sonsuz minnet ve şükran hislerimi kabul etmesini rica ederim».

— Monsieur la Marquis bu kâğıda bir göz atmak lütfunda bulunurlar mı? Beni öldürün ve uşağınıza öldürtün. Şimdi sabahın biri, bahçenin ucundaki duvarın dibinde gidip dolaşacağım.

Tam o çıkarken:

— Cehenneme kadar yolunuz var, diye Marki arkasından bağırdı.

Julien: «Anlıyorum, diye düşündü, uşağının yapmasına gerek kalmadan kendimi öldürmemi bekliyor... Beni öldürsün; işte kendisine memnun olması için bir fırsat veriyorum... Fakat, hayatı da seviyorum... Oğlum için yaşamam gerek».

Gezintisinin ilk anlarında zihnini işgal eden tehlike düşüncesi geçtikten sonra, muhayyilesinde daha ilk kez bu kadar vuzuhla canlanan bu son buluş meşgul oldu.

Bu yeni ilgi onu ihtiyatlı yaptı. Bu çılgın adama karşı nasıl hareket edeceğini anlamak için nasihate ihtiyacı var... Akli başında değil, ne yaptığını bilmiyor. Fouqué uzaklarda; zaten burada olsa bile, Marki gibi bir adamın kalbinden neler geçtiğini anlayamaz.

Altamira Kontu... Katiyen gevezelik etmeyeceğinden nasıl emin olabilirim? Nasihat isteyişimin durumumu daha beter çıkmaza sokmaması gerek. Heyhat! Kala kala bir hoşgörü nedir bilmez Rahip Pirard kaldı... Edepsiz bir Cezvit olsaydı, dünyayı bilir ve halimden anlardı... Suçumun yalnız lafını duysa Rahip Pirard beni dövmeğe kalkar...

Tartuffe'ün ikiyüzlü dehası gene Julien'in imdadına yetişti; eh, ben de gider kilisede itirafta bulunurum. İki saat durmadan bahçede dolaştıktan sonra, bu kararı almış bulunuyordu.

Artık bir kurşunla yere serileceğini düşünmüyordu bile; uykusu gelmişti.

Sabahleyin, Paris'ten birkaç kilometrelik uzak bir yerde, Julien tolerans nedir bilmez rahibin kapısını vuruyordu. İti-rafları karşısında onun şaşırmadığını görerek hayret etti.

Hiddetli olmaktan ziyade endişeli bir hal takınan rahip, «belki de bu işte benim de kusurlarım oldu» diye düşünüyordu. Bu aşkı tahmin eder gibi olmuştum. Küçük bedbaht, size olan sevgimden dolayı kızın babasına bir şey çıtlatmadım...

Julien aceleyle:

— Ne yayacak acaba? diye sordu.

(Şu sırada rahibi seviyordu ve onunla kavga etmek ona ağır gelecekti).

Üç çıkar yol görüyorum, diye Julien devam etti; 1. M. de la Mole beni öldürtebilir. Bunun üzerine Marki'ye verdiği intihar mektubundan bahsetti; 2. Kont Norbert'le bir düelloya zorlayıp, ölmem için, havaya ateş etmemi emredebilir.

Rahip hiddetle ayağa kalkarak:

— Demek bunu kabul edersiniz ha? dedi.

— Bırakmıyorsunuz ki sözümü bitireyim. Pek tabiidir ki bana iyilik yapanın oğluna karşı silâh çekemem. 3. Beni buradan uzaklaştırabilir. Eğer bana, Edimborg'a veya New York'a gidin derse, hemen itaat ederim. O zaman Mademoiselle de la Mole'ün durumu da gizlenebilir; fakat oğlumun aldırılmasına tahammül edemem.

— Emin olun, bana aşağılık adamın ilk aklına gelen çare bu olacaktır...

Paris'te Mathilde, umutsuz bir durumdaydı.

Saat yediye doğru babasıyla görüşmüştü. Marki ona Julien'in mektubunu göstermişti ve genç kız, sevgilisinin intiharını bir onur sayıp hayatına kıymasından korkuyordu. İstiraptan çok hiddet ifade eden bir halde; «Hem de benim müsaadem olmadan!» diye söyleniyordu.

Babasına:

— O ölürse ben de ölürüm, dedi. Onun ölümüne siz sebesiniz... Belki bundan memnun olacaksınız... Fakat Julien'in ba-

şına yemin ederim ki, önce yas tutacağım ve resmen dul Madame Sorel ismini alacağım; ondan sonra, emin olun ki, herkese kocamın ölümünü bildiren kartlar yollayacağım... Korkak ve çekingen olmadığımı göreceksiniz.

Aşkı çılgınlık derecesine varıyordu. Şaşırmak sırası bu kez M. de la Mole'e geldi.

Olayları mantıklı bir görüşler incelemeye başladı. Öğle vakti, Mathilde yemekte görünmedi.

Marki, üstünden bir yük kalktığını hissetti ve genç kızın meseleyi annesine açmadığını öğrenince de onunla övündü.

Öğleye doğru Julien geldi. Avludan atın ayak sesleri duyuldu. Julien attan indi. Mathilde onu çağırdı ve oda hizmetçisinin hemen hemen gözleri önünde onun kucasına atıldı. Julien bu aşırı heyecandan memnun olmamıştı, Rahip Pirard'la olan konuşmasından sonra, diplomat ve inceden inceye her şeyi hesap eder olmuştu. Nelerin mümkün olabileceğini hesaplama hesaplayma muhayyilesine bir durgunluk çökmüştü. Mathilde, gözleri yaş içinde ona intihar mektubunu okuduğunu söyledi.

— Babam fikrinden dönebilir; hemen şu anda Villequier'e gidin, benim hatırım için atınıza binin ve herkes sofradan kalkmadan uzaklaşın.

Julien'in hâlâ hayret ifade eden durgun bir tavır takındığını görünce gözlerinden yaşlar boşandı.

Onu kucaklayarak, heyecanla:

— Bırak bu işleri ben idare edeyim; diye haykırdı. Senden isteyerek ayrılmadığımı biliyorsun. Bana hizmetçimin ismiyle yaz, adresi yabancı birine yazdır, ben, sana ciltlerle yazarım. Elveda! Kaç...

Bu son söze Julien kırıldı, fakat itaat etti. Kendi kendine:

— Ne garip, diyordu; ne mutlu anımda bile, şu insanlar bana hakaret etmenin yolunu buluyorlar.

Mathilde babasının ihtiyatlı diye nitelendirdiği bütün projelere ilgisiz kaldı. Hiç bir suretle, şu karardan başkası üzerine bir pazarlığa girismeyi kabul etmedi; muhakkak surette Madame Sorel olacak ve kocasıyla birlikte ya fakir olarak İsviçre'de yaşayacak veya Paris'te babasının yanında kalacaktı. Çocuğunu herkesten gizli bir yerde doğurmaya katiyen yanaşmıyordu.

— O zaman hakkımda türlü türlü rivayetlerin ve yalanların uydurulması için zemin hazırlamış olur. Evlendikten iki ay sonra, kocamla seyahate çıkarız ve bu şekilde de çocuğumuzun tam vaktinde doğduğuna herkesi inandırabiliriz.

Bu teklifleri önce hiddetle karşılayan Marki daha sonraları bu kadar ısrardan şüpheye düştü.

— İşte dedi, sana 10.000 liralık bir gelir bağışlayan bir kâğıt. bunu Julien'e gönder ve çabucak faaliyete geçsin, fikrinden cayma; Mathilde'in emretmeye olan eğilimini bilen Julien itaat etmek için, boşuna kırk kilometre yol yapmıştı. Şimdi Villequier'de çiftçilerin hesabını kapatmakla meşguldü; Marki'nin bu iyiliği dönmesine vesile oldu. Kendisi seyahatte iken Mathilde en yararlı dostu olan Rahip Pirard'a sığındı. Marki ne zaman bu mesele hakkında rahibe danışsa, Rahip Pirard her seferinde evlenmeden başka herhangi bir hal şeklinin Allah'a küfür demek olduğunda ısrar ediyordu.

— Çok şükür ki, diyordu, elâlemin bu hususta düşündüğü ile dinin emrettiği yol birleşiyor. Mademoiselle de la Mole, taşkın mizacı göz önünde bulundurulacak olursa, siz de bilirsiniz ki, kendi isteği ile olmazsa; kimsenin sözü ile böyle bir sırrı saklamaz. Şayet herkesin gözü önünde cereyan eden bir evlenme töreni yapmazsanız toplum bu anî ayrılışı uzun zaman dilinden düşürmeyecek. Her şeyi birden, hiç bir tarafını gizlemenden söylemeli.

Marki düşünmeli bir halde:

— Doğru dedi, bu şekilde şayet bu evlenmeden üç gün sonra hâlâ bahsedecek birisi bulunursa bu adamın da kafalı olduğunu gösterir. Devlette husule gelecek değişikliklere karşı bir hareketten faydalanmalı ve bunun peşi sıra dikkati çekmeden gitmeli. M. de la Mole'ün iki üç arkadaşı da Rahip Pirard gibi düşünüyorlardı, onlarca en büyük engel Mathilde'in inatçı tabiatı idi. Fakat bu kadar güzel muhakemelerden sonra Marki kızının yüksek bir mevkie çıkması umudundan da bir türlü vazgeçemiyordu.

Hafızası ve muhayyilesi gençliğinde salgın halinde olan her türlü düzenbazlık ve hilebazlık düşünceleriyle beslenmişti. Gerçeğin önünde eğilmek, kanundan korkmak onun seviyesinde bir insan için anlamsız ve aşağılık şeylerdi. On yıldır kızının

geleceği hakkında kurduğu bu tatlı hülyalar işte şimdi ona pahalıya mal oluyordu.

Kendi kendine:

— Kim derdi ki, diyordu, böyle dürüst bir kız bu yüksek ruhlu ve taşıdığı isimle benden fazla övünen Fransa'nın en ünlü kişilerinin ne zamandır evlenmek istedikleri bu kız, böyle hareket etsin.

Her türlü ihtiyattan vazgeçmek gerek, bu devirde hiç bir şey arasında fark gözetilmiyor! Hercümerce doğru gidiyoruz!

HAYALPEREST BİR ADAM

Vali, atma binmiş, giderken, içinden: "Günün birinde bir Bakan, bir Başbakan ya da bir Dük olmayacağım ne malum?" diyordu... İşte savaşı şöyle yaparım... Bu sayede yenilik taraftarlarını zincire vurdururum...

"Le Globe" gazetesinden

On yıllık güzel hülyaların etkisini, mantık oyunu, hiç bir zaman yok edemez. Marki bir yandan hiddetlenmeyi anlamsız buluyor, bir yandan da affetmeğe gönlü razı olmuyordu. Bazen, kendi kendine, «şu Julien bir ölebilse», diyordu.

İşte bu şekilde, bu kederli muhayyile en anlamsız kuşkuların peşinden sürüklenmekte bir çeşit teselli buluyordu. Bu hülyalar, Rahip Pirard'ın makul sözlerinin etkisini felce uğrattıyordu. Böylece, baba ile kız arasındaki pazarlıkta en ufak bir ilerleme kaydedilmeden bir ay geçti.

Bu aile sorunu olduğu gibi, siyasal sorunlarda da Marki'nin parlak görüşleri olur ve o bu görüşe ancak üç gün sımsıkı bağlanırdı. O zaman, bir hareket planı, yargılara dayanıyor diye hoşuna gitmezdi; fakat yargılara da, ancak hoşuna giden plana destek oldukları oranda bağlanırdı. Sorunu bir sonuca bağlamak için, üç gün süre ile, bir şair gibi heyecan ve sebatla çalışıldı; ertesi günü ise, her şeyi birden unuttuverirdi.

Önceleri Julien Marki'nin gevşekliğinden hayal sükûtuna uğradı, fakat bir iki hafta sonra, M. de la Mole'ün bu sorun hakkında kesin bir fikri olmadığını anladı.

Madame de la Mole ve bütün ev halkı Julien'i Marki'nin çiftliklerini denetlemek için seyahat ediyor biliyorlardı. Oysa genç adam Rahip Pirard'ın manastırında saklıydı ve hemen her gün Mathilde'i görüyordu; genç kıza gelince, her sabah gidip babasıyla bir saat kadar görüşüyordu; fakat öyle zamanlar oluyordu ki, bazen birkaç hafta süre ile ikisinin de zihnini tamamıyla işgal eden sorunlardan söz etmiyorlardı.

Bir gün Marki ona:

— Bu adamın nerede olduğunu bilmek istemiyorum, dedi. Ona şu mektubun gönderin.

Mathilde şu satırları okudu:

«Languedoc'daki arazinin 26.000 frank geliri vardır. Bunun 10.000'ini kızıma, 10.000'ini de M. Julien Sorel'e veriyorum. Nötere iki ayrı bağış belgesi düzenlemesini ve yarın bana getirmesini söyleyin; bundan sonra da, aramızda hiç bir ilişki olmasın.

Ah! Monsieur, bana bunu nasıl yaptınız?

le Marquis de la Mole»

Mathilde neşeli bir sesle:

— Size çok teşekkür ederim, dedi. Agen ile Marmande ovasındaki Aiguillon şatosuna yerleşeceğiz. Burasının İtalya kadar güzel bir yer olduğunu söylüyorlar.

Bu bağış Julien'i şaşırttı. Şimdiye kadar ciddi ve soğuk davranan adam sanki o değildi. Oğlunun geleceği şimdiden Julien'in bütün zihnini işgal ediyordu. Hiç beklenmedik bir şekilde gelen ve fakir bir insan için servet olan bu para onda ihtiras uyandırdı. Karısının veya kendisinin 36.000 liralık bir geliri olduğunu düşünüyordu. Mathilde'e gelince, bütün duyguları kocasına olan hayranlığına bağlıydı, zira gururu onu bir köçadan farklı görmesine engeldi. En büyük, tek galesi evliliğinin resmî bir şekil almasıydı. Bütün vakti, hayatını fevkalâde bir adama bağlamakla gösterdiği yüksek ileri görüşün önemini büyümsemekle geçiyordu. Kişisel değeri fikrine takılıp kalmıştı.

Sürekli ayrılık, işlerin çokluğu, aşktan bahsedilecek vaktin pek az olması, vaktiyle Julien'in uydurduğu makul politikanın iyi etkisini tamamlayıcı nitelikte şeylerdi.

Gerçekten sevmeye başladığı adamı bu kadar az görmek Mathilde'in sabrını tüketti.

Sinirli bir anında, babasına bir mektup yazdı ve mektuba Othello gibi başladı:

«M. de la Mole'ün kızına toplumun verdiği eğlencelere Julien'i tercih ettiğimi, ona seçmekle ispat etmiş sayılıyım. Altı hafta vardı ki kocamdan ayrı yaşıyorum. Sanırım bu size olan saygıma yeter derecede bir delil teşkil eder.

«Önümüzdeki perşembeden önce, aile yuvamı terkediyo-

rum. İyiliğiniz sayesinde oldukça zenginleştik. Saygıdeğer Rahip Pirard'dan başka hiç kimse sırrımızı bilmiyor. Onun yanına gideceğim; bizi evlendirir ve törenden bir saat sonra da Languedoc'a doğru yola çıkarız, Paris'e ancak istediğiniz takdirde döneriz. Fakat beni üzen tek şey, bütün bunların benim ve sizin aleyhinizde birtakım dedikodulara sebep olması ihtimalidir. Aptal kimselerin sitemleri, Norbert'in Julien'i düelloya davet etmesine vesile olmaz mı? Ben Julien'i bilirim; bu takdirde, onun üzerinde hiç bir etkim olamaz. Ruhunda isyan eden halk tabakasının duyguları galip gelir. Size yalvarırım, babacığım. Önümüzdeki perşembe günü Rahip Pirard'ın kilişesinde kıyılacak olan nikâhımızda siz de hazır bulunun. Bu suretle hem dedikodular azalmış olur, hem de biricik oğlunuzla kocamın hayatı tehlikeye girmez. vs., vs.».

Bu mektup Marki'yi ne yapacağını bilmez bir hale soktu. İşte nihayet bir karar almak zamanı gelip çatmıştı. Bütün küçük gelenekleri, bütün aşağılık dostları etkilerini kaybetmişlerdi.

Bu garip durumda gençliğinde başından geçen olaylarla mizacının perçinleşen ana hatları bütün şiddetiyle ona hâkim oldu. Sürgünün getirdiği felâketler onu muhayyilesiyle hareket eden bir insana çevirmişti. İki yıl süre ile büyük bir servetin tadını çıkardıktan ve kralın sarayında her türlü iltifata eriştikten sonra, 1790 yılında sürgünlerin korkunç akıbeti onun üzerine çökmüştü. Bu ağır ders o yirmi iki yaşındaki delikanlıyı tamamen değiştirmişti. İşin aslına bakılırsa, şimdiki servetini rahatlıkla kullanıyor ve onun esiri olmuyordu. Fakat onu altının pençesinden kurtaran bu muhayyile, diğer yandan onda kızının yüksek bir asalet ünvanı taşıması için çılgınca bir ihtiras doğurmuştu.

Geçen bu altı hafta içinde, bir kaprisin etkisiyle Marki Julien'i zengin yapmak istemişti; fakirliği bir de la Mole için adi ve bir aşağılık sayıyor ve kızının kocasının böyle bir durumda olması ona olanaksız geliyor, parayı âdeta savuruyordu. Ertesi günü, muhayyilesi başka bir maceraya saplandığından, Julien'in bu para bağıışı kisvesi altında saklanan asıl maksudını, ismini değiştireceğini, Amerika'ya göç edeceğini, Mathilde'e onun için artık ölmüş olduğunu bildireceğini düşünüyordu... M. de la Mole, Julien'in bu muhayyel mektubunun yazılmış ol-

duğunu farzediyordu, bunun kızının üzerinde ne gibi etkileri olacağını araştırmaya koyuluyordu.

Mathilde'in gerçek mektubu ile bu delikanlı hülyalarından sıyrıldığı gün, Julien'i öldürmeyi veya yok etmeyi epey zaman düşündükten sonra şimdi onu parlak bir mevkie yükseltmeyi tasarlıyordu. Ona topraklarından birinin adını vermek istiyordu; hem niçin ona kendi Senato üyeliğini vermesindi? Kayınpederi M. le Dük de Chaulnes birkaç kere, tek oğlu İspanya'da vurulduktan sonra, onun ünvanını Norbert'e vermesini istemişti.

Kendi kendine:

— Julien'in iş alanında eşsiz bir yeteneği, atılganlığı ve belki de fevkalâdeliği olduğunu kimse inkâr edemez, diyordu. Fakat bu çocuğun yaradılışında insanı ürküten bir şey var. Mademki herkeste bu etkiyi bırakıyor, demek ortada olumlu bir nokta var(ve bu olumlu nokta, anlaşılması güçleştikçe, Marquis'nin kuşkulu ruhunu daha çok endişeye düşürüyordu).

Kızım bana daha geçen gün çok yerinde yazıyordu: (Bu mektup yok edilmiştir). «Julien hiç bir salona bağlanmadı, hiç bir yöne eğilmedi». Kendisinden korumamı esirgemem ihtimalini düşünüp hiç bir kimseden en ufak bir yardım elde etmeye kalkışmadı. Fakat acaba bu, toplumun durumunu bilmemesinden mi ileri geliyor? Ona iki üç kez dedim: «İnsan ancak salonlardan geçerek yükselebilir».

«Hayır, onda bir dakikasını ve en ufak bir fırsatı bile kaçırmayan bir savcının becerikli ve sinsi dehası yok... XI. Louis'vari bir mizacı yok. İyi amma, diğer taraftan, onda âlicenaplıkla bağdaşamayan inançlara tanık oluyorum... Ne diyeceğimi şaşıyorum... Yoksa bu inançlara olan bağlılığı, ihtiraslarına bir sed çekmek için midir?

«Sonuç olarak, ortada bir şey var: O da hakarete ve küçümsenmeye tahammül edemeyişdir; onu bu zayıf noktasından vurabilirim. Doğru, asalete inancı yok. İçinden gelerek bize saygı göstermiyor. Doğru değil, ama, sonuç olarak, bir papaz adayının ruhu sadece parasızlığa, refah yoksulluğuna karşı isyan etmelidir. Julien ise, bunlardan ayrı; küçümsenmeye tahammül edemiyor».

Kızının mektubu ile sıkboğaz edilen M. de la Mole, karar almasının gerektiğini anlamıştı.

— Bütün mesele şunu bilmekte: Acaba Julien, 100.000 altınlık bir gelirim olduğunu ve kızımı her şeyden fazla sevdiğimi bildiği için mi Mathilde'i baştan çıkarmaya cüret etti?

Mathilde bunun böyle olmadığını iddia ediyor... Hayır, azizim Julien, bu hususta aldatılmak istemem.

Bütün bunlara gerçekmen birdenbire doğan bir aşk mı sebep, yoksa rahat bir mevkie yükselmek .hırsı mı? Mathilde ince görüşlüdür; böyle bir şeyin Julien'in benim gözümde mahvolmasına sebep teşkil edeceğini bildiği içindir ki mektubunda, onu ilk kez kendisinin sevmeye başladığı kaydını koyuyor.

Bu yüksek ruhlu kızın, yılışacak kadar kendini unutmaması kabil mi?

Bir akşam bahçede onun kolunu sıkılmışmış, ne iğrenç şey! Sanki başka bin bir türlü şekilde ona sevgisini belirtmemiş gibi!

Kendini mazur göstermeye kalkışan gene kendini itham etmiş olur; Mathilde'e güvenim yok...

O gün, Marki âdetine aykırı olarak, yargılarını bir sonuca vardırabiliyordu. Buna rağmen alışkanlığı, galebe çaldı ve vakit kazanmak için kızına mektup yazmaya karar verdi. Zira konağın içinde mektupla görüşülürdü.

M. de la Mole Mathilde'le başbaşa tartışmaktan ve ona kafa tutmaktan çekiniyor, birdenbire genç kızın isteklerine boyun eğmekten korkuyordu:

MEKTUP

«Yeni çılgınlıklar yapmaktan sakının; işte, M. le Chevalier, Julien Sorel de la Vernaye için bir hüsar süvarisi teğmeni şahadetnamesi. Görüyorsunuz; onun için neler yapmıyorum. Bana karşı gelmeyin, bana soru da sormayın.

«Strasbourg'da bulunan birliğine katılmak üzere yirmi dört saat zarfında hareket etsin. İşte bankacıma hitaben bir tediye emri; bana itaat edilmesi».

Mathilde'in aşkı ve sevinci sınırsız oldu; zaferden yararlanmak istedi ve hemen bir cevap yazdı.

«Kendisi için neler yazmaya tenezzül ettiğinizi bilseydi, M. de la Vernaye şükranla ayaklarınıza kapanırdı. Fakat bu âlicenaplığı arasında, babam beni unutmuş görünüyor; kızını-

zın onuru tehlikededir. En ufak bir sızıntı, bir söz, 20.000 altın-lık bir gelirin bile tamir edemeyeceği ebedî bir leke sürebilir. M. de la Vernaye'a şahadetnameyi ancak önümüzdeki ay içinde Villequier'de bizi evlendireceğinize söz verdiğiniz takdirde gönderebilirim. Geciktirmemizi rica ettiğim bu tarihten az sonra, kızınız âlemin huzuruna ancak Madame de la Vernaye adı altında çıkabilecek. Sevgili babacığım, beni bu Sorel isminden kurtardığınız için bilseniz ne kadar mutluyum, vs.».

Cevap hiç beklenmedik bir şekildeydi:

«İtaat edin, yoksa sözümden cayarım. Tecrübesiz genç kız, titreyin. Daha henüz Julien'inizin nasıl bir insan olduğunu bilmiyorum; siz ise benden daha azını bile bilmiyorsunuz. Şimdilik Strasbourg'a gitsin ve dürüst hareket etmeye baksın. On beş gün kadar emirleri size bildiririm».

Böyle kesin bir cevap onu hayale daldırdı ve en tatlı tahminlere yol açtı; fakat o bunlara gerçekmiş gibi inanıyordu.

Benim Julien'im salonların o daracık üniforması içine girecek kimselerden değildir. Onun asıl büyüklüğünü yapan şeyi, babam takdir edemiyor, küçüklük sanıyor.

Fakat, babamın bu arzusuna itaat etmezsem, ailede kavgaya olması ihtimali var; böyle bir şey herkesin gözünde durumumu sarsar ve Julien'in de bana iyi bir gözle bakmaması sonucunu doğurabilir. İhtişamdan sonra... On yıl fakirlik; hem yalnız kişisel değeri için bir koca seçmek çılgınlığı ancak parlak bir servetle telâfi edilebilir. Şayet babamdan uzakta yaşayacak olsam, yaşlı olduğuna göre, beni unutulabilir... Norbert işini bilir, kibar, hoş bir kadınla evlenir; ihtiyar XIV. Louis Düşes de Bourgogne'a kapılmamış mıydı?

Mathilde itaat etmeye karar verdi. fakat babasının mektubunu Julien'e yollamaktan çekindi. Alıngan tabiatıyla bir çılgınlık yapabilirdi. Akşamleyin, ona, hüsar süvarisi teğmeni olduğunu söylediği vakit, Julien sonsuz bir sevince kapıldı.

Bu sevincin derecesini anlamak için bütün hayatınca güttüğü amacı ve şimdi oğluna karşı duyduğu ihtiras derecesindeki sevgiyi unutmamak gerekir.

Adının değişmesi onu hayrette bırakıyordu. Sonuç olarak hikâyem bitmiştir, diyordu ve bütün onu da bana ait. Mathilde'e bakarak: Şu son derece gururlu kıza kendimi sevdirmesini bildim; babası onsuz, o da bensiz yaşayamaz.

BİR FIRTINA

Allahım, beni alelâde bir insan yapınız!..

MIRABEAU

Zihni başka şeyle meşguldü; onun kendisine gösterdiği ateşli sevgiye tamamıyla karşılık veremiyor, sessiz ve düşünceli duruyordu. Mathilde onu hiç bir zaman bu kadar vakur, bu kadar sevmeye lâyık bulmamıştı.. O ise, müthiş alınganlığının şimdiki durumu bozmasından korkuyordu.

Hemen her sabah, Rahip Pirard'ın konağa geldiğini görüyordu. Onun vasıtasıyla, Julien, babasının niyetlerinin ne olduğunu acaba anlayamaz mıydı? Bizzat marki bir hevese kapılarak ona yazmış olamaz mıydı? Böyle büyük bir mutluluktan sonra, Julien'in sert tavrı nasıl izah edilebilirdi? Onu sorguya çekmeye cesaret edemedi.

Cesaret edemedi, kendisi, Mathilde! Bu andan itibaren, Julien'e karşı olan duygularında bir belirsizli, bir kararsızlık, hatta bir korku belirdi.

Ertesi sabah erkenden, Julien Rahip Pirard'ın manastırına gitti. Yakın bir duraktan kiralanmış ve haylice yıpranmış bir posta arabası avluya giriyordu.

Sert rahip kendisine dönerek, asık bir yüzle:

— Mevsimsiz bir şey, dedi. İşte size M. de la Mole'ün hediye ettiği 20 bin frank, bunları bir yıl içinde, fakat mümkün olduğu kadar maskara ve gülünç olmaksızın harcamanız için verdi. (Genç bir adama verilen bu fazla parada papaz ancak günah işlemeye yarayacak bir vasıta görüyordu).

Marki şunları ilâve ediyor: M. Julien de la Vernaye bu parayı başka izaha gerek kalmaksızın babasından almış olabilir. M. de la Vernaye kendisini büyüten ve Verrières'de doğramacılık yapan M. Sorel'e bir hediye vermeyi belki uygun bulur. Rahip. «İşin bu son kısmını üzerime alabilirim» dedi «nihayet, M. de la Mole'ü şu ikiyüzlü Rahip Frilair'le uyuşmaya razı ettim. Kredisi bizimki için biraz fazla geliyor. Besançon'u

yöneten bu adamın, doğuşunuzun asaletini tanıması anlaşmanın gizli koşulunu sağlayacaktır».

Julien sevincine hâkim olamayarak, Rahibi kucakladı, işin aslını meydana çıkaracağını görüyor gibiydi.

Pirard onu iterek:

— Haydi canım, bu kibarlık gururu da nereden çıktı? dedi. Sorel ve oğullarına gelince, ben kendi hesabıma, onlardan memnun kaldığın sürece her birine verilmek üzere yılda 500 frank teklif edeceğim.

Julien şimdiden soğuk ve kendini beğenmiş bir hal almıştı. Belirsiz ve hiç bir şey vadetmeyen bir şekilde teşekkür etti. Kendi kendine soruyordu: Nasıl, benim, o müthiş Napoléon tarafından dağlara sürülen büyük bir asılzadenin gayri meşru çocuğu olmam mümkün mü?.. Demek babama karşı duyduğum nefret bunu ispat ediyor, diyor ve her geçen dakika onu bu fikrinin doğruluğuna inandırıyor. Öyleyse ben bir canavar değilim!

Bu monoloğdan birkaç gün sonra, ordunun en parlak alaylarından biri olan 15'inci Hüsar Süvari Alayı Strasburg silâh meydanında savaşta idi. M. de Şövalye la Vernaye, kendisine 6000 franga mal olan Alsace'ın en güzel atına binmişti. Hiç bir zaman teğmen olmamasına rağmen üstteğmen alarak kabul edilmişti.

Hiç bir şeye aldırmayan hali, kötü denilebilecek kadar sert bakışları, solgun yüzü ve daimî serinkanlılığı ilk günden kendisine bir ün yapmıştı. Kısa bir zamanda, sırasında kullandığı ince nezaketi, fazla gösteriş yapmadan meydana koyduğu tabanca ve bütün silâhlardaki mahareti kendisi ile uluorta alay etmek isteyenleri uzaklaştırdı. Beş, altı gün tereddütten sonra bütün alayın fikri kendi lehine çevrilmişti. Latifeci yaşlı subaylar; bu genç adamda, gençlik müstesna, her şey var diyorlardı.

Strasburg'dan, Julien, şimdi ihtiyarlığın son haddine gelen eski Verrières sahibi M. Chélan'a yazıyordu:

«Ailemi, beni zengin yapmaya sevkeden olayları eminim ki sevinçle öğrendiniz. İşte size, bana da eskiden fakirken ettiğiniz gibi, şimdiki fakirlerinize yardım etmeniz için 500 frank yolluyorum; bunu sessizce ve adımı söylenmeden dağıtılmasını rica ederim».

Julien gurur değil, hırs düşkünü idi; mamafih dış görünüşe oldukça dikkat ediyordu. Atları, üniformaları, uşaklarının kıyafeti büyük bir İngiliz asılzadesini bile gururlandıracak irtizamda idi. İltimasla iki günden beri henüz üstegmen olmuştu ki, en nihayet otuz yaşında, bütün büyük generaller gibi başkumandan olabilmek için 23 yaşında teğmenden fazla bir şey olmak gerektiğini düşünüyordu. Yalnız zaferi ve oğlunu düşünüyordu.

Bu ihtiras hülyalarının tam ortasında, Mole konağından postacı olarak gönderilen genç bir uşak tarafından gafil avlandı.

Mathilde ona:

«Her şey mahvoldu; mümkün olduğu kadar çabuk buraya koşunuz, her şeyi feda ediniz, hatta gerekirse kaçınız, diyor-du. Gelir gelmez, beni bir araba içerisinde... Sokak... numara-da bahçe kapısının yanında bekleyiniz. Gelip sizinle konuşa-cağım; belki sizi bahçeye alabilirim; her şey düzelmeyecek bir şekilde mahvoldu; bana güveniniz ve bu fena durumda beni metin ve size sadık bulacaksınız. Sizi seviyorum».

Birkaç dakikada, Julien albaydan izin alıp, Strasburg'dan son süratle ayrıldı; fakat kendisini kemiren feci endişe, yoluna Metz'den öteye bu şekilde devam etmesine engel oldu. Bir posta arabasına kendisini attı ve hayret verici bir süratle Mole konağının bahçe kapısı yanında kendisine işaret edilen yere vardı. Bir kapı açıldı ve Mathilde, onurunu filan unutarak onun kollarına atıldı. Neyse ki saat sabahın beşi ve sokak تنها idi.

— Her şey mahvoldu; babam göz yaşlarımdan çekinerek perşembe akşam hareket etti. Nereye? Kimse bilmiyor. İşte mektubu; okuyunuz ve arabaya Julien'le beraber girdi.

«Her şeyi affedebilirdim, fakat zenginsiniz diye sizi baş-tan çıkarmayı asla. İşte, zavallı kız, iğrenç gerçek. Size namu-sum üzerine söz verebilirim ki bu adamla evlenmenize katiyen razı olmayacağım. Uzakta, Fransa sınırları dışında daha iyisi Amerika'da yaşamaya razı olursa 10.000 lira gelir sağlarım ona.

İstediğim cevap olarak gelen mektubu okuyunuz. Cüretkâr bana Madame de Rênal'e yazmamı bizzat tavsiye etmişti. Bu adama dair yazacağınız bir tek satırı bile okumak istemiyorum. Paris'ten de, sizden de nefret ediyorum. Sizi, bundan sonra çıkacak olayı kimseye duyurmamaya davet ediyorum. Samimî

olarak böyle alçak bir adamdan vazgeçmelisiniz, o zaman babanıza kavuşabilirsiniz».

Julien, soğuk bir tavırla:

— Madame de Rênal'in mektubu nerede? dedi.

— İşte. Onu göstermeden önce seni biraz hazırlamak istedim.

MEKTUP

«Mösyö, dinin ve ahlâkın kutsal amacına kendimi borçlu hissettiğim içindir ki, bu zor girişimde bulunuyorum; şaşmaz bir koşul; şu anda, büyük bir rezalete meydan vermemek için, diğer bir insanın aleyhinde hareket etmemi emrediyor. Duyduğum ıstırap, görev duygusu karşısında yenilmelidir. Hak- kında benden bilgi istediğiniz kişinin davranışlarının anlaşıl- maması ve hatta namuslu görünmüş olması çok muhtemeldir. Gerçeğin bir kısmının örtbas edilmesi ve değiştirilmesi münasip görül- müş olabilir; ihtiyat ve din emrediyordu. Fakat öğrenmek istediğiniz bu hareket tarzı, esasında, söyleyebileceğim- den de daha fazla alçakça idi. Fakir ve açık göz olan bu adam, son derece ikiyüzlülüğü sayesinde zayıf ve bedbaht bir kadını baştan çıkarmak sayesinde, kendine bir mevki edinmek ve bir şeyler olmak istiyordu. Güç olan görevinin bir kısmını da, M. Y... in en ufak bir din duygusu olmadığına emin bulunduğumu söylemekliğim teşkil ediyor. Vicdanının sesini dinleyecek olursam, itiraf etmeliyim ki bu zatın bir evde yükselmek için kullandığı vasıtalar- dan biri de fazla nüfuzu olan kadını baştan çıkarmaktır.

Fütursuzluk ve romanlardan kaptığı cümlelerin kisvesi altında, büyük ve tek amacı evin efendisini ve servetini kendine çekmektir. Arkasında felâket ve sonsuz pişmanlıklardan başka bir şey bırakmaz, vs., vs.».

Son derece uzun ve göz yaşlarıyla hemen hemen okunmaz bir hale gelen bu mektubu. Madame de Rênal'in yazdığına kuşku yoktu; hatta bu her seferkinden daha fazla itinalı idi.

Julien mektubu okuduktan sonra:

— M. de la Mole'e sitem edemem, dedi. Haklı ve ihtiyatlı davranıyor. Hangi baba kızını böyle bir adama vermek ister? Elveda!

Julien arabadan atladı ve sokağın ucunda duran posta arabasına koştu. Unutmuş gibi davrandığı Mathilde, onun peşi sıra gitmek için bir iki adım attı, fakat kendisini tanıyan ve dükkânlarının önüne çıkan satıcıların bakışları, sanki aldırış etmiyormuş gibi bir hareketle bahçeye girmeye zorladı.

Julien Verrières'e gitmişti. Çabuk geçen yolculuk esnasında, Mathilde'e mektup yazmaya niyet etmişti ama, bir türlü başaramadı; eli kâğıdın üzerine anlamsız çizgiler karalıyordu.

Bir sabah Verrières'e vardı. Kentin silâhçı dükkânına girdi; adam yeni servetinden dolayı ona tebrik üzerine tebrik yağdırıyordu. Bütün hemşerilerin ağzında bu dolaşıyordu.

Julien Verrières'e gidiyordu. Çabuk geçen yolculuk esnasında, isteği üzerine tüfekçi tabancaları doldurdu.

Üç kez çan çalmaya başlamıştı; Fransa'nın köylerinde bu işaret herkes tarafından bilinir. Üç çan sesi, sabahleyin duyulan çeşitli çanlardan sonra, dinî ayının başladığını bildirir.

Julien Verrières'in yeni kilisesine girdi. Binanın bütün yüksek pencerelerine koyu kırmızı renkte perdeler gerilmişti. Madame de Rênal'in bulunduğu sıranın bir iki adım gerisinde durdu. Genç kadının içten gelerek dua eden bir hali vardı. Kendisini o kadar seven bu kadını karşısında gören Julien'in eli öyle titremeye başladı ki, daha önce aklına koyduğu şeyi yapamadı. Kendi kendine:

— Yapamayacağım, diyordu, hayır, yapamayacağım.

O sırada, dinî ayinde hizmet eden genç bir rahip dua için çingırağı salladı. Madame de Rênal başını eğdi ve bu suretle, bir saniye için yüzü şalının arkasında hemen hemen hiç görünmez oldu. Julien artık onu göremez hale gelmişti. Üzerine bir el ateş etti, kadın yere yuvarlandı.

İŞİN ACIKLI TARAFI

Benim zaaf göstereceğimi hiç umut etmeyin. İntikamımı aldım. Ölümü hak ettim ve işte geldim, hazırım. Benim ruhum için dua edin.

SCHILLER

Julien olduğu yere mihlandı kaldı, artık hiç bir şey göremez hale gelmişti. Biraz kendine gelince, kilisedekilerin hepsinin kaçıştıklarını gördü; papaz da mihraptan inip gitmişti. Julien bağrıışarak kaçan birkaç kadının peşine takılarak oldukça ağır adımlarla yürümeye başladı. Diğerlerinden daha çabuk kaçmak isteyen bir kadın onu şiddetle itti; Julien yere yuvarlandı. Ayakları, halkın kaşıırken devirdiği sandalyelerden birine takılmıştı; ayağa kalkarken ensesine bir elin yapıştığını hissetti; bu el, onu tevkif eden, grand üniformasını giymiş bir jandarma idi. Julien, mekanik bir hareketle elini tabancalarına götürdü; fakat diğer bir jandarma da tam o anda kollarını kısıkvrak yakalayiverdi.

Julien'i cezaevine götürdüler. Bir odaya soktular ve ellerine kelepçe vurduktan sonra yalnız bıraktılar; üzerinden kapyı iki kez kilitlediler; bütün bu işler gayet çabuk oluverdi; Julien etrafında olan bitene aldırış bile etmiyordu.

Kendine gelince, yüksek sesle:

— Artık hapı yuttum, dedi... Evet, on beş güne kadar ya kellemi uçururlar... Yahut da onların bunu yapmasına meydan vermeden, kendimi öldürürüm.

Bundan ilerisini düşünemiyordu; başını sanki demirden bir çemberle sıkıyorlardı. Kendisini tutan mı var diye dönüp baktı. Biraz sonra, derin bir uykuya daldı.

Madame de Rênal'in yarası öldürücü bir yara değildi, ilk kurşun şapkasını delip geçmişti; tam döndüğü sırada ikinci kurşunla vurulmuştu. Bu kurşun, kadının omzuna rastlamış, fakat şaşılacak şey, seyirttikten sonra gotik sütunlardan birine çarparak kocaman bir taş parçasını koparmıştı.

Uzun ve ıstırap verici bir pansumandan sonra, ağır başlı bir adam olan cerrah, Madame de Rênal'e:

— Artık hayatınızın kurtulduğuna, kendi hayatımdan emin olduğum kadar eminim, dediği zaman, kadın fena halde üzüldü.

Çünkü uzun zamandan beri ölümü dört gözle bekliyordu. Son zamanlarda günahlarını çıkartan rahibin tazyikiyle M. de la Mole'e yazmak zorunda kaldığı mektup, bitmek tükenmek bilmeyen bir teessürle bitkin bir hale gelen kadıncağıza son darbeyi indirmişti. Bu teessür, Julien'e olan özleminden ileri geliyordu; fakat, kendisi bu ıstırapta «vicdan azabı» adını vermişti. Dijon'dan yeni gelen ve faziletli, çalışkan bir genç olan bu papaz, yanılmıyordu.

Madame de Rênal:

— Böylece, günden güne sönüp gitmek, kendi elimle kendimi öldürmeden can vermek, bir günah sayılmaz ki, diye düşünüyordu. Ölüme sevindiğim için belki de Allah beni affeder. Fakat, «Julien'in eliyle ölmek mutlulukların en büyüğüdür» sözlerini ilâve etmeye cesareti yoktu.

Cerrah ve sürü halinde koşup gelen ahabları gidince, hizmetçisi Elisa'yı çağırdı. Yüzü kıpkırmızı kesilmiş bir halde ona:

— Şu hapishane gardiyanı çok gaddar bir adamdır, dedi. Kim bilir, belki de benim hoşuma gideceğini sanarak, ona ne kadar fena muamele edecektir... Bu aklıma geldikçe dayanmıyorum. İçinde birkaç altın olan şu küçük paketi gidip, sanki kendinizdenmiş gibi ona veremez misiniz? Ona, Julien'e fena muamele ederse günah işlemiş olacağını söyleyiniz... Ama kendisine para gönderildiğinden sakın kimseye bahsetmesin.

İşte bu sayededir ki; Verrières hapishanesinin baş gardiyanı, Julien'e karşı insaniyetli davrandı; baş gardiyan, hep o M. Appert'le karşılaşınca ödü kopan, hükümetin gayretkeş memurlarından M. Noiraud idi.

Julien'i sorguya çekmek üzere hapishaneye bir yargıç geldi. Yargıcın pek çalımlı, mağrur bir tavrı vardı; Julien onun, yeğenlerinden biri için bir tütün bayiliği istediğini biliyordu. Bu aşağılık adamla karşı karşıya gelmek Julien'in cesaretini kırdı, onu yeise gark etti. Yargıca:

— Ben bu cinayeti önceden tasarlayarak işledim, dedi, tabancaları falan silâhçıdan aldım ve doldurttum. Ceza kanununun 1342'nci maddesi açıktır¹, ben ölüme müstahakım, ölümümü bekliyorum.

Julien'in bu kadar açık konuşmasına bir türlü aklı ermeyen dar kafalı yargıç bir düziye sorular soruyor, suçluyu «kendi ağzıyla» yakalamaya çalışıyordu.

Julien, gülümseyerek:

— Görmüyor musunuz canım, dedi, kendimi arzu edebileceğiniz kadar suçlu gösteriyorum, daha ne istiyorsunuz? Üzülmeyiniz mösyö, bu avı yakalamak zevkinden her halde mahrum olmayacaksınız. Beni mahkûm etmek zevkini tadacaksınız. Lütfen şimdi artık beni huzurunuzda daha fazla bulunmak şerefinden af buyurunuz.

Sonra:

— Şimdi yapılacak can sıkıcı bir işim kaldı, diye düşündü. Mademoiselle de la Mole'e bir mektup yazmam gerekiyor.

Eline kalemi aldı ve şu satırları karaladı:

«İntikamımı aldım, ama ne yazık ki adım gazetelerde çıkacak ve ben bu dünyadan adı sanı belli olmayan bir insan olarak çekip gidemeyeceğim. Bundan dolayı affımı dilerim². İki aya kadar ölmüş olacağım. Aldığım intikam da, sizden ayrı yaşamamanın verdiği ıstırap kadar feci oldu. Şu andan itibaren adınızı yazmaktan ve ağzıma bir daha almaktan kendi kendimi menediyorum. Benden hiç kimseye, hatta oğluma bile bahsetmeyiniz. Öldükten sonra benim onurumu kurtarmak için tek çare, susmanız, benim adıma ağzınıza almamanızdır. Varsın insanların çoğu beni alelâde bir katil zannetsin... Bu sonsuz ayrılık anında bırakın da size gerçeği söyleyeyim. Beni unutacaksınız. Hiç kimseye anlatmamanızı tavsiye ettiğim bu büyük felâket, sizin karakterinizde gördüğüm hayalperestliği ve maceraseverliği uzun yıllar için bitirip tüketecektir. Siz, Ortaçağın yiğitleri, pervasız şövalyeleriyle yaşamak üzere yaratılmış bir genç kızdınız; işte şimdi sırası geldi; onlar kadar metin olduğunuzu gösterin bakalım. Her şeyi gizli tutun, kendinizi tehlikeye koyacak şekilde hareket etmeyin. Sahte bir isim altında, hiç kimsenin bilmediği bir yerde çocuğumuzu dünya-

1. Yazar, bu cümleyi sonradan her nedense çıkarmıştır. (*Çevirenin notu*)

ya getirirsiniz ve bunu hiç kimseye söylemezsiniz. Eğer mutlaka bir dostun yardımına ihtiyacınız olursa, size Rahip Pirard'ın bana karşı gösterdiği candan dostluğu miras olarak bırakıyorum.

«Başka hiç kimseye, hele Luz gibi, Caylus gibi, sizin sınıfınızdan olan kimselere bir şey söylemeyiniz.

«Ben öldükten bir yıl sonra, M. de Croisenois ile evleniniz; bunu sizden rica ediyorum, kocanız olmak sıfatıyla de emrediyorum. Siz bana mektup yazmayın, çünkü cevap veremeyeceğim. Her ne kadar, sandığıma göre, Logo kadar fena bir insan değilsem de, onun gibi ben de: «From this time forth I never will speak Ward».

«Ne konuştuğumu, ne de yazdığımı görecekler; size son sevgilerim gibi, son sözlerim de bu satırlardan ibaret kalacak. — J. S.».

Bu mektubu gönderdikten sonradır ki, Julien, Madame de Rênal'e ateş ettiği andan beri ilk kez olarak biraz kendine geldi ve kendini çok bedbaht hissetmeye başladı. İhtirasla kurduğu umutların her biri, sıra ile kalbinden birer birer şu acı sözle sökülüp atıldı: Öleceğim. Ölüm, sadece ölüm olarak, ona göre «müthiş» bir şey değildi. Çünkü onun ömrü zaten felâket hazırlayan uzun bir aşamadan başka bir şey olmamıştı; Julien, her halde felâketlerin en büyüğü olan sonuncusunu da düşünmemiş değildi.

İçinden:

— Ne olacak sanki, diyordu, altmış gün sonra kılıç kullanmakta gayet usta biriyle düello edecek olsaydım, yüreksizlik ederek hep o mukadder günü mü düşünecektim? Hep heyecan mı çekecektim?

Bir saatten fazla vaktini kendisinin bu bakımdan nasıl bir adam olduğunu anlamaya çalışmakla geçirdi.

Kendi ruhunu iyice tahlil ettikten ve hapishanenin sütunlarından birini nasıl görüyorsa, gerçek de gözlerine öylece gün gibi açık olarak göründükten sonra, aklına vicdan azabı geldi ve:

— Niçin vicdan azabı çekecekmişim? dedi. Feci bir hakarete uğradım; ben de onu öldürdüm, kendim de ölümü hak ettim, işte bu kadar. İnsaniyetle aramızda bir hesap vardı, onu gördükten sonra ölüyorum, kimseye bir borç bırakmıyorum;

ölümümde utanılacak bir şey varsa, o da bu tarzda oluşudur. Evet, bu şekilde ölüşüm. Verrières burjuvalarının beni ayıplamaları için bol bol yeter, fakat fikir bakımından bundan daha önemsiz bir şey olabilir mi? Onların gözünde itibar kazanabilmem için bir tek çare kalıyor: Kafamı cellâda teslim etmeye giderken seyreden halka altın paralar saçmak. Bu suretle, «altın» düşüncesiyle birlikte beni de yadederler, hatıralarında parlak bir iz bırakmış olurum¹.

Bir dakika geçince gayet makul bulduğu bu yargıdan sonra, içi.den:

— Artık yeryüzünde yapılacak bir işim kalmadı, dedi ve derin bir uykuya daldı.

Akşam, dokuza doğru, yemeğini getiren gardiyan onu uyandırdı. Julien:

— Verrières'de bu işe ne diyorlar? diye sordu.

Gardiyan:

— Monsieur Julien, diye cevap verdi, bana bu görevi verdikleri gün, kralın sarayında, haçın önünde diz çökerek ettiğim yemin susmamı, bir şey söylemememi emrediyor.

Gardiyan susuyordu, ama bir türlü gitmiyordu. Onun bu bayağı ikiyüzlülüğünü seyretmek Julien'i eğlendirdi:

— Bana vicdanını satması için beklediği beş frangı vermek için onu hele biraz üzeyim de sonra, diye düşündü.

Gardiyan yemeğin sona ermek üzere olduğunu, fakat bir türlü kendisine para teklifinde bulunulmadığını görünce, yapma bir tavırla:

— Mösyö Julien, dedi, size karşı olan dostluğum, beni söylemeye zorluyor, ne yapayım; ne derlerse desinler, bunun adalete karşı olduğunu söylesinler isterlerse, yine anlatacağım, çünkü bu sizin savunmanız için işinize yarar da ondan... Monsieur Julien, siz iyi yürekli bir gençsiniz, size Madame de Rênal'in daha iyice olduğunu söyleyecek olursam, her halde memnun olursunuz.

Julien, kendinden geçmiş bir halde, masadan kalkarak:

— Ne, ölmedi mi? diye bağırdı.

Gardiyan, avanak avanak:

1. Burada Julien, Varrières'lilerin, yani hemşehrilerinin paraya ne denli çok taptıklarını ima ediyor. (Çevirenin notu)

— Nasıl? Siz bunu bilmiyor muydunuz? dedi.

Bu sözleri söylerken takındığı ahmakça tavrına, biraz sonra, yüzünde para hırsını belli eden bir tebessüm ilâve oldu.

— Monsieur Julien, kanunen bir şey söylememesi gereken cerraha birkaç para verirse fena olmaz, diye devam etti. Ben, sırf iyilik olsun diye, tâ onun evine kadar gittim, o da bana her şeyi anlattı...

Sabırsızlanarak gardiyanın üzerine yürüyen Julien:

— Sen şimdi onu bırak, demek aldığı yaradan ölmemiş ha, öyle mi? Bana doğru söyle, yoksa bunu hayatınla ödersin, bak, karışmam! diye bağırdı.

Altı ayak uzunluğunda, çam yarması gibi bir adam olan gardiyanın ödü koptu, kapıya doğru geriledi. Gerçeği öğrenmek için fena bir yol tuttuğunu gören Julien yerine oturdu ve M. Noiraud'ya bir altın lira fırlattı.

Bu herifin sözlerini düşünüp de Julien, Madame de Rênal'in aldığı yaradan ölmediğine kanaat getirdikçe gözlerinin yaşla dolduğunu hissediyordu. Gardiyana:

— Defol! diye bağırdı.

Gardiyan çıkıp gitti. Arkasından zindanın kapısı kapanır kapanmaz, Julien:

—Yarabbim! Ölmemiş, diye bağırarak yere diz çöktü, gözlerinden sıcak yaşlar akıyordu.

Ruhunun bu en heyecanlı anında artık Allaha da inanıyor, ona sığınıyordu. «Varsın papazlar ikiyüzlü olsunlar, ne çıkar diyordu. Bu yüzden Allah gerçekliğinden ve yüceliğinden bir şey kaybetmez ya!»

Julien, ancak o zaman, işlediği suç için vicdan azabı duymaya başladı. Onu umutsuzluktan kurtaran bir tesadüf, ancak bu anda, Paris'ten Verrières'e gitmek üzere yola çıktığı dakikadan beri bütün benliğini kaplayan sinir buhranına ve yarı delilik haline bir son verdi.

Göz yaşları tükenmez bir kaynaktan fışkırıyordu sanki; ölüm cezasına çarpılacağından kuşkusu yoktu.

İçinden:

— Demek o yaşayacak, diyordu... Beni affetmek ve sevmek için yaşayacak...

Ertesi sabah oldukça geç bir saatte gardiyan kendisini uyandırdığı zaman:

— Monsieur Julien, dedi, doğrusu yaman bir yüreğiniz varmış! İki kez geldim, fakat sizi uyandırmaya kıyamadım. Şu iki şişe şarabı size, kazanın papazı M. Maslon göndermiş, alın.

Julien:

— Ne, o mel'un herif, hâlâ burda mı? dedi.

Gardiyan, sesini alçaltarak:

— Evet, mösyö, diye cevap verdi. Ama bu kadar yüksek sesle konuşmayınız, sonra başınıza iş açarsınız.

Julien, kakhaha ile gülerek:

— Azizim, dedi, ölmüş eşek kurttan korkar mı? Bana ancak siz, insanlığı ve iyi yürekliliği elden bırakacak olursanız fenalık etmiş olursunuz, o kadar...

Bu sözleri söyledikten sonra Julien sustu ve yine azametli bir tavır takınarak:

— Ama mükâfatınızı göreceksiniz, hem de umduğunuzdan fazla, diye ilâve etti.

Julien, bu sözlerini derhal çıkarıp para vermek suretiyle doğruladı.

M. Noiraud, Madame de Rênal hakkında bildiklerini bütün ayrıntılarıyla tekrar anlatmaya koyuldu, fakat Mademoiselle Elisa'nın cezaevine kadar geldiğini söylemedi.

Bu herif, aşağının ve şahsiyetsizin biriydi. Julien'in aklına bir şey geldi. İçinden:

— Bu dev gibi herif olsa olsa üç dört yüz lira para alır, dedi, zira hapishanesi hiç de işlek bir yer değil, benimle beraber İsviçre'ye kaçarsa ona on bin frank verebilirim... Asıl işin zor olan tarafı onu samimî olduğuma inandırmaktır.

Fakat bu kadar alçak bir insanla uzun boylu konuşmayı düşünmek bile Julien'i iğrendirdi, başka şeyler düşünmeye başladı.

O akşam bu işe artık olanak da kalmadı zaten. Çünkü Julien'i bir posta arabasına koyup götürdüler. Yol arkadaşlarından, yani jandarmalardan çok memnun kaldı. Ertesi gün, Besançon hapishanesine geldiğinde, onu lütfedip, gotik bir kale burcunun üst katına yerleştirdiler. Julien, kalenin mimarisine bakıp XIV. yüzyıla ait bir yapı olduğuna hükmetti; bu mimarinin inceliğine, hayran oldu. Kuytu avlunun tâ dibinde. iki

duvar arasındaki dar bir aralıktan, muhteşem bir manzaranın bir parçası gözükiyordu.

Ertesi gün Julien'i sorguya çektiler ve sonra günlerce rahat bıraktılar. Ruhu sakindi. Yaptığı işi gayet basit buluyordu: «Birini öldürmek istedim, şu halde ben de öldürülmeliyim» diyordu.

Mamafih, zihni uzun boylu bir düşünceye saplanıp kalmadı. Yargılanmak, duruşmanın halk önünde yapılması, kendini savunmak, bütün bunlar can sıkıcı birer olay, ancak zamanı geldiğinde düşünülecek birtakım merasimden ibaretti. Öleceği anı da şimdiden düşündüğü yoktu: «Hüküm verildikten sonra düşünürüm» diyordu. Bu durumda bile hayat onun için hiç de can sıkıcı değildi; her şeyi başka türlü görüyordu. Hiç bir ihtirası yoktu artık. Mademoiselle de la Mole'ü de pek az düşünüyordu. Vicdan azabı zihnini çok işgal ediyor ve bilhassa uzun gecelerin sessizliğinde, bu yüksek kulede, kartal seslerinden başka bir şey duyulmayan zamanlarda, Madame de Rênal'i ölecek şekilde yaralamadığı için Allaha şükrediyordu. İçinden:

— Hayret edilecek şey, diyordu, M. de la Mole'e yazdığı mektupla benim ilerdeki mutluluğumu kökünden mahvettiğini sanmışım; oysa, o mektubun yazıldığı daha on beş gün olmadığı halde, o günlerde zihnimi işgal eden şeyleri artık düşünmüyorum bile... Vergy gibi dağlık bir memlekette rahat rahat yaşamak için yılda iki üç bin lira geliri olmak... O zamanlar mutluyum... Ama, kaç para eder, mutlu olduğumun farkında değilmişim!

Bazı anlar oluyor, Julien oturduğu sandalyeden sıçrayarak kalkıyor:

— Şayet Madame de Rênal'i öldürmüş olsaydım, kendimi de öldürürdüm, diyordu... Onu öldürmediğime emin olsaydım, kendi kendimden iğrenirdim.

«Kendimi öldürmek! İşte en önemli sorun burda. O kadar kırtasiyeci, zavallı suçluya o kadar çok çullanan, bir nişanla taltif edilebilmek için en dürüst yurttaşı bile darağacına göndermekten çekinmeyen şu yargıçlar yok mu?.. Kendimi öldürebilseydim, onların elinden, vilâyet gazetesinin güzel üslup diye nitelendirdiği o küfürlerinden kurtulmuş olurdu...»

Birkaç gün sonra, içinden:

— Şöyle böyle daha beş altı haftalık ömrüm kaldı... Ken-

dimi öldürmek mi? Neden öldürecekmişim? Napoléon da mahvolduktan sonra kendini öldürmedi, yaşadı, ecel gelinceye kadar yaşadı.. Hem, şu anda yaşamaktan da zevk duyuyorum; burda rahatım yerinde, dedi.

Bu sözleri söyledikten sonra da gülerek:

— Canım da hiç sıkılmıyor, diye ilâve etti ve okumak üzere Paris'ten getirtmek istediği kitapların listesini yapmaya koyuldu¹.

1. Julien Sorel'in bu durumu, Fabrice'in "*Parma Manastırı*" romanındaki durumunu ne kadar hatırlatır!.. (XVIII. bölüm). (*Çevirenin notu*).

KALENİN BURCU

Bir dostun mezarı.

STERNE

Koridorda büyük bir gürültü işitildi; o saatte yattığı zindana kimse gelemezdi; kartal bağırarak uçup gitti; «fırtına» yatıştı. Çok saydığı Papaz Chélan elinde bastonu, titreye titreye içeriye girerek Julien'in kolları arasına atıldı ve:

— Ah! Yarabbim! Nasıl oldu da sen bu işi yaptın, evlâdım!.. Yok, yok, evlâdım değil, canavar, diye bağırdı.

Zavallı ihtiyar başka bir söz ilâve edecek halde değildi. Julien onun yere düşmesinden korktu ve bir sandalyeye oturtmak zorunda kaldı. Bir zamanlar o kadar gayretli olan bu adam da halkın sillesini yemiş, iki büklüm olmuştu.

Eski Rahip Chélan'ın gölgesi kalmıştı.

İhtiyar biraz nefes aldıktan sonra:

— Strasbourg'dan yazdığınız mektubu, Verrières fakirlerine dağıtılmak üzere gönderdiğiniz beş yüz frangı daha ancak evvelki gün aldım; dağda bulunduğum sırada getirdiler, artık orada, yeğenimin yanında, dünyadan elimi ayağımı çekmiş bir durumda oturuyordum. Bu felâketi ise, dün haber aldım... Aman Yarabbi! Olur şey değil!

İhtiyar artık ağlamıyordu; sanki kafası durmuştu; mekanik bir hareketle:

— Bu beş yüz franga ihtiyacınız olur diye geri getirdim. dedi.

Kalbi sızlayan Julien:

— Benim paraya falan ihtiyacım yok, size ihtiyacım var. aziz rahip, diye bağırdı, param fazlasıyla var.

Ama, artık onun ağzından doğru dürüst bir cevap alamadı. Rahip Chélan, ikide birde ağlıyor, yaşlar yanaklarından aşağı sessizce süzülüyor, sonra Julien'e bakıyor ve ellerini öptüğünü görünce, âdeta serseme dönüyordu. Vaktiyle o kadar canlı olan. en asil duyguları o kadar kuvvetle belirten bu yüz. artık iyi-

den iyiye durgun bir hal almıştı. Biraz sonra, köylü kılıklı bir adam gelip ihtiyarı aldı. Julien'e:

— Onu yormak ve fazla konuşturmak doğru değil, dedi¹.

Julien, bu adamın, M. Chélan'ın yeğeni olduğunu anladı. İhtiyarı böyle beklenmedik bir zamanda görmek onu çok acı bir ıstıraba sürüklemişti; o kadar ki, artık ağlayacak halde bile değildi, göz yaşlarını bağrına akıtıyor, her şeyi teselli bulmaz bir şekilde hazin görüyordu; sanki göğsünde kalbi buz kesilmişti.

Madame de Rênal'i öldürmek üzere ateş ettiği andan beri bundan daha ıstırap verici bir anı olmamıştı. Ölümü, hem de bütün dehşetiyle, bütün çirkinliğiyle biraz önce görmüştü. Fırınanın önünde bir bulut nasıl dağılırsa, işte onun hayatta yükselmek için kurduğu asil ruh ve büyüklük hayalleri de böylece dağılıvermişti.

Bu feci durum saatlerce sürdü. İnsanın manevî, varlığı bir kez zehirlendi mi, artık maddî birtakım ilâçlara baş vurmamak, şampanyadan medet ummaktan başka bir şey kalmaz. Julien, bu gibi çarelere baş vurmaya kendisi için bir alçaklık sayardı. Kalenin burcundaki daracık zindanında bir aşağı bir yukarı dolaşmakla geçirdiği bu müthiş günün akşamında: «Ben de amma deliyim ha!» diye bağırdı. «Ben de herhangi bir kimse gibi ölecek olsaydım, o zaman, bu ihtiyarı görmekle bu kadar derin bir teessüre kapılmam doğru olurdu, fakat hayatımın böyle ilkbaharında, anî bir ölümle can vermek, hiç olmazsa beni onun gibi bir ayağı çukurda bir ihtiyar olmaktan kurtaracak».

Bu düşünceler para etmedi; her şeye rağmen, Julien, korkak bir insan gibi, teessüre kapılmaktan ve bu ziyaret yüzünden kendini fena halde bedbaht hissetmekten bir türlü kurtulamadı.

Artık onda haşinlik, asil ruh ve o Romalılara mahsus yititlikten eser kalmamıştı, ölümü şimdi daha erişilmez bir şey olarak görüyor, eskisi gibi kolay sanmıyordu. İçinden:

— İşte, bu benim termometrem olacak, dedi. Bu akşam ben, kelleme giyotine teslim ederken göstermem gereken cesaretin on derece aşağısındayım. Oysa daha bu sabah kendimde

1. "Fazla konuşturmak" bu kelimeleri yazar sonradan çıkarmıştır. (Çevirenin notu)

bu cesareti buluyordum. Hem şu anda bundan ne çıkar! Yeter ki bu cesareti asıl gerektiği anda tekrar bulayım. Bu termometre fikri hoşuna gitti ve nihayet bu sayede avunabildi.

Ertesi gün, uyandığı zaman, bir gün önceki halini düşünerek yerin dibine geçti.

— Mutluluğum, huzur ve sükûnum tehlikede, dedi.

Sonra, savcıya bir mektup yazarak yanına kimseyi bırakmamalarını rica edecek oldu. Fakat:

— 'Ya Fouqué, diye düşündü. Besançon'a gelmeye kalkar da beni göremezse ne kadar üzüldür!

Fouqué'yi hatırlamadığı belki iki ay olmuştu. İçinden:

— Strasbourg'da iken elbisemin yakasından başka bir şey düşündüğüm yoktu, âdeta budalaya dönmüştüm.

Fouqué'nin hayali zihninde canlandı durdu ve kalbini daha çok rikkate getirdi. Hücresinde sinirli sinirli dolaşıyor, kendi kendine:

— İşte, ölmek için gereken cesaretin yirmi derece aşağısına düşmüş bulunuyorum, diyordu... Eğer bu zaaf gittikçe artacaksa, bari kendimi şimdiden öldüreyim de olsun bitsin. Enayice ölecek olursam, rahip makulesinden Maslon gibi papazlar ve Valenod cinsinden herifler kim bilir ne kadar sevinirler!

Fouqué geldi; bu sade ve temiz yürekli adamcağız ne kadar şaşkına dönmüştü. Tek düşüncesi, o da düşünebildiği zamanlar, varını yoğunlu satarak, gardıyanı elde etmek ve Julien'i kaçırmaktı. Ona, M. de Lavalette'in nasıl kaçtığını uzun uzun anlattı. Julien:

— Bu sözlerinle beni müteesir ediyorsun, dedi; M. de Lavalette'in masum, benimse suçlu olduğumu unutuyorsun galiba? Farkında olmadan beni ikimiz arasındaki farkı düşünmek zorunda bırakıyorsun.

Sonra, birdenbire karşısındakinin ne dereceye kadar samimî olduğunu araştırmak ve kuşkulanan huyu yine depreşti:

— Sahi mi, dedi, demek bütün varını yoğunlu benim için satmaya hazır mısınız?

Fouqué, zihnini kurcalayan düşünceye dostunun aklının da yattığını sanıp söylenerek, ona, mallarından her birini kaç paraya satabileceğini, tahmininde olsa olsa yüz frank yanıldığını uzun uzun anlattı.

Julien:

— Bir taşralı¹ mal sahibinin böyle bir fedakârlığa kalkışması ne asil bir hareket, diye düşündü. Dışinden tırnağından artırdı; onun ne kadar cimri olduğunu gördükçe ben kızardım; şimdi ise, bunların hepsini beni kurtarmak için feda ediyor! La Mole konağında gördüğüm ve «René»yi² okuyup duran o yakışıklı gençlerden hiç birinde bu gibi gülünç meziyetler her halde yoktur, fakat, daha paranın değerini bilmeyecek kadar toy olan beni bir yana bırakalım, o züppe Parislilerden hangisi böyle bir fedakârlığı göze alır? Göze alacak olsalar bile, bunlar muhakkak ki, parayı kendileri kazanmayıp da mirasa konmuş olanlardır.

Artık Julien, Fouqué'nin yaptığı bütün Fransızca yanlışlarına, bayağı hareketlerine aldırış etmiyordu; dostunun boynuna sarıldı. Hiç bir zaman taşra, Paris'e karşı bu kadar büyük bir zafer kazanmamıştır. Dostunun gözlerinde parlayan heyecanı görünce, Fouqué artık onun kaçmaya razı olduğuna hükmetti.

Böyle «ulvî» bir harekete tanık olmak, Julien'e, Rahip Chélan'ı görünce kaybettiği ruh gücünü tekrar buldurdu. Julien henüz pek gençti, ama, bana kalırsa, güzel bir fidandı. İnsanların çoğu gibi, yaşlandıkça sinirleneceği, iyi kalplilikten ayrılıp işi kurnazlığa vuracağı yerde, aksine, gittikçe iyi kalpli oluyor, insanlığı artıyordu; her halde o delice güvensizliği, karışındakine durup dururken kuşkulama tabiatı da zamanla geçecek, bundan kurtulacaktı... Fakat boş yere tahminlerde bulunmak neye yarar?..

İşi kısa kesmek için, her sorulan suale: «Önceden tasarlayarak öldürdüm», yahut, hiç olmazsa «öldürmek istedim» diyerek her gün aynı şekilde cevap vermesine rağmen, Julien'i sık sık sorguya çekiyorlardı. Fakat yargıç her şeyden önce kırtasiyecinin biriydi. Bunun için, Julien'in suçunu itiraf etmesi para etmiyor, o yine belirli soruları bir düziye sorup duruyordu; yargıç bu işi kendisi için bir onur meselesi yapmıştı. Kendisini pis bir zindana atmak istediklerinden ve ancak Fouqué'nin uğraşması sayesinde bundan kurtulup, yerden yüz

1. Yazar, «taşra» kelimesini sonradan «köylü» kelimesiyle değiştirmiştir.

2. Chateaubriand'ın romantiklere örnek bir tip yaratan duygusal romanı.

seksen basamak yükseklikte bu güzel odada kalabildiğinden Julien'in haberi bile yoktu.

Kışlık odunlarını Fouqué'ye ısmarlayan kimseler arasında Rahip Frilair de vardı. Temiz yürekli oduncu ne yapıp yapıp tâ piskopos yardımcısının huzuruna kadar bu iş için çıkmıştı. M. de Frilair, Julien'in meziyetlerini, papaz okuluna vaktiyle yaptığı hizmetleri takdir ettiğini, yargıçlarla 'bu hususta görüşeceğini söyleyince Fouqué'nin ne kadar çok sevindiğini tasavvur edersiniz. Dostunu kurtarabileceğini umut etmeye başladı ve kapıdan çıkarken, yerlere kadar eğilip, piskopos yardımcısı hazretlerinden, pazar günü kiliseye gelecek fakirlere, suçlunun kurtulmasına dua etmeleri için on altın dağıtılmasını rica etti.

Fouqué çok yanıliyordu. M. de Frilair, Valenod cinsinden bir adam değildi. Bu teklifi kabul etmedi ve hatta köylüye parasını saklamasının daha doğru olacağını anlatmaya çalıştı. İhtiyatsızlık yapmadan daha çok konuşmasının olanaksız olduğunu görünce, ona bu parayı yoksulluk içinde kıvranan mahpuslara dağıttırmasını tavsiye etti.

M. de Frilair:

— Şu Julien ne garip bir yaratık, diye düşünüyordu; yaptığı işe bir türlü aklım ermiyor, oysa benim aklımın ermediği şey de yoktur ve olmamalıdır da... Bakalım, kim bilir, belki de onu din uğrunda kurban gitmiş biri diye kabul ettiririz... Her ne olursa olsun, bu işin «iç yüzünü» öğreneceğim ve belki de şu bizi adam yerine koymayan, hatta benden nefret eden Madame de Rênal'e bu vesile ile haddini bildireceğim. Kim bilir belki de, şu küçük papaz adayına zaafı olan M. de la Mole'le de bu sayede barışmak, hem de itibarına zerre kadar zarar gelmeden barışmak için bir fırsat bulurum.

Aralarında birkaç hafta önce bir uzlaşma imzalanmış ve Rahip Pirard, Besançon'dan ayrılırken, Julien'in doğuşunda bir takım sırlar olduğunu söylemeyi de ihmal etmemişti; oysa tam o gün, zavallı Julien, Verrières kilisesinde Madame de Rênal'i öldürmek üzere ateş ediyordu.

Julien için artık ölünceye kadar bir tek fena olay olabildi; o da babasının gelip kendisini görmesiydi. Bundan sonra yanına kimseyi bırakmamalarını savcıdan istemek üzere bir dilekçe yazmasının doğru olup olmayacağını Fouqué'ye danıştı. Böyle bir anda, bir insanın kendi babasını görmekten çe-

kinmesi, temiz yürekli ve büyüklerine saygıda kusur etmeyen oduncunun fenasına gitti.

Dostuna karşı birçok kimselerin neden müthiş bir kin beslediklerini sezer gibi oldu. Fakat o anda hissettiği bu şeyi, «düşenin dostu olmaz» diyeceğinden korkarak, Julien'e belli etmedi. Yalnız, soğuk bir tavırla:

— Her halde, böyle bir emir verilse de, babana seni görmesi için müsaade ederler, dedi.

NÜFUZLU BİR ADAM

*Yürüyüşü, davranışı ne kadar anlam-
lı! Boyu bosu ne kadar da ince, zarif!
Kimdir bu kadın acaba?..*

SCHILLER

Ertesi gün, kulenin kapıları, sabahleyin erkenden açıldı. Julien sıçrayarak uyandı. İçinden:

— Hay Allah kahretsin, dedi, korktuğum başıma geldi, babam nihayet geldi işte. Keyfim kaçtı doğrusu!

Tam bu esnada, köylü kıyafetine girmiş bir kadın, Julien' in kolları arasına atıldı, Julien onu güçlkle tanıyabildi. Bu gelen kadın Mademoiselle de la Mole'dü.

— Seni zalim, seni, dedi, nerde olduğunu ancak mektubundan öğrendim. Senin bu cinayet dediğin, fakat gerçekten şu göğsün içinde çarpan kalbin büyüklüğünü gösteren, aslında bir öç almaktan ibaret olan hareketini, ancak Verrières'de öğrendim...

Julien, Mademoiselle de la Mole'e karşı bir soğukluk, henüz kendi kendisine de itiraf etmediği bir soğukluk duyduğu halde, onu yine çok güzel buluyordu. Onun hareketlerinde ve konuşmasında nasıl olur da asil, her türlü çıkardan uzak, kısaca aşığılık bir ruhun yapabileceği her şeyin kat kat üstünde bir duygu olduğunu sezmezdi? Julien yine sanki bir kraliçeyi sevdiğini sandı; biraz sonra da hem düşündüğünde, hem de konuşmasında eşine az rastlanır bir asillikle:

— Başıma neler geleceğini açıkça görüyordum zaten, dedi. Ben öldükten sonra, sizin dul bir kadın olarak M. de Croisenois ile evlendiğinizi tahayyül ediyorum. Hayalimde o güzel dul kadının asil, fakat biraz hayalsever ruhu, kendisinin büyük saydığı, garip, kanlı bir maceradan sonra, herkes gibi tevekkülle hayata boyun eğecek ve genç markinin gerçek meziyetlerini takdir edecektir. Siz, herkesin mutluluk dediğini, ikbal, servet ve itibar denilen şeyleri kendiniz için bir mutluluk saymaya katlanıyorsunuz. Fakat sevgili Mathilde, Besançon'a geldiğiniz

duyulacak olursa, M. de la Mole'ün yüreğine iner; işte o zaman ben de bu suçu katiyen affedemem. Benim yüzümden adamcağızın o kadar çok üzüldüğü yeter! Hem sonra sizin mahut Akademi üyesi ona: «Koynunuzda yılan beslemişsiniz meğerse!» demez de ne der?

Mademoiselle de la Mole yarı kızgın bir tavırla:

— Doğrusu, dedi, bu kadar soğukkanlıca muhakeme edeceğinizi, gelecek hakkında bu kadar çok endişe duyacağınızı hiç aklıma getirmemiştim. Aşağı yukarı sizin kadar tedbirli bir insan olan hizmetçi kız kendi adına bir yol tezkeresi çıkartmış, yani anlayacağınız, ben posta arabasında Madame Michelet adıyla seyahat ettim, korkulacak bir şey yok.

— Peki Madame Michelet nasıl oldu da benim yanıma bu kadar kolay girdi?

— Aman Yarabbi! Sen hep daha ilk görüşte hayran olduğum o üstün, o zeki adamsın vesselâm! İlkönce, zabıt kâtibinin eline yüz frank sıkıştırdım; çünkü benim buraya girmemin olanaksız olduğunu söylüyordu. Fakat parayı aldıktan sonra, bu namuslu adam beni bir hayli bekletti, mırın kırın etti, benden adamakıllı para koparmak istediğini sandım...

Bu sözleri söyledikten sonra Mathilde sustu. Julien:

— E! Sonra? dedi.

— Kızma, benim küçük Julien'im, dedi, ne yapayım, kâtime asıl adımı söylemek zorunda kaldım; beni güzel Julien'e tutkun Parisli bir işçi kız sanmış... Bunlar onun ağzından çıkan sözler. Ona senin karın olduğuma yemin ettim, bana seni her gün gelip görebilmem için izin de verecekler.

Julien, çinden:

— İşte buna çılgınlık derler, dedi, bir türlü önleyemedim. Ne yapalım, M. de la Mole o kadar büyük bir asilzade ki, bu güzel dul kadını alacak genç albayı, halk her halde hoş görür, meseleyi örtbas ediverirler, zaten yakında ben ölünce her şey unutulur.

Bundan sonra Julien kendini Mathilde'in aşkına sonsuz bir zevkle bıraktı; bu bir delilik, bir ruh asilliği, velhasıl dünyanın en garip şeyi oldu. Genç kadın ona, birlikte kendi kendilerini öldürmelerini gayet ciddî olarak teklif etti.

Bu ilk heyecan, coşkunluk onları geçip de Julien'i doya doya gördükten sonra sevgilisini şöyle bir gözden geçirdi ve

onu tasavvur ettiğinden de çok daha üstün buldu. Sanki Boniface de la Mole tekrar dirilmiş, hem de daha kahraman bir adam olarak karşısına çıkmıştı.

Mathilde memleketin en ileri gelen avukatlarına danıştı, onlara düpedüz avuç dolusu para vadetmekle gerçi hakaret etmiş oldu ama, buna rağmen paranın cazibesine dayanamayarak kabul ettiler.

Çabucak şu düşünceye vardı. Kuşku götürür, önemli bir iş oldu mu, Besançon'da her şey Rahip Frilair'in elindedir.

Hâlâ tanınmış Madame Michelet'nin adı altında dolaştığı için, o kudret sahibi papazın huzuruna çıkmak hususunda önceleri aşılmaz engellerle karşılaştı. Fakat, çok geçmeden, Paris'ten kalkıp tâ Besançon'a kadar genç rahip Julien Sorel'i teselli etmeye gelen bu aşktan çılgına dönmüş terzi kızının güzelliği dillere destan oldu.

Mathilde, Besançon sokaklarında dolaşıp duruyor, kendisini tanımayacaklarını sanıyordu. Her ne olursa olsun, halk üzerinde büyük bir etki bırakmanın, halkı rikkate getirmenin faydası olacağına inanmıyor da değildi. Hatta çılgınca düşüncelere kapılıyor, halkı ayaklandırarak, elini kolunu sallayarak ölüme doğru giden Julien'i bu suretle kurtarmayı bile tasarlıyordu. Mademoiselle de la Mole, sade ve ıstırap çekmekte olan bir kadına yakışan şekilde giyinmiş olduğunu sanıyordu, ama gerçekte kıyafeti herkesin gözüne çarpacak gibiydi.

Aradan bir hafta geçtikten sonra, nihayet M. de Frilair'in huzuruna çıkabilmek için izin alabildiği zaman, artık Besançon kentinde herkes onunla meşgul oluyor, ondan bahsediyordu.

Ne kadar cesur olursa olsun, sinsice hainlik ve nüfuzlu bir papaz düşünceleri zihninde birbirine o kadar bağlıydı ki, piskoposluk kapısını çalarken tiril tiril titriyordu. Piskopos baş yardımcısının dairesine giden merdiveni çıkarken yürümeye mecali kalmamıştı. Piskoposluk sarayında hüküm süren ıssızlık karşısında tüyleri diken diken oldu. «Ya bir koltuğa oturunca, bu koltuk beni kısıkvrak yakalar da kayboluverirsem? Sonra hizmetçim beni nerden arayıp sorar? Jandarma komutanı her halde bu işe burnunu sokmaktan çekinir... Bu koca kentte tek başıma kaldım!» diye düşünüyordu.

Piskopos baş yardımcısının dairesine daha ilk bakışta, Mademoiselle de la Mole'ün içi ferahladı. Çünkü, her şeyden ön-

ce, kapıyı açan hademenin sırtında gayet zarif, resmî bir elbise vardı. Beklemek üzere girdiği salon, eşine ancak Paris'te, o da en güzel konaklarında, rastlanan ve kaba ihtişamdan büsbütün başka ince, kibar bir tarzda döşenmişti. M. de Frilair gelip de kendisine doğru babaca bir tavırla ilerlemeye başlar başlamaz, biraz önceki korkusundan falan eser kalmadı. Hatta bu papazın güzel yüzünde, Parisli kibarların hiç de hoşlanmadıkları o enerjik ve biraz hoyrat fazilet belirtisini bile görmedi. Bütün Besançon kentini elinde tutan bu rahibin yüzüne canlılık veren o hafif gülümseyişi, onun hoşsohbet bir adam, bilgili bir piskopos, dirayetli bir idareci olduğunu gösteriyordu. Mathilde kendisini Paris'te sandı.

M. de Frilair birkaç dakika içinde Mathilde'e, güçlü rakibi M. de la Mole'ün kızı olduğunu itiraf ettiriverdi.

Mathilde, bütün vakarını takınarak:

— Gerçekten, dedi, ben Madame Michelet değilim; ama bunu itiraf etmemden ne çıkar? Çünkü size, M. de la Vernay'ı hapisten kaçırmak olanağı var mı, yok mu diye danışmaya geldim. Önce şunu söyleyeyim ki, bu adamın işlediği suç bir çalgınlıktan ibaret; hem üzerine ateş ettiği kadın da ölmemiş. Sonra, küçük memurları elde etmek için bu işe derhal elli bin frank koyabilirim ve bir o kadarını da ilerde vermek üzere taahhüt edebilirim. Velhasıl M. de la Vernay'ı kurtaracak olan kimşeye karşı gerek benim, gerekse ailemin duyacağı minnet duygusu her türlü fedakârlığı yaptıracak kadar büyük olacaktır.

M. de Frilair bu M. de la Vernay adına şaşmıştı. Mathilde kendisine Milli Savunma Bakanının, M. Julien de la Vernay'a yazmış olduğu birçok mektup gösterdi.

— Görüyorsunuz ki, mösyö, dedi, babam onun geleceğini sağlamaya çalışıyordu. Mesele gayet basit, bizim evlenmemiz gizli oldu; çünkü, La Mole ailesine mensup bir genç kız için biraz garip olan bu evlenmeyi ilân etmeden önce babam, onun yüksek rütbeli bir subay olmasını istiyordu.

Mathilde, M. de Frilair'in, yeni yeni şeyler öğrendikçe, yüzündeki o iyiliğin, o tatlı neşenin çabucak kaybolduğunu fark etti. Şimdi yüzünde ikiyüzlülükle karışık sinsi bir anlam belirliyordu.

Rahibin kuşkulandığı noktaları vardı. resmî belgeleri elin-

de eviriyor, çeviriyor, yavaş yavaş okuyor, tekrar okuyordu. İçinden:

— Bu garip itiraflardan nasıl bir yarar çıkarabilirim, di-yordu. İşte, bir anda, ünlü Madame de Fervaques'ın ahabplarından biri ile içli dışlı oluverdim; şu Madame de Fervaques da yabana atılır bir kadın değil ha. Fransa'da istediğini piskopos yapan, *** piskoposunun, o nüfuzlu adamın yeğeni oluyor.

«Gelecek için umut ettiğim şey şu anda karşıma ansızın çıkı-verdi. Bu fırsat sayesinde bütün isteklerini gerçekleştirebi-lirim».

Mathilde, önce binanın hücre bir dairesinde yapayalnız kaldığı bu nüfuz sahibi adamın böyle yüzünün birdenbire değişivermesi karşısında fena halde korktu. Fakat sonra içinden:

— İyi ya canım, dedi, iktidara da, zevke de artık iyice doymuş olan bir papazla karşılaşp da onda hiçbir etki uyandırmasaydım, daha mı iyi olurdu sanki?

Önünde, piskoposluğa doğru yükselmek için umulmadık ve kısa yolun açıldığını görünce gözleri kamaşan, aynı zamanda Mathilde'in zekâsına da hayran olan M. de Frilair bir an için ihtiyatı elden bıraktı. Mevki hırsı ile çırpınan, asabına hâkim olamayarak son derece heyecanlanan bu muhteris adam nerdeyse Mademoiselle de la Mole'ün ayaklarına kapanacaktı.

Mathilde:

— Her şey anlaşılıyor, diye düşündü; Madame de Fervaques'ın ahabbı sıfatıyla burda istediğimi yapabileceğim demektir.

Yüreğinde acısı henüz dinmeyen bir kıskançlık duygusuna rağmen, cesaret gösterip M. de Frilair'e Julien'in, Madame de Fervaques'ı çok iyi tanıdığını, onun konağında *** piskoposu ile hemen hemen her gün görüştüğünü söyledi.

Piskopos baş yardımcısı gözleri mevki hırsıyla parlayarak kelimelerin üzerinde dura dura:

— Bu vilâyetin eşrafı içinden otuz altı jüri üyesi çıkarmak için bir değil, dört, beş kez kura çekilir; yine her defasında benim kayırdığım adamlardan sekiz on kişi bulunmazsa, talihin çok kötü gitti demektir. Hemen hemen her zaman çoğunluk benim elimde olacaktır; hatta mahkûm ettirmek gerekse de, ne kadar kolaylıkla beraet ettirebileceğimi de artık söylememe gerek yoktur sanırım, mademoiselle...

Rahip birdenbire sustu, sanki söylediği bu sözlere kendisi de şaşmıştı; kendilerinden olmayan kimselere hiç bir zaman söylenmemesi gereken şeyleri ağzından kaçırmıştı.

Fakat, Besançon'un eşrafını yakından ilgilendiren ve hayrete düşüren şeyin, Julien'in bu garip macerasında bir kadın parmağı olduğunu vaktiyle Madame de Rênal'in onu büyük bir aşkla, hem de karşılık görerek sevdiğini anlattığı zaman bu kez şaşan Mathilde oldu. M. de Frilair anlattığı şeylerin genç kadını ne kadar çok heyecanlandırıldığını, şaşırtıldığını kolayca fark etti.

İçinden:

— Deminki gafletimin acısını çıkardım ya, dedi. Sonunda, bu cüretli küçük bayanı yola getirmenin çaresini bulduk demektir; bu işi başaramam diye ödüm kopuyordu.

Önünde, hemen yalvaracak hale gelen genç kadının eşine az rastlanır güzelliği, kibarlığı ve kolay kolay kanmamasının etkisi altında kalmıştı. Bütün soğukkanlılığını yine topladı ve hançeri onun kalbine saplamakta zerre kadar tereddüt etmedi.

Bıyık altından gülerek, Mathilde'e:

— Yani Monsieur Sorel'in, bir zamanla o kadar çok sevdiği bu kadına, kıskançlık yüzünden ateş ettiğini söylerlerse hiç de hayret etmem, dedi. Doğrusunu kadına güzel değildir de denemez; bir hayli zamandan beri Dijon'a sık sık gidip orda, bütün jansenistler gibi ahlâk düşkünü olan Marquinet adında bir rahibi görüyormuş.

M. de Frilair, sırrını öğrendiği, zayıf tarafını keşfettiği bu güzel kızcağıza artık istediği gibi işkence ediyor ve bundan büyük bir zevk duyuyordu.

Mathilde'e ihtiras dolu gözlerle bakarak:

— M. Sorel, kadına ateş etmek için neden başka yeri değil de kiliseyi seçmiş? dedi. Bunu anlamayacak ne var: O esnada rakibi olacak rahip ayini idare ediyormuş da ondan. Sizin tarafınızdan korunmak mutluluğuna malik olan adamın son derece zeki olduğunu, hele her işinde ayağını denk aldığını herkes bilir. Bu işi yapmak için M. de Rênal'in o kadar iyi bildiği bahçelerine saklanamaz mıydı sanki? Bundan daha kolay bir şey var mıydı? Orda, görünmeyeceğine kendisinden kuşulanılmayacağına ve yakalanamayacağına hemen hemen emin olarak kışkırdığı kadını pekâlâ öldürebilirdi.

Görünüşte pek doğru olan bu sözler Mathilde'i nihayet çileden çıkardı. Bu mağrur ve her şeyi ince eleyip sık dokuyan papaz, aşk yüzünden gözleri kararan bir kadının, hiç bir şeye aldırış etmeyişinin değerini takdir etmekten âcizdi. Mathilde'in yaşadığı Paris sosyetesinin yüksek tabakalarında, aşk nadiren ihtiyatın boyunduruğundan sıyrılabilir; aşk yüzünden belki kendini pencereden atanlar da bulunur ama, bunlar her halde evlerin beşinci katlarında oturan zavallılardır¹.

Nihayet, Rahip Frilair, Mathilde'i iyice avucunun içine aldığına kanaat getirdi. Ona, Julien'in aleyhinde iddianameyi hazırlayacak olan savcının da kendi elinde olduğunu, ona istediğini yaptırabileceğini söyledi. (Kuşkusuz yalan söylüyordu).

Juri için kura çekilip otuz altı üye belli olduktan sonra, hiç olmazsa otuzunu gidip bizzat göreceğine ve suçluyu kurtarmak için elinden geleni yapacağına söz verdi.

M. de Frilair, Mathilde'i o kadar güzel bulmasaydı, belki de onunla ancak beşinci yahut altıncı görüşmeden bu kadar açık konuşurdu.

1. Yani, yazar burada halk tabakasını kast ediyor; kibarlar, aşk uğrunda canlarını feda edecek kadar ileri gitmezler, demek istiyor. (Çevirenin notu)

ENTRİKA

Cstres 1676. — Bitişik evde oturan bir adam, kız kardeşini öldürdü; bu asilzade, daha önce de birini öldürmüş. Babası, yargıçlara beş yüz altın rüşvet vermiş ve bu sayede onun hayatını kurtarmış.

LOCKE, "Fransa'da Seyahat"

Piskopostan çıkar çıkmaz, Mathilde, Madame de Fervaques'a bir mektup yazmak için tereddüt etmedi; bu yüzden adının lekelenmek korkusu onu bir saniye bile durduramadı. Rakibi olan bu kadından *** piskoposundan, M. de Frilair'e bir mektup elde etmesini ve bu mektubun piskoposun kendi eliyle yazılmış olmasını rica ediyordu. Hatta Madame de Fervaques kalkıp bizzat Besançon'a gelsin diye yalvarıyordu.

Mathilde, Fouqué'nin sözünü dinlemiş, kendisini kurtarmak için giriştiği işlerden Julien'e hiç bahsetmemişti. Mammafi, Besançon'da bulunması Julien'in zihnini altüst etmek için yetiyordu. Ölüm yaklaştıkça, hayatında, hiç bir zaman olmadığı kadar dürüst bir insan olan Julien, yalnız M. de la Mole'e karşı değil, Mathilde'e karşı da vicdan azabı duyuyordu.

Kendi kendine:

— Böyle şey olur mu hiç, diyordu, ben onun yanında iken bazen dalıyorum, hatta canımın sıkıldığı belli oluyor da, o hâlâ benim uğrumda kendini mahvediyor! Onu bu şekilde mi mükâfatlandırmam gerek? Yoksa ben kötü bir insan mıyım?

Aklı fikri yükselmekte olduğu zaman bu soruya pek az alırdı, her halde; çünkü o zamanlar, ona göre tek utanılacak şey başarıya ulaşamamaktı.

Mathilde'in kalbinde uyandırdığı aşkın o sırada büsbütün görülmedik, büsbütün çılgınca bir hal aldığını gördükçe canı daha fazla sıkılıyordu. Çünkü, Mathilde, onu kurtarmak için yapmak istediği birtakım acayip fedakârlıklardan başka bir şeyden bahsetmiyordu.

Genç kadın, övündüğü bir duygunun, bütün gururunu ayaklar altına alan bir duygunun etkisiyle coştüğundan, hayatının bir anını bile sevdiği adamı kurtarmak için elinden gelen çabayı sarf etmeden, her yere baş vurmada geçirmek istemiyordu. En garip, en tehlikeli projeler kuruyor ve Julien'e uzun uzadıya hep bunlardan bahsediyordu. Bol bol rüşvet alan gardiyanlar, onun hapishaneye istediği gibi girip çıkmasına müsaade ediyorlardı. Mathilde'in düşündükleri, sadece elâleme rezil olmak gibi bir fedakârlıktan ibaret değildi; durumunu kibarlar âleminde varsın herkes duysun, ne çıkardı! Kralın, dört-nala giden arabasının önüne atılarak Julien'in affını dilemek, bin kere ezilmek tehlikesini göze alarak hükümdarın dikkatini çekmeye çalışmak, bu coşkun, bu taşkın, bu korkusuz ruhlu kızın kurduğu hayallerin en az garip olanlarındandı. Kralın maiyetinde bulunan ahabplarının yardımıyla, Saint-Claude sarayının bahçelerine girebileceğine emindi.

Julien, kendini bu kadar fedakârlığa lâayık görmüyordu; doğrusunu söylemek gerekirse, kahramanlıktan bıkmıştı artık. Mathilde'in aşkı sade, masum ve hemen hemen sıkılğan denilecek bir duygu olsaydı, belki de onu daha çok etkilerdi; oysa, aksine, onun kibirli, azametli ruhu, «kendini herkese göstermek» düşüncesinden, «gösteriş yapmak» arzusundan bir türlü kurtulamıyordu.

Gerçi, Mathilde heyecandan bitiyor, sevgilisini idam edecekler diye fena halde korkuyor ve o ölürse yaşayamayacağını söylüyordu ama, bütün bunlara rağmen Julien onun yine hem aşkının şiddeti, hem de giriştiği işlerin, fedakârlıkların büyüklüğü ile herkesi hayretlere düşürmek ihtiyacını gizliden gizliye duyduğunu sezmiyor değildi.

Mathilde'in yaptığı bu kahramanca fedakârlığa karşı içinde bir şefkat duygusu uyandığını gördükçe, Julien kendi kendine fena halde sinirleniyordu. Ya onun zavallı Fouqué'yi sürüklemek istediği delilikleri duysaydı ne derdi acaba? Gerçi Fouqué uslu akıllı bir adamdı ama, dar kafası bir türlü bu işlere yatmıyordu.

Mathilde'in gösterdiği bu bağlılıkta beğenilmeyecek tarafın ne olduğunu anlayamıyordu; çünkü o da Julien'i kurtarabilmek için varını yoğunu feda etmeye ve hayatını en büyük tehlikelere atmaya hazırды. Genç kadının bu uğurda avuç do-

lusu para sarf ettiğini gördükçe hayret ediyordu. İlk günler paraların böyle dağıtılması, onda da, her taşralıda olduğu gibi bir çeşit saygı uyandırmıştı.

Nihayet Mademoiselle de la Mole'ün tasarladığı planların sık sık değiştiğini görerek içi ferahladı ve çok usandırıcı bulunduğu bu genç kadını nitelendirmek için gereken deyim bulundu: Mathilde'in «bir dediği bir dediğini tutmuyordu». Bu nitelikle taşrada en büyük lânet sayılan «kuş beyinli» deyimini arasında bir adımlık bir mesafe vardır.

Bir gün Mathilde zindandan çıkarken, Julien, içinden:

— Şaşılacak şey, dedi, bana karşı bu kadar büyük bir aşk beslesin de ben yine ona duygusuz kalayım! Oysa daha iki ay önce onu taparcasına seviyordum! Ölüm saati yaklaştıkça insanın her şeye aldırış etmediğini bir yerde okuduğumu iyice hatırlıyorum; fakat insanın kendisini nankör hissetmesi ve bunu bildiği halde buyundan vazgeçmemesi feci bir şey doğrusu. Demek ben egoistin biriyim.

Bundan dolayı kendi kendini en ağır sözlerle itham ediyordu.

Ruhundaki ihtiras, yükselme arzusu artık ölmüş, şimdi onun kolları arasından başka bir ihtiras doğmuştu; bu ihtirasa Julien, Madame de Rênal'i öldürmek istemiş olmanın verdiği vicdan azabı, pişmanlık adını veriyordu.

Gerçekten ise, Julien, Madame de Rênal'i hâlâ çılgınca seviyordu. Zindanda tek başına kalıp da, kimse tarafından rahatsız edilmeyeceğine emin olduğu zamanlarda, vaktiyle Verrières'de yahut Vergy'de geçirdiği tatlı günlerin anılarını rahat rahat yad etmekten sonsuz mutluluk duyuyordu. O günlere, o birer kuş gibi kanatlanarak uçup giden günlere ait en küçük bir olayı bile hatırlarken, sanki o andaki gibi taze ve doyulmaz bir zevk duyuyordu. Artık Paris'te elde ettiği parlak başarılar aklına bile gelmiyordu; bunlardan bıkmış, usanmıştı.

Julien'in çabuk artan bu duygularını, Mathilde, kıskançlığın etkisiyle sezmekte gecikmedi. Julien'in, yalnızlık aşkıyla mücadele etmesi gerektiğini açıkça anladı, bazen Madame de Rênal'in adını dehşetle ağzına aldığı anda, Julien'in heyecanla titrediğini görüyordu. Bunu gördükten sonra, artık büsbütün çılgına döndü, aşkı, ihtirası hiç bir sınır tanımaz oldu.

Tâ yürekten gelen bir sesle, kendi kendine:

— O ölürse, ben de onun arkasından ölürüm, diyordu. Benim mevkimde bir genç kızın, ölüme mahkûm bir sevgiliyi böyle taparcasına sevdiğini görünce, Paris'in salonlarını dolduran halk kim bilir ne der? Benim bu duygularımın eşini bulmak için kahramanlar devrine kadar uzanmak gerek: IX. Charles ve III. Henri devrinde yaşayan insanların kalpleri bu çeşit ihtiraslarla çarparmış.

En coşkun anlarda, Julien'in başını bağrına bastığı zaman, içinden, dehşetle:

— Nasıl olur, diyordu, nasıl olur bu başı, bu sevimli başı kıyıp da keserler!

Sonra, mutluluk veren bir kahramanlık duygusu ile coşarak:

— Eğer ona kıyarlarsa, şu anda bu güzel saçlara yapışan dudaklarım da yirmi dört saat geçmeden buz kesilecektir.

Bu kahramanlık, bu ıstıraplar karışık bir zevk veren anların anıları onu iyice sarmıştı. Bu yüksek ruhtan şimdiye kadar çok uzakta kalmış olan intihar düşüncesi de yavaş yavaş baş gösterdi ve içine saplandığı bu kafayı artık tamamıyla hükümü altına almakta gecikmedi. Mathilde, gururla:

— Hayır, diyordu, damarlarımda taşıdığım kan, atalarımın kanı bana gelinceye kadar hiç de soğumamış.

Bir gün sevgilisi ona:

— Sizden büyük bir ricada bulunacağım, dedi, çocuğunuzu Verrières'de bir sütnineye verin, Madame de Rênal sütnineye nezaret eder.

Mathilde:

— Bu söylediğiniz şey çok ağır... dedi ve sapsarı kesildi.

Daldığı hulyadan sıyrılan Julien, Mathilde'i kolları arasınca sıkarak:

— Hakkın var, yalvarırım sana, beni affet, diye bağırdı.

Genç kadının göz yaşlarını sildikten sonra, yine deminki düşüncelerine daldı, fakat bu kez daha kurnaz davrandı. Konuşmaya şimdi hazin bir felsefe havası vermişti. Kendisi için çok yakında kapanacak olan gelecekte bahsediyordu.

— Kabul etmek gerekir ki, sevgilim, büyük aşklar hayatta birer arızadan başka bir şey değildir, fakat bu arızalara ancak asil ruhlu insanlarda rastlanır... Benim oğlum ölecek olursa, ailenizin onuru için elbette hayırlı olur; aşağılık insanların

akıllarına gelecek şey de budur. İstirabın ve utancın ürünü olan bu yavrunun yeryüzündeki nasibi yoksulluk ve kimsesizlik olacaktır... Ne zaman olacağını tayin etmek istemem, ama o günün geleceğini düşünmek cesaretini gösterebiliyorum; bir gün gelecek, benim şu son vasiyetlerimi yerine getirecek ve Monsieur le Marquis de Croisenois ile evleneceksiniz.

— Ne! Onurum elden gittikten sonra mı?

— Siz öyle bir aileye mensupsunuz ki, hiç kimse ona dil uzatmaya cesaret edemez. Herkes size bir dul, hem de deli bir adamın dul karısı diyecek, işte bu kadar. Daha ileri gideceğim: Ben de cinayeti para için işlemedim, şu halde onursuzlukla bir ilgisi yok demektir. Belki o devirde filozof bir yasa yapıcısı çıkar da çağdaşlarının yersiz yargılarına galip gelerek ölüm cezasını kaldırır¹. Böyle bir şey olursa, o zaman, belki de birkaç dostun ağzından «Mademoiselle de la Mole'ün, sahi ilk kocası delinin biriydi, ama hiç de fena, alçak bir adam değildi. Onun kafasını kesmek doğrusu anlamsız bir iş oldu» diyecektir... İşte o zaman beni takdir ederek anacaklar, hiç; olmazsa bir süre geçtikten sonra bu böyle olacaktır. Toplum hayatındaki yeriniz, servetiniz ve mücadele ediniz de söyleyeyim, yüksek zekânız sayesinde, Monsieur de Croisenois ile evlendiğiniz takdirde, onu hiç bir zaman yalnız erişemeyeceği mevkilere çıkarabileceksiniz. Onun asaleti, cesareti var, var ama, hepsi bu kadar; bu gibi meziyetler, 1729'da bir adamın kusursuz bir insan sayılmasına yeterdi, fakat aradan yüz yıl geçmiş bulunuyor, bunlar artık zamana uygun görülüyor; insana boş yere böbürlenmekten başka bir şey sağlamıyor. Fransız gençliğinin önderi olmak için daha başka şeyler gerek. Kocanızı sokacağınız siyasal partiye metanetiniz ve girişkenliğiniz sayesinde çok büyük yardımlarınız dokunacak. Siz, la Fronde iç savaşlarında yararlık gösteren Chevreuse ve Longueville gibi kadınlara benzeyebilirsiniz... Fakat, sevgilim şu anda içinizde yanan bu yüce ateş biraz soğumuş olsa gerek...

Zemin hazırlamak maksadıyla söylediği daha birçok cümlelerden sonra:

1. Victor Hugo, 1829'da, yani "Kırmızı ve Siyah" tan bir yıl önce, "Bir İdam Mahkûmunun Son Günleri" adlı eserini yazmıştı; Stendhal bu romanı pek o kadar beğenmezdi. (Çevirenin notu)

— Şunu da söylememe müsaade edin, diye ilâve etti, on beş yıl sonra, beni sevmiş olmanızı hoş görülebilen bir çılgınlık, ama ne olursa olsun, bir çılgınlık olarak hatırlayacaksınız...

Julien, birdenbire sustu ve daldı. Aklına yine Mathilde'in o kadar çok onuruna dokunan düşünce geldi. İçinden:

— On beş yıl sonra, Madame de Rênal benim oğlumu taparcasına sevecek, ona toz kondurmayacak, oysa siz kendi evlâdınızı çoktan unutmuş olacaksınız, diyordu.

Kırkıncı Bölüm

HUZUR VE SÜKÛN

O zamanlar delinin biri olduğum içindir ki, bugün böyle aklı başında bir insanım. Ey filozof, ey olan bitenleri bir anda görmeye çalışan adam, ne kadar kısa görüşlüsün! Senin gözlerin, ihtirasların o için için kaynaşmasını göremez.

MADAME GOETHE

Bu konuşma, sorgu yargıcının gelmesi ve bunun arkasından da savunmayı yapacak avukatla görüşülmesi yüzünden yarıda kaldı. Gamsız ve tatlı hulyalarla geçirdiği hayatında tek canını sıkan anlar işte bunlardı.

Julien, yargıca da, avukata da:

— Benim yaptığım şey bir cinayettir, hem de önceden tasarlanmış bir cinayet, dedi.

Sonra gülümseyerek:

— Çok üzüldüm ama, baylar, diye ilâve etti, ne yapalım, artık siz de talihinize küsün, yani bunda sizlere iş düşmeyecek demek istiyorum.

Bu iki adamdan kurtulunca, kendi kendine:

— Doğrusu ben onun ikisinden de yürekli imişim, dedi, burası muhakkak. Onların gözünde en büyük felâket olan, «dehşetlerin dehşeti» saydıkları o mukadder ölüm günü benim gözümde, ancak vakti gelince ciddiyetle düşünülecek bir olaydan başka bir şey değil.

Julien, işi felsefeye dökerek, kendi kendine:

— Ben bundan daha büyük bir felâket gördüm de ondan, diye söylenmeye devam etti, Strasbourg'a ilk gidişimde Mathilde'in artık beni iyiden iyiye unuttuğunu sandığım zaman, daha başka türlü ıstırap çekiyordum... Bugün zerre kadar aldırış bile etmediğim bu gerçek sevgiye o zaman kavuşabilmek için kendimi yiyordum. İnanılacak şey değil!.. Doğrusu, yalnız kaldığım zamanlar, onun burada bulunduğu zamanlardakinden kendimi daha mutlu hissediyorum.

Kurallara ve formalitelere çok bağılı bir adam olan avukat, Julien'in deli olduğunu sanıyor ve o da halkın çoğunluğu gibi Madame de Rênal'i kıskançlık yüzünden öldürmeye kalkıştığına inanıyordu. Bir gün, Julien'e, bu iddianın, doğru da olsa, yanlış da olsa, savunmaya çok elverişli bir koz olduğunu söyler gibi oldu. Fakat suçlu o anda, ateşli ve her şeyi kesip atan bir insan oluverdi. Öfkeden ne yaptığını bilmez bir halde:

— Allah aşkına, mösyö, dedi, bu iğrenç yalanı bir daha ağzınıza alayım demeyin.

Tedbirli avukat bir an öldürülmek korkusu geçirdi.

Kesin an süratle yaklaştığı için savunmasını hazırlıyordu. Besançon'da olsun, bütün vilâyette olsun, herkes bu önemli duruşmadan bahsediyordu. Julien'in tabii bundan haberi yoktu, bu gibi şeylerden kendisine bahsetmemelerini rica etmişti.

O gün, Mathilde'le Fouqué ona, ortada dolaşan dedikodulardan bazılarını, kendilerine göre, umut kapılarını açabilecek birtakım söylentileri anlatmak istemişlerdi; fakat Julien daha ilk kelimeye ağızlarını kapatarak:

— Bırakın beni, hayalimde kurduğum şu hayatı bozmayın, dedi; sizin bütün bu fütur etmeniz, gerçek hayat hakkında verdiğiniz ve beni az çok üzen havadisler, içinde yaşadığım bu hayali cennetten beni yoksun edebilir. İnsan elinden nasıl gelirse öyle ölür; ben de ölümü canımın istediği biçimde hayalimde canlandırmak isterim. Başkalarından bana ne? «Başkalarıyla» olan ilişkilerim ölüm sayesinde birdenbire kesilmiş olacak. Yalvarırım size, bana artık bu insanlardan bir düziye bahsetmeyin: Sorgu yargıcı ile avukatı görmek bu pespaye takımına bulaşmak için yetmez mi?

İçinden:

— Anlaşıldığına göre, diyordu, alımda hayal kurarak ölmek yazılı imiş. Benim gibi tanınmamış, öldükten on beş gün sonra nisyana gömülecek olan bir insan, yalancıkıtan birtakım hareketlerde bulunursa doğrusu çok safdillik etmiş olur. Bununla beraber, hayattan zevk alarak yaşamak sanatını böyle ölümün iyice yaklaşmış olduğu bir zamanda anlamam da oldukça garip bir şey.

Bu son günleri, kulenin daracık tıraşasında, Mathilde'in bir adam yollayarak özel olarak Hollanda'dan getirttiği nefis puro sigaralarını içerek dolaşmakla, bütün kent halkının elle-

rinde dürbünlerle kendisini seyrettiklerinin farkında bile olmandan geçiriyordu. Akıllı fikri Vergy'de idi. Fouqué'ye, Madame de Rênal'den hiç bahsetmiyordu, fakat dostu ona, kadının çabuk iyileşmekte olduğunu, iki üç kez söylemiş ve bu sözler kalbinde tepkiler uyandırmıştı.

Julien'in ruhu hemen hemen sürekli olarak tamamıyla düşünceler âlemine göç etmişken, Mathilde, bir asılzadeye yakışacak şekilde gerçek işlerle uğraşıyordu; Madame de Fer-vaques ile Monsieur de Frilair arasında başlayan mektuplaşma o kadar ilerlemişti ki, artık baş yardımcının yakında «piskopos» olacağından bile bahs olunmuş, kesin söz bile verilmişti.

Kilisenin atamaları işini elinde tutan sayın piskopos, yegeninin yazdığı bir mektubun kenarına kendi eliyle şu kelimeleri ilâve etmişti: «Şu zavallı Sorel çılgının biri, onu bize iade edeceklerini umarım».

Bu kelimeleri okuyunca Monsieur de Frilair sevincinden aklını oynatacak gibi oldu. Julien'i kurtaracağından, zerre kadar kuşkusu yoktu. Jüriye girecek otuz altı üye için kura çekilmesinden bahsederek, bir gün önce Mathilde'e:

— Jacobin'lerin, sırf asılzadelerin nüfuzunu azaltmak maksadıyla yaptıkları yasa ile jüri üyelerinin sayısını ve seçimini bildiren şu yasa olmasaydı, «hükümün» ne olacağını size şimdiden söyleyebilirdim. demişti. Rahip N...u pekâlâ beraat ettirdim¹.

Ertesi gün, seçim sandığından oylar çıkarılıp da Monsieur de Frilair bunların arasından Besançon papazlar kurundan beş kişinin, kente yabancı olanların listesinde ise M. Valenod'nun, M. de Moirod'nun ve M. de Cholin'in bulunduğunu görünce pek sevindi. Mathilde'e:

— Her şeyden önce, dedi, size bu sekiz üyenin lehte oy vermelerini sağlayabilirim. İlk beş kişi birer «makineden» başka bir şey değil. Valenod benim adamımdır. Moirod ise her şeyini bana borçludur, de Cholin'e gelince, o da her şeyden ödü kopan ahmağın biridir.

Jüri üyelerinin adları vilâyet gazetesinde ilân edildi; bunun üzerine Madame de Rênal, kocasından son derece kork-

1. Bu şekilde ölüm cezasından kurtulan Mingrat adında bir rahip vardır; Stendhal bu rahipten "New Monthly Magazine" adlı İngilizce mecmuanın / 1826 aralık ayı sayısında çıkan bir yazısında bahseder. (Çevirenin notu)

masına rağmen, kalkıp Besançon'a geldi. M. de Rênal'in elde ettiği tek şey, mahkemeye tanık sıfatıyla çağrılmak gibi nahoş bir olaya meydan vermemek için karısının yatağından kalkmamak üzere verdiği söz oldu.

Eski Verrières Belediye Başkanı:

— Benim durumumu anlamıyorsunuz, diyordu, ben şimdi, onların kullandıkları deyimle, «bozgun» taraftarı olan bir liberal sayılıyorum; şu Valenod denilen edepsiz herifle M. de Frilaire'in beni lekelemek için savcıdan kolaylıkla istediklerini elde edeceklerine kuşku yok.

Madame de Rênal, kocasının verdiği emirlere zorluk göstermeden boyun eğdi. Kendi kendine:

— Eğer ağır ceza mahkemesine çıkacak olursam, herkes benim öç almak istediğimi sanacak, dedi.

Günahlarını çıkarttığı papaza ve kocasına verdiği bütün sözlere rağmen, kendi eliyle jürinin otuz altı üyesine de, Besançon'a ayak basar basmaz, birer mektup yazmaktan çekinmedi:

«Mösyö, hüküm günü mahkeme salonunda bulunmayacağım, çünkü benim orada bulunmam M. Sorel'in aleyhinde olabilir. Dünyada dilediğim, hem de can ve gönülden dilediğim bir tek şey varsa, o da onun kurtulmasıdır. Zerre kadar kuşkunuz olmasın ki, bir masumun benim yüzümden idam edildiğini düşünmek, benim bundan sonraki hayatımı zehirlemek ve kısaltmak için yeter. Ben ölmediğim halde, nasıl olur da ona ölüm cezası verirsiniz? Hayır, hayır, olamaz; toplumun, hele Julien Sorel gibi bir adamın hayatına kıymaya hiç bir zaman hakkı yoktur.

«Verrières'de herkes onun bazı şaşkınca hareketlerini bilir. Bu zavallı gencin düşmanları var. (Hem de ne kadar çok!) Var ama, acaba içlerinden hangisi çıkıp da onun kabiliyetli, bilgili büyük bir adam olduğunu inkâr edebilir? Hakkında hüküm vereceğiniz dava, öyle alalâde bir şey değildir, mösyö. On ay süreyle aramızda yaşadı, onun dindar, akli başında, görevine düşkün bir insan olduğuna yakından tanık olduk; fakat yılda iki, üç kez, bazen onu ne yaptığını bilmeyecek dereceye getiren melankoli bunalımları geçirirdi. Bütün Verrières halkı, yazları oturduğumuz Vergy köyündeki bütün komşularımız, benim bütün ailem, hatta kaymakamın kendisi bile, onun örnek ola-

cak derecede dindar bir genç olduğuna tanıklık ederler; Julien Sorel, İncil'i baştan aşağı ezbere bilir. Dinsizin biri olsaydı, yıllarca çalışarak bu kutsal kitabı ezberler miydi hiç? Bu mektubu size sunmak şerefine nail olanlar benim oğullarıdır: Onlar henüz birer çocukturlar. Lütfedin de onlara sorun, mösyö, verecekleri cevaplar sizi, zavallı Julien Sorel'e ölüm cezasını vermenin bir vahşet olacağına ikna edecektir. Onu ölüme mahkûm etmekle benim öcümü almış olmayacaksınız, aksine beni de ölüme mahkûm etmiş olacaksınız.

«Düşmanları buna ne diye itiraz edebilirler? Öğretmenlerinin vaktiyle çocuklarımla bile farkına vardıkları o çılgınlık anlarından birinin sonucu olan yaram, o kadar tehlikesiz bir şey ki, aradan iki aydan az bir zaman sonra posta arabasına atlayıp Verrières'den Besançon'a gelebilecek kadar iyileştim bile. Eğer, mösyö, bu kadar az suçlu olan bir adamı, kanunların vahşetinden kurtarmak hususunda tereddüt ettiğinizi öğrenecek olursam, sadece kocamın emrini yerine getirmek üzere yatmakta olduğum yatağımdan kalkıp ayaklarınıza kapanmak üzere geleceğim.

«Suçun tasarlanarak işlendiğinin muhakkak olmadığını söyleyin, mösyö, bir masumun kanına girmekten kurtulmuş olursunuz...» vs.

HÜKÜM

Bu ünlü davadan o çevrede uzun zaman bahsedilecektir. Suçluyla herkes heyecanlanacak derecede ilgileniyordu: İşlediği suç, hem hayret uyandırıyor, hem de korkunç bir cinayet değildi de ondan. Olsaydı bile ne çıkardı, bu genç o kadar yakışıklı bir erkekti ki! Yükselirken böyle genç yaşta parlak geleceğinin mahvolması karşısında duyulan teessür ve şefkat büsbütün artıyordu. "Onu acaba ölüme mahkûm edecekler mi?" diye bütün kadınlar tanıdıkları erkeklere sorup duruyorlardı; bu soruyu sorarken de hepsinin sapsarı kesilerek cevap bekledikleri görülüyordu.

SAINTE-BEAUVE

Nihayet, Madame de Rênal'in ve Mathilde'in o kadar yürek çarpıntısıyla bekledikleri gün geldi.

Kentin acayip görüntüsü korkularını büsbütün artırıyor ve Fouqué'nin metin ruhunu bile heyecana düşürmekten geri kalmıyordu. Romanesk aşk macerasından doğan bu davanın nasıl cereyan edeceğini görmek için Besançon çevresindeki bütün halk vilâyet merkezine koşmuştu.

Üç günden beri otellerde yer kalmamıştı. Ağır ceza mahkemesi başkanına, giriş kartı alabilmek için dört bir taraftan ricalarla dolu mektuplar yağıyordu; kentin bütün kadınları mahkemede bulunmak istiyorlardı; sokaklarda bağırarak Julien'in resmi satılıyordu.

Mathilde, başından sonuna kadar *** piskoposu hazretlerinin eliyle yazmış olduğu bir mektubu, ölüm dirim meselesinin kararlaşıcağı son gün için ne olur, ne olmaz yedek olarak saklıyordu. Fransa' da din işlerinin başı olan piskoposları atayan bu büyük papaz, mektubunda, Julien'in beraat ettirilmesini rica etmek tenezzülünde bulunuyordu. Hüküm verilmesinden bir gün önce, Mathilde bu mektubu, nüfuz sahibi mahut piskopos yardımcısına sundu.

Konuşma sonunda, Mathilde hüngür hüngür ağlayarak çıkarken, M. de Frilair, o zamana kadar ihtiyatlı davranarak gösterdiği diplomathlığı bıraktı; hem kendisi de âdeta heyecana kapılmış bir halde idi. Mathilde'e:

— Size söz veriyorum, dedi, jürinin lehte karar vereceğine güvenebilirsiniz. Koruduğunuz gencin suçunun kuşku götürüp götürmediği, hele bu işte önceden tasarlanma olup olmadığı hakkında hüküm verecek on iki üye arasında benim yükselmeme bağlı altı dostum var; piskopos olmamın onların elinde olduğunu kendilerine hissettirdim. M. Valenod'yu Verrières Belediye Başkanı yapan benim; M. de Moirod ile M. de Cholin ise, onun sözünden dışarı çıkmazlar. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu kez talih karşımıza kalbi bozuk bir üye çıkardı, ama onlar da aşırı liberal oldukları halde, büyük işlerde benim emirlerimi yapmakta kusur etmezler; onlara da adam gönderip M. Valenod gibi oy vermelerini rica ettirdim. Jüri üyelerinden biri de çok zengin, geveze, liberal bir fabrika sahibidir; o da Millî Savunma Bakanlığında bir müteahhitlik peşindedir; her halde beni darıltmak istemez. Ona da, M. de Valenod'nun, benim son sözümü bildiğini söyledim...

Mathilde, endişe içinde:

— Bu M. Valenod da kim? diye sordu.

— Onu tanısaydınız, başarımızdan zerre kadar kuşkunuz olmazdı. Cüretli, küstah, kaba geveze bir adamdır; tam budalaları peşine takacak bir adam. 1814'te sefalet içindeydi; kolundan tuttum, çamurdan çıkardım, günün birinde bir vali yapacağım. Oylarını onun istediği gibi vermezlerse, diğer jüri üyelerini dövmeye kalkacak bir insandır..

Mathilde biraz ferahladı.

O akşam ikinci bir tartışma daha yapmak zorunda kaldı. Julien, sonunun nereye varacağı kendisi için pek belli olan na hoş bir işi uzatmamak üzere, mahkemede kendini savunmama karar vermişti. Mathilde'e:

— Avukatım söyleyecek ya, yeter, dedi, düşmanlarımın gözleri önünde fazla durmaktan başka neye yarar? Şu taşralılar, sizin sayenizde bu kadar kısa bir zamanda yükselmemi çok gördüler; emin olun ki, içlerinde benim mahkûnı edilmemi istemeyen tek bir kişi bile yoktur; ama, sonra benim idam edil-

meye götürüldüğümü gördükleri zaman oturup budala gibi de ağlayacaklardır, o da başka.

Mathilde:

— Evet, onlar sizin küçük düştüğünüzü, onurunuzun bir paralık olduğunu görmek istiyorlar, doğru; fakat buna rağmen zalim olduklarını da sanmam. Benim Besançon'da bulunuşum ve beni böyle ıstırap çekerken görmek bütün kadınlarda ilgi uyandırdı; sizin güzel yüzünüz de bunu elbet tamamlayacaktır. Yeter ki yargıcın önünde tek bir kelime söyleyiniz, göreceksiniz, bütün halk sizin tarafınızdan çıkacaktır, vs. vs.

Ertesi sabah saat dokuzda Julien adliye sarayının büyük salonuna girmek üzere hapisanedeki odasından indiği zaman jandarmalar avluya yığılan kalabalığın arasından bin bir zorlukla yol açabildiler. Julien o gece iyi uyumuştı; gayet sakin-di; ölüm cezası hükmünü alkışlamaya giden, fakat zalim olmadıkları halde kendisini çekemeyen bu kıskanç insanlara acıyarak, filozofça bakıyordu. Kalabalığın ortasında bir çeyrek saat kalıp da halkın kendisine karşı şefkatle karışık bir acıma duyduğunu görünce şaşıtı. Fena bir söz de işitmedi. İçinden:

— Şu taşralılar, benim sandığımdan daha az fena insanlarmış meğer, dedi.

Mahkeme salonuna girerken mimarın inceliğine ve zevkine hayran oldu. Bu bina temiz bir gotik tarzı idi; büyük bir dikkatle işlenmiş sıra sıra taş sütunlarla süslenmişti. Julien kendini İngiltere'de sandı.

Fakat biraz sonra, suçlunun oturmasına mahsus yerin tam karşısında bulunan, yargıçlarla jürinin oturduğu yerin üstündeki üç kat balkonun on, on beş kadar güzel kadınla dolu olduğunu gördü ve artık binanın mimarîsini falan düşünmez oldu; gözleri oraya takıldı. Halka doğru döndü ve salonun üzerinde bir daire teşkil eden balkonun da hep kadınlarla dolu olduğunu gördü: Bunların çoğu gençti. Kadınları çok beğendi; onları doya doya seyrediyordu. Salonun diğer kısımları hınca-hınç doluydu; halk kapıda itişip kakışıyor, dövüşüyordu; nöbetçiler bunun önüne bir türlü geçemiyordu.

Julien'i arayan bütün gözler onun, suçluya mahsus olan biraz yüksekçe yerde oturduğunu görünce, her taraftan hayret ve acıma belirten bir mırıltıdır yükseldi.

O gün Julien'in sanki henüz yirmi yaşına basmamış gibi

bir hali vardı; şayet sade, fakat zarif bir biçimde mükemmel giyinmişti; saçları ve alnı pek güzeldi; Mathilde onu kendi eliyle giydirmiş, süslemişti. Benzinde bir damla kan kalmamıştı. Yerine oturur oturmaz, etrafından herkesin: «Yarabbim! Ne kadar da genç!.. A! Bu daha henüz çocuk... Resminden çok daha güzel...» gibi sözler söylediğini duydu.

Sağındaki jandarma, jüri üyelerinin oturduğu yerin üstünde çıkıntı yapan küçük balkonu göstererek:

— Şu balkonda oturan altı kadını görüyor musunuz? dedi. Onlardan biri valinin bayanıdır, yanındaki de Marquise de *** Sizi pek çok seviyor, sorgu yargıcıyla konuşurken duydum. Onun yanındaki da Madame Derville...

Julien kıpkırmızı kesilerek:

— Madame Derville mi? diye bağırdı.

Sonra, içinden:

— Buradan çıkar çıkmaz Madame de Rênal'e yazacaktır, dedi.

Madame de Rênal'in Besançon'a geldiğinden Julien'in haberi bile yoktu.

Tanıkların dinlenmesi birkaç saat sürdü. Savcı söze başlar başlamaz, Julien'in tam karşısına gelen küçük balkondaki kadınlardan ikisinin hıçkıra hıçkıra ağladıklarını duydu. Julien, içinden:

— Madame Derville hiç bu kadar yufka yürekli değildir, dedi.

Fakat gözlerini oraya doğru kaldırıp da bakınca kadının yüzünün kıpkırmızı kesildiğini gördü.

Savcı, işlenen suçun ne kadar gaddarca olduğunu belirtmek için kötü bir Fransızca ile dil döküp duruyor, dinleyenlerin duygularını tahrik etmeye çalışıyordu; Julien, Madame Derville'in yanında oturan kadınların savcının fikrini kabul etmediklerini gösteren bir tavır takındıklarının farkına vardı. Bu kadınların, görünüşe bakılırsa ahabası olan birçok jüri üyesi, belki de onları elde etmek maksadıyla bir şeyler söylüyorlardı. Julien:

— Bu iyi bir belirti gibi gözüküyor, diye düşündü.

O ana kadar, hüküm verilmesinde hazır bulunanların hepsine karşı büyük bir nefret duyuyordu. Savcının bayağı bir dille konuştuğunu duyunca bu nefreti büsbütün arttı. Fakat,

kendisine karşı etrafında gerçekten bir ilgi olduğunu gördükçe, ruhundaki kasvet yavaş yavaş kayboluyordu.

Avukatının takındığı cesaretli davranışa memnun oldu. Söze başlayacağı sırada ona, alçak sesle:

— İşi edebiyata dökmeyin, dedi.

Avukat da ona:

— Bossuet'den aşırılıp size karşı kullanılan o tumturaklı sözler sizin lehinize bir etki bıraktı, dedi.

Söylediği doğrudu; avukat söze başlayalı daha beş dakika olmamıştı ki, bütün kadınlar mendillerini çıkardılar. Bundan cesaret bulan avukat, jüri üyelerine son derece etkili şeyler söyledi. Julien'in tüyleri diken diken oldu, göz yaşlarını tutamamaktan korkuyordu. İçinden:

— Yarabbim, diyordu, sonra düşmanlarım ne der?

Benliğini kavrayan zaafa kendini kaptırmak üzereydi; çok şükür ki tam o sırada M. le Braon de Valenod'nun küstahça baktığını görerek kendini toparlardı. İçinden:

— Şu hınzır herife de bak, diyordu, gözleri pırıl pırıl parlıyor, aşağılık adam, kim bilir ne kadar seviniyordur! İşlediğim suçun benim için bundan başka bir kötülüğü olmasa bile yine lânet etmem gerek. Kış geceleri, sohbet arasında, Madame de Rênal'e benim hakkımda kim bilir neler yumurtlayacaktır.

Bu düşünce, bütün öbür düşünceleri sildi. Fakat biraz sonra Julien, halkın tasvip edici mırıltılarını duyarak kendine geldi. Avukat, savunmasını bitirmişti. Julien onun elini sıkmanın yerinde bir hareket olacağını hatırladı, vakit çabucak geçmişti.

Avukata ve suçluya, hararetlerini bastırmak için serinletici şeyler getirdiler. Julien, ancak o zaman bir şeyin farkına vararak şaşıtı. Kadınlardan hiç biri yerini bırakıp yemeğe gitmemişti.

Avukat:

— Doğrusu ben pek acıktım, dedi, siz acıkmadınız mı?

— Ben de acıktım.

Avukat, küçük balkonu göstererek:

— Bakıñ, dedi, valinin karısına yemek geldi. Siz metin olun, her şey yolunda.

Oturum tekrar başladı.

Başkan mahkemede söylenenleri derleyip toplayıp bir özet yaparken saat gecenin on ikisini vuruyordu. Başkan susmak

zorunda kaldı; ortalığı kaplayan heyecanlı sessizlik ortasında, saatin vuruşlarından çıkan sesler bütün salonu doldurdu.

Julien, içinden:

— İşte, dedi, ömrümün son günü başlıyor.

Biraz sonra da içinde görev duygusunun uyanarak bir ateş gibi yanmaya başladığını anladı. O ana kadar, teessüre, heyecana kapılmamış, söz söylememek için verdiği karardan dönmemişti; fakat ağır ceza başkanı, bir diyeceği olup olmadığını sorunca, ayağa kalktı. Önünde Madame Derville'in gözlerini görüyordu; bu gözler her zamankinden parlaktı. İçinden:

— Yoksa o da mı ağlıyor? dedi.

«Jüri üyeleri,

«Ölümle karşı karşıya geldiğim anda, herkesin benden nefret edeceğini sanarak buna aldırış etmeyeceğime inanıyordum; işte bunun içindir ki şimdi söz söylemek ihtiyacını duyuyorum. Baylar, ben sizin sınıfınıza mensup olmak şerefine nail değilim; sizin karşınızda duran bu adam, makûs talihine karşı isyan etmiş bir köylüdür».

Julien, sesine kuvvet vererek:

«Sizden hiç bir lütuf istemiyorum, diye devam etti, hiç bir umuda kapılmıyorum, ölümün benim için mukadder olduğunu biliyorum; haklı bir ölüm olacaktır. Her türlü saygıya, en büyük sevgilere lâyık olan bir kadının canına kıymak istedim. Madame de Rênal bana analık etmişti. İşlediğim suç korkunç bir şeydir, hem de "tasarlayarak" yaptım. Demek ölümü hak etmiş bulunuyorum, baylar. Ama, şimdi karşılarında bulunduğum kişiler, suçum bu kadar büyük olmasa da yine yaşımanın acımayı gerektirdiğine bakmaz, beni cezalandırırlardı; aşağı bir sınıfın çocukları olup fakirliğin ne demek olduğunu az çok bilmelerine rağmen yine iyi bir eğitim görmek mutluluğuna ererek yüksek toplum hayatına, zenginlerin överek bu adı verdikleri âleme girebilen gençleri benim varlığında cezalandırmak, cüretlerini kırmak isterlerdi.

«İşte benim suçum, baylar. Burada benim hakkımda hüküm verecek kimseler benim sınıfımdan olmadığı için, göreceğim ceza elbette daha ağır olacaktır. Bakıyorum da, jüri üyeleri arasında zenginleşmiş tek bir köylü yok, yalnız benim gösterdiğim cürete fena halde içeren kalantörler var...»

Julien, hep bu ton üzerinden yirmi dakika söz söyledi; için-

dekileri döktü; asılzadelere yaranmak isteyen savcı yerinde duramıyordu; fakat Julien sözlerine kuru bir fikir tartışması havası vermiş olmasına rağmen, bütün kadınlar hüngür hüngür ağlıyorlardı. Madame Derville'in bile mendili gözlerindeydi. Julien, sözünü bitirirken, suçunu tasarlayarak işlediğinden, pişman olmadığından, daha mutlu günlerde Madame de Rênal'e karşı beslediği saygıdan, bir evlât gibi duyduğu sonsuz sevgiden bir kez daha bahsetti... Madame Derville bir çığlık koparak bayıldı.

Jüri üyeleri odalarına çekilirken saat biri vuruyordu. Hiç bir kadın yerinden kımıldamamıştı; birçok adamların gözleri yaşlı doluydu. Önce hararetli hararetli konuşmalar oldu; fakat jüri üyeleri dönmekte bir hayli geciktikleri için yavaş yavaş ortalığı bir sessizlik kapladı. Çok hazin bir andı; ışıkların kuvveti azalmıştı. Çok yorgun bir halde olan Julien, yanında birkaç kişinin, bu gecikmenin hayra yorulup yorulamayacağını tartıştıklarını duydu. Herkesin kendinden yana olduğunu, kurtulması için dua ettiğini görüp sevindi; jüri üyeleri daha dönmemiş, fakat hâlâ hiç bir kadın yerinden kalkmamıştı.

Saat ikiyi çalarken bir telâş oldu. Jüri üyelerinin bulunduğu odanın küçük kapısı açıldı. M. le Baron de Valenod ağır ağır, gösterişli adımlarla ilerledi, arkasından diğer üyeler de geliyorlardı. Baron de Valenod, öksürdü, jüri üyelerinin «ellerini vicdanlarına koyup düşündükten sonra», Julien Sorel'in cinayet işlemiş ve suçu tasarlayarak işlemiş olduğuna oy birliğiyle karar verdiklerini bildirdi. Julien'in bu itirafı ölüm cezasını istemesi demekti. Nitekim biraz sonra da ölüm cezası kararı okundu. Julien saatına bakarak M. de Lavalette'i hatırladı, saat ikiyi çeyrek geçiyordu. İçinden:

— Bugün günlerden cuma, dedi, Evet. ama, beni ölüm cezasına çarptıran Valenod için bu mutlu bir gün... Ben sıkı bir nezaret altındayım, bunun için Mathilde beni M. de Lavalette'in karısı gibi kurtaramaz... Demek üç güne kadar o «büyük belki»nin cevabını alacağım.

O anda bir çığlık duydu ve sanki ahretten geliyormuş gibi yine bu fani dünya ile ilgilendi. Etrafındaki kadınlar hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı; herkesin, dört köşe, gotik bir sütunun tâ yukarsındaki küçük, gizli hücreye baktığını gördü.

Mathilde'in oraya saklanmış olduğunu sonradan öğrendi. Bu çılgık bir daha işitilmediğinden, herkes yine, jandarmaların ortasında halkın arasından geçmeye çalışan Julien'e bakmaya başladı. Julien, içinden:

— Şu Valenod yezidini güldürmeli, sevindirecek bir şey yapmalıyım, dedi, jürinin ölüm cezasını verdiren kanaatini bildirirken ne kadar sinsi ve pısrık hali vardı! Oysa şu zavallı ağır ceza başkanı, yıllardan beri yargıçlık ettiği halde, kararı okurken gözleri doldu. Eski rekabetin, Madame de Rênal'e kendimizi sevdirmek işindeki rekabetin bu şekilde acısını çıkarmak kim bilir Valenod'yu ne kadar çok sevindirmiştir! Artık olan oldu... Madame de Rênal'i son bir kez görüp vedalaşmaya imkân yok... Görebilseydim, ona yaptığım işten pişman olduğumu söyleyebilseydim, ne kadar mutlu ölürdüm. Yalnız şu sözleri söylemek isterdim: Bana verilen bu ceza haklıdır.

Kırk İkinci Bölüm

Julien'i tekrar hapishaneye getirince, ölüm cezasına mahkûm olanlara mahsus bir odaya soktular. Her vakit en küçük şeylerin bile farkına vardığı halde bu kez kendisini kuleye çıkarmadıklarına dikkat bile etmedi. Ölmeden önce bir kez daha Madame de Rênal'i görebilir, bu mutluluğa ererse, ona neler söyleyeceğini düşünüyordu. Kadın elbette onu susturmak isteyecekti; öyleyse, Julien'in daha ilk sözde bütün pişmanlığını, vicdan azabını belirtmesi gerekti. İçinden:

— Böyle bir hareketten sonra, onu yalnız kendisini sevdiğime nasıl inandırabilirim? Öyle ya, onu ya yükselmeme engel oluyor diye ihtirastan, yahut da Mathilde'e olan aşkımdan öldürmek istedim, bunu inkâr edemem ya...

Yatağa girince çarşafların kaba bir bezden olduğunu gördü. Gözleri fal taşı gibi açıldı. Kendi kendine:

— Ya, dedi, demek nihayet beni ölüme mahkûm olanlara mahsus zindana atıldılar ha! Doğru... Kont Altamira bana, Danton'un idam edilmeden bir gün önce o kalın sesiyle: «Tuhaf şey! Şu giyotinle kafasını kesmek fiili bütün zamanlarda tasrif edilmiyor: Benim kafamı giyotinle kesecekler, denir ama, örneğin, benim kafamı giyotinle kestiler denemez».

Julien:

— Neden denmesin? diye düşünmeye devam etti. Ya öldükten sonra ikinci bir hayat varsa?.. Ama, karşıma Hristiyanların Allahı çıkacak olursa vay halime! Çünkü bu Allah müstebidin biridir, müsbeti olduğu için de hep öç almak peşinde; İncil'i hep ağır cezalarla dolu. Zaten onu hiç sevmedim; hatta onu başkalarının da yürekten sevdiğine hiç bir zaman inanmadım. Onda insaf namına bir şey yok. (Burada Julien İncil'den birçok parçalar hatırladı). Evet beni müthiş surette cezalandıracaktır. İyi ama, ya karşıma Fenélon'un Allahı çıkarsa! Bana belki de: «Sen çok sevdiğin için günahların da bu oranda bağışlanacak...» diyecektir. Ben gerçekten çok mu sevdim acaba? Ah! Ben Madame de Rênal'i sevdim, fakat şu yaptığım iş korkunç bir şey. Her işimde olduğu gibi, bu işte de basit, mütevazî yaşantıyı bırakıp, parlak şeyler peşinde koştum... Fakat ne umutlara, ne hayallere kapıldım!.. Bir savaş çıksaydı, süvari alayı kumandanı olurdum; barış zamanında el-

çilik kâtibi; sonra elçi... Öyle ya, çok geçmeden işleri kavraya-
caktım... Hem kavramasam bile, aptalın biri olsam bile, Mar-
quis de la Mole'ün damadı olmak yetmez miydi? Benim bü-
tün budalalıklarımı hoş görürlerdi, yahut da bunları birer me-
ziyet sayarlardı. Değeri büyük, Viyana'da yahut Londra'da mü-
kellef bir hayat süren bir adam olurum... «Ama evdeki pazar
çarşıya uymadı, mösyö, üç gün sonra kellenizi cellâda teslim
edeceksiniz».

Julien, zihninde birdenbire beliren bu düşünceye kahka-
hayla güldü.

— Gerçekte insanın varlığında iki yaratık yaşıyor demek-
tir, diye düşündü, deminki alaylı sözleri kim söyledi?

İçinde kendisine itiraz eden o ikinci varlığa:

— Evet, dostum, dedi, üç gün sonra kafam kesilecek. M.
de Cholin, Rahip Maslon'la ortaklaşa bir pencere kiralayıp be-
nim kafamın nasıl kesildiğini seyredecekler. Bakalım pencere-
nin kiralınması içinde, bu iki zattan hangisi üstün çıkacak!

Rotrou'nun «Venceslas» adlı trajedisinden şu parça aklına
geldi:

«Ladislas — ... Ruhum hazır.

«— Darağacı da hazır: Başını cellâda teslim et».

Julien:

— Ne güzel cevap, diye düşünerek uyuya kaldı.

Sabahleyin, iki kolun vücuduna sıkı sıkı sarıldığını hisse-
dere uyandı. Gözlerini açarak şaşkın şaşkın:

— Ne o! Bu kadar çabuk mu? dedi.

Kendisini cellâtların kolları arasında sanıyordu. Gelenin
Mathilde olduğunu anlayınca, içinden:

— Çok şükür ki ne demek istediğimi anlamadı, dedi.

Bu düşünce ona soğukkanlılığını iade etti. Mathilde, sanki
altı ay süren bir hastalıktan kalkmış gibi, bitkin, tanınmaya-
cak bir haldeydi.

Ellerini acıtırcasına oğuşturarak:

— O Frilair denen alçak herif beni atlattı, diyor, öfkesin-
den bir türlü ağlayamıyordu.

Julien:

— Dün mahkemede söz söylerken ne güzeldim, değil mi?
diye cevap verdi; ömründe ilk defa olarak, önce hazırlanmadan
konuştum! Bunun ilk ve son kez olmasından da korkulabilir.

O anda Julien, Mathilde'in ruhu ile, usta bir piyanistin tuşlara dokunuşu gibi soğukkanlılıkla oynuyordu...

— Gerçi ben tanınmış bir asil aileden değilim, diye ilâve etti, fakat Mathilde'in o yüksek ruhu, sevdiği adamı da kendi seviyesine yükseltti. Boniface de la Mole'ün kendisini ölüme mahkûm eden yargıçlar karşısında benden daha metin davrandığını sanır mısınız?

Mathilde o gün, herhangi bir evin beşinci katında oturan fakir bir işçi kız gibi, gösterişsiz, yapmacıksız bir şefkat duygusuyla hareket ediyordu; fakat sevgilisinin ağzından bundan daha sade, bundan daha mütevazî sözler çıkmadı. Julien ona, farkında olmadan, vaktiyle onun yüzünden birçok defalar çekmiş olduğu ıstırapların aynısını tattırıyordu.

İçinden:

— Nil'in kaynakları bile yoktur, diyordu; ırmakların kralını, alelâde bir dere halinde görmek bir insana nasip olmamıştır. İşte bunun gibi, hiç kimse Julien'in de zaafa kapıldığını görmeyecektir; çünkü her şeyden önce zayıf karakterli bir insan değildir de ondan. Ama kalbim çabuk yumuşar; en önemsiz bir söz bile, yürekten bir sesle söylenecek olursa, benim sesimde bir heyecan yaratır ve hatta gözlerimden yaşlar akıtabilir. Kaç kez bu yüzden, kalpsiz birtakım insanlar beni bu kusurumdan dolayı hor görmediler mi? Onlar benim yalvardığımı sanıyorlardı her halde; işte buna asla müsaade etmemeli. Danton'un, darağacına çıkarken, karısını hatırlayarak heyecana kapıldığını söylerler, fakat Danton, cılız insanlardan meydana gelen bir ulusa güç vermiş, düşmanın Paris'e kadar gelmesine engel olmuş bir adamdı... Benim neler yapabilecek bir adam olduğumu ise ancak ben bilirim... Başkalarının gözünde ise olsa olsa bir «belki» olurum, işte o kadar. Şu anda, zindanda, yanımda Mathilde olacağı yerde Madame de Rênal olsaydı, acaba yine kendime hâkim olabilecek miydim? Umut-suzluğumun ve pişmanlığımın son dereceyi bulması, Valenodlarla memleket eşrafının gözünde ölüm korkusu, o alçakça korku oluverirdi; paraları olduğu için hiç bir şeye imrenmek, heves etmek tehlikesine düşmeyen o adamlar istedikleri kadar böbürlensinler, gerçekte ne zayıf yaratıklardır! Yani beni ölüm cezasına çarptıran M. de Moirod ile M. de Cholin: «Ne ola-

cak? Kerestecinin oğlu! derler, bilgili, çalışkan bir adam olabilir. Ama cesaret... Cesaret denilen şey öğrenmekle elde edilmez ki!» Hatta şimdi ağlayan, daha doğrusu ağlamayan şu Mathilde bile...

Mathilde'e baktı; gözleri kıpkırmızıydı; onu kolları arasında sıktı. Gerçekten bir ıstırap görmek, zihninde yaptığı mukayeseyi unutturmuştu. İçinden:

— Belki de sabaha kadar ağlamıştır, dedi; ama ileride bir gün bunu hatırlayınca kim bilir ne kadar utanacaktır. Daha bir çocukken, bir soysuzun alçakça düşüncelerine kapılarak yolunu şaşırdığını anlayacaktır... De Croisenois onunla her şeye rağmen evlenecek kadar zayıf karakterli bir adamdır; bana kalırsa, böyle hareket etmekle fena etmez. Mathilde onu adam eder:

*«Du droit qu'un esprit ferme et vaste en ses desseins
A sur l'esprit grossier des vulgaires humains»¹.*

«İşte bu fena değil! Hoş bir şey! Ölüme mahkûm olalı beri, hayatımda öğrenemediğim bütün mısralar aklıma geliyor. Bu da bir çöküntü belirtisi olsa gerek...»

Mathilde ona bitkin bir sesle:

— İçeriki odada sizi bekliyor, deyip duruyordu.

Nihayet, Julien bu sözlere dikkat etti:

— Sesi ne kadar da ölgün, diye düşündü, ama ne de olsa hep o azametli ton var. Her halde kızmamam için böyle yavaş yavaş konuşuyor.

— İçeride bekleyen de kim? diye sordu.

— Temyiz dilekçesini imzalatmak isteyen avukatınız.

— İstemiyorum, gelmesin.

Mathilde, gözleri ateş püskürerek yerinden kalktı ve:

— Nasıl olur, dedi, nasıl olur da istemezsiniz! Neden istemiyormuşsunuz bakalım? Söyleyiniz rica ederim.

— Çünkü şu anda kendimde, düşmanlarıma gülünç olmandan ölmek için gereken cesareti buluyorum da ondan. Bu rutubetli zindanda iki ay temyiz kararını bekledikten sonra, ölümü aynı cesaretle karşılayabileceğimi kim temin edebilir? Bu üzücü bekleyiş günlerinde daha şimdiden rahiple, babamla

1. "Geniş tasarılar sahibi, metin bir ruhun, şu bayağı insanların kaba düşünceleri üzerinde sahip olduğu hakka dayanarak".

falan birtakım can sıkıcı görüşmeler olduğunu görür gibi oluyorum... Dünyada bundan daha müthiş bir şey olamaz benim için... Ölüp de kurtulayım bari, olsun bitsin.

Bu hiç beklenmedik engel, Mathilde'in yaradılışındaki bütün azameti tekrar uyandırdı. Besançon zindanının kapıları açılmadan önce, erkenden gidip Rahip Frilair'i görmek istemiş, ama muvaffak olamamıştı; bütün öfkesini Julien'den çıkarmak istedi. Onu taparcasına seviyordu; ama bir çeyrek saat onun huyu hakkında, onu sevmekten duyduğu pişmanlık hakkında söylendi durdu. Julien, bunları dinlerken, vaktiyle la Mole konağındaki kütüphanede başına en ağır hakaretleri yağdıran kibirli kızın yine karşısına çıktığını sandı. Ona:

— Allah seni ailenin onurunu yükseltmen için erkek yaratmamış, dedi.

İçinden:

— Ama bana gelince, dedi, bu iğrenç yerde daha iki ay kalmak budalalığını göstermeyeceğim, ne yapalım! Asılzadeler partisi zorbalarının uyduracağı türlü türlü alçakça iftiralarla uğraş ve yetmiyormuş gibi bir de bu çılgın kızın azarlayıcı sözlerini dinle; bu bana gelmez... Ne yapalım! Öbür gün, sabahleyin, soğukkanlı, gayet usta olarak tanınmış biriyle düello edeceğim... (İçindeki ikinci adam, iblisçe sözle söyleyerek): «Hem de ne usta bir hasım, dedi, şimdiye kadar bir defacık olsun karşındakini sağlam bırakmamıştır».

— Anladık canım, ne yapalım, daha iyi ya...

Mathilde'in çenesi açılmıştı, hâlâ bir düziye konuşuyordu...

Julien, kendi kendine:

— Hayır, hayır, dedi, avukat falan istemem, gelmesin.

Bu kararı verdikten sonra hayale daldı...

— Postacı geçerken, gazeteyi her zamanki gibi saat altıda bırakır, saat sekizde M. de Rênal okuyup bitirdikten sonra Elisa, ayaklarının ucuna basarak gelip gazeteyi onun yatağının ucuna kor. O, biraz sonra, «uyanır; okurken birdenbire fenalaşır; o güzel elleri titrer...», «saat onu beş geçe Julien Sorel cezasını bulmuştu». Bu kelimelere varıncaya kadar okuyacak demek... Gözlerinden sıcak sıcak yaşlar akarak ağlayacak. Ben onu bilirim; onu beyhude yere öldürmek istemedim, çünkü o her şeyi unutacaktır. Benim arkamdan beni yürekten anacak biricik insan, yine o öldürmek istediğim insan olacaktır.

Julien:

— İşte bu bir çelişki, diye düşündü...

Mathilde'in kendisini kandırmak için çalıştığı bir çeyrek saat boyunca, hep Madame de Rênal'i düşündü. Gerçi bu düşünceden kendini kurtarmak istiyor, hatta Mathilde'in sözlerine cevap veriyordu; fakat aklı hep Verrières'deki yatak odasında idi. Turuncu renkteki canfesten işlemeli karyola örtüsü üzerinde *Gazette de Besançon*'u görür gibi oluyordu. O kar gibi elin gazeteyi sinirli sinirli buruşturduğunu, kadının ağladığını görüyordu sanki... Evet, o sevimli yüzde akan göz yaşlarının her damlası kuruyordu.

Mademoiselle de la Mole, Julien'i bir türlü kandıramadığını görünce avukatı içeriye aldı. Çok şükür ki bu avukat, 1796 İtalya savaşında yüzbaşı olarak bulunmuş ve oradan Manuel'le arkadaşlık etmiş bir adamdı.

Âdet yerini bulsun diye o da mahkûmu fikrinden caydırmaya çalıştı. Avukata saygı göstermek isteyen Julien, bu kararı vermesinin nedenlerini birer birer anlattı.

Avukat Félix Vaneau, nihayet:

— Evet, dedi, bu düşünce de yanlış değil. Ama üç gün içinde davanızı temyiz etme hakkınız vardır; her gün gelip size sormam da benim görevim. İki aya kadar bu hapishanenin altından bir volkan patlasa, ancak o zaman kurtulursunuz.

Sonra Julien'e bakarak:

— Hastalıktan da ölebilirsiniz, diye ilâve etti.

Julien, avukatın elini sıkarak:

— Teşekkür ederim, dedi, mert bir adammışsınız. Bunu da düşüneceğim.

Nihayet, Mathilde avukatla birlikte zindandan çıkınca Julien'in avukata karşı kalbinde duyduğu dostluk Mathilde'e karşı beslediği sevgiden çoktu.

Kırk Üçüncü Bölüm

Bir saat sonra, derin bir uykuya dalmış uyurken, elinin üzerinde sıcak göz yaşlarının aktığını hissederek uyandı. Yarı uykuda, yarı uyanık bir halde, kendi kendine:

— Yine mi Mathilde geldi? diye söylendi, aklına sokmuş, ille de beni kararımdan caydırmak için yumuşatmaya çalışıyor.

Böyle acıklı bir sahne ile karşılaşmak düşüncesi hayli canını sıktı; gözlerini açmadı bile.

Belphegor'un, karısından nasıl kaçtığını anlatan mısralarını hatırladı.

Bir iç çekme duydu; gözlerini açtı, yanında duran kadın Madame de Rênal'di. Julien hemen onun ayaklarına kapanarak:

— Demek ölmeden seni bir kez daha görebildim? dedi... Yoksa düş mü görüyorum?

Fakat derhal kendine gelerek:

— Affedersiniz, madam, diye ilâve etti, ben sizin gözünüzde bir katilim.

— Mösyö, ben size davanızı temyiz ettirmek için ricaya geldim, bunu yapmak istemediğinizi biliyorum.

Boğulacakmış gibi, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, söz söyleyemiyordu.

— Ne olur beni affedin!..

Madame de Rênal, ayağa kalkıp onun kolları arasına atılarak:

— Seni affetmemi istiyorsan, dedi, derhal, vakit kaybetmeden davayı temyiz edersin.

Julien onu durmadan öpüyordu.

— Bu iki ay içinde beni her gün görmeye gelecek misiniz?

— Yemin ederim ki geleceğim, her gün; yeter ki kocam bana engel olmaya kalkışmasın.

Julien:

— Peki öyle ise, temyiz dilekçesini imzalıyorum, diye bağırdı. Aman Yarabbi! Nasıl olur! Demek beni affettin ha! Bu mümkün mü?

Madame de Rênal'i kolları arasında sıktı; deli gibi idi. Kadının hafifçe bağırdı. Sonra Julien'e:

— Bir şey değil, dedi, biraz canımı acıttın.

Julien, hüngür hüngür ağlayarak:

— Omuzunu, değil mi? dedi. Biraz uzaklaştı ve kadının elini alarak öpmeye başladı. Sonra yine:

— Seni son kez olarak, Verrières'de, odanda gördüğüm zaman hiç bu akla gelir miydi?..

— Ya benim M. de la Mole'e o alçakça mektubu yazacağım kimin aklına gelirdi?

— Bil ki ben seni daima sevdim ve senden başka da hiç kimseyi sevmedim.

Şimdi Madame de Rênal'in kalbi de sevinçle dolmuştu.

— Doğru mu söylüyorsun? diye sordu.

Dizlerinin önünde oturan Julien'e dayandı ve böylece, uzun uzun, sessizce ağlaştılar.

Bir hayli zaman geçti; tekrar konuşacak hale geldikleri vakit Madame de Rênal:

— Ya o Madame Michelet, daha doğrusu Mademoiselle de la Mole? diye sordu. Anlattıkları garip hikâyeye ben de inandım doğrusu.

— O hikâye ancak görünüşte doğru, diye cevap verdi. O benim karım, fakat sevgilim değil.

Belki yüz defadan fazla birbirlerinin sözünü keserek, bin güçlkle birbirlerine bilmedikleri şeyleri anlattılar. M. de la Mole'e gönderilen mektubu, Madame de Rênal'in günahlarını çıkartan genç papaz yazmış, kadın da bunu kendi eliyle kop-ya ederek göndermişti.

Madame de Rênal:

— Din yüzünden ne iğrenç bir şey yaptım, diyordu; hem papazın yazdığı mektubun en ağır taraflarını biraz yumuşatmıştım da...

Julien'in heyecanla kucaklaması, mutluluğu, kadını affettiğini gösteriyordu. Julien hiç bir zaman şu andaki kadar çılgınca sevmemişti. Madame de Rênal biraz sonra ona:

— Ama ben kendimi dindar bir kadın sanıyorum, diyordu. Allaha bütün içtenlikle inanıyorum, işlediğim bu suçun kötü bir şey olduğuna da kaniyim; zaten bu ispat edildi; fakat seni görünce, hatta bana iki el ateş ettiğini bile tamamıyla unutarak...

Kadın bu sözleri söyledikten sonra, Julien, bütün itirazlarına rağmen onu doya doya tekrar öpmeye başladı.

Madame de Rênal:

— Bırak da söyleyeyim, diye devam etti; sonra sözümü unutturacaksın, seninle biraz ciddî konuşmak istiyorum... Evet, ne diyordum, seni görür görmez, artık gözüm hiç bir şey görmüyor, senin uğrunda tamamıyla aşk kesiliyorum, daha doğrusu aşk kelimesinin bile bildiremediği bir şey oluyorum. Ben senin için, ancak Tanrıya karşı beslemem gereken bir duygu besliyorum: İçinde hem saygı, hem aşk, hem itaat bulunan bir duygu... Bilmem ki, beni nasıl büyüledin. Zindancıyı bir bıçakla öldürmemi emredecek olsan, ben daha düşünmeden elim derhal bıçağa sarılır. Bu ne haldir? Ayrılmadan önce bana bunu iyice anlat; iki aya kadar birbirimizden ayrılacağız çünkü...

Sonra, gülümseyerek:

— Kim bilir, diye ilâve etti, bakalım ayrılacak mıyız?

Julien, yerinden fırlayarak:

— Sözümü geri alıyorum, dedi, sen zehir, bıçak, tabanca, kömür veya herhangi başka bir şeye baş vurarak hayatına son vermek, önüne engel çıkarmak istiyorsan, ben davamı temyiz ettirmem.

Madame de Rênal'in yüzü birdenbire değişiverdi; deminki derin derin düşünen kadının gözlerinde şimdi büyük bir şefkat belirdi; nihayet:

— İkimiz de hemen şimdi kendimizi öldürsek? dedi.

Julien:

— Öbür dünyada kim bilir ne var? Belki orada birtakım azaplarla karşılaşacağız, belki de hiç bir şey yok, iki ay beraberce zevkli, tatlı bir hayat sürsek daha iyi olmaz mı? İki ay bu, az değil! Benim ömrümde tadacağım en büyük mutluluk bu olacak!..

— Demek ömründe tadacağın en büyük mutluluk ha!

Julien, büyük bir sevinçle:

— Evet, ömrümde tadacağım en büyük mutluluk, diye tekrarladı, şana bunu yürekten gelen bir sesle söylüyorum.

Madame de Rênal; çekingen, mahzun mahzun gülümseyerek:

— Böyle konuşma, bu tatlı sözler benim için bir emirdir, dedi.

— Öyle ise, hayatına her ne suretle olursa olsun, kıymaya-
cağına dair bana olan aşkın üzerine yemin eder misin? Hem

sen benim oğlum için yaşamalısın; Mathilde, Marquis de Croisenois ile evlenir evlenmez, çocuğumu uşakların eline bırakır.

Madame de Rênal, soğuk bir tavırla:

— Yemin ediyorum, dedi, ama temyiz dilekçesini kendi elinle yazıp imzalayacaksın? Bunu bugün isterim; savcıya kendim götüreceğim.

— Dikkat et; bunu yaparsan adını lekellersin sonra.

Kadın gayet mahzun bir sesle:

— Seni gelip hapishanede gördükten sonra, dedi, zaten bütün Besançon'da, bütün Franche-Comté eyaletinde dillere destan oldum demektir. Ben utanma denilen bir şeyin sınırlarını çoktan aştım... Artık onuru, namusu kalmamış bir kadını, ben; senin uğrunda olduktan sonra ne çıkar!

O kadar mahzun bir tavırla konuşuyordu ki, Julien duyduğu yepyeni bir mutlulukla onu tekrar kucakladı. Bu duyduğu yeni his, aşkın verdiği o sarhoşluk değil, son dereceyi bulan bir minnet duygusu idi. Kendisi için yapılan bu fedakârlığın büyüklüğünü ilk kez iyice kavıyordu.

İyilik etmekten hoşlanan kimselerden biri M. de Rênal'e karısının her gün Julien'i hapishanede ziyaret edip uzun uzun kaldığını yetiştirmiş olacak ki, üç gün sonra, M. de Rênal karısını almak üzere Besançon'a arabasını gönderdi; derhal Verrières'e dönmesini de kesin olarak emretti.

Böyle kederli bir ayrılıkla başlayan gün hiç de iyi bir gün olacağına benzemiyordu. İki üç saat sonra gelip Julien'e, kendisini bir papazın görmek istediğini söylediler: Besançon cezvitleri arasına katılamamış olan o serseri papaz sabahtan beri sokakta, hapishanenin dış kapısı önünde yerleşmiş, bir türlü gitmiyordu. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor, fakat herif hâlâ: «Hak yolunda ben bu cefaya da katlanırım» diyerek mazlum bir tavır takınıyordu. Julien'in aksiliği üstünde idi; edepsizliğin bu çeşidi onu büsbütün kızdırdı.

Sabahleyin bu papazın geldiğini bir kez daha söylemişler, fakat görüşmek istememişti; adam Julien'in günahlarını çıkarımayı, onun ağzından duyduğunu ileri sürerek birtakım aşk masalları uydurup Besançon kadınları arasında ün kazanmayı düşünüyordu.

Bu papaz, gece gündüz hapishanenin kapısından ayrılmayacağını bağırarak söylüyordu:

— Beni Allah buraya o imansız yola getirmek için gönderdi, diyordu.

Gürültüden patırtıdan hoşlanan halk toplanmaya başlamıştı. Papaz etrafındakilere:

— Evet, kardeşlerim, diyordu, ben artık gece gündüz buradan ayrılmayacağım. Cebail bana söyledi. Allah bana kutsal bir görev verdi; o Sorel denilen delikanlının ruhunu cehennem ateşinden ben kurtaracağım, siz de benimle beraber Allaha yalvarın, vs.

Julien'in rezaletten, üzerine herkesin dikkatini çekecek olaylardan ödü kopuyordu. O anda sessiz sedasız, kimse farkına varmadan bu fani dünyadan çekip gitmeyi düşündü; ama Madame de Rênal'i tekrar görebileceğini umuyordu. O sırada delice âşıktı.

Hapishanenin kapısı kentin en işlek caddelerinden birinin üzerinde idi. Bu hırpanî kılıklı papazın halkı etrafına toplayarak gürültü patırtı ettiğini düşündükçe azap içinde kıvranıyordu. «Hiç kuşkusuz her an benim adımları söyler durur». diyordu. Bu an Julien'e ölümden de ağır geldi.

Kendisine candan, gönülden hizmet eden gardiyanlardan birini, birer saat ara ile çağırarak, hâlâ hapishanenin kapısında papazın bekleyip beklemediğini anlamak üzere gönderdi. Gardiyan her dönüşünde:

— Mösyö, diyordu, papaz çamurların içinde diz çökmüş, yüksek sesle dua ediyor, ruhunuzun kurtuluşu için etmediği dua kalmıyor.

Julien, içinden:

—Şu küstaha da bak, dedi.

O sırada kulağına derinden bir uğultu geldi. Halk da papazın okuduğu dualara «Amin!» diyordu. Sanki bunlar yetmiyormuş gibi, gardiyan da Latince birtakım kelimeler mırıldanarak dudaklarını oynatmaya başladı. Gardiyan:

— Böyle mübarek bir adamın yardımını nasıl olur da istemezsiniz, dedi, herkes zaten sizin pek katı yürekli olduğunuzu söylüyor.

Julien, öfkeden kendini kaybetmiş bir halde:

— Ah vatanım! Ah! diye bağırdı. Hâlâ ne kadar vahşet içinde bocalayıp duruyorsun.

Sonra gardiyanın orada olduğuna aldırış etmeden, yüksek sesle bu düşüncesini devam ettirdi:

— Bu adam, sırf gazetede kendisinden bahsetsinler diye bunu yapıyor; maksadına ermenin kolayını bulmuş.

«Ah, şu kahrolası taşralılar! Paris'te olsam başıma bu dertler gelmezdi. Oradaki insanların şarlatanlığı hiç olmazsa daha kurnazca».

Nihayet, alnından boncuk gibi terler damlayan gardiyana:

— Haydi gidin de şu mübarek papazı getirin, dedi.

Mübarek adam, tüyler ürpertecek derecede çirkin ve çirkin olduğu kadar da pisti. Sabahtan beri yağın yağmur, zindanın rutubetini ve karanlığını artırmıştı. Papaz, Julien'i kucaklamaya kalkıştı, konuşurken sanki ağlayacakmış gibi tavırlar takındı. Aşağılık, ikiyüzlülük bu adamın suratından akıyordu; Julien hayatında bu kadar çok kızmamıştı.

Papaz geldikten bir çeyrek sonra, Julien kendinde bir korkaklık hissetti. Ölüm ona ilk kez korkunç görünüyordu. İdam edildikten iki gün sonra vücudunun çürüyeceğini, iğrenç bir hal alacağını düşünüyor, hayalinde hep böyle korkunç şeyler canlanıp duruyordu.

Az kaldı bir zaaf belirtisi gösterip korkusunu belli edecek yahut papazın üzerine atılarak onu zincirle boğacaktı; çok şükür ki aklına başka bir şey geldi de bu düşünceden kurtuldu: Bu mübarek adamdan, hemen gidip ruhunun kurtuluşu için kırk franklık bir dua okutturmasını rica etti.

Vakit öğleye yaklaşmıştı; papaz kırk frank alır almaz çekip gitti.

Kırk Dördüncü Bölüm

Papaz zindandan gider gitmez Julien çok ağladı, hem de öleceği için ağladı. Yavaş yavaş, içinden: «Madame de Rênal Besançon'da olsaydı, dayanamaz, bu zaafımı ona itiraf ederdim». dedi.

Taparcasına sevdiği bu kadını özlemle andığı en kederli anında Mathilde'in ayak sesini duydu.

— Hapishane hayatının en çekilmez tarafı, diye düşündü, insan evde olduğu gibi, konuk kabul etmemelik edemiyor, «evde yok» dedirtemiyor, ne fena!

Mathilde'in her söylediğine sinirleniyordu.

Mademoiselle de la Mole'ün öğrendiğine göre, M. de Valenod, hükmün verildiği gün, vali tayin edildiğini bildiren emri aldığı için artık M. de Frilair'in sözüne aldırış etmemiş ve bu sayede Julien'i ölüme mahkûm ettirmenin verdiği zevki tatmaktan yoksun kalmamış. Mathilde:

— M. de Frilair'le biraz önce görüştüm, diyordu, dostunuz ne diye kalkıp da şu «Burjuvadan devşirme asilzadelerin» gururuyla oynar, onlarla uğraşır? diyor.

Sınıftan falan bahsetmeye ne lüzum vardı sanki? diyor. Onlara siyasal çıkarlarını korumak için ne yapmaları gerektiğini kendi ağzıyla söylemiş oldu: Oysa, o budala heriflerin bu gibi şeyleri düşündükleri bile yoktur, hem de ağlayacak raddeye gelmişlerdi, diyor. Sosyal sınıf çıkarı, bir adamı ölüme mahkûm etmenin verdiği dehşeti onlara unutturdu. Doğrusu M. Sorel pek beceriksizmiş. Onun cezasını affettiremezsek, ölümlü bir çeşit intihar olur». İşte M. de Frilair bunları söylüyordu.

Mathilde'in, Julien'e söylediği bir şey daha vardı, ama kendi de bunun farkında değildi. Rahip de Frilair, Julien için kurtuluş çaresi olmadığını görmüştü; kızın kalbinde onun yerine geçmenin mevki ihtirası bakımından çok yararlı bir yol olacağını sanıyordu.

Julien, sabahtan beri olan bitenlere fena halde sinirlenmişti, fakat; öfkelenmenin de para etmeyeceğini anlayarak, âdeta kendinden geçmiş bir halde, Mathilde'e:

— Kiliseye gidip benim için bir ayin dinleyin, ne olur beni biraz olsun yalnız bırakın, dedi.

Madame de Rênal'in hapishaneye girip çıktığını duyarak

içerleyen Mathilde onun Verrières'e döndüğünü haber almıştı; Julien'in neden böyle aksilik ettiğini anladı, iki gözü iki çeşme ağlıyordu.

Mathilde'in ıstırabı, hiç de gösteriş değildi; zaten Julien de bunu gördükçe büsbütün sinirleniyordu ya. Fakat yalnız kalmaya, başını dinlemeye şiddetle ihtiyacı vardı; bir an huzura kavuşmak için hangi çareye baş vuracağını bilemiyordu.

Mathilde onu yatıştırmak için bir hayli dil döktükten sonra çıkıp gitti, fakat o gider gitmez Fouqué damladı. Julien bu vefalı dost:

— Yalnız kalmaya ihtiyacım var, dedi.

Onun tereddüt ettiğini görünce:

— Ölüm cezasından affımı istemez için bir dilekçe hazırlıyorum, diye ilâve etti... Hem senden bir şey rica edeceğim, bana sakın ölümden bahsetme. O gün için senden bazı ricalarım olursa ben kendim bunları sana söylerim.

Julien, nihayet yalnız kalmayı başardı; fakat şimdi de kendisini deminkinden daha yüreksiz hissediyordu. Zaafa uğrayan bu ruh, kalan bir parçacık gücünü de, ne halde olduğunu belli etmemek için Mademoiselle de la Mole ile Fouqué'ye karşı kullanmıştı.

Akşama doğru aklına bir şey geldi ve biraz avundu:

— Bu sabah ölümün bana o kadar korkunç görüldüğü anda, idam saatimin geldiğini haber verselerdi, diye düşünüyordu; «halkın gözü beni, onurumu korumaya teşvik ederdi», belki yürüyüşümde, bir salona giren sıkılgan, kendini beğenmiş bir gencin tavırlarındaki ağırlık bulunurdu. Bu taşralılar içinde anlayışlı birkaç kişi varsa, işte ancak onlar benim korktuğumu sezebilirlerdi... Ama hiç kimse açıkça sezemezdi.

Ertesi sabah Julien'in başına bütün bunlardan daha tatsız bir iş geldi. Babası çoktan beri geleceğini bildirip duruyordu; o sabah, sabah Julien uyanmadan önce, ak saçlı keresteci zindana girdi.

Julien kendinde bir zaaf duydu; babasının kendisini fena halde paylayacağını bekliyordu. Sanki çektikleri, kederleri yetmiyormuş gibi, o sabah da babasının sevmediği için büyük bir vicdan azabı duyuyordu.

Gardiyan odayı biraz düzeltmeye çalışırken, Julien kendi kendine:

— Tesadüf bizi dünyada yan yana getirmiş, dedi, biz de birbirimize elimizden gelen her fenalığı yaptık. Öleceğim anda bile bana son kez bir fenalık yapmaya geliyordur.

Gardiyan odadan çıkar çıkmaz, ihtiyar ters ters konuşmaya başladı.

Julien, göz yaşlarını tutamadı. İçinden, kudurmuş gibi:

— Bu alçakçasına zaaftır, diyordu. Bu adam her girip çıktığı yerde benim yüreksizliğimi bire bin katarak anlatır durur; Valenodlar, Verrières'de hüküm süren bütün o aşağılık, ikiyüzlü herifler için artık gün doğdu demektir. Fransa'da onların borusu ötüyor, toplumun bütün nimetleri onların ellerinde. Şimdiye kadar ben: «Evet, para onlarda, zenginlik onlarda, ama kalp asalet, ruh zenginliği bende» diyebiliyordum.

«İşte, sözüne herkesin inanacağı bir tanık: Benim ölüm karşısında korktuğumu bütün Verrières halkına bire bin katarak anlatacak adam. Herkesin anladığı bu sınavdan ben alnımın akı ile çıkamayacağım!

Julien, iyiden iyiye umutsuzluğa kapılmış gibiydi. Babasını nasıl defedeceğini bilemiyordu. Bu hinoğlu hin ihtiyarı aldatabilecek kadar gösterişe kalkmak da o anda gücünün üstünde bir şeydi.

Bütün çareleri, olanakları gözden geçiriyordu; birdenbire, âdeta bağırırcasına:

— Benim birikmiş param var, dedi.

Bu sözün bıraktığı etki, Julien'in babasının karşısında hissettiği aşağılık duygusunu gidermişti; daha sakın bir tavırla devam etti:

— Bu parayı ne yapmalı bilmem ki!

Julien, paranın bir kısmını kardeşlerine bırakmak niyetinde olduğunu belli ediyordu; ihtiyar keresteci ise bunun bir santimini bile elden kaçırmamayı istiyordu. Uzun uzun dil döktü, hararetle sözler söyledi. Julien, nihayet işi alaya dökerek:

— Allah bana vasiyetnamem için ilham etti, dedi, kardeşlerimin her birine biner frank vereceğim; paranın üst tarafı da size kalacak.

İhtiyar:

— Peki, öyle olsun, dedi; paranın üstü benim hakkımdır; fakat mademki Allah sana bu iman büyüklüğünü nasip etti; her halde gerçek bir Hıristiyan gibi ölmek istersin; borç-

larını da ödemem gerek. Seni bu boya kadar getirmek için yaptığım masrafları bir düşün, bu borcunu da eda et bari.

Julien, tâ kalbinden yaralanmış bir halde, içinden:

— İşte baba sevgisi, diyordu.

Zindancı kapıdan gözüktü ve:

— Mösyö, dedi konuklarımın babaları gelince, onlara en âlâsından bir şişe şampanya getirmek âdetimdir. Gerçi biraz pahalıdır, şişesi altı frank, ama insana ferahlık verir.

Julien, çocukça bir sevinçle:

— Üç kadeh getirin, dedi; kodidorda dolaşan iki mahpus var, onları da çağırın.

Zindancı adamları içeri çağırды; bunlar kürek mahkûmiyetlerini bitirip yeniden suç işleyerek hapis haneye düşmüşlerdi; yakında yine kürek mahkûmlarının gittiği yere gönderileceklerdi. İkisi de gayet neşeli, ustalıkları, cesaretleri, soğukkanlılıklarıyla nam vermiş birer hayduttu. Biri Julien'e:

— Bana yirmi frank verin, size bütün hayatımı anlatayım, dedi; göreceksiniz ne kadar meraklıdır.

Julien:

— Ama bir sürü yalan uydurmayacaksınız, değil mi? dedi.

Kürek mahkûmu:

— Nasıl yalan söylerim yahu, diye cevap verdi; baksanıza arkadaşım kıskançlıktan gözümün içine bakıyor, yalan söyleyecek olursam beni ele verir.

Anlattığı macera insanı iğrendirecek şeylerdi. Bu suçları işleyen hiç kuşku yok ki korkusuz, pervasız, bir adamdı, ama artık onun kalbinde para hırsından başka hiç bir şey aramak boştu.

Adamlar gittikten sonra Julien'in artık sabahki hali kalmamıştı. Kendi kendine karşı duyduğu öfke geçmişti. Madame de Rênal gittiğinden beri çektiği ıstırap, bir taraftan da korkaklığın zehrini kattığı acı artık değişmiş, şimdi hazin bir düşünce halini almıştı.

İçinden:

— Günler gelip geçiyor, görünüşe kapılmamaya çalıştıkça, Paris salonlarını dolduran kibarların da benim babam gibi namuslu kimseler veya bu iki kürek mahkûmu gibi becerikli birer sêfil olduklarını anlayacaktım. Söyledikleri doğru, salon bayları sabahleyin kalkınca: «Bugün de karnımı doyurmak için

acaba ne yapsam?» diye arpacı kumrusu gibi düşünüp durmazlar. Bir de namusluyuz diye övünür dururlar. Hele bir de Jüride üye olunca, açlıktan bayılacak raddeye gelip de bir gümüş çatal bıçak takımı çalan adamı, koltukları kabarak mahkûm edip işin içinden çıkıverirler.

«Fakat, yaranmaları gereken bir saray çevresi varsa, Bakanlık sandalyesini kaybetmemek veya Bakan olmak sözü do-laştı mı, bizim o namuslu salon bayları, bir iki kürek mahkûmunun karınlarını doyurmak için işledikleri suçların aynını iş-lemekten çekinmezler.

«Tabii hukuk diye bir şey yoktur; bu söz dedeleri XIV. Louis'in bir müsadere emriyle zengin olmuş, geçen gün bana karşı ağzına geleni söyleyen savcıya yakışacak bir deyimdir. «Hukuk», ceza müeyyidesiyle, falan işe kalkışmaktan meneden bir yasa çıktı mı, o zaman doğar. Yasadan önce, tabii olarak ancak arslanın gücünü, yahut da aç kalan, soğuktan mosmor kesilen mahkûmun ihtiyacı, hasılı ancak ihtiyaç vardır... Hayır, onur, itibar gören insanlar, talihleri yaver olup da elleri suçta yakalanmamış birer edepsizden başka bir şey değildirler. Top-lumun benim peşime taktığı şu savcı denilen adam, beni mah-kûm eden Valenod, toplum için benden bin kez daha zararlı birer insandırlar».

Julien, mahzun mahzun, fakat kızmadan:

— İşte bunun için, babam, ne kadar cimri olursa olsun, yine bu adamlardan daha iyidir, diye ilâve etti. Ben ölümümle de onun adını lekeleyerek ileri gittim. Parasız kalmak korkusu, «cimrilik» denilen, insanları olduklarından daha kötü gösteren o illet, benim bırakacağım, üç dört yüz lirayı babama, bir teselli kaynağı, içine güven verecek bir şey gibi gösteriyor. Bir pazar günü, yemekten sonra çıkıp, kendini kıskanan Verrièreslilere, parasını sıkırdacaktır. Bakışlarıyla onlara: «Böyle bir karşılığı olunca, oğlunun kafasının kesilmesini içinizden hanginiz istemezsiniz, can atmazsınız?» diyecektir.

Bu düşünceler belki doğruydı, fakat ölümü de arzu edecek nitelikteydi. Beş uzun gün böyle geçti. Karşısında müthiş bir kıskançlığın pençesinde kıvranan Mathilde'e nezaketle, tatlılıkla davranıyordu. Bir akşam kendini öldürmeyi gerçekten aklından geçirdi. Madame de Rênal'in özlemi, bu derin ıstırap, onun ruhunu altüst etmişti. Artık ne gerçek hayatta bir

şeyden zevk duyuyor, ne de hayalinde gönlünü avutacak bir şey bulabiliyordu. Böylece, kımıldamaksızın, kapalı kalmak sağlığını bozuyor, tabiatını, genç Alman üniversitelilerinki gibi hırçın, mariz bir hale getiriyordu. Zavallı kimselerin ruhuna hücum eden bazı aykırı düşünceleri şöyle bir küfürle başından savmak için gereken o erkekçe gururu kaybediyordu. İçinden:

«Gerçeği sevdim... Ama nerede o gerçek!.. Her tarafta ikiyüzlülük, sinsilik, yahut hiç değilse şarlatanlık var, en faziletli insanlarda, en büyüklerde bile bu böyle...» diyordu.

Julien'in dudaklarında bir tikslenme belirdi:

— Hayır, insan insana güvenemez, dedi. Madame de *** öksüzler için para toplarken, bilmem hangi prensin on altın lira verdiğini söylüyorlar: Yalan... Daha uzağa gitmeye ne gerek var? Napoléon'un Sainte-Hélène'deki o hali nedir?.. Tah-tını, Roma kralı adını verdiği cılız oğluna bırakması şarlatanlığın daniskasıdır.

Yarabbim! Öyle bir insan, hem de uğradığı felâkete bakıp da görevini acı acı hatırlaması gerektiği bir zamanda, şarlatanlığa tenezzül ederse, artık âdemoğlundan ne beklenir?»

Son derece müstehzi bir gülümseme ile:

— Gerçek nerede? Dinde mi? diye ilâve etti. Evet, Maslonların, Frilairlerin, Castanédelerin ağzında sakız gibi dolaşp duruyor. Belki de gerçek dindedir; Havariler para almadıkları gibi, rahipleri de para, rüşvet almayacak kadar temiz bir dinde... Ama Saint-Patıl emretmek, söz söylemek, kendisinin bahsettirmek zevkini tatmış, bu da bir çeşit para almak değil de nedir?

«Ah! Gerçek bir din olsaydı.. Ben de ne budalayım yahu! Gotik bir büyük kilise, insana haşyet veren çeşit çeşit renkli kilise camlarını görünce benim zayıf kalbim hemen onlara lâayık bir rahip tasavvur eder... Ruhumun böyle bir rahibe ihtiyacı var şu anda... Oysa, bunun yerine karşıma pis, saç sakalı birbirine karışmış, mağrur, mendebur herifin biri çıkıyor... Kıyafetini bir tarafa bırak, Chevalier de Beauvaisis'nin bir eşi.

«Ama gerçek bir rahip, bir Massillon, bir Fénelon... Massillon da Dublois gibi alçağın birini rahipliğe yükseltmiş. Saint-Simon'un «Anıları»nı okuyalı beri Fénelon'dan da sıkım sıyrıldı; mamafih onda yine iyi kötü bir rahip ruhu da varmış... Öyle bir rahip olsa idi, gönüllerinde sevgi duyanların, bu

yeryüzünde toplanacak bir yerleri olurdu... Böyle bir başımıza, yalnız yaşamazdık... Bu iyi kalpli rahip bizlere Allahtan bahse-derdi. Ama hangi Allahtan? Kutsal Kitab'ın bahsettiği o ikin-ci, o küçük müstebitten değil... Voltaire'in Allahından, o ada-letli, o merhametli, o yüce Tanrıdan...»

Ezbere bildiği Kutsal Kitab'ın birçok yerlerini hatırlaya-rak heyecanlandı. «Fakat üç kişi bir araya geldi mi, bizim papazların temcit pilavı gibi bahsede ede dillerinden düşürme-dikleri o büyük isme, ALLAH'a kim inanır?

«Yalnız yaşamak!.. Ne azap!..»

Julien, alnına vurarak:

«Beni yalnızlığı düşünmeye sevkeden şey, bu zindanın yal-nızlığıdır, ama dünyada da «yalnız yaşamadım ya»; kafamda büyük bir görev düşüncesi yer etmişti. Belki doğru, belki yan-lış olarak benimsediğim bir görev... O, benim için, fırtınalarda dayandığım, sağlam bir ağacın gövdesi gibiydi; sendeliyor, çırpınıyordum. Ben de nihayet bir insandım... Fakat fırtına be-ni alıp sürükleyemiyordu.

«Beni, yalnızlığı düşünmeye sevkeden şey, bu zindanın ru-tubetli havası olsa gerek...

«Hem ikiyüzlülüğe lânet et, hem de yine ikiyüzlülük et: Buna ne gerek var şanki? Beni böyle mahveden şey ne ölüm, ne zindan, ne havanın rutubeti; beni asıl mahveden şey Ma-dame de Rênal'in burada olmayışı. Verrières'de olsam, onu gör-mek için haftalarca evinin bodrumuna saklanmak gerekse, hiç şikâyet eder miyim?

Acı acı gülerek, yüksek sesle:

— Çağdaşlarımın etkisi daha ağır basıyor, dedi. Ölüme iki adım mesafedeyim, kendi kendime konuşuyorum, fakat yine de ikiyüzlülüğü elden bırakmıyorum vesselâm... Hey gidi on dokuzuncu yüzyıl hey!..

«Bir avcı ormanda ateş eder, avının düştüğünü görünce de yakalamak için hemen atılır. İki ayak boyundaki çizmesi ka-rınca yuvasına çarpar, karıncaların yuvası yıkılır ve hepsi çil yavrusu gibi dağılır... Hayvancıkların en mütevekkili, en fi-lozofları bile bu kara, kocaman, korkunç vücudun ne olduğunu anlayamaz: Birdenbire, inanılmaz bir süratle yuvalarına giren bir çizme; bundan biraz önce de müthiş bir gürültü, kırmızım-tırak ateş demetleri...

«Ölüm, hayat, edebiyat, onları kavrayacak kadar geniş anlayışları olan kimseler için işte bunun gibi basit şeylerdir...

«Yazın uzun günlerinde, sabahın dokuzunda doğup akşamın beşinde ölen bir sinek, gece kelimesinin ne demek olduğunu nasıl anlar?

«On beş saat daha yaşatın, o zaman geceyi görür ve ne olduğunu da anlar.

«Ben de yirmi üç yaşında öleceğim. Bana beş yıllık yaşama daha bağışlayın, Madame de Rênal ile yaşayayım».

Mephistopheles gibi gülmeye başladı.

«Bir kez ben, şu anda, sanki beni dinleyen varmış gibi ikiyüzlülük ediyorum.

«Sonra da, şurada daha yaşayacak birkaç günüm kaldığını düşünmüyorum, sevmeyi, hayattan tat almayı unutuyorum. Heyhat!.. Madame de Rênal burada değil; belki de kocasından izin alıp bir daha buraya gelemeyecek, onun adını lekelemeyecek...

«İşte beni yalnızlık içinde bunaltan şey asıl bu; yoksa, adaletli, merhametli, güçlü, gaddar ve kinci olmayan bir Tanrının olmayışı değil...

«Ah! Tanrı olsaydı... Heyhat!.. Ayaklarına kapanırdım. Ona: Ben ölümü hak ettim. Fakat, sen, ey yüce Tanrı, iyi kalpli Tanrı, merhametli Tanrı, her şeye rağmen beni sevdiğime kavuştur, ne olur, diye yalvarırdım».

Gece hayli ilerlemişti. Julien bir iki saat rahat uyku uyu-du. Sonra Fouqué geldi.

Julien, kendini, ruhunda geçenleri iyice anlayan bir insan gibi, güçlü ve metin hissediyordu.

Kırk Beşinci Bölüm

Fouqué'ye:

— Şu zavallı rahip Chas-Bernard'ı çağırırsam, adamcağıza fena bir oyun oynamış olurum, dedi, sonra benim yüzümden iştahı kaçır da üç gün yemek yiyemez. Ama sen bana, rahip Pirard'ın ahbablarından, dalavere bilmez birini bulmaya çalış.

Fouqué, dostunun bu konuya yanaşmasını sabırsızlıkla bekliyordu. Julien, insanın taşrada halkın inanışlarına karşı borçlu olduğu görevi uygun bir şekilde yaptı. Günahlarını çıkartmak için bir «janséniste» rahip seçmesine rağmen, M. de Frilair sayesinde hapishanede bile papazlar kurulundan yardım görüyordu; biraz daha fazla hecerikli olsaydı, bu fırsatlardan yararlanarak kaçabilirdi de. Fakat zindanın kötü havası etkisini gösteriyor, Julien'in düşünme gücünü azaltıyordu. Bunun içindir ki, Madame de Rênal'in tekrar gelişi onu umduğundan da çok sevindirdi. Kadın onu kucaklarken:

— Benim en büyük görevim sana karşı olan aşkımdır, dedi. Verrières'den kaçtım, geldim.

Julien, Madame de Rênal'e kötümser şeyler söylemiyor, ona çok iyi davranıyor, hiç bir şey esirgemiyordu.

Akşam hapishaneden çıkar çıkmaz teyzesinin evine, Julien'in yakasını bir türlü bırakmayan o papazı çağırttı; bu adamın istediği tek şey, Besançon kadınlarının gözüne girmektir; Madame de Rênal onu, gidip Bray-le-Haut manastırında dokuz günlük bir ziyarete kolaylıkla razı etti.

Bunu öğrenince Julien'in ne kadar çok sevindiğini, ne kadar büyük bir aşk heyecanına kapıldığını hiç bir söz belirtmez.

Madame de Rênal bir yandan avuç dolusu para sarf edip bir yandan da zenginliği, sofuluğu ile tanınmış teyzesinin itibarından istediği gibi yararlanarak, Julien'i günde iki kez görebilmek için izin kopardı.

Bunu öğrenince Mathilde artık kıskançlıktan kudurdu. M. de Frilair ona, dostunu, her gün bir kezden fazla görebilmesine izin verdirecek kadar yasanın dışına çıkamayacağını, hem zaten istese de bu kadarına sözü geçmeyeceğini itiraf etmişti. Mathilde, Madame de Rênal'in en küçük teşebbüslerini bile öğ-

renmek için kadının arkasına bir adam taktı. M. de Frilair de kurnaz zekâsının bütün inceliklerini harekete getirmiş, Mathilde'i Julien'in ona lâıyk bir adam olmadığına kandırmaya çalışıyordu.

Fakat Mademoiselle de la Mole, bütün bu ıstıraplar içinde Julien'i eskisinden daha çok seviyor, ama hemen hemen her gün müthiş bir kavga çıkarmadan da yapamıyordu.

Julien, bu kadar garip bir şekilde lekelemiş olduğu bu zavallı kıza karşı, olanca gücünü sarf ederek sonuna kadar kibarca davranmak istiyor, fakat her an, Madame de Rênal için duyduğu büyük aşk daha üstün geliyordu. Birtakım asılsız nedenler göstererek Mathilde'i, Madame de Rênal'in masumca gelip yine masumca gittiğine inandırmak istiyor, bunu başaramayınca da, içinden: «Artık, diyordu, dramın sonu çok yaklaşmış olsa gerek, daha iyi gizleyemiyorsam, bu, benim için bir özür sayılabilir».

Mademoiselle de la Mole, M. le Croisenois'nın öldüğünü haber aldı. M. de Thalar, Karun gibi zengin bir adam, Mathilde'in ortadan kayboluşu hakkında birtakım dedikodular yapmıştı; M. de Croisenois da gidip M. de Thaler'i bulmuş ve bu sözü geri almasını, yalanlamasını istemişti; bunun üzerine Thaler ona aldığı imzasız mektupları göstermiş, birtakım küçük olayları birbirine bağlayarak meseleyi izah etmiş, hem de o kadar ustalıkla ispat etmişti ki, zavallı Marquis de Croisenois'nın artık gerçeğı açıkça görmemesine olanak kalmamıştı.

M. de Thaler hiç de ince sayılmayacak birtakım şakalara cesaret de etmişti. Öfkeden ve kederden ne yaptığını bilmeyen M. de Croisenois'nın bunun üzerine istediğı özür dileme o kadar ağır olmuştu ki, zengin Yahudi düelloyu tercih etmişti. Bu iş de budalalığın galibiyetiyle sonuçlandı, yani Paris'in en çok seilmeye lâıyk gençlerinden biri daha yirmi dört yaşına basmadan düelloda dünyaya gözlerini kapadı.

Croisenois'nın ölümü Julien'in perişan ruhu üzerinde garip, marazî bir tepki yaptı. Mathilde'e:

— Zavallı Croisenois, diyordu, bize karşı doğrusu pek akıllıca, pek kibarca hareket etti; annenizin salonunda yaptığımız aşırı hareketler yüzünden bana kin bağlayıp bir kavga çıkartabilirdi; çünkü önceleri hor görülen bir insana karşı beslenen kin müthiş olur.

M. de Croisenois ölünce Julien'in, Mathilde'in geleceği için düşündükleri hep suya düştü; birkaç gün dil döküp onu, M. de Luz'le evlenmesi gerektiğine ikna etmeye çalıştı.

— O sıkılgan bir adamdır, pek öyle Cezvitliği de yoktur, di-yordu, elbet bir gün o da sıraya girecektir. Onda, zavallı Croise-nois'da olduğundan da fazla yükselme hırsı var, hem de süre-kli bir hırs... Ailesinden dük falan da çıkmamış; bunun için o, Julien Sorel'in dul karısıyla evlenmekten çekinmez ve zorluk da çıkarmaz.

Mathilde, soğuk bir tavırla:

— Hem de büyük ihtiraslardan ağzının tadını almış bir dul kadın, diye cevap verdi... Altı ay sevdikten sonra, sevdiği adamın, bütün felâketlerine başlıca nedeni olan bir kadını ken-disine tercih ettiğini görerek dünyanın kaç bucak olduğunu an-lamış bir dul...

— Haksızlık ediyorsunuz; Madame de Rênal'in buraya ge-lip gitmesi, Paris'te beni affettirmeye çalışan avukatın çok işi-ne yarar. Bu sayede avukat benim, öldürmek istediğim kadın-dan zindanda bile beni koruduğunu ileri sürecektir ve bu suret-le çok kuvvetli bir dayanak noktası elde edecektir. Bunun çok etkisi olabilir; kim bilir, belki de günün birinde benim bir me-lodram konusu olduğumu görürsünüz, vs. vs.

Öç almak suretiyle bile yakışmayacak kadar şiddetli bir kıskançlık, umutsuzluk içinde bir üzüntünün uzayıp gitmesi (umutsuz, çünkü Julien kurtulsa bile onun kalbini bir daha elde etmenin olanağı var mı?) o vefasız sevgiliyi hâlâ, hem de her zamankinden çok sevmenin verdiği utanç, çektirdiği ısı-rap Mademoiselle de la Mole'ü hazin bir sessizliğe daldırmış-tı; artık ağzını bıçaklar açmıyordu. Onu bu halden ne M. de Frilair'in yaltaklanmaları kurtarabiliyordu, ne de Fouquë'nin taşralı hareketleri, patavatsızca açışözlüğü...

Julien'e gelince, o, Mathilde'i görüp de rahatsız olduğu 'an-lar bir tarafa bırakılacak olursa, geleceği hemen hemen hiç dü-şünmeden, bir aşk hayatı yaşayıp gidiyordu. Aşk ihtirasının, son haddine varmış, artık yapmacığa, gösterişe gerek görme-yen bir aşk ihtirasının garip bir etkisi vardır: Madame de Rênal de onun fütursuzluğunu, gamsızlığını, tatlı neşesini âdeta paylaşıyordu. Julien ona:

— Vaktiyle, diyordu, Vergy korularında seninle beraber gezerken ne kadar mutlu olabilirdim, oysa, müthiş bir yükselme hırsı yüzünden bu mutluluğu tadamadım; bu hırs o günlerde benim ruhumu alıp hayalî birtakım âlemlere sürükleyip duruyordu. Dudaklarımın tâ yanında duran bu güzel kolu tutup da kalbimin üzerine bastıracağım yerde gelecek günlerin hayalleri, serabı peşinden koşarak senden uzaklaşıyordum; çok zengin olmayı, yapmam gereken sayısız mücadeleleri, yalnız onları düşünüyordum... Hayır, hayır, siz beni bu zindanda görmeye gelmeseydiniz, ben mutluluğun ne olduğunu öğrenmeden ölüp gidecektim...

Julien'in bu sakın hayatı bozan iki olay oldu: Günahlarını çıkaran papaz jansenist olduğu halde Cezvitlerin dalave-relerine kapılmaktan kendini koruyamadı, yani kendi de farkında olmadan onların elinde alet oluyordu.

Gelip bir gün Julien'e intihar etmek gibi büyük bir günah işlemek istemiyorsa, kendisini ölüm cezasından affettirmek için, elinden gelen her şeyi yapmasını tavsiye etti. Papazlar sınıfının Paris'te Adliye Bakanlığında büyük bir nüfuzu olduğundan, Julien için, kendini affettirmek istiyorsa, kolay bir yol vardı; parlak, herkese örnek ve ibret olarak gösterilecek bir şekilde Hak yoluna dönmek, imanını tazelemek...

Julien:

— Parlak bir şekilde ha! diye tekrar etti. Ah! Yakaladım, galiba siz de, sayın rahip, misyonerler gibi komedi oynamaya kalkıyorsunuz...

Jansenist papaz, ciddi bir tavırla:

— Yaşınız, dedi, ilâhî kudretin bir lütfu olan sevimli yüzünüzün, suçunuzun bir türlü anlaşılmayan nedeni Mademoiselle de la Mole'ün sizin uğrunuzda sarf ettiği kahramanca çabalar, kısaca her şey, her şey, öldürmek istediğiniz kadının gösterdiği şaşılacak dostluğa varıncaya kadar her şey, Besançon'daki genç kadınların kahramanı olmanıza yardım etti. Onlar sizin için her şeyi, siyasetten bahsetmeyi bile unuttular...

«Hak yoluna dönmeniz onların kalbinde yankılar uyandıracak, derin bir etki bırakacaktır. Hem bu suretle dine de faydanız dokunmuş olur; Cezvitler de böyle bir durum karşısın-

da bu yolu tutarlar diye ben çekineyim mi? Onlar o kadar harris, o kadar sinsi, o kadar şirret insanlardır ki, kendileriyle ilişkisi olmayan bu işte bile bir fenalık etmenin yolunu bulurlar! Buna meydan vermemeli işte... Sizin iman getirmenizi duyunca akacak göz yaşları, Voltaire'in imansızca yazılarının, kitaplarının yaptıkları etkiyi yok edecektir...»

Julien'e bundan çok daha fazla dokunan ikinci olayı Madame de Rênal çıkardı. Tanıdıklarından dalavereci kadının biri bu saf ve temiz ruhlu kadını kandırmış. Saint-Cloud sarayına giderek kralın ayaklarına kapanıp Julien'in affını dilemesinin gerektiğine inandırmıştı.

Madame de Rênal de sırf bu iş için Julien'den uzaklaşmak fedakârlığını göstermişti; böyle bir azaba katlandıktan sonra halka maskara olmak, eskiden ölümden bile ağır sayacağı bu durum, ona artık vız geliyordu.

— Kralın huzuruna çıkar, sevgilim olduğunu açıkça söylerim, diyordu; bir adamın, hem de Julien gibi bir adamın hayatı tehlikede olur da insan artık başka herhangi bir şey düşünebilir mi? Julien beni öldürmek istediye, kıskançlığından yaraladı, derim. Jüri üyelerinin veya kralın acıması sayesinde kurtulan nice gençler var...

Julien kızarak:

— İkimizi de kepaze mi edeceksin? diye bağırды; böyle bir işe kalkışmayacağına ya hemen yemin edersin, yahut da bir daha beni göremezsin, seni buraya sokturmam, ertesini gün de kendimi öldürürüm. Paris'e gitmek düşüncesi senin buluşun değil. Bunu senin aklına hangi dalavereci kadın soktu, söyle?

«Şu kısa ömrün sayılı günlerini bırak da mutluluk içinde geçirelim. Kendimizi elâlemden saklayalım; benim suçum af kabul edecek suçlardan değil.

«Mademoiselle. de la Môle'ün Paris'te itibarı yoktur, zerre kadar kuşkun olmasın, o beni kurtarmak için bir insanın yapabileceği her şeyi yaptı. Burası taşra, burda zengin, nüfuz sahibi ne kadar insan varsa hepsi de benim aleyhimde. Yapmak istediğini bu iş, refah içinde yaşayan o zenginleri, hele siyaset âleminde mutedil dedikleri kimseleri büsbütün çileden çıkarır.

Maslonları, Valenodları, onlar gibi kötü olmayan binlerce kişiyi kendimize güldürmeyelim».

Julien, zindanın kötü havasına artık dayanamaz bir hale gelmişti. Çok şükür ki, artık ölmesi gerektiğini haber verdikleri gün, güzel bir güneş doğayı nurlara gark ediyordu ve o gün Julien'in de metaneti üstünde idi. Açık havada yürümek ona, uzun zaman denizde kalmış bir gemicinin karaya çıktığı zaman dolaşmaktan duyduğu zevki andıran bir haz verdi. İçinden:

— Her şey yolunda, dedi, cesaretim üstümde.

O başın hiç bir zaman, kesileceği günkü kadar şairane bir hali olmamıştı. Bir zamanlar Vergy korularında geçirdiği en tatlı anlar, muhayyilesinde durmadan canlanıyordu.

Bütün olay basit bir şekilde, uygunsuz hiç bir şey olmadan olup bitti; Julien hiç bir gösterişe kalkışmadı.

İki gün önce Fouqué'ye:

— Heyecana kapılmayacağıma söz veremem, demişti; bu loş, rutubetli zindanda da hararetli anlar geçiriyorum, kendimden geçiyorum; fakat korkmam, hiç kimse Julien sarardı demeyecektir.

Son gününün sabahı Fouqué'nin, Mathilde'le Madame de Rênal'i kentten uzaklaştırması için alacağı tertibatı önceden kararlaştırmıştı.

— Onların ikisini bir arabaya bindirirsin, demişti. Posta arabacısına söyle, atları hep dörtnala sürsün, ikisi de hemen dost olurlar, yahut da birbirlerine kin bağlarlar. Her ne olursa olsun, zavallı kadınlar, biraz avunurlar, ıstıraplarını unuturlar.

Julien, Madame de Rênal'e, Mathilde'den doğacak çocuğuna bakmak üzere yaşayacağına yemin ettirmişti.

Bir gün Fouqué'ye:

— Kim bilir, demişti, insan öldükten sonra da belki bir takım ihtirasları vardır. Hani ebedî istirahat derler, işte ben de o ebedî istirahat döşegimin, Verrières üstündeki büyük dağda bulunan mağarada olmasını isterdim. Sana anlatmıştım, o mağarada kaç kez oturmuş, gözlerim Fransa'nın en zengin bölgesinin manzarasına dalarak kalbimde yükselen ihtirasın ate-

şini duymuşumdur; o zaman bende bu ihtiras vardı... Her neyse! Severim o mağarayı. Filozof kafalı bir adamın imreneceği bir yer olduğu muhakkak... Şu Besançon'un mübarek papazları her şeyden para çıkarmanın yolunu bulmuşlardır; bir kolayını bulursan, benim cesedimi onlardan satın alabilirsin...

Fouqué bu azap verici işi başardı. Geceyi odasında, dostunun cesedi yanında geçirdi; fakat birdenbire şaşırdı: Kapı açılmış, içeriye Mathilde girmişti. Oysa, daha birkaç saat önce onu Besançon'dan on fersah ötede bırakıp dönmüştü. Genç kadının şaşkın bir hali vardı.

— Onu göreceğim, dedi.

Fouqué'nin söz söyleyecek, ayağa kalkacak hali yoktu. Yerde duran lâcivert bir kaputu parmağıyla gösterdi; Julien'den kalan şey buna sarılı idi.

Mathilde diz çöktü. Bonifade de la Mole ile Navarre kraliçesi Marguerite'in anısı ona hiç şüphesiz insan gücünün üstünde bir gayret vermişti. Titreyen elleriyle kaputu açtı. Fouqué başını çevirdi.

Mathilde'in acele ile odada dolaştığını duydu. Birçok mumlar yakıyordu. Fouqué kendisinde güç bulup da gözlerini çevirdiği zaman Mathilde, Julien'in kesik başını önündeki mermer masaya koymuş, alnından öpüyordu...

Mathilde, sevgilisini seçtiği mezara kadar götürdü. Tabutun arkasından bir sürü papaz da gitti; gerçi kimse bilmiyordu, fakat Mathilde, siyahlara bürünmüş bir araba içinde, yapayalnız, sevgilisinin kesik başını dizleri üzerinde taşıyordu.

Jura dağlarının en yüksek tepesinde, binlerce mumlar yakılıp ihtişamla donatılan küçük mağaraya gece yarısı vardılar; yirmi tane papaz ölümlere mahsus ayini yaptılar. Cenazenin geçtiği köylerin hepsinde halk, hiç görmedikleri bu acayip ayini merak ederek kafileye katılmıştı.

Mathilde, onların arasında, uzun yas elbisesiyle göründü; dua okuyup bittikten sonra halka binlerce frank dağıttırdı.

Fouqué ile yalnız kalınca, sevgilisinin kesik başını kendi eliyle gömeceğini söyledi ve bunu yaptı. Fouqué ıstırabından çılgına dönmüştü.

Mathilde bir hayli para sarf edip, İtalya'da kabartma heykelli taşlar yaptırarak, bu vahşi mağarayı süsletti.

Madame de Rênal, verdiği sözü tuttu. Hiçbir suretle kendisini öldürmeye kalkışmadı, fakat, Julien'den üç gün sonra, o da, çocuklarını kucaklarken ruhunu teslim etti.

S O N

Halkın oyu ile yönetmek «özgürlüğü» sağlar, ama bunun bir de sakıncası vardır: İnsan, üstüne düşmeyen işlere karışır; örneğin herkesin özel hayatına. Amerika'da ve İngiltere'de görülen huzursuzluk işte bu yüzden ileri geliyor. Özel hayata burnunu sokmaktan kurtulmak için bu kitabın yazarı «Verrières» adında hayalî bir kasaba yarattı. Bir piskoposa, bir jüriye, bir ağır ceza mahkemesine ihtiyacı olunca da, bütün bunları, bir defacık olsun görmediği Besançon kentinde farz etti.

